7704

శ్రీరస్తు.

శ్రీమదాంధ్ర భారతము.

శాంతిపర్వము.

చెన్నపురి.

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

వారిచే బ్రకటితము

1929

'Vavilla' Press, Madras

విషయసూచిక.

శాంతిపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

తృతీయాశ్వాసము

చతుర్థాశ్వాసము

విషయసూచిక

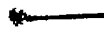
పంచమాశ్వాసము

షష్ఠాశ్వాసము

విషయము.		పుట.
శ్వేతద్వీపవాసి యగు నారాయణుండు నారదున కుపదేశించినతత్త్వము	...	264
విష్ణుఁ డదృశ్యరూపంబున బ్రహ్మాదిదేవతల కుపదేశించినప్రకారము	...	267
భగవన్నామనిర్వచనప్రకారము	...	269
శివకేశవుల పరస్పరకోపప్రసాదములవిధము	...	271
నరనారాయణనారదసల్లాపప్రకారము	...	272
హయగ్రీవదేవమాహాత్మ్యాభివర్ణనము	...	274
వైశంపాయనుఁడు జనమేజయున కైకాంతికధర్మ మెఱింగించుట		275
వేదవ్యాసునకు నారాయణనందనత్వంబు గలిగినప్రకారము	...	277
ఇంద్రునకు నారదుఁడు చెప్పినభృగునామకవిప్రునిచరిత్రము	...	279
భృగుం డనువిప్రుండు పద్ముం డనుసర్పరాజుం గనవచ్చుట	...	281
పద్ముఁ డనుసర్పరాజు భృగుఁ డనువిప్రుం గానవచ్చుట	...	283
ఉంఛవృత్తిమహిమము	..	284

పద్య కావ్యములు

ప్రతి 1 కి	రూ	అ
అచ్చతెనుఁగు రామాయణము	1	4
డిటో కాలికోబైండు	1	10
అధ్యాత్మ రామాయణముపద్యము	1	8
అనంతుని ఛందము, ఛందోదర్పణం	0	14
అనిరుద్ధచరిత్రము	0	9
డిటో కాలికోబైండు	0	14
అప్పకవీయము, శ్రీగిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారి విమర్శతో చక్కగ ముద్రితము	2	8
ఆముక్తమాల్యద, సటీక	4	0
ఆంధ్రభాగవతము, చక్కని ప్రతి	5	8
డిటో అత్యుత్తమప్రతి 2 సం	7	8
ఆంధ్రభారతము, 7 సంపుటములు	14	0
డిటో 3 సంపుటముల ప్రతి	13	0
ఆది, సభాపర్వములుగలసంపుటం	2	0
ఆరణ్యపర్వము ,,	2	0
విరాటోద్యోగపర్వములు ,,	2	0
భీష్మద్రోణపర్వములు ,,	2	0
కర్ణశల్యసౌప్తిక స్త్రీపర్వములు	2	0
శాంతిపర్వము	2	0
అనుశాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మౌసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణపర్వములు	2	0
ఆదిపంచకము, పద్యకావ్యము	5	8
యుద్ధపంచకము ,,	3	12
శాంతిసప్తకము ,,	3	12
ఆంధ్రభారతవిమర్శనము	0	8
ఆదిపర్వము, పెద్దచ్చు చిన్నసైజు	1	8
ఆనందరంగరాట్ఛందము	1	8

ప్రతి 1 కి	రూ	అ
ఆంధ్రచంద్రాలోకము, సటీక	0	8
ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము, శ్రీజనమంచి శేషాద్రిశర్మకృతము, 3 సంపుటములు	12	0
డిటో 7 సంపుటములు	14	0
ఆంధ్రభాషాభూషణము	0	4
ఆంధ్రనామసంగ్రహము వగైరా	0	12
డిటో కాలికోబైండు	1	0
ఆంధ్రభాషార్ణవము	0	12
డిటో కాలికోబైండు	1	2
ఉత్తరరామాయణము	2	0
ఉత్తరహరివంశము	1	8
కవికర్ణరసాయనము	1	8
కవిసంశయవిచ్ఛేదము	0	6
కళాపూర్ణోదయము	2	4
కాశీఖండము, క్రొత్తకూర్పు	1	8
డిటో కాలికోబైండు	1	12
కృష్ణరాయవిజయము	0	8
గోపీనాథరామాయణము, 2 సం	7	8
చాటుపద్యమణిమంజరి, 1 వ భా	1	0
చెన్నబసవపురాణము	1	2
గయోపాఖ్యానము, ప్రాచీనకవి	0	8
చిత్రభారతము, చరిగొండ ధర్మన	1	4
యయాతిచరిత్రము, పొన్నగంటి తెలగనార్యప్రణీతము	0	12
విష్ణుపురాణము, వెన్నెలకంటి సూరనార్యప్రణీతము, లఘుటిప్పణీసహితము క్రొత్తకూర్పు	2	8
శేషధర్మము, తామరపల్లి తమ్మయ్య	0	12

	ప్రతి 1 కి రూ	అ
జైమినిభారతము	1	0
దశకుమారచరిత్రము	1	8
దశావతారచరిత్ర	2	0
ధ్రువోపాఖ్యానము	0	8
నరసభూపాలీయము	1	10
నలచరిత్ర, ద్విపద	0	14
నిర్వచనోత్తరరామాయణము	1	0
నీలాసుందరీపరిణయము	0	4
నృసింహపురాణము	1	0
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము	0	10
పంచతంత్రము	0	12
పంచతంత్రము, కలికో	1	2
,, వేంకటనాథకవి	1	4
,, కలికో	1.	10
పారిజాతాపహరణము	0	8
డిటో సటీక, సురభివ్యాఖ్య	3	0
బసవపురాణము	2	4
బ్రహ్మోత్తరఖండము	1	0
భాస్కరరామాయణము	4	0
భోజరాజీయము	1	2
మనుచరిత్ర, సటీక, వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రిగారివ్యాఖ్యానముతో చిన్న సైజున మేలు కాగితములమీద స్ఫుటమైన అక్షరములతో చక్కఁగ ముద్రితము	2	0
మార్కండేయపురాణము	1	12
మొల్లరామాయణము	0	10
రసికజనమనోభిరామము	0	12
రంగనాథరామాయణము	2	8
రంగరాయచరిత్రము	0	8

	ప్రతి 1-కి రూ	అ.
రత్నపరీక్ష	0	3
రాఘవపాండవీయము	2	0
రాజశేఖరవిలాసము	0	8
రామరాజీయము	0	12
రామాభ్యుదయము	1	4
రుక్మిణీపరిణయము	0	8
రుక్మాంగదచరిత్ర	0	10
లంకావిజయము, (రావణదమ్మీయము) పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవికృతము, టీకా తాత్పర్యసహితము	1	4
వసుచరిత్ర, సటీక	4	0
వసిష్ఠజనకసంవాదము	0	8
వాసిష్ఠరామాయణము	1	4
విక్రమార్కచరిత్ర	1	4
వివేకసింధువు	0	12
విజయవిలాసము	0	8
వీరభద్రవిజయము	0	12
వేమనపద్యములు	0	6
డిటో బ్రౌనుదొరగారిఇంగ్లీషు తర్జుమాతో	1	4
డిటో 2728 పద్యములు, కలికో	1	12
డిటో తాత్పర్యసహితము, ఇందు గ్రంథవిమర్శ, కవిజీవితము మొదలగునవి చేర్పఁబడినవి, చక్కని క్రొత్తకూర్పు	8	8
శకుంతలాపరిణయము కృష్ణకవి	0	12
శృంగారశాకుంతలము, పినవీరభద్ర కవి	0	12
శతకంఠరామాయణము	0	10
శశిరేఖాపరిణయము	0	12

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి.

శ్రీ

గణేశశారదాగురుభ్యో నమః

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

శాంతిపర్వము, ప్రథమాశ్వాసము

సంక్రామణనిపుణవి
లాసకటాక్షా నివృత్తిలంపటచిత్తో
ల్లాసనదక్షా వేద
వ్యాసవచోవిభవలక్ష్య హరిహరనాథా 1

మహర్షులు పాండవులం జూడ వచ్చుట.

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు సకలబంధుమిత్త్రజనం
బులకు నుదకకర్మం బాచరించి పాండవులు గంగాతీరంబున నశౌచిత్వం బపన
యించుటకయి యొక్క సమస్థలంబునం బటకుటీరసంవిధానంబు సేయించి ధృత
రాష్ట్రవిదురసర్వభరతభార్యాసమేతంబుగా నచ్చట మాసమాత్త్రంబు నిలిచి రట్టి
యెడం గృష్ణద్వైపాయన నారద దేవల దేవస్థాను కణ్వులు మొదలుగాఁ గల
మునీంద్రు లనేకులు శిష్యవర్గసహితంబుగా ధర్మనందనుసందర్శనంబునకుం జను
దెంచిన సజ్జననాథుండు ప్రత్యుత్థానప్రణామపాద్యాసనాకలనంబులను దత్కా
లోచితార్చనంబులను నమ్మహాత్ములం బ్రీతులం గావించి కృష్ణనిజానుజయుక్తం
బుగా వారల నుపాసించి యుండ వారలు బహువిధంబు లగుప్రియవచనంబుల
నక్కురువంశసత్త్రము సంభావింప నారదుం డమ్మహనీయద్విజులం గలయం గనుం
గొని యక్కౌంతేయాగ్రజుతోడం దాను గుశలప్రశ్నంబు లగుమాట లాడం
గలవాఁ డగుట వారి కెఱింగించి యమ్మహీపతి యాననం బాలోకించి 2

శా. గోవిందుం డనిశంబు శోభన మెదం గోరంగఁ బార్థుండు [1]ద
ర్పావేశోజ్జ్వలబాహుసారమహనీయస్ఫూర్తి శోభిల్ల గాం
డీవోల్లాసవిభాసి యై సమరపాండిత్యంబు వాటింప సం
భావింపన్ జగ మెల్ల రాజ్య మిటు లొప్పం [2]గొంటె రాజోత్తమా. 3

చ. భువనభయంకరంబు లగు పోరులఁ దమ్ములతోడఁ గూడ నీ

---

1 దర్పావేశంబున బాహు...స్ఫూర్తి నంశోభిగాం. 2 గొండె.

వు వెడలఁబాటు లెస్స యలవుం జలమును వెలయించుచోట ధ
ర్మువున కొంకితయుం దొలఁగఁ ద్రొక్కమి యెంతయు మేలు దీనఁ గౌ
రవకులముఖ్య యుష్మలిక గ్రాఁచితె చిత్తము ప్రీతిఁ బొందెనే 4

వ అనిన విని యజ్జనవిభుం డమ్మునివిభున కిట్లనియె. 5

సీ కృష్ణుండు మామీఁదఁ గృపసేయుటయు బ్రాహ్మణానుగ్రహంబున ననిలపుత్ర
పార్థులపటుబాహాబలమున మేదిని యంతయుఁ జేకుఱు నట్టి దయ్యె
నైనను నతిఘోర మగునఖిలజ్ఞాతివధ మొనరించుటవలన నధిక
గుణుని సౌభద్రునిఁ గులభూషణంబుఁ బాంచాలతనూజపంచకముఁ గోలు

తే పోఁకఁ జేసియు గెల్పు గెల్పుగ మదీయ, బుద్ధి నైకొన దయ్యెడు సిద్ధముఖ్య
యదియుఁగాక వేఱొక్కండుమదిఁ గలంచు, చున్న యది దాని నేర్పడ విన్న వింతు

చ ఘనభుజవిక్రమోన్నతుఁడు కౌరవకోటికిఁ బట్టుగొమ్మ మ
మ్మని మొనఁ దూలపుచ్చినమహాత్ముఁడు గర్ణుఁడు గొంతితొల్తచూ
లని యుదకప్రదానసమయంబున నాయమచేత వింటి నా
తని కుదకంబు లిచ్చుటకుఁ దా మముఁ బంచుట గోరి చెప్పినన్ 7

వ అప్పుడు దొడంగి యంతరంగంబు నిప్పులం [1]బొరఁటినట్లయ్యెడి నక్కుంతీమహా
దేవి దాను దివాకరువరంబున నప్పురుషవరుం బడసి పాఱవైచుటయుం బిదప
నతండు ధార్తరాష్ట్రులపాల దొరయై యుండ మాకును వారికిం గలహంబు
పుట్టిన నది మాన్పించుటకై యక్కొడుకుకడకుం జని యేకాంతంబునం బుట్టువు
దెలుపుటయు లోనయినతద్విషయవార్త లనుదినంబునుం జెప్పుచుండు 8

సీ ఆయమ దనపుత్త్రుఁ డవుట యెఱింగించి తమ్ములలోనికి రమ్ము నీవు
నావుడు నాతండు నాకుఁ గృతఘ్నత వాటిల్లదే కురుపతిఁ దొఱంగి
వచ్చిన నదిగాక వాసవితోడికయ్యంబున కితఁ డోడె ననరె యతఁడు
బెరయ నొండెను నన్ను బెరసియొండెను నేవు రింతియకాని నీ కెప్పుడు నీకుఁ

ఆ దనయు లార్వురనకు మనియె నద్దేవి దక్కనుజు లెల్లవారి కభయ మొసఁగు
మనిన నట్లకాక యని మమ్ము నలువురఁ, బట్టిఁ గాని తెగఁడ ప్రాణములకు 9

ఆ తొల్లి కాన దాఁచె దల్లి పదంపడి, యతఁడు సెప్ప వలవ దనఁగ దాఁచె
నిట్లు గాన యెఱుఁగ [2]మేపురమును నతం, డిట్టిఁ డగుట దాన నింత పుట్టె 10

క అతఁడు దుర్యోధనునకుఁ, బ్రీతిగ జూదంబునాఁడు పెక్కాడెను ధ
ర్మేతరములు వానికి మచ్చేతో గతి కోపభరము సెందక యుండున్ 11

ఆ అతనిమేను కుంతియట్టులకైవడి, యరయ నేను జూచి యాత్మ నెద్ది
కారణంబొ యిట్లు గా ననుచుండుదు, నేమి సేయువాఁడ నింకఁ జెపుమ 12

క కౌరవులు సేయునవమతి, కారణముగఁ గోప మెత్తఁ గర్ణునివదనాం

1 కొరఁటినట్లయ్యెడి; కొరలినట్లయ్యెడి. 2 కొం. మేపురము నతం.

భోరుహాముం గనుఁగొన శమ, మాఱుకా నావశము గాక యంతన బుద్ధిన్ 13

ఉ గాండివి సవ్యుఁ బల్కి [1]తిటు గర్ణునిఁ జంపక వచ్చి తేని త
మ్ముండవు గావు నాకు నని మూర్ఖత సోదరభూతి నైన క
ష్టుండ మనంబునం [2]బెలుగుశోకము నెట్లు సహింతుఁ దప్పె నా
తండును నేము నైన విబుధప్రకరంబును మాకు నడ్డమే. 14

వ అని పలికి మునీంద్రా యమ్మార్తాండనందనురథచక్రంబు భూమిం గ్రుంగుటకుం గారణం బెద్ది దాని నవ్వీరుండు పరశురామునిచేత శప్తుం డయిన తెఱంగును నెఱింగింప వలయు భువనంబులవర్తనంబులు నీకుం దేటపడనియవి లేవు గావున నిన్నడిగెద నని ప్రార్థించుటయు నవ్విధం బంతయు వివరించెద విను మని యమ్మహీపతి కమ్మహాత్ముం డిట్లనియె. 15

నారదుండు ధర్మరాజునకుఁ గర్ణునిచరితంబు సెప్పుట.

సీ మునిదత్త మగుమంత్రమున గొంతి కన్నియనాఁడు వేడుక దిననాథుఁ దనకుఁ
బ్రత్యక్షముగఁ జేసి పడయుటఁ దా సిగ్గు పెంపున సుతు వెలయింప దయ్యెఁ
గన్యాత్వవికలత గా కుండ నాసూర్యువరము గల్గుటఁ జేసి వంశవర్య
యై పొల్చె దేవరహస్య మిత్తెఱఁ గిట్లు పాఱ వైవఁగఁ బడ్డపట్టి సూతుఁ
తే డెత్తికొనిపోయి సూతజుం డితఁ డనంగఁ, బెరిఁగి కర్ణుండు నీనేర్పు భీములావు
నరునివిలుబల్మి యతనికి హరికిఁ గలుగు, చెలిమి గని తద్దవగఁ బొందుఁ జిత్తమెరియ,
క నకులసహదేవనయశాస్త్రకళావేగిత్వమునకు జను లనురాగా
ధికులై మిమ్ముం గొనియాడుట కు నాతఁడు మనసు [3]చేద్వడం జింతిల్లున్ 17

వ అది తదీయస్వభావం బట్లుం గాక దైవఘటనంబు నట్టిద యమ్మాత్సర్యంబున నక్కర్ణుండు మీయెడ నీసు గలవాఁ డయి దుర్యోధనుం గూడికొనియెఁ బదంపడి ధనంజయుధనుర్విద్యాతిశయం బుపలక్షించి కుంభసంభవుపాలికిం జని యేకాంతంబునం దనకు బ్రహ్మాస్త్రంబు సాంగోపాంగంబుగా నుపదేశింప వలయు నని యడిగి యేను సమరంబున సవ్యసాచికి సమానుండ నగుటఁ గోరి వచ్చితి నీవు సర్వశిష్యసమాదరుండవు భవత్ప్రసాదంబునం గృతాస్త్రుండ నయి వెలయ వలదే యనవుడు నద్దిననాథనందనునకు నగ్గురుం డిట్లనియె 18

తే వ్రతసమన్వితభూసురవర్యుఁ డొండె, నిరుపమానతపఃపుణ్యనృపతి యొండెఁ
గాని యన్యులు బ్రహ్మాస్త్రదానమునకుఁ, బాత్రములు గారు నీకు నీఁబాడి గాదు.

వ. అనుటయు నట్లకాక యని నిజమందిరంబునకుం జని మఱునాఁడు గదలి మహేంద్రమహీధరంబున కరిగి పరశురామునిం గాంచి వినయంబునం బ్రణమిల్లి యేను బ్రాహ్మణుండ భృగువంశజాతుండ నస్త్రవిద్యాపేక్ష నిన్నాశ్రయింప వచ్చితి ననిన నమ్మునివరుండు ప్రీతుం డై కర్ణుం బరిగ్రహించి పరిశ్రమంబు

1 తిట్టు యాటు. 2 బరఁగు. 3 గీద్వడం.

సేయించుచుండె నట్టియెడ నాశ్రమపరిసరంబున నొక్కచోఁ దనయంతన
లాఘవాభ్యాసంబు సేయుచుండ నొక్కమహాద్విజునిహోమధేనువువత్సం
బద్దంబు వాఁడి బాణగోచరం బై మృతిం బొందినం గని యవ్విప్రుండు
గోపంబున శాపం బిచ్చిన దానం దేరు ధరణిం గ్రుంగె జామదగ్న్యుండు
శపించిన తెఱంగునుం జెప్పెద నవ్వీరుం డతనికి భక్తుం డై పరిశ్రమం బాచ
రింప నతండు బ్రహ్మాస్త్రంబు లోనుగా ననేకాస్త్రంబు లొసంగెఁ బదంపడి
యొక్క నాఁడు 20

తే. కర్ణునుత్సంగమున మస్తకంబుఁ జేర్చి, గురుఁడు నిద్రింప వికృతాతిఘోరరూప
మళకమనియెడునొకకీట మద్రినేంద్ర, తనయుక్రిందొడఁ దొలిచె సత్వరముగాఁగ

వ అతండును గురునకు నిద్రాభంగం బగుట కోర్వక ధైర్యంబునం గీటకృత్యం
బున కోర్చి యచలుం డై యుండె నెత్తు రొండొండ పరఁగి పరశురాముశరీ
రంబుఁ జోఁకిన నమ్మహాత్ముండు మేల్కని రక్తం బెక్కడి దని యడిగినఁ దొడ
యెత్తి కీటంబుం జూపి యిది దొలుఁచుచుండ మీనిదుర చెడుటకుం జాలక
కదల కుండితి ననియె నమ్ముని గనుంగొనిన నక్కీటంబు 22

క మృతిఁ బొంది రాక్షసుం డై, క్షితలంబుననుండి పలుకుఁ గరుణాకర నీ
కతమున దారుణశాప, ప్రతిహతి వాటిల్లె నిపుడు ప్రకృతి వడసితిన్ 23

వ గ్రస్తుం డను పేరం బరఁగునొక్కరక్కసుండ భృగుపత్ని నపహరించి తదీయ
శాపంబునం గీటంబ నై యుండి భవదీయవిలోకనామృతసేకంబున సుఖి నైతి
నని చెప్పి నమస్కరించి నిజేచ్ఛం జనియె రాముండు రాధేయుధైర్యంబు
మనంబున నిరూపించి యతనితోడ 24

క ఈతాల్మి లేదు బ్రాహ్మణ, జాతికి నీ వెవ్వఁడవు నిజం బనవుడు నే
సూతజుఁడ ననియె వెఱచుచు, నాతం డామునివరేణ్యుఁ డలికుపితుం డై 25

వ నీవు బ్రాహ్మణుండ నని కపటంబున మత్పరిగ్రహంబు వడసితి తత్ఫలం బనుభ
వింపు మని యస్త్రవిభవంబు [1]వికలంబుగా శపియించెఁ గర్ణుండునుం జేయు
నది లేక వగచుచు వచ్చి దుర్యోధనుం గాంచి 26

ఆ అధిప పరశురాము నాశ్రయించితిఁ గృతా, స్త్రుండ నైతి నన్ను భండనమున
మార్కొనంగ లేరు మగ లిజ్జగంబున, ననుడు నతఁడు ప్రముదితాత్ముఁ డయ్యె

వ ఇవి మీయన్నవోయినపోకలిట్లు దుర్యోధనునకు ననుంగై యుండంగ గళింగపతి
యగుచిత్రాంగదుండు శుభాంగి యనునిజపుత్రికి స్వయంవరమహోత్సవంబు
సేయించువాఁ డై చాటించిన శిశుపాలుండును నీలుండును జరాసంధుండును
రుక్మియు లోనుగా రాజు లనేకులు తదీయరాజధాని యగురాజపురంబునకుం
జనిరి దుర్యోధనుండును దోహలంబున సముచిత చతురంగబలసమేతుండును
గల్పితరథారూఢుండును గర్ణసహాయుండును నై యరిగె నట్లు గూడిన భూప

1 విఫలంబుగా.

తులకుం దగుసంవిధానంబు లాచరించి 28

సీ కాళింగుఁ డాత్మీయకన్యాస్వయంవరకార్యంబు నడప నక్కన్యసఖులు
దాదులు [1]పేర్వేర ధరణీపతులఁ జూపి చెప్పంగఁ జూచుచుఁ జేతఁ బుష్ప
మాలిక యొప్పఁ దన్మధ్యవీథికి నల్ల నడచుచోఁ గురుపతిఁ గడచి పోయె
నతఁ డల్గి యచ్చపలాక్షిఁ బోనీక కాఁగి పట్టి రథంబుపైఁ బెట్టఁ [2]బనిచి
ఆ యేఁగుచున్న రాజు లెల్ల సంక్షోభించి, కూడుకొని యుదగ్రఘోరభంగిఁ
దాఁకి రవిభవుండుఁ దలఁకక బలశౌర్యములు పొగడ్త కెక్కఁ బోరె నధిప
వ అట్టియెడ 30
శా భల్లంబుల్ పరఁగించి యుగ్రముగ భూపాలోత్తమాంగంబులన్
డొల్లం జేయుచుఁ జిత్రలాఘవము నాటోపంబు దర్పంబు రా
జిల్లం గుంభిఘటాపథవ్రజహయశ్రేణీపదాతిప్రతా
నోల్లాసంబుల రూపుమాపుచు నవార్యుం డయ్యెఁ గర్ణుం డనిన్ 31
వ ఇవ్విధంబున విక్రమించునవ్వీరవర్యునిశౌర్యబాహువీర్యంబులకు భయంబుఁ
గొని హతశేషు లయినభూపతులు పఱచినం బ్రీతుం డగుచు నక్కురుకుమా
రుండు గన్యారత్నంబుఁ గొని కరినగరంబున కరుగుదెంచె నప్పగ మనంబునఁ
బెట్టికొని పదంపడి జరాసంధుం డక్కమలబంధుపుత్త్రు నెక్కటిపోరికిం బిలిచినం
బోయి 32
సీ ఎక్కటెక్కటిపోరి యిద్ధదివ్యాస్త్రసంచయవంతుఁ డగుజరాసంధుబాణ
ధనురాదివివిధసాధనములు దనచేతఁ దనయుస్త్రశస్త్రసంతాన మెల్ల
నాతనిచే మడియంగ రథంబులు డిగ్గి పెంపారెడు నగ్గలికల
నాతండుఁ దాను బాహాసంగరమునకుఁ జొచ్చి పెనంగఁగ నొచ్చి యతని
ఆ యంగసంధి వికల మగుటయుఁ బోరు సాలించి యతఁడు గారవించి తనకు
మహితవిభవ మైనమాలినీనగర మీ, నధికతేజ మెసఁగ నరుగుదెంచె 33
వ ఈరెం డవదానంబులు నీవును గొంత యెఱుంగు దిట్లు ప్రసిద్ధబలపరాక్రముం
డైనకర్ణునుదీర్ణత్వంబు సెఱుచుటకు నై కవచకుండలంబులు భిక్షించి పుచ్చు
కొని నాకలోకపతి నీకు హితం బాచరించె దానం జేసి ధనంజయుం డతనిం
దెగటార్పం జాలె నని చెప్పి వెండియు 34
చ వినుము నరేంద్ర విప్రుఁ డలిగెం జమదగ్నిసుతుండు శాపమి
చ్చె నమరభర్త వంచనము సేసె వరం బని కోరి కుంతి మా
న్చె నలుక భీష్ముఁ డర్ధరథుఁ జేసి యడంచెఁ గలంచె మద్రరా
జనుచిత మాడి శౌరి విధి యయ్యె నరుం [3]డనిఁ జంపెఁ గర్ణునిన్. 35
వ అట్లుం గాక 36
క హరసురపతియమవరుణులు, గురుకృపులును దివ్యబాణకోటు లొసఁగుటన్

---

1 పేర్వెఱ. 2 బనిచె, కాంతఁగియుంన్న; బనుచు, వెంటఁగి యచటి. 3 దటఁ; దటు.

నరుశక్తి కర్ణుతేజ, స్స్ఫురణము నార్పంగఁ జాలెఁ జూవె నృపాలా 37

వ అనిన విని శోకవ్యాకులుండై యన్నరపతి గన్నీరొలుక నిట్టూర్పు నిగిడించినం దత్సమీపంబున నున్న కుంతి గనుంగొని యడలుడుపుటకై యతనితోని ట్లనియె 38

చ జననముఁ [1]దెల్పి యేఁ బిలువ సత్యము సుమ్మని కుంతిభాషణం
బని తనుజత్వజాతకృప నంబుజమిత్రుఁడు వల్కె నేమిటం
గొనకొన నేరఁ డయ్యె నినుఁ గూడ సుయోధనుఁ బట్టి యట్టిక
ర్ణునకయి నీకు నేటికి మనోవ్యథఁ బొందఁగ నిట్లు పుత్రకా 39

వ అనుటయు నవ్వచనంబులు దనకు నసహ్యంబు లైనం గటకటంబడి యద్దేవినాలోకించి భవదీయమంత్రకార్యగోపనంబునం గాదె యింత పుట్టె నని పలికి యంత నిలువక 40

—— ధర్మరాజు స్త్రీలకు రహస్యరక్షణంబు లేకుండ శపియించుట. ——

తే అంగనాజనమ్ములకు రహస్యరక్షణంబునందలిశక్తి మనంబులందుఁ
గలుగ కుండెడు మెల్లలోకముల నని శపించె నాధర్మదేవతాప్రియసుతుండు

వ ఇట్లు మహాతేజోధనుం డగునజ్జననాథుం డట్లు శపియించి కుంతిచేసినకర్ణగోపనంబు ప్రసంగంబు గా నంతరంబు గృతపడిన గార్యంబులదెస నిగుడం దనకతంబున మృతిఁ బొందిన యుభయపక్షబంధుమిత్రకోటులం దలంచి యుమ్మలించి విశేషించి కర్ణుచావునకుఁ దూర వగచి విహ్వలించి విన్నచ్ఛునాననం బాలోకించి యి ట్లనియె 42

క మన కేటిరాజ్య మెండొక, జనపదమున కేఁగి భైక్షచర్యావిధి జీ
వనము నడపికొని యుండుద, మనఘా యట్లయిన సుఖుల మవుదుము సుమ్మీ

వ అని వెండియు 44

సీ జ్ఞాతుల నందఱఁ జంపితి మది యాత్మవధము కాదే రాజవర్తనంబుఁ
గాల్పు మహింప నిక్కము దాల్మి మత్సరవర్జన మిది వనవాసజనుల
కాగమవిహితంబు లకట యింత యొప్పనే వనమున వసియింప వలయు వింట
యసుఖదం బైనరాజ్యామిషంబునకుఁ గుక్కలభంగిఁ దమలోనఁ గాటులాడి

తే కులము నెల్లను బొలియింపఁగుత్సితంపు,బ్రదుకువచ్చెనె యనువగపాలువడఁగఁ
బ్రమద మొసఁగదు త్రైలోక్యరాజ్యమైనఁ,గానయేనొల్ల మహిమీఁద కైకొనుండు

మ. ధృతరాష్ట్రుండు దనూజుకీడు సమబుద్ధిం జూడ కన్నీచుఁడే
గతిఁ జన్నం జన నిచ్చెఁ గాని మగుడం గాఁ దివ్వఁ డయ్యెన్ [2]నిరా
కృతశీలుం డగునాసుయోధనుఁడు సంక్షోభంబు సేసెం గులం
బతనిం జంపఁగఁ గోప మాతె మది శోకాక్రాంత మయ్యెం దుదిన్. 46

---

1 చెప్పి యేఁ బిలువ. 2 నిరాకృతిశీలుం.

వ ఆదుర్జనుండు గర్జం జెలుంగక దుర్భానంబు వాటించిన సైరించి తొలంగనైతి
రాజ్యపరిగ్రహాపరత్వంబు మచ్చిత్తంబునం గలిమిం జేసి కిల్బిషం బత్యంతంబు
నాచరింపవలసెఁ బరిగ్రహదోషంబు పరిగ్రహత్యాగంబునం గాని పోదు పరి
గ్రహత్యాగశీలుండు జన్మమరణదుఃఖంబులం బొరయం డని శ్రుతులు సెప్పెడు
నొకనికి సకలధర్మంబులు ననుష్ఠింప శక్యం బగునే యపరిగ్రహం బొక్కటన
శుద్ధుండ నయ్యెద మీరు భూమిపాలనపరిగ్రహతత్పరత్వంబున వర్ణాశ్రమరక్ష
ణంబు సేయుం డేను గాననంబునకుం జని మునిజనసంకాశంబున సుఖనైయుం
డెద ననిన విని యింద్రాంశసంజనితత్వకలితతేజోధనుం డగునద్ధనంజయుండు
దన యుష్మలత్వంబున నవ్వాక్యంబులు దుస్సహంబు లైనం బదరి దరస్మితం
బునఁ దద్వికారంబుఁ గప్పి యప్పుడమిఱేని కిట్లనియె 47

అర్జునుఁడు ధర్మజున కుచితవచనంబుల మనస్తాపోపశమనంబు సేయుట.

క ఓహో యిట్టివి గలవే, బాహాదర్పమునఁ బరులఁ బరిమార్చి తుదిన్
మాహాత్మ్యం బెడలఁగ భిక్షాహారత నొందఁ దలఁప నగునె నరేంద్రా 48

సీ ధర్మపథంబున ధరణి నేకుజేనఁ బాలింపక సత్త్వంబు పెంపు మాలి
విడుచుట యొప్పునే విను మిట్టు లైనము న్నేల భూపాలుర నెల్లఁ జంపి
తడలిరాజ్యము దక్క యడవికిఁ జనిన [1]బే లందురు గాక మే లండ్రె జనులు
కిల్బిషశంక గల్గిన నశ్వమేధాదిపుణ్యకర్మంబులఁ బోదె వంశ
ఆ ధర్మ మెడలఁ గృపణకర్మంబుఁ గోరి తర్థంబు సువ్వె సకలధర్మకారి
యొడమి లేనివాఁడ నడవీసుఁ గనునహూహోక్తి వినమె దాని నూఁదవలదె 49

క సరిగా నెన్నుదు రార్యులు, దరిద్రునిం బతితునిం [2]గృతఘ్నుని జడునిన్
దొరకొను ధర్మముఁ గామముఁ, బరమగతియు నర్థమునన పౌరవముఖ్యా 50
క కలిమియ చుట్టలఁ జేర్చుం, గలిమియ చెలులను ఘటించుఁ గలిమియ శౌర్యో
జ్జ్వలుఁ డనిపించుం గలిమియ, పలువురు సద్బుద్ధి యనఁగఁ బరఁగం జేయున్
క ఏవానిబంధుమిత్త్రులు, జీవధనంబులును దప్పిఁ జెందును గృశునిం
గా వాని నెన్నఁగాఁ దగుఁ, గేవలతనుకార్శ్యయుతుఁడు గృశుఁడె నరేంద్రా
వ కావున నర్థోపార్జనంబును బంధుమిత్త్ర పరితోషణంబును భూపతులకుం బరమ
పురుషార్థం బదియునుం గాక 53

తే జ్ఞాతినాశనమునఁ గాదె సకలదేవతలు ప్రవర్ధన మొందుట ధనము లడిచి
పొడిచియొప్పనివారి చేఁబుచ్చికొనక, యడఁగియుండంగ జేరు నేయండ్రు బుధులు

వ వేదంబులు నిట్లు సెప్పఁ బృథివి బలువునం గైకొని పార్థివు లర్థంబు లుపార్జించి
పర్జన్యాదు లగునాదిత్యుల నధ్వరక్రియాజాతంబునం బ్రీతులం జేసి యుత్తమ
లోకంబులు వడయుదు రిత్తెరువుపట్టి దిలీప నృగ నహుషాంబరీషమాంధాతలు

1 శే లండ్రుగాక మే లండ్రు. 2 గృతఘ్నఖలున్.

నడచుట వినమె తత్పదవి నీకొదవి యున్నయది తదీయప్రకారంబున బహుళ
దక్షిణవిధానంబుగాఁ బ్రభూతం బైనయజ్ఞంబు సేయవై తేనిఁ జూవె సకిల్బి
షుండ వగుట యశ్వమేధంబు సేసినరాజులెల్ల నవభృథంబునఁ బరిపూతాత్మ
లగుదు రని పలికిన నయ్యజాతశత్రుండు 55

క. వెడవెడ యప్పలుకులు చెవి, నిడి కొండొకసేపు చింత యొసకంబునపా
ల్పడి యూర కుండి చిత్తం, [1]బడలునఁ జిక్కువడ నిట్టు లను నర్జునుతోన్ 56

క నేమప్పుఁడెరు వొక్కటి గల, దే మెచ్చితి దాని నడుగు మెయ్యది యని సు
త్రామసుత యడుగ కున్నను, నేమి వినుము చెప్పెదను మునీంద్రుల కొక్కన్

సీ సారహీనము లగుసంసారసుఖములు విడిచి యేకాకినై యడవి కేఁగి
తాపసవాక్యామృతములు వీనులఁ గ్రోలి చెలిమి వేర్పాటను చిరమరలకుఁ
జొరకనిందాస్తుతుల్ సరిగాఁ గొనుచుఁ గత్తినొకడువ్రేసినను వేఱొక్కరుండు
చందనం బలఁదిన డెంద మయ్యిరువురయెడ సమంబుగ మూఁగ జడుఁ డనంగ

తే మెలఁగి తగువేళఁ బర్ణశాలలకు నరిగి, యెత్తగా భిక్ష యెవ్వార లెట్టులేమి
యిడినఁ గైకొని నాలుగే నెడలమాత్రఁ,గన్న దానఁదృప్తుండనై యున్న మేలు

క అటు గాక కర్మగతిలం,పటుఁడ నగుదు నేని నల్పఫలభాగితమై
నట యిట దిరుగుచు మోక్షని,కటవృత్తికి బాహిరుండఁ గానె కుమారా 59

వ కావున నాకు దొరకొన్న విమల [2]ప్రజ్ఞామృతం బనుభవింపక తక్కుదునే యిది
శాశ్వతపదప్రదం బనిన విని యనిలతనయుం డతని కిట్లనియె 60

క శ్రుతివిహితకర్మజాత, స్థితియోగ్యుఁడ వైననీకుఁ జేయఁగ వశమే
యతిలోకజ్ఞానసమ,న్వితయతిజనకృత్య మటు వివేకింపు మెదన్ 61

చ అడలున రాజధర్మములయందు జనించె నసూయ నీకు ని
ప్పుడు మును నిస్పృహుండ వయి పోవఁగఁ గన్నఁ గులంబువారు ని
ప్పుడమిన్నృపాలురై బ్రతికి పోదురు నెమ్మది నట్టులైననే
ముడుగుదు మస్త్రజీవనసముద్ధతిఁ జొత్తుము భైక్షవృత్తికిన్. 62

క వాఁడి యగునలుక లోకము, పోడిమి సెడఁ గయ్యమట్లు పొడిచి వనటమై
నేఁ డింక నడవికిం జను, వాఁడం గా కనినఁ బుడమివారలు నగరే 63

సీ పనివడి త్రవ్వి కూపమునందు నుదకంబు పానంబు సేయనివానిభంగి
యున్నతతరు వెక్కి జున్ను సేకుఱఁ గొని తేనియ యాననివానిభంగి
యాఁకొని యొడఁగూర్చి యన్నంబు తలియకు వచ్చినఁ గుడువనివానిభంగి
తమకించి యొకభంగిఁ దనవశంబుగఁ జేసి మానినిఁ గవయనివానిభంగి

ఆ. గాదె కురువరేణ్య ఘనశక్తిశౌర్యసం,పన్నులైనపగఱ ఖండనమున
నోర్చి పూజ్యరాజ్య మొల్లక యడవికి, నేఁగు టీవయొఱుఁగు దిత్తెఱంగు 64

1 బడలడి, బడవడి. 2 జ్ఞానామృతం.

క. నీ వడవి కరుగ నొడఁబడి, నీవెనుకన వచ్చునపుడు నిందింతురు మ
మ్మీవెఱ్ఱు లితని మాన్పం, గా వలఁతులు గార యని జగజ్జను లధిపా 65

క. భోగములఁ బాపి నిందా, భాగులఁగాఁ జేసి యడవిపా ల్పఱిచెదవే
నీగారవంపుఁదమ్ముల, సాగరవృతధరణిఁ గలుగు జనములు వగవన్ 66

వ. అని వెండియు 67

క. కేవలనిష్కర్మత మోక్షావహ మగు నేని గిరులు నవనీజములుం
భూవర ముక్తిం బడయం, గా వలవదె యడవి నునికి కైవల్యదమే 68

క. ఫలములయెడ బ్రహ్మార్పణ, కలనపరుం డగుచుఁ గార్యకర్మము నడపం
వలయుం ¹దత్త్వజ్ఞానము, దలకొనినం గర్మశమము దా నై కలుగున్ 69

వ. కావునం గర్మహీనత్వం బపవర్గకరంబు గా దనవుడు నర్జునుండు ధర్మనందను
నుద్దేశించి దేవా యొక్కయితిహాసంబు గల దవధరింపు మని యి ట్లనియె 70

సీ. కొందఱు బ్రాహ్మణుల్ గొండుక లాత్మకులోచితాచారంబు లుడిగి కాన
లకుఁ జన్న వజ్రి వారికిఁ గృప చేసి పతత్త్రిరూపమునఁ దత్పార్శ్వమునకు
నరిగి మీ కైకొన్న తెరు వొప్ప దనవుడు విని వా రఖిలమార్గవేది యద్భు
తాస్పద మీపక్షి యని దాని కభిముఖు లై సత్పథం బెద్ది యనఘ చెపుమ

తే. యనిన ²నలుగాలివానగోవును నశేష, శబ్దములమంత్రమునులోహజాతిఁ గాంచ
నమును ³మనుజుల విప్రుండు సమధికత్వ, భాజనములండ్రు వేదప్రపంచవిదులు 71

వ. ఇట్లుత్తముం డైన విప్రుం డుత్తమమంత్రోపాశ్రితంబు లగు విహితకర్మంబులు
నడపుట రత్నకాంచనసాంగత్యంబునుంబోలె సంస్తుత్యం బై యుండు నాలస్యం
బునఁ గ్రోధంబున శోకంబునఁ దదనుష్ఠానంబు విడుచుట పాతకం బజ్ఞాను లగు
నర్థహీనులు నన్యాయకాలవివేకంబు లేక వేగిరపడి యుభయభ్రష్టు లగుదురు
గృహస్థధర్మంబున వర్తించి యతిథి దేవ పితృసంతృప్తిసేయుచు శిష్టాన్నభోజన
పరులగు పుణ్యులకుం బుణ్యలోకంబు లఱచేతిలోనివి గావె బ్రహ్మార్పితం
బయినసత్కర్మకలాపంబు మహానందంబుఁ జేయు ననుటయు. 72

క. విని వారు దెలిసి మరలం, జనిరి గృహస్థత్వధర్మసదనుష్ఠానం
బునకు నటు లగుట నేలుము, జనవల్లభ పుడమి నడపుజన్నము లెలమిన్ 73

వ. అని చెప్పె నప్పుడు నకులుం డన్నరనాథున కి ట్లనియె 74

నకులుఁడు ధర్మజునకు మనస్తాపోపశమంబు సేయుట.

సీ. దేవతల్ వేదవిధిప్రవర్తకులు బ్రాహ్మణులును వారలయట్ల శ్రుతుల
కింకరు లై కాదె కిల్బిషంబులఁ బాసి వారిచందమున శాశ్వతవిభూతి
నొందుట యజ్ఞాదు లుడుగుట సంపరిత్యాగమే పాడిమై నర్థముల ను
పార్జించి దేవతాబ్రాహ్మణపూజగా నిడుచుఁ దత్ఫలకోటి విడుపు గాక

1 దత్త్వవ్యాఖ్యానము. 2 నలుఁగాలిలో. 3 మనుజుండు.

ఆ క్రోధశోకహర్షకోటుల గృహముతో, విడిచి యోగ [1]మూఁది వృత్తమూల
వాసనిరతి నుండు [2]వాఁ డొకసంపరి, త్యాగిన్నృపుల కది సమర్థ మగునె 75

క తక్కినమూఁ డాశ్రమములు, నొక్కదెస గృహస్థధర్మ మొకదెసఁ దులయం
దెక్కింప వానితో న, య్యొక్కటి సరిదూఁగె నందు రుర్వీశ బుధుల్. 76

వ. కావున గృహస్థధర్మంబ యాచరణీయం బట్లు గాక 77

క జితనంబున నర్థము సం,చితముగఁ గావించి క్రతువిశేషంబుల దే
వతలం దృప్తులఁ జేయమి, యతికిల్బిషకారి యందు రాగమవేదుల్. 78

చ వినుము తమోమయం బయినవిశ్వముఁ దా వెలిఁగించు నీశ్వరుం
డన నొకరుండు వర్ణతతి నాశ్రమకోటిని వాఁడు గాదె చే
సె నిఖిలకర్మయోగసవిశేషత గల్గుటయుం దదీయక
ల్పనమ తదాజ్ఞకుం దొలఁగఁ బాడియె శోకము గారణంబుగన్ 79

వ హింస దోషంబు గలుగు ననుశంకకుం బని లే దవధరింపుము 80

క పసుల వధింపక యెవ్వఁడు, ధర యేలెం జెపుమ పూర్వధరణీశులలోఁ
బొరయరు పాపము సుగతిక, యరిగిరి వా రీవు నట్ల యగు టొప్పు నృపా 81

క రక్ష ప్రజ గోరు నిజయో,గక్షేమార్థముగ జనసుఖస్థితి నడపన్
దక్షుఁ డగురాజు నడప కు,పేక్షించినఁ బాప మొందదే కురుముఖ్యా 82

తే గోవులను ఘోటకంబులఁ గుంజరముల
దాసులను బ్రీతి ని మ్మెల్లధాన్యములను
గ్రామముల మందిరముల నిష్కముల వేడ్క
నొసఁగు తత్తత్సుపాత్రత్వయుక్తవిధుల. 83

వ వీని నన్నింటి రిత్త వో విడిచి పోయెద ననుట నీయట్టిమహానుభావునకుం
దగునే యని పలికినం దదనంతరంబ సహదేవుం డమ్మహీపతి కి ట్లనియె 84

సీ [3]వెలివెలి వస్తువుల్ విడిచెఁ బో నరుఁడు గర్మిష్ఠతం గాదె శరీరయాత్ర
నడపువాఁ డది మోక్షణంబు గా నేరదు శారీరసౌఖ్యసంసక్తి వదలి
బాహ్యపదార్థముల్ పాటించి నిజవంశధర్మముల్ వదలక తగఁ జరింపు
మమత బంధంబు నిర్మమత మోక్షంబును జేయు నింతయెఱింగి చేసి రధిప

తే. రాజ్య మెలమి మన్వాదులరణ్యమునకు,నరిగినీవందువలయుద్రవ్యములమీఁదఁ
జేయవలదె మమత్వంబు వేయు నేల, యదియ సంసారచక్రవాహకముగాదె.

తే నీవ చుట్టంబుఁ బక్కంబు నీవ చెలియు, నీవ తల్లియుఁ దండ్రియు నీవ గురువు
నీవ దైవంబుఁ గావున నావిషాద,భాషణంబులు సైరింపు భరతముఖ్య 86

క తథ్యము లైనను దలఁప న,తథ్యము లైనను సభక్తితాత్పర్యము లై
తథ్యంబుఁ బొరయకుండఁగఁ, బథ్యంబుగఁ గొనుము నాదుపలుకులు కరుణన్.

---

1 మొంది. 2 వాఁడొకో. 3 వెలివెలివస్తువుల్ విడిచెఁబో...గాక శరీరయాత్ర.

వ అనిరియు నిట్లు దమ్ము లందఱును బోధించుపలుకులు విని ధర్మనందనుం డూరక యుండె నతనియెడ సవిశేషబహుమానయు నతనిచేత సంతతోపలాలితయు ధర్మాధర్మనిదర్శనశీలయునగు పాంచాలీభద్రగజప్రతిమానులైనయప్పవమాన తనయధనంజయనకులసహదేవులమధ్యంబున యూథపతివోలెనున్న యన్నరేంద్రు నల్లనచేరి యేనును నాయెఱింగినంత సెప్పెద నని యనుజ్ఞగొని యవ్విభు వదనంబున నిజవిశాలలోచనరోచులు పరఁగ వినయం బాననంబున నతిశయిల్ల

ద్రౌపది ధర్మజునకు హితవచనంబుల మనస్తాపోపశమంబు సేయుట.

సీ శోకాగ్ని దనికిన [1]సాగయునీతమ్ముల నుపపన్నవాక్యామృతోపయుక్తి
దేర్పుము గానలం ద్రిమ్మరునాఁడు వీరాయాసములఁ బడు టవధరించి
సమయకాలము సన్నఁజనిసుయోధనుఁజంపిభోగంబులను బహుత్యాగములను
యాగంబులను సద్విహారముల్ సల్పుద మని యూఱడింపవె యరిగణంబుఁ
తే ద్రుంచిరాజ్యంబు[2]సేకొంటితొఱఁగిపోదఁ, గాకయనియిప్పుడుడికింః నీకుఁదగునె
ధర్మమును సత్యమును నుచితంబునిన్నుఁ, గడవనెఱిఁగెడువారలుగలరెయధిప
వ అని ముట్ట నాడి మఱియును 90
క వేదమన సగుట ధర్మువు, గాదు నరేంద్రునకు జగము గావం ద్రోవం
గాదె నృపు లోకపాలాంశోదితుఁ గాఁ జేసెఁ బద్మయోని చతురతన్ 91
క నరరూపంబునఁ [3]బరఁగెడు, పరదేవత గాక నృపుఁడు బాలుఁడయిన న
ప్పురుషునెడ నేమి వా మ్మని, తిరిగినదుర్మతుఁ బొందదే కీడధిపా 92
ఉ నేరక చేర నొక్కనిన నీఱుగఁ జేయుఁ గృశానుఁ డిద్ధధా
త్రీరమణాగ్ని గాల్చు నతితీవ్రత వంశము నెల్లనిట్లుగాఁ
గౌరవకోటి దర్పమునఁ గానక నిన్నుఁ బరాభవించి దు
ర్వారభవత్ప్రకోపశిఖఁ గ్రాఁగె మదీశ వగ పేల దీనికిన్. 93
సీ. నృపునందు విధి దండనీతి ప్రతిష్ఠించెఁ గావున నపరాధగతియెఱింగి
దండించునృపతికి రెండులోకంబులుఁ జేకుఱు దోషంబు సేయ నుడుట
నచ్ఛొత్తి వెడలంగ నడుచు విప్రుని నైన భూవరుం డిది మెచ్చు దేవకోటి
సభ నేకవస్త్ర రజస్వల యనక నక్ దల వట్టి యీడ్చినతప్పుఁ దనదు
తే తొడలు సూపినతప్పును దుష్టకష్ట, తరవచనములఁ బలికినతప్పు [4]ననుజు
సందు దుర్యోధనునియందు ననుఁగునందుఁ, గాంచి దండించి తిట్టిది కల్మషంబె
క. గరదుని గృహదాహకు మంత్రరహస్యవిభేది వధవిధాయిఁ బరసతీ
హరు బంధుభూమిఁ బరధన, హరణపరునిఁ జంపి పుణ్యుఁ డగు నృపుఁ డనఘా
క. దండార్హులైనవారల, దండింపక యున్నఁ జూవె ధాత్రీవిభు నా
ఖండలునన్నిభునైనఁ బ్రచండపుఁగిల్బిషము వొందు జగతీనాథా 96

1 సాగియు. 2 కూని. 3 విరిగెడు. 4 గర్జు...నసుజానందు.

క. దేవలకును సాధులకును, వేదములకుఁ దాపసులకు వే ఱేల సమ
స్తాదిత్యులకును దండమ, కాదె బ్రదుకుఁ జేయు రాజు గావింపంగన్ 97

వ కావున 98

ఆ ఉచితదండవృత్తి నుర్విప్రజాభిరక్షణము నోపి చేత గాక రాజ
వంశజునకు ధర్మ వా భూసురార్హంబు, లైనశమదమాదు లాత్మ నిడుట 99

వ. అని యంత నిలువక చనవు మెఱసి మేలంపుఁజందంబున 100

ఉ వైదికధర్మచారి జనవత్సల నీమదిఁ బట్టుకొన్న యు
న్మాదము హీనమానవుమనంబునఁ బుట్టినవెఱ్ఱివోలె న
స్వాదులఁ దీర్చు టొప్పదు నిజానుజవర్గముమీఁదఁ గల్గున
త్యాదరసాంద్రసారకరుణామృత మానఁగ నిమ్ము [1]నెమ్మదిన్ 101

వ అని పలికి యిట్లనియె 102

క. నాయట్లు వడినయంగన, లేరెడలం గలరె యిట్టియేనును ధర్మా
పాయము నీ కగు ననువెఱఁ, బాయనగృహధర్మ[2]వృత్తిఁ బౌరవముఖ్యా 103

వ. అని వెండియు 104

క కౌరవులు దమదురితమునఁ, [3]దా రెరిసిరి కల్మషంబు దానఁ గలదె భూ
భారము వహింపు బహుయజ్ఞారంభణ మాచరింపు మఖిలహితముగన్ 105

క సురగురుఁడును శుక్రుండును, బరిపాటిగ దండనీతిఁ బలికిరి దానం
బరిణతుఁడవు నీ వనుజులు, పరికరముగ నడపు ధర్మభాసుర దానిన్ 106

వ. అనినం బాంచాలితో మఱుమాట లాడక యున్న యన్నరేంద్రునకు నింద్రనం
దనుం డిట్లనియె. 107

సీ దక్షుఁ డై భూపతి దండనీతి నయింప కున్న సన్న్యాసులు నుత్పథప్ర
వర్తను లగుదురు వారిరి నన్యోన్య ధనధాన్యపశు భూమి దారహరణ
మాచరింతురు జను లప్పాప మవ్విభు నొందు దండము హింసయుఁగఁ దలంప
వలదు దుర్వృత్తుల వధియించురుద్రుని గోవిందు వాసవు గుహునిఁ జూడు
తే మా మహాత్ములు దక్కఁ సన్మార్గచరుల, దండితులఁ జేత వినమె యధర్మమడఁగు
ధర్మ మెసఁగుదండమున నర్థంబు గామ,మును నదూష్యంబు లై సిద్ధిఁ బొందు నధిప

వ దండంబున సకలజనశ్రీరక్షణంబు సేయం బూనినభూనాథునకు యేల యోగ్య
హింసకుం దొలంగ నెట్టివారికి వశంబు గా దవధరింపుము 109

ఉ కాయలఁ బండ్ల నీళులను గల్గవె సూక్ష్మపుజంతువుల్ మునుల్
సేయరె హింస [4]వాని నుపజీవితఁ ద్రవ్వరె కందమూలముల్
నీరొడఁ జూడు ప్రాణములు నిల్వఁగ నేర వహింప నేరికిన్
వేయును నేల భక్ష్యముగ వేధ విధింపఁడె ప్రాణిఁ బ్రాణికిన్ 110

1 బుద్ధికిన్. 2 యుక్తిఁ. 3 దార విడిరి. 4 వాని నుపజీవితః; వారు నుపజీవిగ.

క వినుపశుహింసాకృతయాఁగనిరూఢుని ధర్మపరునిఁ గా వేదంబుల్
గొనియాడెడు సముచితహింసన మరయ నహింస గాన జగతీనాథా 111
క అరివీరుల ఘోరం బగు, దురమున వధియించు టేల దోసం బయ్యెన్
ధరణీశ పాండుపాలిత, ధరావలయ మాసపడుట దగదే నీకున్ 112
క ఇల నీకై కొన్న తెఱఁగు, దలఁపఁగ ధర్మంబొ కాదొ దైవం బెఱుఁగున్
వలవనిచింత యుడిగి ధృతి, దలకొని పాలింపు యజ్ఞదక్షుఁడ వగుచున్ 113
క అని పలుకుపార్థుపలుకులు, విని పలుకక యున్న మనుజవిభుదెసఁ గోపిం
చినతనమది వెడఁ గుడుపుచు, ననిలసుతుం డిట్టు లనియె నాతనితోడన్ 114
ఉ నీవు సమస్తధర్మపరినిశ్చయవేదివి నీచరిత్రమే
మే వశుధేశ వంక యని మెచ్చక చక్కఁగఁ జేయువార మే
[1]నీవచనప్రపంచముల కింకఁ జొరం జొర నంచు నుండియున్
వావిరిఁ జెప్పఁగా వలసె వాలినదుఃఖము దాల్మిఁ గ్రాఁచినన్ 115
వ అవధరింపుము 116
క ఒడఁగూడినసామ్రాజ్యము, నడలున దిగఁద్రావి చనిన నఖిలజనులు నిన్
గడు బేదమనసువాఁ డని, చెడ నాడుదు రనిన మము నిసీ యను ఓరుదే 117
మ కపటద్యూతమునం బరాభవము రాఁగా సూనృతం బూఁది భూ
మిప మమ్ముం జులుకంగఁ జేసి నినుఁ బేర్మిం బాపికొంచున్ దురం
తపుదుఃఖంబుల కోర్చి పోయి తగి యుద్ధక్రీడ నప్పాపక
ర్మపుజాలిం దెగటార్చఁ జేయఁగఁ బ్రకీర్త్యం బయ్యె లోకంబులన్ 118
వ దుర్జయు లగువిరోధుల నిర్జించి యుపార్జించినపృథివీప్రముఖపదార్థంబులు నిర
ర్థకంబులు సేసి వనంబునకుం జనుచులుకఁదనం బేమిటం బాపికొనువాఁడ
నట్లుం గాక 119
సీ ఆసభలోఁ బడి నట్టిబన్నంబును నడవులఁ దిరిగెడునపుడు దుష్ట
దైత్యులచేత సైంధవునిచే [2]నొఁవులఁ బడ్డవిషాదంబుఁ బరమదైన్య
మునకోర్చి కొలిచి మాత్స్యనిపాల నున్నదుఃఖంబును ద్రోవఁగనుపుగొట్టి
వెలువరించెద నని తలఁచి కృష్ణునినిశ్చయం బూఁది ధర్మంబ యగుటఁ దెలిసి
తే రణ మొనర్చితి నిను ధార్తరాష్ట్రులొండె, నీవు వారల నొండెను జావఁజూడ
వలయు టప్పు డెఱుంగవే వసుమతీశ, యిప్పుడడలుట నింద్యంబయింతనిజము
క పను లేమి సేయఁగా దుర్జనులం జెఱుచుచును సాధుజనుల మనుచుచున్
జననాథ మహాయజ్ఞము, లొనర్చుచును పెలయు కురుకులోత్తంసమ వై 121
వ అనిన విని ధర్మతనయుం డిట్లనియె 122
చ మదమును రాగమున్ భయము మానము లోనగుకిల్బిషంబులన్

1 యీవచనప్రపంచమున కింకఁ. 2 కొఱవులఁ.

హృదయముఁ జొన్పి భూజనుల నేలుట మే లని పల్కెఁ దార్త్రి కా
స్పద మని రార్చు లామిషము పైతగు లిమ్మహి యెల్ల నేలినం
దుది నరకం బొకండ. నృపతుల్ సుఖులే యుపశాంతి యొప్పదే 123

తే. కామభోగముల్ మేలనఁ గాదు వాని,విడిచిచూడుముపొందెదువిపులసుఖము
కాయ లాకులు నీళ్లును గాలి యనుభ,వించి యున్నమునీంద్రులు వెఱ్ఱివారె.

క. దుర్మతు లామిషగత మగు, కర్మము వాటించి బంధకలితు లగుదు ర
య్యూర్మి గడచి సువిచారులు, నిర్మమతను ముక్తిపదయ నేర్తురు వత్సా 125

వ జనకునివచనంబులు వినమే వాని నేనుం జెప్పెద నాకర్ణింపుము. 126

ఆ ఒకటిదెసను దృష్ణ యొలయదు గావున, నేమియర్థములను లేమి లేదు
కాలఁ జొచ్చె మిథిల గాలదు నాకు నం, దొక్కఁడైన నంత నిక్కువంబు 127

క అని పలుకుజనకుఁ దెగడిరె, జను లుల్లము శాంతిఁ బొంది సంసారం బొ
ల్లనివాఁడు నింద కర్హుం, డని పలుకుట నీక యొప్పు నధికవిచారా 128

తే వినుము ప్రజ్ఞాధిరూఢు డై వనట దక్కి, సంసృతిక్లేశపరుల భూస్థలిఁ జరించు
వారినచలంబుమైనున్న వాఁడు సూచు,నట్లచూచుట సూవె నేర్పుమలహృదయ.

జనకున కతనిసతితో సైనసంవాదం బర్జునుఁడు ధర్మజునికిఁ జెప్పుట.

వ అని పలికి మఱి పలుక కున్న యప్పుడమితేనికిం గవ్వడి యి ట్లనియె. 130

క జననాథ నీవు సెప్పిన, జనకనృపాలునకు నలివిశదమానస యా
తనిభార్యకు నీక్రియ న,య్యెను సంవాదంబు దాని నేర్పెడ వినుమా 131

వ. అమ్మహీపతి పూజ్యరాజ్యంబు [1]విడిచి భిక్షావృత్తికి వెడలఁ జూచినం దదీయ
భార్య యతని కి ట్లనియె 132

సీ పుడమి యేలుట డిగ్గవిడిచి భిక్షార్థి వై పోయిన నతిథిసంపూజనంబు
దేవతర్పణపితృదేవతర్పణములుఁ గలుగునే కాషాయములు ధరించి
ముండుఁ డై నతఁ డన్నమునకు గృహంబుల కరుగక యున్నె గృహస్థుఁ డెల్ల
వారికి నన్నంబు గారుణ్యమునఁ బెట్టు నన్నదానము సేఁత యధికధర్మ

ఆ మనుట వినమె పెట్టు నతనిఁ జేయొడ్డెదు,వానిఁ దలఁప నందు వరుఁడు పెట్టు
వాఁడ యగుట నిక్కువం బింత సూడక, యిట్లు దీనవృత్తి [2]కోఁగఁ దలఁతె.

క త్రైవిద్యు లగుమహాత్ములు, నీవలనన బ్రదుకఁ దలఁప నిష్క్రియతమెయిఁ
నీ విందఱఁ జెఱిచెద విది, దేవా ధర్మంబు గాదు దీని నుడుగవే 134

తే అధిప మీ[3]తల్లియుల్లంబు నదలు పెల్లి, ముంచి సతి శోకసంతాపమూర్తిఁ జేసి
వంశవిహితధర్మంబుల వదలి కెదలి, పోయి యేగతి బోయెదవో యెఱుంగ

క చలిపందిరిచందంబున, ఫలభరితం బై నతరువుభంగిఁ బ్రజలడ
ప్పులు దీర్ప నమరి యుండెదు, నలఘుచరిత్రునకు లఘుత యగు నీ కోరన్.

1 కొల్లగ భిక్షావృత్తి వెదలం. 2 సోఁగఁ దలఁతె. 3 తల్లిదండ్రుల.

వ ఇది ధర్మవిరోధంబు దీన మోక్షంబు గలుగు ననుట నాకుం జూడ సందియం
బని చెప్పి ననవుఁడు నయ్యజాతశత్రుండు పురుహూతపుత్రున కిట్లనియె 137

మ శ్రుతివాక్యంబులు కర్మనిష్ఠ [1]వినుతించుఁ నిష్క్రియత్వంబు స
ద్గతిఁ గావించుట యాది చెప్పు నిటు చిత్తప్రక్రియఁ రెండుఁ [2]బో
ధితముల్ వానిని వింటి [3]మన్న కలుచఁ దీపించునేత త్త్వసం
గతబోధంబు సుకర్మతం గలుగు నాకం బాత్తవీరవ్రతా 138

తే తత్త్వబోధంబు గలుగునతండు నన్నుఁ, దెగడనేరఁడు నీవు భ్రాతృత్వసౌహృ
దమునఁగర్మంబువిడుచుటధర్మువనిన,పలుకుప్రియమ[4]జగన్నాథ్యయఃథముగనుట

సీ వడముడియును నీవు వాయువాసవులశక్తులు ధరియించిన దుర్జయులరు
హరికరుణాతిశయమునఁ దత్తేజంబు మీయందుఁ దగ సంక్రమించి యుండు
మీరు సంగరశాస్త్రసారపారగులరు గాక తత్త్వజ్ఞానఘనమతులరె
యనఁటికంబమునట్లు యనిరి నిస్సారత సంసార మనఁగ నిస్సంప్రబుద్ధు

తే లది ప్రసిద్ధము విను తృష్ణ యడఁచి కర్మవృత్తి విడిచి నిరాలంబచిత్తుఁడైన
యాతఁడో సుఖ దోషదగ్ధాకరంబు, లగుధనంబులు గోరెడునతఁడో చెప్పుమ

ఉ ఆదటఁ బూర్వశాస్త్రములయర్థము లారఁగఁ గ్రోలి తత్త్వసం
వేదసుధారసంబునచవిం జిరసౌఖ్యముఁ బొంద నేర కి
ష్మేపిని నెందుఁను దిరిగి మే లని కర్మము చెల్లఁ జెప్పుచుం
గా దని శాంతి యొప్పనిదిగాఁ జెడ నాడుదు రల్పబోధనుల్ 141

క విమలజ్ఞానులు శమమును, దమమును ద్యాగంబు శాశ్వతప్రచురానం
దమునకు మూలము లంద్రు నిజముగాఁ గైకొందు రవి ప్రసన్నవివేకుల్ 142

వ అనిన విని దేవస్థానుం డమ్మానవపతి కిట్లనియె 143

దేవస్థానుం డనుముని ధర్మజునకు హితోపదేశంబు సేయుట.

సీ ధనము లుత్కృష్టంబు లనుధనంజయుమాట పాటిగాఁ గొనుము సోపానభంగి
నున్నది మార్గంబు యోగసమారోహణమునకు దాన నడచి కాక
పడి సుర్కి పడ నీకు వచ్చునే ధనసంగ్రహంబు భోగార్థకృతంబు దుష్ట
ముగుటయుఁ గలదు యజ్ఞార్థకృతం బైన నదియ నిచ్చెన బ్రహ్మపదము నొంద

తే యజ్ఞ పరిశిష్టధనభోగ మాత్మకలఁక, యుడుపు నమ్మెయి శమదమయుక్తిగలుగు
శమము దమమును దత్త్వవిజ్ఞానదములు, గాన దక్షిణాధికయజ్ఞ కర్తవగుము

చ హరుఁడును సర్వమేధ మనుయాగమునం బ్రచురప్రకాశతం
బొరయఁగ వేడ్కఁ జేసె విధిపూర్వదిగీశముఖామరుల్ మహా
ధ్వరములఁ గాడె పేర్కొనుట ధాత్రి సధర్మత నేలి యజ్ఞత
త్పరత వెలుంగరే నృపులు పార్థివముఖ్య మరుత్తముఖ్యులున్ 145

1 వివరించుచు. 2 బోధితముల్. 3 మన్నఁ గలఁచుచు. 4 జగన్నాథ్యపదము నకట.

వ వినుము దివస్పతి యడుగ బృహస్పతి సన్మార్గనిర్దేశకుండై చెప్పినమార్గంబు 146
ఉ కామముఁ గ్రోధముం మనసుఁ గాడఁగఁ బొలుట మాన్పి యింద్రియ
స్తోమవిమార్గవర్తనము ద్రుంచుచు నెవ్వగ లేక రక్షణం
బేమర కెవ్వరిం బెనకి యించుక నొంపక లోక మేలఁగా
నామహితాత్ము సర్వమహిమాతిశయంబును జెందు వాసవా 147
వ అనియె మఱియు నాకర్ణింపుము 148
ఉ కర్మము మేలు [1]నావిగతకర్మము మేలన రెండు నొప్పునే
కర్మఫలంబు నర్పితముఁ గాఁ దగ నీశ్వరునందుఁ జేత స
ద్ధర్మము గా కనంగ వివిధం బగుధర్మపథంబులోన మేల్
ధార్మికవర్య యేర్పఱుపఁ దా వశమే వగ బుద్ధి గుందఁగన్ 149
ఉ కావున సిద్ధ్యసిద్ధుల వికారముఁ బొందక ద్రోహ మెయ్యెడ
న్నావిరిఁ జేయ కేలు భువనంబు భవత్కులధర్మ [2]రక్తి వై
భూవరు లిట్లు సేసి తుదిఁ బుత్రుల గద్దియలందు నిల్పి కా
దే వనవాసు లైరి దృఢదీప్తనిరంజనబోధసంపదన్ 150
వ అనిన విని నిర్విణ్ణమానసుం డై యున్న యన్నకు నర్జునుం డి ట్లనియె 151
సీ క్షత్త్రియధర్మనిష్ఠాపరత్వంబున సమరంబు సేసితి శస్త్రనిహతిఁ
బూతాత్ము లై రిపుల్ వోయిరి సద్గతి కమ్మెయి రాచకర్మ మ్మొనర్చు
విప్రునకైనను సుప్రశస్తం బది రౌద్రం బగుట బాలురకును దెల్ల
మైనను నిట్లుండు నార్యోక్తి నృపనీతి దురితంబు సేయునే యొరుఁడు వెట్టఁ
ఆ గుడువ నృపతిమాత్రకునకును గా దన్నఁ, గౌరవాన్వయాగ్రగణ్యుఁ డైన
నీకుఁ దగునె విడువు శోకంబు వజ్రసన్నిభము గాదె నృపుల నెమ్మనంబు 152
వ అట్లుం గాక 153
ఉ వైరివధంబు నీకును నవశ్యముఁ జేయక పోవరాని దై
వైరులకుం భవత్సమరవాంఛన సద్గతి కేఁగఁ బోలి దై
చేరె విధాతృసంఘటనఁ జింతకుఁ గారణ మేమిధర్మవి
స్తారవిదుండ వీ వకట ధైర్యసమగ్రుఁడ వై వెలుంగవే 154
వ రాజధర్మోపాత్తం బై భవదాయత్తం బైనపూజ్యసామ్రాజ్యంబుఁ బరిపాలిం
చుచుఁ బుణ్యక్రియానుష్ఠానపరుండ వగు మని పలికిన మఱుమాట వలుక
కున్న యన్న రేంద్రునకు మునీంద్రవర్యుండగు పారాశర్యుం డి ట్లనియె 155
సీ అర్జునుపలుకు సత్యంబు సమీచీన మార్యజనంబు గృహస్థధర్మ
ముత్తమం బని చెప్పు నుర్వీశు పశుపక్షు లాదిగా జీవుల కాశ్రయంబు
నృపులకు నది దక్కఁ దపమును దమమును బ్రహ్మచర్యమును ధర్మములు గావు

1 నాగడు నకర్మము అ ప్ర 2 రక్తులై.

ధనములఁ దనియుట యని కోపాటించుట ప్రజల రక్షింపమి రాజకోటి
ఆ. కరయఁ బాతకంబు లండ్రు నీ వక్కట, వేదచోదనాప్రవీణ మయిన
మనసు నేల యి ట్లమార్గవృత్తికిఁ జొరఁ, నిచ్చ దోఁపి ధరణి యేలు మనఘ.
క. నీ వార్యబోధితుండవు, గావే వర్ణాశ్రమప్రకారములు వినం
గా వలయునె ధర్మంబులు, భూవరునకు దండనీతిఁ బోలం గలవే 157

వ. సుద్యుమ్నుం డనుధరణీశుండు దండనీతిన కాదె యపవర్గంబు వడసె ననుటయు నజాతశత్రుం డాసుద్యుమ్ను వృత్తాంతంబు విన వలతు నాన తిమ్మనిన నమ్మహీపతి కమ్మునిపతి యి ట్లనియె 158

పారాశర్యుండు సుద్యుమ్నుచరితంబు ధర్మజునకుఁ జెప్పుట.

క. విను శంఖుండును లిఖితుం, డన నిరువురు విప్రవర్యు లన్నయుఁ దమ్ముం
డును గలరు బాహుదాతీ, రనివాసులు ధర్మతత్పరమనోవృత్తుల్ 159
సీ. వారియాశ్రమముల భూరిపుష్పఫలాభివృద్ధి నొప్పారెడివివిధభూరు
హంబులు గల వొకయపుడు శంఖుండు గృహమ్మున లే కుండ ననుజుఁ డచటి
కరిగి యం దొకమ్రాన నారఁ బండినపండ్లు గని వేడ్కమైఁ గోసికొని తినంగ
నయ్యన్న యేతెంచి యనుజ యీఫలము లెక్కడియవి చెప్పునావుడును వార్చి
తే. ప్రణతుఁ డై యిచ్చటివ యని పలికె లిఖితుఁ
డాతఁ డనుమతి లేక కోయంగఁ దగునె
మ్రుచ్చిమియ కాదె యిది పాప మచ్చపడియె
నృపతిచే దండితుండ వై నీఁగికొనుము 160

వ. రయంబున రాజసన్నిధికిం జని భవత్కర్మం బుపన్యసించి దండించుట వేఁడుమని పలికినం దెలిసి యట్లకాక యని లిఖితుండు సుద్యుమ్నుఁ గానం బోయి నగరి వాకిట నిలిచినం బ్రతిహారు లమ్మహాత్ము నరుగుదెంచుట యమ్మహీపతి కెఱింగించిన నతండు సంభ్రమంబున సామాత్యుం డై యాసంశితవ్రతుం డున్నయెడకుం జని వినయంబు సేసి మీర లిచ్చటికి [1]వేంచేసినప్రయోజనం బేమి యానతిం డు మీ చెప్పినట్ల చేసెద నని విన్నవించిన నావిప్రవర్యుం డాతని కి ట్లనియె 161
ఆ. చెప్పినట్ల యేను జేసెద నని యొడం, బడినవాఁడ వింకఁ బలుకు దిరుగఁ
గామి మఱవ కుండఁ గా నీకు వలయుఁ జు, మ్మయ్య దండధారకాగ్రగణ్య 162

వ. అని యేఁది పలికి మద్గురునియనుమతి లేక తదీయతరుఫలంబులు గోసికొని యుపయోగించితి నది మ్రుచ్చిమి మ్రుచ్చుల దండించు తెఱంగున దండించి నన్ను గతకల్మషుం జేయుము రాజదండితునకు యమదండంబు లే దని పెద్దలు సెప్పుదురు నిన్నును దండధారణవైకల్యకిల్బిషంబు వొరయ కుండవలయు నని

1 విజయంచేయుటకుం బ్రయో.

తేటపడనాడిన నమ్మాటలకు మనంబున విషాదంబు నొంది యమ్మేదినీవరుండు
భూసురవరుం బ్రార్థించి 163

ఆ. ఆనఘచరిత యిట్లు నను నియోగించుట
యుడుగు మని యమాత్యయుతము గాఁగ
భక్తి మెఱసి యెన్ని భంగులఁ జెప్పిన
నియ్యకొనక యున్న నెట్ట కేని. 164

లిఖితుండు సుద్యుమ్ను నిచేత నిష్కృతకరుం డగుట.

వ. నిశ్చయించి సముచిత దండనీతివ్రతశీలుం డగునన్నరపాలుం డమ్మహాద్విజునిం
గరయుగచ్ఛేదనంబున దండితుం జేసిన నతం డతని దీవించి మగిడి చని శంఖు
నిం గని నిష్కృత్తంబు లైనహస్తంబులు సూపి సమ్యగనుభూతదండితుండ
నైతి ననిన నాతండు ప్రీతుం డై 165

తే. ధర్మమార్గ ముల్లంఘింపఁ దగదు గాన
వలసె నిష్కృతి కుల మెల్ల వెలసె నీక
తమున సుసంమునిపితృతర్పణములు సేయు
మరిగి బాహుదాపుణ్యతోయముల ననఘ 166

వ. వినుము 167

తే. కల్లు ద్రావుట గురుపత్ని గవయుటయును
విప్రుఁ జంపుట బ్రహ్మస్వవిషయ మైన
ముచ్చిలుటయును నివి గలక్రూరజనులఁ
బ్రీతిఁ బొందుటయును మహాపాతకములు 168

వ. ఇమ్మహాపాతకంబు లేనింటిలోన నెద్ది సేసిన నేజాతివాఁడును దండనీయుండ
విశేషించి తస్కరుండు శారీరదండయోగ్యుండు రాజదండితులు సుకృతవంతుల
భంగిఁ బుణ్యలోకప్రాప్తు లగుదురు నీ వమ్మహారాజుచేత దండింపంబడుటం
బుణ్యాత్ముండవును వంశోద్ధరణసమర్థుండవు నైతివి సంతోషింపుము పొమ్మనినం
బోయి లిఖితుండు 169

తే. బాహుదానదియం దవగాహనంబు, సేయఁ బ్రభవించె నాతనిచేతు లపుడు
విస్మయం బంది యతఁడు వేవేగ వచ్చె, నన్న పాలికి మగుడఁ బ్రహర్ష మెసఁగ

వ. వచ్చి యరుణకమలంబులం దెగడుతనకరంబులంజూపిన నతండు దీనికి నచ్చెరు
వడ నేల యిది మదీయతపోవిభవంబున దైవకృతం బైనవిశేషంబు నీవు శుచి
వగుట దైవంబున కెక్కె సుద్యుమ్నుండును నీపుణ్యానుష్ఠానంబున నిజపితృవర్గ
సహితంబుగా నిర్మలాత్ముం డయ్యె ననియె న ట్లగుటం జేసి 171

చ. జననుత నీవునుం దగఁ బ్రజాపరిరక్షణ మాచరింపు నీ
యనుజునిమాట వేదవచనార్థనిరోధము రాజనీతి దం

డనమునఁ గాని [1]యొండున నొడంబడ దెన్నఁడు నార్యకోటియం
దును వగ దక్కు మేలు మిలఁ దుష్టిఁగఁ జేయుము మేటిజన్నముల్ 172

వ అని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె 173

సీ అడవుల మీఁ రున్నయపుడు సీతమ్ములు వివిధమనోరథావేశకలిత
హృదయులై యుండుదు రదయత వీరి నుపేక్షింప కిల యేలి యెల్లభోగ
ములకును భాజనంబులఁ గా నొనర్పుము తురగమేధాదిక్రతుప్రయుక్తి
బరఁగుము వీరలు బహుయజ్ఞములు సేయువా రటమీఁద నిర్ద్వంద్వవృత్తి
తే పెడలెదవు గాక విను మేము వెట్టివార, మే మహీశ్వర నీమది మేలు గంటి
మతిథి సుర పితృవిషయమునప్పు [2]చిక్కు,గలిగియుండంగ నది నీకుఁ గాదుగాని
ఆ న్యాయశాస్త్రవేది వై యింగితాకార, చేష్ట లెఱిఁగి జనుల శిష్టదుష్ట
తావిశేష మరసి దండనీతి యొనర్చు, పతికి నెల్ల మేలుఁ బడయ వచ్చు 175
క అరి యాఱవపాలు గొనుచుఁ, గగుణ గలిగి ప్రజలఁ దండ్రిగతి మధ్యస్థా
చరణంబునఁ బాలించుట, పరమపదముఁ జేర్చు విడుచు భయసంశయముల్
ఆ ఇవ్విధంబు గాక క్రొవ్వి కామక్రోధ,కలితచిత్తవృత్తిఁ దోఁగ నడచు
పతికి నగుఁ జతుర్థభాగంబు ప్రజసేయు, పాపములఁ గులప్రదీపచరిత 177
చ క్రమమున నైన శాత్రవుల [3]గ్రమ్మన నైనను జావఁ జేఁత ధ
ర్మము విను పాపకర్ము లగురాజులతోఁ దగ సంధి సేఁతఁ దో
షము విభుఁ దుర్వి [4]యమ్ముకొని సంగరముం దొలఁగింపఁ గూడునే
సముజితావనీభరణశాలితఁ బోలునె యొండుధర్మముల్ 178

వ కావున 179

క పౌరుడుగను సమకూరద, కౌరవపతి యపుడు సంధి గావింపక హిం
సారుచి నైతి ననుట యవి,చారత నృపవంశకలితజని యగునీకున్ 180
శా భూవిస్తారము నాక్రమించి ప్రజలం బ్రోవంగ దండింపనుం
గావఁ నేర్చి మఖక్రియల్ నడపి సంగ్రామాగ్ని శాత్ర్యాహుతుల్
గా వైరిక్షతజంబు వ్రేల్చి తనుషంగ తోపకుండై హయ
గ్రీవుం డుత్తమసిద్ధిఁ బొందె రణముల్ [5]గీడే నృపశ్రేణికిన్ 181

వ సంగరంబునం జంపుటయుం జచ్చుటయును బ్రజాపరిపాలనంబును దగినతెఱం
గున దండించుటయును నుత్తమ క్షత్త్రధర్మంబులు గావున హింసాశంక విడిచి
యాన్వీక్షికీత్రయీవార్తా దండ నీతు లనుచు జవిద్యలయందును బ్రవీణు లగు
సహాయులతోడంగూడి సద్వ్యవహారంబులు నిర్వహింపనిర్వాణం బనతిదూరం
బగుఁ గలంక దక్కు మని పలికె సకలలోకగ్రాహ్యావచనుం డగునమ్మహాముని
యిట్లు సెప్పం దెలివొందక యున్నధర్మనందనుంగనుంగొని పురందరనందనుం

1 యుండవ నుండరాదు. 2 చిక్కు. 3 గ్రమ్మఱ నైనను. 4 యూనికొని. 5 గ్రీడల.

డుల్లంబునం గోపంబు గదుర మొగంబునం దోఁపనీక యుండ నప్పాండవాగ్ర
జుం డత్తపోధనవర్యువదనంబునం జూడ్కి నిలిపి నిభృతంబుగా ని ట్లనియె.

క. పతులు మృతు లైనఁ బొగిలెదు, సతులవిలాపములు శోకసంతాపం బు
త్థితముగఁ జేయఁగ నే వసు,మతి [1]యేలినకలుచఁ గలఁక మానునె బుద్ధిన్

వ అనుటయు నమ్మునివరుం డతని కి ట్లనియె. 184

సీ దుఃఖంబుఁ బొమ్మని త్రోవ సుఖంబు ర మ్మని తెచ్చికొన వశ మయ్యె వానిఁ
దొలుబామునందలిదుష్కృతంబును సుకృతంబు హేతువులుగఁ దగిలి చేయఁ
బురుషుని కాలంబు దిరములు గా వవి పొరిఁ బొరి వచ్చుచుఁ బోవుచుండు
నర్థముల్ దుర్బుద్ధు లైనను సిద్ధించు నగు కాలమున వార్య లయ్యెఁ గాని

ఆ. కాల మవి ఘటింపఁ గా నేర రనిలవ,ర్షాతపేందురుచులు నధిప కాల
కల్పితములు మంత్రశిల్పౌషధంబులు, మేలు సేఁత కాలకలితంబు 185

క. కమలంబులుఁ దొవలు వికా,సముఁ బొందుట లతలుఁ దరులు సకుసుమఫలభా
వముఁ బొందుట పక్షులును మృ,గములును [2]మదకలములగుట కాలకలితముల్

వ మఱియు జననమరణంబులును హానివృద్ధులును లోనుగా సకలంబును గాలాధీ
నంబ కావున నీకు శోకింపం బనిలేదు తొల్లి సేనజిత్తనుమానవపతి శోకార్తుండై
యుండి తనలోనన తెలిసి సజ్జనసన్నిధి నుపన్యసించినవాక్యంబు లాకర్ణింపుము.

పారాశర్యుఁడు ధర్మజునకు సేనజిత్తువాక్యంబు లుపన్యసించుట.

సీ తారు గొందఱు బాధకు లయి నడచుట పరులచే బాధఁ బడుట గలుగు
నివి కాలభావ్యంబు లెఱుక గల్గిన నొరుఁ బఱచితి నొరునిచేఁ బడితి ననుచుఁ
బురుషుండు ప్రియశోకమునఁ బొందఁ డర్థదారాపత్యబాంధవహాని కాత్మఁ
గుందంగ నడలుట మందబుద్ధిత్వంబు వగఁ గీడు మానునే వలవ దడల

తే శోకభయకారణంబులు లోకమున న
నేకములు దానఁ దలసూపు శోకములకు
భయములకు బుద్ధి నెడ యీఁడు పండితుండు
మూఢుఁ డవి త్రోవ నేరండు మునుఁగు వగల 188

క వినుఁడీ సుఖమును దుఃఖము, ననిత్యములు గాన వానియాగమకాలం
బున ముదమును శోకము మొగ,కొనమియ చుమ్మఱవు శాంతిగోరుజనులకున్.

తే మూఢతమబుద్ధు లగువారుఁ బ్రౌఢతమవి,వేకులును సుఖు లట్టులుగాక కొంత
ప్రజ్ఞ గలవార లైనయప్రతిభులైన,జనులు దుఃఖార్తులగుట నిస్సంశయంబు.

వ అనియెనా సేనజిత్తుండు దాత్తవివేకనిరూఢుండతనివచనంబులు విద్వదాదరణీయం
బు లిందలియర్థంబులు నీచిత్తంబుననలవరింపుము వగయుజ్జగింపుమని వెండియు.

తే. వర్ణముల నాశ్రమంబులవలను మెఱసి, యరసి చక్కని తెరువున నరుగఁ జేసి

---

1 యేలినఁ గలఁచుకలఁక. 2 మదయుతము లగుట.

ధరణి పాలింపు సముచితదండధరణ, మాచరింపుము నీ కిది యర్హవృత్తి. 192
క దివికిం జనినను నెవ్వని, వివిధగుణము లఖిలజనులు వినుతింతురు వా
డవనీశ్వర సత్పురుషుం, డవు నని కయికొంద్రు బుద్ధి నార్యజనంబుల్ 193
వ. కావున సకలజనప్రియహితం బగుపృథ్వీపరిరక్షణంబు నీకుఁ గులధర్మం బై
కర్తవ్యం బగుట యుఱవు గాదె యనిన యమ్మునీంద్రునకు నమ్మనుజేంద్రుం
డి ట్లనియె 194
తే. మఱవ వచ్చునె నా కభిమన్యుద్రౌప,దేయులను గర్ణు మత్స్యభూనాయకుండు
ద్రుపదనృపతియుధృష్టకేతుండుమాన,సమునఁ బాయుదు రెయొట్లుశాంతిగలుగు
సీ తొడలపై నర్మిలి నిడికొని న న్నుపలాలించు చుండు బాల్యమున నట్టి
భీష్మునిఁ జంపితి బీభత్సుభల్ల ముల్ దనువు సెక్కంగ నాతఁడు శిఖండిఁ
జూచుచు నుండుటఁ జూచితి నదియుల్లు మలమటఁ బెట్టెడి నట్లుఁ గాక
యాభంగి నున్నప్పు డాతఁ డాద్రుపదజు నేయమి దలఁచిన నెరియు మనసు
తే పరశురాముని నోర్చినబల్లిదుండు, కాశిరాజకన్యకలకుఁ గాఁగఁ బుడమి
నరపతులనెల్ల గెలిచినబిరుదు [1]గలన,నాఱడియ పడు టూహింపనడలుగదురు
ఆ అల్పకాలభోగ్య మైనరాజ్యమునకుఁ, గా ననల్పకీర్తిఘనుని జరఠ
సింహకల్పు వంశశేఖరజన్ముఁ ద్రుంచితి మనంబు వగలఁ బివుక కున్నె 197
మ జనసంపూజ్యపదారవిందుఁ డగునాచార్యుండు శోకించి నం
దనుచొప్పారయ వేఁడి పెద్దయు ననుం దా నమ్మి యర్థింపఁ జా
వనివానిం గరిచావు బుద్ధి నిడి యశ్వత్థామ సచ్చెఁ నిజం
బని యే బొంకితి మేదినీధరణ మర్త్యాంబె గురుద్రోహికిన్ 198
ఆ రాజ్యలాభలోభరతుఁడ నై కడుఁ బాప, మైనబొంకుమాట లాడి గురునిఁ
గూల్ప [2]నేర్చినట్టిక్రూరాత్ముఁ డేగతిఁ, బోవువాఁడ సెపుమ బుధవరేణ్య 199
క భ్రాత మహాత్ముఁడు గర్ణుం, డాతనిఁ జంపించి యేలునవనీరాజ్యం
బాతురత సేయుఁ గాక సు,ఖాతిశయము మతికి నొసఁగు నయ్య మునీంద్రా
చ కడిఁదిమగండు కుంభజుఁడు గానఁగ [3]నొడ్డినమంటవోలె నుం
డెడిమొనఁ జూచి చూచి యిది డెప్పర మన్నగ లేక పంచితిం
గొడుకుఁ జొరంగ నత్తిఱఁగుక్రూరత సైఁప సుభద్రయట్లుఁ గ
వ్వడిక్రియ నేర్తురే యొరులు వల్లభుఁ డేలగు [4]నట్టిఁ దుర్విధిన్. 201
చ [5]అడలడిఁ బొందఁగాఁ దగనియట్టిది ద్రౌపది మేరుకల్పులం
గొడుకుల నేవురం జముఁడు గొన్న నలందురఁ జూడ నేర్తునే
పుడమి గిరీంద్ర పంచకము [6]పాల్సినఁ బా డఱినట్టు లున్నయ
ప్పుడఁతుక యెట్టు లోర్చు గృహభారము నెమ్మది నిర్వహింపఁగన్ 202

1 దుగఁతు, నాఱడియగుట ఊహింప. 2 నోర్చినట్టి 3 నొట్టినమంట. 4 నట్టిఁ దుర్విధి. 5 అడలడి. 6 పాయునఁ.

క [1]ప్రాయోపవేశమున నీ, కాయంబు దొఱంగుతలఁపు గదిరెడి సంతా
పాయత్తచిత్తు నకటక,టా యని పో నిందు నను దృఢవ్రతయుక్తిన్ 203

వ అని పలికి బంధుమరణశోకవ్యాకులుం డయి యున్న యన్నరనాథవరేణ్యుతో నమ్మునినాథవరేణ్యుం డి ట్లనియె 204

ఆ ఇట్లనంగఁ దగునె యిమ్మెయి [2]నడల నీ, యట్టిధైర్యఘనున కగునె యనఘ
బుద్ధి సెప్ప వలసెఁ బునరుక్తభాషలఁ, జెవులు మదియుఁ గూడఁ జేర్చి వినుము.

తే పొదలుఁదఱుఁగుటకై పొడ[3]వొదవుఁబడుట,కై కడుం జేరుఁబాయుటకై జనించుఁ
బొలియుటకునై సుఖంబులఁబొందుదుఃఖ, మొందుటకునై పదార్థము లెందునధిప

ఉ మిత్రుల [4]చెద్దయుల్ సుఖము మేకొను నంటయుఁ జెందు దుఃఖముల్
శత్రులచెద్దు నంటయును సన్మతి దా ధనమూల మంటయున్
గోత్రవరేణ్య భోగములకున్ ధనముల్ గరణంబు లంటయుం
జిత్రచరిత్రుఁ డైనవిధిచేష్ట దొఱంగిన నీటివ్రా లగున్. 207

వ కావున నెవ్వగ నొందం బని లేదు 208

ఆ ధాత నిన్ను నేమిధర్మంబు నడపుట, కై సృజించె దాని నాచరించి
యుండు నీవు నీక యొడయుండవే ధాత్రి,[5]నోదితప్రవర్తనుఁడవు గాక 209

వ అని పలికి యప్పారాశర్యుండు వెండియు ని ట్లను విదేహరా జగుజనకుండు వివేకపరిపాకంబు నొందక ము న్నొకసమయంబున బంధువియోగంబు వాటిల్ల విషాదంబు నొంది గృహంబు దొఱంగి వెడలువాఁ డయ్యె నట్టియెడ నతనిపాలికి నశ్మకుం డనువిప్రవర్యుండు వచ్చిన నవ్వసుమతీపతి సముచిత ప్రకారంబునం బూజితుం జేసి 210

జనకున కశ్మకుండు సెప్పిననీతి వ్యాసుఁడు ధర్మజునకుఁ జెప్పుట

తే అర్థములు బంధువులుఁ గల్గినపుడు తద్వి,యోగమైనట్టియెడను మర్త్యునకు నెద్ది
తలఁపుమైనున్న మదవిషాదంబు ఉడుఁ,గుండుఁజెప్పవె యదికృపాయుక్తి ననఘ

వ అని యడిగిన నాతం డి ట్లనియె 212

సీ దుఃఖంబు సుఖమును దోడివ సంసారమునకుఁ దద్వశగతిఁ బోవునరుని
యాత్మ నంబుదము గా డ్పపహరించినవిధంబున నవి సెఱుచు నేపున సుఖైక
భాగియు దుఃఖైకభాగియు లేమి లోకంబునం దెలియంగఁ గనుట మందు
వానికి విను జర రా నీక త్రోనంగఁ జావక యుండ నశంబె జలధి

తే వలయవేష్టితక్షితి నేలువాని కైన, నధిక గొద్ది వాటిల్లిన ననుభవించు
నపుడు ప్రాప్తవ్య మిది యని యంతరంగ, విభ్రమము లేక యునికి వివేకసరణి

క. నరవరసరసాన్నంబులుఁ, బరిమళసద్వస్తువులును బరమశయనవి
ష్టరములుఁ గాలాధీనత, నరుఁ బొందుం బాయు వాని నమ్మమియ యుఱున్.

1 ప్రాయోపవేశనంబునఁ, గాయంబు. 2 నడవ..3 వెడుగుఁ. 4 చేఁతలకా. 5 చోదితప్రవర్తితుఁడవు.

చ వల నధికంబుగాఁ గలుగువైద్యులు శాస్త్రము లభ్యసించి మం
దుల నొడఁగూర్చ నేర్చి తనుదోషము లారయుబుద్ధి గల్గి యా
ర్తులకుఁ జికిత్స సేసెదరు రోగము వాయమి లేదె వారు రో
గు లగుట గాన మెట్లు ప్రతికూలవిధిన్ నరు నేర్చ ద్రోచునే 215

సీ సద్వంశజన్మంబు సౌందర్యమును బలంబును సుభగతయును భోగములును
భవితవ్యతానురూపంబులు పేద లై పెంచుట కలయంగఁ బెల్లు పుట్టు
దురు ప్రజ లెంతయు సిరి గలవారు గోరంగఁ బుట్టరు దరిద్రప్రజనంబు
లాఁకటం దిని తాలు నఱిగించుకొందురు భోజ్యసంపన్నులు భోజనంబుఁ
తే బూర్ణముగఁ జేయఁజాలరు భూపవర్య, వెలఁది జూదంబు పానంబు వేఁటయతిని
[1]షేవితములు గాఁదగ దనిచెప్ప వినుచు, వలను గలవార చెడుదురు వానివలన

వ అట్టివి దైవకృతంబులు గావున నిష్టానిష్టప్రాప్తులకుం గారణంబులు గనికొనలేవు బాంధవలాభంబును దద్వియోగంబును వఱదం గాష్ఠంబులు సంగతంబులై పదంపడి పాసినచందంబు 217

తే మాతృపితృదారపుత్త్రకభ్రాతృశతసహస్రకంబులు సంసృతి ననుభవింపఁ
బడిరియెనిందులో నెవ్వరికడలువాఁడు, నరుఁడనిత్యతయూహించుటరయనుజవు

క జననజరామరణాగ్రాహనిబిడకాలాబ్ధిమగ్న మని జగము నెఱిం
గినవాఁడు ధర్మవర్తనమున నుండుం జింత దక్కి భూపవరేణ్యా 219

క తనయొడ లెర వని నసుమనుజునకును బంధుతతి సతమె శోకించిన వ
చ్చునె చచ్చినజంతువు నెమ్మన మధికము నొచ్చుఁ గాక మహితవివేకా 220

ఉ కావున నెవ్వగల్ విడువు గైకొను మాత్మకులార్హకర్మసం
సేవనతత్పరత్వము విశిష్టజనంబులసంగతిన్ భవ
ద్భావము కల్మషంబు దెగఁ బాచి [2]శుచిత్వముఁ బొందు లోకసం
భావితకీర్తి వయ్యెదు నృపాలక నాఁటలు కూఁడు [3]పాటిగాన్ 221

వ అనుటయుం దెలిసి జనకుం డమ్మునినామంత్రితుం జేసి నిజకర్మతంత్రనిర్వాహణంబునకై గృహంబున నిలిచె నీవు నట్ల యుష్మలికం బుజ్జగింపు ముత్తమక్షాత్త్రసరణిసాధితం బైనభూవలయంబుఁ బాలింపుము తక్కటితలంపులు దక్కు మని పలికిన విని పలుక కున్నయగ్రజుం జూచి సవ్యసాచి జనార్దనుతో నిట్లనియె 222

క బహుబంధుమరణశోక, ప్రహతవివేక మయి ధర్మరాజునకు మనో
మహిమ వికల మయ్యెం బర,మహితవచోవృత్తిఁ దేర్చు మహితవిచారా 223

వ అనిన నచ్యుతుండు పాండవాగ్రజుఁ జేరం జని యభివందనం బాచరించి యతని కరంబు వట్టికొని వదనంబు విరిదమ్మిచందంబు నొంద మధురాక్షరవిన్యాసంబుగా ని ట్లనియె 224

1 సిద్ధములుగాన దగ దని. 2 శుచిత్వముఁ. 3 పాడిగాన్.

మ. పురుషవ్యాఘ్ర మనంబు గుంద వగలం బొందంగ నీకేల సం
గరకేళీ క్షతదీయబంధు లతిలోకంబైన[1]పెంపొప్పఁ బో
యిరి నాకంబున కట్లు గాక కల గాదే రాజవృత్తంబు దా
వరయ న్రాజుల యేల యేజనులు[2]నిత్యాయుష్యులే చెప్పుమా 225

వ. అని పలికి వెండియు 226

తే. తొల్లి సృంజయుఁ డనుమహీవల్లభుండు, పుత్త్రశోకాతురత్వంబుఁ బొందియున్న
నుపశమంబుగఁ బ్రాక్తననృపులఁ జెప్పి, తెలిపె నిమ్మౌని యంతకుబలిమి కలిమి

వ. అని యుపలాలించి నారదుం జూపి యిమ్మహాత్ముం డట్లు మరుత్తసుహోత్రాదులగు
రాజులపరమోత్కృష్టకర్మంబులును నట్టివారికిం గాలవశత్వంబునం బొందకుండ
రామియుం దెలియ నుపన్యసించినవాక్యంబు లభిమన్యు మరణశోకవ్యాకు
లుండ వగునీకుం దాపోపశమంబుగాఁ గృపాతిశయంబునం బరిపాటి వీరలు
సెప్పిరని పారాశర్యమునీశ్వరు నిర్దేశించి వీరివచనంబుల యేనునుం జెప్పెద
నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె 228

ధర్మరాజునకుఁ గృష్ణుఁడు షోడశరాజులచరిత్రంబులు సెప్పుట

సీ. సంవర్తుఁ డనుమహాసంయమి దేవతాగురుతోడియీసున నరుగుదెంచి
పూనియుపద్రష్టయై నడపంగ హిమాచలపాదంబునందు శక్ర
వరుణప్రభృతు లైనసురలు మహామునీంద్రులును సహాయులై మెలఁగుచుండ
శాలాప్రముఖభవ్యసాధనమ్ములు గనకమయంబులుగ వస్త్రకాంచనాజ్య
ఆ. దధిపయఃఫలాదితర్పణద్రవ్యసమృద్ధి సకలజనులు మెచ్చఁ బెక్కు
లధ్వరములు సేసె నట్టిమరుత్తుండు, నిత్యపదవి నుండ నేర్చెనయ్య 229

సీ. సన్మార్గమున రాజ్యసంపద నొంది భూసురపూజ లొనరించి సువ్రతముల
బృందారకులఁ బ్రీతిఁ బొందింపఁ దన కీర్తిఁ బర్జన్యుఁ డేఁటేటఁ బసిఁడివాన
కనకమయము లైనకర్కటఝషనక్రకూర్మచయముతోడఁ గురియుచుండ
నయ్యర్థ మెల్ల ధనార్థుల కిచ్చుచుఁ గురుజాంగలంబునఁ బరమనిష్ఠ
ఆ. నశ్వమేధముఖము లైనరాజార్హయజ్ఞములు పెక్కు సేసి సకలజనులు
పొగడు నట్టిపాట నెగడె సుహోత్రుఁ, డవ్విభుఁడు దెగియె ననుట వినమె యధిప

సీ. కాంచనాలంకారకాంతంబు లై రూఢి కెక్కినగజములు పెక్కువేలు
జవసత్త్వరూపాదిసకలగుణములఁ బెంపెసఁగినహయము లనేకలక్ష
[3]లమలినస్వర్ణమయము లగుకొమ్ములం గోమరారుపశువులు గోటులూర్జి
తాంగకవిలసదజావికంబులు గణనాతీతములు గన్య లప్రమేయ
ఆ. లఖిలరత్నవిరచితాభరణంబులు, నల్పములు మహీసురావళులకు
విచ్చి చేసెఁ గ్రతువు లెన్ని యేనియు నంగుఁ, డతఁడు నన్యలోకగతుఁడు గాఁడె

1 [illegible] బొప్పఁ 2 నిత్యాయుర్థులే. 3 లమలసువర్ణమయము లగు.

సీ ఏడుదీవులయందుఁ గ్రీడాగతులఁ దనరథము చరింప నరా...
వినియు నెఱుంగక విభవ మార్జించుచోఁ బ్రజల నొప్పింపక...
కర్మంబునకు మెచ్చి గారవంబునఁ దన కక్ష్యయధనము ఫాలా...
నశ్వమేధములు జాహ్నవిపొంత శిష్టజనాకీర్ణములుగఁ జేశ్కాచరిం...
ఆ దారకములు వృష్టిధారలు లెక్కింప, వచ్చుఁగాని యతని యిచ్చుగోవు
లెన్నఁ గొలఁది గాదు సన్నుతిపాత్రమా, శిబికి నుర్వినునికి సెల్లె నెట్లు 232

సీ యౌవనంబునఁ దప మాచరింపఁగఁ దండ్రిపంపున నరిగిన పెంపుకలిమి
సేతువు జలధిఁ బ్రఖ్యాతంబుగా నొనర్చినమర్త్యలోక[1]పావనవిభూతి
త్రైలోక్యకంటకు దశముఖు బంధుయుక్తంబుగాఁ జంపిన కలితనమ్ము
బాలురమరణంబు వాటిల్లకుండంగఁ జేసిన యత్యంతచిత్రమహిమ
ఆ గలిగి యశ్వమేధములు మున్ను గా నసే, కాధ్వరము లొనర్చి యఖిలజనులఁ
దల్లివోలె నరసి దశరథ రాముండు, గాలవశత నొందెఁ గాదె యధిప 233

సీ పూర్వవంశ్యులఁ గాఁగ బూని వియద్గంగ నవని భాగీరథి యనఁగఁ బఱపి
శక్రుండు మెచ్చఁ బరఁక్రమంబునఁ జేర్చి యప్రతిహతముగ నశ్వమేధ
యాగంబు లొనరించు నప్పుడు వేయువే లరదంబులందుఁ గన్యల నలంకృ
తలఁ జేసి యునిచి రథంబు రథంబున కిభములు నూఱు నూ[2]ఱేసి యేసుఁ
తే గేనుఁగునకుగుఱ్ఱములువేయేసిపాటి, హయముహయమునకట్లగోచయమమర్చి
భూరిభూరియుతంబుగ భూసురులకు, నొసఁగినట్టిభగీరథుం డున్న వాఁడె 234

సీ అర్థి విశ్వావసుం డాదిగాఁ గలుగుగంధర్వులు హృద్యవాదన మొనర్ప
నప్సరోనికురుంబమాటలఁ బాటలు నై వినోదింపంగ నమరగణము
బహువిధాలంకారభంగుల [3]విన్నాణువులు సూప దివ్యమునులు నుతింప
మనుజలోకం బెల్లఁ గనకాన్నవస్త్రభూషణదానములఁ దృప్తి నసఁగ నశ్వ
ఆ మేధసమితిఁ జేసి మెప్పించె నింద్రుని, శతతమాధ్వరమున నతఁడు హయము
నాసపడిన నిచ్చె నాడిలీపునిఁ జూపు, మా ధరిత్రి నిపుడు మనుజనాథ 235

సీ జనన మాదిగఁ బాకశాసనుకరమునఁ బ్రభవించునేయును బాలుఁ ద్రావి
ద్వాదశదినము లాతఁడు గారవింపఁగ వర్ధిల్లి పంద్రెండువత్సరముల
ప్రాయ మై రాజ్యసంప్రాప్తికి నేతెంచి యర్కునియుదయంబు నస్తమయము
నగుపట్లుపొలిమేర లైనమహాక్షేత్ర మంతయు నొక్కండ యనుభవించె
ఆ నన్నపర్వతముల నాజ్యనదుల విప్రభోజనము లొనర్చి రాజసూయ
ములును నశ్వమేధములుఁ జేసె మాంధాతృఁడిండ నిలిచెనే నరేంద్రముఖ్య

సీ అనిమిషాసురయుద్ధమున నసురావలి సమయించి వర్ణాశ్రమముల నేర్ప
రించి భూమి యలంకరించి యగ్నిష్టోమహాయమేధవాజపేయ...శ్వవిదా

1 పాలన. 2 తేర్చి . వేయేసి వాసి. 3 విన్నాణమ్ములు.

పౌండరీకము లనఁ బరఁగినయధ్వరంబు లనేకములు సేసి భూసురులకు
నఖిలభూములఁ గల యర్థంబు లెల్లను దన కని యేమియు నునుప కిచ్చె
ఆ శుక్రు నల్లుఁ డనఁగ శోభిల్లి తనయందు, ధర్మతత్త్వ మూర్జితముగ నియమ
నిష్ఠుఁ డై యయాతి నెగడె శాశ్వతుఁ డయ్యె, నే నృపాల యమ్మహీశ్వరుండు
సీ ఓర్వక పెక్కండ్రు దుర్వీశు లొక్కటఁ బై నెత్తి వచ్చిన భండనమున
వారిహేతిచ్ఛత్త్రవాహనధ్వజములు నఱకిన నడునడ నడిఁకి వార
లభయంబు వేఁడిన నందఱఁ గృపఁ గాచి యేచి యాపెన్నేల యెల్లఁ దాన
కొని యధ్వరములు[1] పెక్కొనరించి వేడుకఁ బాయసంబులునపూపములుమోద
ఆ కములు లోనుగాఁగఁ గలవంటకముల సుర్వీసురావళులకుఁ బ్రీతిఁ జేసి
దక్షిణలుగ మణివితానంబు లిచ్చిన, యంబరీషుఁ డేమి యయ్యెఁ జెపుమ 238

సీ. లక్షభార్యల నుపలాలించి యొక్కొక్క వెలఁదికి వేవురు వేవు రాత్మ
జులు గాఁగఁ బదికోటులలఘుమూర్తులఁ గాంచె వారునుదోర్బలోజ్జ్వలులునార్య
చరితులు నై పేర్చి తురగమేధంబు లందఱు బహుదక్షిణోదాత్తభంగిఁ
జేయుచుఁ దనపంపు సేసి వర్తింపంగఁ దానును విశ్రుతాధ్వరము లొప్పఁ
తే బెంపుసొంపును సువ్రతసంపదయును
నిర్మలశ్రద్ధయును గర్మనిపుణతయును
నెఱయ శశిబిందుఁ డొనరించి నెగడె నతఁడు
వడయఁ జాలెనె యెన్నఁడుఁ జెడనియొడలు 239

సీ అధికతపంబున నగ్ని నారాధించి ప్రత్యక్ష మగుటయు బ్రహ్మచర్య
వృత్తంబుదమమును వేదవిత్త్వమునహింసయుఁబాత్రదానంబుశమము వరము
గాఁ గోరికొని వేదికాస్థలి మణికనకాత్మిక యై ముప్పదాఱు యోజ
నములదైర్ఘ్యము నంత కమరువిస్తారంబుఁ గలుగంగ నొనరించి క్రతువు సేసి
తే విప్రవితతికి [2]దాని నతిప్రియమున
నిచ్చెఁ దనపేర గయ సుతి కెక్కు వటము
పొగడు వడయంగఁ బుణ్యుఁ డై నెగడె గయుఁడు
భూవరోత్తమ యతఁ డెందుఁ బోయెఁ జెపుమ 240

సీ. ఇరువదివేవురు పరిణతపాచకు లభ్యాగతులకును నతిథులకును
బాటించి క్రొత్తగాఁ బవలును రేయును వలయునన్నము లిడ వెలసె పశువు
లర్థి నుత్తమగతి కై తార చనుదేర [3]విశసించు చమరులు వేడ్కతోడఁ
బొడసూపి కడుపారఁ గుడువ హవిర్భాగములు పెట్టు చివ్విధంబున మహాద్భు
తే. తముగ నొనరించె సత్త్రయాగముతదుత్సవంబు గొనియాడ వచ్చినవార లెల్లఁ
బ్రచురపుణ్యాత్ముఁడననొప్పె రంతిదేవుఁ, డవ్విభునకునువలసె లోకాంతరంబు.

1 పెక్కు లొనర్చి. 2 దాన నతిప్రియమున. 3 విశసించు నను... పెట్టు విధ్వధం.

సీ. శరభసింహాద్యుగ్రసత్త్వచయంబుల నేడిక లెట్లట్ల యొక్కయాడి
కట్టుచు విడుచుచుఁ గణ్వాశ్రమంబున దమియింపఁగా సర్వదమననామ
మిడియె నమ్ముని పదంపడి మహారాజ్యపదస్థుఁ డై కాళిందితటమునందు
భాగీరథీతీరభాగంబునను సరస్వతిసమీపమునను వాజిమేధ
తే. రాజసూయాదివివిధాధ్వరము లొనర్చి, కనకనిర్మితకరితురంగమరథంబు
లసదృశప్రీతి విప్రుల కొసఁగె భరతుఁ, డన్నరేంద్రచంద్రుండును జన్న వాఁడ
సీ. మిట్టు బల్లంబు నై మెలఁగంగఁ దనరథప్రముఖవాహనములఁ బఱప ననువు
గా కున్న మేదినిఁ గని సమస్థలియుఁగ వెరవున నొనరించి విశ్రుతముగఁ
దన పేరఁ బృథివి నాఁ జనఁ జేసి గోరూప మైనయివ్వసుమతి నమరనగముఁ
బనిచి యోషధులును బహురత్నములుఁ బిదికించి[1]జనంబుఁ బోషించెఁ బృథుఁడు
తే. సేసె నానాధ్వరము లవి సెప్ప నేల, సకలధాత్రి బ్రాహ్మణులకు సాత్కరించె
నమ్మహానుభావునకును నతులయశమ, కాక సుస్థిర మయ్యెనే కాయ మనఘ
సీ. బ్రహ్మవిద్వేషంబుఁ బరికించి కోపించి యవిజేయుఁ డైన సహస్రబాహుఁ
బరిమార్చి నృపతులఁ దర మిడి తునుమాడె నిరువదియొక్క[2]మా ఱెల్లచోట
నందఱయె లెడునన్ని భూములుఁ దాన యేలె ధర్మోజ్జ్వలపాలనమున
రాజ్యయోగ్యములు ధరామరార్హంబులు నగునధ్వరములు పెక్కాచరించెఁ
ఆ. గశ్యపునకు నిచ్చి కాశ్యపి యను పేరఁ, జనఁగఁ జేసె నుర్వి జామదగ్న్యు
[3]విన మె యామహాత్ముఁడును ససంతోషవి,భ్రాంతి గలిగెనేని బ్రదుక లేఁడు
వ. అని చెప్పనయప్పుండరీకాక్షునితోఁ బాండవాగ్రజుండు సృంజయసుతుండైన
సువర్ణష్ఠీవిజన్మంబును వాఁడు మృతుం డయినవిధంబును వినినది యయినను
సువ్యక్తంబుగా విన వలతుం జెప్పవే యనిన నతం డతని కిట్లను నీకు నాఁడు
కృష్ణద్వైపాయనుం డక్కుమారువృత్తాంతంబు నారదునధీనం బగుటం జేసి
తద్వ్యాపారంబు సెప్పెఁ బర్వతునిం జెప్పండు గాని పర్వతుండును సహకారి
యత్తెఱం గాకర్ణింపుము 245

శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మజునకుఁ బర్వతనారదులవృత్తాంతంబు సెప్పుట.

సీ. అధిప నారదుచెలియలికొడు కప్పర్వతుం డిద్దఱును మహీమండలమునఁ
ద్రిమ్మరువేడుక దివినుండి యొక్కటఁ జనుదెంచి తమలోన సమయ మధిక
నిష్ఠమైఁ జేసిరి నిజచిత్తవృత్తు లొండొరులకు దాఁపక యుండువార
మటుగాక దాఁప శాపార్హత వాటిల్లఁ గలయది యని యిట్లు గలయఁ బలికి
తే. యుచితవర్తనమున నుండి యొక్కనాఁడు, సృంజయునిఁ గాంచి యతఁడు విశిష్టభక్తి
నర్చనము సేసినను భవదాలయమున, ననఘ వసియింతుమే కొన్నిదినములనిరి
వ. అని పలికిన నాపృథ్వీపతి ప్రియం బంది సుకుమారి యను పేరం బరఁగిననిజ

1 జనమ్ము. 2 మాటెల్ల. 3 వినరె యామహాత్ముఁడును బరితోషవి, భ్రాంతి.

నందన రావించి యక్కన్నియ మీకుం బరిచర్య సేయ సమాధానంబున నుం
డుం దని యన్నెలంతతో నీవు దేవోపచారంబుల వీరి నారాధింపుమని ని
యోగించి వలయువస్తువులు సమగ్రంబులుగా సమకట్టినం బ్రీతులై యమ్ము
నులు సుఖం బున్నసమయంబున 247

సీ. అల్లఁదనంబునయనువు మైకొనఁ జూచు నడపు కాంతికి వింతతోడవు గాఁగ
వెడవెడ [1]నూఁగారి వింతయై యేర్పడు దేరనివళులలో నారు నిగుడ
నిట్టలు ద్రోచుచు నెలవులకలమేర లెల్లను [2]బిగి యొక్క యేర్పడంగఁ
దెలుపుచు గప్పును వెలయంగ మెఱుఁగెక్కు తారకంబులఁ గల్కితనముదోడరఁ

ఆ. చరణములును నడుముఁ జన్నులుఁ గన్నులు, జవ్వనంబు చెన్ను నివ్వటిల్లు
చునికిఁ దెలుప సృంజయునిపుత్త్రి మెలఁగువిధంబు నారదునకుఁ దగు లొనర్చె

క. నారదుఁడు మదనబాణా, సారము దనుఁ బొదువ ధైర్యసార మెడలి దు
ర్వారమనోవ్యథ వంతం, గూరి క్రమంబునఁ గృశాంగకుం డయ్యె నృపా 249

వ. అట్లు కామువారిం బడి నలంగియుఁ దనతో నుగ్గడింప సిగ్గువడి 250

చ. వెనుఁబడుచిత్తవృత్తియును వెల్వెలఁబాఱెడునాననంబు నై
యనిశముఁ గుందుమామఁ గని యల్లఁ డితం డిటు లేల వంతఁ బొం
దెనొ యనుచింత నొంది తనదివ్యమతిం బరికించి కాంచి కూ
డునె సమయంబు దప్పఁగఁ గడుం గుటిలాత్ముఁడ వైతి నాయెడన్ 251

ఆ. రాచకూఁతుమీఁద రాగంబు పుట్టుట, నాకుఁ జెప్పవైతి నీకు శాప
మిత్తు నమ్మృగాక్షి నీవు వరింపక, నిలువలేవు మరుఁడు బలియుఁ డగుట 252

వ. పాణిగ్రహణా[3]నంతరంబ వానరవదనుండ వగు మనవుడు నారదుండు నీకు నాక
లోకంబునకుం జనుట లేకుండెడు మని ప్రతిశాపం బిచ్చినం బర్వతుం డచ్చో
టు వాసిపోయి భూజనంబులు పూజింపఁ బ్రవర్తిల్లుచుండె 253

శా. శాపప్రాప్తికి నోర్చి తా నడిగి యాచంద్రాస్య నన్నారదుం
డాపృథ్వీపతి యీఁ బ్రియంబున వివాహం బయ్యె నమ్మాత్రలో
భూపా యమ్ముని వానరాననతమైఁ బొల్పెద నక్కాంత త
ద్రూపప్రాప్తి విరక్త గాక తగఁ బ్రీతుం జేయుచుండెం బతిన్ 254

వ. ఇట్లు పతివ్రతయై సుకుమారి నారదు నారాధించుచుండెఁ బదంపడి యొక్కనాఁ
డమేనియుం బనికి వనంబునకు నారదుండు వోయినయెడం బర్వతుండు డబ్బా
టుగాంచి నమస్కరించి నాకిచ్చినశాపంబు మరల్పవే యనుటయు నారదుండు
నీవుగావె మున్ను శపించినవాఁడవు ముందర మరల్పం దగు నని పలికిన నతం
డట్ల కాక యనియి య్విధంబున నొడంబడి యిరువురు నొండొరువుల శాపంబులు
మరల్చి రయ్యల్లుండును మామతోడన వచ్చి మందిరప్రవేశంబు సేయుసమయం

1 నూఁగారు...యేర్పడు దారనివళులలో; నేర్పడఁ దారనివళులలో. 2 బిగి. 3 నంతరంబున

బున నారాజనందన నిజపురుషుం జూచి [illegible] దలంచి మఱి
చూడక మాఱుమొగంబు వెట్టికొని పోవుటయు 255

ఆ నగుచుఁ బర్వతుండు నాతి నీపతి యగు, విశ్వసింపు మని సవిస్తరముగ
శాపములును మోక్షసంవిధానములును, జెప్పి తేర్చె దానిచిత్తవృత్తి 256

వ ఇట్లు నారదుండును బర్వతుండును బరస్పరప్రియకారు లైరి కౌరవోత్తమా
నీయడిగినసువర్ణష్ఠీవివృత్తాంతంబు నిమ్మునివరుండు దేటపడం జెప్పెడు నని
సృంజయపుత్త్రచరిత్రకథనంబు నారదుకృత్యంబుఁగాఁ బలుకుచు నతనిం జూపిన
నాతం డిప్పుడు శౌరి చెప్పినంతయు నిట్టిద యక్కుమారు తెఱంగుఁ జెప్పెద
నాకర్ణింపు మని యప్పాండవాగ్రజున కభిముఖుం డై యి ట్లనియె 257

సీ అవ్విధంబున నేను నల్లుండు సంప్రీతి సృంజయుపాల వసింపఁ గొన్ని
సంవత్సరంబులు సనినఁ దదాశ్రితబ్రాహ్మణోత్తములసంప్రార్థనంబు
గలుగంగ మాకును గమనేచ్ఛ పుట్టంగ నారాజునకు నుపకార మొకటి
సేయఁ దలంచి యే మాయనసన్నిధి కరిగి కోరుము వర మంటి మనిన

ఆ నతఁడు మీరు ప్రీతు [1]లయినకంటెను నొండు, గలదె వరము లనిన గారవించి
యనిమిషులను మిగులు తనయునిఁ బడయంగ, వలచియుండు దట్టివానిఁగనుము.

వ అంటి మట్టియెడ నింద్రతేజోరక్షణాయత్తచిత్తుండగు నప్పర్వతుం డప్పుడమిఱేని
తోవిను మక్కుమారుండు దీర్ఘాయురుపేతుండు గాకుండు ననియె దానికి నమ్మా
నవపతియుమ్మలించి యమ్మహాత్మునాననంబునం జూడ్కి నిలిపి యిట్లేల యుష్మదను
గ్రహం బనూనంబుగా వలవదే యని ప్రార్థించిన నమ్మాట కిమ్ముని మఱుమాట
వలుక కున్న నే నన్నరనాథుపైఁ గలుగుకరుణావిశేషంబున 259

తే వలదు శంకింప నింద్రునివలనఁ బుట్టు, నెడరు వొందకయుండంగఁ గొడుకు నోపి
నంత గావుము గావంగ నైనచావు, నపుడు నన్నుఁ దలంపు మే నది మరల్తు.

వ అక్కుమారుండు నిజనిష్ఠీవనాదులు సువర్ణమయంబు లగుటం జేసి సువర్ణష్ఠీవి
యనం బరఁగుఁ బ్రమోదంబునం బొందుము 261

క అని యాఱడిల్లఁ బలికిన, విని యాతఁడు సంతసంబు వెల్లిం దేలెం
జని యే మీప్సితవర్తన, మున నుండితి మవ్విభుండు పుత్త్రునిఁ గాంచెన్ 262

వ వాఁడును మలమూత్రలాలాశ్రుస్వేదంబులు గనకమయంబు లయి తోరుఁగం
బెరుఁగు చుండె నాసమయంబున [2]వేచి వెంగలు లగు మ్రుచ్చులబ్బాలుం
బట్టి నోరం జీర దఱిగి యడివికిం గొనిపోయి యొడలు జల్లించి పసిండి గానక
పీనుంగు వైచి పోయిరి సృంజయుండును దనకొడుకు నింద్రుం డపహరించె
ననుతలంపున శోకార్తి నొంది పలవించుచు నన్నుం దలంచినం బోయి నీకుం
బుండరీకాక్షుం డిప్పుడు సెప్పినయావిరాజవిషయంబు లగు శోకోపశమనవచ

1 లయినంతకంటెను, గల [illegible]. 2 [illegible]

నంబులు సెప్పి యుంకిలి దేర్చి యవిచారు లగుతస్కరు లాశిశువుఁ జంపుట
యొఱింగించి 263

క మ్రుచ్చులమూఢత్వమునం, జచ్చి నరకవాసమునకుఁ జనినతనయు నేఁ
దెచ్చి మగుడంగ వే నీ, కిచ్చెద వగ పుడుగు మింక నేనియు నధిపా 264

వ అని చెప్పి యేనును 265

— మ్రుచ్చులచేఁ జచ్చినసువర్ణష్ఠీవి నారదువలనఁ బునర్జీవితుఁ డగుట. —

క భావమున నమ్మెయికిఁ దగు, దీవన యిచ్చుటయు నరుగు దెంచె సువర్ణ
ష్ఠీవి గడు నద్భుతమ్ముగ, నావిభుఁడుఁ బ్రమోదసంభృతాత్ముం డయ్యెన్ 266

తే. అతని వీడ్కొని సంప్రీతి నరుగుచుండి, యింద్రు చేత గాదిదివిను మిక్కుమారుఁ
జంప నింద్రుండు వేచు రత్నణము మఱవ, వలదు నీ వని చెప్పితి వసుమతీశ 267

వ ఏనుబోయినకొండొకకాలంబునకు నాఖండలుం డక్కుమారుండు దన్ను మిగులు
నని శంకించి చంపింపం దలంచి నన్నుం బర్వతునిం దలంచి పుయిలోడి బృహ
స్పతితో విచారించిన నతం డతనిభయం బుడిపె నతండును దివ్యం బగుట
సబుద్ధికం బైనవజ్రంబు నాలోకించి నీవు శార్దూలరూపంబున సృంజయసుతుం
డగుసువర్ణష్ఠీవిం జంపు మనుటయు నప్పని పూని యది సనుసమయంబున 268

సీ సృంజయుం డుజ్జ్వలశ్రీసముల్లాసప్రహర్ష మొప్పంగఁ బ్రియాంగనలును
దానుఁ గుమారయుక్తముగ భాగీరథీతీరకాంతారప్రదేశనిత్య
వసనేచ్ఛ మెయి నుండి కుసుమాపచయ ముఖబహువిధ కేళితత్పరత నొంది
యొండుదలంపు లేకుండ నద్దంభోళి వంచన నయ్యెడఁ బొంచి నిలిచి

తే తెఱపిగాంచి శార్దూలమై యుఱికి వార, ణేంద్రసమయంబునను నమ్మానవేంద్రతనయు
వ్రచ్చి యంతర్హితం బయ్యెఁ జచ్చె వాఁడు, దాది[1]యాక్రోశమున యార్తనాద మెసఁ

క విని సృంజయుండును బ్రియా, జనములు వే పాఱుదెంచి చచ్చినబాలుం [గ
గని బహులశోకపూరంబున మునిఁగి రి విప్రలాపములు పెల్లెసఁగన్ 270

ఆ. అట్టియవసరమున నమ్మహీపతి నన్నుఁ, దలఁచె నప్పు డేను బలవిరోధి
మదివిరోధ ముడిపి మసలక వచ్చి యబ్బాలుప్రాణ మెత్తి ప్రమద మెసఁగ. 271

వ ఉచితసల్లాపంబుల నించుకసేపు నిలిచి యన్నరపతి యనుమతి సేయ నరిగితి సు
వర్ణష్ఠీవియుం దండ్రికి సంతసం బెసంగు తెఱంగున నం బ్రవర్తిల్లి యతనిపిమ్మటం
బృథ్వీభారంబు పూని శిష్టానుగ్రహదుష్టనిగ్రహంబులు నడపుచు జన్నంబులు
సేయుచు శతాధికసహస్రవర్షంబులు రాజ్యంబు సేసె నని చెప్పి నారదుండు
వెండియు 272

చ హరియుఁ బరాశరాత్మజుఁడు నాదరణాతిశయంబునన్ సవి
స్తరత నుపన్యసించినవచనప్రకరంబు మహార్థగాథ మి
ప్పరమహితోపదేశములు పాటిగఁ బట్టి [2]వసుంధరాధురా

1 యాక్రోశవార్తనాదంబు సెలఁగ. 2 వసుంధరా.

ధరణ మొనర్పు మఱ్ఱ్యేడు నుదాత్తయశంబును ధర్మవృద్ధియున్ 273

వ అనిన నజాతశత్రుం డూఱకున్నఁ బరాశరపుత్త్రుండు పరమకరుణావిధేయ చిత్తుండై యతని నుద్దేశించి 274

సీ క్షత్త్రియులకుఁ బ్రజాసంరక్షఁ గడచిన ధర్మంబు గలుగునే దానివలన
వేదసంచోదితవిప్రకర్మంబులు లెస్స లయ్యెడు నవి లేక యున్నఁ
జెడియెడు లెస్సైనఁ జెడినను రాజున కగుఁ బుణ్యపాపంబు లగ్గలములు
గాన [1]జనాభిరక్షణ మొనరింపుము నావుడు నన్నరనాథుఁ డిట్లు

తే మీరు సెప్పంగ నురియాటమేలె రాజ్య, కాంక్షమిగిలియేఁజంపంగఁగానియట్టి
వారిఁ బలువురఁ జంపినక్రూరతావి,శేష మాత్మ దహించుటఁ జేసి కాక 275

వ అనిన విని యమ్మునిపతి యమ్మహీపతి కి ట్లనియె 276

చ మనుజులు సేయ నెవ్వరు సమస్తము నీశ్వరునాజ్ఞఁ జెల్లెడు
న్వినుము కుఠారపాణి ధరణీరుహముల్ నఱకంగఁ బాప మొం
దునొకో కుఠారముల్ జనులు దోసముఁ బొందరు కర్త యీశ్వరుం
డనియెడినిశ్చయంబు దృఢమై మది నిల్పినఁ జాలు భూవరా 277

వ. కర్మఫలం బీశ్వరునియదియ తదర్పణబుద్ధిసహితంబుగాఁ బ్రబుద్ధులు వేదచో దితకర్మంబు లనుష్ఠింతురు 278

తే ఒప్పు కున్నను నాత్మకులోక్తకర్మ, మూర్ధ్వగతిఁ జేర్చుఁ బరకర్మ మొప్పెనేని
నార్యజనములు గిల్బిష మండ్రు దానిఁ, గాన నడపుము నిజవంశకర్మ మధిప.

క అరివధము పాప మని మది, మెరమెర గలిగినను దగినమెయిఁ జేయుము భూ
వర ప్రాయశ్చిత్తము గృహ, [2]ధుర యుడుగుట మేలె కీడుతోఁ జన నగునే

వ అనుటయుఁ గాంతేయాగ్రజుండు సాత్యవతేయునాననం బాలోకించి పుత్త్రులుం బౌత్త్రులు నన్నలుం దమ్ములు జనకులుం దాతలు మామలు గురువులు సంబంధులు సఖులు నల్లురు బావలు మఱందులు మఱియుఁ బవిత్త్రులగు ధాత్రీపతులు నాచేతమడిసిరి తదీయస్త్రీజనంబులు పతి సుత సోదర పితృమరణశోకసంతాపాతిశయంబునం బలవించి పలవించి ప్రాణంబులు విడుతురు గావున దాని సూక్ష్మంబుగా విచారించిన వనితావధపాతకంబునుం బాటిల్లు నెయ్యెది కడగా నిష్కల్మషుండ నగుదు నను [3]వెగడున మునింగినమనంబు మహీభరణంబున కెట్లు సొచ్చు నుగ్రంబైనతపంబునం దనువు దొఱంగుటదక్క నొండువిధంబు నాకుం జూడ లేకున్న యది యనినవిని యమ్మునీశ్వరుండు నిజబుద్ధి నిపుణంబుగా నిరూపించి యన్నరపతి కి ట్లనియె 281

సీ విడువు ముమ్మలికంబు వినుము నీచెప్పిన యందఱు భూముల కాసపడియుఁ
జంపును దేజంబుఁ జేరును గోరియు నీసున సమరంబు సేసి చచ్చి

1. ప్రజాభిరక్షణ. 2 ధుర యుడుగుట...ఛా సను కే. 3 వెఱంగున.

రాపని కిల్బిషం బగునె నీ కట్లును గాక వారల నెట్టి కర్మగతులు
మృతులఁ గావించెనో మఱి నెఱుంగుదె వాని నెఱుఁగుఁగాలుఁడు చావనేరి కెద్ది
తే తలఁచి యతం డప్పు డెగటార్చు దాని నీవు, సేసినాఁడవుగా మదిఁ జింత బొనిపి
యుడుకు టాక వెట్టి దీనిపై నొల్లగృహము,విడుతుఁగాకను టిది పెద్దవెట్టియధిప

క నేర్పరి పెక్కువిధంబుల, నార్పఁగ బొమ్మలు గడంగి యాడెడుచందం
బేర్పడఁ గాన్పుము కాలస,మర్పితకార్యకరు లైనమానవులదెసన్ 283

వ నీకుం బాపంబునకుం బని లేదు పని గా కుండుంగాక 284

క [1]ఇచ్ఛకృపకల్మి యొప్పదె, చచ్చిననరపతులయేలు జనపదములు నీ
విచ్చెదవు గాక మనమునఁ, బొచ్చెము లేక తగ వారిపుత్త్రుల కధిపా 285

ఆ కొడుకు లేనిచోటఁ గూఁతుఁ బ్రతిష్ఠింపు, దానఁ జేసి వారితల్లు లధిక
హర్ష మొందుదురు ప్రియంబును నీ కగుఁ, బుణ్యమునుయశంబుఁబొందునిన్ను.

మ అనుమానింపకు తోడఁబుట్టువులు గారా తున్మి తూఁటాడె నెం
దును గ్రొన్నెత్తుప లేలు లై పఱచ నింద్రుం డుగ్రతఁ దైత్యులఁ
మును లవ్వీరు భజింపరే క్రతువు లామోదంబుతో నమ్మహా
త్మునిఁ జేయింపరె యూర్ధ్వలోక మది గాదో యేలఁడో నాకమునన్. 287

శా నీవుం ధర్మవిరోధు లైనజనతానింద్యాత్ములం బుణ్యమా
ర్గావష్టంభము దేజరిల్ల నృపవంశాచార మొప్పారఁ దో
డై వీరానుజు లుల్లసిల్లఁగ మహోగ్రాజిం దెగం జూచి తా
దేవాధీశుఁడపోలె శిష్టపరిషత్సేవ్యుండ వై తాపనిన్ 288

ఆ వలయునేని యధిప వాసవుచాడ్పునఁ, గ్రతుపరుండ వగుము రాజధర్మ
కలిత మైనపుడమిఁ గైకొమ్ము తొలిదొలి, యశ్వమేధయాగ మాచరింపు. 289

వ అనిన విని యంకిలి దేఱినడెందంబుతో ధర్మనందనుం డెట్టికర్మంబులు పాపం
బు లేపాపంబున కెద్ది ప్రాయశ్చిత్తంబు మునీంద్రా యెఱింగింపవే యనుటయు
నతనికి నమ్మహాత్ముం డి ట్లనియె 290

కృష్ణద్వైపాయనుఁడు ధర్మజునకు ధర్మాధర్మంబు లెఱింగించుట.

ఆ అగమోక్తకర్మ మాచరింపమియు ని,షిద్ధ మైనదానిఁ జేయుటయును
బ్రాజ్ఞజనులు ధరణిపాలవరేణ్య చెప్పుదురు పాపములుగ బోధ్యతతికి 291

వ ఇది కల్మషసామాన్యనిర్దేశంబు విశేషంబు వినుము 292

సీ ఆదిత్యునుదయాస్తమయకాలములనిద్రఁ బొందుటయును బాత్రభూతుఁడింటి
కరుగుదెంచినఁ బూజ యాచరింపమియును బరదారగమనంబు గురుల కెదురు
సేఁతయు గ్రామంబు సెఱుచుటయును వేదవిక్రయంబును రసవిక్రయంబు
భృత్యుఁ బ్రోవమియు నసత్యోపచారంబు గహనదాహమునన్యకర్మకృతియుఁ

1 ఇచ్ఛఁ గృపకల్మి. 2 మగుకాలములు.

తే. దనదుకర్మంబు విడుచుటయును వృథాప
శుప్రహారణంబు మేదినీసురులకలిమిఁ
గొనుటయును శరణార్థిఁ జేకొనమి విప్ర
వధయుఁ బాపంబు లందురు బుధజనములు 293

వ. పాపంబులుంబోలె నుండియు దూష్యంబులు గానివానిం జెప్పెద నాకర్ణింపుము

క. దురమునఁ గైదువుఁ గొని తనుఁ, బొరిగొన నేతెంచునట్టిపురుషుని వేదాం
తరహస్యవేది నయినను, బొరిగొనినను [1]గిల్బిషంబు వొందదు వత్సా 295

క. ధరణీసురవిత్తము నపహరింపఁగాఁ గని వధించు నతఁడు దురితముం
బొరయఁ డొకయించుకయు నని, నరేంద్ర చెప్పుదురు ధర్మనానార్థవిదుల్.

క. జీవితసంశయవేళను, భూవర యొం డన్నపానములు దొరకమిఁ గల్
ద్రావినఁ గల్లగు లెఱుఁగక, త్రావిన నద్దురిత మధికధర్మమునఁ జెడున్. 297

క. గురుసంరక్షణమునకును, బరమాపద యైనయెడను బ్రాహ్మణధనముల్
విరహితములు గాఁ బెఱచోఁ, జొరఁగా నగు ముచ్చిమికి వసుమతీనాథా

తే. ప్రాణహాని దప్పించుచోఁ బరిణయంబు,నందు గురుజనకార్యార్థమయ్యు నంగ
నాజనముతోడిసంభాషణమున సర్వ,ధనముఁ జెడియెడు నెడబొంకఁ జనును నృపాల

క. కలలోనఁ జరమధాతు, స్ఖలనము గలిగినను బ్రహ్మచర్యము సెడ దు
జ్జ్వలవహ్ని నేయి వేల్చినఁ, దొలఁగుం గిల్బిషము దురితదూరచరిత్రా 300

ఆ. అన్న పతితుఁ డైన నటుగాక సన్న్యాసి, యయ్యె నేని తమ్ముఁ డాతఁ డుండ
దారసంగ్రహంబుఁ దాఁ జేసి పాపంబుఁ, బొరయఁడండ్రు బుధులు కురువరేణ్య.

తే. అడవి గోవులకై కాల్చుటధ్వరమునఁ, బశువుఁ [2]జంపుట దాన మపాత్రభూతుఁ
డగు లెఱుంగక యిచ్చుట దగనిబంటుఁ, బ్రోవకుండుట గీడులు గావు వత్స.

వ. తపంబుల దానంబుల మఱియునుం దగినపుణ్యకర్మంబులనుం బాపంబులు పరిక్షీ
ణంబు లగుననునివిసామాన్యవచనంబులు ప్రాయశ్చిత్తవిశేషంబు లెఱింగించెద

వ్యాసుఁడు ధర్మజునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తవిశేషంబు లెఱిఁగించుట.

సీ. వినుము కర్మము దెల్పుచును గపాలంబున నెత్తికభైక్షాన్న మేకకాల
మశనంబు గొనుచు ఖట్వాంగచిహ్నము బ్రహ్మచర్యంబునైయథశ్శయన మాచ
రించుచు నిట్లు పండ్రెండువర్షంబులు వ్రతవృత్తి నడపంగ బ్రహ్మహత్య
కిల్బిషంబు దొలఁగుఁ గృచ్ఛ్రముల్ నడపిననాఱువత్సరముల నడఁగుమూఁడు

తే. హాయనంబులు నడపఁ జాంద్రాయణములఁ, బోవు నిష్ఠానిరతి మాసభోజియైన
నబ్దమునఁ బాయు నటుగాక యశ్వమేధ, యాజి యగు నేని వలదు భిక్షాదులధిప

క. అవనీశ యశ్వమేధము, నవభృథమున నీరఁ గ్రుంకి యన్యుఁడు శుద్ధుం
డవుఁ బాపుఁ డైనఁ దత్క్రతు విశేషము లోకపూజితం బగు టరుదే 305

1 పాతకంబు. 2 జరుపుటయును దానపాత్ర.

తే పుష్టగోలతఁ రేయుండేఁ గాంభోజవాజి,శతక మొందెను భూసురతతికి నొసఁగఁ
బాయు [1]బ్రాహ్మణార్థాహవప్రాణహాని, నైన నొందెను జెడు బ్రహ్మహత్యకీడు
సీ కల్లుద్రావినపాతకం బది యగ్నివర్ణము గాఁగఁ గాఁచి పానంబు సేయఁ
గను మూని యుఱుకంగననలంబుఁ జొర మహాప్రస్థాన మాచరింపంగఁ బాయు
నట్లును గాక బృహస్పతిసవన మన్క్రతు వొనరించిన నతివిశిష్ట
భూమిదానమునను బోవు సిక్కి ద్గురుతల్పగుం డనలప్రతప్త మైన
ఆ యాయసాంగనాంగ మాలింగనము సేసి, యైనఁ గోసి కరమునందు మేహ
నము ధరించి యంబరముఁ జూచు చరిగియే,నియును జచ్చి యఘముని స్తరించు
క గురుతల్పగుండు రణమున, గురునకు నై చచ్చియేని కువర ధరణీ
సురులకు సర్వధనము భ, క్తి రతి స సఁగి యేని పాతకిత్వముఁ దొఱఁగున్ 308
క ధరణీసురుస్వర్ణము నప,హరించినతఁ డంతకనక మట్టిద వినయో
త్తరుఁ డై మగుడఁగ నిచ్చినఁ, బరిహృత మగుఁ గల్మషంబు పౌరవముఖ్యా
క అనృతోపచారకలనం,బునఁ బుట్టినపాతకంబు వోవుం దా నె
వ్వని నపచరించెఁ దగ నా,తనిఁ బ్రీతుం జేయ ధర్మతత్త్వప్రవణా 310
క గురువునకు మాఱు వల్కుటఁ, బొరసినకల్మషము పాసిపోవు నతనికిం
బరితోషముగా వినయవు, వెరపున నుపహార మిచ్చి వినతుం డయినన్ 311
క పరదారగమనదోషము, పరిహృత మగు నొక్కయేఁడు పరమనియతుఁ డై
చరియించినఁ గృచ్ఛ్రంబులు, గురుకులజలనిధిశశాంక గుణమణినికరా 312
ఆ వావి గానియట్టివనితఁ బొందినపాప, మాఱు నెలలఁ బాయు నార్ద్రవస్త్ర
ధరణభస్మశయనపరతఁ బాటించుచు, నియతి నుండె నేని నృపవరేణ్య 313
క పరపురుషసంగమంబునఁ, బరిహృత యై యున్న యట్టిభామిని శుద్ధిం
బొరయు రజస్వల యై కం,చరయఁగ భస్మమునశుద్ధ మైనవిధమునన్ 314
ఆ నఱకఁ దగని మ్రాను నఱికినఁ దిర్యగ్వ,ధంబుఁ జేసినను నఘంబుఁ బాచి
కొనునరుండు మూఁడుదినములు దనచేఁత, పలుకుచును సమీరభక్షుఁ డయిన
వ అని చెప్పి వెండియు. 316
క. మితభోజి యై వివిక్త, తిలి సావిత్రీజపంబు సేయునది యహ
స్థితియు నిశాసీనత్వము, మతి నేమఱ కట్టు లైన మాను నఘంబుల్ 317
తే. పుణ్యకర్మముల్ సేయుచు భూసురులకు, వివిధధనములు ప్రీతితో వినయ మొప్ప
నొసఁగు చుండెడువారు పూర్వోపచితము, లైనకిల్బిషములఁ బాతురవనినాథ
క విను మాస్తికతాశ్రద్ధా, వినయంబులు గలుగువారు వీనికి నెల్లన్
జననాథ యర్హు లవి లే,నినరులు పాపములఁ దొలఁగ నేర్తురె యిట్లున్ 319
వ ఆస్తికతాశ్రద్ధావినయంబులు నీకు సహజంబులుగావేశావునఁ బ్రాయశ్చిత్తంబు

1 బ్రాహ్మణారము నిఃప్రాణ. 2 బాపము గురు.

లల్పంబు లైనను బాపంబులం బాపనోపుఁ బాపంబో యని శంకించుకర్మం
బును భారతయోధవధంబ కాదె యది యాత్మరక్షణంబునకై చేయుటం జేసియు
నుత్తమక్షత్త్రధర్మం బగుట నిరూపింపం [1]బాపత్వంబుం బొరయకున్న యది
యట్లుంగాక భవదంతఃకరణంబున జనియించినకరుణయుం బశ్చాత్తాపంబును
నిన్నుం బరిశుద్ధునిం జేసె నీవు ప్రాణబాధకంబు లగుతపశ్చరణంబులకుం జొరం
జూడకుము కురుకులచూడామణిత్వంబునకు మూలం బయినమహీపాలనం
బాచరింపు మనిన నబ్బాదరాయణుతో నమ్మేదినీరమణుం డపేయంబులు
నభోజ్యంబులు నెయ్యవి యపాత్త్రభూతపురుషు లెట్టివారు మహాపురుషా
యెఱింగింపవే యని యడిగిన నతం డిట్లనియె 320

క తురగియు నుష్ట్రియు ఖరియును, గురిసినదుగ్ధములు నింద్యకోటిగణితముల్
ధరణీసురాదిజను ల,ప్పారువ్రునఁ బోయిన నఘంబుఁ బొందుదు రధిపా 321

సీ మానుషీక్షీరంబు నీనినపదినాళ్లలోని ధేనువులపాలును నపేయ
ములు ప్రేతవిషయాన్నమును సూతకాన్నంబుఁ దలవరియన్నంబుఁ గులటయన్న
మును వనితోపజీవనశీలునన్నంబు నాడెడు పాడెడునట్టివాని
యన్నంబు జూదరియన్నంబు సూనరియన్నంబు బహివెట్టినతనియన్న

ఆ మును నిజాగ్రజునకు మును పెండ్లి యాడిన,పురుషునన్నమును నభోజ్య మండ్రు
వండియన్న మధికనిందాస్పదంబు పర్యుషితశుష్కములను నుడుగ వలయు

క వినుసురతోఁ గూడఁగఁ దెచ్చినయట్టిది యెద్దియును భుజింప రభోజ్య
త్వనిరూపణనిపుణత గల, మనుజోత్తము లఖిలలోకమాన్యచరిత్రా 323

క. పులగముఁ బాయస మట్టులుఁ, బలలము నర్చనకుఁగాక పక్వము లయినం
గలుగు నభోజ్యత్వము విచ్చలవిడి వంటకము సేసి చనదు భుజింపన్ 324

వ అని పెండియు 325

తే అతిథిపితృదేవతాపూజ లాచరించి, కాని గృహమేధులకు భోజ్యమైనఁ గుడువఁ
దగదు యజ్ఞశిష్టం బమృతంబు గాఁగ, నార్యజనములు సెప్పుదు రధిపవర్య

క ఆలును బిడ్డలు బంధులు, నై లీలఁ జరించుచును గృహస్థుఁడు దత్త
ల్లోలత్వరహితచిత్తత, మేలుగ నలవఱుప వలయు మిగాఁ దెఱఁగి నృపా 327

కృష్ణద్వైపాయనుఁడు ధర్మజునకు నపాత్త్రపురుషుల నెఱింగించుట

వ అని యిట్లు చెప్పి యపాత్త్రభూతపురుషుల నాకర్ణింపు మని పలికి 328

సీ పాడియు నాడియు బ్రదుకువారలఁ బరిహాసకు దుర్జను నంగహీను
మత్తుని మ్రుచ్చు నున్మత్తు నపుంసకు జెనఁటిమాటలఁ దేల్చుమనుజుఁ గులము
చాలమి వేదంబు చదువమి నిజవృత్తి హాని దుర్వృత్తిగలట్టివాని
దానపాత్త్రంబులు గా నియ్యకొనరు పెద్దలు దీనుఁడును విపద్బాధితుండు

---

1 పాపంబు బొరయు.

తే. నీఁగి కర్షలు దయవేర్మి నిచ్చుచోట, [1]నైన నవగుణ మెక్కుడై కానఁబడిన నిందికాత్ముల కిచ్చుట నిష్ఫలంబు, పాత్రనిశ్చయ మిట్టిది పౌరవేంద్ర 329
క. శిల చేవమ్రాను దెప్పగ, జలనిధిఁ గడవ దొరఁకొనినచా డ్పగుఁ బాత్రం బులు గానియెడల దానం,బులఁ బాపము నిస్తరింప బుద్ధిఁ దలఁచినన్ 330
ఆ పునుకఁ గుక్కతిత్తిఁ బోసినపాలు నీ,ళ్లధికనిందఁ బొరయు నట్లు దుష్ట మైయపాత్రవిషయమగునీగివ్యభవోవు,నిచ్చుచోటఁ బాత్ర మెఱుఁగవలయు
తే పండునకు బిడ్డ నిచ్చినచంద మొందు, బూదిలో నేయివేల్చుటఁ బోలు నోటి కడవనీళ్లలు వెట్టినకరణి యగు న,పాత్రజనులకుఁ బెట్టుట పౌరవేంద్ర 332
క దానవిధి యరయ ననమ్మా,చీనం బగునేని కీడు సేయుం గురుధా త్రీనాథ మఱియుఁ బాత్రం, బైనను గొన్నతని కిచ్చునతనికి నెట్లున్ 333
క కావున విను పాత్రము మే, లై విహితాచంణసౌమ్య మగుదానము ధా త్రీవర దాత్రాదాతలఁ, దా వెలయించు భువనద్వితయరంజకతన్ 334
వ. అని చెప్పి యేనునీకు బుద్ధులు సెప్పం జొచ్చి సంక్షేపరూపంబునం గీడుమేలెఱిం గించితి నిప్పలుకులు పాటిగాఁ గొని విహితానుష్ఠానపరుండ వగు మనుటయు నమ్మనుజపతి యమ్మునిపతితో మహాత్మా భవదనుగ్రహీతంబులైనయువ్వాక్యం బులు హర్షంబు నావహించె నెప్పాట ధర్మం బగుమార్గం బవలంబించి రాజ్య తంత్రంబు నడపి యశోభంబునం దొడరక జయింతు నట్టితెఱంగు గలుగం గృపసేసి రాజధర్మంబులుం దక్కనుం గలుగువర్ణాశ్రమధర్మంబులు నాపద్ధర్మం బులును లోనుగా నెఱుఁగం దగుధర్మంబు లెల్ల నెఱింగింపవే నాకుం జూడ రా జ్యంబును ధర్మచర్యయును బరస్పరవిరుద్ధంబు లయిన ట్లున్నవి గావున నివ్విధం బున విన్నవింప వలసెనని చెప్పుటయు నత్తాపసోత్తముండు ప్రీతచిత్తుండై యతం డు విన నారదుతోడ నీభూపతి భీష్మపాలికిం బోవలయు నయ్యార్యవర్యుచేత సకలధర్మంబులు వినువాఁ డగుట యర్హప్రకారం బనవుడు నారదుం డిది లెస్స యని పలికి నప్పు రాశరపుత్రుం డయ్యజాతశత్రునకి ట్లనియె 335
ఆ కురుపితామహుండు గురుబుద్ధి నింద్రాదు,లకును మాననీయుఁ డకుటిలాత్మ కుండు పరశురాముతోఁ దండవిద్యాది, సుగుణములకు నెల్లఁ జొచ్చినిల్లు 336
క. సురతటినీపుత్త్యాతమో,దరమున జన్మించినాఁ డుదాత్తవ్రత త త్పరుఁ డతని కెల్లధర్మముఁ, గరస్థలామలకసన్నిశాశం బధిపా. 337
క చ్యవనుఁడు మార్కండేయుం,డు వసిష్ఠుఁడు లోనుగాఁ బటుప్రాజ్ఞులు గా రవమున వినిపింపఁగఁ దెలి,య వినియె ధర్మప్రపంచ మతఁ డఖలంబున్. 338
తే. శాంతమానసుఁడైనయాశాంతనవుఁడు, విస్మయావహచరితుండు వినుమువలసి నప్పుడువిడుచుటకై ప్రాణమూఁగినాఁడు, గాదెయొరులంతవా రెందుఁగల రెవరులు.

1 గాక యవగుణ. 2 దెల్పిన బోల్కిఁ.

చ అతనికి నీపయిం గరుణ యగ్గల మగ్గుగుటం గురుత్తమా
పతివర పొమ్ము నీ వతనిపాలికి నాతఁడు నిన్ను సంప్రబో
[1]ధితుఁడుగఁ జేయు ధర్మములు దేటపడంగ నుపన్యసించు మా
మత మిది దీనఁ గీర్తియు సమంచితధర్మముఁ బెంపు నొందెడున్ 340

వ అయ్యుత్తమోత్తమునకు నూర్ధ్వలోకగమనంబునకు సమయం బాసన్నంబగుచు
వచ్చెం దడయ కట్లు సేయు మనిన విని యవ్వసుమతీపతి మునీంద్రా బహు
బంధువధపాతకం బాచరించి యమ్మానసీయాత్మునెదిరి కెట్లువోదు నట్లుం గాక
యకృత్రిమసమరశీలి యగునగ్గుణశాలిం గృత్రిమసమరంబునం గూల్చి క్రమ్మఱ
నమ్మహాత్ము మొగంబు సూచి నాకు ధర్మంబు లుపదేశింపవే యని యడుగనేర్తునే
యనుటయు నజ్జననాథునకు జనార్దనుం డి ట్లనియె 341

తే ఇంతనిర్బంధ మేటికి నిమ్మునీంద్రు, పనుపు సేయుదుగాక యిప్పాట నెల్ల
పెనుపులకుఁ బాత్రమయ్యెదు వనటతోడ, నెద్దియును నేలపురమున కేఁగుమిపుడు

వ మరల గాంగేయుకడకు వత్తు వది మేలు లె మ్మని పలికి వెండియు 343

తే తమ్ములును విప్రవరులును ధరణిఁ గల్గు, బహువిధంబుల ప్రజలును బార్థివేంద్ర
చాతకప్రకరములు పర్జన్యుఁ గోరు, నట్లు నినుఁ [2]గోరు టతికృప నాదరించి 344

వ ఈసర్వజనంబుల మనోరథంబులు సఫలంబులు సేయు మని ప్రార్థించె నివ్విధంబు
నం గృష్ణ కృష్ణద్వైపాయన నారద దేవల దేవస్థానువిష్ణులులోనుగాఁ బెక్కండ్రు
పెక్కు తెఱంగులఁ జెప్పినవాక్యంబులఁ జిత్తంబుకలంక దేఱి కౌంతేయాగ్రజుండు
రాజ్యభారనిర్వహణోత్సాహం బంకురింప శిశిరాపగమనసమయకమలంబు ననుక
రించునాననంబుతో నప్పారాశర్యప్రముఖమునివరులకుం బ్రదక్షిణంబును బ్రణా
మంబును నాచరించి వారలవలన వసుమతీవహనానుజ్ఞయు వివిధాశీర్వాదం
బులుం బడసి వెలుంగ వారలు నిజస్థానంబులకుం జనిరి తదనంతరంబ 345

సీ దేవభూదేవపూజావిశేషము లాచరించి యక్కురుకులశ్రేష్ఠుఁ డుర్వి
నెడనెడ బ్రుంగుడువడి యున్న రాజులు సనుదెంచి కనునవసరము వేచి
యునికి కృష్ణునిచేత విని వూసి తోడి కట్టి కొలువిచ్చి మణిహేమకుంజరాశ్వ
కాంతాదు లగుతగుకానికల్ గైకొని యానృపాలురకుఁ బ్రియం బొనర్చి

తే యమ్ముకుందుండు వారును దమ్ముగమియుఁ
దక్కఁ గలబంధుమిత్త్రులు ధౌమ్యముఖ్య
సూరిజనములు [3]బలయంగఁ దాకముల
మధ్యమునఁ బొల్చుచంద్రునిపోడ్కిఁ బొలిచె 346

వ మఱునాఁడు [4]కల్యంబునం గాలోచితకృత్యంబు లాచరించి ధవళానులేపనమా
ల్యవస్త్రాభరణంబుల నలంకృతుం డై. 347

1 ధీరుఁడుగఁ. 2 గోరుమునకృపనాదరించి. 3 వెలయఁగ. 4 కాల్యకరణీయంబులు నిర్వర్తించి ధవళా.

క నవ మగురథమున షోడశ, ధవళహయముల్ పూన్పఁ బనిచి ధరణీపుఁడు విధుం
డవిరళసుధారథం బెక్కువిధము దోఁపంగ నెక్కెఁ గురువంశనిధీ 348
శా సారథ్యంబు వహింప భీముఁడు సితచ్ఛత్త్రంబు గాండీవి సె
ల్వారం బట్టఁగఁ జామరల్ గవ లిడన్ హారిప్రభం బయ్యె న
త్తేరం దేవరు నగ్ని పంచకము వేదిం బొల్చున ట్లొప్పి రం
భోరాశిధ్వనివోలెఁ దూర్యనికరంబుల్ మ్రోసె నొక్కుమ్మడిన్ 349

ధర్మరాజు సపరివారంబుగాఁ గరినగరంబు ప్రవేశించుట.

వ ఇట్లు నితాంతకాంతప్రకారుం డై పాండవాగ్రజుండు పాండురాజాగ్రజు నతని దేవిం బ్రభూతాందోళికారూఢులం జేసి పురస్కరించుకొని శైబ్యసుగ్రీవమేఘపుష్పవలాహకంబు లను వాహంబులు పూనినరథంబున సాత్యకిసహితుండయి వెలుంగువెన్నునిం బిఱిందిదెసం బెట్టికొని యతనికెలన మనోజవంబు లగు హయంబులం బూన్చినయవదాతస్యందనంబున యుయుత్సుం డరుగుదేర నుచితవాహనారూఢుం డై విదురుండు కుంతీప్రముఖకురుస్త్రీజనంబుల నందలంబుల నిడికొని పెనుక నడవ నరేంద్రులు నానాముఖంబులం దమతమసేనలతోడం గూడఁ గొలిచి చనుదెంచుచుండం జనునప్పుడు 350
క ద్విరదంబుల నరదంబులఁ, దురగంబులఁ గాల్బలములఁ దూర్యంబుల [1]సీ
గిరులన్ గొడుగులఁ బడగల, బరిస్ఫురిత మయ్యె నతనినిర్యానంబు గడున్ 351
వ మఱియును 352
క వందిజనులుఁ [2]వైతాళికులుం, గ్రందుకొనం బొగడఁ జదువఁగా మాగధు లా
నందముగఁ బాడ నుచితపు, మందత్వము గమనమునకు మహిమ యొనర్పన్
వ అన్నరనాథుండు నడచి నాగనగరంబును ప్రవేశించె నంతకు మున్న యందలిజనంబులు [3]గలువడఁగలను దోరణంబులను క్రముక కదళీస్తంభ పూర్ణకుంభస్థాపనంబులను గస్తూరికలయంపులను గర్పూరముగ్గులను బుష్పోపహారంబులను ప్రాలంబమాలికలను నొప్పుమిగులనప్పురం బలంకరించి యాబాలవృద్ధంబుగాఁ బరమాంబరానులేపనమాల్యభూషణంబులం బొలిచి బహుళప్రమదంబున సమదంబు లగుసంచారంబులం జారుత్వవిశేషంబుల వహించి రక్కురురాజోత్తముండు రాజమార్గంబు దఱిసి చనుసమయంబున 354
తే హర్మ్యములనుండి పణ్యపుణ్యాంగనానికరము లక్షతయుతమౌక్తికములసేస
[4]లలుకఁ గల్పలతానిచయములు పుష్పవృష్టి పల్లుగఁ గురిసినవిధముదోఁచె
వ అట్టియెడఁ జూడం బఱతెంచినపౌరజానపదజనంబులు 356
సీ దిగ్విజయంబునం దేజస్వి యయ్యు నజాతశత్రుం డనఁ జను నితండె
రాజసూయమహాధ్వరము సేసి విప్రులఁ గనకరత్నాదులఁ దనిపె నితఁడె

---

1 సిదిగులను. 2 బిరాతులు. 3 కలువదములను. 4 లొలుకఁ గల్పలతాచయంబులు సుపుష్ప.

నిత్యవ్రతంబుగా సత్యంబు పాలించు నిష్ఠ యస్ఖలితగా నెఱపె నితఁడు
ధర్మైకనిరతుఁ డితం డొక్కరుఁడ చువ్వె యని పల్కుటకుఁ బాత్ర మయ్యె నితఁడు
తే బలముఁ దగవును ధర్మంబు వెలయఁ బగఱ, నవశేషంబుగాఁ దెగటార్చె నితఁడు
యనఁగ మఱియును వివిధకీర్తనలహర్ష,వచనముల నుల్లసిల్లు రవంబు మిగిలె

క లావులు వెరవులుఁ దాల్ములుఁ, జేవలు నస్ఖలితములుగఁ జెల్లుపనులు నా
నావిధములఁ జేర్కొనుచుం, బావని నరుఁ గవలఁ బొగడుపటురవ మెసఁగెన్

క వ్రతచర్యయు భాగ్యంబును, ధృతియు మతియు నరయ ద్రౌపదికి నెన యగుభూ
పతికల్లభా[1]జనము లీ, క్షితిఁ గలరే యనురవంబు సెలఁగెం గలయన్ 359

వ ఇట్లు పెల్లయిన మ్రోఁతను దుంగితంబు లైన నెరవుల పెంపునఁ బూర్ణంబు చంద్రో
దయఘూర్ణమానం బైన మహార్ణవంబు ననుకరించె నాధర్మరాజు రాజమందిర
ద్వారంబు సేరంజనియె నప్పుడు బహువిధంబు లగు శుభద్రవ్యంబులు గరంబు
లం గొని భవ్యభూసురులును బుణ్యాంగనలును నెదుర్కొన వాని నెల్లం గై
కొనుచుం బ్రవేశించి యతం డేనుంగు మొగసాల నరదంబు డిగ్గి ధౌమ్యధృతరా
ష్ట్రపురస్సరంబుగా నభ్యంతరనివాసంబు సొచ్చి గృహదేవతలం బూజించి మగుడ
బహిరంగణభూమికి వచ్చి [2]నగరదేవతాపూజలు సేయింపం దగువారలం బనిచి
బ్రాహ్మణసంఘంబులం గానిపించుకొని కనకంబులును గోవులు మొదలైన వివిధ
వస్తువులు నొసంగె నప్పు డాశీర్వాదనాదంబులను శంఖభేరీప్రముఖమంగళ
తూర్యరవంబులను రోదసి యెక్కటిల్లెఁ దదనంతరంబు నిశ్శబ్దం బై యున్న సకల
జనంబులును నజ్జనపాలునాననం బాలోకించుచుండి రట్టియెడ దుర్యోధన
సఖుం డైన చార్వాకుం డను నొక్క రక్కసుండు విప్రాకారంబు గైకొని త్రిదండి
వేషం బలవడ నయ్యవనీదేవతాకోటిలో నిల్చి యన్నరనాథున కిట్లనియె 360

చార్వాకుం డను రాక్షసుఁడు బ్రాహ్మణనిగ్రహంబునఁ జచ్చుట

చ వినుము నరేంద్ర సర్వ మగువిప్రజనంబును గూడి నన్నుఁ బం
చినవిధ మీతఁ డేటిపతి సేసినపాపము పెద్ద చంపుచో
జనకుఁడు భ్రాత పుత్రుఁ డను శంక యొకించుక లేదు సద్గురుం
డనియెడికొంకు బుద్ధి నిసుమంతయుఁ బుట్టద వీనిఁ గాల్పనే 361

వ అను మని రని పలికి వెండియు 362

ఆ ఇట్లు శిష్టజనము లేవగింపఁగఁ జేయు, రాజ్య మేల బంధురాజి నెల్లఁ
బొలియఁ జేసి [3]యెట్టి భోగంబు లనుభవిం,చెదవు కల్మషంబు చిక్కె నీకు

వ అనిన విని యవ్విప్రు లత్యంతవ్యథితాంతఃకరణు లగుచు నొండొరుల మొగం
బులు సూచి యిట్లు వుట్టం బని యేమి యనువచనంబులతోఁ దిరుగుడువడిరి
ధర్మనందనుండు లజ్జావనతవదనుం డై యూరకుండి వారలవలను గనుంగొని

1 జనం బీ,క్షితిఁ గలరే. 2 నగరంబున దేవతాపూజనంబులు సేయింపం. 3 రెట్టి.

కేలు మొగిచి ఫాలభాగంబునఁ గదియించి యిట్లనిరి 364

తే. మ్రొక్కి వేఁడెద ననుమీరు ధిక్కరింప, కాదరింపుఁడు మునిసమూహానుమతుఁడ
నై వినిశ్చయపరికలితాంతరంగ, వర్తనముతోడ నిచటికి వచ్చినాఁడ. 365

వ. అనవుడు భయసంభ్రమభరితు లగుచు నాభూసురులు దేవా యీవాక్యంబులు మావలనం బుట్టినవి గావు విధి యేమియో కాని నీ వుత్తమక్షత్త్రధర్మంబున సముపార్జించి[1]న యుజ్జ్వలశ్రీ సుస్థిరతం బొందెడు మని యతనికి నాశ్వాసం బొనర్చి యమ్మాయాభిక్షువు నాలోకించి పరమబోధంబున నప్పూరుషాధము నెఱింగి యమ్మహీపతితో వీఁడు దుర్యోధనసఖుం డగు రాక్షసుండు సన్న్యాసి వేషంబున నేతెంచి యతనికి హితం బాచరించువాఁడై యీదుర్వచనంబు లాడె నీకుక్క మొఱఁగినయంతన పాలమున్నీరుం బోనినీకుం గలంగ నేల ధర్మాత్ము లగుతమ్ములు పనుపు సేయం బూజ్యం బగుసామ్రాజ్యంబు వహింపు మని యాదరించి 366

క. ఆరాక్షసుఁ గనుఁగొని కోపారుణితనేత్రు లగుచు నవ్విప్రులు హుం
కారముఖరు లగుటయు నతి, ఘోరాకృతితోడ వాఁడు గూలెం బుడమిన్

తే. బ్రహ్మతేజోనిహతి నిట్లు పడి మహాశ
నిప్రహతిపాతితోర్వీజనిభత నొంది
యున్న యద్దానవునిఁ జూచి యన్నరేంద్రుఁ
డెలమిసొంపు వహించెఁ దమ్ములును దాను 368

వ. ఇట్లు ప్రీతుం డై యజాతశత్త్రుం డవ్విప్రసమూహంబునకు సవిశేషార్చనం బొనర్చి వీడుకొలిపె నప్పు డచ్యుతుండు బ్రాహ్మణస్తుతి సేసి యజ్ఞపతితో నిట్లనుఁ గృతయుగంబునం జార్వాకుం డను దైత్యుండు తపం బొనరించి పద్మభవుండు ప్రత్యక్షుం బయిన నఖిలభూతంబులవలనను నభయంబు వేఁడిన నద్దేవుండు భూదేవతల [2]కనిష్టంబు లైనపనులు సేయకుండువాఁడవు చేసితేని యదియ నీకుఁ దుదియని పలికి యవ్వరం బొసంగె నట్లు లబ్ధవరుం డై వాఁడు గర్వించి గీర్వాణుల బాధింపం దొడంగిన వారు విరించిం గాంచి యారక్కసుండు సేయుబాధలు సెప్పిన నమ్మహాత్ముం డేను మున్న యెఱింగి యొనర్చినవాఁడ దుర్యోధనుం డను రాజునకు నెచ్చెలి యై యచ్చపలుండు తత్కార్యం బాచరింపం జొచ్చి మహీసురులకు మనోవ్యథాకరం బగుకర్మంబు సేయు నప్పని కారణంబుగా వారలకోపంబునం [3]గూలంగలవాఁ డని పలికె నద్దానవుండు నేఁ డిట వచ్చి తనదుర్వినయంబున బ్రహ్మదండనిహతుం డై పడి యున్నాఁ డని చెప్పి యప్పీనుంగు వెడల వైపించి యాభూపాలు నుద్దేశించి వెండియు 369

ఆ. మాఱుకొన్నవారి నీఱు సేయుము ప్రజ, నరసి మనుపు ధరణిసురులఁ బ్రోవు

1 సముజ్జ్వలశ్రీ సుస్థిరతం బొందెద దనియతనికి నాశ్వాసంబు లొనర్చి. 2 కరిష్టంబు లైన. 3 గూలునని.

ముఖలబంధుజనుల నాశ్రితులను సుఖవృత్తి నునుపు పెంపు వెలయ నధిప

వ. రాజ్యాభిషేకశోభనం బనుభవింపు మని పలికి [1]యాభిషేచనికద్రవ్యాహరణం బునకుం దగువారిం బనిచి బయలిపెద్దకూటంబున నమ్మహీపతికి మహోన్నత హేమమయసింహాసనంబు వెట్టించి వలయువారల కెల్ల సముచితసముచిత పీఠంబులు పచరింపఁ గవ్వడి నియోగించిన నప్పాండవాగ్రజుం డుల్లంబుకలంక యొల్ల డిగ్గఁద్రావి యిచ్చుం దెలి వొంది చెలు వొందునిజపీఠంబునం బూర్వాభి ముఖుం డై కూర్చుండె నతనికట్టెదురం గనత్కాంచనాసనంబున సాత్యకిసమే తంబుగా శౌరియు వలపటను దాపటను [2]మణిపీఠంబుల వడముడియుఁ గవ్వడి యును వెనుకం గనకాయతకుట్టాసనంబులం గవల నిరుపక్కంబుల నునిచికొని కుంతీమహాదేవియు దామోదరుదక్షిణదిక్కున [3]నర్చిస్సముజ్జ్వలంబగునాసనం బున ధృతరాష్ట్రుండును దదీయప్రాక్ప్రదేశంబునం బ్రస్ఫురితపీఠంబుల విదురుం డును ధౌమ్యుండును ధృతరాష్ట్రునిపిఱుంద నర్హపీఠంబుల గాంధారీయుయు త్సుసంజయులునుం గూర్చుండి రాసమయంబున నంబుజాక్షుండు కృపావిశేషం బునఁ గృపాచార్యుం దగుతెఱంగున నయ్యజాతశత్రుం గానిపించి యోగ్యాస నంబున ధౌమ్యసమీపంబున నతని నునిచె నంత నప్పుడమిఱేఁడు సితకుసు మాక్షత కాంచన రజత రత్నగర్భాస్పర్శనం బాచరించెఁ దదనంతరంబ 371

సీ విద్వత్సమూహంబు వివిధదేశాధీశసంఘంబుఁ గార్యవిచారపరులు
నర్థార్జనాదికృత్యంబులవారలు బహుపరిచర్యలఁ బరఁగుజనులు
వైశ్యప్రముఖపౌరవర్గంబులును ముఖ్యహాలికాదిజానపదావలులును
వైణికగాయక వాంశికాదివినోదకరులును వారసుందరులు లోను

ఆ గాఁగఁ దగినవారు గాంచి యవ్విభునిసత్కారములఁ బ్రమోదితంబులగుచు
భావములు దలిర్ప సేవించియుండ న, క్కొలువు సాల నొప్పెఁ గురువరేణ్య

ధర్మరాజు పట్టాభిషేకమహోత్సవము.

వ అంతనాభిషేచనికద్రవ్యసంచయంబు సన్నిహితంబగుటయు మాధవానుమతుం డై ధౌమ్యుండు ప్రాగుదక్ప్లవనం బైనవేదికాతలం బలంకరించి యందు జాత రూపనవరత్నఖచితంబును దృఢపాదంబు నగుభద్రపీఠంబు ప్రతిష్ఠించి శార్దూల చర్మాస్తరణశోభితంబు నేసి యర్చించి కాంచనదామజుష్టం బగునుత్కృష్టఘన శంఖంబు సముచితస్థండిలంబున నిలిపి పూజించి దానును దానిచుట్టునుం బార్థి వంబులు హైమంబులు రాజతంబులు రత్నమయంబులు నగుకుంభంబు లొనర్చి వానను గాంగంబు లగుజలంబులు నినిచి యన్నింటికి రత్నమంగళతరుత్వక్పల్లవ కుసుమంబులను బంచగవ్యంబులను సమంత్రకముగా సంస్కారంబు నిర్వర్తించి.

---

1 యభిషేచనాదికద్రవ్యాయత్తసంభారంబులు సమకట్టింపం దగువారిం. 2 మణిమయాసనంబులు. 3 సముచ్ఛ్రితసముజ్జ్వల సముచ్చ కాంచనంబున

సీ. వీర్యవంతము లగువివిధమంత్రంబులతోఁ గూడ సద్ద్విజస్తోమపరివృ
తునిఁ జేసికొని రాజుఁ దోడ్కొని యేఁగి యావినుతపీఠంబున నునిచి శోభ
నాలంకరణమున నభిరామ యైనపాంచాలిఁ దద్వామపార్శ్వమున [1]సహాస
మాసీనఁ గావించి యగ్నిముఖము నేసికొని హోమతంత్రవర్తన మొనర్చి
తే నంత నూర్జితశుభవేళ యగుడు శంఖ, చక్రధరుఁ డాసమర్చిత శంఖ మెత్తి
పృథివి కధిపతి వగుమని ప్రీతి నాప్ఱ,థాసుతుని నభిషిక్తునిఁ జేసె నధిప 374

వ అప్పుడు చిత్తం బుత్తమప్రకారంబై యాంబికేయుండు ప్రసన్నవదనుండగుచుం
బ్రతిష్ఠితంబు లయినకలశంబులలో నుజ్జ్వలం బగునొక్కటి ధౌమ్యుం డంది
యాఁనెత్తి యాభూపోత్తము నభిషేకించె మఱియుం బ్రభూతాత్ము లగురాజు
లును బ్రకృతులలోనం దగువారును దదభిషేకశోభనం బాచరించిరి శంఖానక
దుందుభిప్రభృతిమంగళతూర్యంబులు గంభీరనాదంబులం జెలంగె నివ్విధం
బున సుహృజ్జనహృదయంబు లానందింప ధర్మనందనుండు సామ్రాజ్యపదస్థుం
డై భూసురదీనానాథప్రముఖపాత్రంబులకు వివిధబహుధనంబు లొసంగె నట్టి
యెడ విద్యావిశిష్టబ్రాహ్మణాదిపురుషసత్తము లక్కురుసత్తమున కభిముఖు లై
దేవాదైవమానుషంబులకలిమినతిమానుషంబగునీవిజయంబును వసుధాధిపత్య
సంప్రాప్తియు నింత యొప్పునే యనిన విని వారలతో నవ్వసుంధరావల్లభుండు

సీ కలిగె లే కుండె [2]ని ట్లలఘుగుణంబులు వాక్రుచ్చి మీాయంతవార లిట్లు
గొనియాడఁ బాండునందనులు ధన్యాత్ముల యని పల్కి యంబికాతనయుఁజూపి
తండ్రియు గురువును దైవంబు నీతఁడ మాకు మీారెల్ల నీమనుజవిభుని
పనుపు సేయుటయు నీతనికిఁ బ్రియంబు గావించుటయును మమ్ము వేనవేల
తే విధులఁ బ్రీతులఁ జేఁత యుర్వీజనములుఁ,బౌరులును మీారలునుదొంటిభంగిఁదప్ప
కిమ్మహారాజునెడ వినయమ్ముతోడ, నడచుచుంటయ యొంతయునాకుఁబ్రియము

క. జ్ఞాతివధ మట్లు సేసియు, నీతనిఁ గొల్చుటకుఁ గాఁగ నీగృహధర్మో
పేతత్వముఁ గొరసితి [3]భూ, భూతికి మనకు విభుఁ డీప్రభువ మఱవకుఁడీ 377

వ అని చెప్పి నిజేచ్ఛ వర్తించి సుఖం బుండువారుగా వినయంబుతో ధృతరాష్ట్ర
గాంధారుల నగరిలోని కనిచి పౌరులను జానపదులను బోవం బనిచి సగౌర
వంబుగాఁ గృపాచార్యు నిజనివాసంబున కరుంగ వీడ్కొలిపి యువరాజపదం
బున భీమసేను నిలిపి కర్తవ్యవిచారంబునకుఁ దదీయనిశ్చయంబునకును సంధి
విగ్రహాదిషాడ్గుణ్యచింతనంబునకును విదురునిం బ్రియవచనపూర్వకంబుగా
నియోగించి వలయుపనులు వెనుక ముంద రరసి యొఱంగించుటకును నాయవ్య
యంబు లెఱింగించుటకును సంజయుంజొనిపి సేనలకొలందులను గనుంగొనుటకు
భృత్యులకు జీవితంబులు వెట్టుటకుఁ గర్మకలాపంబులు సేయించుటకు నకులునాజ్ఞా

1 సహాసుఖాసీనఁ. 2 నిట్టలఘుగుణం. 3 సీ,భూతిక.

పించి దర్పితుల మర్దించుటకుఁ బరచక్రంబు లాక్రమించుటకు నర్జును నిర్దేశించి బ్రాహ్మణకార్యంబులకు శ్రౌతస్మార్తకృత్యసమనుష్ఠానంబునకు ధౌమ్యుం జాలించి సహదేవుం జూచి నీవు మదీయగోపనపరుండవై సర్వావస్థలయందును మత్సమీపంబున నిల్చునది యని పలికి మఱియుం గరణీయంబు లగునధికారంబుల నెల్లను [1]గల్పించి వారలమీఁదన పెట్టి యుయుత్సుం గనుంగొని విదుర సంజయుల నాలోకించి మీర లనుదినంబును నవధానంబు గలిగి రాచవారియోగక్షేమంబు లే నెట్లట్ల నిర్వహింపవలయుఁ బురజనంబులభూజనంబులకర్జంబులు రాచవారి కెఱింగించి పంచినట్లు నడపం గలవార లని యప్పగించి యభ్యంతరమందిరంబునకు విజయంచేయు మని కుంతీదేవినిం బాంచాలీసహితంబుగాఁ బుచ్చి 378

తే ప్రేమసంప్రీతివినయమిశ్రితవిలోకనంబు గృష్ణునిముఖకమలంబునందు
మాసరం బగువికసనమధువునకు మధువ్రతం బయి నిగుడ నాసువ్రతుండు.

వ అమ్మహాత్ముని సాత్యకిసహితంబుగా వీడుపట్టున కనుప ననుజన్ముల ననిచి యుచితవర్తనంబున నుండి పదంపడి భండనంబునం జచ్చినవారిం జిత్తంబున నిరూపించి తొడంగి 380

తే బ్రాహ్మణానుజ్ఞతోఁ గూడ బంధుజనుల, కందఱకు వేఱు వేఱ మహావిభూతి
వెలయునంచితశ్రాద్ధక్రియలుసభక్తి,కముగరత్న హేమాదిదానములు మెఱయ

వ అనుష్ఠించి ద్రోణాచార్యద్రుపదతద్బంధువిరాటతదీయజ్ఞాతులకును బ్రత్యేకంబ కర్ణాభిమన్యుప్రభృతుల కెట్లట్ల సర్వదక్షిణసామగ్రి వెలయం బరలోకక్రియలు నిర్వర్తింపం జేసి దుర్యోధనాదులకు నంతకంటె విభవం బెసంగ ధృతరాష్ట్రుం డౌర్ధ్వదైహికవిధు లాచరించునట్లుగా నొనర్చి తా నెఱింగినవారల కెల్ల లగ్గు సేయుటకుఁ దగుబంధులు లేనివసుంధరాధిపుల నెల్ల నుద్దేశించి యంచితదానంబులతోఁ జేయ ధౌమ్యుం బనిచె మఱియును 382

క [2]చలివందిరులును సత్త్రం,బులుఁ బెట్టించెను దటాకములు దేవగృహా
ములుఁ గల్పించెను బంధుజ,నులకు సుగతి యగుటకై వినుతభంగి నృపా 383

క. లోకమునఁ గలుగుభూసుర, లోకమునకు నెల్ల గోవులుం బసిఁడియు నా
నాకల్పంబులు బంధుల, కై కోటివిధముల నిచ్చె నతులితభక్తిన్ 384

వ. ఇట్లు సకలబాంధవసుహృజ్జనంబులకుం బారలౌకికక్రియలు సేసి యనృణత్వంబున వెలింగి జగంబులచేతం బొగడు వడసి కృతకృత్యతం బొందె నివ్విధంబునఁ బ్రాప్తసామ్రాజ్యుం డయిన పాండవాగ్రజుం డొక్కసముచితావసరంబున గోవిందున కభిముఖుం డయి వినయంబునం గేలు మొగిచి 385

1 గలాపించి పేరలు పేరలని వారివారిమీఁదను (వారలమీఁదన) పెట్టియుండక యుయుత్సునిం గనుంగొని నీవును నిర్వహింపు మని పనిచి. 2 చలిపందిరులు; చలిపందిరులు.

ధర్మజుఁడు శ్రీకృష్ణు నుచితవచనంబుల స్తుతియించుట.

తే అమల భవదీయసుప్రసాదమునఁ జేసి, పితృపితామహక్రమయోగ్యపీఠ మైన
వినుతసామ్రాజ్యమున నేను విభుఁడ నైతిఁ గృతార్థతానందపూర్ణుండ నైతిఁ గృష్ణ
వ అని మఱియును. 387

క బావలు మఱఁదులు ననుచును, నీవు కృపాతిశయ మెలఁగ నెమ్మది మమ్ముం
గావను బ్రోవను దలఁచి రమావర కలిపికొని తిరిగి [1]మన్నించుటలన్ 388

వ తేఁకువ లేక మెలంగితిమి గాక భవదీయమహానుభావం బున్న రూ పెఱుంగను
దగం గొనియాడను నే నెంతటివార మని పలికి వెండియు 389

క ఆదిమపురుషుఁడ వగుటను, వేదంబులు సెప్పు నవియు వెఱచుచుఁ బలుకన్ [2]గా
నీదృక్ప్రకారుఁ డని దామోదర నీ పెం పెఱుంగ నొరుల కిలవియే 390

క దురితములఁ జెఱుప శుభములఁ, బెరిఁగింపం జాలునట్టివేల్పులు నీకుం
బురుషోత్తమ కడుఁ బెక్కువి, పరమార్థద్యోతకములు భావింపంగన్ 391

తే ప్రయతు లగుసద్ద్విజులు వానిఁ బరమభక్తి
యుక్తి నెపుడుఁ బఠించుచు భుక్తిముక్తి
దాయి వగునిన్ను సతతంబుఁ దలఁచుచును న
మస్కృతులు సేసి యవ్యయమహిమఁ గంద్రు. 392

వ. అని విష్ణు విశ్వాత్మ జిష్ణు శర్వహంస దామోదర శంభుప్రముఖంబు లగుప్రభూత
నామంబులం బ్రస్తుతించినఁ బ్రీతుం డై పుష్కరాక్షుండు పుష్కలం బైనవా
గ్విశేషంబున నాధర్మనందను నభినందించెఁ దదనంతరంబ కొల్చి యున్న జనం
బులనిజనివాసంబులకుం బోవం బనిచి యక్కురుసత్తముం డు దమ్ములనాలోకించి

మ అటవీదేశములందు బాధబహులాయాసంబులం గంది దు
ర్ఘటమత్స్యేశ్వరుసేవఁ గుంది బహుసంగ్రామంబులన్ విద్విష
త్పటునానాస్త్రమహోగ్రశస్త్రచయనిర్భగ్నాంగతం బొంది యు
త్కటదుఃఖంబుల మీర లొందితి రభేద్యస్థైర్యు లై నాకుఁగాన్ 394

వ నన్నుం గృతకృత్యుని జేసితిరి కృష్ణప్రసాదలబ్ధం బయినయీజయశోభనంబు
నిజేచ్ఛాకలితసుఖావాప్తిలీల ననుభవించుచు నాత్మప్రియప్రకారంబుల వర్తిం
చుచు నవధానంబుతో రాజ్యాంగసప్తకం బరయుం డని చెప్పి యాంబికేయు
ననుజ్ఞతోడ 395

సీ బహురత్నమయఘనప్రాసాదమండపదాసదాసీజనోద్భాసితంబుఁ
దత్తుల్యవైభవతదధికధనధాన్యముఖవస్తుసంచయసుఖకరంబుఁ
గిన్నరవల్లభగృహసమానత్వమహావిభూతిస్ఫురణాంచితంబు
సర్వసంపత్పూర్తిచారువామాక్షీప్రచారసంశోభితస్థలచయంబు

---

1 మనగించుటలన్. 2 తాదృక్ప్రకారుఁ డని.

తే నైనవాని రారాజుని ల్లనిలజునకు, దుస్ససేనుమందిరము పార్థునకు వరుస
తోడ దుర్మర్షణునియును దుర్ముఖునియు, నిండ్లు గవలకు సంప్రీతి నిచ్చె నృపతి

వ మఱియు విదురయుయుత్సుసంజయధౌమ్యులవదనంబు లాలోకించి మీమీ నికేతనంబులు మీరలు గైకొనుండని నియోగించి పెద్దనగరిలోన ధృతరాష్ట్రుండు మున్ను పన్నుగా వసియించుహర్మ్యంబున నజ్జనపతి నునిచె నివ్విధంబున గృహంబులు విభజించి యిచ్చి కృష్ణసాత్యకుల సవ్యసాచిసదనంబున నిల్చునట్లుగా నిర్దేశించి యందఱం బోవం బనిచి యభ్యంతరమందిరంబున కరిగె నాభీమసేనాదు లమ్మహనీయువాసంబులు సేకొని యందుఁ బ్రభూతాన్నపానాద్యనుభవంబుల సుఖించియుండ నవ్విభుండు నిజేచ్ఛ విహరించె నని యిట్లు ధర్మపుత్త్రుచరిత్రంబు సెప్పిన విని యబ్భంగిం బ్రాప్తసామ్రాజ్యుండై పాండవాగ్రజుండు పదంపడి యెత్తెఱంగునవర్తించె సకలజగద్గురుం డగుకృష్ణుండు మఱియెట్లుండె నెఱింగింపు మనుటయు 307

శా భక్తాంభోరుహబాలసూర్యదనుజప్రధ్వంసనాచార్య సు
వ్యక్తావ్యక్తనిజప్రకార సదయవ్యాపార దాంతిక్షమా
సక్తస్వీకృత నిత్యవేదపరిషత్సంస్తుత్య మాయావిని
ర్ముక్తద్యోతన శార్ఙ్గశార్ఙ్గరమహామూర్తిస్ఫురత్కేతనా 398

క భవదుఃఖభరనిరాస, [1]ప్రవీణనానాభిధాన పారాశర్య
స్తవనీయగుణనిధాన [2]సమవబోధనిరంతరావిదాత్మాధీనా 399

మాలిని ప్రకృతిపురుషయోగీ భక్తతాత్పర్యరాగీ
సకృపహృదయపద్మా శాంతచిత్తైకసద్మా
వికృతిరహితమూర్తీ విశ్వభూతప్రవర్తీ
సుకృతఫలమయాత్మా సుస్థిరానందవర్త్మా 400

గద్యము ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బయిన శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము

1 ప్రవణప్రగుణాభిధాన. 2 సమవబోధ నిరంతరావిదాత్మాధీనా (నిరంతరాచ్యుతాత్మాధీనా).

శ్రీ

గణేశశారదాగురుభ్యో నమః

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

శాంతిపర్వము, ద్వితీయాశ్వాసము

శుచితా [1]ధృతికరణక
లాశౌండకటాక్షలీల లౌల్య రహితలో
లా శక్తిత్రయసమయు
క్త్యాశోభితరూపహేల హరిహరనాథా 1

ధర్మనందనుని ప్రవర్తనము.

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు సమధిగతసామ్రాజ్యుండై ధర్మనందనుండు తేజోవిశేషంబున మహోజ్జ్వలత్వంబునొంది మహీసురుల నాశ్రితజనంబుల నర్థులం గృతార్థులం గావించి ధృతరాష్ట్రగాంధారీవిదురులకు రాజ్యంబు సమర్పించి మీర లింతటికి నొడయుల రేను మీపనిచిన పని సేసి పెట్టినయట్లు గుడిచి యుండంగలవాఁడ ననిపలికి నిత్యంబును వారల యనుమతిగొని భవ్యమార్గంబునం బ్రజలం బాలించుచు వారికిం బూర్వప్రకారంబునకంటె నతిశయిల్ల నెల్లవర్తనంబులు సంప్రీతిం జెల్లించుచు విపత్తులైన సతుల నుమ్మలికంబు వోరయ కుండం గరుణ నరయుచుఁ గృప యుయుత్సు సంజయులకుం గౌరవామాత్యులకు మన్ననలు నలుపుచుఁ గుంతీదేవికి శుశ్రూష యాచరించుచుఁ బాంచాలికి సౌమనస్యం బాపాదించుచు ధౌమ్యునకు సగౌరవంబుగా సకలసంపదలు నొసంగి తన్ముఖంబున దేవపితృపూజనంబులు నతిథితర్పణంబులు వైదేశిక విప్రార్చనంబులు దీనానాథపోషణంబులుం బరమ సంతోషంబుతో నడపుచుం గృష్ణు నారాధించుచు సమస్తపౌరజనపదకోటుల మనంబులం బ్రమోదంబు పరిపూర్ణం బగునట్లుగా నిర్విఘ్నంబునఁ బ్రవర్తిల్లుచుండి యొక్కనాఁడు రేపకడ కృష్ణునియున్న మందిరంబునకుం బోయి 2

ధ్యానాసక్తుఁడైన శ్రీకృష్ణునిం గని ధర్మజుఁడు సంభాషించుట.

సీ. మణిహేమపర్యంకమహితోపవేశు [2]సురుచిరాభరణవిస్ఫురితగాత్రుఁ
గౌస్తుభరత్నవికాసివక్షస్థలుఁ బీతకౌశేయ[3]సంవీతమూర్తి

---

1 ధృతి...శాంతకటాక్షలీల . యుక్త్యాశోభితరూపహేల. 2 సంయురుచిరాభరణ. 3 సంవిహిత.

మేరుతటీగతమేఘసంకాశు నక్షత్రగణావృతగగనసదృశు
నూతనోదితరవిద్యోతితోదయగిరినిభు రుక్మబద్ధేంద్రనీలతుల్యు
ఆ నమ్మురారిఁ గని కృతాంజలి యై భ క్తిఁ, జిత్తవృత్తి గరము జొత్తిలంగ
నంత కంత కాననాంబుజ మలరంగ, నిట్టు లనియెఁ దియ్య మెసక మెసఁగ 3
తే కడపితే రాత్రి సులభసౌఖ్యంబుగా మ,నంబు గాఢప్రసన్న మే యంబుజాక్ష
దైవి యగుసీదుబుద్ధికతమునఁ గాదె, ధర్మగతిఁ బ్రాభవంబుఁ బొందంగఁగంటి
వ త్రిభువనవ్యాప్తవిక్రముండ వగుసీకటాక్షంబునకలిమిం గాదే జగత్త్రయసంభా
వనీయుండ నై వెలింగితి ననుచుం జేరంబోయి 5
క తనయుచితాలాపమునకు, మను జేశ్వర మాధవుండు మఱుమా ట యొకం
డును బలుకక భవ్యధ్యా,ననిరూఢత నున్న యపుడు నరపతి యతనిన్ 6
వ నిరూపించి యి ట్లనియె 7
సీ పంచాత్మకం బైనపవనంబు నిగ్రహీత మైనది భవదింద్రియములు మనము
నం దాఁగఁబడ్డవి యవియును నదియును బుద్ధియం దొడఁగించి శుద్ధ మైన
నాలవతెరువున లోలతారహితముల్ గాఁగ నిన్ని యును సంకలితములుగ
నంచితక్షేత్రజ్ఞునందుఁ గూర్చినవాఁడ వీపరమధ్యాన మేమికతన
తే నొలసెనొకో లోకమునకు నొండొక్కవింత, లేక నెమ్మనియున్నది [1]యేకరంబు
విస్మయముఁ బొందె నామది వినఁగ నర్హ, మేని వినిపింపవే నాకు నిత్తెఱంగు
వ అని యిట్లు ధర్మనందనుండు నివాతనిశ్చలదీపప్రకారంబున నున్నయప్పరమ
పురుషుం బ్రార్థించి మఱియును 9
తే క్షరము నక్షరమును నీవ కర్తయును వి,కర్తయును నీవ యాద్యంతగతులునీవ
యొక్కఁడై వెలిఁగెడు పురుషోత్తమాభి, ధానవాచ్య వినమ్రవాత్సల్యకల్య
వ ప్రసన్నుండ వగుము నాడెందంబు సందియంబు వాయంజేయ వేయని విన్న విం
చినం బాంచజన్యధరుండు బుద్ధియు మనంబు నింద్రియంబులును గోచరత్వ
సంప్రాప్తంబులు గావించి కొంచెపునగవున నెమ్మొగం బొప్ప నప్పుడమితేని
నాలోకించి యి ట్లనియె 11
సీ గంగ యెవ్వనిఁ దనగర్భంబునం [2]దతిశ్లాఘాసమేత యై సంభరించె
భార్గవుం డెవ్వనిఁ బరమశిష్యుఁడు గాఁగఁ బడసి గురుత్వ మెక్కుడుగ నెగడె
నారాముఁ డెవ్వనితో రాసి యిరువది మూఁడుదినములకు వాఁడి దఱిఁగెఁ
గాశీశుకన్యలు గారణంబుగఁ బోరి యెవ్వని కోడి రనేకనృపులు
తే. వేదములు నాలుగును ధనుర్వేదమును మ
హాశస్త్రములుఁ జెంది యెవ్వనియందు వెలిఁగె
నట్టిభీష్ముండు నన్నిప్పు డాత్మఁ దలఁచు

1 వికరంబు. 2 దడి శ్లాఘా... శిష్యునిఁ గ్యాగ ...డెవనితోఁ బోరాడి యిరువది

చునికిఁ దద్గత మయ్యె నామనము నధిప 12

క. అనలము శమించుచాడ్పున, [1]ననఘు యతం డుపరమోన్ముఖాత్ముం డై తా
ననుఁ దలఁచె నింద్రియంబులు, మనమునఁ దగ నిగ్రహించి మహితసమాధిన్

క. శరతల్పగతుం డతఁ డే, శరణంబుగ నాశ్రయించి సద్భావవ్యా
ప్తిరతుం డగుటను విను తత్పరత నతనియందు నాదుభావం బెలసెన్ 14

వ. ఇది మదీయధ్యానంబు తెఱంగు మహాత్ముండు వసిష్ఠశిష్యుండు భూతభవిష్యద్వర్తమానవేది సర్వవిద్యాధారభూతుం డాతం డస్తమించిన ధాత్రి యస్తమితసుధాగభస్తి యగురాత్రియుంబోలె నగు సకలజ్ఞానంబులు నన్నాశ్రయంబు లై పోనుంగుడుం గావున నీ వతని పాలికిం బోయి నీయడుగం దలంచినయఖిలధర్మంబులు నడిగి చెప్పించుకొని నిశ్శేషనిరస్తసంశయుండవు గా వలయు నని యానతిచ్చిన నమ్మానవపతి గద్గదకంఠుం డగుచు నావైకుంఠున కిట్లనియె 15

ఉ. శంతనుసూను గౌరవము సర్వము మున్నును వింటి విప్రుల
త్యంతము వేడ్కఁ జెప్ప నతఁ డట్టిఁడ యాతని నీవు మున్న గా
నెంతయు భక్తిఁ గాంచుటకు నేమదిఁ గోరెద నమ్మహాత్ముఁడుఁ
సంతస మందు నీ దయినసన్నిధిఁ గాంచిన భక్తవత్సలా 16

వ. ఉత్తరాయణంబు వేచికొనియున్నయన్నరోత్తముండు బ్రహ్మామయనిధి యయిన నీసందర్శనంబుగోరు నామీఁదియనుగ్రహంబునను నతనియెడం గలుగుపరిగ్రహంబునను దేవా నీవిట్లు సేయవలయు ననుటయు నద్దేవకీనందనుండు సమీపగతుం డగుసాత్యకిం గనుంగొని రథంబు సమకట్టు మని దారుకునకుం జెప్పుము భీమార్జున నకుల సహదేవులను గృపయుయుత్సు సంజయులను రావింపు మనిన నతం డట్లు చేసి దారుకుండును దేరాయితంబు గావించె 17

క. అది రత్నరుచులవెల్లున, నుదితార్కునిఁ బోలి వెలుఁగు చుండెను జవసం
పదుదీర్ణసత్త్వసారా, స్పదసుగ్రీవాదిరథ్య సంశోభితమై 18

వ. ఆసమయంబున నక్కడం బారాశర్య నారద దేవల దేవస్థాను వాత్స్య దేవరాత ప్రభృతిపరమమునీంద్రపరివేష్టనంబు గలిగి గాంగేయుండు గ్రహగణపరివృతుం డైనచంద్రుండునుంబోలెఁ దల్పీభూతశాతశరశతంబులచేత శోభిల్లి సందర్శనీయగభస్తివితానుం డగునస్తమయసమయభానుం గ్రేణిచేయుచుఁ గృష్ణుం జిత్తంబున నిరతిశయనిష్ఠ నిలిపికొని యుండి చేతులు మొగిడ్చి సుపుష్టస్వరంబున నిట్లని స్తుతియించె 19

భీష్ముఁడు శ్రీకృష్ణుని భక్తియుక్తుం డై స్తుతించుట.

సీ. శుచియును హంసుండు శుచిషత్తుఁ బరముండుఁ
బరమేష్ఠియును నగుభవ్యుఁ గొలుతు

---

1 ననఘా యాతఁడు పరోన్ముఖాత్ముండై.

మునులును సురలు నెవ్వనియున్న రూపెఱుం
    గరు సర్వవిదుని నప్పురుషుఁ గొలుతు
శ్రుతులు సెప్పఁగ మహామతులు దగళౌషధం
    బుగ నెఱింగెడుపుణ్యమూర్తిఁ గొలుతు
లోపంబు లెల్లఁ గల్గుట నిల్చు [1]టాదఁగుట
    తనయందు యుగుమహోత్తరునిఁ గొలుతుఁ
తే ఖటి రత్న చయంబుఁ బుష్పవ్రజంబుఁ, బంజరము క్రాడునార యుపాశ్రయముగ
నుండుచాడ్పున విశ్వంబు నుండుటకు సు,ఖాస్పదంబగుపుండరీకాక్షుఁగొలుతు.
ఆ హరి సహస్రశీర్షుఁ బరము సహస్రాక్షు, వేదమయు సహస్రపాదు నలఁతు
లైనవారికంటె నలఁతి పెద్దలకును, జాలఁ బెద్ద యగుదయాళుఁ గొలుతు 21
క. అమృతమయు ఋగ్యజుస్సా, మములయుపనిషద్వచస్సమాజములకు వా
చ్య మయినపురుషోత్తము ని,క్కము రూపగు వాని భక్తిగమ్యుఁ దలంతున్ 22
ఆ. అరణి నగ్ని వొడముకరణి దేవకియందు, విప్రకర్మయజ్ఞ వేదగుప్తి
కై జనించె నెవ్వఁ డవ్వాసుదేవనం,దను భజింతు నేకతానిరూఢి 23
తే ఒకఁడు పండ్రెండు మూర్తులై యుండునట్లు,గా హిరణ్యవర్ణం బగుగర్భమదితి
దాల్చియెవ్వానిఁ గనియె దైత్యఘ్నునట్టి, దేవుసూర్యాత్మకునిఁ బ్రణుతింతువిష్ణు.
క సురపితృకోట్లం బూర్వా, పరపక్షదినముల నమృతపానప్రీతిం
బొరయం జేయుచు వెలిఁగెడు, హరి సోమాత్మకునిఁ గొల్తు నాత్మేశ్వరునిన్ 25
తే విశ్వసృజు లనుమునులచే వితత మగుస,హస్రవత్సరకలితమహాధ్వరమునఁ
గశ్యపబ్రహ్మ యెవ్వానిఁ గనియెఁగనక, పక్షుఁదార్క్ష్యాత్ముఁ దలఁతు నప్పద్మనాభు
క సువ్యక్తక్షేత్రంబున, నవ్యక్తాకృతినిరూఢి నాసీనుం డై
భవ్యత నిసుండెడు క్షేత్రా, త్మవ్యపదిష్టుఁ బ్రణుతింతు దామోదరునిన్ 27
క ప్రకృతివికృతు లనుషోడశ, వికారముల బెరసి ప్రకృతివికృతిత్వము లొం
దక యుండఁ గాంతు రెవ్వని, సతిలమునులుఁ దలఁతు నట్టిసాంఖ్యాత్మహరిన్
క అంతశ్చరమారుతములు, శాంతములుగఁ జేసి యనలసత్వము శమముం
దాంతియుఁ గలజనములు గను, నంతర్హితుఁ గొలుతు జలశయను యోగాత్మున్
క. శిఖిపరమముం బ్రాపించిన, యపుణ్యపుణ్యములు గలుగునతిశాంతులు భ
వ్యపుగతిఁ బొందెదునానం,దపురూపుని విష్ణుఁ దలఁచెదను మోక్షాత్మున్ 30
తే. చరణనాభిశీర్షంబులు ధరయు నంత,రిక్షమును దివమును జగచ్చతురగ్ని
దిశలు దృక్శ్రుతిశ్రోత్రముల్ దీర్ప లెమ్మ,హింగునకునట్టిహరిని లోకాత్ముఁదలఁతు
క. భూతముల మ్రింగి లోక, వ్రాతము జలమయముఁ జేసి వశాత్మత ని

1 టదఁగుట. 2 బొందెడు. 3 అపరభగముఁ బ్రాపించిన, నపుణ్యపుణ్యములు దలఁగు నతి
శాంతులు.

క్రాంతిశయంబున బాలుం, డై తేలెడువానిఁ దలఁతు హరి మాయాత్మున్. 32
తే అంబుదంబులు కేశంబులందు నదులు, సర్వతనుసంధులందును జలధు లుదర
దేశమునయందు నున్నట్టిదేవదేవుఁ, గొలుతుఁ దోయాత్ము దేవకీకొడుకుఁగృష్ణు
తే వదన బాహూరుపదములెవ్వాఁడు విప్ర,రాజవైశ్యశూద్రులకుసంప్రభవదేశ
ములుగ వెలుఁగొందునమ్మహామూర్తి విభవ,దీప్త వర్ణాత్మకునిఁ బ్రణుతింతు విష్ణు
క. మానస ర్త్వయనాబ్ధమయో, ద్భాసితరూపుఁ డయి సృష్టిఁ బ్రళయంబుఁ దగం
జేసి పాలుపారు శౌరి ను,పాసింతును యోగిభోగ్యబలుఁ గాలాత్మున్ 35
క. మునిదివిజాదికలోకము, లనంతుఁ డన జగతి కెల్ల నాధారం బై
పెనుపొందెడు శేషాత్ముని, వినుతింతుఁ విష్ణుభక్తివిభవవిధాయిన్ 36
క. ఆదిత్యమరుద్వసురు, ద్రాదిదివిజగణము లెల్ల నవయవరూపో
త్పాదకలితు లెవ్వానికి, నాదేవుని సంస్తుతింతు హరి దేవాత్మున్ 37
క సర్వమునందును దానుఁ, సర్వముఁ దనయందు నుండు సంచారంబుఁ
సర్వమునకుఁ దనవలనన, సర్వాత్మకు నట్టివృష్ణిసత్తముఁ దలఁతున్ 38
క మీన యి తా నతలగతం, బై ననిగమచయముఁ దెచ్చి యజునకు నొసఁగం
గా నేర్చినసుమనస్స, [1]మ్మానితవిగ్రహు భజింతు మత్స్యాత్ము హరిన్ 39
క అమృతమథనమున మంథన,గము లీలోద్ధరణ కేలిఁ గైకొని సురసం
ఘమునకుఁ బ్రియ మొనరించిన, యమేయుఁ గూర్మాత్మునంబుజాక్షుం గొలుతున్
క వారాహరూపమునఁ బెం,పారినతనదంష్ట్రి నొకట నవని సగిరికాం
తారంబుగ నెత్తినయా, శౌరిం గ్రోడాత్ముఁ దలఁతు సమ్యగ్భక్తిన్ 41
ఆ నారసింహవపురుదారభావమునొంది, ఘను హిరణ్యకశిపు [2]ఖరనఖముల
వ్రచ్చి దీప్తమూర్తి వఱలునృసింహాత్ము, నాత్మభవుని భక్తినాశ్రయింతు 42
క వామనరూపంబున సు,ద్దామబలుఁ బలి నడంచి త్రైలోక్యాతి
క్రామితఁ జేర్చినయద్భుత, ధాముం గ్రాంతాత్ముఁ దలఁతు దామోదరునిన్ 43
ఆ పరశురాముఁ డనఁగ భవ్యుండు జమదగ్ని, కుద్భవించి యిరువదొక్కమాఱు
మనుజపతుల నెల్లఁ దునిమిన క్రోధాత్ము, నధికభక్తి శార్ఙ్గి నాశ్రయింతు 44
క [3]పుత్రాత్ముఁ గొలుతు దశరథ, పుత్రుఁ శ్రీరాముఁ డనఁగఁ బొలిచినదేవుఁ
శత్రుభయదు రావణు నొక, మాత్రం దునుమాడినట్టిమధుసూదనునిన్ 45
క. హలముసలధరునిఁ గరుణా, నిలయహృదయు రాము రౌహిణేయు సితాంగుఁ
జలదనిభాంబరుని శుచిం, దలఁతును గోవిందు శౌర్యధను భోగాత్మున్ 46
మ యదువంశంబున వాసుదేవుఁ దనఁ గ్రీడార్థంబు జన్మించి దు
ర్మదదైత్యావలిఁ గూల్చిపార్థునకు సారథ్యంబు త్రైలోక్యస
మ్మద మారంగ నొనర్చి దేవముని[4]సమ్మానోద్ధృతిన్ భూభరం

1 మ్మానితశ్రవు. 2 గరనఖములు. 3 శిశుం. 4 సమ్మానోద్ధతిన్.

బు దొలంగించినచక్రి నంబురుహనాభుం గొల్తుఁ గృష్ణాత్మునిన్. 47
క. కలకాలచలితధర్మము, నిలుపం గలయట్టివిష్ణునిం గల్క్యాత్ముం
దలఁతుఁ దురగవాహను మ్లేచ్ఛుల నెల్లం గీటడంచు శుభచారిత్రున్ 48
ఆ. క్షరము లైనభూతసంఘంబులం దెల్ల, నక్షరస్వరూపుఁ డై వెలుంగు
సకలబుద్ధివృత్తి సాక్షి సాక్ష్యాత్ము న,స్పందబోధఘను ముకుందుఁ దలఁతు 49
సీ. పరమేశ పుణ్య సుబ్రహ్మణ్య భక్తవత్సల మహాదేవ [1]విశ్వప్రకాశ
-కరణ హృషీకేశ వరద నారాయణ రాజీవనయన హిరణ్యనాభ
యఖిలలోకనమస్కృతాంఘ్రిసరోరుహ యజ్ఞాంగ యచ్యుత యమృతరూప
నీకు మ్రొక్కెదఁ గరుణింపవే యతసీకుసుమవర్ణ పీతాంబరము ధరించి
ఆ. యున్ననిన్ను నెవ్వ రుల్లంబులందుఁ ద,లంతు రట్టివారలకు భయంబు
గలుగ దెందు నేమికార్యంబులం దెప్డు, వినుతమంగళాయతనమ వగుట 50
క. మంగళము విష్ణు దేవుఁడు, మంగళ మెమ్మెఁ దలంప మధురిపుఁ డుద్య
న్మంగళ మంభోజాక్షుఁడు, మంగళ మఖిలము విహంగమధ్వజుఁ డరయన్ 51
క. నారాయణపరములు నిజ, మారయ బ్రహ్మంబుఁ బరము నంచితసత్యో
దారతపంబులుఁ గావున, నారాయణపరత వీని నాల్గిటి నిచ్చున్ 52
తే. విష్ణుమయమగ్ని హవియునువిష్ణుమయము,విష్ణుమయము సర్వంబును విశదబుద్ధి
ని ట్లెఱుగుటఁ గందుఁ గావున నించుకేనిఁ, గల్మషము నాకు లే కున్కి గానవచ్చు
క. శరణాగతుండ భక్తుఁడఁ, బరమపదవి గోరెదను శుభంబుగ నన్నుం
బరికించి యేది మే ల,య్యిరవు దొరకొనంగఁ దలఁపవే కమలాక్షా 54
తే. తపమునకు విద్యకును జన్మస్థాన మైన, జననరహితుని యజ్ఞాత్ము శౌరి వాఙ్మ
యాధ్వరార్చితుఁ జేసితి నాజనార్ద,నుండు మద్భజనమునఁ బ్రీతుండు గాత 55
క. అని యి ట్లతులస్తోత్రం,బున హరిఁ బూజించి గంగపుత్త్రుఁడు మదిలో
న నమగ కృష్ణాయ యనుచు, [2]వినతశిరస్కుఁ డయి మ్రొక్కె విశ్రుతభక్తిన్
వ. అని పలికె నని చెప్పి వైశంపాయనుం డి ట్లనియె 57
క. స్తవరాజం బనఁగ ముని, స్తవనీయం బైనయీవృషాకపిభవ్య
స్తవనామృతార్ణవము సం, స్తవనంబున నిచ్చు సుగతి జగతీనాథా 58
క. విను జనమేజయభూవర, యనుత్తమం బయినయిమ్మహాస్తవము పఠిం
చిన వినినను వ్రాసిన శ్రీ,యును నాయువుఁ బెంపుఁ బేరు నొసఁగు జనులకున్
వ. అని చెప్పి వైశంపాయనుండు వెండియు ని ట్లనియె 60
తే. అట్లు హరిఁ బ్రస్తుతించి శాంతాత్మవృత్తి,నూరకున్న శాంతనవుని భూరితేజు
నమ్ముకుందునిఁ గీర్తించి రచట నున్న, పరమమునులు గద్గదికతోఁ గురువరేణ్య
వ. అంత నిక్కడ 62

1 విశ్వప్రకార, శరణు. 2 వినుతించుచు నలరి మ్రొక్కె.

ఉ. ఆదివిజాపగాతనయు నంచితభక్తిఁ బ్రీతిఁ బొంది దా
మోదరుఁ దప్పు డన్నరవరోత్తముచిత్తమునందు సర్వలో
కాద్భుతదివ్యబోధమహిమాతిశయం బుదయింపఁ జేయుచుం
దా దయతోడ సెజ్జ డిగి ధర్మజుమోమునఁ జూడ్కి పర్వఁగన్. 63

వ. భీష్ముపాలికిం బోదము రమ్మని పలికి కృతపరికరబద్ధుండై వెడలి రథం బెక్కి సా
త్యకిం దనపిఱిందివలనం బెట్టికొనియె ధర్మనందనధనంజయు లొక్కతేరును
మారుతినకులసహదేవు లొక్కయరదంబును గృపయుయుత్సుసంజయు లొక్క
స్యందనంబును నెక్కి తదీయంబు లగునేమినినాదంబులు దిక్కులం బిక్కటిల్ల
నుచితపరివారపరివృతులై నడచి రట్లరిగి యస్థికేశబహులంబును బహుద్వీప
[1]కుంభఖండనరకపాలపాలీనిబిడంబును నై ప్రేతపత్యనుభూతోత్థితం బైన
యాపానభూభాగంబు ననుకరించుకురుక్షేత్రంబు దఱియుసమయంబున న
య్యంబుజాక్షుండు పాండవాగ్రజుతోడ 64

తే. దూరమున నైదుమడువులు దోఁచుచున్న, యవి నరేశ్వరమునువీనియందుఁ గాదె
పరశురాముండు సేసెఁ దర్పణమునృపుల,రక్తమున భూరితరపితృభక్తి వెలయ

మ. క్షితి నెందుం జరియించి భూపతుల నిశ్శేషంబుగా నేకవిం
శతివారంబులు ద్రుంచి యాతఁడు దుదిం శాంతత్వముం బొందె సు
వ్రతుఁడై నావుడు నమ్మహీశుఁ డతఁ డీక్రౌర్యంబు సేయంగ నే
ల తొడంగెన్ నృపు లెట్లు గల్గి రిలయెల్లం గైకొనం గ్రమ్మఱన్ 66

వ. అనుటయు నచ్యుతుండు నప్పరశురాముజన్మప్రపంచంబును దదీయక్రోధకారణం
బును నృపలోకమారణంబును భూపాలవంశపునస్సంభవప్రకారంబును మునుల
వలన వినినచొప్పునం జెప్పెద నని యజ్ఞనపతి కిట్లనియె 67

శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మజునకుఁ బరశురామునిచరిత్రంబు సెప్పుట.

సీ. కలఁడు జహ్నుం డనఁగాఁ దొల్లి యొకమహీపతి యజహ్నుండుదత్సుతుఁడు వాని
కుదయించెఁ బల్లవుం డుర్వీశ యాతనికొడుకు తపోనిష్ఠఁ గుశికుఁ డింద్రు
మెచ్చించి జగములమేటి నాఁ దగుపుత్త్రు వేఁడిన దాన నవ్విభున కుద్భ
వమ్మయి కౌశికుఁ డిమ్మహి గాధినామమ్మునఁ బరఁగె నమ్మనుజవిభుఁడు

తే. సత్యవతి యగుతనకన్య సంప్రమోద,మున ఋచీకున కిచ్చె నమ్ముని సుకర్మ
నిరతి సంతానవాంఛమైఁ జరుయుగంబుఁ, దనకుమామకునై కల్పితముగఁ జేసి

వ. ఆభృగునందనుం డచ్చరువులు నిజభార్యకుం దట నిడి క్షత్త్రియాజేయుం
డును క్షత్త్రియసూదనుండును నగుక్షత్త్రియోత్తముం డిచ్చరువున జన్మించు
దీని మాతల్లికి నిమ్ము తపోధృతిశమంబుల నుత్కృష్టుం డగుద్విజశ్రేష్ఠుండు దీని
వలనం బుట్టు నిది నీవుపయోగింపు మని వాని నేర్పరిచి భవజ్జననీజనకు లిప్పుడ

1 కుంభకురగాంగరథావయవనవరత్నశకలముండభూషణాంగఖండ.

వచ్చెద నని చెప్పి నదీస్నానార్థి యయి యరిగెం దదనంతరంబ తదాశ్రమం బునకుం దీర్ఘయాత్రాపరుం డయి గాధి గృహిణీసహితంబుగాఁ జనుదెంచిన సత్యవతియు నిజభర్తగావించిన చరుద్వయంబు మాతకుం జూపి తత్ప్రభావభేదం బుపన్యసించినం బ్రీతరై యుద్దేవి పరమపావనస్నానం బాచరించి చరువుపయోగించునప్పు డజ్ఞానంబునం దనచరువు కూఁతునకిచ్చి కూఁతుచరువు దానుపయోగించె నయ్యువతియుం దలంపు లేమి నా లేమయిచ్చినభంగినకుడిచె నంతభార్గవుం డు వచ్చి పత్నిం జూచి దివ్యబోధంబున నెఱింగి క్షత్రియాంతకరంబగు గర్భంబు ధరియించినదాన వనవుడు నత్తరుణియుఁ దత్పాదంబులకుం బ్రణతయై మీరి ట్లాన తీఁ దగునె యని వడవడ వడఁకుచుఁ గేలుమొగిచి నిలిచిన నత్తపోధనుం డత్తెఱవతో నత్తెఱంగు నాతలంపున వచ్చినది గాదు భవన్మాతృబుద్ధిమోహం జేసి చరువ్యత్యాసంబున నయ్యె నీకుఁ గ్రూరకర్ముండును మహాబలుండును నగు పుత్త్రుం డుద్భవించు నాయమకు బ్రహ్మభూతుండును దపోధనుండును నగువాఁ డుదయించు నేను దపంబున విశ్వబ్రహ్మంబు నచ్చరువున నావహించినవాఁడ నని పలుకుటయు 69

క. అమ్ముగ్ధ యతని కిట్లను, నిమ్మాఁడుజగములు మీర లితరంబులుగాఁ
[1]గ్రమ్మనఁ జేయఁగఁ జాలుదు, రెమ్మెయి నైనఁ గృప సేయరే నామీఁదన్ 70

వ. క్రూరుం డగుకొడుకుం గనుట కోర్వననుటయు నను గ్రహాతిశయంబున నమ్మహాముని యవ్విశేషంబు నాపుత్త్రునకు లే కుండెడుఁ బౌత్త్రునియం దావహిల్లెడు నీ కిట్లు ప్రియం బట్లకాఁ గలయది యనియె నట్ల యత్తన్వి తపోనిరతుండును దాంతుండును శాంతుండును నైనజమదగ్నిం గనియె బ్రహ్మర్షిసదృశుం డగు విశ్వామిత్త్రుని గాధిపత్ని గాంచె 71

క. జమదగ్ని సర్వవిద్యా, సమేతుఁడు నుదారగుణుఁడుఁ జాపాగమవే
దిమతియు నగురాముని గాం,చె మహీపతిహననశీలు శిఖినిభమూర్తిన్ 72

వ. అక్కాలంబునందు హైహయవంశవరుండు. 73

ఉ. దుర్జయవిక్రమోజ్జ్వలుఁడు దోషవివర్జితబుద్ధి కార్తవీ
ర్యార్జునుఁ డేడుదీవులు నయాన్వితశూరత నేలుచుండు ధ
ర్మార్జనలోలబుద్ధియు మహాస్త్రబలంబు సహస్రబాహుతా
స్ఫూర్జనముం వెలుంగఁగ నృపుల్ దనయాజ్ఞఁ దలం వహింపఁగన్ 74

క. ఆరాజు నగ్ని దేవుఁడు, గారవమున నడుగ నతఁడు గడుఁ బెంపున నా
హారముగ నిచ్చె గిరినగ, రారణ్యగ్రామఖర్వటాదు లతినికిన్ 75

వ. ఇచ్చిన నగ్ని దేవుం డాహారంబుగాఁ [2]గొనుతరువాత మిత్త్రావరుణనందనునాశ్రమకాననం బతండు లేనిసమయంబున [3]సమసిన నమ్మహాత్ముం డెఱింగి వచ్చి

---

1 క్రమ్మఱం. 2 గొనుతఱి మిత్త్రా. 3 సమ్యయించిన.

యుం సర్వభూతములకు రక్షణం బాచరించుచు వర్తించు కార్తవీర్యునిం గని కనలి
నీవు మదీయతపోవనంబు పరిహరింపక గహనసామాన్యబుద్ధిం గాల్చితి నీ
బాహువులు రాముండు నఱకువాఁడని శాపంబిచ్చె సహస్రబాహుండును దానికి
విషాదంబునొంది యధికతాత్పర్యంబుతో ధర్మకార్యంబుల నడపుచుండె 76

క శాపము గారణముగ నాభూపతి కవినీతులైన పుత్రులు సబలా
టోపాత్ములు పలువురు సింహోపములు జనించి ధాత్రి నుద్భటవృత్తిన్ 77

వ ఎందనుం జరియించువా రొక్కనాఁడు జమదగ్న్యాశ్రమంబునకుం బోయి
యతండును జామదగ్న్యుండును నయ్యెడ లేకుండ హోమధేనువును వత్సం
బునుం దమమందిరంబునకుం గొని వచ్చి రిట్లు దెచ్చుట సహస్రబాహుం
డెఱుంగఁడు 78

క అట రాముఁ డెఱిఁగి పరమోద్భట మగుకోపమునఁ జాపపరశుముఖమహో
త్కటశస్త్రాస్త్రంబులతోఁ, బటుగతి వచ్చెను సహస్రబాహునిమీఁదన్ 79

పరశురాముఁడు కార్తవీర్యార్జునునిఁ జంపుట.

ఆ వచ్చి ముట్టి కయ్య మిచ్చిన నవ్విభు, నొంచి బాహువనముఁ జంచదుగ్ర
పరశుఘోరధారపాల్ సేసి పోయి ని, జేచ్ఛ నుండె మేదినీశవర్య 80

చ అతఁడు సమిత్కుశాభిహరణార్థము గానకు నేఁగి యుండఁగా
నతికుపితాత్ములై కడఁగి యర్జునసూనులు పోయి ముట్టి త
త్పితృశిరముం బెనం దునిమి ప్రీతిమెయిం జనుదెంచి రమ్మహో
ద్ధతుఁ డట వచ్చి వారిచరితం బెఱిఁగెం దమతల్లి సెప్పఁగన్ 81

వ అ ట్లెఱింగి 82

శా రాముం డుద్ధతరోషపావకశిఖాప్రస్ఫీతుఁడై తుస్మగ
భూమీశాళిఁ గుఠారధార నని విస్ఫూర్జద్గళీ హైహయ
స్తోమం బాదిగఁ జొచ్చి రాజకులముం దున్మాడి చేసెన్ సము
ద్దామక్రీడను రౌద్ర మొప్ప నిల రక్తస్యందసంసిక్తఁ గన్ 83

వ ఇట్లు సేసి పరమకృపావిష్టహృదయుం డై తపోవనంబునకుం జనియెఁ బదం
పడి బహువత్సరంబులు సనిన విశ్వామిత్రపౌత్రుండైన పరావసు వసురాజు దు
ర్వినీతుం డై గర్వోద్రేకంబునం బరశురాము నధిక్షేపించి రాజులకు వెఱచి
డాఁగి యున్నవాఁడ వని విశిష్టజనసన్నిధిం బలికి బాలవృద్ధభావంబున నుపే
క్షితు లై యతనిచేత మున్ను చావక యున్న ప్రతర్దనాదుల నుగ్గడించి 84

ఆ నృపులు గారె వారు నీవు మిథ్యాప్రతిజ్ఞాభిమాని వనుఁడు నతఁడు మగుడ
రోష మెత్తి కడఁగి క్రూరత నాబాల, వృద్ధముగ నరేంద్రవితతి నఱకె 85

వ గర్భంబులనున్న యర్భకులను మఱియు వివిధప్రకారంబులఁ బోరం దప్పిపోయి
పుడమి యేలురాజులం గాలాంతరంబుల వెదకి వెదకి వధియించె నిట్లిరువది

యొక్క_మాఱు నేల నిఃక్షత్త్రంబుఁ గావించి యశ్వమేధయాగంబు సేసి దక్షిణగా నీక్షితి యంతయుం గశ్యపున కిచ్చెఁ బదంపడి యమ్ముని యాజామదగ్న్యుతో ని ట్లనియె 86

తే అశ్వమేధయాగంబున నవనియెల్ల, నాకు దక్షిణగా నిచ్చినాఁడ వింక
నాధిపత్యంబు నీకు లే దరుగు దక్షి,ణాబ్ధిపారదేశమునకు ననఘచరిత 87

వ అని పలికి యొండేని నేమేనియుం దెఱంగున శేషించిన[1]రాజపింఛంబునకు నిశ్శేషత్వరబు వాటిల్లకుండం బరిహరించుబుద్ధిం బలికిన నప్పురుషసింహుండు నట్ల కాక యని పోవ నతనివలని వెఱపున నవ్వలనిసముద్రుండు శూర్పాకారప్రదేశంబు సెరయం గొంతదేశం బతనికి నివాసస్థానంబుగావించె నివ్విధంబునం గశ్యపమునీంద్రుండు పరిగ్రహించి భూమి భూసురప్రకరంబుల కిచ్చి తపోవనంబున కరిగె భూమియు నతనిపేరఁ గాశ్యపి యన నెగడెఁ గొండొకకాలంబునకు వైశ్యశూద్రప్రముఖులు దర్పితులై వివిధప్రకారంబుల విప్రదారధనధాన్యాదులపహరింపం దొడంగిరి 88

సీ పదపడి విప్రులు పథము దప్పి వధంబు మద్యపానంబు సన్మార్గవర్త
లైనసాధులధన మపహరించుటయును మొదలు గాఁగ నకృత్యములకుఁజొచ్చి
రధ్వరాదికసత్క్రియల్ ప్రవర్తింపక తెక్కలి బంది యేదిక్కులందుఁ
దఱు చయ్యె నిమ్మెయి ధర్మంబు సెడి యధర్మంబు వర్తించి యరాజకత్వ

ఆ దోషజాత మైన దురితబాహుళ్యంబు, గుతిల పెట్ట భూమి యతలమునకుఁ
బోవ నెఱిఁగి కశ్యపుఁడు నిజోరువు నెఱే, గ్రుచ్చిదాపు గాఁగ నిచ్చి యొత్తె.

వ అది కారణంబుగా ధరణి యుర్వి యనం బ్రసిద్ధి వహించె నయ్యుద్ధరణసమయంబునం గాశ్యపి కశ్యపుని వేఁడుకొని యుత్తమక్షత్త్రియులు దండనీతిప్రయోగంబునం జేసి ధర్మంబు రక్షించి తన్ను సురక్షితం జేయువారుగా వరంబు వడయుటకై యమ్మహామునితో ని ట్లనియె 90

భూదేవి కశ్యపునితోఁ బరశురాముచేఁ జావనిరాజులఁ జెప్పుట

క నాయం దచట నచట రా,మాయతబాహావిభూతి కగపడనిఘనుల్
ధీయుక్తులు గల రన్న రి,నాయకులను వినుము పనుపు నను రక్షింపన్ 91

వ అని పలికి యద్దేవి దనసురక్షితత్వంబున హైహయులు గొందఱు చాపునకుం దప్పుటయుఁ బౌరవాన్వయప్రభవుం డగువిదూరథసుతుండుఋక్షవత్పర్వతంబున ఋక్షంబులచేత రక్షితుండగుటయు సౌదాసవంశజనితుం డొక్కరుండు పరాశరసంయమివరునధ్వరకాలంబునం జేరినఁ గారుణ్యాతిశయంబున నమ్మహాత్ముండు వానిశూద్రప్రవర్తనంబున సర్వకర్మంబులుఁ జేయించుకొని రక్షింప సర్వకర్ముం డనంబరఁగుటయు శిబిమనుమఁడు గోపతియనువాఁడు వనంబున గోవులురక్షిం

1 రాచపింఛంబునకు; రాజవంశంబునకు.

చిన బ్రదికియునికియుఁ బ్రతర్దనపుత్రుండు వత్సాభిధానుండు వత్సంబులుగోష్ఠం
బున రక్షణం బాచరింప సంచరించుటయు దివిరథతనయుం డగుదధివాహను
కొడుకంగుండనువాఁడు గంగాకూలంబున గౌతమమునీంద్రునిరక్షం జేసి నిర్భ
యుండై వర్తిల్లుటయు [1]బృహద్రథకులజాతుండుభూరినామధేయుండు గృధ్ర
కూటశైలంబున గోలాంగూలంబులు రక్షించుటవలనఁ గలిగి యుండుటయు
మరుత్తసంతానసంభవులు చతుర్వర్ష వయస్కులగువారు ముప్పురుసముద్రుం
డు రక్షకుండై పెనుపం దత్తీరంబునం బెరుఁగుటయుం జెప్పి వా రుత్తమక్షత్రి
యులు వారలు సమ్యక్పరిపాలనంబున నన్నరయువారు గా ననుగ్రహించిన
నచలిత నై యుండెద 92

క. వారలపెద్దలు నాకై, పోరఁ బరశురాముచేతఁ బొలిసిరి నాకుఁ
వారి నధిపతులఁ జేయుట, గోరం దగుఁ గాన యిట్లు గోరితి ననఘా 93

తే అనిన విని వారి రావించి యమ్మునీంద్రుఁ,డందఱనుఱాచి యాధిపత్యమునకిమ్మ
హాభుజులు దగువారని యవనిఁదగిన, యట్లు విభజించి యభిషేకమాచరించె

క అనృపులవంశముల నా,నానృపతులు పుట్టి రిట్లు నరవర నృపసం
తానములు పెక్కు గలిగి మ,హీనాథత్వమున వ్రాలె నెందును గలయన్ 95

క అప్పరుసునఁ బెరిఁగిననృపు, లిప్పుడు భారతరణోపహృతులై పలువుర్
గుప్పలు గొనఁ బడి రనికిం, దప్పినవాఁ డొకఁ డొకండ ధర నంతంతన్ 96

వ నీ వడిగినపూర్వవృత్తాంతంబు చిత్తాయత్తంబుగా నెఱింగించితి ననవుడు ధర్మ
నందనుండు గోవిందునితోడఁ బరశురాముఁ డింతటివాఁ డగునే కోపంబును
విక్రమాటోపంబును జిత్రంబుగా ధాత్రి నిఃక్షత్రంబుసేసినని పలికి వెండియు

తే ధరణియును ఋషులుఁ బరాశరుఁడు గోస
మూహములు వత్సములు గౌతముండుఁ గపులుఁ
దోయధియు నింతపుణ్యంబు సేయునే జ
నంబుభాగ్యంబు నభివర్ణనమున కెక్కె. 93

వ అని యిట్లు సల్లాపంబులు సేయుచు మాధవధర్మజు లరిగి యోఘవతీతీరంబున
శరతల్పగతుండై గాంగేయుం డున్నెడ కనతిదూరంబున రథావతరణంబుసేసిన
భీమసేనప్రముఖులుం గృపాదులు నరదంబులు డిగ్గి రి ట్లందఱు నంతరంగంబు
లేకాగ్రంబులు సేసికొని చేరంజని సాత్యవతేయప్రభృతిమునీంద్రులకుం బ్రణ
మిల్లి మఱి భీష్ముంగాంచి రట్లు సముచితప్రకారంబునంగని యతనిం బరివేష్టించి
యాసీనులై రప్పుడచ్యుతుం డమ్మహాత్మునాలోకించి యుమ్మలించుచు నతనితోడ

సీ నీకు మున్నోలె నవ్యాకులమై యున్నయదియె చిత్తంబు దేహంబుపీడ
ఘనము మనగపీడకంటె నందఱు బుధు లొకముల్కి యొడలిలో నున్న నఁటత
సేయు నెమ్మెయి బహుసాయకకీలిత మైనయంగంబునొ వ్వడుగ నేల

---

1 బృహద్రథనామధేయుండు భూరిభూతిపరివృతుండై.

యిట్టు లుండియు నించు కేనియు దుఃఖంబు బొరయమి పితృవరస్ఫూర్తిఁగాదె
ఆ దేవతలకు నైన నీ వుపదేశింతు, కలిమిలేములకు వికారమొంద
కుండ [1]బోధవృద్ధు లొరులు నిన్ దేర్పంగ, వలవ కునికి నిజ మవార్యతేజ 100
క భూతంబులసంసరణము, భూతభవద్భావికార్యములు గర్మసము
ద్ద్యోతనభంగియు నీయెఱ,చేతివి కావె కురువంశశేఖరజన్మా 101
వ అని వెండియు 102
ఉ రాజలు రాగహీనుఁ డలు రాజితసుందరమూర్తి యట్లు వి
భ్రాజితసంపదున్న తివిభాసితవర్తనుఁ డట్టి కామినీ
రాజిమనోజ్ఞభంగి చతురత్వధనుం డలు బ్రహ్మచర్యదీ
క్షాజితమన్మథుండు నలు జన్మము లిట్టివి యెందుఁ గల్గునే 103
క సురలును నసురులు యక్షులు, నురగులు గంధర్వులును మహోద్ధతిఁ బైపై
నురవడి వచ్చిన నొకఁడవ, పరాజితులఁ జేయు దుగ్రభావస్ఫురణన్ 104
చ దమమును సత్యముం దపము దానము వేదములందుఁ జూపవే
దమునను గల్గునై పుణియు ధర్మవిధిజ్ఞతయుఁ విరోధిభూ
రమణవిమర్దనక్రమవిరాజితశౌర్యము నీకుఁబోలె నై
జము లగువాఁడు వేఱొకఁడు శంతనునందన పుట్టఁ డెన్నఁడున్ 105
క వేయేల సంభవించునె, సాయకతల్పమునునుండి చావఁగ నొల్లక
నాయిచ్ఛఁగాక యనునరుఁ, డేయుగమునఁ జూడ వినఁగ నెచ్చట నైనన్ 106
తే వసువులందును బెద్దవు వాసవాది, సురుల మిగులుదు గుణముల ధరణిసురులు
నెప్పవిందు నీమహిమ నాచిత్తమునను, గందు నసుపమతేజ గంగాతనూజ 107
వ. అని పలికి పాండవాగ్రజుం జూపి 108

కృష్ణుఁడు ధర్మజునకు ధర్మము లుపదేశింప భీష్మునియమించుట.

ఉ నీవు తపోవిశేషమహనీయతఁ జేసి జగంబు లన్నియుఁ
భావమునం గనుంగొని నృపాలమహోత్తర చాలు దీతఁ డ
శ్యావిలచిత్తుఁ డయ్యె సుహృదాప్తమృతిఁ [2]దురటిల్లు నెవ్వగం
బోవఁగఁ ద్రోవు నీ దయిన పుణ్యతమస్ఫుటవాక్యపద్ధతిన్ 109
వ నాలుగువర్ణంబులకును నాలుగాశ్రమంబులకు నిట్టిట్టివి యర్హంబు లని నాలుగు వేదంబులం జెప్పినధర్మంబులు నీకు విదితంబులు ప్రవృత్తినివృత్తులును సాంఖ్యయోగంబులును బురాణేతిహాసంబులు ధర్మశాస్త్రంబులు నవగతంబులు సర్వసంశయచ్ఛేదనదక్షుండ వీ వీక్షితిపతి నాదరింపుము శోకమోహగ్రస్తం బగు జనంబు నిస్తరింపం జేయుటగదా మిముబోఁటులబుద్ధివిస్తారంబునకు ఫలం బనిన విని మొగం బించుకయెత్తి కృతాంజలియై గాంగేయుండు గోవిందున కిట్లనియె

1 బోధవృత్తు...నిన్నేర్పంగ. 2 దురటిల్లు.

క కర్తయును భర్తయును సం, హర్తయు జగములకు నీవ యాశ్రితజనఘో
రార్తినిరాసనిపుణసం, కీర్తన యోగీశ్వరేశ కృష్ణ వరేణ్యా 111
వ అని మఱియు ననేకప్రకారములం బ్రశంసించి నాకు మేలెయ్యది దానిని నీదివ్య
చిత్తంబునం దలంపు మనవుడు నద్దేవుం డిట్లనియె 112
తే అచలభక్తి నిత్యంబు నాయందు నీకుఁ, గలిమిఁ జేసి నీయంతరంగమున నాదు
దివ్యరూపంబు [1]నొలయించితిం బ్రమోద, భాజనం బైతి భీష్మతపస్స్వరూప.
వ మేలు వేఱ తలంప నేల యని వెండియు 114
క భక్తియు నార్జవమును సం, యుక్తము లై యున్న యట్టి యుల్లంబున నా
సక్తి నిలుతు నిం దొకఁడు వి,యుక్తంబైనను వసింప నుర్వీనాథా 115
తే అనఘ యిఁకఁ డింక నేఁబదియాఱుదివస
ములకుఁ దా నుత్తరాయణమునఁ జరింపఁ
దొడఁగు నీ వప్పు డేహంబు విడిచి యేఁగు
దపునరావృత్తిపదమున [2]కభిమతముగ 116
వ వీరె వసువులు విమానంబులతో నంతరిక్షంబున నంతర్హితు లై నీరాక ప్రతీ
క్షించి యున్నవా రది యట్లుండె నీవు సన్న నీలోకంబున నెలుకపానుంగుపడుం
గావున వీరెల్ల సకలధర్మవివేకలబ్ధికి నయి యరుగుదెంచి పరివేష్టించి యున్నవా
రని తత్కాలసమాగతయోగ్యజనంబులం జూపి ధర్మపుత్త్రునుపలక్షించి శోకోప
హతబహుశ్రుతుం డగునితండు దెలివొందునట్లుగా ధర్మార్థసమాధియుక్తంబు
లగు నుక్తివిశేషంబుల ననుగ్రహింపవలయు ననుటయు నద్దేవకీనందనునకు దేవ
వ్రతుం డిట్లనియె. 117
క శివ నారాయణ యచ్యుత, భవదీయము లైనమధురభాషణములు నా
చెవు లానిన నమృతరస, ప్లవనంబునఁబోలెఁ బ్రమదభరితుఁడ నైతిన్ 118
తే వాగ్విభుఁడ వైననీవచోవైభవంబు, లో సమస్తంబు నుండుట లోకనాథ
నీదుసన్నిధిఁ బలుకంగ నేర రాదు, పద్మభవునకు నే నెట్లు పలుకువాఁడ 119
వ విషానలసదృశంబు లగుశరంబులు సేయువేదనం జేసి యంగంబులు నంతరంగం
బు నవశంబులై యున్నయవి ప్రతిసంభాషణక్షమ లేదు దౌర్బల్యంబున నెలుం
గును నాలుకయుం బ్రస్ఫుటవర్తనంబులు గా వే నెవ్విధంబున భాషింప నుత్స
హింతుఁ బ్రతిభాషాశక్తిలేమి సహించి నాదెసం బ్రసన్నుండ వగుము ధర్మ
పుత్త్రున కెయ్యది హితం బది నీవ చెప్పుము నీ వుండ నేను జెప్పుట గురుం డుండ
శిష్యుండు సెప్పిన విధంబు గాదె యనిన విని భక్తార్తిహరుం డైనహరి యత
నితో ని ట్లనియె 120
క. కురువంశధురంధరుఁ డగు, [3]పరమార్థజ్ఞునకు వినయఫణితిం దగు ని
ర్భరశరవేదన సెప్పితి, వరములు మూఁ డిత్తుఁ గొనుము వసుధాధీశా 121

1 నెలయించితిం. 2 కభిమతముగ; కభిముఖముగ. 3 పరమార్థజ్ఞానవినయఫణితిం దగ ని.

క. శరములవలనను మూర్ఛం, బొరయక యొక్కింతదప్పిఁ బొరయక నొప్పిం
బొరయక యవిద్ధగాత్రుని, కరణి సుఖాత్ముఁడవు గమ్ము కౌరవనాథా 122

ఆ. అనఘ నీరువట్టు నాఁకలియును నెప్డుఁ
బొరయ కుండునట్టి భూరిశక్తి
నీకుఁ గలుగ నేను నెమ్మనంబునఁ దలం
చితిఁ దదీయపీడఁ జెంద కుండు 123

క. విను సకలభూతములవ, ర్తనములు గనునపుడు బుద్ధి దవులఁబడక యుం
దును బరఁగి దివ్యబోధం,బున నలవడునట్టి పెంపుఁ బొందు మనింద్యా 124

వ. మత్ప్రసాదంబున నీదృశప్రభావనిరూఢుండ వయి నెగడు మని పల్కుటయుం బారాశర్యాదిపరమార్యు లప్పద్మనాభుం బ్రశంసించిరి దివంబున దేవదుందుభులు మొరసె మురారిభీష్మధర్మజులమీఁదం గుసుమవర్షంబు గురిసె నప్సరోగణగానంబు వీతెంచె నచ్చటియందఱు నాశ్చర్యప్రమోదభరితహృదయు లైరి తదనంతరంబ యంబుజాప్తుం డపరగిరిశిఖరం బలంకరించె నప్పు డమ్మను లచ్యుతగాంగేయ కౌంతేయాగ్రజుల నామంత్రితులం జేసి గమనోన్ముఖు లగుటయు నమ్మాధవయుధిష్ఠిరులును సాత్యకియును భీమార్జునయమళులును గృపయుయుత్సుసంజయులును వారలకుం బ్రణమిల్లిరి వారలును రేపు వచ్చెద మని నిజస్థానంబులకు జనిరి కృష్ణాదులును దేవవ్రతున కభిముఖు లగుచు నట్ల పలికి వలగొని యరిగియరదంబు లెక్కిరి వారిపిఱుంద మున్ను వచ్చినవారణరథతురగపదాతులు బలసి కొల్చి పోవం బురంబునకు వారు వోవుసమయంబున 125

చ. దినమున నెల్ల నుష్ణకరదీప్తులు పర్వి రసంబుఁ బీల్వ వం
దినసకలౌషధిప్రవితతిం దెలి వొందఁగఁ జేయునేర్పుగ
ల్గినతనరశ్మిజాలమున లీలఁ జకోరములన్ మదింపఁ జే
య నుదయ మై వెలింగె నమృతాంశుఁడు సేనకుఁ దన్పు సేయుచున్ 126

వ. ఇట్లుదయించిన సుధామరీచి లోచనప్రీతి యాచరింపం బెంపు సుభగంబుగా శౌరిప్రముఖులు పురప్రవేశంబు సేసి నిజనివాసంబుల నుచితవర్తనంబుల నారాత్రి గడపిరి ప్రభాతం బగుటయు 127

తే. మంజుపాఠకరవమును మధురమాగ,ధస్వనంబును వినుచు మాధవుఁడు మేలు
కాంచి తత్కాలసముచితకర్మజాత, మాచరించి భూసురులకు నర్చ లిచ్చి 128

వ. మంగళప్రకారంబున నలంకరించి నిజాకృతి యాదర్శంబునందు దర్శించి యప్పుడు సన్నిహితుం డైనసాత్యకివదనం బవలోకించి భీష్మపాలికిం బోవుటకుం బాండవాగ్రజుం డాయితం బగుట యెఱింగి మనవెలువడు చునికి యెఱింగింపుమని పనిచె నంతకు మున్న యక్కురుపుంగవుండుఁ బుణ్యసంకీర్తనాశీర్వాదంబులను భద్రగాననాదంబులను వీనులు వికసిల్లి మేలుకాంచి సమయకృత్యంబు లను

క్షించియుండ నాకృష్ణానుజుం డతనిం గని గాంగేయుకడ కరుగుటకై రథంబు సన్నద్ధంబు సేయించి నీరజనాభుఁడు నీరాక వార్చి యున్న వాఁడని చెప్పుటయు నమ్మనుజపతి పార్శ్వగతుం డగుపార్థుం గనుంగొని మనయరదంబు సంఘటింపుము నేఁడు మొదలుగా నయ్యెడకు సైనికుల రానీకు మంతగపరివారంబు వచ్చు టుడుపుము శాంతనవుండు సందడింబడ నర్హుండుగాఁడు విశేషించి పరమగుహ్యార్థంబు లగువాక్యంబులు మనకు ననుగ్రహింపం గలవాఁడు గావున నిస్సమ్మర్దంబుగా నుపాసింప వలయు నని పలికి యొక్కింత విచారించి తగురాజులంగొందఱం దేరుకొని ధృతరాష్ట్రవిభుండును వారును వచ్చువారు వారింబిలువం బంపు మనవుడుఁ బిలిపించి యతండు 129

ధర్మరాజు కృష్ణాదులతోడ భీష్మపాలికిం బోవుట.

క అరదము వన్నిన నాభూవరుఁ డతఁడును దాను నెక్కి వడముడి వేఱొక్కరథమునఁ బిన్నతమ్ములఁ, నిరువురఁ గలపికొని యొలమి నేతేరంగన్ 130

క వినుము మహాభూతము లే, నును సమధికరూపమున వినుతభంగిఁ దగం జనుతెఱఁగు దోఁప నెలమిం, జనియెను వసుదేవసుతుని సదనంబునకున్ 131

వ రథగమనరవంబునం గృపయుయుత్సుసంజయులుం గూడుకొని రంత 132

క దారుకుఁడు వన్ని తెచ్చిన, తేరను వెలునడియె వాసుదేవుండును న త్తేరులు నాలుగు నేమిక,లారవ మెసఁగంగ చెరసి యరిగె నరేంద్రా 133

క జనమేజయనృప యంతకు, మును నారదముఖ్యులైనమునివర్యులు శాంతనవునిపాలికి వచ్చిరి, వనజభవునికడకు సురలు వచ్చువిధమునన్ 134

వ అట్లు సంయమివరపరిషత్పరివృతుం డైయున్న యద్దేవవ్రతునికడ సేర నరిగి శౌరిప్రముఖులు రథంబులు డిగ్గి 135

ఆ. తత్సమీపమునకు ధర్మనందనపురస్సరత నరిగి తొలుత సకలమునులఁ బ్రణతిఁ దెలచి కదిసి బలసి యుపాసించి, రన్నదీతనూజు నధికభక్తి 136

వ అనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె 137

మ శరతల్పంబునఁ బొల్చుభీష్మకడకుఁ సంప్రీతి నక్కౌరవేశ్వరుఁడుం దమ్ములుఁ గృష్ణుఁడుం జని మునివ్రాతంబుతోఁ గూడ నప్పరమోదాత్తునిచట్టు నున్నయెడ నెబ్భంగిం బ్రవర్తించె విస్తరమాధుర్యమనోజ్ఞసత్కథలు విస్పష్టంబుగాఁ జెప్పవే. 138

వ. అని యడిగిన నమ్మహీవిభునకు వైశంపాయనుం డిట్లనియెమున్ను ధర్మపుత్త్రుండు రావించిన ధృతరాష్ట్రుండును రాజులు నతనిపజ్జ నరిగి వారును గాంగేయునుచితప్రకారంబునం గాంచి కొల్చి యుండి రట్టియెడ నారదుండు ధర్మపుత్త్రాదుల నమ్మేదినీపతులం గలయం గనుంగొని 139

క. శంతనునందనుఁ డపరది,గంతప్రాప్తరవియట్టిఁ డయ్యె నితఁడు లో

శాంతరగతుఁ డగుటకు ము, న్నంతఃకరణముల సంశయము వాయంగన్ 140

వ సకలధర్మప్రకారంబు నడిగి తెలిసికొం డనినఁ బ్రశ్నపాటవంబులేమి నందఱు నొండొరువుల మొగంబులు సూచు చుండఁ బాండవాగ్రజుండు పుండరీకాక్షున కిట్లనియె 141

తే నీవు దక్కంగ మందాకినీతనూజు, తో౯డిసల్లాపములకు [1]నుక్తులు ముకుంద కలరె యెందును ధర్మవేదులకు నెల్ల, గురుఁడ వీవ సంభాషణపరుఁడ వగుము

వ అనుటయు నచ్యుతుండు భీష్మున కభ్యాసన్నుం డై శారీరమానసకుశలప్రశ్నం బుఁ జేసిన నతండు 143

ఉ దేవ భవత్ప్రసాదమునఁ దీఱె శరీరమునొప్పి దప్పి మ
ద్భావము నింద్రియంబులును బాటవసంపద నొందె వేదవి
ద్యావిభవంబు నాకుఁ బరతత్త్వపరిస్ఫుటబోధయుక్త మై
భావిత మయ్యె నాత్మఁ బరిపక్వదయాకరచిత్త మాధవా 144

వ దేవర దివ్యచిత్తంబున నన్నుం దలంచినదానం జేసి బృంహితుండ నయ్యును గొండికప్రాయంబువాఁడునుం బోలె నయితిఁ జెప్పవలయువాని నెల్లం జెప్పెదఁ బాండవశుభకరం బైనదాని నీవేల చెప్పవు నీతలం పేమి సెప్పవే యనినఁ గృష్ణుండు గాంగేయున కిట్లనియె 145

తే అనఘ శ్రేయస్సునకు యశంబునకు నేను,మూలకందంబ వినుచంద్రముండుశీత కిరణుఁడనుమాటవిస్మయకరమె చెపుమ, యశముపార్జింపఁగోర్తె పెంపగు నెనాకు

క పరమ మగుయశము నీకును, ధరణిం గలిగింపఁ బూని తాత్పర్యమునం బురుషవర నాదుబుద్ధి, స్ఫురణము నీమనమునందుఁ జొనిపితి నెనయన్ 147

తే ధరణియెందాఁక నుండుసుస్థిరతనీద,కీర్తి యందాఁక నతఁయస్ఫూర్తిఁ దాల్చి నడవఁగలయదినీవు సెప్పెడిసువాక్య,ములును వేదతుల్యంబులై వెలయుచుండు.

క ధర్మజునకు నీచెప్పెడు, ధర్మస్థితివాక్యసమితి తాత్పర్యముతో నిర్మలు లై కొనియాడెడు, ధార్మికులకు నుభయజగదు[2]దాత్తత కలుగున్ 149

వ కావున నిట్లు సేసితి భవదీయధర్మవేదిత్వంబును సవిశేషప్రకారంబుగా నీమను మలు ధర్మజభీమార్జుననకులసహదేవులు భద్రభాజనంబులుగా నీయున్న మహీపతులు విని కృతార్థజన్ములు గా నఖలధర్మప్రకారబోధకంబు లగు వాక్యంబులు సెప్పు మనుటయు శాంతనవుం డట్ల చేసెద నని పలికి యాదరభరితుం డయి యిట్లనియె 150

సీ ఎవ్వఁడు పుట్టిన నెల్లమునీంద్రులు నత్యంత సంప్రమోదాత్ము లైరి
పరమధార్మికు లైనభరతులయందును నెవ్వరు నెవ్వని నెనయ లేరు
సత్యంబు దాంతియు శౌచంబు శాంతియు నలవడి యెవ్వనియందు వెలయుఁ

1 శక్తులు, 2 దాత్తగకు లగుగా.

శాస్త్రదానాధ్వరబంధురకొఁదిధర్మంబు లెవ్వనికిఁ బ్రియంబు లెపుడుఁ
తే గామమున నైన విపులార్థకారణమున, నైన భయమున నైనను నపథవర్త
నంబునకుఁ జొరఁడెవ్వాఁడు నన్ను నేమి,యడుగఁదలఁచెనాధర్మజుండడుగుఁగాక
వ. అనుటయు నతనితో నచ్యుతుండు. 152

చ గురులను బంధుమిత్రులను క్రూరశరంబులఁ గూల్చి నుగ్రత
నరుల ననేకకోటుల రణంబునఁ దాఁ దెగటార్చెఁ గాన యి
క్కురుపతి నీసమక్షమునకుం గదియం బయిలోడెడుం గృపా
విరహితకార్యకర్మరుఁడు వీఁడని యాడుదో యతాతలంపునన్ 153
వ అనిన విని వాసుదేవునకు దేవవ్రతుం డి ట్లనియె 154
సీ విప్రుల కధ్యయన ప్రదానాధ్వరాద్యము లగుకర్మము లట్ల రాజు
లకు సంగరము తండ్రులను బుత్రపౌత్రుల గురులనైనను పాపపరులఁ బోరఁ
జంపుట ధర్మంబు సమయంబు విడిచి లోభంబున నన్యాయపథమునందు
వర్తించువారి నెవ్వరి నాహవంబునఁ బొరివుచ్చఁ గలిగినఁ బుణ్యకృతియ
ఆ యట్లుఁగాక శోణితాంబుపూరముఁ గేశ, శైవలంబుఁ గాఁగ సమరభూమి
నక్కజపునదీచయం బొనర్చినరాజు, ధర్మవిదుఁ డనంగఁ దగు ముకుంద 155

భీష్ముఁడు ధర్మరాజును సప్రేమంబుగా గారవించుట.

చ అన విని ధర్మసూనుఁడు కృతాంజలి యై తగ భీష్ము డాయ న
ల్లన చని కేఁ బాదకమలంబు లమర్చి శిరంబు సోఁక వం
దన మొనరించినం బిలిచి తా నభినందితుఁ జేసి మస్తకం
బునఁ గడు నర్మిలిం దనదు మోమ మిడి మూర్కొని సాదరంబుగన్ 156
వ భీష్ముం డాభీమాగ్రజుం గూర్చుండం బనిచి శంకింపక నస్నేహియైన నడుగు
మనిన నమ్మహీపతి మాధవునకుం బ్రణమిల్లి పారాశర్యప్రభృతిమునివర్యులకు
నభివాదనం బాచరించి సర్వకౌరవులయనుమతి వడసి యప్పితామహున కభి
ముఖుండై నమస్కరించి యి ట్లనియె 157
చ అరయఁగ రాజధర్మము సమాశ్రయ మైనదవుం త్రివర్గముల్
గురుతరమోక్షధర్మమునకుం దలఁకం దనప్రాప యూఁత భూ
వర విను ఘోటకంబునకు వాగెయు దంతికి నంకుశంబు నే
కరణి నివారకంబులు జగంబుల కట్టుల తాను నెమ్మెయిన్. 158
క. వ్యాకులతఁ బొంది రూపఱు, లోకస్థితి తొంటిరాజలోకముచే నం
గీకృత మగుధర్మ మనం,గీకృత మగు నేని వీతకల్మషచరితా 159
క తరణి వొడిచి తమము నెఱుచు, కరణిని లోకమునఁ గలుగుకల్మష మెల్లన్
ధరణిపతి ధర్మ[1]మార్గ,స్ఫురణంబునఁ జెఱుచు విమలబోధనచరితా 160

1 మార్గ,స్ఫురణంబునఁ...బోధచరిత్రా.

ఆ. అనఘ నీదుబుద్ధి యతిలోక [1]మగుటయుఁ, దెలిసికొనఁగ నాకు వలయునట్టి
ధర్మకోటి నీవ తగఁ జెప్ప వినవల,యుటయుఁ జెప్పె నంబుజోదరుండు 161
ఆ ధర్మవిదులు రాజధర్మస్వరూపుఁగాఁ, జెప్ప విందుఁ దద్విశేషవృత్తి
భరముగాఁ దలంతు నరవర చెప్పవే, మున్ను రాజధర్మముల తెఱంగు 162
చ అనుటయు నాపగేయుఁడు మహాత్త్వసమంచిత మైనధర్మము
న్వినుతవిధాతృభావమహ[2]నీయుఁడు గృష్ణుని వేదమూర్తి నాఁ
జనుధరణీసురావలిఁ బ్రసక్తిఁ దలంచి నమస్కరించి య
జ్జనపతివక్త్ర మాదరరసప్లుతదృష్టిని జూచి యి ట్లనున్ 163
క నృపధర్మము లన్నియు నీ, కుపదేశించెద విసంశయోక్తుల మఱియున్
విపులఫలవంత మగుధ,ర్మపథంబును [3]నడిగినెడఁ గరము వివరింతున్ 164
వ అవహితమతి వై యాకర్ణింపుము 165
ఆ మేలు దనకుఁ గోరు మేదినీశుఁడు మున్ను, దేవతలకు భూమిదేవతలకుఁ
బూజ యాచరించునోజయత్నముఁ జేయ,వలయు రెండుఁ గార్యఫలకరములు
మ వినుముద్యోగము రెంటియందుఁ బర మ్ముర్వీనాథ యుద్యోగవం
తునకున్ దైవము దోడ్పడంగ ఫలసిద్ధుల్ సేకుఱున్ మానుషం
బున కొక్కొక్కడసిద్ధి దప్పిన వగల్ వొందంగ రా నీక య
ప్పని దైవోపహతంబుఁగాఁ గనుట భూపాలార్హ వృత్తం బగున్ 167
క దాంతియు [4]విజితాత్మత్వము, శాంతియు శీలంబుఁ గలుగు జగతీశుఁడ శ్రీ
మంతుండు యశస్వియు నై, యెంతయు సౌఖ్యంబు నొందు నిభపురనాథా
తే ప్రకృతు లేడింటి నెఱి నడపంగ వలయు, దాని కార్జవసత్యముల్ దావలములు
దండనీతివిధాన మంతటికి రక్ష, యర్హ మగుమెల్పుతోఁ జేయ నది వెలుంగు
వ అదియును బుద్ధిమంతులు బ్రాహ్మణులవలనం బ్రయోగింప రయ్యర్థంబునకు
మనువాక్యంబులు గల వాకర్ణింపుము 170
ఆ ఇనుము ఱాత నీర ననలంబు విప్రుల, వలన రాజు లుద్భవంబుఁ బొందు
టిది నిజంబు తత్ప్రసిద్ధతేజము లెందుఁ, జెల్లుఁ బుట్టినెడలఁ జేటు నొందు 171
క శిలఁ ద్రెంపఁబోయి యినుమును, జలములు గోని కాల్పఁ గడఁగి చని యనలంబుం
బొలియును రాజును విప్రుల, కలిగి చెఱుపఁ బోయి తాన యనయంబుఁ జెడున్.
శా ఈవాక్యంబులు రెండుఁ జిత్తమున నీ వెల్లప్పుడున్ నిల్పి భూ
దేవశ్రేణియెడం గృపాన్వితుఁడ వై దీప్తార్హదండంబు స
ద్భావం బొప్పఁగ నొండెడన్ నడపు శాంతత్మాసురోదారజి
హ్వావిశ్రాంతము బ్రహ్మ మ ట్లగుట దైవం బండ్రు విప్రున్ బుధుల్ 173
వ విప్రుని దండించునెడలునుం గలవు శుక్రుండును జెప్పినవాఁడు వినుము 174

1 యగుటయుఁ. 2 నీయుని గృష్ణుని 3 నడుగు, నెడఁ. 4 ప్రియవాదిత్వము.

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు విప్రులతో దండార్హుల నిరూపించుట.

క. శాంతుఁడు గాక నినాయుధవంతుం డై కవియువిప్రు వసుధేశుఁడు వే
దాంతి నయిన హింసించుట, యెంతయు ధర్మంబు శ్రుతులు నిట్లని చెప్పున్.

క. గురుతల్పగు [1]భ్రూణహనున్, నరేంద్రవిద్వేషి బ్రాహ్మణఘ్నుని బెలుచన్
ధరణి వెడల నడువవలయు, శరీరనిగ్రహము సేయఁ జన దెయ్యెడలన్. 176

వ. దుర్గంబు లనేకవిధంబులు గలవు వానియందు నరదుర్గంబు వరిష్ఠంబు గావున వర్ణంబులు వాలిగింటిమీఁదను మేదినీశ్వరుండు దయ గలుగ వలయుఁ గేవల క్షమావంతుం డగుటకు సాధుఁడేనుంగుచందం బైయుండు నిర్విషయంబున బృహస్పతివచనంబులు గలవు తదీయార్థంబులు వివరించెద 177

సీ. మేదినీపతి యతిమృదు వైన మావంతుఁ డేనుంగు నెట్లట్ల యెక్కి యాడఁ
జూచుఁ దేఁకువ సెడి నీచపుఁబ్రజ క్రూరుఁ డగునేని లోకంబు బెగడు గుడుచుఁ
గాన వసంతంబుభానునిచాడ్పున. దగియెడుపాటితో ధరణిప్రజల
నుచితవర్తనముల నొందించునది యిది రాజధర్మములకు రాజు సుమ్ము

ఆ. కౌరవేంద్ర యదియుఁ గాక దండము పరీక్షావిశుద్ధిపూర్వకముగ వలయుఁ
దనతలంపు వెంటఁ దమకించి ప్రజకు నొ, వ్వఁగఁ జరించుటయును దగదు పతికి

క. విను గర్భిణి ప్రజ బ్రదుకున, కనురూపము లైనయట్టి యాహారంబుల్
గొనుగతిఁ బతి ధరణిప్రజ, మనికికిఁ దగ నడచునది తమకి గా కెపుడున్ 179

మ. పరిహాసంబునఁ దేలి భృత్యులయెడం బ్రహ్లాదముం బొందుభూ
వరునాజ్ఞం జన రీగి మెచ్చరు పనిన్ వంచింతు రెగ్గాడఁ జూ
త్తురు కౌతూహలవేషభాషణములం దుల్యత్వముం బొంది [2]యే
తురు వా రెల్లపదంబు వేఁడుదురు సింతుర్ భూమి మాటొడ్డులన్ 180

వ. కావున భృత్యులయెడ నత్యంతహర్షంబునం దేలి తేఁకువ సెడఁ జరింపవలదు సప్తాంగంబులయెడ విరోధం బాచరించువాని నెవ్వని నైనను విడువవలయునని చెప్పి వెండియు 181

క. అవలేపంబునఁ గర్తవ్యవివేకము లేక వలసినట్టుల యెవ్వం
డవినీతి సేయు ధరణీధవుఁడు విడువవలయుఁ దన కతఁడు గురుఁ డైనన్ 182

వ. అని మరుత్తుం డను మహారాజునకు బృహస్పతి యొడంబడం బలికె నట్లగుట గురుండు మిత్రుండు పుత్రుం డని మన్నింపవలవదు తప్పు గలిగిన ధరణీపతులకు దండింపవలయు సగరుండు దనకొడుకు నసమంజసునిం బౌరబాలబాధకుండు గాఁ దెలిసియు నుద్దాలకముని నిజతనయు శ్వేతకేతునివిప్రులయెడమిథ్యోపచారకుం డని యెఱింగియుఁ బరిత్యజించి రనవినమె యిట్టిచరితంబుల రాజు [3]ప్రజారంజకుండు గావలయు నిక్కంబును జక్కటియునుం గలిగి జనులచిత్తంబులు

1 భ్రూణహనునిన్. 2 హెత్తురు...గొందుర్ భూమి మారొడ్డుటన్. 3 ప్రజారక్షకుండు

నొప్పింపక పెట్టవలయు నట్టివి దళితోన పెట్టుచు నైరణ గలిగి వర్తిల్లు భూ
వల్లభుం దభివృద్ధి నొంది యతిశయిల్లు 183

క. తనకీడు వైదికపువ,ర్తనములఁ గొని యడఁప వలయు దానిం గడవా
జనపతికి మేలు గలదే, వినుము చతుర్వర్గపరత విహిత [1]మతనికిన్. 184

ఆ. సకలవర్ణధర్మసంకరరక్షయు, సంధివిగ్రహాదిషడ్గుణములు
వలయు కరయుటయును నర్థసమ్యగుపార్జనమును నృపతి యెపుడు నడపవలయు

క పొనరిచి యాడెడుమాటలఁ, గొనఁ దలఁపక దుర్వినీతకోటిధనంబుల్
దన కెక్కనట్టితప్పులఁ, గొని సుజనుల కీగి నృపతిగుణమండ్రు బుధుల్. 186

క కడు నమ్మి యునికియును నెక్కుడునమ్మమియును సుశీల కుశలత గాదె
య్యెడ నైనను బుద్ధి సొనిపి, తడవి కనికొనంగ వలయుఁ దగవుఁ దగమియున్

క ధన మపహరించుటయు తన, కనిశముఁ బని గాఁగ బ్రదుకు నతిలుబ్ధునకున్
విను శత్రులచే నొటకు, మును దనప్రజచేన చేటు మూఁడు నరేంద్రా 188

ఆ. ధర్మరతులు నర్థనిర్మాణచతురులు, లౌల్యరహితులును నలంఘితాజ్ఞు
లును సునీతినిపుణులును గులజులు నగు, పరిజనములఁ బెనుప పతికి హితము

చ కపటము లేక వైభవము గప్పక యొండొరుమీఁద రాజుపై
నపరిమితప్రియం బెసఁగ నల్గక యుండు ముదంబుఁ బొంది యే
నృపువిషయంబునం బ్రజ వినిర్మలవృత్తతఁ బుత్రు భంగి నా
నృపు నృపుఁ డంద్రు గా కితరునిం దగువా రెద నియ్యకొందురే 190

క ధనదారాదికముల నెవ్వనికిని రక్షించికొనఁగ వసమే రక్షా
ఘనుఁ డగుపతి గల్గినఁ గా, కనఁడే శుక్రుండు సుమతు లభినందింపన్. 191

క [2]అనధీయానుం డితఁ డనఁ, జనుబుఱ్ఱిజునట్ల చూవె సంరక్షాక
ల్పనహీనుఁ డైననృపుఁ డని, మనువు పలికెఁ గాదె బుద్ధిమంతులు మెచ్చన్

వ మఱియు బృహస్పతి మహేంద్ర భరద్వాజప్రముఖు లగురాజధర్మానుశాసకులు
రాజత్వమూలకారణంబు ప్రజాసంరక్షయ యనిరి గావున నెట్టియంగున నైనను
లోకరక్షణంబు రాజున కవశ్యకర్తవ్యంబు 193

తే సంతతోత్సాహవంతుఁ డై శత్రుకోటి, నార్జవంబున నైన ననార్జవమున
నైనఁ జెఱుపన వలయు నత్యల్పుఁడైనఁ, బగతుఁ డగ్ని విషంబులపగిది నొంచు.

క. విను నృప రాజ్యామిషముం, గొనఁ [3]బలువురచేతఁ బ్రాణగొడ్డం బై యు
న్నను ధీరుఁ డేమఱమి నది, దనకును దక్కించుకొను బుధస్తుత్యముగన్ 195

వ అని చెప్పి భీష్ముం డేను రాజధర్మప్రకారంబు సంక్షేపరూపంబున నెఱింగించితి
నీకు సందేహంబు గలయట్టిది యెయ్యది యడుగు మనిన ధర్మనందనుం డప్పు

1 యతనికిన్. 2 అనధీశాధ్యయనుం డనఁ. 3 బలంభురు చేపఁ; బలువురు చేచిఁ

హాత్మునితో నరుణగభస్తియ స్తగిరి సేరెడు నేఁటికిం బనివినియెద రేఁపువచ్చి య డిగెద ననుచుం దత్పాదంబులకుం బ్రణతుం డై వీడ్కొనియెఁ బద్మనాభప్రముఖులును వీడ్కొనిరి వార లందఱును మునులకు నభివాదనంబు లాచరించిరి మునులు నిజస్థానంబుల కరుగం దారును దృషద్వతి యనుమహానదిం గృతసంధ్యావందను లై చని కరిపురప్రవేశంబు సేసి సుఖవృత్తి నారాత్రి గడపి కల్యంబునం గాలోచితకృత్యంబు లాచరించి భీష్మపాలికిం బోయి యంతకు మున్న వచ్చియున్నమునిలోకంబునకు నమస్కరించి సవినయంబును సకుశలప్రశ్నంబునుంగా న గ్గాంగేయునిం గదిసి బలసి కూర్చుండి రాసమయంబునఁ బాండవాగ్రజుండు ప్రాంజలి యై యతని కిట్లనియె 196

సీ రాజనామమునకు భాజనం బై మహాద్భుతచరిత్రుం డగుపురుషుఁ డొకఁడు
గలిమికి మూలంబు ఘనవిశేషము గల్గ నోపుఁ గౌరవకులదీపజనన
యది యెఱింగింపవే యవయవంబులుఁ బ్రాణమానసంబులు జన్మమరణములు శ
రీరయాత్రలు నెల్లవారికి నెట్లట్ల కాని [1]విభేదంబు గాన మిట్టి
ఆ రాజొకండు [2]శూరతేజస్వి బుద్ధిమ
జ్జనుల నెట్లు దనవశంబు సేయ
నిలువఁ జాలు నెల్ల యిలయును నేల దై
వనిభుఁ డగుచు మ్రొక్కఁగొనఁగఁ జాలె. 197

భీష్ముండు ధర్మజునకు దండనీతిజన్మప్రకారం బెఱింగించుట.

వ ఆదియును విననలతు నని యడిగిన నమ్మనుజపతి కమ్మహాత్ముం డిట్లనియె 198

క విను తొల్లి కృతయుగంబున, మనుజులయెడ దండనీతిమంతుం డై రా
జన నొకఁడు గలిగి యరయుట, మనుజేశ్వర లేదు ధర్మమత మంద్రు తగఁ.

క. ఒండొరులకు రక్షకు లై, యుండుదు ర ట్లుండ దైన్య మొదవిన లోభం
బొండొండ పెరిఁగి ధర్మము, ఖండిత మై మొదలుకొని రకార్యంబులకున్ 200

క క్రమమునఁ గామము రాగము, దమమనముల నొదవఁగా మదం బెక్కిన వి
భ్రమ మొందుచు విచ్చలవిడి, విమార్గచరితముల వేదవిధ్వంసకు లై 201

క మనుజులు ధర్మముఁ బొడవడఁచిన వేదముఁ గర్మములును జెడుటకు భయమం
దినయింద్రాదులు గమలా, సనుఁ గానఁగ మునులుఁ దారు జనిరి నరేంద్రా 202

వ చని యద్దేవునిం గని మనుజలోకంబున వేదంబులు ధర్మంబులుం బొడ వడంగిన నధ్వరరాహిత్యంబున నేమును దుర్బలుల మై భయం బంది వచ్చితిమి రక్షింపుమని యవ్విబుధులు విన్నవించిన విరించి దానికిం బ్రతివిధానంబు సేసెద మీరు వెఱవ వల దని పలికి స్వామ్యమాత్యరాష్ట్రదుర్గకోశసుహృద్బలంబులు నాన్వీక్షకి త్రయీవార్తాదండనీతులును నరిమిత్రోదాసీనాదికద్వాదశరాజమండలం

1 విభేదంబు. 2 శూరతేజస్వి.

బును సంధివిగ్రహ యాన నాసన ద్వైధీభావ సమాశ్రయంబులును మొదలుగా వలయువానికిం బ్రబోధకంబు లగునానావయవంబులుం గలిగి ధర్మార్థకామమోక్షంబులకు సాధకంబు లయి యుండునట్లుగా నూఱువే లధ్యాయంబుల నఖిలలోకహితం బగునీతిశాస్త్రంబు రచియించి యిది లోకచరిత్రనిర్మలీకరణంబునకుం గారణం బగునని యనుగ్రహించె నాలోకపితామహులలాటంబున ననాదినిధనుండును విశ్వజగత్కర్తయు సర్వభూతాత్ముండును సనాతనుండును నగువిరూపాక్షుండు విశాలాక్షుం డనునామంబున నావిర్భవించి యాగ్రంథం [1]బధిగమించి దాని నభ్యసించుటకు మర్త్యుల కాయుర్బుద్ధులుసాలవని యుమ్మలించి యమ్మహానీయతంత్రంబు సంక్షేపరూపంబునం బదివే లధ్యాయంబుల వైశాలాక్షం బన నిర్మించె 203

ఆ. హరునివలనఁ బడసి యాశాస్త్ర మమరేంద్రుఁ
డయిదువేలు సేసె నమరగురుఁడు
దేటపడ నొనర్చెఁ ద్రిసహస్రకాధ్యాయ
రూపసమ్మితముగ భూపవర్య 204

వ. దాని శుక్రుండు సహస్రాధ్యాయపరిమితంబుఁగావించె మఱియు మనుష్యులశక్తి యెఱింగి మునులు క్రమంబున సంక్షిప్తరూపంబులుగా గ్రంథంబులు గావించిరిది నీతిశాస్త్రప్రవర్తనప్రకారం బట్లు సుర లమ్మేయి వడసి విశ్వలోకేశ్వరుం డగు విష్ణుపాలికిం జని తగం గని కార్యంబు విన్నవించి నీతిశాస్త్రసముద్భవం బెఱింగించి దీని నధిగమింపను దదీయాచారంబు నడపను శక్తుం డగువాని నొక్కరుని నిర్దేశింపవలయు నని యభ్యర్థించిన నద్దేవుండు నిజతేజోమయుండుగా నొక్కమానసపుత్త్రు నిర్మించి విరజుం డను పే రిడియె నతండు భూమికిం బ్రభువుగా నొల్లకుండెఁ దత్సుతుండు కర్దముండు ననపేక్షితరాజ్యుండై తపంబున కరిగెఁ దదీయపుత్త్రుం డనంగుండు దండనీతి నయించి భూప్రజలం బాలించె నతనికొడుకు నీతి యనువాఁ డమ్మహారాజ్యంబున నభిషిక్తుండై యింద్రియవశత్వంబు నొంది మృత్యుపుత్త్రి సునీథ యనుకామినిం గమనీయాకార నతిమనోహరగుణవిభాసినిం బరిణయం [2]బైన దానియందు వేనుండు గలిగి మాతామహదోషంబునం జేసి రాగద్వేషంబులం బ్రజకు విరుద్ధుం డయ్యె నట్లగుటయు మహామునులు గూడి యేతెంచి మంత్రపూతంబు లగుకుశసంచయంబుల నతనిం బ్రశమితుం జేసి తద్దక్షిణోరుతలంబు మథించిన 205

క. విను కాలసకొఱవితెఱంగున నల్లఁదనంబు [3]మిగులుకుఱుచయొడలు నె
ఱ్ఱనికన్నులు నై యశుచిత్వనిరూఢుం డొకఁడు పుట్టె ధర్మతనూజా 206

---

1 అధికరించి 2 బై దానియం దాపత్తుం డయ్యె నయ్యాశ్వాపత్తిం జేసి రాగ 3 మిగులఁగుఱుచ.

—— వైన్యుం డనురాజుచరిత్రంబు భీష్ముఁడు ధర్మజునకుం జెప్పుట. ——

వ వానిం జూచి యాబుషులు నిషీద యని పలికి వర్జించుటం జేసి తత్సంతానజా తులు నిషాదు లనం బరఁగి వింధ్యాదిగిరివనప్రదేశంబులఁ గ్రూరత్వంబున వర్తిల్లి రమ్మునులు మఱియు నారాజుదక్షిణబాహా వు మథించిన నుజ్జ్వలత్క వచశరశరాసనభాసమానుండును వేదవేదాంగధనుర్వేదపారగుండునునగుపర మాకారవంతుం డుదయించె సకలదండనీతియు నప్పురుషు నాశ్రయించె నతం డమ్మహాత్ముల కభిముఖుండును బ్రాంజలియు నై వినయంబున 207

తే వినుఁడు ధర్మార్థతత్త్వప్రవీణ యగుచు, సూక్ష్మదర్శిని రైయునది సుకృతులార నాదుబుద్ధి మీా కెప్పని నడప వలయు, [1]దీనఁ గొని నన్నుఁ బనుపరే దాని కనిన

వ వారునుం దత్సమయసమాగతు లయినవిబుధులును నవ్వైన్యాభిధాను నభి నందించి 209

సీ. మానలోభములఁ గామక్రోధములఁ బాసి సర్వజంతువులకు సముఁడ వగుచు నియతధర్మము నీవు నిశ్శంక నడపుము ప్రియము నప్రియము నుపేక్షఁగూర్పు దండనీత్యాశ్రయధర్మంబు నాపని దీనిఁ జేయుదు సావధానవృత్తి రక్షింతు శ్రుతుల వర్ణముల సంకరములు సొర నీ నదండ్యులు ధరణిదివిజు

తే లరయువాఁడ నే భూప్రజ నని ప్రతిజ్ఞ
యనుమహోన్నతపద మెక్కు మనుడు నాతఁ
డవనిసురులు సహాయత్వ మాచరించి
రేని నట్లగుఁ గా కనియెం గుమార 210

వ అనిన విని వారలు ప్రీతచిత్తులై యతనికి మహీసురులు సహాయత్వం బాచరిం చువారుగా ననుమతి సేసి రయ్యవసరంబున వాత్సల్యంబున సకలదివ్యపరివృతు లై వచ్చి విష్ణువిధాతలు నమ్మునీశ్వరులును నక్కుమారు నఖిలధరణీసామ్రాజ్యా భిషేకంబు నిర్వర్తించి రవ్విభునకు శుక్రుండు పురోహితుండును వాలఖిల్యుల యందు సారస్వత్యగణం బమాత్యులును గర్గుండు సాంవత్సరికుండు నై నడచిరి మున్ను మహి విషమ యగుటయు నమ్మనుజపతి సమమూర్తి గావించుటయు విందుము కరచరణాద్యవయవంబులతో నవనియు సాగరంబులును మహాగిరు లును నగ్గురుప్రభావుని భజియించె 211

క సురపతి విభవము మేరువు, హిరణ్మయమును గిన్న రేశుఁ డీడితసంప ద్గురుతయు నొసఁగిరి రథకరి, తురగభటావళులు దలఁపుతో నొడఁగూడెన్.

వ ఇట్లు మహనీయప్రభుత్వపదస్థుం డై యమ్మహాత్ముండు శాస్త్రోక్తమార్గంబున దండనీతిపరిపాలనంబు ధర్మతాత్పర్యసమీాచీనంబుగా నాచరించె 213

క. ఉరగాదులవలనిభయముఁ, బొరయక యొండొరులతోడఁ బొసఁగి రుజలుఁ బి

---

1 దీనిఁ గొని నన్నుఁ బనుపుఁ డెద్దానినైన. వ. అనిన వారును... 2 బాధి.

త్తరుజలు లేక యతనితతి, ధరణీ ప్రజ సస్యసంపదయుఁ గల్గి మనున్ 214
తే బ్రాహ్మణక్షత్త్రాణతత్పరతఁ జేసి, క్షత్త్రియాభిధానంబు రంజనము నెల్ల
ప్రజకుఁ జేయుటకతమున రాజనామ,మును బ్రవర్తిల్లె నానృపాలునకు నధిప
వ తత్సంతతిజాతు లెల్లను దక్షులై రాజత్వంబు వహించి దండనీతి పాలించిరి రాజని యొకండు గలిగిన తెఱంగును రాజ్యస్థాపనంబును రాజు మిగిలి వర్తింపం దక్కినజనంబులకు రాకుండుటయు విష్ణువిహితంబులు విష్ణుండు రాజుల నిజతేజోంశంబులం బ్రవేశించి యుండ న ట్లగుటంజేసి దైవనిభుం డగుచు రా జెల్లవారిచేతను మ్రొక్కుం గొనం జాలుఁ దద్గుణంబును నాచరించు నొక్కని వశంబున లోకం బంతయు వర్తిల్లుటకు దేవసంబంధకలితం బయినగుణంబు వెలిగా నొండు కారణంబు గలదే యాకర్ణింపుము 216
మ హరిఫాలంబునఁ బుట్టి ధర్మమున కాలై యర్థ మన్నుత్రకుఁ
సిరి గాంచెఁ దగ వారు మువ్వురును సుస్థేమోన్నతిఁ సంశ్రయిం
తురు భూపాలకు నాతఁ డన్యజనతాతుల్యోద్భవుం డెట్లు ని
ర్జరలోకార్హసమగ్రపుణ్యవితతి ప్రాప్తుండు గా కారయన్ 217
వ దివంబుననుండి దండనీతి నయించుటకువచ్చి వాసుదేవమహత్త్వభావితుం డైన మహానుభావుండు గావున వర్ణంబులు నాశ్రమంబులుం దదాచారప్రవర్తనంబు లైనవేదపురాణేతిహాసంబులును రాజున కధీనంబులు తదీయమాహాత్మ్యంబున నతనియందు సౌందర్యశౌర్యచాతుర్యాదిగుణంబులు గలుగ జనంబులు దలంతురు తదాజ్ఞకు లోనై వర్తింతు రిది రాజులు దేవసము లైనతెఱంగు మఱియు నడుగవలయువాని నడుగు మనిన నయ్యాపగానందనునకుం బ్రణమిల్లి యప్పాండునందనుం డి ట్లనియె 218
తే అనఘ నాలుగువర్ణము లాశ్రమములు, నెన్నిగల వెవ్విధంబుల నన్నిటికిని
వర్తనమ్ములు వేర్వేఱ వానిఁ దెలుపు, విశ్వరాజధర్మములను విస్తరింపు 219

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు వర్ణాశ్రమధర్మంబు లెఱింగించుట

వ అని యడిగిన నాదేవవ్రతుం డన్నరదేవోత్తమున కి ట్లనియె 220
క కోపంబు లేమి సత్యా, లాపము నిజదారపరవిలాసము శుచితా
గోపన మద్రోహం బవనీపాలక సర్వవర్ణనియతగుణంబుల్ 221
ఆ బ్రాహ్మణునకు దమము పరమధర్మం బవశ్యంబుఁ గృత్య మధ్యయనము దాన
సర్వకర్మములును శాసితంబులు వాని, నడప వలయు నిష్ఠ యొడప కతఁడు 222
ఉ కానిపథంబునం జనక కారుణికత్వము గల్గి శాంతిమైఁ
దా [1]నడవంగ విప్రున కుదాత్తధనం బొడఁగూడె నేని నం
తానముఁ [2]గూర్ప నర్థులకు ధర్మనిరూఢతఁ బంచి పెట్ట దు

1 నడపంగ. 2 గూర్చు కర్త ..బంచిపెట్టి.

ర్మానవిదూరుఁ డై పరఁగఁ బ్రాప్తుఁడు కౌరవవంశదీపకా 223
చ యజనము దానకర్మమును నధ్యయనంబును దస్యుహింసయుం
బ్రజ కనురాగ మొందఁ బరిపాలన సేఁతయు సంగరంబున
న్విజితవిభీతిమై సురవణించుటయున్ నృపధర్మముల్ గురు
వ్రజతిలకాయమాన సమరంబు సుధర్మువు వీనిలోపలన్ 224
తే అధ్యయనదానయజ్ఞంబులధిప వైశ్యు,నకునుగృత్యముల్శుద్ధార్జనమునధనము
సంచితవ్యంబు పసుల రక్షించువాఁ డ,తండు వానికి నిది మహాధర్మ మనఘ
క ఈమూఁడువర్ణములకును, దామంచిగఁ బనులు సేఁత ధర్మువు కురుధా
త్రీమహిశేశ్వర శూద్రున, కామెయి జీవనము వాని కజుఁడు విధించెన్ 226
క ధనధాన్యంబులు గూర్చుట, జనపతి యనుమతము లేక చన దతనికి దా
ననిరూఢి శ్రద్ధ గలిగినఁ, జను నది సుపవిత్ర యగుట జగతీనాథా 227
తే అధిప త్రైవర్ణికులకును యజ్ఞవిధుల, శ్రద్ధ గలిమికి మిగులు ధర్మంబు లేదు
యజ్ఞమునకంటె నధికమైనదియుఁ గలదె, యజ్ఞకర్తయ చూవె సర్వాధికుండు
వ ఆశ్రమధర్మంబు లాకర్ణింపుము 229
మ గురుశుశ్రూషయు నాగమాధ్యయనముణ్ గోష్ఠినిరాసంబుఁ ద
త్పరతన్ [1]మేన్ దొడయంగఁ దాఁ జొరమియున్ శైశౌశనత్వంబు ష
డ్వరకర్మంబులయందు రాగభరగాఢద్వేషముల్ లేక యె
వ్వరితోడం బగ గాక యున్కియును భవ్యబ్రహ్మచర్యోక్తముల్ 230
మ నిజదారైకపరత్వముం గరుణయున్ నిక్కంబునుం దాల్మియున్
సుజనాసంగము దేవపితృతిథిసంశుద్ధార్చనల్ హవ్యభు
గ్భజనంబున్ సకలాశ్రమస్థులను శిక్షప్రక్రియం బ్రోవుఁ బం
కజగర్భుండు గృహస్థధర్మములు గాఁ గల్పించె నుర్వీశ్వరా 231
శా తానున్ భార్యయు నేఁగుఁ బేరడవికిం దా నొక్కఁ డైనం జనున్
మానావాంకృతు లూడ్చు నింద్రియముల్ మర్దించు నచ్చో జడల్
పూనుం దాపసశాస్త్రముల్ సదువుఁ జల్పున్ గోష్ఠి తజ్జ్ఞాళితో
వానప్రస్థవిధాప్రవిష్టుఁడు ప్రజావాత్సల్య [2]నిఘ్నాత్మతన్ 232
శా ఎచ్చోనైనను నిల్చు నాఁకటికి నేమేనిం గొనున్ రాత్రియై
నచ్చో నెమ్మి శయించు నగ్నిపరిచర్యం బాసి వర్తించుఁ దా
నిచ్చం గోరఁ డొకండు నింద్రియజయం బేపారుభోగంబులన్
మెచ్చున్ [3]మ్రొక్కును నొల్ల కుండు యతి పేర్మిన్ నిర్మలుం డై నృపా 233
క. ఈనాలు గాశ్రమములకుఁ, బూని చొరం దగినవాఁడు భూదేవుఁడు రా

1 లోం దొరయంగఁ. 2 నిష్ఠాత్మతా. 3. మ్రొక్కును లేక యుండు.

జైనను వీనను వైశ్యుం, డేనియు వర్తించు శుద్ధహృదయతకల్మిన్ 234
తే సుమతిఁ ద్రైవర్ణికులకు శుశ్రూషసేసి, యాప్తసంతానుఁ డయ్యు నిలాధినాథు
ననుమతంబున శూద్రున కాశ్రమాంత,రంబుదగుఁగాదుయతిగాఁగ రాజముఖ్య
క నిజధర్మవర్తి యగు స, ద్ద్విజుఁ డగుఁ [1]క్షాత్రంబు దానవిధిమఖముల క
ట్ల జనేశ్వర నృపముఖులకు, నిజవిత్తము లీయ మాననీయత గలుగున్ 236
తే వర్ణములు నాశ్రమంబులు వసుమతీశుఁ,డుక్తపథమున నడపించి యుభయలోక
సిద్ధి గనుఁదప్పఁ ద్రోక్కనిశిష్టజనులు, గలనరేంద్రున కింద్రుండుఁ దలఁపసరియు
వ అదియునుం గాక 238
సీ ఏనుంగు [2]హజ్జలో నెల్లసత్త్వంబుల హజ్జలు నడఁగినయట్లపోలె
రాజితక్షత్త్రధర్మమునకు లోనయి సర్వధర్మంబులుఁ జను మఖములు
వేదంబులును శుభవృత్తంబులును దండనీతి మాసినఁ జెడు భూతలంబు
సంస్కారరహిత మై చాల హీనతఁ బొందు, నష్టైనఁ బ్రజకుఁ జే టాపహిల్లు
తే రాజు లరసిన నెమ్మది బ్రదుకుఁ గాన, రాజు సర్వోత్తముఁడు ధర్మరాజియందు
రాజధర్మంబ యెక్కుడు రా జనంగ, ధర్మదేవత యన వేతె ధర్మతనయ 239
వ ఆకర్ణింపుము 240
తే తొల్లిమాంధాతృఁడనుమహీవల్లభుండు, విష్ణుసందర్శనము సేయ వేఁడియొకమ
హాధ్వరమునిష్ఠమైఁ జేయనమరవిభుఁడు, సన్నిహితుఁడయ్యెఁ శ్రీలినజ్జనవిభునకు
వ అ ట్లింద్రుఁడు ప్రత్యక్షుం బగుటయు 242
క అన్నరపాలుఁడు దానుఁ, జన్నమునకు వచ్చినట్టిజగతీశులు భ
క్తిన్నమ్రులైరి దేహములు న్నేలయు ముదము మనములుం గలయంగన్
వ అట్లు దండప్రణామంబులు సేసి లేచి చేతులు మొగిచి నిలిచిన సురేంద్రుఁ
డన్నరేంద్రునితో ని ట్లనియె 244
ఆ విష్ణుఁ జూడ నీవు వేడుక పడితి నా, కైన నజున కైన నరిది విష్ణు
దర్శనంబు నీదు తలఁ పెడ్డి యొతేఁగింపు, మది యొనర్చెదను మహానుభావ 245
క అనవుడు సాంసారికవర్తన ముడుపుము భైక్షచరణతత్పరత మనం
బున దృఢముగ నొందింపుము, ననుఁ [3]జరితార్థునిఁగఁ జేయునాపుడు నగుచున్
మ ధరణీశా నృపధర్మముత్తమము సద్ధర్మంబులం దెల్ల నే
తెరువుఁ రాజసయంగఁ గాదె తగ సిద్ధిం బొందుఁ గామంబుఁ గ్రో
ధరయంబుఁ మగిడించి దండము సమత్వవ్యాప్తిఁ జెల్లించుచుఁ
ధరఁ బాలించినరాజు వొందుగతిఁ బొందఁ శక్యమే యేరికిన్ 247
వ అని పలికి పురందరుం డందఱు రాజులం గలయం గనుంగొని 248

1 క్రాస్తుండు; క్షాత్రుండు. 2 నంజలో...యంజలు నడఁగిన. 3 జరితార్థుఁడుగఁ.

తే. లోకపాలాత్మ్ములరు మీరు మీకు భైక్ష,చరణమర్హమె ప్రజఁ బ్రోవు సమరముక్త
దేవా లగుటయు నమ్మేలు దెచ్చుసంశ,యంబు వలవదు మీపద మధికతరము.

వ. అని చెప్పి దేవేంద్రుండు దివంబునకుం జనియె 250

చ. అది యొకఁ డేల వేదములయందుఁ బురాణములం బ్రసిద్ధకో
విదులు బహుప్రదేశముల వేమఱుఁ గాంచి మనుష్యు లెల్ల భూ
మిదయితుకంటెఁ దక్కువ యమేయసుధర్మము లేదు గావు ని
ర్మదకృతదండనీతి కనరా మన మెల్ల వినంగ నెప్పుడున్. 251

ఉ. కావునఁ గామరోషములఁ గ్రాఁచుచు నాశ్రమకోటిఁ గాచుచుం
భూవలయప్రజం సమతఁ బ్రోచుచు రాజ్యము సేఁత మేలు భి
క్షావిధిలోను గాఁ గలుగు సారపుధర్మములం ఘటించు మేల్
వావిరి నప్రయత్నమున వానికి వచ్చు నృపాల యెమ్మెయిన్ 252

చ. అతిథుల దీనకోటుల ధనార్థిత లేనియతివ్రజంబు స
మ్మతిఁ బరికింపు హర్షమదమానవిషాదములం జొరంగ నీ
క తొలఁగఁ ద్రోవు నాయొడలు గావక భూప్రజఁ గాతు నన్వని
శ్చితదృఢబుద్ధి గల్గు మిది సేయు సమస్తసుధర్మసిద్ధులన్ 253

వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు మహాపురుషా వర్ణాశ్రమవిధంబులుం దద్రక్ష
ణంబుచొప్పును దాన వచ్చువెంపును నెఱింగించితి రాష్ట్రజనంబు లెయ్యది
యాచరించి సుఖు లగుదు రెఱింగింపవే యని యడిగిన నమ్మహీకాంతునకు
శాంతనవుం డి ట్లనియె 254

రాష్ట్రజనుల కర్తవ్యధర్మంబులు భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ దెలుపుట.

సీ. రాజు నుత్తమగుణభ్రాజిష్ణు నభిషిక్తుఁ గావించుకొని యెల్ల కార్యములును
దన్ముఖంబునఁ జెల్ల దద్దయు సుఖ ముండఁ బడయుదు రొకఁడు భూపాలనంబు
సేఁత లేకున్న దుశ్చేష్టితు లై జను లన్యోన్యదారధనాపహరణ
మాచరింతురు మీలయట్టుల బలవంతు లల్పులఁ దమకు నాహారములుగఁ
తే. గొంద్రు భూపతి లేకున్న మంత్రిజనము,లధిపకృషి సేయుటయు నుపహారమాదు
టయును గోరక్షఁ గావించుటయును మొదలు,గాఁగ బ్రదికెడు తెరువులు గాసిగావె.

వ. వినుము. 256

సీ. జనులొక్కతఱిఁ దొల్లి సమయంబుదములోనఁ జేసి క్రూరతయుఁ ద్రుచ్చిమియుఁ జెందు
నై యొకఁ యట్టిదుర్జను నందఱును గూడి శాసించువారుగాఁ జాలి తమకు
నధిపతి యుంగ నొరు నాసపడక యుండి నడవడి బహుకారణములఁ జిక్కు
వడిన విపన్నులై బ్రహ్మగానఁ గఁ బోయి మాకు రక్షకుఁడుగ మహిపుఁడొకఁడు
తే. వలయు రూపింపుమా తనిఁ గొలిచి బ్రదుకు,వారమనుటయు నజుఁడును వారివలని

కరుణమనువునిరూపించెనరు ఁసత్య,[1]చరితు లనిపాలనమునకుఁజొరఁడయతఁడు.

వ. చోర కున్న సజ్జనంబు లప్పుమాత్మునితో నీకుం బుయిలోడ నేల ప్రజలచేతఁ బశువులయందును బసిండిని నేఁబది యగునంశంబును ధాన్యంబున దశమభాగంబును భండారంబుగాఁ బుచ్చికొని శస్త్రోపజీవుల నెల్ల నీవారిం జేసికొని బలవంతుండవై దుష్టనిగ్రహశిష్టప్రతిపాలనం బాచరింపు మేమందఱము ననుసరించి నీపనుపు చేయం గలవార మధర్మవర్తనులు నీచేతంజెడువారు ధర్మవర్తనులు నేసినధర్మంబున నాలవపాలు నిన్నుం జేరం గలయదిగా నొడంబడితి మింద్రుండు దేవతల రక్షించుమాడ్కి మమ్ము రక్షించుకొని సుఖంబుండు మనుటయు

క అతఁ డొడఁబడి యుత్తముఁ గుస, నతిబలవంతుఁ డయి నీతి నంచిత మగును
ద్ధతవిక్రమమునఁ దగ నీ, క్షితిఁ బాలించె సుఖు లైర శేషజనములున్. 259

ఉ కావున మేలు సేయదె జగజ్జనకోటికి రాజునాజ్ఞమైఁ
బోవుట యాతనిం దగినవూజలఁ దృప్తునిఁ జేఁత దేవసం
భావనఁ [2]గొల్వుతం డొకటఁ బాడిదొలఁగిన సైఁచు టెట్లు సం
భావితుఁ జేయఁగా నతనిపం పొనరింతురు మ్రొక్కి శత్రులున్. 260

క తనవారు పెద్ద సేయని, మనుజేశు నరాతిజనులు మదిని సరకుగాఁ
గొన రది భూప్రజ కొప్పదు, వినుకావునఁ బతికిఁ బ్రజలు వెలఁచుటయొప్పున్

తే వాహనాసనశయ్యానివాసములును, భోజ్యగంధమాల్యాంబరభూషణములు
గుప్తియునునరపతికినెక్కుడుగవలయు,ననుశీలంబుతో మనుటభూజనులగుణము

చ. అతఁడును మందహాససహితాలపనంబును సత్యభాషణ
వ్రతమును సంవిభాగనిరవద్యతయుం సమభావముం గృత
జ్ఞతయు జితేంద్రియత్వముఁ బ్రసాద[4]ఫలంబును గల్గి భూమికిం
బితృసముఁ డై విరోధిజనభీషణసారత నొప్పఁ బెంపగున్. 263

వ అనుటయుం గౌంతేయాగ్రజుండు మనుష్యుల కెల్ల రాజధిపతియును దైవంబునుం గా విప్రులు సెప్పి రట్లగుట యేమిటనో యని యుండుదు నది యీవలనం బ్రస్ఫుటంబుగా వింటి నని పలికిన గాంగేయుం డింకనుం జెప్పెదఁ దొల్లి వసుమనుం డనుమానవేంద్రుఁడు నీవపోలె వితర్కించి బృహస్పతి నడిగిన నతం డతనికిఁ జెప్పినభంగి యాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె 264

—బృహస్పతి వసుమనుం డనురాజునకుం జెప్పినరాజధర్మప్రకారము.—

తే లోకములు లోకధర్మంబులును నృపాల, రాజమూలముల్ రాజవిరహితమైన
పుడమి జనులకు నింకినమడువులోని, జలచరంబులు పడుపాటు సంభవిల్లు 265

క. తరణిశశాంకులతేజ, స్స్ఫురణము లేకున్న యట్లు భూజనములు ని

1 విరతులని ..కొరఁ డతఁడు. 2 గొల్వ నాఁత డొకపాటి. 3 తలంపునఁ బ్రజలకు [illegible]
గుణము. 4 గుణంబును.

ర్భరదురితతఁ జెడ్పడుదురు, నరపాలకవిహితపాలనము లే కున్నన్ 266

క తనధన మిది యని యూఱడి, మనఁ బరిణయ మాది యైనమహితోత్సవముల్
గొనియాడ నెవ్వరికి వచ్చునె జనపాలుండు లేనిచో నిశ్చయతన్ 267

తే విభుఁడు లేకున్న జనములుసభయహృదయు, లగుచుహాహానినాదంబులడరఁదల్ల
డిల్లుదురు రాజులేమియ యొల్లవారు, లేమి కల్మియ కల్మి దుశ్లేపరహిత 268

క యాగములును భోగములును, ద్యాగములనుబహువిధములధర్మములు మహా
భాగా నరపతిరక్షా, యోగంబునఁ జెల్లుఁ బ్రజకు నుల్లాసముగన్ 269

క ఒకరునికి నలిగి యాతని, సకలహిరణ్యంబు రత్నసంచయమును బు
చ్చుకొనుం దనవలసినవానికి నిచ్చు ధనేశుఁ డింద్రు నృపు నట్టితఱిన్ 270

తే. చారచక్షుఁ డై కను నెల్లజగము నపుడు
సూర్యుఁ డింద్రు నరేంద్రు నకార్యకరులఁ
దునుము నయ్యెడ జముఁడు నాఁ జను నతండు
దేవతాత్మకుఁ డగుట సందియమె యధిప 271

క విను నృప సమ్రాట్టు విరాట్టనియెడుశబ్దములఁ బొగడు నాగమములు నె
ట్టన భూపాలకుననిన న,తనిఁ దగ నర్చింప కుండఁ దగునె యొరులకున్ 272

క నియతిమెయి నెవ్వఁ డింద్రియ, జయమును భక్తియును జిత్తసారము దృఢసం
[1]శ్రయతయుఁ గలిగికొలుచునృపు, నయసంపన్నుఁడుగఁ జేయు నధిపతియతనిన్.

క రాజునకుఁ బ్రజ శరీరము, రాజు ప్రజకు నాత్మ గాన రాజుం బ్రజయున్
రాజోత్తమ యన్యోన్యవి,రాజితు లై యుండవలయు రక్షార్చనలన్ 274

వ అని యిట్లు బృహస్పతి యుపదేశించినం గౌసల్యపతి యగువసుమనుండు ప్ర
యత్నంబునం బ్రజాపాలనం బాచరించె నని చెప్పుటయు ధర్మనందనుండు
రాజు జనపదపరిపాలనంబును శత్రువధంబును మొదలైన కృత్యంబులు నడపు
తెఱం గెఱింగింపవే యనుటయు భీష్మం డి ట్లనియె 275

క తనుఁ దాన తొలుత గెలువక, మనుజపతికి వలయుఁ బిదప మార్తుర గెలువన్
మనమునఁ దలంచునదియును, దను గెలువనిపతికి గెలువఁ దరమే పగఱన్ 276

ఆ వినుము తన్ను గెలుచుటన వేఱొకండె పం, చేంద్రియములఁ [2]దూలనీక కొలఁది
నాఁగుటయ జితేంద్రియత్వంబు గలరాజు, రిపులఁ జెఱుపఁజాలు నృపవరేణ్య

క ఆరామాదికనిజసం,చారస్థలములకు దేశసంధులకుఁ బురీ
ద్వారములకు నగరికిని ధ,రారమణుఁ డొనర్ప వలయు రక్షలు నియతిన్. 278

తే అరులకడ నిజభూమియం దనుజతనుజ, బాంధవామాత్యమిత్రులపాల వేష
ధరుల వేగులఁగాఁ బెట్ట ధరణిపునకు,వలయునొండొరునెఱుఁగనివారిఁగాఁగ

క,. శత్రు హీనుం డని యెఱుఁగక, మును ప్రబలునితోడ శీఘ్రమున సంధానం

1 శ్రయతయుఁ గలిగి కొలుచు నృపు, నయసంపన్నుఁడుగ, 2 తూలనీక,

బొనరింప వలయు నతనికి, ధనం బొసఁగిరయేనఁ బలికిఁ దగు నిలఁ గావన్ 280

క మత్తుఁ బ్రమత్తుని విషయా, యత్తుని దుర్బలునిఁ జూచి యట్టిపగతుపై నెత్తునది శిఖివిషాదుల, నుత్తలపెట్టునది యతనియుర్విఁ గడంకన్ 281

ఆ కయ్యమునకు వలదు కాల్దివ్వ నధిప సామమున భేదమునను మాఱ్తమనము మెత్తఁ జేసి [1]చెఱుచుమెయివడిఁ దప్పించు, కొను లెఱిం గెఱింగికొనుట మేలు

చ జనకుఁడుఁబోలె నర్మిలిఁ బ్రజం బరికించుచు షష్ఠభాగముం గొనునది వారిచేత నరిఁ గోటివిధంబుల నాప్తదత్తులం గని వనగోకులాకరనగప్రముఖార్థకరంబు లారయం బనుచుచు నన్నిటం ధరణిపాలుఁడు గన్నిడి యున్నఁ బెంపగున్ 283

సీ కోట యేమఱ కెప్పుఁ బాటించి గడ్డియు ధాణంబుఁ గొల్చును గట్టియలును నేయునూనియయును నాయుధమ్ములు నౌషధములునాభీలయంత్రములుఁగూప ములు లోనుగా నందు వలయువాని సమగ్రములుగ సంపాదించి భూరిధైర్య శౌర్యాదిగుణముల నడిసన్న యాప్తయోధులఁ బె ల్లమర్చుట యలఘునీతి

ఆ పగతుఁ డలిగి నడచుపథమునఁ దృణకాష్ఠములును ధాన్యతోయములును లేక యుండఁ జేసి మిత్రమండలేశుల నెత్తి, యరుగుదేరఁ బనుచునది విభుండు.284

వ మఱియు రాజునకు రక్షింపవలయునది స్వామ్యమాత్యజనపదకోశసైన్యమిత్ర దుర్గంబు లనురాజ్యాంగసప్తకంబు గన్నిడి యరయవలయునది సంధివిగ్రహ యానాసనద్వైధీభావసమాశ్రయంబు లనుషాడ్గుణ్యంబు నడపవలయునది ధర్మార్థకామంబు లనువర్గత్రితయంబు పాటింపవలయునది మంత్రప్రభుత్వో త్సాహంబులనుశ క్తిత్రయంబు నిజవశవర్తింజేయవలయునదిసత్త్వరజస్తమంబు లనుగుణత్రికంబు విశేషించి ధర్మసేవ సంతతంబు నాచరింపవలయునది ప్రమా దంబున నర్థకామంబులు హీనంబు లైనను ధర్మనిష్ఠంజేసి ధరణీపరిపాలనంబు సుస్థిరం బై చెల్లు నాంగిరసభార్గవాదు లగుపెద్ద లి ట్లని చెప్పిరి త్వక్చక్షుశ్శ్రో త్రజిహ్వాఘ్రాణంబు లనుబుద్ధీంద్రియంబులును వాక్పాణిపాదపాయూపస్థంబు లనుకర్మేంద్రియంబులును మనంబునుం గూడ నేకాదశసంఖ్యం బైనయింద్రియ జాతంబు జయించి కామజంబు లగునఖమృగయాస్త్రీపానార్థదూషణంబు లునుం గ్రోధజంబు లగువాక్పారుష్యదండపారుష్యంబులును నైన సప్తవ్యస నంబులం దగులక యజ్ఞాధ్యయనదానతత్పరుం డగుచు దుర్మంత్రులకుటిలవా క్యంబులకు లోను గాక నయవిక్రమక్రమజ్ఞులైనయమాత్యులతో దైవమాను షచింతనంబు సేయుచు దేవబ్రాహ్మణప్రణామతర్పణరక్షణంబులం జేసి యశుభ నిరాసనంబును శుభాధానంబును నొనర్చుచుఁ బ[illegible] పాలించుభూపతి యుభయలోకసిద్ధులం బొందు

1 కెఱచి.

తే. అనిన విని ప్రీతి ధర్మనందనుఁడు రాజు, దండనీతియు ననఁగ సుదాత్తయుక్త
వస్తువులు రెండు నార్యప్రశస్తకార్య, సిద్ధి గావించు [1]తెరములు సెప్పు మనఘ
వ. అని యడిగిన నప్పుడమితేనికి సరిత్సూనుం డి ట్లనియె. 287

క. భూరమణుఁడు గాలమునకుఁ, గారణ మె ట్లన్న ధర్మగతి పూర్ణత నొ
ప్పారంగ దండనీతిస,మారంభము నడపుఁ గృతయు[2]గాగతి నధిపా 288

వ అందు. 289

క. ధర్మంబు వెరుఁగు వైదిక, కర్మఫలము లెసఁగు బుతునికాయము ప్రజకుఁ
శర్మం బొనప్పు నాయువు,పేర్మిఁ బొరయు [3]దునక పెద్ద పృథివి ఫలించున్ 290

తే రాజు మూఁడుభాగముల ధర్మంబునడపుఁ, ద్రేత నమ్మెయినది ప్రజాప్రీతిసలుపు
ద్వాపరంబున నర్థంబ యోపి చెల్లఁ, జేయు నక్కాల మమ్మాత్రఁ జెందుమేలు

క నరపతి ధర్మోపేక్షా, పరుఁ డగుఁ గలియుగమునందుఁ బాయును ధర్మ
స్ఫురణ మధర్మం బెందును, బరఁగును వర్ణాశ్రమములపథములు దప్పున్ 292

వ కాలప్రభావం బిట్టిద యైనను 293

ఆ విభునిసకలధర్మవృత్తి న త్తఱి కృత,యుగముఁ బోలు ధర్మయుక్తిమాత్ర
లరయ విభుల కెట్టు లయ్యె [4]నయ్యైతఱు, లవులయుగములట్ల యగు నృపాల

వ. అనుటయు నెట్టివాఁ డైన విభునికిశుభంబులు వొందు ననుటయు ధర్మనందను
నకు మందాకినీనందనుం డి ట్లనియె 295

మ అరయుం దప్పు కృతం బెఱుంగు మదలోభావేశముల్ లేవ ము
ష్కరుఁ డాత్మస్తుతి లేదు సేయునియతిం గార్యంబు లీగుల్ ఘన
స్థిరముల్ శూరుఁడు గర్వి గాఁ డశరుఁ డస్త్రీలోలుఁ డక్రోధనుం
డరి [5]నొవ్వం గొనఁ డన్పొగడ్తఁ గనురా జత్యంతదీప్తుం డగున్ 296

వ. అని చెప్పి వెండియు 297

ఆ.సాంగవేద వేది యగుపురోహితుఁ డెప్డు,నగర మెలఁగవలయుఁ దగవుఁ గృపయుఁ
జక్కటియును గలుగు సచివునప్పనములు, నరులు నరయఁబనుచునది విభుండు

క పరుసఁదనము మెయి నరిగొనఁ,జొరఁదగ దది పొదుఁగుగోయుచొప్పగు వినుపా
ల్గురియించుకొనఁ దలంచిన, నరయ వలదె గోవుఁ బ్రజయు నట్టిద యధిపా

ఆ. కోరి తోఁటవాఁడు కుసుమఫలంబులు, గోయునట్లు రాజు గొనఁగ వలయు
[6]నప్పనములు నఱికి యంగారములు సేయు, భంగి యైన భూమి పాడు గాదె

క దయఁ బ్రజ రక్షించుటకు నెనరు తపములు నధ్వరములు నరవర దానం
జయమును లక్ష్మియునుం గీ, ర్తియు సుగతియుఁ గలుగు వసుమతీనాథునకున్

---

1 తెఱఁగులు. 2 గాకృతి. 3 దుష్కరయును బ్రథిమి. 4 నట్టితెఱంగు. 5 కొవ్వంగఁ గొనం దనం బరఁగురా. 6 నవ్వనంబు నఱికి.

వాయుదేవుఁడు పురూరవునకుఁ జెప్పినరాజధర్మప్రకారము.

వ విశేషించి పురోహితుం బాటింప వలయు వినుము తొల్లి యైలుం డగుపురూ
రవుండు వసుధ విప్రక్షత్త్రియులం దెవ్వానిధనం బై యుండు నని వాయు
దేవు నడిగిన నమ్మహాత్ముండు చతుర్ముఖునిముఖబాహూరుపాదంబులు బ్రాహ్మణ
క్షత్త్రియవైశ్యశూద్రులకుఁ బ్రభవస్థానంబు లగుట సెప్పి యిట్లుత్కృష్టప్రభ
వుండై సర్వవర్ణంబులకు నీశ్వరుం డగుబ్రాహ్మణుం డీపృథివీధనధాన్యాదిసమస్త
వస్తువులునుం దా ననుభవింపను నొర్లకు నొసంగను [1]నుక్తుం డగుట దండనీతి
ధారణంబునకు క్షత్త్రియుం జొనిపె బ్రాహ్మణశాంతిపరత్వంబున క్షత్త్రియాధిప
త్యప్రాప్తి పతిలేమి నంగనదేవరునిం బ్రతిగ్రహించిన ట్లున్నది యిది భూమి తెఱం
గిట్లగుటం జేసి నిజధర్మతృప్తుండును విద్వాంసుండును శాంతుండును నగుపురో
హితునకు సర్వసంపదలును సమర్పించి జనపతి శుశ్రూషాపరుండును నహంకార
రహితుండును నై దండనీతి నయించి యుభయలోకంబులనుం బెంపువహించు
క రసగంధాద్యనుభవములు, పొసఁగవు భీత మగుచిత్తమున భయముం బా
ప సమర్థుఁడు గావున నృపుఁ, డసమానప్రభుతఁ బొందె నవనీనాథా 303
క అని వాయుదేవుఁ డిట్లు జనపతి బోధించె ననుడు శాంతనవున క
మ్మనుజపతి యిట్టు లను నే, పనులఁ బురోహితుఁడు మాన్యభావము నొందున్
వ అనిన నాధర్మతనయుతో నద్దేవవ్రతుండు పురోహితవిషయంబులుగా శుక్రుం
డు సెప్పినవాక్యంబులు గల వుపన్యసించెద నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె 305
తే అమరగరుడగంధర్వవిద్యాధరాది, దివ్యులకు నధ్వరంబులఁ దృప్తి సేసి
పరమశుభములఁ బొందుభూవరుఁడు దాని, కెల్ల మూలంబు దగుపురోహితునిబుద్ధి
క రక్షఃపిశాచగుహ్యక, యక్షాదులు బాధ పెట్టు నవనీనాథుఁ
దక్షపురోహితమంత్రస్థు, రక్షాసంస్కారవిధివిరహితుం డైనన్ 307
క వివిధోత్పాతంబులకుఁ, నవళులలోఁ దోఁచుకీడునకుఁ దోడ్తో శాం
తివిధానంబున నిరసన, మవును బురోహితునిచేత ననవద్యముగన్. 308
వ ఈవాక్యంబులం దాత్పర్యంబు గలుగుము బృహస్పతియును శాంతికంబును
బౌష్టికంబును శత్రునాశంబునుమంత్రాఢ్యపురోహితసాధ్యంబు లనియెం గావున
నీవును సంభావితపురోహితుండ వగుము 309
క పరిశుద్ధి లేనికుత్సిత, పురోహితులు నీచదశలఁ బొందుదురు మహీ
వర యల్పమె శుద్ధుం డై, పురోహితత్వంబు సేత భూపతినగరన్ 310
క ఆరోగ్యము గలయుత్తముఁ, బౌరోహిత్యంబు నడపఁ బనుచునది ధరి
త్రీరమణుఁ డతఁడు దాను స, మారంభము లెల్ల నేకమతిఁ గను టొప్పున్.
క. బ్రహ్మక్షత్త్రము లొంది య, జిహ్మము లై కృత్యములు విశిష్టత నడపన్

1 యుక్తుండు దండ. 2 బృంథక.

బ్రహ్మర్షులు హర్షింతురు, బ్రాహ్మణముఖవర్ణసమితి ప్రమదముఁ బొందున్ 312

వ ఈయర్థంబునం దైలకశ్యపసంవాదం బనునితిహాసంబు గలదు విను మైలుండు
గశ్యపుని బ్రహ్మక్షత్త్రప్రకారం బడిగిన నమ్మనుజపతికి నమ్మునీంద్రుం డిట్లనియె.

ఆ క్షత్త్రమునకుఁ బుట్టఁ గాఁ బుట్టు బ్రహ్మంబు, బ్రాహ్మణునకు యోని రాజు గాన
యుభయవర్ధనంబు నొండొంటి విడుపమి, వెలుఁగు రెండు మాయు విడిచెనేని

క తమలోనఁ బొందు గలవి, ప్రమహీశులఁ బ్రజయుఁ బొదువుఁ బ్రజచే మాన్య
త్వము వడయఁగ నేరరు భేదము గలిగిన నలఁతు రొలసి దస్యులు ప్రజలన్

తే అట్టిదశఁ బుట్టు నుద్రునియలుక దాన, సకలమునకు వినాశంబు సంభవిల్లుఁ
గాన యెల్లవిధంబులఁ గలసి యుండ,వలయు నృపుఁడుఁ బురోధయు వసుమతీశ

క వినుము విశేషించి జనన, జనితోన్నతి విప్రుఁ డతని జనపతి వినయం
బున నడప వలయు దానను,మనుగడ యిరువురకుఁ బ్రజకు మహనీయ మగున్

కుబేరునకు ముచుకుందునకుఁ గలిగినసంవాదము.

వ అని చెప్పి [1]పురోహితునివిశేషంబు ముచుకుందుం డనురాజునకు వైశ్రవణున
కుం గలిగినసంవాదంబునం బ్రకటం బయ్యెం దత్తెఱం గెఱింగించెద 318

మ విను మారాజు సమస్తదిగ్విజయముం విస్ఫూర్తిమైఁ జేసి తాఁ
దనలావారయ బుద్ధి వైశ్రవణుమీఁదం బోవ నాతండు దై
త్యనికాయంబులఁ బంచినం దెగువునం దత్సైన్యముల్ రాజుమూఁ
క నతిక్షుభ్యము గాఁగఁ జేయుటయు స్రుక్కం బడ్డచిత్తంబుతోన్ 319

క నృపతి పురోహితు దూఱినఁ, దపముల మంత్రముల దేవతాపూజల వీ
ర్యపటుత్వ మతనిసేనకు, నపరిమితము సేసె నమ్మహాత్ముం డధిపా 320

ఆ బ్రహ్మశక్తిఁ బేర్చి రాజసైన్యము దైత్య, సేన బడలుపడఁగఁ జేయ నాతఁ
డతిరయమున ముట్టె నలకఁ గుబేరుండు, ననిక నడలె నిజబలాన్వితముగ 321

వ డలి సమరంబు సేయుసమయంబునం గిన్నరేశ్వరుం డన్నరేశ్వరు నాలోకించి

శా దత్తుం డై తిటు బ్రహ్మశక్తిని భవద్భావావిలాసం బమి
త్రక్షోభం బొనరించెనే యనుడు నాతం డిట్లు నీ వంటి బ్ర
హ్మక్షత్త్రంబుల కేక యోనిజననం బవ్వేధ [2]గల్పించె యో
గక్షేమాకలనంబు సంగతము లై కావింపఁ బంపం డొకో 323

వ అనుటయు ధనదుండు సాంత్వనస్వరంబున 324

ఉ నాకును నీకు నేటికి రణం బొనరింపఁగ నేను బంప నీ
వేకముఖంబుగా ధరణి యేలుము నావుడు నవ్వి యవ్విభుం
డీకుపతిత్వ మొల్ల నొరునీగి మహత్త్వకరంబె విద్విష
ద్భీకరమద్భుజార్జితము పెం పొనరంగ భుజింతు దిక్పతీ 325

1 పురోహిత విషయంబు. 2 గల్పించి.

వ అనిన విని పౌలస్త్యుండు నీ వధికుండ వట్లు సేయు మని గారవించి ముచుకుం దుండు ముదితుం డై చని సకలోర్వియు నిర్వక్రవిక్రమంబున నేలెనని చెప్పిన విని యజాతశత్రుండు రాజధర్మంబులయం దైశ్వర్యప్రీతిపుణ్యాలోకంబులు నిర తిశయంబుగాఁ జేయం జాలునది యెయ్యది యని యడిగిన 326

ఆ అతని కిట్లు లనియె నమరతరంగిణీ, సూనుఁ డధిక భీతు లైనసజ్జ
నులకు నభయ మొసఁగి యలఘుసౌఖ్యాత్ములఁ, జేత యెంతయును విశిష్టమధిప

వ అని వెండియు 328

క విను పర్జన్యుఁడు భూతము,లను బండిన మ్రాను పక్షులను బ్రోచువిధం
బున నీవు బంధువుల స,జ్జనయుతముగఁ బ్రోవు మది ప్రశస్తం బనఘా 329

వ అనిన విని ధర్మనందనుండు విప్రప్రభృతులకు నిజధర్మవర్తనంబుల జీవనంబులు నడవక తక్కిన నెట్లని యడిగినఁ బితామహుం డతనితో నాపద [1]దనికిన నితర జాతివృత్తంబు గర్హితంబు గా దట్లయినను నాయుధోపజీవనాదిక్షత్త్రధర్మం బులం జేసి బ్రాహ్మణ్యంబు [2]వట్రపడి బ్రాహ్మణులు క్షత్త్రసము లగుదురు వాణి జ్యప్రముఖవైశ్యక్రియ లాచరించి వైశ్యసము లగుదురు నిత్యానుష్ఠానంబులు లోనుగాఁ గలయవి డిగవిడిచి ధనలోభతాత్పర్యంబున [3]శూద్రప్రాయులై చరించి శూద్రసము లగుదురు దక్కినజాతులవా రందఱుఁ దమతమతారత మ్యంబులతో నిట్లు నిజజాతివిహీనులగుదు రట్టవారు జాత్యుత్తమకృత్యంబులకుఁ బాత్రంబులుగారు భూకాంతుం డింతయు నెఱింగి యర్హప్రకారంబులం బ్రజ నడపి రక్షించినం బ్రజాకృతం బగుధర్మంబునందుఁ జతుర్థాంశంబునకు నుక్తుం డగుఁ బ్రజలఁ బాతకంబులం బొరయ కుండ నరయంజాలక [4]దండ్యదండన రహితుం డైనమహీవిభుని వారలచేసినపాతకంబుల నాలవవాలు వొందుఁ గొం దఱు బుధు లంతయుం బొందు నని చెప్పుదు రనుటయు నమ్మనుజనాథుండు 330

ఆ వినుము వివిధసుఖము లనుభవింపఁగ రాజ్య, విభవయుక్తిఁ దిరుగ వేడ్క లేదు
నాకు ధర్మరక్షణముమీఁదిభరముఁ ద,ల్లోపభయము మనములోనఁ బెద్ద 331

• వ కావున 332

చ అనఘ యనేకదోష మగునట్టమహీగహనంబు నొల్ల దం
డనపరుషత్వ మేటికి దృఢప్రశమంబున నేను గానకుం
జనియెద నన్న భీష్ముఁ డిది జాడ్యము గాక నృపాలధర్మ మే
మనుజవరేణ్య నీమనముమార్దవ మగ్గల మిట్టు లొప్పునే 333

వ నిన్నొత్తి చెప్పుటకుఁ బాండువిచిత్రవీర్యశంతను లున్నవారే నాబుద్ధి వినుము

ఆ ఈఁగ కాలియంతయేనియు వీసర,పోవ కుండ ధర్మమునన నడచి

---

[1] గలిగిన. [2] చట్టుపడి, పల్లటిలి [3] సేవావృత్తినడచిన శూద్ర [4] దండ్యులయెడ దండనీతి రహితుం డైనమహీవిభుని.

రయ్య కౌంటిరాజు [1]లక్రోధకామప్రయుక్తదండధరణ మొప్పఁగాక. 335

క దానాధ్యయనయజనముల, తో నుర్వీజనులఁ గావఁ దొడఁగుట పతికిం
దా నజకల్పితధర్మము, దీనివిడుపు నరకమునకుఁ దెరువగు నధిపా 336

క కావున వర్ణాశ్రమముల, నేవిధమున నైన నడపు లెడలక యుండం
గావంగ నోపునృపతికి, లే వలజ ల్లిభయలోకలీలలయందున్ 337

వ ఇ ట్లగుటం దెలుపునది యొక్కయితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము 338

కేకయరాజరాక్షససంవాదప్రకారము.

క పరమనియతిమైఁ గేకయ, నరపతి యధ్యయనవిధి యొనర్పఁగ నటవీ
పరిసరమున కేగినయెడ, ధరణీశ్వర పట్టె నొక్క దానవుఁ డతనిన్ 339

వ పట్టినఁ బ్రబలుం డగునద్దనుజునిం ద్రోచిపోవం జాలక యమ్మహీపాలుండు వాని
కి ట్లనియె 340

సీ మ్రుచ్చిమియును ఱంకు నెచ్చోటనైన నా భూమిలోపల లేదు భూమిసురులు
వేదాధ్యయనయజ్ఞవిధిదానతత్పరుల్ రాజులు బ్రాహ్మణారాధనంబు
జన్నముల్ సేతయు సమరానివర్తనవ్రతమును గలరు గోరక్షణాది
వార్తావినీతు లై వైశ్యులు నడపుదు రమ్మూఁడుజాతుల కధికభక్తి
తే తోడ శుశ్రూష సేసి శూద్రులు చరింతు, రేమిగంధ్రంబు గాంచి నీవిట్లు వెరవు
మాలి పట్టి తత్క్యుద్ధత లీల నన్నుఁ, దలఁప నిది నీకుఁ బథ్యమే దానవేంద్ర.

చ అనుటయు నమ్మహాదనుజుఁ డాతని కి ట్లను నట్టివానిఁ గా
నినుఁ గని వర్ణరక్షణము నిర్మలచిత్తతఁ జేయురాజు కీ
డునఁ బడ కున్కి దెల్పఁగఁ గడుం బ్రియ మై చను దెంచితిన్ మహీ
జనపరిరక్ష యస్ఖలితసౌమ్యత నిట్ల యొనర్పు భూవరా 342

వ అని పలికి సఖ్యంబు సేసి చనియె నని చెప్పినం గౌంతేయాగ్రజుండు సంతో
షించి జీవనాభావం బైనచో క్షత్త్రియకర్మానుష్ఠానంబునకు నశక్తుం డగువిప్రుం
డెట్లు బ్రదుకువాఁ డని యడిగిన భీష్ముం డి ట్లనియె. 343

చ మనఁ జను నుప్పు నువ్వులును మాంసము గోవు వృషంబుఁ గూడుఁ గ
ల్లును ఘృతతైలమాక్షికములున్ ధృతకేసర మైనజంతువుల్
ధన మధికంబుగాఁ బడయుదానికి నేనియు విక్రయింపఁ గా
దనుమతి యూఁది వైశ్యకృతి నైనను విప్రున కాపదాగతిన్. 344

వ. అనిన విని ధర్మతనయుండు యజ్ఞంబు లెట్లయిన సమీచీనంబు లగు నని
యడిగిన ననిమిషనదీనందనుం డతని కి ట్లనియె 345

ఆ శ్రద్ధ వలయు మిథ్య చనదు వేదంబులఁ, బరిభవింపఁ దగదు భవ్యయజ్ఞ
కర్త కెపుడు నదియుఁ గాక దక్షిణలు మంత్రార్థపోషకంబు లందు రధిప 346

---

1 లక్రోధకామత్వ, యుక్త ..మొప్పఁ.

క. ఈగతి యెఱింగి చేసిన, యాగము సోమాఖ్యఁ జేయు నప్పురుషునిఁ ద
ద్యోగ మొనర్చు మహాసుఖ, యోగము సోమాదిరాజ్య యుక్తము శ్రుతులన్.

ఆ. అధ్వరంబుకంటె నధికంబు దపము త,పం బనంగ మేనిప్రన్నఁదనము
నివురఁ జేఁత గాదహింసయు సత్యవా,క్యంబు దమము దయయుఁగానియరయ.

వ. అనిన. 349

చ. ప్రియమున ధర్మనందనుఁడు భీష్మునితో నృపుఁ డెట్టిభంగి వా
నియొడఁ గరంబు నమ్మఁ దగు నిక్కపుమిత్త్రుఁడు లేనిభర్తకున్
నయగతి సెల్ల నేర దనినన్ విని యిట్లను నాతఁ డేక బు
ద్ధియుతుఁడవై వినన్ వలయుఁ దెల్లముగా నెఱిఁగింతు భూవరా 350

క. నమ్మమి మృత్యువు పెద్దయు, నమ్ముట యపమృత్యు వగుట నరపతి [1]నమ్మిన
నమ్మక పని గొనునది ని,త్యమ్మును సూక్ష్మమతిఁ దాను నరయఁగ వలయున్ 351

తే. తనకు మేలొనరించు నాతండు మిత్త్రుఁ, డతఁడు నడపంగ నెల్ల కార్యములు శుభము
నొందు నేమిట నేమఱకునికితోడ, నృపుఁడు మిత్త్రుపైఁ గార్యముల్ నిలుపవలయు

ఉ. మన్ననకున్ మదింప కవమానము వచ్చిన స్రుక్క కొక్కభం
గి న్నెఱిఁ గార్యముల్ విగతకిల్బిషుఁడై తగఁ జేయునట్టిమి
త్త్రున్ నరనాయకుండు దనరూపు[2]గ నగ్గల మైనశ్రీయు న
త్యున్నతియున్ ఘటించు మహిమోజ్జ్వలుఁ జేఁత సుఖావహం బగున్ 353

క. విను మట్టి మంత్రి గామం,బునఁ గ్రోధంబునను లోభమున భయమునఁ గా
ర్యనిరూపణంబు వదలక, వినీతుఁడై నడచు టధికవిభవముఁ జేయున్ 354

వ. అని చెప్పి వెండియు 355

క. అన్నలుఁ దమ్ములు గలుగుట, యున్నతుఁ [3]జేయు నృపు నెంతయుఁ బిళ్లయినన్
మన్ననయు నీగియును సం,పన్నంబులు గాఁగ వారిఁ బాటించు టరున్ 356

వ. అది యెట్లంటేని. 357

క. బలఁగము గలభూపాలుఁడు, గెలనిమహీశ్వరులబుద్ధికిని వ్రేఁగగుచున్
బలియుఁ డగు లేనివానిం, జులుకంగాఁ జూతు రెట్టిశూరుం డైనన్ 358

క. ఎక్కువతక్కువమాటలు, నుక్కివములు బంది గీడు లొందించుటలుం
జెక్క దనయన్నదమ్ముల, దిక్కున నన్నియును సైఁపఁ దేజము సేయున్ 359

క. లోపల [4]రాఁజుచుఁ బొగయుచుఁ, బాపంబులు దలఁతు రోపి బలిమియుఁ బెంపుం
జూపక తక్కరు కొలనికి, నేపాటను వారి నడపు లెంతయు నొప్పున్ 360

తే. చాలుదురు వారు నృపతికి మేలు సేయఁ, గీడొనర్పంగఁ గావునఁ గిల్బిషములఁ
బొరయకుండంగ వారలనరసికొనుచుఁ, బోదివి నడపుట కార్యంబు భూవిభునకు.

---

1 'మిత్రుఁ, నమ్మి పనులు గొనునది' అని పెక్కుప్రతులం. 2 న నగ్గలమైన. 3 గాఁ జేయు జంతయును నృపతింకా... బాటించు టగున్. 4 రాయుచుఁ బొగులుచుఁ... పెరవుం.

వ. అనుటయు ధర్మజుండు ధనార్జనం బెమిటం బ్రస్ఫుటం బై నడచు నని యడిగిన నతనికి భీష్ముం డి ట్లనియె. 362

కాలకవృక్షీయక్షేమదర్శిసంవాదప్రకారము.

క. ఆయతికాఁడు వలయు నర,నాయకునకు వాని కెల్లనరులుం జేటుం
జేయఁ దలంతురు దా నవ,ధాయకుఁ డై కావ వలయు ధరణిపుఁ డతనిన్

వ. ఈయర్థంబున నితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము కాలకవృక్షీయనామధేయుం డగునొక్కముని క్షేమదర్శియనియెడు కోసలభూవిభునిభూమికిం బంజరస్థంబుఁ జేసికొని యొక్కకాకంబుఁ దెచ్చి యిప్పక్షి త్రైకాల్యవేదియని యెల్లజనంబులకుం జెప్పుచుం దిరిగి క్రమంబున రాజుం గని యతని కక్కాకంబుఁ జూపి నీయందర్థార్థనాదినృపకార్యంబులవలన నేమఱుట గలదు దానం బుట్టినసేగియెల్ల నిప్పులుఁగు సెప్పి నీకుం దప్పినమ్రుచ్చులం బట్టింపఁ జాలు ననుపలుకు పలికి యమ్మహీవరునాదరంబు వడసి వీడుఁబట్టున కరిగిన 364

క. ఆరాత్రి యవ్విభునియధి,కారులు సంపి రొకభంగిఁ గాకము మఱునాఁ
డా రాజున కవ్విప్రుఁడు, గోరి రహస్యంబుఁ జేసికొని యెఱిఁగించెన్ 365

వ. అట్లు నియోగులకపటోపాయంబునం గాకి మృతం బగుట సాభిజ్ఞానంబుగా నెఱింగించి తన పేరు సెప్పి యేను మీతండ్రిసఖుండ నతనిపిమ్మట నిచ్చట నిలువ నొల్లక వనంబున కరిగి తపంబు సేయుచుండి నీమీఁదియధికస్నేహంబునం జేసి నీ దగు యోగక్షేమంబు లరయ వేఁడివచ్చి యీరాష్ట్రంబునం బురంబునను వర్తించుచు భవదీయరాజ్యలక్ష్మి మధుకరభంగి యయ్యును నధము లగువానియుక్తుల వలనం జోరజనసంవృతం బైనకావేరియుంబోలె నుపయోగ్య గాకునికి యెఱింగి నీ కెఱింగించుట కై మిథ్యాభివర్ణితం బైనకాకంబు నెపం బిడి చొచ్చితి దుర్మతు లైనద్రోహులు దానిం బంపుటకతంబున లోనం గీడు గలుగుట నీకుం గొంత గాన నయ్యెఁ గను గలిగి యరసిన నింకనుం దేటపడియెడు నాయాప్తియును గార్యవివేకంబుకలిమియు నమ్మి మదీయోపదేశంబు నాదరింపు మిప్పుడు నన్నాదరింపక విడిచినవాఁడ వగుము వంచకు లైన యధికారపురుషులకు నేర్పుమైఁ గ్రమంబునఁ బరస్పరవిరోధంబుఁ గలిగించి సంప్రీతి సెఱిచి నీ వలసిన ట్లొకనొకని దండింపు మని వారలం బేరు గ్రుచ్చి యుపదేశించిన 366

క. ఆరాజు నట్ల చేసి మ,హారాజ్యస్థితికి నెల్ల నవ్విప్రు మహో
దారగుణు మంత్రిఁ గాఁ గొని, సారధనప్రీతిసుఖయశంబులు వడసెన్ 367

వ. అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుండు మంత్రి యెట్టివాఁడు గావలయు నెఱింగింపు మనుటయు గాంగేయుం డతని కి ట్లనియె 368

సీ. జ్ఞానపరుఁడుఁ బౌరజానపదాప్తుండుఁ గార్యజ్ఞుఁడును ధైర్యశౌర్యఘనుఁడు
నక్రూరుఁడును విశుద్ధాత్ముండుఁబతియెడ భక్త్యనురాగసంభ్రమము లెసఁగ

సమసుఖదుఃఖుఁ డై చెమరు నెత్తురుగాఁగఁ దలఁచుచు[1]నరయక తప్పుమీఁదఁ
బెట్టిన నలుక మైఁ దిట్టినఁ గలఁక దా నొందక తేర్చుచోఁ బొంచు నెడక
తే మెలఁగువాఁడును నిజరంధ్రములకు మాటు
సేయఁ బరరంధ్రములు గని చిక్కవలుపఁ
జాలునిపుణుండు నై [2]నవిశాలబుద్ధి
గావలయు మంత్రిముఖ్యుండు గౌరవేంద్ర. 369
వ అని చెప్పి. 370
క మృదుమధురవాక్యముల నిం, పొదవెడుచిఱునవ్వుతోడ నుర్వీశుఁడు స
మ్మదము సచివులకుఁ బ్రజలకుఁ,నొదవింపఁగ వలయు నది మహోన్నతిఁ జేయున్
తే ఈగిఁయును బ్రియవచనసంయోగమునన, కాని జనులకు సంతోషకారి గాదు
పుచ్చికొనునప్డుపల్కులపొంపుకలిమి, యెదిరిమదిఁ గందనీదింతయెఱుఁగుమధిప
వ అనుటయు ధర్మతనయుండు జనంబులవివాదం బుడుపునప్పుడు పుడమిఱేఁడు
దూఱునుం బాపంబును బొరయకుండు తెఱంగు దెలుపవే యనిన దేవవ్రతుం
డి ట్లనియె 373
సీ వ్యవహారశుద్ధి సర్వప్రజాప్రియకారి యదియ భూపతికి ధర్మాతిశయముఁ
గీర్తియుఁ జేయు నక్షీణసత్యులు ధర్మపరులును నైనభూసురులు నీవుఁ
బ్రాసులంబోనిచిత్తంబులతోడుతఁ బ్రజవివాదము లెడఁ బక్షు ముడిగి
విని ధనవాంఛ మై ధనికులదెస వ్రాలి తీర్పక ధర్మంబు తెరువు దప్ప
ఆ కుండఁ బాడిఁ దీర్చి దండింపఁ దగునెడ, ననుగుణంపుదండ మాచరింపు
మొఱగఁ బలికితేని నుండదు ప్రజ డేగఁ, గనినపులుఁగుపిండుకరణిఁ జెదరు
వ దండించుట దానును 375
క నఱకుట యర్థముఁ గొనుటయుఁ, జెఱ నునుచుట కట్టి యడిచి చేడ్పాటొందం
బఱచుట మొదలుగఁ గలపలు, దెఱఁగులఁ దగవు మెయి నడచు ధీరవిచారా
వ అని చెప్పి భీష్ముండు వెండియు ని ట్లనియె 377
క తనకడకు వచ్చి మొగ మోడనివాఁ డగుదూత పల్కుటకుఁ గోపింపం
జనదు జననాథునకు దూతునిఁ జంపిన నరక మగుట ధ్రువ మని రార్యుల్.
తే. కులము శీలంబు హితవాక్యములును నేర్పుఁ,గార్యవాదిత్వసద్వచోగౌరవంబుఁ
దలఁపుగలుగుట దక్షతయలఘుగుణము,లం ద్రుదూతకునియ్యెడునార్యజనులు
క మొన [3]దీర్పువెరవు యంత్రము, లనేకము లొనర్చునేర్పు నాయుధములవి
న్ననువును [4]బోటులకర్జం,బును సేనాపతికి నైజములు గావలయున్ 380
క. తనయుల నైనను నమ్మిన,జనపతి సిరి గోలుపోవుఁ జతురత మై న
మ్మినవాఁడపోలె నమ్మక, యునికి సకలజనులయెడల నుర నై యుండున్ 381

1 నలయక. 2 సునిశాలబుద్ధి. 3 తీర్పు. 4 ఘోటుకు గర్జంబును.

తే. అనినవినిపాండవాగ్రజుం డనఘ పురము, భంగి యొక్కొ నమేలు సెప్పంగ వలయు
ననుడు నమ్మహీవిభునకు ననిమిషాప, గాతనూభవుఁ డిట్లనుఁ బ్రీతితోడ 332
సీ. పరపు లోఁతును గలపరిఖతోఁ బొడవును ఘనమును నగుకోట గలిగి తగిన
వాకిళ్లు బలువుఁగావలి నొప్ప రమ్యగృహవ్రాతములు గోమరారువీథు
లందంబు లగు మేటియంగళ్ల నెల్లవస్తువులును శోభిల్ల సుజనబహుళ
మై ధాన్యములును ఘృతాదిరసద్రవ్యములును నానాయంత్రములును బహువి
ఆ. ధాయుధములు బిరుదు లగుయోధులును బండి
తులు విలాసినులును దూతముఖ్య
పరిజనములు నెఱయఁ బరమోత్సవంబులు
మెఱయఁ బురము చెలువు మిగుల వలయు 333
ఆ. అట్టిపురవరంబునందు రత్నస్వర్ణ, ముఖము లగుపదార్థములకు బంధు
తతికిఁ బతి సురక్షితస్థితి [1]సేయునాఁ, డధిప వినుము భూమి యరయుతెఱఁగు
వ. అని పలికి మఱియు 385
క. స్థలముఖ్యము లయ్యేడు వే, ర్కలయాళ్లల నెల్ల వెరపు గలిగినవిశ్వా
సులఁ బ్రభుత యిచ్చి భూపతి, నిలుపవలయు వర్ణరక్షణీయత వెలయన్ 386
క. చోరులచేఁ జెడ కుండం, గ్రూరులచేఁ జావ కుండఁ గువలయజనులన్
జారులచేఁ బడకుండ ధ, రారమణుఁడు నేర్పు గలిగి రక్షింపఁ దగున్ 387
క. అవు బేహారముఁ గృషియు, న్నవరణలును బసులసొంపునన యట్లగుటన్
భువిఁ బసులు గలుగుకాఁపుల, నవనీశుఁడు గన్న ప్రజలయట్లరయఁ దగున్.
క. అరి మిగులఁ గొనుట గ్రేపులఁ, బొరిమాలం బిదికినట్ల భూవర కదుపున్
వెరపునఁ బెనిచినయ ట్టగు, నరపతి ప్రజచేత నప్పనము దగఁ గొనినన్. 389

బండారంబు వృద్ధిసేయుతెఱంగు భీష్ముఁడు ధర్మజునకుం జెప్పుట.

వ. అనిన విని పాండవాగ్రజుండు బండారంబు గలిగించువెర వెట్టిది తెలుపు మని, యడిగిన నాపగాతనయుం డతని కి ట్లనియె 390
క. విను కర్షకులును వణిజులు, ననఘా గోరక్షకులు ధరాధీశునకున్
ధన మొదఁగూడెడుచోటుల, ననేకవిధములకు నెల్ల నాద్యస్థలముల్ 391
తే. ధనములకు ధాన్యములకు నుత్పత్తితలము
లయినవాని కించుకయును హాని గాక
యుండఁ దనకును బండార మొదవఁ దగు ను
పార్జనము సేయ వలయు భూపాలకుండు 392
క. పులి గూనలఁ దినుచందము, గలిగిన సంతటన నిలుచుఁగాక ధనంబుల్

1 సేయుంవాఁ.

గలుగునె మీఁదం గావున, జలగ దిగిచినట్లు గొనఁగ జను నిల సొమ్ముల్ 393
క అరయుట బ్రజవర్ధింపఁగ, నరి [1]యేఁటఁ గ్రమప్రవృద్ధ మానట్టులుగా
నరపతికిఁ గొనఁగ వచ్చు, న్వెరవులఁ బెంపంగఁ జాల నెఱయు ధనంబుల్ 394
క దమియింపఁ దగినవారల, సమయమున దమించి వారిసంపదలు మహీ
రమణుండు దనదుబండా,రముగా సమకూర్చు జనము రాగిల్లంగన్ 395
క ఆపనికిఁ గీడు రోయుచు, భూపాలుఁడు ధనము గలుగుపురుషులసిరిఁ దాఁ
జూపోపక కొనఁదగదు ద,యాపరుఁ డై పెంప వలయు నఖిలజనములన్ 396
క ప్రభువుల నుపచారంబుల, విభుఁ డనురాగిల్లఁ జేసి [2]వెదగొనుఁ గాఁపుల్
సభయులు గా కుండ ధనం, బుభయజగత్సిద్ధి [3]పొంటె నుర్వీనాథా 397
క ఆయతి కిమ్మైయిఁ గలుగును,పాయంబులు ధర్మమార్గఫలితంబులు గాఁ
జేయుటయ మేలు నృపతికి, మాయాకృతినిపుణుఁ డగుట మతి గాదు సుమీ
క. ధనము సవరించినఁ బ్రయో,జన మేమి యపాత్రములకుఁ జల్లి చెఱుచునే
ని నరేంద్రముఖ్య వ్యయములు, విను రక్షయ సిరికిఁ బాత్రవిషయములైనన్
వ ఈభంగి నైనం గోశమిత్రరాష్ట్రబలంబులు వృద్ధిఁ బొందు నీ విట్టి తెఱంగువాఁడ
వై ప్రజల రక్షింపుము రణంబుల కలయక విరోధుల వధింపుము మఖంబు
లొనరింపుము దరిద్రు లైనధరణీసురాదిసాధుల నరసి కుటుంబరక్షణంబు
సేయుము మాంధాతృనకు నాంగిరసుం డగునుతథ్యుండు సెప్పినహితవాక్యంబు
లుపన్యసించెద నాకర్ణింపుము 400

మాంధాతృన కుతథ్యుఁడు సెప్పినహితవాక్యములప్రకారము.

తే భూతవృద్ధులు ధనలాభములును గలుగు, ధర్మమునను రాజును వాఁడు ధర్మరక్ష
కై జనించెను గావున నతఁ డరోష,కాముఁడై ధర్మనిరతుండు గాఁగ వలయు
క విను ధర్మమునకు బ్రాహ్మణ, జనము జననదేశ మగుట జనపతి భక్తిం
గొనియాడి యసూయావ,ర్జనుఁ డై తగు విప్రకోటి సంభావింపన్ 402
చ అనిమిషులుగా విభీతు లగునట్టిపదంబునఁ జేర్చి మున్ను విరో
చనతనయుండు భూమిసురజాతిసువృత్తి కసూయ చేసి నె
ట్టన సిరిఁ బాయఁడే బలి దృఢం బగుభక్తివిశేష మూఁదఁ గా
ననఘ యతండు దాఁ బిదప నవ్యయసౌఖ్యవిభూతి నొందఁడే 403
ఆ. ధర్మమునకు సిరికిఁ దగ జనించినయది, దర్ప మనిమిషులు సుదాత్తమునులు
నైన నగ్గుణమున నూనినఁ జెడుదురు, దాని గెలువ వలయు ధరణిపునకు 404
మ పరనారీగమనాదిదోషములు భూపాలుండు సేయంగఁ ద
ద్ధరకుగా వర్షము లేక యుండుఁ బ్రజకుగా దైన్యంబు వాటిల్లుఁ బె
క్కురుజల్ పైకొను నెందునుం గలయ నుక్కుం దేజముం దక్కును

1 యేఁటేటఁ బ్రవృద్ధ. 2 వెదగొనుఁ; వెదకుం. 3 బొందు.

ద్ధురసైన్యంబుల శత్రులోత్తముఁడు బంధుశ్రేణికిం జేటగున్ 405
క కాని చెయిదములు సేయక, నూనపుధర్మమున నడుచునుర్వీశుఁడు సం
తానము బంధులుఁ బ్రజయును, దానును సేనలును శుభము దలకొనఁ బేర్చున్
వ అని యిట్లు సెప్పినవాక్యంబులం దెలివొందిధర్మతత్పరుండై మాంధాతృండుమహా
విభూతిం బొంది నెగడె నీవును నట్ల నెగడు మనిన ధర్మతనయుండు ధర్మంబున
నెగడ దొరకొనుట యెట్టిభంగిం గలుగునని యడుగుటయు నతనితో నక్కురు
పితామహుండు దొల్లి కౌసల్యుం డగువసుమనుండనురాజు వామదేవమహాముని
నిట్ల యడిగిననతం డతనికి నుపదేశించినతెఱంగెఱింగించెద వినుమని యిట్లనియె

వసుమనుం డనురాజునకు వామదేవుండు సెప్పినధర్మప్రకారము

ఆ అర్థసిద్ధికంటె నరయ నెక్కుడు ధర్మసిద్ధి దాన సకలసిద్ధులును బ్ర
శస్తభంగిఁ జేరు శాశ్వతకీర్తియు, సంభవించుఁ గలుగు సద్గతియును 408
క ధనమునకై ధర్మముదెస, ననాదరము సేసెనేని నానృపతిక న
ద్ధనమును జెడు దుర్యశముం, బనుగొనుఁ దుది దుర్గతియును బాటిలు ననఘా
క లాభంబు ధర్మముఖ్యము, గా భరపడి మార్గశుద్ధి గనుఁగొని కైకో
ల్దా భూవరునకు నిహపరశోభనములు సేఁత చెప్పె శ్రుతివాక్యంబుల్ 410
క ధర్మప్రవృత్తి యయ్యును, ధర్మము నా కంతకంటెఁ దత్తద్విధులం
బెర్మిం బొరయవలయు నను, ధార్మికతాతృష్ణ నత్యుదాత్తుఁడు వొందన్ 411
వ అని తనవచనంబులం దెలివొందినవసుమనుం డనురాజుతో వామదేవుండు
రాజ్యతంత్రంబునకెల్ల నాధారభూతంబు లగుసామభేదదానదండంబులం
బ్రయోగించుతెఱం గెఱింగించెద నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె 412
క మూలబలము సంతుష్టంబై లాలిత మగుచు నెన్న యప్పు [1]దసదుఁజో
టాలోకించి నడవ భూపాలకునకు దండ మతిశుభం బొనరించున్ 413
చ సమరము సాహసం బధికసంపద లక్ష్మియిఁ దెచ్చికోలు ప
థ్యమె రిపు లేల కల్గుదు రహంకృతి పెంపును నుత్కటంపుఁగో
పము మగిడింపఁ జాలునరపాలున కట్లగుటన్ హితంబు సా
మము దనయంతవాఁ డయినమానవనాథునెడన్ మహీశ్వరా 414
క తనభటులు గలఁగినప్పుడు, ధన మిచ్చి విరోధి నల్పుతరు నైనను శాం
తునిఁ జేయవలయు దానము, నన యధికునిఁ దేర్పు టురవు నరపతి కెపుడున్
తే ఆయుపాయముల్ మూఁటికి నసువు గాని, యట్టిఁగతునియెడ భేద మాచరింప
వలయు రంధ్రముల్ దగ వేదువఁనుగలిగి, తత్పరతఁ జేయఁజాలుసాధకులఁ బనిచి
వ శుక్రమతంబునం బంచమోపాయంబై నయుపేక్ష వర్తిల్లు దానిం బ్రయో
గించుభంగియుం జెప్పెద 417

1 దసుదుఁజో. 2 నైకు.

మ కలహాంబులఁ దమలోనఁ జేసిన సుపేశానైపుణం బొప్ప శ
త్రులఁ జూడం దగు భూతదానవులపోరుం జూచిన ట్లిమ్మెయి
న్మలు ముంటం దగఁ బుచ్చుభంగి గలుగు న్భూనాథ కీ దైనమం
త్రులయేపుర్గ విభుఁ డిట్ల మాపునది నేర్పుం బెంపుఁ బొల్పారఁగన్ 418

వ అని యత్తెఱంగున వామదేవుండు సెప్పినహితవచనంబులు వాటించి కోసల పతి భాసమానుం డయ్యె నీవును నట్ల వర్తిల్లి వెలయు మనినఁ బాండవాగ్ర జుండు సమరంబున శత్రుల జయించునప్పటిపాడి యె ట్లుండు ననుటయు భీష్ముం డతని కి ట్లనియె 419

ధర్మజునకు భీష్ముండు సమరంబున పాడి దెల్పుట.

సీ. పగవాఁడు బలములఁ బన్ని త్రోచినఁ దాను సబలుఁడై యొంటిమై సంగరంబు
గోరిన నమ్మెయి గొనకొని మాయ లొనర్చిన మాయలఁ బేర్చి గెలుపు
గొనునది వెన్నిచ్చినను బ్రమాదంబునం బడినను గైదువు భగ్న మైన
శరణన్న మ్రొక్కినఁ దురగాలి యొడలిన నొరుతోడఁ బోరుచు నున్న నెట్టి
ఆ పగతు నైనఁ జంపఁ దగ దధర్మంబునఁ, జంపుకంటె ధర్మసమరకేళిఁ
జావు మేలు రాజు శయ్యఁ జచ్చుట గొఱగాదు గాన యోడఁ గాదు పోర

క విను చిల్ల యిడినయాయుధ,మును విషలిప్త మగుశస్త్రమును నెట్టియమి
త్రునిపైనైనఁ బ్రయోగిం,చిననరపతి నరకమున వసించు నృపాలా 421

క తనకుం దోడ్పడి యని నొ,చ్చినవానిం గాంచి కడఁగి చేష్టింపక యు
న్న నరేంద్రుఁ బొందుపాపం,బునకుఁ గొలఁది గలదె భరతపుంగవ తలఁపన్

వ అని చెప్పి వెండియు 423

చ అరిపయిఁ బోయి వానిపుర మగ్గలికం జెఱుపంగఁ దద్ధరం
బరఁగుప్రజం జలంబుమెయి బాధలఁ బెట్టు టధర్మ మట్టిని
ష్ఠురత యొనర్చు టప్పటికి జూడఁగ మానఁగ రాదయేని భూ
సురగృహదేవగేహముల చూఱ నవశ్యము మాన్చు టొప్పగున్ 424

వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు రాజధర్మంబుకంటెం బాపకర్మంబులేదు పొ మ్మని పలికి యిట్లేని రాజున కెట్లును నధోగతి వాటిల్లుఁ గదే యనుటయు నాపగా తనయుం డి ట్లనియె 425

క శరణాగతుఁ గాచియు నని, నరిపోటుల బడ్డఁ దెచ్చి యరసియు ధరణీ
సురులం బ్రోచియు నానా, ధ్వరములు సేసియును రాజు దలఁగు దురితముల్

క అన విని యమ్మనుజేశ్వరుఁ, డని ననివర్తు లయి శౌర్య మభినుతి కెక్కం
దనువుఁ దొఱంగినవారికి, ననఘా యెబ్భంగిలోక మగు నని యడిగెన్ 427

వ అడుగుటయు నమ్మహీకాంతునితో శాంతనవుండు శక్రాంబరీషసంవాదంబు చెప్పెద దాన నీయడిగినయది దేటపడు, నని యి ట్లనియె. 428

ఇంద్రాంబరీషసంవాదప్రకారము.

సీ. అంబరీషుండు నానాధ్వరంబులు సేసి కడచని వాసవుకడకు నేఁగి
యచట నుజ్జ్వలవిమానారూఢుఁడును మనోహరిసంక్రీడనోదారచరితుఁ
డును నై వెలింగెడుతనదుబంటు సుదేవుఁ డను వానిఁ జూచి యయ్యనిమిషేంద్రు
తోడ మదీయభృత్యుఁడు వీఁడు క్రతుముఖ్యకర్మముల్ సేయఁ డెక్కారణమున
తే. ననఘ నాకంబుఁ గడుఁ జేర్చియునికి గలిగె,ననుడు నాజిష్ణుఁ డిమ్మహాత్మునితెఱంగు
సెప్పఁ జిట్టలు వినఁగ వాంఛించితేని, వినుము చెప్పెద నని యిట్టులనియెఁ బ్రీతి.
వ. శతశృంగుం డనియెడు దానవునితనూజులు సదముండును విదముండును దముం
డును ననియెడు వారలు 430

శా. బాహాగర్వము సూపఁ గోరి పటుదర్పం బొప్ప నుగ్రాహవో
త్సాహం బూర్జితభంగిగా భయదఘోషస్ఫీతనానావిధ
వ్యూహాంబుల్ ధరణీప్రకంపనము లై యుద్దామసర్వాంగస
న్నాహత్వంబునఁ జేర్చి తోడ నడవ న్సంరంభశుంభద్గతిన్ 431
ఉ. మంచిమగండ వై ననిసుమార్కొనువా రయి దాడివెట్టి యొ
క్కించుకశంక లేక ప్రజ యెల్లను బెగ్గిల ముట్టి యర్థముల్
గొంచు ధరిత్రి గైకొనుటకుం గన లగ్గల మొంది యాతనిం
బంచితి సైన్యయుక్తముగఁ బార్థివ యిట్లని పల్కె తత్తఱిన్ 432
మ. ఒసగన్ వే చని దోర్బ్బలంబున రణప్రావీణ్యముం జూపి నీ
వసురానీకముఁ ద్రుంచి భూప్రజలకున్ హర్షంబు గావించి రా
క సుమీ రాక జయంబు లేక ప్రజదుఃఖం బొందఁగా రాక నీ
యసువర్గంబులపోక గా నెఱుఁగు పెక్కాడంగ నిం కేటికిన్ 433
మహాస్రగ్ధర. అనినన్ సంగ్రామకేళీవ్యసనరసికుఁడై యట్ల కాకంచు నిన్ వీ
డ్కొని యాతం డేఁగి తా నప్పు దనుజతతియాటోపమున్ గూఢచారుం
డనుదృష్టిం జూచి తా నిట్లను మనమున సైన్యంబుచే నేల శత్రుం
గొన నీ నేలా పురారిం గొలుతు నతనికిం గోసి యిత్తున్ శిరంబున్ 434

మ. అని నిశ్చయుఁడై రణం బుడిగి సైన్యంబంతయుం గ్రమ్మఱం
జనఁగాఁ జేసి పరేతభూమికి దృఢోత్సాహంబునం బోయి శం
భునిఁ జిత్తంబున నిల్పి వాలును గళంబుం గూర్చినన్ సత్కృపా
ఘనుఁ డద్దేవుఁడు ముందటన్ నిలిచి ఖడ్గంబుం దొలంగించుచున్. 435

మ. చను నే సాహస మిట్లు సేయ నిది గర్జం బె కతం బేమి యి
ప్పుని కన్నం గని చక్కఁ జాఁగి ధరయున్ ఫాలంబునుం బొంద వం
దనముం జేసి యితండు నీపలుకులున్ దైతేయులం దాఁక నొ
ల్లనివాఁ డైన తెఱంగుఁ జెప్పె శివునుల్లం బార్ద్రితం బొందఁగన్. 436

ఉ ఆపరమేశ్వరుం డితని కప్పుడు దివ్యరథోత్తమంబునుం
జాపము నస్త్రకోటియుఁ బ్రసన్నత నిచ్చి రణంబునందు నీ
యేపున కోర్వ దేవతల కేనియు దైత్యుల కేని రాదు ప్రా
ప్తేపగ తేని గెల్వుము మహిం జరణం బిడకుండు మాజిలోన్ 437

మ అని వీడ్కొల్పిన నీతఁ డుబ్బు మదిఁ బొంగారంగఁ దేరెక్కి వే
చని దైత్యధ్వజినీప్రతాపమహిమోత్సాహంబులం జీరికిం
గొన కుగ్రోద్ధతిఁ దాఁకి పీనుఁగుల పెంగుప్పల్ గొనం జేసె న
[1]య్యనిఁ బైఁ ద్రోచిన నిద్దఱిం దునిమె దైత్యాధీశులన్ వ్రేల్మిడిన్ 438

వ ఇవ్విధంబున సదముండును దముండునుం బడినం గని కోపోద్దీపితుం డై 439

స్రగ్ధర వీరోదారోగ్రలీలన్ విదముఁడు సమరోర్విన్ బలోల్లాస మొప్పం
జేరెన్ బాహాసముల్లాసితఘనరుచిరాసిప్రభాభాసురుం డై
యారక్షోనాథుపైఁ జేరలుక మఱపుఁ జేయంగ నీతండు డిగ్గం
దే రుద్యత్ఖడ్గదీప్తుల్ దెసల నిగుడ దైతేయవీరుల్ చలింపన్ 440

వ ఇట్లు విధాతృవశంబునఁ బాదచారు లై 441

మ దనుజుం డాఁకి కృపాణఖేలనము చిత్రం బై వెలుం గొందఁ ద
త్తనుసంఛేదన కేలి సల్ప నతఁడుం దన్నుం బటుప్రస్ఫుర
ద్ఘనకౌక్షేయకధారఁ జీఁ బడియెం దా నాతనిం గూల్చెఁ ద
క్కనదైత్యావలి విచ్చె నల్గడఁ బరిక్షీణోద్యమత్వంబునన్ 442

వ ఇట్లు నిశ్శేషంబుగాఁ బరవీరులం బరిమార్చిన నీరాజ్యంబు పూజ్యం బై వెలసె భూప్రజయుం బ్రమోదంబు నొందె నిత్తెఱంగున నీవు దేవుండు సుకృతవంతుం డై యింతటిపదంబున కర్హుం డయ్యె నేయజ్ఞంబులును సంగ్రామయజ్ఞంబునకు సదృశంబులు గావు వినుము వీరమస్తకరాశి వేదికగాఁ గృపాణబాణాదిసాధనంబులు సమిత్స్రుక్స్రువంబులుగా శోణితం బాజ్యంబుగా మాంసంబు పురోడాశంబుగా వీరవ్రతదీక్షితుండు సమరాధ్వరంబు సలిపి రుధిరజలపూరయు మస్తిష్కకర్దమయుఁ గేశశైవాలయు [2]నాంత్రఫేనయు భేరీమండూకయు హేతిమీనయు గజకళేబరపులినయు నగు నమరపుణ్యానదిని నవభృథస్నానంబు సేసి మదీయలోకంబున సుశ్లోకుం డై నిత్యస్థితి నత్యుదాత్తపదవిం బ్రవర్తిల్లుఁ బుణ్యాత్ముండగుటకుం దనువు దొఱంగ వలయు నని లేదు తెగువతోడి యనివర్తనగతియ చాలు నిట్టిది రణాచరణప్రభావం బేనును బ్రబలదైతేయ[3]వ్రాతశాతనసుకృతంబునం గాదె యీదేవేంద్రత్వంబు నొందితి నని పలికిన నంబరీషుండు సమరశూరులసమధికపుణ్యాత్వంబు దెలిసి సంభావించె నని చెప్పి దేవవ్రతుండు వెండియు 443

1 య్యని బైఁ ద్రోఁచిన యుద్ధఱం. 2 నాంత్రఫేనయు. 3 శాతనసుకృతంబునం.

సమరానివర్తనంబువలనిఫలము.

క. జనకుఁడు ప్రతర్దనునకుం, దనకును రణ మైనయపుడు తనయోధులకుఁ
విను నాకంబును నరకముఁ, గనుఁగొనుఁ డని చూపి చెప్పెఁ గౌరవముఖ్యా

తే. పుణ్యతమము భోగాస్పదంబును మనోహ
రాంగనాజనబహుళంబు నైనయది ర
ణంబు బిరుదులై చేసిన నరులనెలవు
[1]దూరఁ బందలచో టిది దుఃఖమయము 445

వ. అని తనమాహాత్మ్యంబునం జూప నోపినయుభయస్థలంబులుం జూపం జూచి యేచి యవ్వీరులు దెంపు వాంపిరివోవం దఱియ నుఱికి వైరుల జయించిరి సమరంబు తెగువదీ ప్తలక్ష్మీం గరం బొనర్పుఁ బుణ్యతమలోకంబు లిచ్చుంగావున శూరుం డధికపుణ్యోదారుం డని యిట్లు దేవవ్రతుండు ధర్మసూనునకు సమరానివర్తనజనవిశేషం బెఱింగించె నని చెప్పిన విని యటమీఁద వాంఛలసంప్రశ్నోత్తరంబుల ప్రవర్తిల్లినవిధంబులు వినుపింపు మనుటయు 446

మ. పరమాయుగపరమార్థసిద్ధిపరమప్రావీణ్యసంపాదనా
దరసంభావితభక్తలోక నిగమాంతస్ఫీతహర్మ్యాగ్రసం
చరణప్రౌఢమయూర చిత్రమహిమా సర్వాత్మవిజ్ఞానసం
పరిపాకప్రకటాకృతీ శమదమోద్భావాహితస్వీకృతీ. 447

క. యమనియమాద్యష్టాంగ, క్రమాభ్యసననిర్మథితవికారసుచేతః
కమలామోదమయాత్మా, [2]సమతారాహిత్యశస్య సర్వనమస్యా 448

మాలిని. సమధికనిరవద్యస్వైరనిత్యప్రభుత్వా
విమలమహిమహేలావిర్భవత్సర్వసత్త్వా
సమదమలినచిత్తాన్నత్యదీవ్యన్మహత్త్వా
దమమహితతపస్సద్భావసంవేద్యతత్త్వా 449

గద్యము ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బైన శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము

---

1 దూరముబందల. 2 సమాచరాహిత్య...; సమస్యా.

శ్రీ

గణేశశారదాగురుభ్యో నమః

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

శాంతిపర్వము, తృతీయాశ్వాసము

ధుర్యకరణ సమ్య
గ్బోధాత్మవిహారణ దివిజపూజ్యచరణ యా
రాధకభరణ నిరాధి
వ్యాధికరణ సౌమ్యకిరణ హరిహరనాథా 1

కాలనిరూపణాదు లగురణోపాయంబుల ప్రకారము

వ దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నిట్లు శూరులు పుణ్యతమ
పురుషు లని విని కుంతీనందనాగ్రజుండు గంగానందనుతోఁ గాలనిరూపణాదు
లగురణోపాయంబు లెఱింగింపు మనుటయు నతండు భరితాదరుం డై 2

సీ వానయు సీతును వర్జించి మందు వేసవి గాక మున్న సస్యములపంట
లొదవెడుతఱి నెత్తునది శత్రుపయిఁ బూరి గట్టియల్ నీళ్లుఁ గలుగు తెరువు
గాఁ జూచి నడచుట గర్జంబు సిడములుఁ గంకటంబులును బల్కలును విండ్లు
మొద లగునాయుధంబులు రథగజహయంబులసవరణలు నపూర్వభంగి

తే నొప్పి యరిభీకరంబులై యుండవలయు, శంఖకాహళపటహనిస్సాణముఖము
లైనతూర్యముల్ మంచివి యైన లెస్స, యధిప విడిదల సమతల మగుట మేలు

క చరుఁ బనిచి యరుల తెఱం, గరయుచు వారెదురు నడచునట్టి దయిన దె
ప్పరపుం దెరువున డప్పిం, బొరసినయెడ విడియుచోటఁ బొడుచు టురవగున్ 4

ఆ నిదుర పోవుచోట నీరు దవ్వై వడఁ, బడినయెడను [1]గూడు దడసి సొలసి
నపుడుఁ జెదరి యున్న యవసరమునఁ బగ,వారిఁ బొడిచి చెఱుపవలయు నధిప

సీ చెట్టును డాయును మిట్టయుఁ బల్లంబుఁ గలిగినచోటు గాల్బలము నేల
వినుము నీళ్లును రెంపియును లేక సమవిశాలము నైనచోటు గుఱ్ఱముల నేల
క్షమ్మి గ్రుంగక [2]గదుగదుప రొంపులు గలుగమి నొప్పుచోటు రథముల నేల
యొడనెడ ద్రుమకులు మడువులుఁ గలచోటు కురునాథ యెఱుఁగుము కరుల నేల

ఆ యేబలంబు దనకు నెక్కుడు గలిగె న,బ్బలము నేల పోరఁ గలను గాఁగ

---

1 గాల...సొలసి. 2 గడగడప, కడకడప.

నిమ్నుఁడు నీతు గాలి వెనుకగా నొనర నడ,పించి పోడువ సంభవించుజయము 6

చ పలకలవార లగ్రమునఁ బన్నుఁగ విండులవారిఘోటకం
బులఁ గరుల న్రథంబులను భూవర వెన్వెనుకం గ్రమంబునన్
నిలిపినఁ గూడి నిల్చినయనీకమునం గడుమంచి యోధులం
గలయఁగ నెందు నయ్యయిప్రకారమువారల నిల్ప బల్పగున్. 7

ఆ బంటు లుత్సహించి పగఱ పోయిరి పోయి, రంచుఁ గడఁగి బొబ్బ లార్పు లెసఁగ
నతిరయమున నడరునట్లుగ దొర సముద్ధతి యొనర్పవలయుఁ దాఁకుదలల. 8

వ అనుటయుఁ గౌంతేయాగ్రజుండు శాంతనవునితో బం'క్లెట్టివారు గావలయు
నని యడిగిన నతం డి ట్లనియె 9

తే ఏనుఁ గేనుంగుఁ బేర్చిన క్లైపక మెసఁగు,నంగములసొంపుఁ బులికిని సింగమునకు
బుట్టినట్టియుగ్రతయును గట్టి మెఱయ, వలనుఁగల యోధవీరులు వలయు ననికి

వ దేశవిశేషంబు లాకర్ణింపుము గాంధారసింధుసౌవీరులు కఠారంబులసబళంబులం
బరిశ్రమంబు గలిగి బలశౌర్యసమగ్రులై సర్వసమరంబులకుఁ జాలి యుండుదు
రౌశీనరు లెల్లకైదువులకు నేర్చి సత్త్వవంతులై యుండుదురు ప్రాచ్యు లేనిక
కయ్యంబునకు నేర్తురు కపటయోధులై యుండుదురు యవనులుఁ గాంభోజు
లును మథురచుట్లదేశంబులవారును గుఱ్ఱపుబవరంబులకు నలవడి యుండుదురు
ఘూర్జరులు బ్రద్ధపరుల నడిదంబులం బరిణతులై యుండుదురు మాళవులు
రథంబులు మొదలైన చతురంగబలంబులసంగరంబుల జతురులై యొక్కఁ
డొక్కండ పెక్కండ్రకైన నోర్చియుండుదురు గొందఱఁగొందఱ నిర్దేశించితి
మఱియు ననేకదేశంబులవారు వివిధప్రకారంబుల నుండుదు రయ్యైతెఱంగు
లెఱింగి పెనంగించి జయంబు గొనునది యనిన ధర్మనందనుండు జయించు
సైన్యంబులం దోఁచులక్షణంబులు వినవలతు ననవుడు భీష్ముఁ డతని కి ట్లనియె.

ధర్మజునకు భీష్ముఁడు శకునాదిశకునములు దెలుపుట.

క సైనికులమనము లుత్సా,హానూనము లగుచు నుండు హయఘోషణముల్
వీనులకును సొగయించు గ,జానీకము లుబ్బు విజయ మగుసైన్యమునన్ 12

క మృగములు బక్షులు ననులో,మగతిం జరియించు వెనుక మందానిలుఁ డిం
పుగ వచ్చి మెలఁగుఁ గడుమే, లగుమాటలు వాదము గెలుచునట్టిబలమునన్.

క [1]వెలుడు నెడఁ దెలివితో న,గ్నులు వలపల సుడియు శిఖలఁ గొమరగుఁదూర్యం
బులు గంభీరధ్వనులం, జెలఁగును జయము గొనునట్టిసేనఁ గుమారా 14

క అని చెప్పి మఱియు నతఁ డి, ట్లను ముట్టినపగఱసొంపు నడఁచుట యొప్పూ
విను కయ్యమునకుఁ గాల్గ్రి,వ్వినఁ బాటిలు దురిత మెట్టివిభునకు నైనన్ 15

క. చెలువునడు మవిసినను బెను, వెఱ మొకములు సెదరినను వివేకనిధీ యు

1 వెలుఁగు నెడ...శిఖలం గొమరుగ.

క్కటి బహుళసైన్య మతిమితిఁ, బఱచిన నాఁగంగ రాదు బలియుర కైనన్
క. విను కొండ తైనఁ గడుఁ దెం,పున మార్కొని కడిమి మీఱి పొంగి యదరినన్
ఘనమ యెంతయైన విఱుగుం, జనునే కయ్యంబు [1]వాడువ శత్రులకైనన్ 17
క క్షమ మే లగు నైన నతి, క్షమ దైన్యముఁ దెచ్చు నెదురు గర్వించిన గ
య్యము వాడిచి గెలిచి యరిశే,షము నెడ సదయక్షమావిశదుఁడగుటొప్పున్

రాజు పగఱయెడ నుండవలయువిధము.

వ అనిన నప్పాండవోత్తముండు పుడమితేఁడు పగఱయెడ నెట్టివాఁడు గావలయు ననవుడు నాభూపతితో భీష్ముండు బృహస్పతి దివస్పతి కెఱింగించిన తెఱం గుపదేశించెద నని యి ట్లనియె 19

చ విను మరిఁ జంపనుం జెఱుప వేచుట లెస్స ప్రతాపభాషణం
బున వెడ నుల్లికుట్టులను బొంకుల వానిఁ గలంగఁ జేసి రేఁ
చినఁ దనవూఁపు దప్పు నఱి సేయనిచందము నమ్మి యున్నచా
డ్పును మెఱయంగఁ బల్కుచుఁ గడుఁ మది నమ్మక యుండఁగాఁ దగున్ 20
చ అరిపయి వీక నెత్తి చనునప్పుడుఁ దేనియ లుట్టునట్లుగా
నరపతి వానివారలు వినం బ్రియమాడుట మేలు పత్తిఁ దాఁ
దిరముగఁ [2]జేయఁగా మృగము తేఁకువ వాఁపను వేటకాఁడు త
త్స్వరములు సూసి కాదె తుదిఁ జంపఁ దెగుం దనబారిఁ బాఱినన్ 21
ఉ. వేమఱు శత్రునిం బరిభవించుట రిత్తకు రిత్తవైరముం
దా మదిఁ బెట్టికోలు సుఖతంత్రము గాదు సుసంధికాలముల్
సీమ దగంగ [3]రూ పడఁగఁ జేయుటయుల్ వల దగ్గ మైన వాఁ
డే మెయి నైన వధ్యుఁ డను నిట్టి వివిశ్చయ మాత్మఁ గల్గుటన్ 22
క కాలవిపర్యయమున నర,పాలుఁడు దా మ్రొక్కుడైనఁ బగతుఁ గలసి త
చ్చీల మెఱఁగి తఱి యైనం, గాలునిపురి కనుచునది సుకరముగ వానిన్ 23
క అనదతనంబును బెడిదపుఁ, దనమును లేకుండఁ బరఁగి దరి యొత్తెడు నే
ఱును బోలె నొత్త వలయును, మనుజేంద్రుఁడు మార్తురం గ్రమంబున నధిపా
క పెక్కండ్రతోడ నీరస, మొక్కతఱిన కొనక తఱఁగియున్న పగతుతో
[4]ను క్కాడి బంధుభావముఁ, దక్కటిపగఱయెడ వలయుఁ దా నెఱపంగన్ 25

కాలకవృక్షీయమహాముని క్షేమదర్శికిఁ జెప్పినహితవాక్యములు.

వ అనిన శంతనుపుత్రుతో నజాతశత్రుండు నిజపరివారదోషంబున నైనను బరుల చేత నైనియు సంపద సెడుట నాపదం బొరసినధరణీశుండు నెవ్వగ నెవ్విధంబునం బాపికొను నెఱింగింపు మనుటయుఁ దొల్లి కోసలపతి యైన క్షేమదర్శి విదేహపతి

1 వాడు పశత్రులకైనన్. 2 తేరఁగా. 3 రూపడక .. తెనవధ్యుఁడగు నైన వంధ్యుఁడగు... మాత్మఁ గల్గినన్. 4 ను క్కాడి.

చేత భూమి గోల్పోయి వగంబొంది మున్ను దనకు మంత్రియై యుండి తాను రాజ్యంబు సేయుచుండం బరమశాంతినొంది వనంబునకుం జనిన కాలకవృక్షీయు నాశ్రయించి యిట్లు యడిగిన నమ్మనుజపతికి నమ్మునిపతి సెప్పినవాక్యంబులు సెప్పెద విను మని యక్కురుపితామహుం డిట్లనియె 26

తే అర్థవంతుఁడై భోగంబు లనుభవించు, చున్న యిప్పుడ యిది యిట్టులుండ నేర దస్థిరమ తాను లోనుగానని యెఱుంగు,నతఁడు వగఁబొందఁ డేదియెట్టైన నధిప

క కానియటు లుండి నెఱఁబడు, నైన తెఱఁగు దోఁచి మాయ మగు నిబ్బంగిన్ మానసమున కుబ్బు వగయుఁ, దేనోపుం బనులు బుధుఁడు దేఁడు రెంటన్

క జననీజనకులును సుహృ,జ్జనులును దెగునపుడు గావఁ జనమి దెలియదే ధనములు వారలకంటెనె, మనుజేశ్వర వగవు వాని మగిడించునొకో 29

క గతమునకును వగవ కనా,గతమునకును నోపు దెఱచి కడుఁ గోరక దీ నతఁ బొందక దైవంబే, గతిఁ బుచ్చిన దానఁ బోఁదుగా కనవలయున్ 30

క వెరపును లావును గలిగిన, పురుషులు లే రెట్లు లోకమున నెవ్వరికిన్ సిరి శాశ్వతంబె యని వగఁ, బొరయఁడు ధీరుండు గలిమిపోకకు నధిపా 31

క సారపు [1]సిరిచేటు నరుఁడు, గోరకయె వచ్చునట్లు కోరక యుండన్ శ్రీ రాక గలుగు దైవము, కారుణ్యము గలిగెనేని గాఢవివేకా 32

క సిరివిడుచును బురుషుని విను,పురుషుఁడు సిరివొరఁగునిది యపూర్వమె ఫలమూ లరతుండై వాజ్ఞియతిం, బొరసి యునికి యట్టిచోటఁ బురుషున కమరున్ 33

క కలఁగిన పెద్దమడువు విను, తెలివిఁ బొరయు నెట్లు దాన ధీరుం డట్ల గ్గలము లయినదురితంబులఁ, గలఁగియుఁ దనయంతఁ దేఱు కౌరవ ముఖ్యున్

వ అని చెప్పి యిది యుపశమనప్రకారంబు నీతి యోజింగించెద నాకర్ణింపు మనుట యు నమ్మునివరుతో నమ్మనుజవరుండు మహాత్మా నిన్నుఁ జేరి యేను దురితంబులం బొలంగ వలదె యాన తిమ్మనిన నతం డతని కిట్లనియె 35

సీ తద్దయు శాంతుఁడై తక్కువ కోర్చి శత్రుని గని యొడఁగూడి మనఁగవలయు [2]మన్నె రాజులభూమి మర్దించి సైన్య మల్లన కూర్చి వైరిపైఁ జనఁగవలయుఁ బ్రబలునిఁ జేరి యారాధించి యాతనిసేన తోడుగ నరిఁ జెఱుపవలయు విషమున మాంత్రికవిధిఁ బంపుపోటున నలయక రిపుఁ దెగటార్పవలయుఁ

తే బొంచి భేదం బొనర్చి కలంచియేని, నంగనలఁ గొని వారిమాయలఁ దగిల్చి యైన మఱియును బహువిధోపాయములను, దెగుడింపక పగతుసాధింపవలయు

వ అని చెప్పె నని చెప్పి గాంగేయుండు పెండియుం జెప్పు నాకౌసల్యుం డధర్మో పాయవిధాయకంబు లగునుపాయంబులకుం బోరం జాల ననిన నమ్ముని తద్విరోధి

1 సిరిచెడు నరుఁడుం, గోరినజే వచ్చు. 2 సన్యరాజాలభూమి నర్దించి.

యగు విదేహవిభు రావించి యేకాంతంబున నాక్షేమదర్శిం జేర్కొని నీ వతని రాజ్యంబు గొనియున్న వాఁడ వన్నరపతి యొండుమైఁ గార్యంబు సూచుట యొప్పదు సంధి సేయు మని వెరవుకలిమి నొడంబఱిచి యిరువురకును సంధి యొనర్చి నెయ్యంబు వాటించి వీడుకొల్పినఁ గౌసల్యుం డోడ్కొని చని యతనికిఁ దనకూఁతు నిచ్చి కరితురగాదివివిధపదార్థంబు లొసంగి విదేహజనవల్లభుం డవ్వసుమతీవల్లభుని నిజపురంబున కనిచి పుచ్చెం రాజులకు జయాపజయంబు లనుభావ్యంబులు మదవిషాదంబు లనాదరణీయంబు లనవుడు ధర్మనందనుండు పరిజనంబులయందు గణంబు లై యున్నవారిం బరిపాలించు సమ్యక్ప్రకారంబు సెప్పు మనుటయు నమ్మహీకాంతునకు శాంతనవుం డి ట్లనియె 37

ధర్మజునకు భీష్ముండు గణజనులం బాలించుప్రకారంబు సెప్పుట

క. విను మర్థార్జకులను గాఁ, గ్యనిపుణమానసులు నాయుధాజీవులుఁ ద
క్కనుగలపనులజనులుఁ గల, రనఘా యొక్కొండ్లవార లైనజనంబుల్ 38

క. వారు గదా గణములు పతి, వారలలోఁ గలసి మెలఁగువడువున నయ్యై
వారి తెఱఁ గెఱుఁగ వలయును, వారికి నెమ్మి గలిగించు వల నొదవుటకున్ 39

సీ. కుల మొక్కఁడైనఁ దేఁకువ లేక బుద్ధియు శౌర్యంబుఁ బెంపును సరకుగొనక
యొట్టివారలతోడ నెవ్వారైనను మత్సరంబు గల్గుదురు గణంబుజనులు
దాన నంతర్భేద మైనశత్రులు వాపి కొండ్రు గొందఱ నది గ్రొచ్చు ర జ్య
మూలంబుఁ గావున మున్ను భూపాలుండు వారి నందఱఁ దగువచనరచన

తే. నీగి మన్ననఁ గలఁగంగ నీక పొదివి
యధికముగ గణముఖ్యుల నాదరించి
పనులు గొనునది తమలోనఁ బొయ్మ కుండఁ
[1]బ్రోవు లెడలిన రాజ్యంబు పొలుపు దప్పు 40

క. ఎక్కార్యములను గణజను, లొక్కటి యై మెలఁగు చున్న నుర్వీశునకుఁ
మిక్కిలి సిరి యగుఁ గావునఁ, [2]దక్కొనియరయంగవలయుఁ దగగణవిధముల్

ధర్మజునకు భీష్ముండు ధర్మసూక్ష్మత తెలియం గఱిగించుట.

వ. అనుటయు ధర్మజుండు ధర్మంబులు బహుశాఖలు గలిగి యుండు నన్నియు ననుష్ఠింప వచ్చునే యెయ్యది యాచరించి పురుషుం డైహికాముష్మికసుఖంబులం బొందు నని మందాకినీనందనుం డతని కి ట్లనియె 42

సీ. విను తల్లియును దండ్రియును గురుండును సేవనీయులు సద్భక్తి నిత్యనిరతి
వారలఁ గొలుచుచు వా రెద్ది సెప్పిన నది యాచరించుట యధికధర్మ
మాగమత్రయమును నగ్నిత్రయంబు లోకత్రయంబును దేవతాత్రయంబు
ననువస్తువులు వార లందును జనని గౌరవమున నెక్కుడు రాజవర్య

1 బ్రోలు వెడలిన. 2 దక్కఁగ 3 ముఖంబుల.

తే యీజగంబునదివమునంబూజవడయు, మాతృభక్తుండు పితృభక్తిమానసుండు
నట్ల యవ్యయానందసంప్రాపణంబు, గురుపదాబ్జసమారాధకుండుఁ గాంచు 43
వ అనవుడు నజాతశత్రుండు గంగాపుత్రునితో సత్యానృతంబులు జగంబులం
బరఁగి యుండుఁ బురుషుండు వానియెడ నెబ్భంగివాఁడై ధర్మపరుం డగు నని
యడిగిన నమ్మహీపతి కమ్మహాత్ముం డి ట్లనియె 44
సీ సత్యంబు వలుకుట సర్వధర్మములకు మిక్కిలి యనృతంబు మేటిపాత
కము తద్విశేషంబు గలదు చెప్పెద నొరునర్థంబుఁ బ్రాణంబు నపహరింపఁ
జూచుపాతకులతో సూనృతం బాడుట పాపంబు బొంకులు వలికి యట్టి
వారి హింసించుట వరధర్మ మిది యొక్కఁడేల భూతములకు హితము సేయు
తే బొంకు లెల్లను ధర్మముల్ భూతిబాధ
కంబు లగునిక్కములు పాతకములు వినుము
భూతములదుష్టశిష్టత్వములు వివేక
సూక్ష్మతావేద్యములు వానిఁ జూడవలయు 45

పాపనిస్తరణప్రకారము.

వ అనినం గౌంతేయాగ్రజుం డెట్టివారు దురితంబులు నిస్తరింప నేర్తు రని యడి
గిన సురనదీసూనుం డి ట్లనియె. 46
సీ వర్ణాశ్రమాచారవంతులు నవిషయాసక్తులుఁ బ్రతికారశక్తు లయ్యుఁ
[1]దిట్టాడు వడి సైఁచు ధీరు లుదారులు నతిథిపూజకులు నధ్యయనరతులు
నగ్నిహోత్రపరులు నాజిఁ బిఱిందికి నడుగు వెట్టక తెగి నడచువారు
సత్యవాదులు సాధుజనపోషకులు సర్వదేవతాసములు నై భావ మెందు
తే నిలిచె నమ్మూర్తిభక్తిమైఁ గొలుచువారు,దురిత[2]దుర్గముల్ నిస్తరింతురుపురాణ
పురుషుఁ డవిచింత్యుఁ డచలుండు పుండరీక, లోచనుండు సద్భక్తులఁగాచునధిప.
క. విను మగ్గోవిందుఁడు సఖుఁ, డును బంధుఁడుఁ గార్యకర్మరుఁడు నై నిన్నుం
గొనియాడు చుండ దురితం, బను పేరును గలదె నీకు ననఘచరిత్రా 48
ఆ ఇంద్రుఁ డజుఁడు విష్ణుఁ డెవ్వాని వైదిక, స్తోత్రములఁ బ్రసాదితునిఁ గఁ జేసి
యెలమిఁగొలుతు రమ్మహేశ్వరుఁగొలుచువా, [3]రెందు నెవ్వుడుఁగీడునొందరధిప
క విను మివ్వాక్యము లెవ్వఁడు, గొనియాడుఁ బఠించు విప్రకోటికిఁ జెప్పుఁ
జననాథ వాఁడు దురితం, బనుదుర్గము నిస్తరించు నక్లేశమునన్ 50
వ అనిన విని ధర్మనందనుండు 51

వ్యాఘ్రగోమాయుసంవాదము.

క. సౌమ్యు లసౌమ్యులభంగి న,సౌమ్యులు సౌమ్యులవిధమున జనవర చిత్తా
గమ్యతఁ దోఁతురు వారిని, సమ్యఙ్నిశ్చయతఁ గాంచుచందము సెప్పుమా 52

1 దిట్టలువడి, దిట్టాటవడి. 2 దుర్గముల్. 3 రెందు నెందు.

వ అనుటయు నాపగాతనయుం డేతత్ప్రయోజనం బైనవ్యాఘ్రగోమాయు
సంవాదం బనునితిహాసంబు గల దాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె 53

ఆ. పురిక యనంగఁ బరఁగుపురిఁ బౌరికుం డను, నృపతి క్రూరకర్మనిష్ఠఁ బరఁగు
నవ్విభుండు సచ్చి యధిప గోమాయు వై, పుట్టెఁ బు ట్టెఱుంగు బుద్ధితోడ 54

వ ఇబ్భంగిం బుట్టినయానక్క మహితవ్రతశీలం బయి మాంసంబు దినక హింస
సేయక వనంబునం బతితఫలంబులుఁ బత్త్రంబులు నాహారంబులుగా వర్తించు
చుండఁ దోడినక్క లిది యేటివ్రతంబు మాంసం బేము దెచ్చి యిచ్చెద ముప
యోగించి సుఖ వై యుండు మని ప్రార్థించిన నమ్మెయికిం జొరక దృఢనిశ్చయం
బై యుండె నంత నొక్కనాఁడు మృగంబుల కెల్ల ముఖ్యం బైనశార్దూలం
బ త్తెఱం గెఱింగి వచ్చి యగ్గోమాయువుతో ని ట్లనియె 55

క నిను సౌమ్యుఁడ వని యెఱిఁగితి, ననఘా ననుఁ జెంది నిలిచి యతులసుఖము లం
దిన మేలు నన్నుఁ గ్రూరుం, డను[1]లోకం బిడియు నుడుప నగు నీఁతన్ 56

వ నాతోడిబాంధవంబు సేయు మనిన నగ్గోమాయు వి ట్లనియె 57

క నీ వాశ్రయణీయుండవు, గావే విను భోగపరము గా కున్నది మ
ద్భావం బటు గావున నా, కీవచనము లింపు సేయ విద్ధగుణాఢ్యా 58

వ అది యట్లుండె భోగంబులు గా కున్న నేమి నీకుం గార్యాకార్యంబులు నా
యెఱింగినతెఱంగున నుపదేశించుచు మైత్రి పాటించి యునికి గర్హణీయంబై భవ
దీయమూలభృత్యు లసూయ సేసి భేదింతురు దాన నొప్పమి వచ్చు నీవు
వారలు గలంచినఁ గలంగ కుండుటకును నాబుద్ధి పాటించుటకును సమయంబు
సేసి నన్ను మన్నించికొని యుండు మట్లైన నీకడ వర్తించి యుండెద ననుటయు
నావ్యాఘ్రం బాభంగి నడపం గలయది యై 59

ఆ సంతసంబుతోడ సమయంబు సేసిన, నెలమిఁ బొంది నక్క పులికి బుద్ధి
సెప్పికొనుచుఁ దగ వసించెఁ దదీయని, కేతనమునఁ బులియుఁ బ్రీతి సలిపె 60

వ. కొండొకకాలంబునకు నమ్మృగరాజు మన్నించువిధంబును నగ్గోమాయువు దదీ
యహితాహితంబు లరసి బుద్ధిసాచివ్యంబు సేయుతెఱంగును జూచి చూపోపక
యప్పులిమూలభృత్యులు దమలోనం గూడికొని యొక్కనాఁడు. 61

క. పులి నమలెడుమాంసము వెర, వలవడఁ దా మపహరించి యానక్కకు ని
మ్ముల నిల్వం గావించిన, నిలయంబున గొందిఁ బెట్టి నేర్పారంగన్. 62

వ. ఉన్నంత [2]భక్ష్యపదార్థపరిరక్షణంబును దాన చేయునది గావున నగ్గోమాయు
వప్పనికిం జొచ్చి మాంసంబు గానక యెవ్వారేని మ్రుచ్చిలి కొనుటగా నెఱింగి
నది యై శార్దూలంబున కెఱింగించిన నామ్రుచ్చిమి యప్పులి యరయం దొడం
గిన నెప్పటికపటభృత్యులు గపటోపాయంబు వన్ని. 63

1 లోకమునింద యుండుట. 2 భక్షణపదార్థ.

క. నెమకుపరివార మమ్మాంసము గనుఁ దెలుఁగును ఘటింప శార్దూలముచి
త్తమున నక్కవలన విరసత్వము నొందిన నెఱిఁగి భృత్యతతి యి ట్లనియెన్ 64
ఆ నక్క కేటివ్రతము బ్రుక్కక యిమ్మాంస, మపహరించినపుడ యబ్బ దేని
నేమి రైనఁ జేయు నిది పాపశీలంబు, కపటధర్మకంచుకంబు సువ్వె 65
క తా నటు మాంసముఁ దిన దట, యీనక్కయు వెలుపెట్ట నిన్నాళ్లును నీ
యాన మఱుమాట వలుకం, గా నోడిలి మిదియ నడపఁ గార్యములయెడన్
క అనుటఁయు మృగపతి మనమునఁ, [1]గన లడరిన నక్కఁ బట్టఁ గాఁ బంచి వధిం
పను బుచ్చె దాని నంతయు, విని యప్పులితల్లి గరము వెసఁ జనుదెంచెన్. 67
వ చనుదెంచి యావ్యాఘ్రవరునితో ని ట్లనియె 68
క [2]ఇట్టివి కృత్రిమములు గల, వట్టిదె యానక్క వేలవైతివి భృత్యుల్
పుట్టినకోలెను గుటిలత, లెట్టట్టివి సేయ రకట యెఱుక గలఁగెనే 69
తే బుద్ధిమంతునివలన దుర్బుద్ధు లధికు,వలన హీనులు రూపసివలనఁ [3]గొనటి
వారసూయలు సేయుదు రీరసమున,నింత యెఱుఁగంగవలవదే యీవు గొడుక
క ధర్మ మధర్మముభంగి న,ధర్మము ధర్మంబుమాడ్కిఁ దనయా తోఁచుఁ
నిర్మలమతి నరయ వలయు, ధార్మికతన కోరువాఁడు దన కేర్పడఁగన్ 71
క విను మీగోమాయువు వచ్చినయంతటనుండి మనకుఁ జేసినహితముల్
గనికొన వలవదె యీతర,మున వాఁ డిటు సేయఁ డనుసమూహాయు వలదే
క హితుఁ డగుమంత్రిం గుటిలుల, యతికపటోపాయములకు నగపడి చెఱుపఁ
మతిఁ దలఁతురె పతి సుపరీ,క్షితంబు గావింప కొకటి సేయం దగునే 73
చ. అనవుడు నక్క రాఁ బనిచి యప్పులి కౌఁగిటఁ జేర్చి బాష్పము
ల్గమఁగవఁ [4]గ్రమ్మనుం బలుకులం దగఁ బెద్దయు గారవించిన
న్వినుము మృగేంద్ర మున్నటుల నీవు సభం నను వీఁడు మంచివాఁ
డని కొనియాడి యిప్డు దెగటార్చితి పెంపును నాదుమానమున్ 74
వ అని పలికి యగ్గోమాయువు వెండియు 75
క నను నీవు పదస్థునిఁగా, ననఘా చేయంగఁ దలఁచినప్పుడ నీభృ
త్యనికాయముకఱపులఁ బడ, కునికియు నాబుద్ధి వినుటయును మఱవమికిన్ 76
వ కాన నేయవే యట్లుంగాక 77
ఆ. ఎఱిఁగి రైన నెఱుఁగ కేనియు నొక్కని, భంగపెట్టి పిదప సంగతుఁడుగఁ
జేసికొనుట మేలె సిరి గలవారికి, నట్టనిలువు వాని కగునె హితము 78
క అని పాసి యరణ్యమునకుఁ, జని యనశనదీక్ష నొంది సద్భావభా
తి నెఱయఁ బరమస్థానం,బున కగ్గోమాయు వరిగెఁ బురుషవరేణ్యా. 79
వ ఈకథ పూర్వాపరవాక్యంబులయందలితాత్పర్యంబు నిరూపించి 80

1 గనలు గదిరి. 2 ఇట్టియకృత్యంబులు. 3 కొంటె. 4 గ్రమ్మఁ బల్కులఁ దగం గడుఁ బెద్దయు.

క వావిరిమాటలఁ దేలక, భావంబునఁ గీడు మేలుఁ బరికించి యస
ద్భావుని సద్భావుని నవ, నీవర [1]యేర్పఱుప నెఱుఁగ నేరఁగ వలయున్ 81

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు సహాయసంపన్నత్వం బావశ్యకం బగుట సెప్పుట.

వ అనిన విని సంతోషించి కౌంతేయాగ్రజుం డేమిభంగివర్తనంబున భూపాలుం
డు సుఖియై యుండు ననుటయు నన్నరపతికిం గురుపితామహుం డిట్లనియె 82
సీ ఆలస్యమును నసహాయత్వమును నొప్ప వవి లేనిపతి సుఖ యై చరించు
విను తొల్లియొకయుష్ట్ర మనితరసాధ్యతపంబు సేయఁగ మెచ్చి బ్రహ్మ వచ్చి
యర్థించినది యేమి యనిన నాలోష్ట్రము గొప్ప నామెడ శతయోజనప్ర
మాణం బగుట కోర్కి వాణీశ నావుడు నట్లగుం గాకని యతఁడు సనియె
తే నదియు వరగర్వమున సహాయంబు నొల్ల
[2]కలసభావంబుతో నుండి వలచి యొక్క
నాఁడు దనయుష్ట్రు సాఁచి కాననములోన
దీనుకొని మేయఁగాఁ జెను వాన వచ్చె 83
క వచ్చినఁ దనమెడ సాఁగిన, యచ్చటిగుహలోన నుత్తమాంగం బిడి తా
నిచ్చమెయి నిదురపోవఁగ, విచ్చలవిడి నొక్కనక్క వెలఁదియుఁ దానున్ 84
వ ఆగుహ సొచ్చెం జొచ్చి యాఁకటిపెల్లున నాలుం దానును నొక్కటనా లొట్టె
నుఁగుకుత్తుక కబళించి నెత్తురుం గండలు నొండొండ మ్రింగందొడంగిన నది
మేలుకని మెడ [3]పొరల్చునంతకు నానక్కలు నరంబులు ద్రెవ్వంగఱచిన నెటే
దప్పి యయ్యుష్ట్రంబు నిర్గతప్రాణం బయ్యె నట్టిచందంబు గాక నీ వనాలస్యుం
డవును సహాయసంపన్నుండవును నై నెగడు మనిన నజ్జగతీశుం డతనితో
శత్రుం డధికుం డైన నల్పబలుం డగురాజే యోజ నాపద నిస్తరించు ననవుడు
నతండు సముద్రసరిత్సంవాదం బాకర్ణింపుము దాన నీయడిగినయర్థంబు దేట
పడియెడు నని పలికి యి ట్లనియె 85

సముద్రసరిత్సంవాదము.

తే ఉదధి సుఖగోష్ఠి నున్నప్డు నదులతోడ, మీతటంబులతరువులు మీరు వొంగి
తఱిమిపాఱినఁ గూలు వేతసము లేల, పెఱికిపో వవి మీకేమి ప్రియము నర్చె
వ వాని నున్మూలింప మీకు శక్యంబు గామిం జేసియో వానికిం జేటు వాటిల్ల దిది
యేమి యనవుడు గంగ యి ట్లనియె 87
క బిగు వెడలక నిలిచి పడుఁ, నగములు వేతసచయంబు నమ్రంబై పె
ల్లగుమాఁవేగము గడపి యె,[4]సఁగుఁ బూర్వస్థితిన బ్రదుకు సమకూరంగన్
వ అనియె నా[5]ప్రబ్బలిచెట్ల తెఱంగు కనికొని 89

1 ఏర్పరింప. 2 కలసి...నుండు కొలసి...వంగికొని. 3 పొరలె. 4 సగొను. బూర్వస్థితిన.
5 బలిచెట్ల; బలిదచెట్ల.

ఆ అరినృపాలు పెంపు నాత్మీయశక్తియు, నెఱిఁగి మూర్ఖవృత్తి నెదురుపడక
యుచితవృత్తి నతని యుద్ధతి మేపడిఁ, గడపి హీనబలుఁడు సెడక నిలుచు 90

వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుండుదగుపదంబులకుఁ గులవంతు లగుపరిజనులు దొరకొనకు
న్న నరనాథుం డేమి సేయంగలవాఁడని యడిగిన నప్పుడమిఱేనికి భీష్ముండిట్లనియె

కుర్కురనీచత్వముం దెలుపునట్టియితిహాసము

సీ విను మొక్కయితిహాస మనుపమంబగుతపంబునఁ జేర్పువాఁడొక్కమునివరేణ్యు
నాశ్రమంబునఁ దద్దయావిశేషంబున నఖిలజంతువులును నచట నచట
వసియించి సుఖముండువానిలో నొక్కకుర్కుర మెప్పు భక్తిమైఁ గొలిచి తిరుగు
నమ్ముని మెలఁగిన యచట నెల్లను దాను వర్తింప నొకదువ్వ వైర మెత్తి
తే కఱవ వచ్చిన నమ్మునికడకుఁ బాఱు,తెంచె నాకుక్క నాతఁడు దీప్తరూప
మైనదువ్వఁగాఁ జేసిననదిగడంగి, కవియ భయమందిపాఱెమున్కవియుదువ్వ
సీ అట్లు బెబ్బులి వచ్చి యదరిన బెబ్బులిఁ గాఁ జేసి గెలిపించెఁ గరుణ మెఱయ
నొకమత్తకరిఁ జూచి యోటమై నొదిఁగిన నుద్ధతకరిఁ జేసి యొసఁగె జయము
సింహంబు దెస భీతిఁ జెంది పార్తెంచిన ఘనసింహముఁగఁ జేసి గర్వ మిచ్చె
శరభంబుధాటికిఁ జకితమైన నుదగ్ర శరభంబుఁ జేసి యుత్సాహిఁ జేసె
తే నిట్లు దివసక్రమంబున నెక్కుడైన,సత్త్వముఁగఁ జేయఁగాఁ గుక్క శరభభావ
మండితం బయి తిరుగుచు నుండి పూర్వ,వాసనానీచ మగుమనోవర్తనమున

వ ఇట్లని విచారించె 94

చ ననుఁ గని యొండుసత్త్వము మనంబున బెగ్గిలి పాఱునప్పు డి
మ్మునివరుఁ డిట్లపోలెఁ గృప మొక్కల మై శరభంబు గాఁగఁ జే
యునొ తగ దాని నట్లయిన నుద్ధతి నాకుఁ జరింప లేదు గా
వున నితనిన్ వధింతు వెరవున్ బలమున్ సరి నుల్లసిల్లఁగన్ 95

తే అనువిచారంబు దివ్యబోధాఢ్యుఁడైన
యమ్మునీశ్వరుఁ డెఱిఁగి యీయధమజాతి
యున్నతస్థితి యెఱుఁగునే మున్నపోలెఁ
గుక్కయయి యుండుఁ గాకన్నఁ గుక్క యయ్యె. 96

వ కావునం గులహీనులు మాననీయులు గా రట్లుం గాక విశేషం బాకర్ణింపుము

చ కుల మని పట్టి చిత్తమునఁ గూరనికిం దరయంగ లేక యు
గ్గలపువిభూతి దుష్టునకుఁ గల్గఁగఁ జేయుట గర్జ మెట్లు భృ
త్యులమది యున్నరూ పరసి యుత్తమమధ్యమహీనరూపమా
త్రలకుఁ దగంగ నయ్యయిపదంబుల నిల్పుట నీతి భర్తకున్ 98

క. శౌర్యము సత్యంబును స్వా,కార్యజ్ఞానమును భక్తి తాత్పర్యము గాం
భీర్యముఁ గలిగినఁ గురుకుల,వర్య తులంకేల సిరికి వాఁ డుత్తుఁ డగున్. 99

క ఇది సిద్ధాంతం బన రా, దుదితయశా యెట్టు లైన నున్న తవంశుఁ
విదితగుణుం డగుపురుషు, న్వెదకి నిలుపవలయు మాననీయపదమునన్. 100
వ అది యె ట్లం టేని 101
ఉ. ఒక్కటి యేను జెప్పెద మహోగ్రపుఁగేసరి కైనఁ దోడుగా
నుక్కును లావునుం గలుగు నుజ్జ్వలపత్త్రచయంబుఁ గొన్నఁ గా
కెక్కుడుకృత్యముల్ నడప నె ట్లగు నిట్టివి చాలు నంచుఁ దాఁ
గుక్కలఁ గూర్చి చేయఁ దనకుం దలఁపుల్ దలకూడ నేర్చునే 102
చ వలనుఁ గులంబు లేనిపరివారము గోటియు నేల నేర్చు న
గ్గలికయు [1]భక్తి పెంపు మదిఁ గల్గి సుహృజ్జనమిశ్ర మౌబలం
బిలువడి గల్గెనేని నిల యెల్లను నేలఁగఁజాలు [2]వేయుర
జ్జులు వినురాజు నేర్పరియు శూరుఁడుఁ గావలయుం జుమీ నృపా. 103
వ అని చెప్పి వెండియు 104
సీ వినుము మయూరంబువిధమున బహుచిత్రభంగులఁ బ్రజయంతరంగ మాత్మ
వశము సేయుచు మృదువాక్యముల్ వలుకుచు మంత్రంబు నెడఁ దనమాటపెడల
కునికి శరత్సమయోచితక్రియ చాడ్పు గాఁగ ధర్మంబు శిఖాప్రకార
మొంది తనర్చ సముల్లాసిపక్షమై యానంబు గైకొంచు నధికతరస
తే. మున్న తత్వంబు సంశ్రయయోగ్యమగుటఁ, గాంచుచునుదఱివచ్చినఁ గారుకాల
మేచు తెఱఁగున నేచుచు నీచకుటిల, గతులఁ దునుముచు నెగడుట పతికి నీతి
క కిరణములభంగిఁ జతురవుఁ, బరిజనముల నెందుఁ జొనిపి పరకృత్యంబుల్
నిరతంబును గనుఁగొనుచును, దరణికరణి వెలుఁగు టొప్పు ధరణీశునకున్ 106
తే అలుక గూరిమి ఫలదంబు లగుచు నుండఁ
గృత్యములఁ దా నెఱుంగుచు నిత్యవిధుల
నాయములును వ్యయంబులు నరసి కోశ
సంపదలు గాంచి యునికి రాజన్యగుణము. 107
వ అనిన విని యుధిష్ఠిరుండు రాజులకుదండంబు [3]సర్వసాధారణంబుతదీయస్వరూ
పంబు విన వలతుం జెప్పు మనిన నన్నరదేవునకు దేవవ్రతుం డి ట్లనియె 108

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు దండనీతి ప్రభావం బెఱింగించుట.

సీ అసితోత్పలచ్ఛాయమై దంష్ట్రికాచతుష్టయమును భుజచతుష్టయము జిహ్వ
కలు రెండుఁ బాదాష్టకంబును శంకుకర్ణములును బహునయనములుఁ గల్గి
యూర్ధ్వరోమంబులు నుగ్రాననాస్యంబుఁ గపిలజటాజాలకంబు నొప్ప
నసి గదా శక్తి శరాసన ముసల చక్ర ప్రాసశర తోమర త్రిశూల
తే పరశుముఖసాధనంబులఁ బాహువులఁ, దరతరంబ సంభేదనతాడనాదు

1 కొన్ను భక్తి. 2 వేయురాజులు; వేయు జాజులు. 3 సర్వసాధనంబు.

లైనవివిధప్రవృత్తులనేఁడచుచును జరించుదండంబు సుజనులు ప్రియమునొంద
సీ. పరుఁ డసంగుఁడు ధర్మపాలుండు ధర్ముండు విజయుండు శాస్త్రంబు విశసనుండు
గ్రహ మక్షరుఁడు ప్రజాగరము దురాసదుఁ డసి సత్యగుండు నిత్యగుఁడు శాస్త
ప్రాగ్వచనుండు శస్త్రంబు బ్రహ్మము తీక్ష్ణవర్ముండు మనువు శివంకరుండు
కౌమారిసుతుఁడు శ్రీగర్భుండు వ్యవహారతంత్రంబు సంగుప్తమంత్ర మనఁగఁ
తే. బరఁగుపేళుల నొప్పి యధ్వరమయాత్ముఁ, డైనవిష్ణుఁడు దండమై యావహిల్లు
శ్రీసరస్వతి యనునివి శిష్టదండ, నీతినామాంతరంబులు నృపవరేణ్య 110

వ. ధర్మాధర్మంబులు సుఖదుఃఖంబులు నయానయంబులు నర్థానర్థంబులు బలాబలంబులుఁ బ్రమాదాప్రమాదంబులు మొదలైనసకలావస్థలును దండంబున సమ్యగసమ్యక్ప్రకారంబులం గలుగుం గావున సమ్యక్ప్రకారంబుచేత దండంబున రక్షింపం బడినప్రజ రాజు నభివృద్ధి నొందించు నట్లగుట దండంబు రాజునకుం బరాయణంబు 111

క. సత్యప్రకారధర్మము, నిత్యానుష్ఠేయ మది సునీత మగుచు నా
దిత్యపతిఁ బ్రీతుఁ జేయఁగ, నత్యున్నతి నెసఁగు నాతఁ డన్నప్రదుఁడై 112

వ. దానంజేసి దండంబు ప్రసన్నంబై వెలుంగుఁ దదీయాభిధానంబు మఱియునుం గల దాకర్ణింపుము 113

ఆ. పురుషుఁ డీశ్వరుండు భూతాత్మకుండు జీవుండు ప్రాణుఁ డక్షయుండు సత్త్వ
మనఁగ నేడుపేరు లష్టమంబు ప్రజాపతి యనఁ బరఁగు దండదేవుపేరు 114

వసుహోముఁడు మాంధాతృనకుఁ జెప్పినదండోత్పత్తిప్రకారము.

వ. దండంబు సాక్షాద్దేవుం డట్లగుటఁ దెలిపెడునది యొక్కయితిహాసంబు గల దంగదేశాధీశుండు వసుహోముండను రాజు హిమశైలంబునముంజపృష్ఠంబనం బ్రసిద్ధం బగుశృంగంబునకు దేవీసహితంబుగాఁ జని యందు వసియించి మునిగణపూజితం బగువృత్తంబున నుదాత్తుం డయి యుండ నమ్మహీపతికడకు మాంధాతృండు సనుదెంచి సవినయంబుగాఁ బ్రణమిల్లిన నబ్భూవల్లభునకు నతం డర్ఘ్యపాద్యాదు లగునుపచారంబు లాచరించి వచ్చినపనియేమి యని యడిగిన నప్పుడమిఱేఁడు సవిస్తరంబుగా దండప్రకారంబు వినుటకై నిన్నాశ్రయింపవచ్చితి ననవుడు నమ్మహాత్ముం డతని కిట్లనియె 115

సీ. అజుఁ డధ్వరంబు సేయంగఁ దలంచి ఋత్విజు నాత్మసదృశుని వెదకి యొందఁ
గానక తా నొక్కగర్భంబు ధరియించి వేయేండ్లకును దమ్మి వెలువరించె
క్షుతసంభవతఁ జేసి క్షుతుఁ డనుపేరిటఁ బరఁగెడునా ప్రజాపతియు ఋత్వి
జుండుగఁ గ్రతు వొనర్పుచునుండ నంతర్హితంబయ్యె వలచుచందమున నడచు
ఆ. నట్టిదగుట దండ మధిప కార్యాకార్య, తంత్రభేద మెదలె దానఁ జేసి
మహి గలంగెఁ గడునమర్యాద వర్తించెఁ, గములజుండు విష్ణుకడకుఁ జనియె.

క చని సంప్రార్థించి యతనిఁ, గొని రుద్రునిఁ గాంచి నీసఖుం డీతఁడు వ
చ్చినకార్యము గృపతోడను, విను మని దండంబుతెఱఁగు వినిపించెఁ దగన్

వ అట్లు లోకరక్షకుం డగుపుండరీకాక్షు దండఁగొని దండాభావంబున జగంబు గలంగు టెఱింగించిన నవ్విరించిపలుకులు మనస్కరించి మహాదేవుండు నిజప్రభావంబు దండంబుగాఁ గల్పించి దండనీతి శాశ్రయుం డై పరఁగుచుండె

సీ వినుము ఋగ్వేదాదివేదముల్ నాలుగుఁ గల్పాదు లైనయంగంబు లాఱు
జెరసి విద్యలు పది పేర్చుపురాణంబు లనియును నొకవిద్య యధిప ధర్మ
విదులు సెప్పెడుశాస్త్రవితతి యంతయు నొకవిద్య సర్వన్యాయవిస్తరంబు
నొకటి మీమాంస దా నొక్కటి యిట్టులు వివరింపఁ బదునాల్గు విద్యలయ్యె
తే వైద్యకోదండగాంధర్వవిద్య లర్థ, శాస్త్ర మగునీతివిద్య తత్సహితవృత్తి
వెలయఁగాఁ బదునెనిమిది విద్య లభవుఁ, డేర్పరించె జగత్త్రయహితముపొంటె

వ ఇట్లు సమకట్టి దండంబును దండనీతిప్రపంచంబు లయినయవ్విద్యలను విష్ణువశగతంబులు సేసి నాసర్వేశ్వరుం డత్తమ్మిచూలికిఁ దుమ్ము ఘటించి యీభంగిం బ్రజాపతి ప్రసవంబు గావించె దండనీతి సమగ్రరూపయై చెల్లె నెల్లజగంబులుం బ్రియం బందె నరవిందభవుని యాగంబును సుప్రయోగంబై నడచె విష్ణుండు దండనీతిశాస్త్రంబు సకలంబు నాంగిరసున కిచ్చె నాంగిరసుం డింద్రమరీచులకు మరీచి భృగునకు భృగుం డనేకమునులకు నిచ్చె నీక్రమంబున నది జగంబులం బరఁగె దండంబుజాగరణంబున లోకంబు మర్యాదామహితంబై వర్తిల్లెఁ గపర్ది శంకరుండు రుద్రుండు భవుండు స్థాణుం డుమాపతి యనుపేళ్లం బరగునద్దండపుని నతులధర్మంబున నయించుభూపాలుం డైహికాముష్మికసిద్ధులం బొందు

క అని వసుహోముఁడు సెప్పిన, విని మాంధాతృఁడు దండవిభవజ్ఞుం డై
యనఘ మహీపరిపాలన, మొనరించెను నీతి దండయుక్తి వెలయఁగన్ 121

క ఈయాఖ్యానము విని భూ,నాయకుఁ డెవ్వం డిలాజనంబుల నతుల
న్యాయంబునఁ బాలించు న,రాయుస్స్థిరపుణ్యభాగి యగు నతఁడు నృపా 122

భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు ధర్మార్థకామంబుల తెఱం గెఱింగించుట.

వ అనినవిని ధర్మనందనుండు ధర్మార్థకామంబులనడవడి యెట్లయిన మేలై చెల్లు నని యడిగిన భీష్ముం డిట్లనుఁ దొల్లి యాంగరిష్ఠుం డనునరవరుండు కామందకనాముం డైనమునిని ట్లని యడుగ నతం డతనికిఁ జెప్పినభంగిం జెప్పెద నాకర్ణింపుము

చ అనయముఁ జేర్చుకామమున నర్థము ధర్మముఁ గ్రాఁగుఁ గామతం
త్రనిరతుఁ డైనవాఁడు సుపథప్రతిపన్నుఁడు గాఁడు దుష్టదం
డన మొనరింపఁ దట్టిపతి డాయరు సాధులు నార్యులున్ సుహృ
జ్జనులును దానఁ జేటు నగుఁ జావును బాటిలు నెల్లభంగులన్ 124

ఉ కావున ధర్మసిద్ధికి ముఖం బగునర్థమునందు నిష్ఠమై

సేవిధి నైనధర్మరతి యెక్కుడుగా మదిఁ బొల్పు టొప్పఁగా
మావిలబుద్ధిగాక యుచితాగతసౌఖ్యము లాచరించుచున్
భూవిభు డెప్డు భూమిసతిఁ బొంది రమింప మహోన్నతుం డగున్ 125

క. అన విని ధర్మతనూజుఁడు, జనమ్ము శీలమ్ము నధికసంస్తుత్యముగాఁ
గొనియాడు దత్స్వరూపం, బనఘా వివరింపవే దయారతి నాకున్ 126

వ అనుటయు నాపగాతనయుండు విను మని యతని కి ట్లనియె 127

క ము న్నింద్రప్రస్థంబున, నున్నతిమెయి ననుజతనుజయుక్తంబుగ నీ
వున్న తెఱఁగు దుర్యోధను, కన్నులు గమరింప నతఁడు గడు వగనొందెన్ 128

వ భవదీయసభయొప్పునకును రాజసూయంబు చెల్లినయుల్లాసంబునకును నట్లసహ్యపడి ధృతరాష్ట్రునితో భవద్గృహంబున నిచ్చలుం బదివేవ్రరు భూసురులు పసిండి పళ్లెరంబులం బాయసాహారంబులు గొనుట మొదలు గాఁగఁ లక్ష్మి పెంపు పుగ్గడించి తనవగపుదోఁపం బలికిన నతం డతని కిట్లను మధురాన్నపానమణిభూషణవరవాహనాదులం జేసి యుజ్జ్వలంబై యున్నది గాక నీయైశ్వర్యం బసదే పాండవాగ్రజుం డెక్కుడు మెఱసి యునికిం గలదు వినుము చెప్పెద 129

ఆ శీలవంతు లైన సిరిఁ బొందుదురు ధర్మతనయునింటిసిరికి నెవ యనంగ
నెక్కుడనఁగ లక్ష్మి యొసకం బెసఁగ నీవు, శీల మలవరింపు చిత్తమునను 130

వ మాంధాతృండు నాభాగుండు మొద లయినమేదినీపతులు శీలంబునం గాదె యీలోకంబునం బెంపు వడసి రివ్విషయంబునకు నొక్కయితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము 131

క దనుజవిభుఁడు ప్రహ్లాదుం, డనిమిషపతి రాజ్యలక్ష్మి యతులితశీలం
బునఁ గొని త్రైలోక్యంబును, దనకు వశగతంబు సేసె ధర్మం బలరన్ 132

క దానికి రోసి బృహస్పతి,తో నమరేంద్రుండు మేలు దొరకొనువిధ మె
ట్లో నావుడు భార్గవునిం, గానఁగఁ జను మతఁడు సెప్పఁ గరుణాన్వితుఁ డై

క అని గురుఁడు పంప నింద్రుఁడు, సని భార్గవుఁ గాంచి మేలు సమకూరు తెఱం
గనఘా యుపదేశింపవె, యనినం బ్రహ్లాదుఁ జెంపు మతఁ డెఱిఁగించున్ 134

ఆ అతని నాశ్రయించి యప్పురవిప్పించి,కొనిన మేలువొందు దనియె భార్గ
వుండు వజ్రి బ్రాహ్మణుం డయి ప్రహ్లాదుఁ, జేరి శిష్యవిధులు సేయుచుండె 135

వ అంత నద్దానవేంద్రుండు ప్రసన్నుండై భూసురాకృతి యయినసురపతితో సంభాషించిన నతండు నీకుఁ ద్రైలోక్యరాజ్యంబు సంప్రాప్తం బైనకారణం బేమి యెఱింగింపవే యనుటయు 136

ఆ దనుజనాథుఁ డిట్లను రాజ ననుగర్వ,మున ధరామరులకు మనసు గందఁ
జేయ నెపుడు నేనసూయాదు లమ్మహా,త్ములకు ధనము లిత్తు నెలమితోడ 137

వ వారలు మెచ్చునట్టిశీలంబునం బ్రవర్తిల్లు దానం జేసి మహోన్నతుండ నైతి

క. అనవుడు నీశీలము నా, కనఘా దయ నొసఁగవే మహాత్ములఁ దగఁ జెం
దినవారు బ్రదుక వలదే, యని దీనత దోఁప ననిమిషాధిపుఁ డరిగెన్ 139

క. విని ప్రహ్లాదుఁడు కృప దన, మనమునఁ గదురంగ విప్రమాత్రుఁడు గాఁ డీ
తనిభంగిఁ జూడ ననువెఱ,పును బుట్టఁగ నిచ్చె శీలముం బెం పెసఁగన్. 140

తే. పడసి యింద్రుండు శీలసంపన్నుఁ డగుచుఁ
జనియెఁ దదనంతరంబ యద్దనుజవరుని
తనువునం దుండి తేజిష్ఠతనువిలాసుఁ
డైనపురుషుండు వెడలిన నతఁడు సూచి. 141

వ. నీ వెవ్వండ వన నప్పురుషుండు నేను శీలంబ నీ విచ్చిన యవ్విప్రుపాల వసియింపం
జనియెద నని చెప్పి పోయెం దదనంతరంబ క్రమంబునం దేజోమయరూపంబులు
నిజదేహంబుననుండి నిర్గమింప నద్దానవేశ్వరుం డడుగుచు 142

క. ఉత్తమధర్మము సత్యము, వృత్తంబు బలంబు నగుట వినఁబడె బడిఁ ద
చ్చిత్తము విషాద మంద మ,హోత్తరమూర్తి యొకవారిజానన వెడలెన్ 143

క. వెడలిన నీ వెవ్వత వని, యడిగిన నాతనికి నిట్టు లను దీనత న
ప్పడఁతి సిరి నేను బల మె,క్కడకు నరుగు నందుఁ బోవఁ గడఁగి వెడలితిన్.

చ. అనిన భయంబు నొంది యతఁ డాసతితోఁ బరమేశ్వరీ మహా
వినయమతిన్ దనుం గొలిచె విప్రవరుం డతఁ డెవ్వఁ డన్న న
వ్వనిత సురాధినాథుఁడు భవద్ఘనరాజ్యవిభూతి యంతయుం
గొనుటకు నిన్నుఁ జెందె నిటు గోల్పడి తీవును నీదుశీలమున్ 145

వ. వినుము చెప్పెద శీలంబున ధర్మంబు వెలయు ధర్మంబున సత్యంబు దొరకొను
సత్యంబున వృత్తంబు సొప్పడు వృత్తంబున బలంబు వాటిల్లు బలంబున నేను
గలుగుదుం గావున సమస్తంబునకు మూలంబు శీలం బని చెప్పి సిరి పురందరు
పాలికి ధర్మాదులతోడఁ గూడం జనియె ననుటయు దుర్యోధనుండు శీలం
బెట్టి దనిన ధృతరాష్ట్రుం డతని కిట్లనియె 146

క. ఒలసి మనోవాక్కాయం,బుల ద్రోహాభావ ముఖ్యభూతములయెడం
గలిమి విను శీల మది మే, లొలయించును దాన నుల్ల మూన్పుము పుత్రా.

క. పరహితము సిగ్గుపాటుం, బొరయక యుండంగ నెదిరి బోధించుటయున్
నరసముదయంబు వొగడెడు, చరితము శీలమున కంగసంపద వత్సా 148

క. అనియె నని చెప్పి భీష్ముం, డను ధర్మజుతోడ నీకు నది నైజమ యే
నును బోధించితి శీలము, మనమ్మునం దిరము సేయు మనుజాధీశా. 149

వ. అనిన విని యజ్ఞనపతి భీష్మునితో నాశ యనునది యనంత రై యుండు నది
నిరర్థకరైన నయ్యోధుదుఃఖం బధికం బది దుర్యోధనుం దెర్చి కలసియుండం
జూచితి నమ్మహాత్ముండు దేఱక మదీయాశఁ గుంఠితంబుఁ జేసి నన్ను దుర్బుద్ధిం

గావించె నది విషాదంబు సేయ నాకు వడంచుట యరిది గదే యనుటయు
నాశాదోషనిరాసకం బైనయొక్క యితిహాసంబు గలదు విను మని యక్కురు
సత్తముం డిట్లనియె 150

భీష్ముండు ధర్మజునకు సుమిత్రుం డను రాజుచరిత్రంబు సెప్పుట

సీ. హైహయుండు సుమిత్రుఁ డను రాజు వేటవోయినచోటఁ దనచేత నేటువడిన
మృగ మమ్ముతోఁ బాఱఁ దగిలె వెన్వెంటన యదియును నొకమరి యగ్గమయ్యె
నొకమరి దవ్వయ్యె నొకమరి దృష్టికగోచరం బయ్యెను ఖురపదంబు
లరసి పాఱిన నింతనంతఁ దోఁచియు నాఁ బెనుచుచుఁ జని మహావనముసొచ్చె
ఆ. నవ్విభుండు డస్సి యచ్చట నొకముని, పల్లె కేఁగి మునులు ఫలజలములఁ
దృప్తుఁ జేయ డప్పి దేఱి యున్నెడ ఋష, భాఖ్యుఁ డైనతపసి యతనితోడ
క. వనమున నొక్కటి నీ వే, పనికై చనుదెంచి తేల పరమవిషాదం
బునఁ బొందె దనిన నాతం, డను నొకమృగ మమ్ముతోడ నరుగఁగ వెనుకన్
క. ఆసాసల వచ్చితి నను, గాసిం బెట్టి యది యడవిఁ గలసెను మృగయా
వ్యాసక్తుఁడు వగచుం దన, యేసినమృగ మనఘ తప్పి యేఁగుటకుఁ గడున్
వ. ఆశ యింత[1]దుర్నివార యగునే యనిన నమ్మునిపతి యమ్మనుజపతి కిట్లనియె
క. విను తీర్థయాత్ర సని యే, నను త్తమం బైనబదరికాశ్రమమున నొ
క్కనిఁ గాంచితిఁ గృశగాత్రునిఁ, దనుఁ డను పేరింటివానిఁ దాపసవర్యున్ 155
క. కని భక్తిం బ్రణమిల్లుడు, ముని యాతిథ్యం బొనర్చె మోదంబున నా
తనిపాల ధర్మభణితులు, విను చుండఁగ నొక్కధరణివిభుఁ డేతెంచెన్ 156
వ. విషాదవివర్ణుం డగుచు [2]సపరివారంబును సదారంబునుగాఁ జనుదెంచి యజ్జన
పతి మునిపతిం గాంచిన నతం డతిథిపూజాసత్కారంబులు సేసి యాగమన
కారణం బడిగిన నన్నరనాథుండు 157
చ. తనయుఁ డొకండు వాఁడు గుణధాముఁడు క్రీడనవాంఛ సాంద్రకా
ననమున కేఁగి కాడుపడినం దడవం జనుదెంచి యెందుఁ గా
నన మదియాశ ద్రిప్పికొనినన్ వెగ డందుచు వచ్చినాఁడ న
న్న నతఁడు వల్కకుండె వదనం బొకయించుక వాంచి చింతతోన్ 158
క. చింతించు నతనితో భూ, కాంతుం డిట్లనియె మఱియు గాఢతరాశా
క్రాంతత దుర్లభఫల యగు, టింత యసహ్య మగునయ్య యెఱుఁగ మునీంద్రా.
వ. అనుటయు నత్తాపసోత్తముం డమ్మహీపతియాననం బాలోకించి 160
క. ఏనరుఁడు మానసము ధృతి, నూన నుచితవృత్తి నుండు నుదిలగొనక యెం
దైనను నెయ్యదియేనియు, వానికి దుర్లభము లేదు వసుధాధీశా 161
క. అర్థాదు లగుఫలంబులు, ప్రార్థించినచోట సిగ్గు వఱుపక తగ న

1 దుర్నివారం బగునే. 2 సపరివారంబుగాఁ జనుదెంచి.

య్యర్థి సులభార్థుఁ జేయుక్రొ,తార్థుఁడు దుర్లభుఁడు దలఁప నఖిలజగములన్.

వ అని పలికి పూర్వాచారస్మారకత్వంబున ని ట్లనియె 163

క వినుము గుణవంతుఁ డొకరుఁడు, ధనవంతుం డైనయొక్కధరణీనాథుం దనకూడుసీఁకై కాం,చన మడిగి తదీయబాలిశత్వముపేర్మిన్ 164

క వివాతాశుం డై లజ్జా, మహితం బగునాశ దొఱఁగుమదితో సకల స్పృహాయును నెవ్వనియందును, వహింపనని యతులమైనవ్రతముం బూనెన్

వ అని చెప్పి యప్పార్థివుం డొల్లి తాను ధన మర్థించి యఫలితప్రయత్నుం డై తత్కాలజనితవైరాగ్యంబునం దపస్వి యగుట దేటపఱిచి వెండియు 166

చ ఒడఁబడి యీనివానియెడ నుల్లమునందుఁ గృతఘ్నుతం గడుం జెడు గగుదుర్వినీతునెడఁ జిత్తము కోర్కిఁ బట్టు సేసి లే వడి యగునీచకాంతయెడ వాఁక యాసలు సాఁగు నిట్లు పె క్కెడలను బాలునాసగమి యెల్లఁ దొఱంగుము సౌఖ్య మొందెదున్ 167

వ అని యాసపజ్ఞం బోవమి సుఖకరం బగుటం దెలిపి యవ్వీరద్యుమ్ను నకుం గరుణించి యతనికొడుకు భూరిద్యుమ్నుం దనతపోమహిమ నాకర్షించి పీడుకొలిపె నని చెప్పి ఋషభుండు సుమిత్రునిచిత్తంబు మృగయాశాయత్తంబు గాకుండ నట్లుగా బోధించెఁ బాండవాగ్రజా నీవును నివ్వాక్యంబు లాదరించి సుస్థిరుండవై నిరాశత్వంబున సంతాపంబు దక్కి సుఖవి గమ్మని పలికిన భీష్మునితో నబ్భూపతి భవదీయవచనామృతాస్వాదనంబున మనంబు దృప్తి సన దింకను ధర్మప్రకారంబులు వినరింపు మనిన నతం డతని కి ట్లనియె 168

క. తనభూమిఁ బరులభూమిని, ధనము లుపార్జింప వలయు ధరణీశునకుఁ ధనములు మూలము రాజ్యం,బునకును మూల మగుధర్మమునకు నరేంద్రా.

క అది బెట్టిదంపువెరవున, మృదుభూతోపాయమునను మెయికొనద ప్రజం బొదువ వఁటయు నాజ్ఞాసం,కద [1]గలసాకతముతోడఁ బతి యవహితుఁ డై 170

క విను బండారము పెరుఁగని, జనపతికి బలంబు మిత్రసంపదయును గ ల్గునె బలమిత్రవిహీనున, కొనరునె రాజ్యంబు విభవ మున్నత మగునే 171

ఉ కావున నర్థసంపదలు గల్మియ యింతకు మూల మైన ను ర్వీవరుఁ డాత్మశక్తి కతిరిక్తము లైనసముద్యమంబులం దా వలియం దలంచి సముదగ్రతఁ గైకొను టొప్ప దవ్విధం భావిభుతొంటికల్మికిని హాని యొనర్చు హరించుఁ బ్రాణముల్. 172

క తవకొలఁది నుపాయంబులు, వొనరిచి ధనవంతుఁ డగుట భూపగుణము ని ర్ధనుని నిజప్రజయును గై,కొనదు విరోధులును సరకు గొనరు కుమారా. 173

క. తెరువాటున ముచ్చిమి నుద్ధురు లగుక్రూరులకు మూఁక దోరం బగున

1 గలస్వాకతముతోడఁ.

వైరవరివారల బలంబుగ, ధరణీశుఁడు గూర్చుకొనుట దైన్యము దెచ్చున్.
క. అన్యాయంబునఁ గొదలిన, సైన్యముచే సమరజయము సమకూర దనూ
నన్యాయపరులు గాంతురు, మాన్యత్వము దస్యులైన మనుజాధీశా 175
వ. ఇట్లగుటకు నుదాహరణం బగునొక్కయితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము. 176

భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ గాకవ్యోపాఖ్యానము సెప్పుట.

సీ. అవనీశ పారియాత్రాచలంబున నుండు నొకబోయ ధర్మసంయుక్తబుద్ధి
వింట నేర్పరి మృగవితతిప్రకారజ్ఞుఁ డారణ్యదేశసంచారశాలి
తల్లికిఁ దండ్రికిఁ దద్దయు భక్తుఁడై ఫలమూలమధుమాంసములును మేలి
కూడుకూరలు [1]దొరకొల్పి వారికిఁ దృప్తియావహించుచు శయనాసనాదు
తే. లగుపదార్థముల్ హృద్యంబులుగ నొనర్చు
వలయునాహారములు మునివరుల కిచ్చుఁ
బగఱఁ దోఁచినఁ బరిమార్చు భండనమున
నొకఁడ వేవుర నైన మహోగ్రగతుల 177
క. కాపవ్యుం డనువేరను, దీపించినయతనిభూరితేజము గని ర
క్షాపరుఁడు వలయు మన కని, యాపాలమునఁ గల్గుదస్యులందఱుఁ దమలోన్.
ఆ. అతనిఁ దమకు నెల్ల నాధిపత్యము సేయు, వానిఁగా వరించువారు గాఁగ
నిశ్చయించి కూడి నెమ్మిమైఁ జనుదెంచి, కాంచి యిట్లు లనిరి గారవమున 179
క. బలవిక్రమసంపన్నుఁడ, వలఘుచరిత్రుఁడవు మమ్ము నందఱఁ బ్రభువై
తలకొని రక్షింపుము నీ, వలచినపని గొనుము పుత్రవర్గముఁ బోలెన్. 180
వ. అనిన విని యతండు వారల కిట్లనియె 181
సీ. శిశుజనమునిజనస్త్రీజనంబులఁ జంపఁ గా దెట్టివాఁడైనఁ గడఁగి మీఁదఁ
గవియక పోడుచుట కల్మషం బంగనఁ జెఱపట్టఁ దగదు విశేష మొకఁడు
వినుఁ [2]డెల్లసత్త్వంబులను బెంటిఁ జంపుట పాపంబు గోవుల బ్రాహ్మణులను
సంకటపెట్టంగఁ జనదు తదీయహితము గోరి పూని యుద్ధంబు సేఁత
తే. యధికపుణ్యంబు సస్యక్రియావిఘాత
మాచరించుట గడుదోష మవనిప్రజకు
బాధ గావించి కుడిచి శవంబు దొలుచు
ప్రవ్యగతి నది వొలియంగఁ బొలియు నతఁడు 182
వ. అని చెప్పి మీర లీధర్మాధర్మంబు లెఱింగి నాపంచినతెఱంగున బ్రదికెద రేని
మీకు ముఖ్యుండ నయి సఖ్యంబు సౌఖ్యంబుఁ బెనుప మీయోగక్షేమంబు
లరసెద ననిన దానికి వార లందఱుఁ బ్రీతిం బొంది యాతని [3]వశంబునవర్తిం
చి వర్ధిల్లి రిట్లు కాపవ్యుండు సాధులకుహితంబగునట్లుగా దస్యులం బాపంబులకుం

1 దరికొల్పి. 2 డెట్టిసత్వజాతిని బెంటిఁ. 3 వచనంబున.

కాపి తానును వారును నిహపరసిద్ధులం బ్రశస్తి వహించె 183

క. శాపవ్యోపాఖ్యానము, పాపహరము దీనిశ్రవణపఠనము లటవీ
వ్యాపారక్షేమంకర, రూపము లగు దస్యుమృగవిరోధము లడఁచున్ 184

భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు దీర్ఘదర్శి మొదలగు మత్స్యముల తెఱం గెఱింగించుట.

వ అని చెప్పి భీష్ముండు వెండియు నిట్లను దీర్ఘదర్శియుఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుండును దీర్ఘసూత్రుండును ననుమత్స్యంబులు మూఁడు జలచరబహుళం బగునొక్కయేటి మడువునఁ దమలోనం బొందుగలిగి యుండునవి వేసవి సొచ్చిన దీర్ఘదర్శి దక్కటిరెంటినిం గూడం బిలిచి 185

క మడు వింకఁగఁ బొతెడు నీ, రెడ త్రెవ్విన నొండుసోటి కేఁగఁగ రా దె
ప్పుడు నింకనినీళ్లు గల, మడువునకుం బోవ వలదె మన కిట్టియెడన్ 186

తే అనినఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుఁ డిట్లనియె నేవి,ప్రాప్తమయ్యెనకార్యంబుభంగి నెఱిఁగి
యప్పటికిఁ దగునట్లు సేయంగవలయు, మానితోపాయవృత్తి నేమఱుట లేక

వ అనిన నయ్యిరువెఱుంగులపలుకులు విని దీర్ఘసూత్రుం డిట్లనియె 188

క జడనిధిచందంబున నిమ్మడు వొప్పఁగ నిప్పు డేమి [1]మాఁడెనె యిప్డే
నడిచిపడ రిత్తనెవ్వగ, లుడుగుఁడు మఱి చూచికొంద మొయ్యన తఱితోన్.

క అనుటయు నిది కర్జము గా, దని పల్కుచు దీర్ఘదర్శి యంబుస్రోతో
జనితాభయ మగుపథమునఁ, జని చొచ్చెం బెద్దమడువు సమ్మదలీలన్ 190

వ తక్కిన రెండును నంద నిలిచె నిట్లు నిలిచిన యమ్మత్స్యద్వయంబునకు భయంబు జనియింపం గతిపయదివసంబులకు 191

క. పాతెడునీ రెడ త్రెవ్వఁగ, దాఱి బెడిద మైనయొండ దనుకఁగ నివ్వరం
బొతె మడు వంత వేఁడుక, కాఱులు జాలరులు సొచ్చి క్రందుకొనంగన్ 192

క వెరవున నూఁతల నెత్తెలఁ, గరముల మత్స్యములఁ బట్టి కడుసంతసముం
బొరయుచుఁ బ్రాళ్లం గ్రువ్వఁగ, గం మూహించి మదిఁ బ్రాప్త[2]కాలజ్ఞుండున్

క ఇం దొకత్రాడు గఱచి యే, నొందం గాఁ గ్రుచ్చినట్ల యుండెద వీ రీ
క్రందుకొనుట మానంగ న,మందత నది యొడల విడిచి మడువు దఱిసెదన్

క. అనియొకగుదిమీలనడుమ, నెనయంగాఁ దూఱి కఱచి యిరుదౌడలఁ ద్రా
డొనరంగఁ బట్టుకొని క్రుచ్చినచందము దోఁప మూర్ఛఁ జెందినభంగిన్ 195

వ. ఉన్నంత వేఁట దీఱె యగ్గుది గలయతండు 196

క. తెలినీట రొంపి వోవం, [3]దోలుచు నెడం ద్రాడు విడిచి దురితంబునకుం
దొలఁగి పొరదప్పి యం దొక, జలచర మున్నయెడ కేఁగె సంభ్రాంతగతిన్.

క. ముట్టఁబడి దీర్ఘసూత్రుం, డి ట్ట ట్టరుగఁగ నుపాయ మేది యొకనిచేఁ

---

1 మాఱెనని ప్డెం, నడిచిదకిరొందరు కెవ్వగ; మాలెరు నిప్డెం, నడిచిదడ రిత్తకెవ్వఁగ. 2 కాలజ్ఞుఁ డనుట. 3 దోలఁచుకొనం.

బట్టువడెఁ దనదు డెందము, పట్టు [1]వదలి చకితవికలభావేంద్రియుఁ డై 198
క విను దౌదవ్వులఁ గార్యము, గనికొని వలయుపని మున్న కావింపఁగ నే
రనిజడుఁడు దీర్ఘసూత్రుం, డనునమ్మత్స్యంబుభంగి నాపద నొందున్ 199
తే అప్పటికిఁ దోఁచినట్టులు దప్పకుండ, ననువుతో ధృతి గల్గి కార్యంబు నడపు
నతఁడు ప్రాప్తకాలజ్ఞాఖ్యు నట్లపోలెఁ, బరమసంశయ మయ్యెడు బ్రదుకుగాంచు
క ధుర్యత ననాగతము లగు, కార్యము లూహించి పని తగం జేయునయా
చార్యుఁడు సౌఖ్యముఁ బొరయును, నార్యస్థితి దీర్ఘదర్శి యనుమీనుక్రియన్

పలితరోమశు లనుమూషికమార్జాలంబుల సంవాదప్రకారము

వ అనిన విని ధర్మనందనుండు పెక్కండ్రు పగఱకు నగ్గమై హీనబలుం డైన నర
పతి యెప్పరుసున నాపద నిస్తరించువాఁ డని యడిగిన నప్పుడమితేనితో
భీష్ముండు మార్జాలమూషికసంవాదం బనునితిహాసంబు గలదది నీదగుప్రశ్నం
బునకు సదుత్తరం బగు విను మని యి ట్లనియె 202
సీ అడవిలో నొకమఱ్ఱియడుగున లాఁగఁ బలితుండు నా నొక్కయెలుక యుండు
నమ్మహీజముమీఁద ననిశంబు రోమశుం డనుపిల్లి వసియించు నాసమీప
మున సంజకడ నిత్యమును మృగంబుల కురు లొడ్డి వేకువ వచ్చి యొక్కమాఱుఁ
డగపడ్డవానిఁ గొం చరుగు నొకప్పు డాహారంబునకుఁ బిల్లి యచటఁ దిరుగఁ
తే బోయి యురిఁ బడి యుండంగఁ బొంచి చూచి
భయము దక్కి యచ్చోటన పలితుఁ డెరకుఁ
గ్రుమ్మఁగఁ జంద్రకుం డను గూబపులుఁగు
[2]వాలికుఁ డను ముంగియు నింత నంతఁ దోఁచె 203
వ ఎరలకై వచ్చి యిట్లు దోఁచిన నయ్యెలుక యారెంటిబారికిం దప్పి పోవరామి
దలంచి బెగ్గలించియు ధైర్యంబుకలిమిం గార్యం బూహించి యప్పిల్లిం
గొండొక సేరం జనుచు దానితో ని ట్లనియె 204
క ఉరిద్రెవ్వఁ గొఱికి యిప్పుడ, పెర వారఁగ నీకు నేను విడుగర సేయం
దొరకొనుట నీదుభాగ్యం, బరిత్వము దొఱంగి మైత్రి యలవఱుపు మదిన్
క ముంగికి గూబకు నగపడి, యంగంబులు వడఁకుచున్నయవి నా కిమ్మై
సంగతి గలిగిన నీయు,త్సంగంబుననుండి భయము దక్కుదు నేనున్ 206
చ అనవుడుఁ బిల్లి యిట్టు లను నార్తశరణ్యుఁడ వయ్యె దిట్టినీ
కనఘ హితంబు సేయ వల దయ్య జగత్పతి సాక్షి గాఁగ ని
ప్పని దగఁ బూనితిఁ జెఱపుఁ బాపి ననుం గదియంగ రమ్ము వ
చ్చిన నకులంబు గూబయును జేరఁగ నేరవు నాకు నోడుటన్ 207
ఆ అనిన నట్ల యగుట నాత్మ నెఱింగియు, కాదె సంధి యైన నాదు బ్రదుకు

1 గదల బడితవికలు. 2 హారితుఁ డనియెడు ముంగియు నంత.

నీదువిడుగరయును నిజమగు టూహించి, నిన్నుఁ జెందె బుద్ధినిశ్చయంబు 208
క అని పలికి బిల్లి పొదిగిట, ననయము నిశ్శంకవృత్తి నయ్యెలుక వసిం
చినఁ జూచి యయ్యులూకం,బును నకులము నచటు వాసిపోయె నిజేచ్ఛన్
క నకులము నులూకమును బో,కకు సంతస మంది యుండి గ్రక్కున నమ్మా
ఓిక మయ్యురిచేరులు గొఱుకక యలసత నల్ల నల్లఁ గఱచుచు నుండెన్
వ అమ్మెయిఁ బలితుం గొనకొని యయ్యురిం గొఱుక కుండుట యెఱింగి రోమ
శుం డి ట్లనియె 211
క తగునే యిట్లు కృతార్థుఁడ, వగునీ కురి గొఱుక కిట్టు లాలస్యము నేఁ
త గటా కృతఘ్నుతకు నెల, వగు టొప్పునె కొఱుకు కడఁక నద్రోహం డవై
చ అనుటయు నెల్క యిట్టు లను నాశ్రితరక్షణశీలు నిన్నుఁ గీ
డునఁ [1]బొరయింతునే యిది కడుం జెఱుగుందన మేను భీతి నూ
నినమదితోడ నమ్మమిన నెట్టన యియ్యురిఁ ద్రెంప [2]నయ్యెదన్
మనమున నెగ్గుగాఁ గొనకు మాలనిఁ గాంచినయప్డ త్రెంచెదన్ 213
క ఉరిఁ బాసి యేమి దలఁతో, యరిత్వమున వినుము ప్రబలుఁ డైనయతనితో
వెరవున సంధి యొనర్చియుఁ, గరంబు నమ్మమియ నీతిగాఁ గొంద్రు బుధుల్
ఉ మాలనిరాక చూచి భయమర్దిత మైనమనంబుతోడ న
క్కాలమునందు నీకుఁ జనఁగా వలయున్ వెస మ్రానిపైకి నా
యాలయముం జొరన్ సమయ మప్పుడ నాకును గాన యుత్తటి
న్నే లొనరింతు నమ్ము మిది నిక్కము గర్జము నీ వెఱుంగవే 215
క అనవుడు న ల్లెల తలప, వినుము భవత్ప్రాణరక్ష వెసఁ జేసితి నే
ననఘా నీవును నమ్మెయి, నను నాపదఁ బాప వలదె నమ్మి రయమునన్ 216
ఆ అనినఁ బిల్లి కిట్టులను నెల్క వేగిర, పడకు ముచితకాలభావ్య మైన
యత్నవిధిగదా సమగ్రఫలత్వంబు, నొందు నొందు దలఁప కూరకుండు 217
వ లని యి ట్లప్పలితుండును రోమశుండును నొండొరులతో మాటలాడు చుండ
వేకువ యయ్యె నట్టియెడ 218
క. తనతోఁ గొందఱు గుక్కలఁ, గొని యే తేరంగఁ గేలఁ గ్రూరకృపాణం
బును భీకరభంగి గ వెసఁ, జను దెంచెన్ మాలఁ డధికసంరంభమునన్ 219
ఆ పరిఘనాముఁ డైన పాపాత్ముఁ గని భయ, మడరఁ బిల్లి యిట్టు లనియె నింక
నేమి సేయువాఁడ నిదె వచ్చె జముదూత, వోలె సత్వరముగ మాలవాఁడు.
క. అనిన విని యొండ కోడకు, మనుచుం దెగఁ గొఱికె వేగ మయ్యురిఁ బలితుం
డనయముఁ జకితాత్ముం డై, చనియెన్ రోమశుఁడు నవనిజముపై కి వెసన్ 221
చ ఎలుకయు [3]బొక్కలోపలికి నేఁగి ముదంబునఁ బొంచిచూడ సం

1 పొరయంగ నిత్తునె కడుం. 2 నియ్యెదన్. 3 బొక్క.

కులముగ నేఁగుదెంచి పరిఘుం డురి ను గ్గగు కొల్లఁ జూచి ని
ష్ఫలతకుఁ జిత్త మెంతయు విషాదము నొందఁగఁ బోయెఁ బిల్లి య
ర్య్యెలుకకు ని ట్లనుం జెవికి నింపగురీతి నుదాత్తభంగిగన్. 222

ఆ మేలు సేసి తగినమిత్త్రునిఁ బడసి త, త్సుచరితముల వచ్చు సుఖము లనుభ
వింపఁ జూచు టుడిగి వేర్పడి యుండుట, యరయ నీతివిదుల తెరువుగాదు

చ అనఘ భయంబు నొందు టిది యారయ [1]కేలతనంబు నెమ్మిమై
మును నను నమ్మి చెంది భయమోక్షణముం గని నాకుఁ జాల మే
లొనరఁగఁ జేసి తీవు దుది నుల్లమునం దగ విశ్వసింప కి
ట్లునికి సుఖంబె నాదుసిరి [2]కుత్సుఁడ వయ్యెదు రమ్ము ప్రీతితోన్ 224

క బలవంతు లైనచుట్టంబులు నేనును నీకు మేలు వొనరింపఁగ ని
మ్ములఁ మనుట యొప్పదే ననుఁ,గలసి మెలఁగు విడువు శంకఁ గనుమభిమతముల్

వ అనిన విని యప్పలితుండు రోమశునితో నీపలుకు లుచితంబులు నామాటలు
విను మని యి ట్లనియె 22౬

చ అరులను మిత్త్రులం దెలియ నారయ నెంతయు సూక్ష్మకృత్య మ
వ్వైర మతిదుర్లభం బరులు వీ రన నుండియు మిత్త్రభావముం
బొరయుటయుఁ సుహృజ్జనులపోలికి గల్గియు శత్రుతాగుణ
స్ఫురణ మొకప్డు సూపుటయుఁ జూతుము గాదె ధరిత్రి నెల్లెడన్ 227

వ కావున నిన్నుఁ బెద్దగదియుట గర్జంబు గాదు నీవును మద్వశగతిం బొందుటఁ
జూచితేనియు నేమఱం జన దె ట్లంటేని 228

క బలవద్రిపులు ప్రయోజనములకై లోఁబడుట గల్గఁ బోలముల నేనుం
గులు దీమంబులపజ్జఁ దగిలి నెట్టన పట్టువడిన క్రియఁ జతురమతీ 229

చ అరియెడ మిత్త్రభావ మొకయప్పుడు కార్యముపొందెఁ గల్గిన
న్వైరవునఁ బాముఁ బట్టునెడ నిక్కము నమ్మక దానివాతికిం
గరము దొలంగఁ జేయునరుకర్జము వట్టి చరించు టొప్పదే
పొరుగున నుండి నీకు హితముం దగఁ జేసెద నెప్డు పంచినన్ 230

మ విను నీ కామిష మేను నీయెడఁ గదుఁ విశ్వాసముం బూని చే
రిన నీచిత్త మొకప్డు దుర్గతవికారీభూత మై దుర్వినో
దనహింసారుచి నొందు నీసుతసుహృద్బంధువ్రజం బేని ముఁ
ననుఁ గన్నఁ సహియింప దాత్మఁ గరుణ న్మన్నింపు మి ట్లుండెదన్. 231

వ అని యంత నిలువక 232

క. [4]బలుఫుటురిఁ జిక్కి పేరాఁ,కలితో రే యెల్ల నున్నకతమున నీకుం
జలిడి వలసి పిలిచెద విటు, వలయునె నీపల్కు నమ్మి వత్తునె చేరన్ 2 3

1 కేలుఁదనంబు. 2 కుత్సుఁడ. 3 రవి. 4 బలు కళ్ళటురిఁ బడి పేరాఁ.

ఆ. అనుడు నిట్లు దలంప నగునె మత్ప్రాణరక్షకుఁడ వైననిన్ను శత్రుఁ గాఁగ
దలఁతునే కృతజ్ఞతయుఁ బౌరుషంబును, గలుగ నేను వెఱవ వలవ దనఘ

వ అనిన రోమశునకుఁ బలితుం డిట్లనియె 235

క నీవలన నేను బ్రదికితి, నీవును నాకతన మూలనికి నగపడ వై
తీవిధమునఁ గల్గుసుహృ,ద్భావము చాలు నినుఁ జేరఁ దగ దిటమీఁదన్ 236

వ ఇవ్విధంబునకు శుక్రు వాక్యంబులుం గల వాకర్ణింపుము 237

క బలవంతుఁ డైనశత్రుని, వలనఁ బ్రయోజనము గలిగి వలను కలిమిఁ దాఁ
గలసియు నది గడచనఁగాఁ, దొలఁగ వలయు నమ్మినేనిఁ దుదిఁ గీడొలయున్

ఆ నమ్మఁ దగనివారి నమ్మకయున్నది, తగినవారి నైనఁ దద్ద నమ్మి
యుండఁ దగదు తన్ను నొరులు నమ్మెడునట్లు, యుండి యొరుల నమ్మకునికి నీతి.

వ ఇట్టిద బ్రదుకుఁదెరు వగుటం జేసి 240

క నినుబోంట్లను నమ్మక యే,నును బ్రతికెద ననఘ నీవునుం గని చండా
లునియట్టివారిమాయలు, నినుఁ బొందక యుండ బ్రదుకు నెఱిఁ బొమ్మింకన్

క అనిన విని సిగ్గువడి తన, చనుచోటికిఁ జనియెఁ బిల్లి సమ్మతిఁ బలితుం
డును వేఱొకతగులాఁగకుఁ, జని సముచితవర్తనమున సౌఖ్యముఁ బొందెన్.

క బలుపగఱవలనియాపద, దలఁగుటకును రిపునిహీనతరు [1]నైనఁ దనుం
గలపికొని బ్రదుకుటకు ని,య్యెలుకయుఁ బిల్లియును వెరవు లెఱిఁగించెదగన్

వ అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుండు శాంతనవునితో నెవ్వరియెడ విశ్వసింప కున్నం
జిత్తంబునకు విశ్రామంబుగల్గదు విశ్వసించిన దురితంబులు దొడరునట్లగుటం జేసి
విశ్వసించుటయు విశ్వసింపక యుండుటయు ననురెంటిలోనను బరమకర్తవ్యం
బెయ్యది యో నిశ్చయింప నేర ననుటయు నమ్మహీపతి కమ్మహాత్ముం డిట్లనియె
నీయర్థంబు దేటపఱుచునట్టియితిహాసంబు సెప్పెద నాకర్ణింపుము 244

బ్రహ్మదత్తునితోఁ బూజని యనుశకుని చైనసంవాదప్రకారము.

సీ బ్రహ్మదత్తుం డనఁ బరఁగిననరపతి నగరఁ బూజని యనునామ మొప్పఁ
జతురభాషిణి యొక్క [2]శారిక వర్తించు నది పిల్లఁ బెట్టి యింపారుపండ్లు
దెచ్చి యర్మిలి దాని కిచ్చుచో మే లేఱి యధిపుపుత్త్రున కిచ్చు నందుఁ గొన్ని
వాఁడును మచ్చిక వచ్చి యప్పిల్లతోఁ జర్లాట మాడుచు సంచరించు

ఆ నొక్క నాఁడు దాదియొద్ద లేకుండ న,ద్దారకుండు పిల్లతల [3]నొగిల్చి
చంపె దానితల్లి సనుదెంచి కని మది, నిట్లు లనియె శోక మెసక మెసఁగ 245

తే అకట కూడి మెలంగి యే మొకటఁ బెరిగిన, నర్థి నిదియును దానును ననుభవించుఁ
బట్టి యాడుచు నుండు నిప్పాపజాతి, పడుచు సంపునె యిటు దీనిమిడుకమిడుక.

1 కానయుఁ. 2 శకుని వర్తిలుచుండు. 3 నగల్చి.

ఆ రాచకొడుకు గాఁడె రాచవారికి నేటి
పరిచయంబు వేగ కరుణ విడుచు
హితవు మఱచు రాజు లెందు నమ్మికకుఁ బా
త్రములె సమదమతులు క్రౌర్యరతులు 247

వ. అని నిందించి 248

క ఈపగ దీర్చెద నంచుం, గోపంబున రాజుకొడుకు గ్రుడ్డులు రెండుం
బోపొడు నట్లుగ గోళ్లఁ, వే పెఱికి రయమున గగనవీథికి నెగసెన్. 249

వ ఎగసి యచ్చోట నిలిచి బ్రహ్మదత్తుండు విన ని ట్లనియె 250

క. చేసె నఘము దత్ఫలముం, జేసేతం గుడిచెఁ గాని శిశువు నెడఁ గా నా
చేసిన క్రౌర్యము లే దేఁ, జేసితి మా ఱొండు గీడు సెందదు నన్నున్ 251

వ అనవుడు బ్రహ్మదత్తుఁ డది యట్టిద నీ దెసఁ గీడు లేదు నీ
•చనుటకు నామనం బతివిషాదము బొందెడుఁ దొంటియట్ల [1]నె
మ్మిన నిలు మన్నఁ బూజని శమించునె యెండొరు చేతఁ బడ్డయీ
పెనుఁబగ నొంచి మాటపస బెల్పడి క్రమ్మఱఁ జేరు టొప్పునే 252

వ అనిన విని యతండు 253

క చేసినదానికి మాఱుగఁ, జేసినఁ బగ యంతతోడఁ జెడుఁ గాక గుణుల్
[2]డాసిన నష్మేలు విడిచి, దోసముఁ బట్టుదురె యెట్టితుచ్ఛులుఁ జతురా 254

వ అనిన నతనికి [3]శారిక యి ట్లనియె 255

క నెయ్యము సెడినను మాటల, తియ్యఁదనము వట్టి పగ మదిఁ గా మఱచినఁ జా
వయ్యెం జే టయ్యెఁ గలఁక, యయ్యె నొకటి మూఁడుఁ గాక యది మేలగునే

ఆ వినుము నేల [4]దోఁచికొనినను దాయాదు, లైన మాటమాట కేని నాఁడు
వారియెడను గీడు వారక చేసినఁ, బగ జనించు నిట్లు భంగు లైదు 257

ఆ పగయుఁ గల్గెనేని పాయునె గూఢమై, గ్రాన నగ్ని యున్న మాడ్కి నుండుఁ
గాన నమ్మి [5]బేల కాలాంతరంబున, నైనఁ జెడుచు సంధియంబు వలదు 258

క జననీజనకసహోదర, తనూభవుల సఖుల నమ్మఁ దగ దనినను నె
మ్మనమునఁ బగ గలవారలఁ, జను నే నమ్మంగ విడువు చతురవచనముల్ 259

వ. అనుటయు బ్రహ్మదత్తుం డి ట్లనియె 260

క కాలవశంబునఁ గీడు, న్మేలును జనులకును మూఁడు నీకును నాకుం
గాలి ఘువి సేయ వచ్చునె, తెలనె యే నంత యేల వెడఁబాయంగన్ 261

వ. అనిన విని శారిక యతని మొగంబు దేఱకొనం జూచి. 262

క విను చల్లనిమాటలలో, మునిఁగి యలుక [6]గుబ్బతిలు సముద్రజలములో

1 నమ్మి నిలుపుకున్నఁ. 2 డాసిన యష్మేలు. 3 శకుం. 4 ద్రోఁచికొనినను. 5 'బేలం' అని పెద్ద క్రతులు. 6 గుబ్బతిలు.

నన యుండి యాఱి చెప్పెడు, గనగన మనుబాడబాగ్ని కరణి నరేంద్రా. 263
క అని పలికి యవిశ్వాసము, మనమున నెలకొల్పి రాజమాటలకుం దే
లనివెరవుతోడ నావ్రా,జని దన కిష్టైనయెడకుఁ జనియెఁ గుమారా 264
వ అదియునుం గాక. 265
క. జననాథునకు నవిశ్వా,సనిరూఢత వలయు నెల్ల జనములయందుం
దనుఁ దనసిరిఁ గాచుటకై, యని నీతులు సెప్పుదురు బృహస్పతిముఖ్యుల్. 266

కణికుఁడు శత్రుంజయున కుపదేశించినహితవచనముల ప్రకారము.

వ ఆవాక్యంబు లాదరింప వలయు నని పల్కి యెండియు భీష్ముండు పాండవాగ్రజు
తో సౌవీరపతి యగుశత్రుంజయునకు భారద్వాజవంశవర్యుం డైనకణికుం డుప
దేశించినహితవచనంబులు గలవు వానిం జెప్పెద నాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె
క వికచముఖుఁ డగుచు శాత్రవు,లకు హితు లగునట్టివారలం గని భూపా
లకుఁ డెడ్డ కత్తెరయు నా,లుక బెల్లము నై [1]మనంబులుం గన వలయున్
ఉ జ్ఞాతుల నమ్మి తోడుకొని శత్రుల నోర్చి యహీనరాజ్యముం
బ్రీతి యెలర్పఁ జేకొనినపిమ్మట సౌఖ్యసమృద్ధితోషిత
జ్ఞాతినికాయుఁ డై మది నజస్రము నమ్మక సర్పసంయుతం
బై తనరారురమ్యనిలయంబున నున్నటు లుండఁగాఁ దగున్. 269
వ అని మఱియును 270
క వినుము తఱి వేచి రిపు మూఁ,పున మోవఁగ వలయు సమయముం గనికొని గ్ర
క్కునఁ గడవశిలాస్థలి వై,చినచాడ్పున నేర్పు [2]మెఱయఁజెఱుచుట యొప్పున్.
క పానము జూదము వేఁటయు, మానినియును భూపతులకు మధురవినోద
స్థానము లగు నైనను దగ, వైనవిధము దక్కఁ దగుల మాఁదద దెచ్చున్ 272
క విని విననివాఁడపోలెం, గని కాననివాఁడపోలెఁ గావలయు విభుం
డొనరింపఁ దలంచినపని, కను వగునంతకు నభేద్యుఁ డై జనులయెడన్ 273
క ఒల్లనికార్యం బాసల, నల్లన కాలగతిఁ గడపునది కాలముచేఁ
బె ల్లొదవు విఘ్నములు భూ,వల్లభునకు [3]నెపము వెట్టవచ్చుం బిదపన్. 274
తే బహుళ మగుగర్వమునఁ గార్యభంగియును న
కార్యసరణియు నెఱుఁగ కనార్యవృత్తిఁ
గాని తెరువున నడచు చున్నని గురుని
నైన శాసింపఁగాఁ దగు నండ్రు బుధులు 275
క. తెగఁ దీర్పక [4]తగ నార్పక, తెగటార్పక కడమకొంత ద్రిక్కఁగ నున్న
జగతీశ యప్పు నగ్నియుఁ, బగయును గడుఁ బెరుఁగుఁ గీడు వాటిల్లుఁ దుదిన్
ఆ. మార్దవమున మృదువు మర్దింపఁగా వచ్చు, మార్దవమున ఖరవిమర్దనంబుఁ

1 మనంబులుం గొరవలయున్; కలయఁ బలుకఁ గా వలయున్. 2 మెలఁపుఁ. 3 దప్పు. 4 తెగ.

తెల్లు మార్దవమునఁ జెల్లనియది లేదు, గాన మృదువ తలఁప ఖరము సువ్వే.
వ అనిన విని యజాతశత్రుండు ధర్మంబు నడవక యవగ్రహాదిదురితంబులు దుస్తరంబులయిన నాహారంబులు దొరకొననియట్టిచో ద్విజాతు లేమిభంగిం బ్రాణంబులు రక్షించుకొనువా రనుటయు నాపగానందనుండు విశ్వామిత్రచండాలసంవాదం బనునితిహాసంబు భవత్ప్రశ్నంబునకు నుత్తరం బై యుండు నాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె 278

విశ్వామిత్రచండాలసంవాదము.

క. ఏపారి తొల్లి త్రేతా, ద్వాపరములసంధి నొక్కవఱపు ధరిత్రీ
తాపంబుఁ జేసె జనముల, పాపంబున వత్సరములు పండ్రెం డధిపా 279
సీ ఏఱులుఁ జెఱువులు నిఫురఁ గర్షనము లెందును జెడఁ దరులతాదులును గమర
భూమియుఁ బస [1]మాల గోమహిషాదిజీవధనంబు వొలియ భూవరులు మేర
దప్పి లోకములో నిధాన్యముల్ గొన సధర్మం బంత కంతకుఁ [2]బ్రబ్బ నధికు
లనదలఁ జెఱుపంగ యాగముల్ దేవతాపూజలు నెడలంగ భూసురప్ర
ఆ ముఖము లైనవర్ణములచొప్పు దప్ప నాహారరహితజనము లచట నచటఁ
బడఁగఁ జూడ ఘోరభంగిగాఁ దఱ చయ్యె, డొక్కలున్న వారి కెక్క భయము.
వ అట్టిసమయంబున 281
క మునిపతి విశ్వామిత్రుఁడు, దనయాఁకలి కెందు మెలఁగి ధైర్య మెడలి యో
దనమాంసమూలఫలములు, జనుల నడిగి యెందుఁ బడయఁ జాలక దప్పిన్
వ. తూఁగాడుచుం జనువాఁడు 283
చ పసరపుకంపఁ బ్రోవులును బందులడొక్కలుఁ గుక్క [3]గుట్టలుఁ
ముసుఁగు వడంగ భూమితలముం దఱ చారఁగఁ గప్పుచుఁ మదిం
బస యొకయింత లేక పెఱప్రాణులసుం బొరిగొంచు నెప్పు దు
ర్వ్యసనతఁ గూరియున్న పెలివాండ్రురపల్లియఁ జేరి యయ్యెడన్ 284
వ ఆర్తినొంది యిట యట వోవంజాలక నేలం బడి యుండి ప్రాణంబులు వోవుట యుపేక్షింపం దగదు ప్రాణరక్షణంబ పరమధర్మం బని వితర్కించి తగునుపాయంబు చింతించువాఁ డప్పుడ చంపి [4]తి త్తొలిచి గాలిగొన వైచిన కుక్కకడిమంబుఁ గనుంగొని 285
క ఇది దప్ప నిప్పు డియ్యెడ, నొదవదు ప్రాణంబు గావ నొం డొకఁ డిదియుఁ
మది నూహింపఁగ ముచ్చిమి, [5]నొదవించికొనంగ వలసి యున్నది నాకున్
తే ప్రాణములు వోవ కుండంగఁ బరిహరింప
నొం డుపాయ మెయ్యదియు లే కుండనేని
ముచ్చిమియు ధర్మమగు సధమునిధనంబు

1 మాల. 2 బ్రబలు. 3 కుత్తుకల్. 4 తో లొలిచి. 5 నొదవించి.

గొనుట యొండును ముఖ్యమై చనుట గలదు 287

వ కావునఁ జండాలధనం బగుసారమేయమాంసం బపహరించి ప్రాణహాని పరిహరించికొందు నని నిశ్చయించియుండ నర్ధరాత్రం బగుటయుఁ జండాలు రెల్ల నిద్రింప నల్లన లేచి చని యమ్మాంసంబు పట్టి తిగిచిన నచ్చేరువ నిద్రించుచండాలుండు విధివశంబున మేలుకని నీ వెవ్వండవు మాంసంబు ముచ్చిలించెదవు నిద్రవోవం జుమ్ము నిన్నుఁ బొరిగొనియెద ననుటయు భయంపడి గ్రక్కున నమ్మునిపతి యేను విశ్వామిత్రుండ నని పలికిన వాఁడు వినయంబున శయ్య డిగ్గి కరుణంగన్నీ రొలుకం బ్రణమిల్లి కేలు మొగిడ్చి మహాత్మా నీతలం పేమి యని యడిగిన నతండు సాంత్వనవచనంబుల నిట్లనియె 288

చ దరికొనునాఁకలిం దనువిదాహము పుట్టినఁ బ్రాణహానికిం
బరిహరణంబు సేత కిది పాపమ యైనను గుక్కనంజు డే
భరపడి ముచ్చిలించెద విభావసుఁ డెంతశుచిత్వసంపదం
బొరసియు సర్వభక్షకతఁ బొందను నన్నును జూడు మట్లుగన్ 289

వ అనిన విని చండాలుండు 290

తే కుక్క మృగములలో నెల్లఁ గుత్సితంబు
దీనిఁ దిని ధర్మమున కేల హాని సేయ
నొం డుపాయంబు వెదకికొ మ్ముజ్జ్వలాత్మ
యనుఁడు వానికి ముని యిట్టు లనియె నధిప 291

క విను బ్రహ్మవహ్ని నాకుం, జెనుఁ బ్రాపై యుండ నేను వెఱతునె యిట్టి
ననుఁ బోవ నీక ప్రాణము, దనువున నిల్పుటయ చూవె ధర్మం బరయన్ 292

ఆ బ్రదికి యున్న నేఁ దపంబున విద్యను, బాచికొనఁగ నేర్తుఁ బాతకంబు
నట్టు లగుట జీవితాధార మైనయీ, నంజు డిప్పు డెట్లు నమల కుడుగ 293

చ అనుటయు నంత్యజుండు నగి యట్టివిధం బధమంబు గాక నె
ట్టన యది ధర్మమే కటకటా మిముబోంట్లకు నిట్లు సేయఁగాఁ
జనునొకొ యన్న నమ్ముని ప్రశస్తుఁ డగస్త్యుఁడు దైత్యమాంసముం
దినఁడె నశించెనే యతని తేజముఁ జెంపును నంతనుండియున్ 294

వ అనవుఁడు వాఁ డిట్లనియె 295

క పరహితము సేయఁ బూనిన, పురుషుఁడు పాపంబు సేసి పొందఁడు కీడుం
బరమమునిని యగువగస్త్యుఁడు, పరోపకారార్థకృతి నభవ్యుం డగునే 296

క నావుడు మదాత్మ బ్రాహ్మణ, తావిద్యత్త్వాస్పదంబు దానికిఁ గానే
నీవిధి యొనరించుట పాపావేశము లేదు దీని కడ్డపడకు వే 297

క అని ముని పల్కిన నంత్యజుఁ, డను మాంసము విడువ నోపకనుటగఁ దలఁచుం
జనునె భవదీయతేజో, ధనహానికిఁ గర్మణ వుట్టదా యొవ్వరికిన్ 298

వ అనవుడు గాధినందనుండు 299
తే కరుణ గలవేనిం బ్రాణంబు గాచికొనంగం
దలంచునాకు నిమ్మాంస మి మ్మలఘుచరిత
యట్టు లైన మ్రుచ్చిమియు లే దన్యత మెడలి
పడయువస్తువు సేయదు పాతకంబు 300
వ అనిన విని చండాలుం డి ట్లనియె 301
క అతిశయితపుణ్యదీప్తులు, ప్రతిగ్రహము నీచనరునిపాలం జేయక
మతిం దలంపం గూడునే వి,శ్రుతగుణ యే నెఱుతు నింకం జూఱుచుఱం బల్కన్
వ నీ వలచినయట్లు సేయు మని పారమేయమాంసం బిచ్చినం బుచ్చికొని దానం బ్రాణంబులు రక్షించుకొని విశ్వామిత్త్రుండు సనియె నింద్రుండు తదనంతరంబ లోకంబులవడ దేఱ వర్షించె నంత వార్షించి య త్తపస్వివర్యుండు దపోవిశేషంబున దోషంబునీంగికొని మనీషిజనస్తుత్యంబగునిత్యవ్రతంబునవిలసిల్లెనాపత్సమయసమాచారం బిట్టిద యని చెప్పిన భీష్మునితో భూవల్లభుండుధర్మసూక్ష్మప్రకారం బింతదురవగాహం బగునే యీయితిహాసం బాకర్ణించుట నాడెందంబు విషాదంబు నొందె ననవుడు నతండు ధర్మంబు బహుశాఖాసమన్వితంబై యుండు రాజులకు నెల్ల తెఱంగులు నెఱుంగవలయువిషాదం బేలయనవుడుసజ్జనవిభుండు

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు శరణాగతరక్షణసుకృతం బెఱింగించుట.

క శరణాగతసంరక్షణ, పరులకు సమకూరు నెట్టిపాటిఫలము ని
ర్భరకరుణాకర పరమా,దరమున నెఱింగింపు నాకు దాని తెఱంగున్ 304
ఆ అనిన భీష్ముం డిట్లు లను ముచుకుందుండు, నాంగం బరంగుధరణినాయకుండు
దనుజమంత్రి చేత వినినది యొకకథ, యఖలపాపహరణ మాచరించు 305
వ. అయ్యితిహాసంబు సెప్పెద గాన నీయడిగినయర్థంబు దెలియ నవహితుండవై యాకర్ణింపుము 306
సీ పాపాత్ముం డొకబోయ పక్షుల వధియించి తినియును బెక్కమ్మికొనియు నదియ
బ్రదుకుగా దానికి బహుసాధనంబులు సవరించుకొని మహాటవిం జరింప
నొకనాఁడు పెనువానయును గాలియును ముట్టి సకలజీవులకు నాశంబు పుట్టు
నట్టిది యై కాన యంతయు జలమయం బైన బెగ్గిలి యన్న రాధముండు
తే [1]వేగ వట్టొడి యెల్లను వెడలి మిఱుత, నొకవనస్పతి జొంపమై యున్న దానిం
జెంది రాతిరి యగుటయు శిలయ సెజ్జ,గాంగ శీతార్తుండై యుండె గౌరవేంద్ర
క ఆలుబ్ధకుం డత్తరువర, మాలోకించి కడు భక్తి ననియె నిచటిభూ
తాలిం గొలిచెదం గరుణా, శీలత ననుం గాచుటకు విశిష్టవిసీతిన్. 308
వ. అని యి ట్లప్పక్షిధ్వంసకుండు శయనంబు ప్రాపించియుండ నమ్మహీరుహంబుకోట

1 వరభుతో వల్లవల్లన వెడలి మిఱుత; వెల్లు వట్టోడిఁ బడియుంత మల్లి మిఱుత.

రంబున వసియించి యుండునది యొక్క కపోతంబు దనవల్లభ యొటయేని మేఁ
తకుం బోయి రాక తడసిన శోకించి 309

సీ ఎచటనున్న దియొక్కొ యింతప్రొద్దోక చోట నుండునే ననుఁబాసి యుజ్జ్వలాంగి
యన్మేను లేకున్న నిమ్మేనికలిమి నిరర్థకం బధికానురాగయుక్త
యగుసతిగుణముల యైహికాముష్మికసుఖసాధనంబులు సుమ్మె పతికి
నేకారణంబున నేమయ్యెనో వానయేపునఁ దెగియెఁ గా నోపు నకట
తే నేమి సేయుదు మందిరం బిపుడు పాడు,వాఱుచున్నది యనఁగ నప్పలుకులెల్ల
బోయవలలోన నున్న కపోతి విని మ,నంబు సంతోషపూరమగ్నంబు గాఁగ

క. పతిమదికి నింత యెక్కిన, యతివగదా పుణ్యవతి ప్రియాలాపము లీ
గతి వినఁ గాంచితి జన్మము, గృతకృత్యం బయ్యె నాకు గెలిచితి జమునిన్ 311

వ అని యుల్లంబునన యుగ్గడించి పతికిం దనతెఱం గెఱింగించి విధికృతంబునకు
వగవం బని లే దని మఱియు ని ట్లనియె 312

చ శరణము సొచ్చినం దగఁ బ్రసన్నతఁ గైకొని రక్షణంబు సా
దరముగఁ జేయు టత్యధికధర్మముగా బుధకోటి సెప్పు నీ
వరసి మహార్తు వీని శరణాగతు నోపినభంగి నాపదం
బొరయక యుండఁ జేయుము ప్రభూతభుసీతునఁ గొంకు వోయెడున్ 313

క అని యేర్పడ భాషించిన, విని శోకము డిగ్గవిడిచి విహగము గరుణం
దనజాతి సెప్పి తగ ని, ట్లనియె మనుజభాషణముల నాలుబ్ధకుతోన్. 314

క ఓయన్న డస్సినాఁడవు, మాయింటికి నతిథి వైతి మసలక నీకుం
జేయవలయు నాతిథ్యం, బేయది భవదీప్సితార్థ [1]మెఱిఁగింపవనా 315

చ అనవుడు నుల్ల మెంతయుఁ బ్రియంబు వహింపఁగఁ బక్షివైరి నీ
తున సకలాంగకంబులుఁ [2]బ్రతున్నము లయ్యెడు దీనిఁ బాపవే
యనిన విహంగమంబు రయ మారఁగ నచ్చటిపుల్ల లెల్ల ము
క్కునఁగొని తెచ్చి ప్రో విడి యకుంఠిత మైనదయాగుణంబునన్ 316

వ ఆపొంతపల్లియకు రయంబునం జని పుల్లతల సంగతం బై నయింగలంబు 317

క కొనివచ్చి పుల్ల ప్రోవునఁ, దనుకంగా జేసి నెమ్మి దళుకొత్తఁగ వి
ట్లను బోయతోడ మే నీ, యనలంబునఁ గాఁచికొనుట కై లెమ్మనఘా 318

చ. అనవుడు వాఁడు గువ్వహృదయం బలరం దనయంగకంబు ల
య్యనలశిఖాకలాపమున నల్లన యల్లన కాఁచి శీతబా
ధన ముడుగంగఁ జేయఁగఁ బదంపడి యాఁకలి సాలఁ దోఁచెఁ దోఁ
చిన నెఱిఁగించె గువ్వ కది సేయ నుపాయము లేక యాత్మలోన్ 319

వ వగచి వెలువెలంబాఱి తలంచికొని వాని కి ట్లనియె. 320

---

1 మెఱిఁగింపుమనఘ. 2 బ్రదూనము.

తే ఖగములను జీవనం బనఁ గలదె సంగ్రహించినట్టిది యాఁకలి కేమి యైన
మాకు దొరకొన్న ఁదిండుము గాకయైన, నీవు దక్పితి వాతిథ్య[1]నియతివలయు

కపోతంబు దనశరీరమును బోయ కాహారంబుగా నిచ్చుట.

వ నాశరీరం బాహారంబుగా నిచ్చెదఁ గొనుము 322
క అని పలికి యగ్ని వలగొని, తనదేహము దానిలోనఁ దడయక యిడినం
గని బోయ విస్మయంబున, మన మూనఁగఁ గొంతసేపు మ్రాన్పడి యుండెన్ 323
వ పదంపడి. 324
మ కలదే యిమ్మెయిపౌరుషంబు జగతిం గారుణ్య మేపార ని
ష్ఫలుఁ గి ట్లిచ్చునె మేను నాదుచరితంబుల్ నిందకుం బట్టు లై
తలఁపఁగ వచ్చిన నింతకీ డగునె యేతత్క్రూరఘోరచే
ష్టలు మానం గలవాఁడఁ బక్షిగురు వై సంధించె సద్బోధమున్ 325
వ అని యంతరంగంబున వైరాగ్యంబు నిరంతరం బగుటయు నంత నిలువక 326
మ ఇది యి ట్లాలిని బంధులం దొఱఁగి తా నీయగ్ని లోఁ గూలె నొ
ప్పిదమై యుండఁగ నిట్టికొంప యొలయం బెంపారువైరాగ్యసం
పద పాపంబుల నెల్లఁ ద్రుంపఁగ మహాప్రస్థానపుణ్యాత్వ మొం
దెద నే నిప్పుడ యంచు మానసము శాంతిం బొంద నిర్మోహుఁడై 327
క వలలోన నున్న పులుఁగుల, వెలువడఁగా విడిచి వలయు వెండియుఁ దనకుం
గలపక్షినిహతిసాధనములు నచటనె యుండఁ బోయె బోయ నియతుఁడై
ఆ అక్కపోతి నాథుఁ డగ్నిలోఁ బడుటకు, శోకవహ్నిఁ జిత్త మాకులముగ
నెలుఁగు రాలుపడఁగ ని ట్లని పలవించె, నశ్రుజలతరంగితాస్య యగుచు 329
క నాయాఁకలి కోర్వ కెపుడు, వే యైనను నేఁ గొనంగ వెండి యనుభవిం
తాయాస పడుటఁ గనుఁగొని, నోయుదు ననుఁ బాసి యిటు సనుట దగవగునే
వ అని వెండియు 331
సీ ఇరుగుఁబొరుగుపంబుల నింపారువిరులను బలు పైనపొదల కేవలకుఁ దార్చి
సెలయేఱులందలి తెలినీటఁ దనుపుసొం పెలసినగిరుల [3]తెప్పలకుఁ జేర్చి
మావిమ్రోకల నెలదీవఁ జెన్నొందు తోఁటలకడ [4]నలితోడఁ జెంది
యలరునె త్తమ్ములకలిమిఁ జెల్వగుడిగ్గి యలతీరభూముల నల్లఁ బొంది
తే నన్ను మనమునఁ దేల్చి యానంద మొందఁ, గేలి సలిపెదునీ దగులీల మఱవ
నావశంబె ప్రాణేశ ప్రాణంబు లిపుడ, నిన్న కూర్చి యే తెంతు నీసన్నకడకు 332
వ అట్లుం గాక. 333
క తేనియనుమరణమునఁ దన, మేను విడిచినట్టికాంత మేలిఁదవికిం
దాను నతండును నరిగి యనూనస్థిరసుఖము లందు చుండుట వింటన్ 334

1 పిత. 2 తెంపు పెలయు. 3 తెంపులకుఁ. 4 నచ్చితోడఁ.

క అని పలికి యపుడ యనలము, ఘనముగ దరికొల్పి మది వికాసముఁ బొందం
దనవల్లభుఁ దలఁచుచు వల, గొని లీలం జొచ్చి యతనిఁ గూడం జనియెన్

క స్ఫురితవిమానముమీఁద న,మరతతి వేష్టింప రత్నమయభూషణసుం
దరదివ్యమూర్తి వెలిఁగెడు, వరునిఁ గలసి పరమసౌఖ్యవైభవ మెసఁగన్ 336

తే లీల మూఁడుకోట్లేఁబదివత్సర లేమపిండు, బలసి యభినందనము సేయఁ బొలిచె నిట్లు
సనినపక్షియుగ్మంబువ ర్తనము దోఁచెఁ, బుణ్యవర్తనుఁ డగుట నాబోయకపుడు

వ తోఁచిన నతండు 338

క ఏనును నిట్లగుదు ననుచు, నూనినకౌతూహలమున నుల్లము వొదలఁగా
మేనెల్ల ముండ్లు నింపఁగఁ, గానఁ దఱిసి గళితర క్తకలితాకృతి యై 339

తే అరుగుచుండువాఁ డొకచో దవానలంబు, గట్టెరిరి కాననం బెల్ల ముట్టికొండ
సంప్రమోదితచిత్తుఁడై చక్కఁ జొచ్చి,యొడలు నొఱఁగి దేవత్వంబునడసి యొప్పె

ఉ ఈయితిహాస మర్థిమెయి నెజ్జనముల్ వినినం బఠించినం
బాయు నుదాత్తగోవాననపాతక మైనను భూరిసౌఖ్యముల్
వేయివిధంబులం బొరయు విన్ను తగఁగా శరణార్థిఁ దోషితుం
జేయని [1]నాఁడు కల్మషముఁ జెందు నొకప్పుడుఁ బాయ దేమిటన్ 341

వ అని యిట్లు శరణాగతరక్షణఫలవిశేషప్రకటనం బగులుబ్ధకకపోతాఖ్యానంబు
సెప్పిన విని యప్పితామహునిమీఁదం బ్రీతివినయవిస్తారవిలోకనం బెలయ న
ప్పాండవాగ్రజుండు 342

క పాపంబు బుద్ధిపూర్వ,వ్యాపారము గాక తొడరినప్పుడు మనుజుం
డేపాట దానినంతయుఁ, బాపఁగొనం జాలు సుజనబాంధవ చెపుమా 343

వ అని యడిగిన న య్యార్యవర్యుం డాధరణీభరణధుర్యునకు నిట్లనియెఁ దొల్లి పరి
క్షిత్తనయుం డగుజనమేజయుం డనుమహారాజు దన కబుద్ధిపూర్వకబ్రహ్మ
హత్య వాటిల్లినం దత్కిల్బిషంబు వాపికొనియె నది పురాణకథయై మునుల
వలన వినంబడు న త్తెఱం గెఱింగించెద నాకర్ణింపుము 344

క పాపంబు నొందరుటయు నా, భూపాలకుఁ బ్రజయు విడిచె భూసురులును నిం
దాపాత్రంబుగఁ జేసిరి, తాపము మదిఁ గదిరి యతఁడు తల్లడ మందెన్ 345

తే. అట్లు జనమేజయుఁడు వగ నారఁ గూరి
పురము వెడలి యొక్కరుఁడును బోయి కాన
నాంతరము సొచ్చి శౌనకుం డనుమునీంద్రు
నాశ్రమము రోసికొని చని యమ్మహాత్ము 346

వ కాంచి దండప్రణామం బాచరించి సవినయంబుగఁ గరంబులు మొగిచి
నిల్చినం జూచి యతండు 347

[1] వాఁడు బాయఁ దేమిటన్.

చ పెనుఁబోల వల్చుచున్న యది పీనుఁగుఁ జూచినయట్లు లయ్యెదుర్
నినుఁ గనుఁగొన్న నీయెడకు నీవిది యేటికి వచ్చె దెక్కడేఁ
జనుము శిరంబు క్రిందుగ నజస్రము వ్రేలఁ గలాఁడ వీభవం
బునతుదిఁ గ్రూరకాకచయముల్ దొలువఁగ నరకాధివాసి వై 348

చ. అనుటయు గర్హకర్హుఁ డగునట్టిదురాత్మునిఁ బూజితవ్రతుల్
గని యిటు లంటయుక్తమటు గాన కదా భవదీయపాదవం
దన మొనరించి దీనివలన దారుణపాపము వాచికొందు నే
ననుమది వచ్చినాఁడ సదయం బగుచూడ్కిఁ బరిగ్రహింపవే 349

వ అనిన విని కరుణాయత్తచిత్తుం డగునత్తపోధనసత్తముం డి ట్లనియె 350

క విను కొంద అల్పబుద్ధులు, నను నెంతయు ధిక్కరింప నవ్వఁగ వారిం
గొనక బుధులైనవిప్రులు, ననిమిషులును మెచ్చుచుండ ననియెద నీతోన్ 351

క హీనప్రజ్ఞుఁ డకార్యము, లైనవి సేసి తుది వగచు నతులప్రజ్ఞా
పానుమవారూఢుఁడు వగ, నూనఁడు [1]దురిత మనువఁతితి కోడక యునికిన్ 352

వ ప్రజ్ఞాకార్యంబు లై యనుష్ఠింప వలయువానిం జెప్పెద నీకుం బాపంబునెడ
ననుతాపంబు గలిగి ధర్మప్రవణుండ వైతే యనుటయు నమ్మనుజనాథుండు 353

క. తాపసవర తీవ్రం బగు, పాపాగ్నిజ్వాలచయము పాలుపడి పరీ
తాపము నొందుచు ధర్మ, వ్యాపారజలాభిలాషి నై యున్నాఁడన్ 354

వ భవదీయకృప నాశ్రయింప వచ్చితి నన్ను రక్షింపవేయనవుడు నమ్మునీంద్రుండు

క భీతి [2]యొకటి గోరుటయును, నీతలఁపులలోన దీని కిది గత మనఁగా
నేతెరువును గలుగదు మ, చ్చేతోగతి ధర్మవృత్తిఁ జిక్కుట దక్కన్ 356

క ఆతురత నీవు నాకడ, కేతెంచినదానఁ జేసి యెలసినధర్మ
ద్యోతనకౌతూహలమున, నీతోఁబడవలసె వినుము నిశ్చలమతివై 357

క భూవిబుధుల కెయ్యది హిత, మావిధమున నడచువాఁడ వగునది ద్రోహా
భావంబు ప్రతిజ్ఞాతం, బై వెలయఁగ వలయు నీకు నాజాతియెడన్ 358

చ అనవుడు ధర్మవృత్తము మదాత్మకు నైజము దోషవృత్తికిన్
మునివర యేను భీతుఁడ సముజ్జ్వలవిప్రకులంబు నాకు మ
న్ననలకుఁ బాత్ర మెవ్విధమునం దెగి ద్రోహము దానియందు నా
మనము దలంప దింతకును మాన్యభవచ్చరణంబు లంటెదన్ 359

వ. అనుచుఁ దదీయపాదస్పర్శనంబుసేసి యవ్విధంబునం గృతశపథుం డగుటయుఁ
గరుణాగోచరం బగుచిత్తంబుతో నత్తపోధనవర్యుం డాదరమేదురావలోకనం

---

1 దురితములబిరవి గోచరయుండుగా. 2 ఒక్కటి గోరుటయును, సీతలఁపులన్ దోష డింకొక్క గతియును నా, నేతెరువులున్ గలుగదు.

శాభూపాలునిమీఁద నొలయ నిట్లను నట్లనిం జెప్పెద నవహితుండ వయి
యాకర్ణింపుము 360

సీ శ్రీమంతుఁడును బలశ్రేష్ఠుండు నగు రాజు భోగంబుఁ దర్పంబుఁ బోవ విడిచి
ధర్మంబు గైకొని తపమును దానంబు నధ్యయనంబును యాగవిధులు
నాచరింపఁగఁ జూచి యచ్చెరువడి యనుగ్రహము సేయదె భూతరాజి యతని
కధిప యయాతివాక్యమునర్థ మెఱిఁగింతు వినుము సరస్వతియును దృషద్వ
తే తియును ననుపుణ్యనదులందుఁ దిరిగి తీర్థ, సేవ సేయుచు నధ్యయనావధాన
దాననిర్ధూతరాగత్వదయలు గలిగి, పరఁగఁ బాపకళంకలేపంబు వాయు 361

వ అదియునుం గాక యొక్కపరమస్మృతి సెప్పెద వినుము 362

చ దురితము సేసి తాపమునఁ దూలిన నిం కిటు సేయ నన్మతిం
బొరసిన ధర్మసంచరణ బుద్ధియ మే లని యాదినం గ్రియా
పరుఁ డయి మేలు సేసినను బాదము పాదముగాఁ గ్రమంబునన్
విరియు సమస్తముం దదభివిష్టకళంకము నిశ్చయంబుగన్ 363

చ నరవర వాసవుం డడిగినన్ గురుఁ డిట్లని చెప్పె బుద్ధితోఁ
బొరయనిపాతకంబులు సబుద్ధికపుణ్యములన్ నశించు నం
బరమునఁ బట్టనట్టిమలఁ పంకము గారములోన నద్దఁగా
విరిసినయట్లు నమ్ము మిది వేదము సెప్పిన నేనుఁ జెప్పితిన్ 364

వ అని యిట్లు బహుప్రకారంబులం గారుణికోత్తముం డగునత్తాపసోత్తముండా
భూవరు బోధించి తీర్థసేవాదిపునశ్చరణంబులం బరిపూతాత్ముం గావించి
యశ్వమేధంబు సేయించిన నుజ్జ్వలుం డయి యజ్ఞనమేజయుండు నిజరాజ్యంబు
పరిపాలనంబు సేసె నని చెప్పి వెండియు 365

భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ గృధ్రజంబుకోపాఖ్యానము సెప్పుట

సీ గాంగేయుఁ డిట్లనుఁ గౌంతేయపూర్వజునకు విదిశాపట్టణమున నొక్క
బాలుండు మృతుఁ డైన బంధులు ప్రేతభూమికిఁ గొనిపోయి యమేయశోక
వివశాత్ము లై పలవింపఁగా గ్రద్ధ యొక్కటి వచ్చి మీర లిక్కడ భయంబు
దక్కి యేడ్చుచునుండఁ దగ దిదె క్రుంకెడుఁ బ్రొద్దు రాక్షసులును భూతములుఁ బి
తే శాచములు ప్రచ్చి తిన నిపు డేచి వచ్చు,జననమరణముల్ వింత లె చన్న శిశువు
తోన యందఱుఁ జనుటకుఁ బూని యుండు, వార లేపాండువీనుంగు వైచి వేగ
క తెగి పోయినవా రేడ్చిన, మగుడుదు రే వెఱ్ఱులార మానుఁడు మీరుం
దెగుదురు దడసిన నావుడు, నగు నట్టిద కర్జ మనుచు నందఱు భీతిన్ 367

వ శవంబు విడిచిపోవం జూచిన నొక్కనక్క [1]బొక్కలోనుండి వెడలివారలతోడ
సీ గ్రద్ధమాటల కేల కడుభీతిఁ బొందితి రక్కటా బాలుని నట్టవడను

1 బ్రొక్క

నిటు వైచి పోవఁ గా నొల్లాడె నేడ్వఁడు శోకంబు వావని చొప్పటఁ గొంత
ప్రొద్దంతలో విధి క్రూరుండు గాకున్నఁ బ్రాణంబు గ్రమ్మఱ రాక గల్గు
నో యెఱుంగుదు రే యినుండును నస్తాద్రిఁ [1]జేరఁడు వెఱవక మీరు నిలువుఁ
తే డనిన వాయసు మనమున నాస పుట్టి, మగిడి వచ్చిన గ్రద్ద యిమ్మందబుద్ధి
యైననక్క మాటలు విన నగునె వికృత,మయ్యెఁ బీనుంగు వచ్చునే యసువులింక

క కడు బెట్టిదుండు కాలుఁడు, మిడుక మిడుక నపహరించు మీ రియాసల్
విడువుఁడు బాలునికి సుగతిఁ, బడయుఁడు దానాదు లైన బహుధర్మములన్

వ అని పలికిన నాగృధ్రంబువచనంబు లాక్షేపించి యజ్జంబుకంబు వారల
నుద్దేశించి 371

క క్రూరంబు గృధ్ర మిట్టికు,మారకునిం జూచి చూచి మసలక పోవక
మీ రెట్లో చ్చెదరో క,న్నీ రిటు ననుబోఁటులకును నిలువ కొలికెడున్ 372

క దయ మాలి పోవ నేటికిఁ, బ్రయత్నమునఁ బొదువ దైవబలమున మీకుం
బ్రియమెసఁగ బ్రదుకు బ్రదుకం,డయినను మఱిపోవరాదె యనిచెప్పటయున్

వ గ్రద్ద యి ట్లనియె 374

ఆ ఏను బుట్టి వేయు నిన్నూఱు మున్నూఱుఁ, గలవు వత్సరములు గాన నెందు
బాలు యౌవనస్థుఁ బ్రౌఢుని వృద్ధునిఁ, జచ్చిపోయి మగిడి వచ్చువాని 375

క ఒకట గలదు వత్తురు వే,ఱొకగర్భంబునకు మృతులు శిశుక్కివ మాన
క్కకు నేటిబుద్ధి పీనుఁగు,నకు బ్రదు కెటు గలుగు నట్టివవ్వులు గలవే 376

సీ అనవుడు [3]నెగ వెక్కి యాబిడ్డ వైచి పోయెడువారలకు నడ్డపడుచు నక్క
వినుఁడు రాఘవుఁడు నేర్పున బ్రదికింప డే మృతుఁ డైనభూసురసుతుని మగుడ
సృంజయుకొడుకు సచ్చిన నారదుఁడు ప్రభావంబునఁ గ్రమ్మఱ వానిఁ దేఁడె
యట్టులయొకసిద్ధుఁ డమరుండు మీ యేడ్పు లాలించిదయ బాలునసువులొసఁగె
ఆ నేని మేల కాదె యిది యేల పోయెద, రనిన వారు మగిడి యరుగుదెంచి
శిశుశవముచుట్టుఁ జేరి పెల్లేడ్చిరి, పనవి పనవి యంత నినుఁడు గ్రుంకె 377

వ ఆగృధ్రంబును జంబుకంబును నాఁకలిచేత వందురుచుండి తానతానబాలశవంబు
నాహారంబు గొనుటకై యివ్విధంబునం దమతమపల్కు నేర్పున నజ్జనంబుఁ
గ్రమ్మఱించెఁ బ్రొద్దు గ్రుంకనం దా నచ్చోట నిలువ నేరదు గావున గ్రద్ద
యటమున్న వారు వోవునట్టి తెఱంగు మాట లాడె రాత్రియైనందనకు మేలు
గావున నక్క వారలు దడయుటకుం దగినచందంబుఁ జెప్పె నది వానితెఱంగు
ప్రేతవనవిహారనిరతుం డగుశంకరుండు కరుణాకింకరుం డగుట నప్పుడు 378

ఆ అట్లు పనవి యేడ్చు నజ్జనంబునకుఁ బ్రత్యక్షమై వరంబు లడుగుఁ డనిన
సంప్రమోదభక్తి సంభ్రమభరితు లై, చక్క నవనిఁ జాఁగి మ్రొక్కి వారు 379

1 జేరఁడు. 2 యా[illegible] నక్కకు. 3 [illegible]

క బాలమరణశోకంబునఁ, దేలక యుండంగఁ గావు దేవోత్తమ నీ
వాలించిన బ్రదికితిమి ద,యాళుహృదయ పార్వతీప్రియా చంద్రధరా 380

వ [1]అనుచు లేచి నిలుచుటయు శివుం డాశిశువుప్రాణంబు లొసంగి వీఁడు శతా
యుష్మంతుం డగువాఁ డని యాన తిచ్చి యాగృధ్రజంబుకంబులకు నాఁకలి
యున్నందును లేక యుండం బ్రసాదించి యంతర్హితుం డయ్యె సంతోషంబున
నంతరంగంబులు నంగంబులుం బొదల నజ్జనంబులు బాలు నెత్తికొని పలుమఱుం
జూచుచుఁ గౌఁగిలించుచుం జనిరి గృధ్రంబును జంబుకంబును ముదంబునం
బొంగుచుం బోయి తమతమకులంబులలోఁ బ్రభూతంబులై ప్రవర్తిల్లె నార్తజన
బాష్పప్రమార్జనంబు ప్రభువునకుం గర్తవ్యం బగుటకును నిజకార్యార్థు లగు
కపటులనేర్పుమాటలతెరువు లెఱింగికొనుటకును నుదాహరణం బైనయీ
గృధ్రజంబుకోపాఖ్యానంబు 381

క వినినఁ బఠించిన వ్రాసినఁ, గొనియాడిన దురితపీడకుం దొలఁగి నరుం
డనుపమధర్మములకు భా,జన మగు నాయుగప్రవృద్ధి సంపద నొందున్. 382

భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ బవనశాల్మలీతరుసంవాదంబు సెప్పుట.

సీ అని వినఁదగునాధర్మసుతునకు ముదమునఁ జెప్పి భీష్ముండు మఱియు
నిట్లను నిది యొక్కయితిహాస మధిప యాకర్ణింపు హిమవన్నగంబునందుఁ
గల దొక్కబూరుగు గడుఁబెద్దకాలంబు ముదురు శాఖాశోభిమూలదృఢము
నారదముని యొక్కనాఁ డత్తరువుపొంతఁ జని చని వేడ్క ని ట్లనియె నెమ్మి

తే బూరుగా యింతపఱపును బొడవుఁ గల్గి, నీవు మృగపక్షిసంశ్రయణీయ మగుచు
నునికిగని ప్రీతి నడిగెద ననిలుచేతఁ, బడు [2]నొకప్పుడు తరులు నీ పడమిరొట్లు

క పవనునకును నీకును బాంధవము గలదొ యతఁడు నిన్ను దయ రక్షింపన్
సవినయవృత్తిని బ్రదికితొ, చెవులకు నిం పెసఁగ నిజము సెప్పుము నాకున్

క అనిన విని బూరు విట్లను, ననిలునిబల మస్మదీయ మైనబలముతో
నెన గా దేర్పడ విను పద,నెనిమిది యగునంశమునకు నెనయ దరయఁగన్

వ అని పలుకుటయు నమ్మునీంద్రుండు 386

ఆ అమ్మచెల్ల యిట్టు లనకుము కొండలు
లోను గాఁగ బవనుచే నహస్త
[3]మహిమ గలుగు టెఱుఁగుమా భూతములచేష్టి
తములు వాయువశగతములు గావె 387

క అనుటయుఁ బెలుచనిరొలుఁగున, ఘనమూలప్రబలశాఖ కాదుర్జయు న
న్నను దాఁకిన నతని ప్రభం,జనుఁ డనునామంబునకు నసత్యత వచ్చున్ 388

వ అని గర్వంబుమాట లాడినయాశాల్మలిం జూచి సురమునిప్రవరుండు 389

---

1 అని యనేకవిధంబుల వేఁడుటయు శివుం. 2 మహిమము బెల్లు సి. 3 మహిమము లగు సొంపుగు.

చ. మఱవక యుండు నీబిరుదమాటలు నీ విటు లంట మారుతుం
డెఱిఁగెడు నెట్లు నంచు వెస నేఁగి సమస్తముఁ జెప్ప నాతఁ డే
డ్తెఱఁ జనుదెంచి నీ వట కడిందిమగండవు నిన్నుఁ దాఁకినం
జెఱుతు తెలు పేరు బూరుగ నశించితి గా కిట పల్కు లేటికిన్ 390

మ. అని కోపంబునఁ బల్క నప్పవనుతో నాభూరుహం బింత పె
ల్చన నీ [1]వాఁడెడునంతతక్కువనె తేలా లోకసామాన్యవృ
త్తినికాయంబును నన్ను నొక్కటిగ నిచ్చం జూచితే యన్న న
ల్లనిన వ్యాప్తుఁగ నాసమీరణుఁడు హేలాస్ఫారుఁడై యిట్లనున్ 391

క. ఒకనాఁ డజుండు నీనీడకు దబ్బ్బ టరుగుదెంచుటయు నప్పే లా
త్మకు ప్రేఁగై మన్నించిన, మెకమెకపడి తిట్లు పలుకు మీ తగ రేపున్ 392

వ. అని పలికి పలుమొగంబుతోడం బోయిన నబ్బూరు దలంక. 393

చ. మనుగడ దప్పనొక్కొ మునిమాటలు గైకొన నైతి నాబలం
బన నది యెంత యుగ్రత మహాబలురాకకు నోర్వఁజాల నా
తని నొకభంగి గెల్తు నని తాఁ దలపోసి హరించె నాకులుం
గొనలును జొంపములు నిడుదకొమ్ములు రే యదుగుఁగ రయంబునన్ 394

వ. అట్లు తన్నుం దాన విఱుచుకొని యున్నంత వేగుటయు. 395

చ. ప్రతినకు నీడుగా భయదభంగిఁ బ్రభంజనుఁ డేఁగుదెంచి యా
క్షితిరుహముం గనుంగొని యిసీ యిది నాపని నీవ చేసి [2]తీ
ధృతి మతి సంతసింపు మిట తేజముఁ బొందుము నీదుబాంధవ
ప్రతతికి నివ్విధంబుసదుపాయము మేలెఱఁగింపు పెంపునన్ 396

వ. అని యుల్లసం బాడి సముల్లసదతి నాసదాగతి సనియె నట్లు శాల్మలి పవను
చేత భంగంబు నొంది వగం గుందెఁ బ్రబలునితోడ దుర్బలుండు దొడరి మత్స
రగ్రస్తుం డయిన నపాస్తవిభవుం డగు నని తెల్పు నప్పవన శాల్మలీసంవాదంబు
పుణ్యప్రదం బయినయుపాఖ్యానం బని చెప్పిన 397

ఆ. పాండవాగ్రజుండు పాపంబునకు నధిష్ఠాన మెద్ది భరతసత్తమాగ్ర
గణ్య దాని నెఱుఁగఁగాఁ జెప్పు మనుడు నాతనికి భీష్ముఁ డిట్టు లనియెఁ బ్రీతి.

సీ. వినుము పాపముల కెల్లను నధిష్ఠానంబు లోభంబ యది కామలోలతయును
గ్రోధంబు మత్సర ద్రోహంబులును బరధనదారవాంఛలు దైన్యపాటు
వ్రీడాక్షమాసత్యవిముఖభావంబును గలిగించి ధర్మంబు గలఁచి నరునిఁ
బ్రయి మాలి యేమిటి కయినను [3]గర్హించు వానిఁగా సమకట్టుఁ గాన లుబ్ధ

ఆ. జనులఁ దొఱఁగి లోభ మనువిరిం బదనిస,త్యవ్రతులను బరమధార్మికులను

1 వాఁడెడు నంతతక్కువనె. 2 తిష్ఠతి నిఁక సంతసింపు మిటుకున్నఁ బొందుము. 3 గర్హించు కొంటరు.

పాపభీతమతులఁ బనిగొను లోభంబుఁ, జెంద నీకు నీదుచిత్తవృత్తి 399
వ. అనిన విని యజాతశత్రుం డజ్ఞానం బాపదలకును దుర్గతికిని మూలం బని విందు
దాని తెఱం గెఱింగింపు మనిన నాపగాతనయుం డమ్మనుజపతి కి ట్లనియె 400
క. రోషము శోకము రాగ,ద్వేషము లభిమానదర్పవేగాఽస్యా
శ్లేషము లజ్ఞాన మని మ,నీషిజనము సెప్పు మాననీయచరిత్రా 401
క. విను లోభము నజ్ఞానం,బును సదృశఫలప్రదముల పుట్టును లోభం
బున నజ్ఞానము గావున, జననాయక లోభ ముడుగ సౌఖ్యము లొందున్ 402
ఆ అనిన ధర్మపుత్త్రుఁ డనఘ ధర్మంబు నా,నాప్రకారగతి వినంగఁ బడు మ
దీయచిత్తమునకుఁ దేటపడంగ వి,శిష్టధర్మ మెద్ది సెప్పు మనుడు 403
వ ప్రియం బంది భీష్ముం డతని కి ట్లనియె 404

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు దమంబు ప్రభావం బెఱింగించుట

క తమతమ కలవడువిజ్ఞా,నముల తెరువు లాదరించి నానాగతులన్
సుమతులు ధర్మము దెలిపిరి, దమము పరాయణము ధీరతమ యన్నిటికిన్ 405
తే దమము నిశ్శ్రేయసము పుణ్యతమము ధర్మ
సార మది వెలిగా ధర్మసంచయంబు
సిద్ధిఁ బొందునె దమముతో బుద్ధి పొందు
గనినఁ బొందనియున్న తుల్ గలవె యధిప 406
క తమముం గడచినసద్ధర్మము లే దని విందు నాశ్రమము లన్నిటికిన్
దమవంతుఁడు గామముఁ గ్రోధము లోభము మత్సరంబు దర్పము గెల్చున్
క శీలంబు మైత్రి కరుణ య,లోలుపభావము తితిక్షలో నగుమునిలో
కాలంబనీయసద్గుణ,జాలంబు దమంబురూపసంపద యధిపా 408
క గుహయందు నిహిత మనియెడు, మహనీయబ్రహ్మపదము మహితదమత్వో
పహితుం డగువానికి సన్నిహితం బని చెప్పుదురు మనీషిజనంబుల్ 409
వ. అని విశదంబుగా వివరించె 410
ఆ అట్లు దమముమహిమ యాదరంబున విని, యమృతసేవ సేసి నట్లపోలె
హర్షమయమనస్కుఁ డై భీష్ము నడిగె నా,ధర్మనందనుండు దపమువిధము 411
వ అడిగిన నతం డతని కిట్లనియె 412

భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ దపంబువిధము సెప్పుట.

క తపము నిదానము ధర్మ,ప్రపంచమున కెల్ల దానిఁ గ్రమమున వ్రతతం
త్రపరాయణు లొనరింతు ర,ధిప ఫలమూలాంబువృత్తిఁ దృప్తిఁబొరయుచున్.
క. విను మశనని గ్రహము దప, మనునభిధానంబు గలమహాధర్మము త
ద్ఘనవంతుచిత్తవశగతిఁ, జను నఖిలస్థావరమును జంగమతతులున్. 414
తే. పంచవిధవృత్తు లగుమహాపాతకములు,లోనుగాఁ గిల్బిషము లెల్ల లంఘితంబు

లగుఁ దపంబున సత్యశౌచాదు లోలయు, నఖలసిద్ధులు నతిచేత నావహిల్లు
వ అనిన విని దేవపితృభూదేవగణంబులు సత్యంబు ప్రశంసింపఁ దదీయస్వరూపం
బును నది దొరకొను తెఱంగును నెఱింగింపు మని యడిగిన నజాతశత్రునకు
శంతనుపుత్త్రుం డి ట్లనియె 416

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు సత్యస్వరూపాదులు చెప్పుట.

క సమతయు దమముఁ దితిక్షయు, నమత్సరము హ్రీయు ధృతియు ననసూయార్య
త్వములు నహింసాదాన, క్షమాత్యజనసూనృతములు సత్యముమూర్తుల్ 417
క సత్యాకృతు లగుగుణములు, నిత్యానుష్ఠితసమగ్రనిర్మలయోగ
స్థిత్యభిముఖునకు సులభము, లత్యంతసుఖప్రదంబు లవికార్యంబుల్ 418
చ కుదురు సమస్తధర్మములకుఁ విను సత్యము యోగమోక్షస
త్పదములు సత్యకార్యములు పాప మసత్యముకంటె నొండు లే
దు దలఁప నశ్వమేధములు దొమ్మిదినూఱులు వెండి నూఱునై
యొదవిన నీడుగావు భరతోత్తమ సత్యముతోడ నారయన్ 419
వ అనిన విని ధర్మతనయుం డరిషడ్వర్గం బెమిట నుదయించు నెట్లు నమయు నెఱిం
గింపవే యనుటయు ననిమిషనదీనందనుండు ధర్మనందనున కి ట్లనియె 420

భీష్ముఁడు ధర్మజున కరిషడ్వర్గాదులు తెలుపుట.

సీ మనుజేంద్ర సంకల్పమునఁ బుట్టుఁ గామంబు రూపఱు దేహనిరూపణమునఁ
బరులదోషంబునఁ బ్రభవించుఁ గ్రోధ మక్షీణతక్షమాయుక్తిఁ జేసి పొలియు
భూతాస్థిరత్వంబు బుద్ధిఁ గానమి లోభమనఘ జనించుఁ గాంచిన నడంగు
నజ్ఞానమున మోహ మావహిల్లు నధర్మ లేపవర్జనమున లేక తక్కుఁ
తే గులమునను విద్య ధనమునఁ గలుగు మదము
మరలి వానిపెం పూహింప మ్రందిపోవు
సాత్త్వికుఁడు గామిఁ బొడము మాత్సర్య మిదియుఁ
జెడుఁ గురూత్తమ సాధుసంసేవనమున 421
క ఈయాఱింటను సకలాపాయంబులు మానవులకుఁ బాటిలు వీనిం
బాయంగ జడియ నోపిన, ధీయుతునకు శుభము సద్గతియు సమకూరున్ 422
క ఇవి దోఁచెఁ బలభంగిం, గవియుఁ బురుషు ధైర్యహానిఁ గనిగొని ధైర్యం
బవలంబించిననరుఁ జేరవు వీనికి నిదియ తెఱఁగు రాజవరేణ్యా 423
తే అధిప యివి శాస్త్రరాష్ట్రులయందుఁ జాలఁ
గలిగియుండు నీబుద్ధి నొక్కండుఁ జొరదు
సారధీరతాసంపదుదారమతివి
గాన యింకను నిర్జింతు వీని నెల్ల 424
వ అని వెండియు. 425

క. హింసావివర్జి తైనన్నృశంసుం డీయాఱుఁ గలుగుజనుకంటెను గీ
డంసప్రదేశలలితో, త్తంసీకరణోపలాల్య ధరణీవలయా 426

క మే లనుభవించుఁ జుట్టము, లాలోకింపంగఁ గుజనుఁ డదియు నృశంసా
శీలమ పంచి కుడుచునతఁ, డేలోకంబునను జేర్మి యొసఁగ సుఖించున్ 427

వ అని చెప్పి వెండియు 428

ఆ వినుకుటుంబభృత్యజనజీవనంబుఁ ద్రివర్షములకుఁ గల్గువాఁడు నధిక
మొదవినట్టియతఁడు నుర్వీశ యర్హులు, మాననీయసోమపానమునకు 429

క క్రతువు లొనరించుభూసుర,తతికిఁ గ్రియాశేష యోగదానాదులు దు
ర్గతిఁ గొఱఁతవడిన ధరణీ,పతి నెఱఁగవలయు వానిఁ బరికించి తగన్ 430

క ధనధాన్యపశుసమగ్రుం, డనఁ బరఁగెడునట్టివైశ్యుఁ డధ్వరముం జే
యనినాఁడు బ్రాహ్మణాధ్వర,మునకు నతనిసొమ్ము రాజు పుచ్చి యిడఁ దగున్

క కుడువక పెట్టక శూద్రుఁడు, కడునెక్కుడు గూర్చినట్టికనకముఁ గొలుచుం
బుడమిపతి ధర్మకృతులకు, నిడునది సగము గొని మేదినీశ్వరవర్యా 432

క విను విప్రులు వేద లగుట, మనుజేంద్రుని బుద్ధిలేమి మాతాపితృభా
వన నతఁడు వారిఁ బ్రోచినఁ, గనుమేలున కెల్ల గలదె కౌరవనాథా 433

క ఆమద్రవ్యము మణియును, రామయు శుచు లగుటఁ గాదె రామారత్నా
రామత దగ వగు దుష్కుల, మై మెచ్చుమి దోఁచెనేని ననిరి మునీంద్రుల్

క అమృతము విద్యయుఁ బరమహి,తము సేయుటఁ బుచ్చికొంద్రు దానినిదాని
సుమతులు విషమువలననై,న మహీశ్వర నీచ మగుజనముచే నైనన్ 435

క భూపాలక విను పంచమ,హాపాతకకరులుఁ బతితు లక్కిడులు ప్రా
ణాపాయాంతప్రతికృతిఁ, బాపుదు రత్యధికపుణ్యపరతను బాయున్ 436

క. యానాసనాన్నపానవి,ధానాదులఁ బతితు బెరసి తాఁ బతితుఁ డగుఁ
మానవుఁడు దపోముఖధ,ర్మానుష్ఠానములఁ బాచు నక్కల్బిషమున్ 437

క అనృతము పాతక మగు నై,నను వనితలయెడను బెండ్లి [1]నవ్వున మృతి వ
చ్చిన సర్వధనముఁ జెడుచో, విను మది పాపంబు గాదు విమలచరిత్రా 438

క ఏపాపమేని లేనిది, కాపురుషత నొకనిమీఁదఁ గలిగించిన న
ప్పాపము సేసినవాఁ డగు, నాపాలువ యనంగ విందు మార్యులచేతన్ 439

ఆ. తల్లిఁ దండ్రిఁ బాయఁ దగ దకారణమునఁ, బాసినేనివాఁడు పతితుఁ డాస
నంబు సెజ్జ భోజనము చీర వటుకుమా,రులకుఁ బ్రీతి నొసఁగఁ బోలియుఁగీడు

వ. అనిన నట్టియెడం గృపాణరణనిపుణుం డగునకులుండు సకలాస్త్రశస్త్రసార
విశారదుం డైన యబ్భాగీరథీసుతునకు సవినయంబుగాఁ బ్రణమిల్లి ధనువుత్త
మాయుధం బని చెప్పుదు రది సర్వజనసమ్మతంబు ధనువునకు బాణంబులకు

1 వాఁతము.

వైకల్యంబు వాటిల్లినయెడం బరవీరప్రహరణంబునకు నాత్మత్రాణంబునకుం
గృపాణంబు మే లని యుండుదు నాతలం పెట్టిదియో తెలిసికొనవలయుం దత్ప్రో
భవప్రభావంబులుం దదీయపూర్వాచార్యునిం జెప్పవే యని యడిగిన 441

భీష్ముండు నకులునకు ఖడ్గప్రభావంబు తెలియం గథించుట.

సీ ఆతనికి నాతం డి ట్లను బ్రహ్మజగములు సృజియించి భూతసంసృష్టి సేయ
దివిజమర్త్యాదిజంతువు లమ్మహాత్మువిధించిన తెరువులం దిరిగి బ్రదుకు
చుండ దైత్యులు సముద్దండత నన్యాయవర్తులై సురమునివ్రాతములకు
బాధ లొనర్ప నప్పరమేష్ఠి హిమశైలతటమున వేయువత్సరము లధిక
తే నియతిమెయిం దప మొనరించినిష్ఠం గ్రతువు, [1]సేసె నయ్యగ్నిం బుట్టె నశేషలోక
భీతికర మగునుగ్రంపుభూత మొకటి, ప్రాంశుకృష్ణమై దంష్ట్రలు ప్రజ్వరిల్ల
ఆ అప్పు డినుండు మాసె ననిలుండు సుడివడి, వీచె నుల్క లురిలె వెఱచెలంకు
సురల మునులం జూచి సరసిజభవుం డిది, నాదుమతమ యొండుగాదువినుండు
వ ఇది రాక్షసనాశంబునకుం దోంచినయుత్పాతంబు [2]లోకంబులరక్షింపను రాక్ష
సుల వధియింపను సాధనంబుగా ఖడ్గంబుం గల్పించితి నని పలుక నాభూతం
బా రూపంబువిడిచి ఖడ్గాకృతిగైకొనితన మెఱుంగులు దిక్కులదీటుకొనంబొల్చిన
క కమలాసనుండు నిజచిత్తము భక్తిమయంబు సేసి తలంచె హరుని ఫా
లముకంటిమంటతో న,య్యమరవరదుం డేంగుదెంచె నచటికి నెమ్మిన్ 445
ఉ వచ్చినం దత్పదాంబురుహవందనపూర్వము గాంగం బద్మజుం
డిచ్చెం గృపాణ మవ్విభుం డహీనసముద్యమలీలం గ్రాలుచుం
బుచ్చికొనంగ నాసభ యపూర్వమనగ్రప్రమదంబు [3]తోడి పే
రచ్చెరువాటు నొందె నటు లయ్యసిం గైకొని మేను పెంచుచున్ 446
తే హరుండు బెట్టుగ నవ్వి పెల్లార్చుటయును
విని సముద్ధతరయమున దనుజకోటి
ముసుంగం బఱతెంచి తాంకిన మునుముకొని వ
ధించి యిల యెల్ల నెత్తుట ముంచె నతండు 447
ఉ దైత్యుల నిట్లు గీ టడంచి ధర్మము నిల్పి ప్రసన్నమూర్తిసాం
గత్యము నొంది యప్పరమకారుణికుండు త్రిలోకరక్షణో
దాత్తయమునకా వెలుంగుహరిం దద్దయు వేడుకం బిల్వం బంచి సం
ప్రీత్యభిరాముం డై యొసంగెం బెంపుగ నమ్మహనీయఖడ్గమున్. 448
వ అట్లొసంగినం గైకొని దుష్టదమనం బాచరించుచునుండెడు నవ్విష్ణుండు మహా
స్త్రరూపం బగునయ్యాయుధంబు పదంపడి మరీచి కొసంగె మరీచి భార్గవునకు
భార్గవుం డనేకమునులకు మునులింద్రునకు నింద్రుండు లోకపాలురకు నొసంగెం

1 సేయ నయ్యగ్ని. 2 సురల రక్షింపను. 3 తోడం జే, రచ్చెరువాటు.

క్రమంబున మనుప్రభృతు లైనమానవేంద్రులు వడసి నిజసంతతికి నిచ్చుచు వచ్చి రందు దుష్యంతుండు భరతున కిచ్చె నాభరతువంశంబునందు ఖడ్గసంప్రదాయంబు గలిగి వచ్చె నొకమౌని యనుగ్రహింప ద్రోణుం డధిగమించి కృపున కిచ్చె గృపునిచేత మీ రేవురుం బడసితిరి విశేషించి యీవిద్యయం దత్యంతాదరణవంతుండ వగుటం జేసి దీనివలన వెలసితివి నిస్త్రింశంబునకు నక్షత్రంబు గృత్తిక యగ్ని యధిదేవత గురుండు రుద్రుం డని చెప్పి వెండియు ని ట్లను నసి విశసనంబు ఖడ్గము [1]తీక్ష్ణధారంబు దురాసదంబు శ్రీగర్భంబు విజయంబు ధర్మపాలం బన నెనిమిదిపూజ్యనామంబులం బరఁగి కృపాణంబు ప్రహరణంబులలోనం బ్రధానం బై నెగడుచుండు 449

క. సుమహిత మగునీఖడ్గా,గమ మగుపుణ్యకథ వినఁగఁ గాంచినపురుషుం
డమితయశంబును నధిక,ప్రమదంబును సద్గతియును బడయుఁ గుమారా 450

క అని యిట్లు నకులునకు భీ,ష్మునిచెప్పినకథ సుచిత్తమున విని కుంతీ
తనయాగ్రజుండు పురికిం, జనియెడుప్రొద్దగుడు వినయసంభృతుఁ డగుచున్

వ సముచితంబుగా నమ్మహాత్ముని వీడ్కొని చని యోగ్యవర్తనంబు లాచరించి వినోదగోష్ఠి నుండి విదురునిం దమ్ముల నుపలక్షించి ధర్మార్థకామంబులయం దుత్తమ మధ్యమాధమత్వనిరూపణంబు సేయుఁడు చూత మని పల్కిన నవ్విభునకు విదురుం డి ట్లనియె 452

ధర్మజునితో విదురాదులు ధర్మార్థకామంబులతారతమ్యంబు సెప్పుట.

క వినుధర్మంబున ధన మగు, ధనమున సిద్ధించుఁ గామతంత్రం బటు గా
వున మధ్యమంబు నధమము, ధనకామము లుత్తమంబు ధర్మం బధిపా. 453

చ. అనవుడు పార్థుఁ డిట్టు లను నర్థము మూలము ధర్మకామవ
ర్తనముల కట్లు గాకయు విరక్తత నొంది జటాదిధారణం
బునఁ జరియించువారికిని భూవర యర్థము దేహకృత్యసా
ధన మసురేజ్యకణ్వులును దానిన మే లని పూని చెప్పరే. 454

వ. కావున నర్థంబు ప్రధానం బనుటయు నకులసహదేవు లేకవాక్యత ని ట్లనిరి.

తే అర్థధర్మంబు లితరేతరాశ్రయములు, గాన వానిలో నొకఁడూఁదుమానవేంద్ర
జగము [2]వోకలఁ బుచ్చునసంభృతార్థుఁ, డైనవానికిఁ గామమప్రాప్య మరయ.

క తమలో సరి ధర్మము న,ర్థము నర్థంబునకుఁ గామతంత్రము ఫలరూ
పము గావున నప్పురుషా,ర్థమునుం గొనియాడ వలయు ధరణీనాథా 457

వ. అనిన విని పవననందనుం డి ట్లనియె. 458

క. దధిసారముచందంబున, నధిపా ధర్మార్థసార మగుకామరసం
బధమ మనుతలఁపు సుఖసం,విధానబాహ్య మని నీవివేకము ఱొలుఁగున్. 459

---

1 తీక్ష్ణవర్మంబు. 2 'పోకలఁ' అని పెక్కు ప్రతులు.

క వినుమఱి యలరునఁ దేనియుఁ, గొనుఁగలి నత్యంతసుఖము గొన నగుఁ గామం
బున నధికసుఖము లొందని, జనుసిరి [1]దాఁ గొల్చు లేనిసస్యమ కాదే 460
తే అనఘ ధర్మార్థకామంబులందు నొకట, నర్థిఁ దగిలినమానవుం డధముఁ డొకటి
మాని వర్తించునాతఁడు మధ్యముండు, నడపు నన్నింటి నుత్తమనాయకుండు
క అని యిట్లు దఱుఁ జెప్పఁగ, విని చిఱునవ్వున ముఖారవిందము చెలువం
బినుమడిగా ధర్మజుఁ డి, ట్లను వారలఁ గలయఁ జూచి యాదర మెసఁగన్
వ ఏ నడిగిన తెఱంగునకు విదురునివాక్యంబు సిద్ధాంతంబు దక్కటివారివచనంబులు
నొక్కొక్కమెయి నాదరణీయంబు లది యట్లుండె నామతంబు వినుండు 463
క భూతములు జరామరణో, పేతంబులు గాన మోక్ష మెదఁ గోరుట మే
లాతతవర్గత్రయసం, జాతమనోదుఃఖభారసహముఁ దగు కంటెన్ 464
వ అది గోరిన దొరకొనునే యందు మేని 465
క మనమున ధర్మము నర్థం, బును గామముఁ గీలుకొనక పొరపొచ్చెము లై
చన సుఖదుఃఖంబుల మద, మును దైన్యముఁ బొందకునికి మోక్షకర మగున్
వ అనిన విని వార లందఱు నభినందించిరి మఱునాఁడు నదీనందనుం గొలిచి
యుండి ధర్మనందనుండు నరపతులకు వలయువారును వలవనివారును నెట్టెట్టి
వా రని యడిగిన నమ్మహీపతి కి ట్లనియె 467
ఉ తాలిమిఁ దేర్చువారలును ధర్మవిధిజ్ఞులు సత్యవంతులున్
లోలత లేనివారు మదలోభనిరర్థకకోపహీనులు
స్నీలసమేతులుం బలుక నేర్చుట కార్యము కాన్పు పెంపుమై
జాలుట గల్గుభృత్యులును సంపద సేయుదు రాత్మభర్తకున్ 468
ఉ క్రూరుఁడు లోభియున్ శఠుఁడుఁ గొండియుఁడున్ జడుఁడుం గృతఘ్నుఁడున్
నేరనివాఁడు బొంకరియు నిందకు నోర్చునతండుఁ బందయున్
ధీరత లేమి దుర్నయమతివ్యసనత్వము గల్గువారలుం
జేరువ నున్కి భూపతికిఁ జెట్ట యొనర్చు నరేశ్వరోత్తమా 469
క ఒప్పనిగుణములఁ బరఁగెడు, నిప్పురుషాధములలోన నెల్లఁ గృతఘ్నుం
డొప్పఁడు గడు ని ట్లగుటం, జెప్పెదునితిహాస మొకటి నెప్పెద నధిపా 470
వ. అది కాశ్యపగౌతమాఖ్యానం బనం బెద్దలగోష్ఠిం బ్రవర్తిల్లు. 471

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు నాడీజంఘునిచరిత్రంబు సెప్పుట.

చ వినుమొకబ్రాహ్మణుండు కులవృత్తము [2]పెంపుఁ దొఱంగి బోయదా
ని నొకత గర్తిఁ జేసికొని నెమ్మిఁ గిరాతులఁ గూడి వేటకుం
జనుఁ దిను మాంస మద్దురితసక్తుఁడు భోగపరుండు గావునన్
ధనము ఘటింపఁగాఁ దగువిధం బని చూచి వణిగ్జనంబుతోన్. 472

1 యోమఁగొలుదు లేవి; యోమఁగొలు లేవి. 2 పెల్లఁ...గల్పి; గల్చి.

వ చెలిమి సేసి కొందఱు గోమట్లు బేహారంబువెంట దేశాంతరంబునకుం జనఁ దానును వారితోడం గూడి పోవం బోవ గిరిగహనదుర్గమస్థలంబున నొక్కవన గజంబు 473

ఆ. సాతులోని కుఱికి జనముల నున్మద, లీల నేలఁ బెట్టి కాలఁ జమరఁ
జొచ్చుటయును భీతి విచ్చి నల్దిక్కులఁ, బఱచి రెల్లవారుఁ బటురయమున

క ఆయనయుఁ గాందిశీకుం, డై యుత్తరదిక్కు వాతె నతిదూరముగా
నాయెడ నొకమార్గము గని, పోయెను దాను నట పోవఁ బోవం గెలనన్

తే పొదలతఱచున జొంపమై పొదవుఁబఱపుఁ,గలిగివట్రువఁదనమునఁజెలువుమిగలి
యున్నవటభూరుహముఁ గని యుల్లమచట, నిలువఁ గోరిన నా మ్రానినీడఁ జేరి

క వనలతలకుసుమగంధము, గొనిసుడివడుగాడ్పు దప్పిఁ గొండొక దేర్పం
దను పారునచటఁ గూర్చుం,డె నతం డట్లుండ నచ్చటికి లలితగతిన్ 477

వ ఒక్కమహాబకంబు వచ్చె నది పద్మభవునకుం బ్రసాదపాత్రం బగుచు నాడీజంఘుండును రాజధర్ముండు నను పేళ్లం బరఁగు నాకొక్కరకు నమ్మఱ్ఱి నివాసంబై యుండు నప్పక్షి యల్లైతెంచి యవ్విప్రునిం గాంచి ప్రియంబు దలకొను చూడ్కి నాదరించి 478

క ఎం దుండి ఏమిపనికై, యెందుల కరిగెదవు భూసురేశ్వర ప్రీతిం
బొందితి నినుఁ గని తగియెదు, విందవయితి నాకు నీదువిధముం జెపుమా 479

వ అని యడిగిన నతం డేను మధ్యదేశీయుండ గౌతముండ నొక్కమహానీయచరిత్రునిపుత్రుండ నాలస్యంబున వేదాధ్యయనాదివిప్రకర్మవిరహితుండనయి కామలోలత్వంబున బోయత యిల్లాలుగా బోయలం గలసి యుండి పేదఱికంబునకు నలసి [1]బేహారంబువెంట నొక్కసాతుం గూడి పరదేశంబున కరుగుచోట గిరిగహనదుర్గమప్రదేశంబున. 480

క వనకరి యొక్కటి యాసా,తునకుఁ గవిసి జనచయంబుఁ ద్రుంపఁ దొడఁగుడుఁ
విను మెల్లవారునుం గను,కనిఁ బఱచిరి భీతి నేను గాననభూమిన్ 481

ఆ పఱచి దిక్కు దప్పి భాగ్యంబుకల్మి నీ, దైననిలయమునకు నరుగుదేరఁ
గంటి ననిన మేలు గాక నీదారిద్ర్య, మపనయింతుఁ జింత యపనయింపు. 482

వ. అంతకు నియ్యాతిథ్యంబుఁ గయికొను మని రుచిమంతంబు లగుమందాకినీ మీనంబులు సుపక్వంబులు సేసి మధురంబు లగువన్యఫలంబులు దెచ్చి తృప్తియగు నట్లుగా నతనికి నాహారవిధి యొనర్చి రాత్రి యగుటయుం బల్లవపుష్పసాంద్రం బగుశయనంబు గల్పించి యబ్బకపతి యద్ధరణీసురునితోడి సముచితసల్లాపంబులను సుఖనిద్రను నా రాత్రి గడపి వేగుటయు నవ్విప్రు నాలోకించి 483

క విను మిత్త్రుండును రజతముఁ, గనకము బుద్ధియును నాల్గు గారణములు మ

1 బేహారులవెంట.

ర్త్యునిదారిద్ర్యము వాయుట, కని దేవగురుండు సెప్పె నన్నిటిలోనన్ 484

క మిత్త్రుం డెక్కుడు కాశ్యప, పుత్త్రుండ నగునేను నీకు భూసురవర స
న్మైత్త్రి యనుష్ఠించెద నటు, పాత్త్రము గాకుండుదే యపారశ్రీకిన్ 485

తే నాసఖుండు విరూపాక్షనామధేయుఁ, డతనిపురము మధువ్రజమదియుమూఁడు
యోజనము లిచ్చటికి దాని [1]కుల్ల తెరువు, వట్టి వేచని యాదైత్యభర్తఁగనుము

క కాంచి యతనితో నేఁ బుత్తెంచితి నని చెప్పు మతఁ డతిప్రీతుం డై
కాంచనమును రత్నంబులు, సంచితుగాఁ జేసి యిచ్చు నప్పుడ నీకున్. 487

క అని యప్పారిదెస సెప్పినఁ, జని యాతం డతనిఁ గాంచి సముచితభంగిన్
వినిపించె రాజధర్మున, కనుగల మగుసఖుఁడ ననియు నతనిపనుపునన్ 488

తే అరుగుదెంచితి ననియు ధర్మార్థి ననియు
నిట్లు వినిపించుటయు రాక్షసేశ్వరుండు
దేఱకొనఁ జూచి యాత్మనిప్పాలుఁ డధముఁ
డగుట దోఁచుచు నున్నది యడుగ వలయు. 489

వ అని తలంచి 490

క. కులమును విద్యయు వృత్తముఁ, గలరూ పెఱిఁగింపు మనినఁ గలఁగక తన్నుం
దెలియంగఁజెప్పె విప్రుం, డలఘుం డగునసురపతియు నవికృతుఁ డగుచున్

క. ఇతఁ డెట్టిఁ డైన నే మగు, నతనికి సఖుఁ డట్టి బక మహాత్తరసఖ్యం
బితనిం బాత్త్రముఁ జేయదె, యితనికిఁ దృప్తి యగునట్టు లిత్తు ధనంబుల్ 492

వ. అని నిశ్చయించి యతనికినాహార[2]సంఛాదనంబులు సమీచీనంబులుగానిర్వర్తిం
పఁ దగువారి నియోగించి మఱునాఁడు కార్తికపౌర్ణమాసియైనభూసురసహస్రం
బులు దనగృహంబునం బసిండిపళ్లెరంబుల భోజనంబులు సేయను బహుళదక్షి
ణలు ప్రతిగ్రహింపనుం గలనైమిత్తికక్రియానుష్ఠానంబులు గలిగిననమ్మహాజనం
బులలోఁ గలపి యత్యంతాదరంబున 493

క. మహనీయబహుళపూజా,సహితంబుగ భోజనంబు [3]సంతృప్తిగ న
మ్మహాత్ముండు నడపి దుర్వాహభారము గాఁగఁ గనకరాశియు మణులున్ 494

చ కుడిచినపళ్లెరంబున నకుంఠితహర్షముతోడ నిచ్చినం
గడు ముద మంది యెత్తికొని గాఢభరంబున వార్చి మోవఁగా
మెడయును వీపు మూఁపులును మిక్కిలినొవ్వఁగ గొంకు వోవ నె
క్కుడువెస నేగుదెంచెఁ గని కొక్కెర సమ్మద మంద మ్రుక్కికిన్ 495

తే అట్లుసంతోషమునఁ దేలి యతనిదప్పి, వోవ బకవల్లభుఁడు పత్రపుటయుగమున
నల్ల వీచి యాహారసమర్పణంబు, సేసి నిసి రైన సుఖనిద్ర సేయు చుండ 496

---

1 కన్ను తెరువు. 2 బహారంబులు. 3 సంప్రీతిగ.

నాడీజంఘుఁడు దుష్టబ్రాహ్మణుచే మృతుం డై మరల జీవించుట.

వ ఆదుర్బ్రాహ్మణుండు దనరేపటిపయనంబునకు నాహారంబు చింతించి యిమ్మహా
బకంబు శరీరంబు ప్రొవ్వి యున్నది దీనియందు మాంసంబు సాలం గల దిది
యేమఱి నిద్రవోయెడుఁ జావ నడిచి చెండికొని పోయెదం గాక యని పాప
నిశ్చయుండై చీర సక్కం గట్టికొని యొక్క కాష్ఠంబు గరయుగంబునం జక్క
నమర్చికొని 497

క అందంద మెడయుఁ దలయు న,మందాటోపమునఁ బెక్కుమాఱు లడిచి చా
వుం దెలియఁ జూచి యలరెడు, డెందముతో నీఁక లన్నిటిని వెస[1]నూడ్చెన్.

తే. [2]ఊడ్చి బొందువు ప్రచ్చి పే వురివి నంజు
దంతయును బుచ్చి పాదుకగా నమరఁ గట్టి
కొనుచు వేగుఁ బో కగుటయుఁ జనియె నట్టి
సమయమున మేలుకని దనుజప్రభుండు 499

క పాల వలచె నేమిగీడొకో, కలిగెడు నని తలఁచి మనసు గలఁగఁగఁ దనవా
రలతోడ నుగ్గడించుచుఁ, జలియించుచు నుండఁ బ్రొద్దు జా మెక్కుటయున్

వ రాజధర్మునిం దలంచి 501

ఉ నిచ్చలు వచ్చు రేపకడ నెయ్యమెలర్పఁగ మత్సఖుండు నేఁ
డిచ్చటి కేల రాఁడు గుణహీనత విప్రునియందుఁ గల్మి నా
యిచ్చఁ దలంచితిం దులువ యేమి దలంచెనొ యక్కటా మదిం
బొచ్చెము లేదు నమ్ము బకపుంగవుఁ డెట్లగునొక్కొ దైవమా 502

క. అని తూర వగచి యారయఁ, బనిచెం బని గఱపి భటులఁ బలువుర వారుం
జని బకముడొక్క యేర్పడఁ, గని యతనికిఁ జెప్పి పుచ్చి కడువేగమునన్ 503

వ అవ్విప్రునిచొప్పు వట్టి 504

చ పరిమెయిఁ బాఱి వానిఁ గనిపట్టి వడిం బెడగేలు గట్టి తె
చ్చి రసురభర్త సూచి యిటు సేరఁగఁ దే వల దీకృతఘ్ను నిం
బొరిగొని వే తినుం డనినఁ బోకడ మాలిన వారమయ్య యి
ద్దురితశరీరముం దినఁగ దోసము మా కని వార లొల్లమిన్ 505

వ అతండు 506

క తినుఁడు తినకుఁ డొం డే మైనను జేయుఁడు వీని నేల నాముందటికిం
గొని వచ్చితి రని పలికిన, దనుజులు పురి వెడలఁ దెచ్చి తద్గాత్రంబున్ 507

క వెడగోఁతల నెత్తు రొలుకఁ, బడఁ ద్రోచిన వచ్చి కుక్కపదుపు వెనుకకుఁ
జడిసిఁ గబళింప నొల్లక, కడుపులు నకనకఁబడంగఁ గౌరవముఖ్యా 508

వ అని చెప్పి భీష్ముండు 509

---

1 మాచెన్. 2 ఊచి బొందువు .. తే. సురిభి.

క వినుమది యట్టిద కుక్కలుఁ, దినఁగా రోయుం గృతఘ్ను దేహముమాంసం
బని చెప్పు నాగమంబులు, మనుజేశ్వర తెల్ల మయ్యె మన కిచ్చోటన్ 510
వ అని పలికి వెండియు ని ట్లనియె. 511
క పురపురఁ బొక్కుచు బకపతి, కరంకముం దేరఁ బనిచి గారవమున నె
య్యురఁ దాను నగ్ని యిచ్చి య,సురపతి యున్నంత వచ్చె సురపతి నెమ్మిన్.
క. కని యతఁడు సంభ్రమంబును, వినయంబును బెరయ గారవించి యడిగె నా
తని రాజధర్మ నీవే, యని దైన్యము దోఁప వగచి యశ్రులు దొరఁగన్ 513
వ అడిగిన నమరవిభుండు నీసఖుండు చతుర్ముఖునకు సఖుం డగుట యెఱుంగవే
వానికి వగవ నేల యవ్వారిజాసనుండు దనపాలికి ననుదినంబు వాఁడువచ్చుటం
గోరుచుండుం గావున 514
క. పలుమాఱును రామికి ను,త్తలపడియెను దాన నిట్టిదశ నతఁ డొందెం
జెలి యగుట నితనిడొక్కుకు, నలఘువిధిఁ బన్నీ యిచ్చి తది మేలకదా 515
వ అ ట్లగ్ని సంస్కారంబు సేసి నీవు వచ్చినయనంతరంబ తచ్చితాసమీపంబున 516
క కడు నర్మిలిఁ గ్రేపుం జను, గుడుపఁ దొడఁగె నొక్కసురభి[1]గుఱుపా ట్పేరయం
బడువత్సవక్త్ర ఫేనము, సుడిగాలిం దూలి పడియె సొదపై ననఘా 517
వ దానం జేసి యన్నాడీజంఘుండు సంజీవితుం డయి యెప్పటియట్ల యెప్పెడు
నాకారంబుతో నరుగుదెంచు చున్న వాఁ డి ట్లగుటకుం గారణంబును నద్దేవుని
దివ్యచిత్తంబు మహానుభావంబ 518
క అని చెప్పె నంత బకపతి, సను దెంచెను దనుజపతికి [2]సమ్మద మెసఁగ
మును వాసవుఁ డజువాక్యము, నన పాళనిబద్ధుఁ జేసినాఁ డవ్విప్రుఁ 519
క ఆనాడీజంఘుండును, దాని నెఱిఁగి భూసురునకుఁ దనకతమున న
ద్దీనదశ యగుట కోర్వక, వానివిడుపు గోరి వేఁడె వరముగ నింద్రున్ 520
చ అతఁడును దివ్యబోధమున నాసమయంబున బ్రహ్మసత్కృపా
న్వితుఁ డగు టేర్పడం గని వినీతతముం డగురాజధర్మ వాం
ఛిత మొనరించె విప్రునకుఁ జేర్చిరి తెచ్చినవారు తద్ధన
ప్రతతియు దైత్యనాయకుఁడు వంప బకాధిపుఁ బ్రస్తుతించుచున్ 521
వ అవ్విప్రుండు ధనసంచయంబు మోచికొని మరలి మరలి చూచుచు సంభ్రమం
బునం బోయెఁ దదనంతరంబ 522
క సురపతియుఁ ద్రివిష్టపమున, కరిగె బకాధీశుఁడును నిజాలయమునకుఁ
గరిమంబు మెఱయఁ జనియెం, బరితుష్టుం డగుచు దైత్యపాలుం డనుపన్ 523
క అని చెప్పి తాత యి ట్లను, మనుమనితో నాదరమున మఱియును బ్రహ్మ
ఘ్ను నకును నిష్కృతి గలుగును, వినుము కృతఘ్ను నకు లేదు విమలచరిత్రా.

1 గురిపా ట్పేరయం; గుబిపా ట్పేరయం; గురుపా ట్పేరయం. 2 సంతస మెసఁగఁ.

క. ఆరయ మిత్త్రద్రోహము, దారుణ మగుపాతకము గృతఘ్నతకంటెన్
వైరము గొని విడువవలయు, నారెండుదెఱఁగులవారి నాప్తులనైనన్. 525

క మిత్త్రుం డైహికములు నా, ముష్మికములు నైనభద్రములు దలఁకొలుపున్
మిత్త్రధనంబులలోనను, మిత్త్రుఁడ యెక్కుడనుమాట మెత్తురు ప్రాజ్ఞుల్ 526

క ఉత్తమకులజుఁడు సుగుణా,యత్తుఁడు సస్నేహమతియు నగుమిత్త్రునకుం
జిత్త మెలర్పు దెలుంగున, [1]శాత్తు మనఁగ వలయు శుభముఁ బొంద వలసినన్

వ అని యిట్లు కృతఘ్నతయు మిత్త్రద్రోహంబును నధికపాతకంబు లగుటయుఁ
సన్మిత్త్రుం బాటించుట శుభంబుఁ జేయుటయు భీష్ముండు భీమాగ్రజునకుం
జెప్పె ననిన విని యయ్యుత్తమపురుషులయడుగుటలును నుత్తరం బిచ్చుటలును
నింత లెస్సలై చెల్లెడునే యటమీఁదఁ జెల్లినతెఱంగు లెఱింగింపు మనుటయు.

చ స్మయభయదర్పితక్షుభితసామజమర్దనరక్షణక్రియా
శ్రయణవిలాసభాసురభుజాచరణప్రణతామరవ్రజా
జయ [2]విభవప్రభుత్వధనసంపదుదాత్తచరిత్రకీర్త్యపా
నయవకృతార్థసేవకజనా మునిసంభృతయోగపూజనా. 529

క తరణిశశినేత్ర జగదుప,[3]శరణచణచరిత్ర బోధగాత్ర తపస్సం
భరితశమమునిమనోజ్ఞా,భరణీయప్రాజ్ఞ విశ్వభారవిధిజ్ఞా 530

మాలిని వరదచరణలీలా వైకృతాగమ్యశీలా
విరతినిరతసేవ్యా వేదవిద్యావిభావ్యా
నిరవధికవిభూతీ నిశ్చయాతీతరీతీ
భరితకరుణదృష్టీ భక్తమాధ్వీకవృష్టీ 531

గద్యము ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిరాజి
తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బైనశ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందుఁ
దృతీయాశ్వాసము

---

1 శాత్తున మనవలయు. 2 విజయ...ఘన. 3 శరణీయచరిత్ర.

శ్రీ

గణేశశారదాగురుభ్యో నమః

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

శాంతిపర్వము, చతుర్థాశ్వాసము

శ్రితవక్షఃస్థలగౌ
రీశ్రితవామాంగసుభగరేఖాసంప
త్త్యాశ్రాంతతనూలలిత స
మాశ్రితజననిత్యఫలిత హరిహరనాథా 1

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు సర్వోత్తమం బగు ధర్మంబు సెప్పుట.

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు బహుప్రకారంబుల
శాంతనవుండు వివరింప రాజధర్మంబులు విని ధర్మనందనుండు దమ్ములుం
దానును బ్రియంబందె నమ్మందాకినీనందనుం డతనితో నాయెఱింగిన తెఱంగునం
బ్రజ్ఞాకరంబు లగువాక్యప్రకరంబు లుపన్యసించితి నింక నేమి విన [1]నిచ్ఛసేసెద
వనిన నాదేవవ్రతునకు నన్నరదేవోత్తముండు వినయం బెసఁగ వినతుం డై 2

క. రాజోచితధర్మంబుల, యోజ విశదభంగిఁ జెప్పి తుజ్జ్వలవిసర
త్తేజోధన నాకు సకల, భూజనపరమహితధర్మముం దెలుపు దయన్ 3

క. ఉత్తమ మెయ్యది నావుడు, నత్తటినీనందనుఁడు సమాదరసమ్య
క్చిత్తుఁ డగుచు నక్కురుభూ, పోత్తమునకు నిట్టు లనియె సుర్వీనాథా 4

తే. విను మనేకవిధంబుల విస్తరిల్లు, ధర్మములయం దొకండును దలఁప నిష్ఫ
లంబు లే దాత్మమోక్షావలంబి యైన, ధర్మ ముత్తమ మండ్రు తత్త్వజ్ఞు లధిప

క. ప్రియములు నప్రియములును హ్రా
దయమునఁ జొరయమియ మోక్షదం బగుధర్మం
బయమహితా తదొబ్భవి
షయ మగునితిహాసముం బ్రసన్నాకృతిగన్ 6

వ. చెప్పెద నాకర్ణింపుము [2]సేనజితుం డనురాజు పుత్రశోకార్తుం డయి యున్న
యెడఁ దదాప్తుం డగువిప్రుం డతని కిట్లనియె 7

---

1 బృచ్ఛసేసెద. 2 సేనజిత్తనురాజు.

క ఇది యేమి శోకమున వం,దెదు పుట్టినవారి కెల్లఁ దెరు వారయఁ గా
నిదియొ భవత్సుతుఁ డోకనికె, వదలు వనట మూఢునట్లు వనరం దగునే 8

వ అనిన విని యజ్ఞనపతి నీ వేమిటంజేసి వగవు వారిం తనవుడు నతం డతని
కి ట్లనియె 9

క కదియుం గాష్ఠముఁ గాష్ఠము, నదిలో మఱి కొంతసేపునకుఁ బాయును నె
మ్మది నట్లుగఁ దలఁపఁగ వల,వదె పితృపుత్త్రాదిబంధువర్గము నధిపా 10

క తనకుం దా నెర వనినను, విను బంధులు సతమె [1]యన్నివేకంబున నే
జనులపయిఁ జేయ నర్మిలి, నను వగ వొంద దది కారణముగ నరేంద్రా 11

క నరనాథ సుఖము దుఃఖముఁ, బరుపడి మెయిఁ బొరయుఁ గాక పన్నుగ నరునిం
బొరయునె యందొక్కటి యవి,పొరసిన వల దూఁద మోదమును ఖేదంబున్

క ఇది నాయది యనునూఁత, న్మది నెయ్యది పట్టుకొల్పినను వాసిత మై
తుదిఁ జేటు నొంది హానికి, నది శోకము నావహించు నత్యంతంబున్ 13

క వినుము పురాతనజన్మం,బునఁ జేసినయట్టికర్మములఫలములు ప్రా
జ్ఞానినైనఁ బొందు వానికి, మనుజేశ్వర మందు దైర్యమహిమయ చుమ్మీ 14

క పరమసుఖము దృష్ణ యుడుగు, టరయఁగ ని ట్లగుట పింగళాలాపములం
బరిబోధిత మగు ధరణీ,శ్వర చెప్పెదఁ దెలియ వినుము వాని తెఱంగున్ 15

వ పింగళ యనువేశ్య దనుకూర్చువానిరాక వార్చి పెద్దయుంబ్రొద్దు వోవునంతకు
నుండి వాఁడు రాకుండుటయును 16

ఆ ఏను వేఁదు అగుడు వాని నిర్వేదుఅ, [2]పట్టఁ జదురు గలదె భ్రాంతి దొఱఁగి
యొంటికంబ మొప్పునింటివాకిళులు దొ,మ్మిదియు నెఱయమూసి నిదురవోదు.

క. పొంతకు వచ్చినవానిన, కాంతునిఁగాఁ గొనుచు నొరునిఁ గాంక్షింపక యే
నెంతయు నూఱడి మనమునఁ,జింత యొకఁడు లేక యున్నఁ జెందు సుఖంబుల్.

క ఆశయ యింద్రియజయము వి,నాశముఁ బొందించుఁ గావునం దొఱఁగొద నే
నాశను సౌఖ్యము నిచ్చు [3]ని,రాశయ యని పలికి యట్టిదై నిద్రించెన్ 19

వ అని విప్రుం డుపదేశించినవాక్యంబులం గలంక దేఱి సేనజిత్తు సుఖ యయ్యె నీ
వును నందలితాత్పర్యం బనుసంధించి శాంతి నొందు మని చెప్పినఁ గుంతీతన
యాగ్రజుండు శాంతనవుతో భూతతుయావహం బగు కాలం బతిక్రాంతం బగు
చున్నయది యట్లుండ జనంబుల కెయ్యది కర్తవ్యంబు లుపదేశింపు మనిన నమ్మ
నుజపతిం బ్రీతిం గనుంగొని యమ్మహాత్ముండు పితాపుత్రసంవాదం బను
నితిహాసంబు గల దాకర్ణింపుము దాన నీయడిగినయది దేటపడు నని పలికి
యి ట్లనియె 20

1 యన్నివేకంబున. 2 కట్టఁ జదువు గలదె, కట్టి చదువఁ గలదె. 3 ని,రాశత.

మేధావి యను బ్రాహ్మణకుమారుఁడు దనతండ్రితోఁ జేసిన సంవాదము.

సీ వేదవిదుం డగువిప్రనందనుఁడు మేధావినామకుఁడు మేధావివరుఁడు
సత్సమయంబున జనకుతో నాయువు జనులకు వేగంబ చనుచు నుండు
దీనిపైఁ గను వెట్టి ధీరత దలకొల్పి మేలు వాటిల్ల నెమ్మెయిఁ జరించు
వారొకో యనవుడు వానికి ని ట్లనుఁ దండ్రి యాలును నపత్యంబుఁ గలుగు
ఆ తెఱఁగు నడపి యజ్ఞకృత్తనిర్జరుఁ డయి, శమము నొంది కాననమున కేఁగి
సౌమ్యవృత్తి ముక్తి సాధించి మృత్యువు, నలఘునియతి గెలువవలయు ననఘ
వ అనిన విని మేధావి దండ్రి కి ట్లనియె 22
సీ నిక్కమ కాలంబు నీకుఁ గొంత గలట్లు వలికెదు నీవు గర్భంబు సొచ్చి
నప్పటనుండియు నన్వేషణము సేయుఁ గొనిపోవుటకు మృత్యువని యెఱుంగు
మివిరెదు [1]నీటిమీనవు గావె దారపుత్రాదిసక్తుం డగునతనిఁ గాన
నమున సుప్తుం డైననరుఁ బులి గొని పోవునట్టులు సూ మృత్యు వపహరించుఁ
తే జేసినది సేయుచున్నది సేయవలయు,నది యనం గలకార్యంబులందుఁ దగులు
వాని మృత్యువేళ్వఁ దనవశము జేయుఁ,గాన కాలంబు [2]నేమనఁగాదుతండ్రి
క భీరుఁడు శూరుఁడు జడుఁడు వి,శారదుఁ డబలాత్మకుండు సబలుం డన లే
దేరి నయిన మృత్యువు దు,ర్వారంబై యపహరించు వైదికవర్యా 24
క విను సంసృతి మృత్యువుప, ట్టనఘా నిస్సంగవృత్తి యమరగృహము నె
ట్టన నిట్లగుటం గనికొని, తునుముము సంసారరజ్జు దురితవిదూరా 25
క అమృతము మృత్యువు నన స,త్యము మోహము గాన విను మహాత్మా యే స
త్యమునన మృత్యువు గెల్చెద, నమసుఖదుఃఖుండ నగుచు శాంతిపరుఁడ నై
తే నాకుఁ బ్రజ గతి నిచ్చు ననంగ వలద, దేవ ప్రజనయి పొడమెదఁ గానయేను
నన్నుఁ గనుచున్నదిమోక్షణంబుసేయు, నాశపడనట్టులగుటఁ బ్రజాభియుక్తి
క విను పశుయజ్ఞము హింసన, మనంతఫలదంబు గా దహంకృతిసహితం
బనఘా వాఙ్మనస [3]నియమ, మనుయాగం బిచ్చు నవ్యయానందంబున్ 28
వ కావున నీవును. 29
క కామక్రోధాద్యము లగు, నీమానసవికృతు లుడిపి యేకాంతగుహా
రాముఁడ వై నిను వెదుకుట, సూ మే లొం డెల్ల నుడుగు సులభవివేకా 30
క అని పుత్త్రుం డుపదేశిం,చిన జనకుం డట్ల చేసి చెందె సుఖంబుం
మనుజేంద్ర యవ్విధముఁ గని,కొని యాఁడుము సత్యధర్మకుశలత్వంబున్ 31
వ అని చెప్పిన నజాతశత్రుండు శంతనుపుత్త్రునితో జగంబున ధనవంతులు నధ
నులుం గలిగి యుండుదురు వారలలోన సుఖు లెవ్వరు దుఃఖు లెవ్వరని యడిగిన
నక్కురుపితామహుండు శమ్యాకుం డనునొక్క శాంతిపరాయణబ్రాహ్మణుండు

1 నిట్టుమానవు; నింటిమానవు. 2 నేమనఁ. 3 యమం, జన.

సంసారంబు వదల విడిచి కూడు సీరకు నవసి యుండునట్టివాఁడు దొల్లి నాకడకు వచ్చి గోష్ఠీప్రసంగంబున నుపదేశించినవచనంబులు గలవు వాని వినుమ విభవ తృష్ణ్ణంబునకు నుత్తరంబు లై యుండు నని పలికి యి ట్లనియె 32

తే ధనము కలిమియు లేమియుఁ ద్రాసునందు,నిలిపియెత్తంగ ములుసూపె నిర్ధనత్వ మెక్కు డై దానిదిక్కున నెట్టు లన్న, వినుము గుణదోషములభంగి విస్తరింతు

క ధనము గలవాఁడు మృత్యువ, ధనమున నున్నట్లు భయము దనచిత్తమునం దనుకఁగ నుల్లల నుడుకును, విను శిఖచోరాదిముఖ్యవిషయాపదకున్ 34

క కోపంబును లోభంబును, నేపారి మనంబు గలఁప నెప్పుడుఁ జింతా తాపంబు నొందు సధనుం, డాపద గా కవ్విధము సుఖావహ మగు నే 35

క ఎచ్చోట నైన నధనుఁడు, విచ్చలవిడి నుండు లేదు వెఱ పించుకయుం బొచ్చెపుఁజందం బొల్లఁడు, మెచ్చరె సుర లైనఁ బలుకు మృదువై యుండున్

క లోకముచందము గనికొని, యీకానఁగ నగుధనాదు లెల్లను గాల వ్యాకులతఁ బొందఁ గలయవి, గాకుండమి యెఱిఁగి విడుపు గడుఁ జదు రెందున్

క ధనవత్త్వము దుఃఖకరం, బని కని తత్కాంక్ష విడుచు నతని కధనతా జనితాత్మాధీనత్వం, బనుపమసౌఖ్యంబు సేయు నక్షీణముగన్ 33

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు మంకి యను బ్రాహ్మణునిచరిత్రంబు సెప్పుట.

వ అని చెప్పి నవిన విని ధర్మతనయుండు పితామహునితో ధనతృష్ణాభిభూతుం డగు పురుషుం డేమిట సుఖ యగు ననుటయు నయ్యమరనదీనందనుండు ధనార్జనంబుతోడివిసుపుటం బుట్టినవిడుపున సుఖంబు గలుగు నయ్యర్థంబుఁ దెలిపెడునది యొక్కయితిహాసంబు గలదు విను మని యి ట్లనియె 39

సీ మంకి నాఁ బరఁగుబ్రాహ్మణుఁడు ధనేచ్ఛమై వర్తించు శిక్షింప వలయునట్టి గుజ్జుదోయిని జట్టిగొని ప్రీతి లంకించి యుండ లంకియతోన గండు మీఱి పాఱె నక్కోడియల్ పడి యున్న గనపలో ట్టేనుంగుపై నది యెగసి పఱవ నుభయపార్శ్వంబుల నురిపోసిన ట్లవి వ్రేలి చచ్చినఁ జూచి విప్రుఁ డడలి

తే రత్నములుఁబోనివత్సతరంబు లకట
వ్రేలు చున్న వి లొట్టెన్ను వెంటఁ దవిలి
యనుచు నిర్వేద మొంది యి ట్లనియెఁ దన్నుఁ
గరుణతోడఁ గనుంగొనునరులతోడ 40

తే సారమతిఁ బరికింపంగఁ బౌరుషంబు, కంటె దైవంబు ముఖ్యంబు గార్యసిద్ధి కెచట నేనియుఁ బౌరుష మెసక మెసఁగె,నేని యది దైవతత్త్వంబ యింతనిజము

వ కావున 42

క. మనమునకు సుఖము గోరెడు, జనులకు నర్థక్రియావిశారదభంగుల్ పానుపడ విడిచి భరము లే, కునికియ యూహించి చూడ నుర వెబ్బంగిన్.

వ అని పలికి యుద్దామం బైన కామంబు విడువ వడకున్నఁ జిత్తంబునకు నిర్వృతి
గలుగునే యనువిచారంబు వుట్టి తదీయోత్సారణం బూహించి యాచిత్త
ధర్మంబు నుద్దేశించి 44

క నీమూలం బె నెఱిఁగితిఁ, గామమ సంకల్పమునన కలిగెదు సంక
ల్పామర్శరహిత మగుచేఁ,తోమ్ముద్రం దాల్తు నేను దుది యది నీకున్ 45

వ అని కామం బనునది గోర్కి గావునఁ గోర్కి యొప్పమి దేటపఱుపం దలంచి

తే సొమ్ము గోరినయంతన సుఖముగలుగ,దది యుపార్జింపఁగా సిద్ధి యగుట నిజమె
కలిగెనేని యనేకచింతల నొనర్చుఁ, జెడుటచావుతోఁదుల్య[1]మయ్యెడుమయేల

వ ఇచ్ఛానిరసనంబు సుఖం బని వెండియు 48

క శోకశ్రమతృష్ణలకున్, నీకలిమియ మూల మగుట నీ కగపడువాఁ
డేకర్తవ్యము గానం, డోకామమ నిన్నుఁ దొఱఁగి యుండెద సుఖినై 49

క నీ వాసపఱుప ధనములు, గావించెదఁబో [2]వినాశకముల నడుపఁగా
నీవశమె [3]కాన నీచెను, లేవగవుం దేదు వెనుప దే దైన్యంబున్ 50

చ సులభమొ దుర్లభంబొ యని చూడ నెఱుంగవు గన్నదానిపై
నలముదు కామమా యిడుమ లందఁగఁ జేయుదు నింపు లేమిటం
గలుగదు నీకు నీతెఱఁ గగాధరసాతలభంగి నీవు స
న్నోలమునఁ బోవ కుండి నిఁ బుచ్చెద బచ్చనరూపుపోకులన్ 51

తే ధనము చేటున విసివి నామనము నిన్ను, నీడవిడిచె నో కామమ యేను శాంతి
దాంతిసత్యక్షమాభూతదయలఁ జెంది,నాఁడ లోభ దు లొందవు నన్ను నింక

తే కామసుఖదివ్యసుఖములు కాంక్ష దొఱఁగు, మేలిషోడశాంశంబునఁ బోల లేవు
గాన కామమ నిను శత్రుకిరశిఁ జంపి, బ్రహ్మపురమున నుండెద రాజుఁబోలె

— అజగరచరిత్రము —

వ అని పలికి మంకి యివ్విధంబునం గోడెలు సచ్చినం బుట్టిననిర్వేదనంబున సకల
కామంబులం బరిత్యజించి దేవసముండై యుండెనని చెప్పిన విని పాండవాగ్ర
జుం డేమివర్తనంబున నరుండు వీతశోకుం డగుచుఁ జరించు నెద్దానం జేసి పర
మగతి వడయు ననుటయు ననిమిషనదీనందనుం డజగరచరితంబను నితిహాసంబు
వినుము దాన నీయడిగినయర్థంబు దేటపడు దానిం జెప్పెద నాజగరనామ ధేయుం
డగునొక్క బ్రాహ్మణునిఁ బ్రహ్లాదుండు శమప్రకారం బుపదేశింపు మని యభ్య
ర్థించిన నతం డతని కిట్లనియె 54

క అనిమిత్తము భూతంబుల, జననం బవి రూపు సెగుట సంపన్నములై
యునికి విషాదము మోదం,బును జేయఁగ లే వనిత్యములుగ నెఱిఁగినన్ 55

1 దుర్యోధునదేల 2 వినాశకత నడుపంగా 3 కానుమా చెద, లేవగవుల్ లేదు పెనుపవే దైన్యంబుల్.

తే [1]వఱదఁ గాష్ఠముల్ గూడిన వడువ బంధు, సంగమం బవి వాసినచాడ్పు తద్వి
యోగ మింత సూచిన వాని నుమ్మలికము, వారయ నేరదు దానవవరతనూజ.

వ ఈ తెఱంగు లే నెఱుంగుదు నాదెసఁ బ్రశాంతిం గని కాదె నీవు శమోపదేశం
బర్థించితివి వినుము 57

క మే లర్థింపను గీడును, జాలింబడి తొలఁగఁ ద్రోప సరిఁ దూష్ణీంభా
వాలంబిమనస్కుఁడ నై, యాలంబుగఁ జేసి నడతు నయ్యెరుదెఱఁగున్ 58

క సరసాన్నముఁ బిణ్యాకము, సరిగాఁగ భుజింతు మృదులశయ్యాతలముం
ధరణియు శయనరుచికి నా, కరయంగా నొక్కరూప యసురప్రవరా 59

ఆ నారచీరయేనిఁ జారుచీనాంబరం, బైనఁ గట్టికొనినయపుడు హృదయ
మొప్ప దొప్పు ననక యుండు రూపాదుల, నలమికొనవు చక్షురాదికములు

వ అని వెండియు 61

ఆ చలన మేది పుట్టుఁ జావునుం బిరువెట్టి, యామిషార్థిజనుల నపహసించు
చెలమితోడ లేమి కలిమి వాటింపని, రమణ మునికి యజగరవ్రతంబు 62

ఆ అనియతంబులైన యాహారవిహరణ, శయనముల విధాతృసంప్రయుక్త
భంగిఁ బరఁగు నంతరంగ [2]నిర్భారవ, ర్తనముకలిమి యజగరవ్రతంబు 63

ఆ నిత్యతృప్తి శౌచనిరతిశాల్మి సమత్వ, మారఁ గలిగి చిత్సుఖానుభవము
ప్రచుర మగుట యజగరవ్రత మది విను, యజ్ఞదుర్లభంబు ప్రాజ్ఞభూమి 64

వ ఇది శమప్రకారం బనియె నని చెప్పి భీష్ముండు 65

క అజగరచరితము దనకును, నిజముగ నలవఱుప నేర్చునిర్మలమతికిఁ
వృజినభయమన్యుశోకము, లజేయములు గావు మోక్ష మాయత్త మగున్

వ అనిన విని యజాతశత్రుండు బంధుమత్త్వకర్మవిత్తప్రజ్ఞలయం దెయ్యది నరు
నకు సుప్రతిష్ఠం జేయునని యడిగిన నాపగాతనయుం డతని కి ట్లనియె 67

క ప్రజ్ఞయ ప్రతిష్ఠ లాభము, ప్రజ్ఞయ నాకం బనంగఁ బ్రజ్ఞయ చుమ్వే
ప్రజ్ఞయ [3]కైవల్యంబును, బ్రజ్ఞాసాధ్యములుగానిపనులుం గలవే 68

వ బలి ప్రహ్లాద మంకి ప్రభృతులు ప్రజ్ఞనకాదె సమాధానసంపన్నులయిరి
కాశ్యపనామధేయుం డగుధరణీసురోత్తముం డొక్కయుద్ధతపురుషునిరథంబు
దాఁకి పడి తదవమానదూయమానమానసుండై యసుపరిత్యాగపరవ్యవసా
యుండగుటయు నింద్రుండు సృగాలరూపంబున నమ్మహాద్విజునిపాలికివచ్చి ప్రజ్ఞా
[4]సంబోధకం బగుసంవాదంబునం జిత్తప్రసాదంబు గావించె నని విందు మెల్ల
భంగులఁ బ్రజ్ఞ యుత్తమాధికారం బనిన విని ధర్మతనయుండు 69

క నరవర దానముఁ దపమును, గురుశుశ్రూషయును యజ్ఞకోటియు నెట్టి

1 వఱుతఁ. 2 నిర్బాధవ. 3 కైవల్యదమును. 4 సంపాదకం.

పరిణతిఁ బొందం గలయవి, పురుషున కెట్లయిన దెల్లముగ విన వలతుక్. 70
వ అనుటయు దేవవ్రతుం డన్న రదేవోత్తమున కిట్లను మేలు లనుబంధించు మేలు లట్ల కీళ్లను ననుస్యూతంబు లయి తొడరు నాకర్ణింపుము. 71
క కటపుపయిఁ గటపు వొరయుచు, వెటపుపయిఁ వెటపుదోడ విడువనియిడుమం దొటఁగమిపైఁబురుషుఁడిడుమఁ,దొటఁగమిఁజేడ్పడుచు నడచుదుష్కర్మములన్.
వ అని మఱియును 73
ఆ ఉత్సవంబుమీఁద నుత్సవ మందుచు, సుఖముమీఁద సుఖము సొప్పడంగఁ బుణ్యపదముమీఁదఁ బుణ్యపదంబున, కరుగు నరుఁడు సుకృతి యైన నధిప 74
క పులుఁగులలోఁ బాత్యండక,ములు పాము లైనధాన్యములలోనం బొల్లులుఁబోలెను జూవె మనుష్యులలో ధర్మరహితాత్ము లుర్వీనాథా 75
క చనిచఁ జను నున్న నుండు, న్మనుజుఁ డొకటి సేయఁ జేయు [1]నరనాయకతో డన తగిలి నీడవోలెను, విను చేసినకీడు మేలు విడువవు వానిన్ 76
క సమయం బైనను గుసుమఫ,లము లెట్టులు దోఁచుఁ దరువులం దటితోఁ గ ర్మములం బొడమఁ సుఖదుఃఖము లట్టుల నిప్ప్రియత్నకలితో ద్భాతిన్ 77
క తెలిసికొనఁ బడయ దొరు లా,ప్యులపోయెడితెరువు లరసియును జదలం బ తులు నీళ్లలోన మీనం,బులు వోయెడుత్రోవ లెఱుంగఁ బోలునె యధిపా
క వినను గాఢనిరూపణ, మానసుఁ డై యార్యజనుల మహితవచనముల్ వీనుల [2]నినుచుచు ధర్మము, లైనవి సేయంగఁ దప్ప కగుఁ దత్ఫలముల్. 79
వ అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుండు శాంతనవునితో భూతసృష్టి యెవ్వానివలన నెబ్భంగి నైనయది యెఱింగింపు మనవుడు నతం డిదియును మఱియుం గొన్ని యర్థంబులు భరద్వాజుం డడిగిన భృగుండు సెప్పె నప్పరిపాటి యుపన్యసించెద నాకర్ణింపు మని యతని కిట్లనియె 80

భీష్ముడు ధర్మజునకుఁ బృథివ్యాదిభూతోత్పత్తిక్రమం బెఱింగించుట.

సీ కైలాసశైలశిఖరమునఁ దేజోవిరాజితు భృగు భరద్వాజుఁ డధిక
వినయంబుమైఁ జేరి మునినాథ భూతసృష్టిప్రకారము నాకుఁ జెప్పు మనిన
నమ్మహాత్ముఁ డిట్లను విను నారాయణుం డవ్యయుం డనంతుండు భూత
సృజనంబు దలఁచి మునుసృజియించె దనదుసహస్రాంశకమున నవ్యక్తుఁడనఁగ
తే మనసునన యజరామరు ననుపమాను
నతనివలన మహత్తత్త్వ మావహిల్లె
నతఁడు దివ్యతేజోమయం బైనపద్మ
మొకటి గలిగింపఁ బ్రహ్మయం దుద్భవించె 81
తే అతనితలఁపునఁ బ్రభవించె నాకసంబు, దానియందు జలంబు లుద్భవమునొందె

1 మనుజాధిప. 2 నూనుచు ధర్మము.

సలిలమున నగ్ని మారుతజనన మొనరె, ననలపవనయోగమున మేదిని జనించె.

వ ఆబ్రహ్మ యఖిలభూతాత్మకుం డె ట్లనిన నతనికి శైలంబు లస్థులు మేదిని మేదో
మాంసంబులు సముద్రంబులు రుధిరం బాకాశం బుదరంబు పవనుండు నిశ్వాసం
బగ్ని తేజంబు సరిత్తులు సిరలు రవిచంద్రులు నయనంబు లూర్ధ్వలోకంబు
శిరంబు పాతాళంబు పాదంబులు దిశలు బాహువు లి ట్లనంతాత్మకుం డగు
వాఁడు విష్ణుం డి త్తెఱంగున విశ్వంబు విష్ణునివలనం గలిగె ననిన విని భరద్వా
జుం డాకాశాదిభూతంబు లేనింటిప్రమాణంబులు నడిగిన భృగుం డవి యనం
తంబులు దేవతలకుం గొలఁది వెట్ట రాకుండు నొక్కచోటు నిరూపించి యీ
భూతం బింతనుండి యట లే దన రాదు పంచభూతంబులు నిరవధికంబు లది
యె త్తెఱం గనిన విష్ణునకు గౌణం బై యనంతుం డనునామంబు గలదు గావె
విష్ణుండు జగన్మూర్తి విష్ణుతనుభూతం బయినమహాభూతపంచకం బప్రమేయంబు
గాక తక్కనే యని యొఱంగించిన 83

సీ విని భరద్వాజుండు మునినాథ పుష్కరంబునఁ బుట్టె నన్నడ్డ పుష్కరంబు
బ్రహ్మకు నాపె నాఁ బట్టయ్యె నెట్లొకో నావుడు విష్ణుమానసభవుండు
బ్రహ్మయాద్యుఁడు పుష్కరముద దాసనరూపముగఁ గల్పితంబయ్యెమున్ను పిదప
ననునిశ్చయంబు లేకునికిఁ బద్మజుఁ డన వలసియు నుండు నయ్యలఘుతేజుఁ
తే బద్మమదిభూతధాత్రి యప్పద్మమునకు, గగనమూర్ధిత మగుమేరునగముకుచిర
చామికర్ణికయందుండి సకలజంతు,సృజనధుర్యత్వమహిమనయ్యజుఁడు వెలుఁగు

వ అని భృగుండు సెప్పిన విని భరద్వాజుండు భూతంబు లైదగుట యేమిట నని
యడిగిన నతం డతని కి ట్లనియె 85

క వాయువు చేష్టారూపము, మ్రోయునెడ నభంబు ద్రవము మునివర జలమూ
ష్మాయిత మనలము గారి, న్యాయితము ధరిత్రి యిట్టు లైదు దెఱంగుల్ 86

వ ఈయయిదింటనకాదె జంగమంబులు స్థావరంబులు నైనయవి యనుటయు
• భరద్వాజుండు స్థావరంబులయందు భూతగుణంబు లేమిటం గంటి మని యడి
గిన భృగుం డి ట్లనియె 87

సీ అశనినిర్ఘోషంబు నాకర్ణనము లేక వికృతి నెట్టులు వొందు వృక్ష మాక
సము శక్తిసూచె శ్రోత్రము నిదాఘంబు చోఁకునవాడుఁ జోఁకెఱుంగుటఁ సమీర
శక్తి మార్గముఁ గని చాఁగెడుఁ గనుట తేజశ్శక్తి పాదసంజ్ఞఁ బరఁగుఁ
బాదజిహ్వలఁ గొని పానంబు సేయుట జలశక్తి జిహ్వ నైజంబు లైన
తే కుసుమధూపాదిగంధముల్ గొనుట నెలమిఁ
దాల్చు నని చెప్పఁ దరువు వేదంబు ఘ్రాణ
మూర్విశక్తి యుట్లయిదును నుల్లసిలుట
ననఘ భూజంబు పంచభూతాత్మకంబు • 88

వ శైలాదులయందు నిట్లు యూహింపఁ బెక్కుభంగులం గలిగి యుండుఁ బంచభూతాత్మకంబు గానిభూతంబు లేదనుట వేదనిశ్చయం బనిన విని భరద్వాజుండు

క భూముఖ్యం బగుభూత, గ్రామంబుగుణంబు లైనగంధాదులఁ దే
జోమహిత యనుభవించుట, [1]యేమెయి నెద్దాని కావహిల్లుచు నుండున్ 90

తే అనిన భృగుఁ డిట్టు లను విషయములు నింద్రి
యములు మనసును గ్రమసాధనములు గాఁగ
నంతరాత్మప్రదర్శి యై యనుభవించి
తత్కృతము లగుమోదఖేదములఁ బొందు 91

వ అప్పురుషుండు 92

క క్షేత్రజ్ఞుం డనఁగ నిఖిల, గాత్రవ్యాప్తత్వమహిమ గలిగి సమీరా
సూత్రణమున జీవుండును, గోత్రము నై [2]సర్వవర్తకుం డగుచుండున్ 93

క అగు నీతత్త్వము సత్త్వాదిగుణత్రయవికృతి [3]కత్యతీతం బై పూ
ర్వగురుత్వంబునకుం జన, విగతత్వంబునకు నెలవు విమలవిచారా 94

ఆ బుధుఁడు సూక్ష్మవిమలబుద్ధి నప్పురుషుని, నరసి కాంచి యతనియందు మనసు
డిగ్గ విడిచి యొగ్గు లగ్గుచు బొందక, శుద్ధశాంతిఁ బరమసుఖముఁ బొందు 95

వ అని వెండియు 96

భృగుమహాముని భరద్వాజునకు జెప్పినవర్ణాశ్రమాచారక్రమము.

సీ ఆగమసత్యధర్మాచారతపములు కునికిపట్టులు గాఁగ వనజభవుఁడు
గలిగించె మును బ్రాహ్మణుల మఱి కల్పించె నృపవైశ్యశూద్రుల నిర్మలాత్మ
బ్రాహ్మణాదికముగఁ బరఁగునన్నాలుగు జాతుల యుజ్జ్వలచ్ఛాయ లోలి
సొంపారుఁ దెలుపును గెంపును బసపుఛాయయుఁ గప్పు నయ్యు నం ద్రార్యవర్యు
ఆ లాత్మకర్మ మెడలి యనులోమవృత్తి నెజ్జాతి సొచ్చు నన్యజాతిపనికి
దాని కట్టిబంగి దలకొనుఁ బెక్కులు, పనులఁ జేసి జారతనము వచ్చు 97

క సితరక్తపీతనీలము, లతులమతీ మొదలు దొడఁగి యం తంతకు హీ
నతఁ దాల్చుఁ గాన యొఱఁగిం,చితి నీపరిపాటిఁ గర్మశీలతకొఱకున్ 98

వ అని మఱియును 99

క సత్యమ [4]బ్రహ్మము దపమును, సత్యమ ప్రజలను సృజించు సత్యమ లోక
[5]స్థిత్యాధానముఁ జేయును, సత్యం బనృతంబుచేత సంపిహిత మగున్ 100

వ. అట్లుం గాక ధర్మాధర్మంబు లనఁ బ్రకాశతమంబు లన బోధాజ్ఞానంబు లన స్వర్గనరకంబు లన సుఖదుఃఖంబు లనఁ బరఁగుబుధజనవ్యావహారికశబ్దంబులకు నర్థంబు లై సత్యానృతంబులు ప్రవర్తిల్లుం గావున 101

క అనఘా దుఃఖాత్మక మగు, ననృతం బడఁగించుటకుఁ బ్రయత్నమున సుధీ

1 యేమిటి. 2 సర్వవర్ణకుం. 3 గత్యతీతు. 4 ధర్మము. 5 స్థిత్యాధారముఁ.

జను లాచరింతు రనిశం,బును మోహవిభూతినియమములు నిష్ఠమెయిన్. 102
క ఒలయు జరావ్యాధిప్రభృ,తులు శారీరములు గాఢశోదకశోకా
దులు మానసములు దుఃఖం,బులు రెండువిధములు నిట్లు పురుషు నలంచున్
క శారీరమానసము లగు, నీరెండువిధములు దన్ను నేపక యుండం
గోరికొని నియమములఁ బ్రతి,కారం బొనరింపఁగా సుఖం బొందు నరుస్ 104
క విను దుఃఖంబులఁ దెగఁ ద్రో,చినపురుషుఁడు సౌఖ్యస క్తచిత్తుఁడు గా [1]శా
రినవై రాగ్యము జెందినఁ, ననుపమ మగుపరమపదము నమ్మెయి నేర్చున్. 105
వ అనిన విని భరద్వాజుం డాశ్రమధర్మప్రకారంబులు సువ్యక్తంబులుగా నెఱిం
గింపు మనుటయు భృగుం డిట్లనియె 106
సీ గురునకు భక్తుఁడై పరమాదరమున వేదాభ్యాస మెప్పుడు నాచరించు
చును శౌచశీలత వినయంబు త్రిషవణస్నానంబు భాస్కరానలసపర్య
సాటించు చుండుట బ్రహ్మచారికవృత్తి ధనధాన్యములు గర్హితంబు గాని
తెరువునఁ బడసి యతిథిపూజ మున్ను గా నన్నపానాదిభోగానుభవముఁ
తే బొందువాఁడు గృహస్థుండు గందమూల, శాకఫలములాహారంబుశయ్యభూమి
వననివాసికి నిస్సంగవర్తనమున, భిక్షబ్రదుకు గ యతిశాంతిఁ బేర్చి యుండు
క ఫలకాంక్షి గాక నియతిం, జలిపిన నీయఖలకర్మజాతంబును ని
ర్మలమోక్షపదముఁ జేర్చుట, గలుగు నవశ్యంబుఁ బుణ్యకరణప్రవణా 108
వ అనిన విని భరద్వాజుండు పరలోకం బన నొకండు గల దండ్రీలోకంబునకును
నాలోకంబునకును విశేషం బెట్టిది రెఱిఁగింపవే యని యడిగిన భృగుం డతని
కిట్లనియె 109
క ఇది కర్మభూమి భోగా,స్పద మాలోకంబు ధర్మపరులకు సులభం
బది సత్యశౌచసౌజ,న్యదయాదులు లేనివారి కప్రాప్య మగున్ 110
క ఈలోకము దుఃఖబహుళ, మాలోకము భూరిసుఖనిరంతర మం దే
జాలియును లేక యుండొరు,తో లెస్సగఁ బొంది యుండుదురు జను లనఘా
తే. హస్తిమశకాంతరము గల దరసి చూడ, వాసగృహశయనాసనవసనగంధ
మాల్యశిల్పత్రికారామ మానినీజ,నాదిసుఖసాధనములకు నందు నిందు
వ. అని వెండియు. 113
క ఇవి పుణ్యాలోకవిషయ,న్యవసితవచనంబు లధమ మగులోకము ధ
ర్మవిదూరజనులు వొందుదు, రవిరతబహుదుఃఖనిలయ మది విప్రవరా 114
క. విను మమకారవివర్జితమనస్కులకుఁ బుణ్యపాపమార్గంబులు లే
మిని లోకంబులఁ ద్రిమ్మర, కీరనఘా పొందుదురు శాశ్వతానందంబున్ 115
వ ,అని చెప్పి భృగుండు బ్రహ్మావిహితంబు లగుధర్మంబులు సంక్షేపరూపంబున

1 శాదినవై రాగ్యము; శాదినవై శార్యము.. నమ్మెయి నెర్చుక. 2 ఊర్ధ్వ.త్రయాం3 కనఘా

నెఱింగించితి ననిన భరద్వాజుండు ప్రముదితాత్ముం డగుచు నమ్మహాత్ముం బ్రశం
సించి వినతుం డై వీడ్కొనియె నతనిచేత విన్నంతవట్టును నీకుం జెప్పితి నీవింక
నెయ్యది విన వలతు ననుటయు ననిమిషనదీనందనుతో ధర్మనందనుం డాచారవిధి
వినువాంఛ నామనంబునం జేర్చియుండు ననవుడు నతం డతని కి ట్లనియె 116

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు నాచారవిధి యెఱింగించుట

సీ. సజ్జను[1]లందు రాచారవంతుల దురాచారంబు గష్టత్వకారి యట్లు
గావున నాచారగతి వింట గడులెస్స రాజమార్గంబున రచ్చ మంద
మూత్రపురీషవిమోక్షంబు సేయమి శౌచి యై వార్చి నిష్ఠను జలంబు
నొచ్చుట సంధ్యల సూర్య సేవించుట యర్కోదయాస్తమయముల నిద్ర
తే. వోవకుండుట పంచార్ద్రభావ మొంది,కుడుచుటన్నంబు దెగడమి దడిపదములు
గలుగ నిదురకుఁ జొరమి సత్కర్మ వేది,నారదుఁడు వివరించె నాచారములుగ
తే. ఉదయ మగుసూర్యుఁ గనుఁగొను టొప్ప దన్య
వనిత నగ్న యై యుండంగ వలదు చూడఁ
దనపురీషంబు సూచుట ధరణిన భ
కీడు నిజపాప గుప్తి యకృత్య మరయ 118
క. సురతంబు గుప్తమగుటయు, గురుశుశ్రూషయును బ్రహ్మకులభజనము నా
యురవాప్తిఁ జేయు లక్ష్మీ,కరంబు లగు నూర్ధ్వలోకగతియు నొనర్చున్ 119
వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుం డధ్యాత్మవిద్య విన వలతుం జెప్పవే యనిన నతనికి
దేవవ్రతుం డి ట్లనియె 120
సీ. జలధితరంగలచాడ్పునఁ బొడముచు నడఁగుచు నుండు భూతాత్మునందు
భూమిప్రభృతిభూతములు వానిగుణములు గంధాదు లింద్రియగ్రాహ్యకోటి
యనఘ శ్రోత్రం బాది యగునింద్రియశ్రేణి యుర్వియుఁబోలె సాధనత నొందు
మనసింద్రియములకుఁ జెనుఁ బ్రాపు బుద్ధితన్ముఖమున నిశ్చయంబునకుఁ దేరఁ
తే. బురుషుఁ డవ్విషయంబులఁ బొందు నిట్లు
గాక యుండ నింద్రియముల గ్రమ్మఱించి
మనసుతోఁ గూర్చి బుద్ధిలోనన యడంప
బుద్ధి నిర్విషయస్థితిఁ బురుషు నొందు 121
క. విను మాత్ముఁడు క్షేత్రజ్ఞుం, డన భూతాత్ముఁ డనఁ బురుషుఁ డనఁ బరమేశుం
డన బుద్ధిసాక్షి యన [2]నం, జనరహితుం డనఁగఁ బరఁగు శాంతిప్రవణా 122
క. తనయందు తోఁచువిషయము, లనుభవగోచరము లగుట [3]యవిమాయాసం
జనితస్వప్నం బై యా,త్మునికిం దనుఁ గాన [4]లేని మోసము దెచ్చున్ 123
క. విను గుణములు మాయకు నొడ,లని యెఱిఁగి తమోరజస్సు లడఁచి సుసత్త్వం

1 అంద వాచార, అంద వాచార. 2 ఁగా, జనరహితుఁ డనఁగ. 3 వడి. 4 లేమి.

టున నిలిచి సద్వివేకం,బున నడియుం డ్రోచి విమలబోధాత్ముఁ డగుచ్ 124
తే అరసి చూడ సత్త్వంబు సుఖాత్మకంబు, సాంద్రదుఃఖమయంబు గజస్సు బోధ
మాంద్యమూర్తితమస్సుసమత్వమూాది, యాయవస్థలఁబొరయమియాయపోక
వ అని యధ్యాత్మప్రకారంబు నిర్దేశించి భీష్ముండు వెండియు యోగంబు నెప్పెద
నాకర్ణింపు మని యమ్మనుజపతి కి ట్లనియె 126

ధర్మజునకు భీష్ముఁడు యోగప్రకారంబు సెప్పుట

సీ తెలి వొంది మనసు నిశ్చలవృత్తి నేకాగ్ర మై యున్కి గోరి నిష్ఠాతిశయము
కలిమి కృత్యంబు మేఘంబున మెఱుఁగును నలినపత్త్రంబున సలిలకణముఁ
బోలె మంతవ్యంబు పొంతఁ జరించుమనంబు దానికిఁ బవనంబుగతియ
గతి గాన హితము మారుతధారణము పవమానంబు గ్రమమునఁ గాని నిలువ
ఆ దలయ విసువఁ గాదు తలకొని యమనియ,మాదు లెనిమిదియును నభ్యసింపఁ
గావిచార మొలయుఁ గలుగు వితర్కంబు, మఱివివేక మనిలు నెఱికిఁ దెచ్చు
క విను మంతర్నాడిం జనఁ, బనుపడి పవనంబు బ్రహ్మపద మొందఁగ శాం
తినిరూఢ మైనచిత్తము, గను నానందంబు నంద కలయుం బిదపన్ 128
వ అనిన విని కురుపతి కురుపితామహునితో జపవిధిప్రకారంబును జపశీలు రగు
వారు పొవ్రగతియును నెఱింగింపవే యనుటయు నమ్మహీవిభునకు నమ్మహాత్ముం
డిట్లనియె జప్యంబు విషయంబుగాయమకాలమృత్యుభూసురేక్ష్వాకులకు సంవా
దంబు ప్రవర్తించె నయ్యితిహాసంబునుం జెప్పెద మున్ను నాయెఱింగిన తెఱం
గునుం జెప్పెద నాకర్ణింపుము. 129

యమకాలమృత్యుభూసురేక్ష్వాకులసంవాదము.

సీ వేదాంతవిదు లనుమోదించునట్టిది జపకర్మ మత్యంతశౌచశాలి
యై కుశాస్తీర్ణసమావనతలమున గుశముష్టి నేకొని విశదచిత్త
వృత్తి నింద్రియములు విషయసక్తంబులు గాకుండ నిలిపి తదేకపరత
మత్సరాహంకారమానదంభాపగమంబును బ్రహ్మచర్యంబుఁ గలిగి
తే జపము సెల్లించుపురుషుండు సర్వలోక, విజయి నిస్స్పృహ మగుజపవిధివిశోక
హర్ష రాగాదికంబును నవ్యయంబు, నైనపదముఁ బొందించు నృపాగ్రగణ్య
క శౌచాదిగుణము లెడలుట, నీచత్వము వాటిలంగ నిశ్చలమతి దు
ష్టాచరిత మైనజపవిధి, నాచెప్పినసుదతిఁ దేదు నరకము దెచ్చున్ 131
వ అని చెప్పి వెండియు ని ట్లనియె 132
సీ వేద వేదాంగసంవేది గౌశికుఁ డను ధరణీసురుఁడు సంహితాజపంబు
విహితశీలతఁ జేయ వేయు వత్సరములు సనిన సావిత్రి యమ్మునివరునకుఁ
బొడసూపి తనుఁ జెప్పఁ గడు భక్తితో నతం డెఱిఁగిన నిచ్చెద నిష్ట మడుగు
మనిన నాతండు జపాలినిష్ఠయ కోర నది యిచ్చి దేవి నీ కత్యుదాత్త

తే గతియు నగుధర్మమ్మి నీకడకు వచ్చు
యముఁడుఁ గాలుండు మృత్యువు నరుగుదెంతు
రనఘ నీకును వారికి నావహిల్లు
వాద మని చెప్పి చనియె భూవరవరేణ్య 133

క ధరణీసురుఁడును జపతత్పరుఁ డై దివ్యాబ్దములు శతంబు గడపె న
ప్పురుషవరుకడకు ధర్మము, పరమప్రీతిఁ జనుదెంచెఁ బౌరవముఖ్యా 134

తే అట్లు సాకార మై వచ్చి యతనితోడ, నీజపంబున సిద్ధించె నిరతిశయము
లైనపుణ్యలోకములునీవందుఁజనుము,తనువుఁ[1]జిత్తంబువిడిచి యుత్సవమెలర్ప

వ అనిన విని యమ్ముని ధర్మంబున కి ట్లనియె 136

క తనువు దొఱఁగి సనులోకము, లనఘా యే నొల్ల మేల యైనను దుఃఖం
బున కోర్చి నాతలంపున, కనుగుణమై యుండ దీని నగునె తొఱంగన్ 137

వ అనుటయు ధర్మంబు 138

క ఒడ లెట్లు విడువ వలదే, కడునమ్యము నాక మింత గానవొకో నా
వుడు మేను వెలిగ నట వో, నొడఁబడ నని పలికె బ్రాహ్మణోత్తముఁ డధిపా

వ అని పలికిన ధర్మం బతనితో నీ వొడలు విడువ నొల్లవు పో యమకాలమృత్యు
వులు వీరె వచ్చిరి చూడు మనియె నయ్యవసరంబున వారలు వచ్చి యమ్మహీ
సురవరుముందఱనిలిచి తమ్ముం జెర్కొని రాతని నుద్దేశించి యముండునీజపంబు
ఫలంబు సిద్ధించె ననియుఁ గాలుండు నీకు నాకలోకారోహణంబునకుం గాలం
బైనం దోఁచితి ననియును మృత్యువు గాలచోదిత నై నిన్ను నేఁడు గొనిపో
వచ్చితి ననియుం బలుకుటయు నమ్మాటలు గీటునం బుచ్చుచు వారలవదనం
బులు విలోకించి సవినయవ్యాహృతస్వాగతుం డయి యవ్విప్రుం డను మీకు
నెప్పని సేయువాఁడ నని పలికె నట్టయెడఁ దీర్ఘయాత్రాపరుం డైనయిక్ష్వాకుం
డచ్చటికి నేతెంచి వార లందఱకుం బ్రణతుం డయ్యె బ్రాహ్మణుం డతిథింగా
నిరూపించి యాదరభరితుం డై 140

కౌశికునకు నిక్ష్వాకుమహారాజునకు నయినసంవాదము.

క నాకలిమితోడ నిచ్చెద, నీ కెయ్యది యిష్ట మనిన నృపతి నృపులు దా
నైకపరులు గొనువారలె, యే కామ్యము లైన నిత్తు నీ వడుగు తగన్ 141

వ అనిన విని విప్రుం డవ్విభున కి ట్లనియె 142

క కొనువారు ప్రవృత్తులు గాక నివృత్తులు గొందు రయ్య కామ్యంబులు నా
మనమున లే వే నేమియుఁ, గొన నిత్తున కాన యధి కోరుము తగఁగన్ 143

వ పూజారూపంబున నిచ్చినయది యతిథికై కొనుట యొగ్గుగా దనుటయు నమ్మనుజ
పతి నీ విచ్చువాఁడవయేని నిసకలజపంబుఫలంబును ని మ్మనిన నమ్మహీదేవుండు.

---

1 చింతయు.

క జపఫలమున సగ మిచ్చెద, నృప యంతయు నైనఁ గొనుము నీ వనవుడు న
జ్జపము ఫలం బెయ్యది యని, నృపుఁ డడిగిన నాతఁ డేను నిరపేక్షుండన్ 145

క కావున ఫల మిట్టిదియని, భావింప నెఱుంగ నొరులఁ బనివడ యడుగన్
నీ వాఫలంబు గొను మది, దా వినఁబడుఁ బిదప ధర్మతత్త్వజ్ఞులచేన్ 146

వ అనుటయు నయ్యనతనయుండు ఫలం బిట్టి దని యెఱుంగ లేనిం గొన నొల్ల నన
వుడు నతం డతని కి ట్లనియె 147

క నీ వడిగి తేను నిచ్చితి, భూవల్లభ యింక సత్యమున కూనము గా
దే వరియింపమి నావుడు, నావసుధాధీశుఁ డద్ద్విజామరవరుతోన్ 148

వ రాజులకు యుద్ధంబు సుకర్మంబు గావున నీతో వివాదయుద్ధంబు సేసితి ననిన
నతండు నీ వేమి సేసి తేమి యని య ట్లుండ నిమ్ము 149

క విను మిచ్చెద నని యీమియుఁ, గొనియెద నని పలికి పిదపఁ గొన కునికియు న
త్యనృతంబులు సత్యవ్రత,మునకుం దొలఁగంగ మనకు భూవర తగునే 150

క సత్యమ తపమును యజ్ఞము, సత్యమ వేదంబు శాంతిశాంతులు నగుటన్
సత్యము దొఱఁగుట నిర్మల,నిత్యానుష్ఠానములును నిష్ఫలము లగున్ 151

వ అనిన విని ధర్మంబు వారల నుద్దేశించి యమాదులు విన వీరికివివాదంబు వలదు
విప్రుండు దానఫలంబును రాజు సత్యఫలంబునుం బొందువా రనియె నట్టియెడ
నాకంబు నరాకృతి దాల్చి వచ్చి తన్నెఱింగించి యయ్యిరువుర నాలోకించి
వాదేల మీరిద్దఱుం దుల్యఫలప్రాప్తుల రయ్యెద రిట్లు సేయుం డని పలికె
నవ్విభుం డల్లేని నితండును నాయిచ్చునది గొనవలయు ననుటయు నమ్ముని
యేను దపస్స్వాధ్యాయనిరతుండం బరిగ్రహవిధియందు విరతుండ 152

క అనవుడు నరనాథుఁడు నాకును నీకును సరియ కాఁగఁ గోరెద సత్క
ర్మనిరూఢి మత్సుకృతఫల, మనఘా కొనవే యనుగ్రహంబు దలిర్పన్ 153

వ అని ప్రార్థించె నప్పుడు వికృతవేషు లగుపురుషు లిరువురు దమలో వివాదంబు
సేయుచు వచ్చి యవ్విభుండు మనల శాసింప నోడయుండు వొమ్మనుచు నిక్ష్వాకు
ముందట నిలిచిరి వారి తెఱంగు వినుము 154

తే ఒకఁడు గోదాన మొనరింప నొక్కరుండు
తత్ఫలము వేఁడఁ బ్రీతి నాతండు నొసఁగఁ
గొనినవాఁ డిది దక్కువ దనకు నని త
లంచి యుత్తమగోయుగళంబు విలిచి 155

వ సత్పాత్రదానక్రియ నిర్వర్తించి తత్ఫలంబు మున్ను దనకు గోదానఫలంబిచ్చిన
యతని కిచ్చువాఁడయిన నతండును గొనువాఁ డయి యుండి కొనక యొడ నేసి
తిరుగం దిరుగ నప్పుడు ముట్టం బట్టినవాదు పుట్టిన వచ్చినవారై రత్తెఱంగెల్ల
నుక్తిప్రత్యుక్తుల నప్పుడమిఱేనికి నేర్పడం జెప్పి రట్లు సెప్ప వినిన యవ్విభుని

తోడఁ దొలుత నొసంగినవాఁడితం డడిగిన నిమ్మిం బ్రతిగ్రహింపఁగా నొసంగితిఁ
బ్రతిగ్రహం బొల్లనినన్ను నితండు నిర్బంధింపం దగునే యని చెప్పినఁ బిద
పటియాతం డితండు గొనియెద నని యొడంబడి కొనమి పాతకం బగుట కర్మ
కాండవిదు లెల్ల నెఱుంగుదు రనవుడుఁ గౌశికుం డిక్ష్వాకు నుద్దేశించి వింటె
యప్పురుషునివచనంబు లని పలికి వెండియు 156

క నృప నీవు మదీయం బగు, జపముఫలం బడిగి తేను సమ్మతి నీఁగా
విపరీతఫణితు లాడిన, శపియింతుఁ జుమీ యెఱుంగఁ జాటితి నీకున్ 157

తే అనిన నాతఁడు భయ మంది యాత్మలోన
నొరులయీాగికి నకట చేయొడ్డ కుండు
నట్టినా కిది వలసెనే యనుచుఁ గరము
సాఁచె నవ్విప్రు దెసకు నిశ్చయముతోడ 158

వ [1]అతండు ననేకవర్షంబులు సేసినజపంబుఫలం బంతయు నీ కిచ్చితి ననుచు ధార
వోసిన నమ్మహీసురవరునాననం బాలోకించి భూపాలుండు నాకరంబున జలం
బులు వడిరెు మనకు నిద్దఱకును సత్కర్మసమత్వంబు గలుగవలదే నాయది
యైనయాగఫలం బేనును నీకిచ్చెదఁ గైకొనుమని పలికె నట్టియెడ వికృతవేషు
లగునప్పురుషు లిరువురు నన్నరనాథు నుద్దేశించి యేము కామక్రోధులము ధర్మ
యమాదులచేతను మాచేతను మీారిద్దఱుం బరీక్షితుల రైతి రింతియ కాని
యిచ్చుటయుఁ గొనుటయును నివి దైవాచరితంబులు మీాకుం బని గా దని
పలికిన విని యవ్విప్రుండు భూవిభునితో ని ట్లనియె 159

ఆ శ్రద్ధయును బలంబు జపవిధియందు సావిత్రి నాకు నిచ్చె వేఱ జపము
నాచరింపఁ [2]దగదు నైనను నిందఱ, యెదుర నీవు గోరి తివ్విధంబు 160

క కావునఁ బ్రార్థన సెఱుఁగం, గా వెఱచెద [3]నట్ల కాక గైకొంటి ధరి
త్రీవల్లభ నీసుకృతం, బేవెంటం దిగిచె నరుగు మీా వగ్గతికిన్ 161

వ అనియె నయ్యిరువురసత్కర్మనిష్ఠావిశేషంబునం బ్రీతు లయి బ్రహ్మాదిదేవతలు
వారలమీాఁదం బుష్పవృష్టి గురియించుచు నయ్యేడకు నరుగుదెంచి యభినందిం
చిరి దేవతూర్యంబులు మొరయ నప్సరోగణంబు లాడుచుం బాడుచు నుల్ల
సిల్లె నయ్యవసరంబునం గౌశికు నిక్ష్వాకు నుద్దేశించి నాకంబు 162

తే అనఘులార సంసిద్ధుల రైతి రింకఁ, దడయ నేటికి నిర్మలోదాత్తగతికి
నుత్సహింతురు గా కన్నమత్సరాడి, బంధకంబులఁ బోఁ ద్రోచి బ్రాహ్మణుండు.

వ ధర్మయమాదులను నాదిత్యసంఘంబును సవినయప్రణామసహితంబుగా నా
మంత్రితులం జేసి 164

1 ఇట్లు పొందిన నాభూసురోత్తముండు వశేక. 2 దగుదా దైనను. 3 నట్లు గాక . మీఁక
ద్గతికిన్.

—● కాశికేశ్వాకులు బ్రహ్మపదప్రాప్తులగుట. ●—

క వాయువుల నియతవృత్తిమ,నోయంత్రణ కోమలనడుమ నూల్కొలిపి విచే
ష్టాయితశరీరుఁ డై మూర్ధాయోజితములుగఁ జేసి యత్తలఁ జేర్చెన్. 165
వ అప్పుడు తదీయబ్రహ్మరంధ్రో²ద్గతుండును మహాజ్యోతిర్జ్వాలాకృతియుం బ్రాదేశ
మాత్రుంఁడును నగుపురుషు నెదుర్కొని పరమేష్ఠి సమాధానంబున వచ్చితే
యని పలికి వెండియు 166
తే జాపకులకు యోగులకును సమమ పుణ్య,గతివిశేషంబు ప్రత్యక్షకలిత మందు
జాపకులు [1]నిర్భరోత్థాన శక్తి నధికు, లనుచు వక్త్రంబు విచ్చి రమ్మనియె నధిప
వ అనుటయు. 168
తే బ్రహ్మరంధ్రనిర్గతుఁ డైన బ్రాహ్మణుండు, బ్రహ్మవదనంబు సొచ్చె భూపతియునట్ల
వెడలి తద్వక్త్ర మెప్పటి [2]వికసనంబుఁ, బొంద నందుఁ బ్రవేశించె భూపవర్య
క దేవత లచ్చెరుపడి య,ద్దేవుని నయ్యిరువురను నుతించి రజుఁడు సం
భావించె ధర్మమును నవ,నీవర యప్పరమవిభుఁడు నిరుపమలీలన్ 170
వ తదనంతరంబ యంతర్హితుం డయ్యెఁ దక్కినవారును నిజస్థానంబుల కరిగిరి జా
పకప్రకారంబును దదీయసుగతివిశేషంబు నెఱింగించితి నీవింక నెయ్యది వినవల
తనవుడు నాపగాసుతునితోడం గుంతీతనయాగ్రజుండు నిరతిశయజ్ఞానయో
గంబువిధంబు వినువాంఛ నాకుం గలదు సెప్పవే యనిన నప్పురుషుం డప్పార
వోత్తమున కిట్లనియె మనుబృహస్పతిసంవాదం బనునితిహాసంబు గల దది యడి
గిన యర్థంబునకు బోధకం బయి యుండు నాకర్ణింపుము మను వాత్మీయగురుం
డగు దేవగురునకుం బ్రణమిల్లి 171

—● మనుబృహస్పతి సంవాదము. ●—

సీ జ్ఞానయోగము కృపాసంపన్న బుద్ధి నా కెఱిఁగింపవే యన్న నెలమి నాతఁ
డతనికి ని ట్లను ననఘ సత్కర్మయోగశ్రద్ధ దానికిఁ గారణం బ
నిష్టంబు ద్రోవను నిష్టంబు దేరను నరుఁడు గర్మాచరణం బొనర్చు
నెయ్యవి సుఖము లొక్కింతకాలమునకు నవియ దుఃఖంబు లై యావహిల్లు
ఆ నింత యెఱిఁగి ఫలమునెడ నిరపేక్షుఁడై, [3]సతఁడుసౌఖ్యదుఃఖయమముద్రోచి
కామముఖ్యవిపదకంపితజ్ఞానవి,శేషబుద్ధిఁ బరమసిద్ధిఁ బొందు 172
వ అని వెండియు 173
క. అసమాలంబ మశబ్దము, రసగంధస్పర్శరూపరహితం బగుటం
బ్రసరించునింద్రియములకు, వసంబు గా దొండఁ బరమవస్తువు పుత్రా 174
క స్త్రీపున్నపుంసకత్వము, లాపరతత్త్వమున లేమి నది విను తత్త
ద్వావ్యాపారాపేతం బయి, దీపించుచు నుండు బోధ దేహత్వమునన్. 175

1 నిర్భరోద్ధారశక్తి. 2 వికసనంబుఁ. 3 సమశ సౌఖ్యదుఃఖచయముఁ.

తే వెలుఁగు చుండెడిదీపంబు వేఱ వస్తు
వులఁ బ్రకాశింపఁ జేయున ట్లలఘునిత్య
బోధనజ్యోతి యింద్రియంబులను మాన
పమును దనప్రభ విగతజాడ్యములఁ జేయు 176

క. విను పురుషున కింద్రియములు, మనంబు గలిగించుఁ గ్రియల మను జేశునకుం
దనతన తెఱఁగునఁ గార్యము, లనేకములు సూపుసచివు లట్టుల వత్సా 177

వ అని మఱియును 178

చ. అనలము దోఁచునే తరువునందుఁ గుఠారముఖంబు లైనసా
ధనములఁ [1]బ్రవ్వ సజ్జనహితా తగఁ దర్చినఁ గాక యట్ల యి
త్తనువు నలంగఁ జేసి పరతత్త్వముఁ గాంతు మనంగ రాదు వి
న్ననువున నాగమోక్తమథనం బొనరించినఁ గాని యారయన్ 179

క దెందమున కింద్రియములకు, నొందఁగ రాకున్న లేక యున్నే తత్త్వం
బెందు నపరభాగంబునఁ, బొందవు చూడ్కు లది లేక పోవునె సుమతీ 180

క వల యురి రోదము గాలము, గలిగి కదా మృగముఁబక్షిగజము ఝషము ద
క్షులు పట్టుదు రట్టుల తజ్జ్ఞులు విజ్ఞానంబుకలిమిఁ జూతురు పురుషున్ 181

క పాపెఱుఁగుఁ బాముకాళులు, ధీమంతుం డెఱుఁగ నేర్చు ధీసాక్షిత్వ
శ్రీమంతుఁ బరమపురుషుని, ధీమలనిర్మోచనంబు తెఱఁగు నెఱిఁగినన్ 182

క కలుగుం దోఁపమి యమవసఁ, గలుగునె యంతటన యమృతకరునకు నాశం
బలఘుపరవస్తువునకుం, గలదె యభావంబు మనసు గానకిలుచన్ 183

క రవిబింబము రాహువు పయిఁ,గవిసినఁ బాసినను దోఁపకయుఁ దోఁచియు నుం
డువిధమ యజ్ఞానంబున, యవిరతివిరతులయధీనుఁ డగు [2]టాత్మునకున్ 184

క విను మానసప్రసన్నతఁ, దనుఁ గనుపురుషుండు గలుషతం గానఁడు దే
ఱినసీట రూపు సూడఁగ, నను వై కలఁక నది లేని యట్టులపోలెన్ 185

తే ఇంద్రియంబులు దమయిచ్చ నిట్టునట్టుఁ,దిరిగె నేని యుదుగఖముల్ దెచ్చునవియ
కట్టువడిసుఖ మొనరించుఁగానయాత్మఁ, గావవలయు నింద్రియచోరగణమువలన

క పాపక్షయమున బోధం, బాపాదింపఁబడి మెఱుఁగుటద్దముకరణిం
జూపునకు వచ్చుఁ దనుఁ దా, నాపురుషుఁడు గాంచుపనికి నై తన్మయతన్ 187

తే ధ్యానయోగనిశ్చల మగు నంతరంగ, మెడల విడుచు గుణంబుల నిద్ధశాంత
మైననిర్గుణవస్తువునందుఁ గలయుఁ, బరమపద మది దానికిఁ బరము లేదు 188

వ అని పలికి సమ్యగ్జ్ఞానంబునకు మాయ మాటు గావున దాని మొఱంగు తెఱంగు
దేటపఱుపం దలంచి యి ట్లనియె 189

---

1 ద్రవ్య...ద్రచ్ఛుఁ గాక. 2 వాత్మునకున్

బృహస్పతి మనువున కుపదేశించినమాయాప్రకారము

క. విను మాయావిధ మిట్టిది, యని యారయ వెరవు గలుగ దవనిం జరణం
బనఘా మోపనిజంతువు, ననుచో ప్పరయంగ రానిచందం బొందన్ 190
క. గుణమూర్తి మాయ దానిని, గణుతించెద నన్నఁ దెగడు గ్రాహ్యత్వంబుం
గుణములఁ బెడఁబాపంగా, గణనాతీత మగువెలుఁగు గనుఁ [1]దాన తనన్ 191
తే. వినుము నృప సత్త్వమును రజస్సును దమస్సు
ననఁగ గుణములు ముప్పిరి గొనుచు నాత్మఁ
జుట్టుకొను నొండుమెయిఁ దెగ విట్టలముగ
నొలయువైరాగ్య మనుకొడవలినకాని 192
వ. అని నిర్దేశించి ఎండియు. 193
ఆ. మణిమయములఁ గనకమయము లు రజతమ
యములు మఱియు మృణ్మయాదికములు
నైనపెక్కుపూసలందుఁ ద్రాడున్నట్లు
భూతకోటియందుఁ బురుషుఁ డుండు 194
క. ఏకరసమయక్షేత్ర మ,నేకౌషధిరసమయం బయినయట్లు సుమీ
యేకవిధ మైనబుద్ధి య,నేకము లగుకర్మములమెయిం బోక నృపా 195
ఆ. జలము పృథివికంటె జలముకంటెను దేజ, మంతకంటె వాయు వాకసంబు
దానికంటెఁ బెద్దవాని కెల్లను బెద్ద, మనసు బుద్ధి పెద్ద మనసుకంటె 196
తే. ధరణి మొదలైన పంచభూతములకంటె
మనసుకంటెను బుద్ధికంటెను మహత్త
రంబు గాలంబు గాలతత్త్వంబు మిగిలి
యుండు విభుఁ డిజ్జగంబుల కొడయుఁ డతఁడు 197
క. ఆదియు మధ్యము నంతము, నాదేవేశునకు లేమి నవ్యయుఁ డతఁ డీ
వేదములకు నానావిధ,వాదములకుఁ [2]జేరుగడ భవక్షేపి నృపా 198
క. అనుభవము మ్రింగు శాంతిం, గనునది నిర్భేదసత్ప్రకాశం బది దా
విను తలఁపునకును బలుకున,కు నగమ్యము గర్మముల కగోచర మనఘా 199
క. మనసు గొని మనసు బుద్ధిం, గొని బుద్ధిని దర్శనంబు గొని దర్శనముం
విను క్రమమున నొదిఁగించినఁ, గను బుధుఁ డక్షరుని విష్ణు ఘనబోధమయున్
క. అమృతం బచ్యుత మమలం, బమేయ మవ్యయ మనంత మవ్వెలుఁగు యమా
ద్యముల నలవడినచిత్తము,కమాతిరేకమునఁ బొంద సంవేద్య మగున్ 201
క. అని గురుఁ డుపదేశించిన, విని మనువు గృతార్థుఁ డయ్యె విద్వన్నుత నీ
వును నలవరింపుమీ మన,మున నివ్వాక్యములయర్థముం దత్పరతన్ 202

1 తాన తనన్. 2 తెరుగడ.

వ అనిన విని పరమహర్షంబునం బాండవాగ్రజుండు పితామహుం బ్రశంసించి
మహాత్మా మహనీయుం డగుకృష్ణునిమాహాత్మ్యంబు విన వలతుం జెప్పవే యని
యడిగిన నతం డమ్మహీపతితో నారదజామదగ్న్యమార్కండేయవ్యాసవాల్మీకి
ప్రభృతిమునీంద్రులు సెప్ప వినినతెఱం గెఱింగించెద నాకర్ణింపు మని యి
ట్లనియె 203

క కృష్ణుఁడు ప్రభవిష్ణుం డగు, విష్ణుం డనిలాగ్నితోయ వియదిలలఁ గ్రియా
నిష్ణాతత్వవినోదన, తృష్ణం గల్పించెఁ దనదుదివ్యవిభూతిన్ 204

తే అట్లు కల్పించి జలములయందు భవ్య,తల్పగతుఁ డైననాభిఁ బద్మంబుదోఁచె
నందజుఁడు వుట్టి సృజియించె నందనుల మ,నంబునన సప్తసంఖ్యుల నరవరేణ్య

వ మరీచియు నత్రియు నంగిరసుండును బులస్త్యుండును బులహుండును గ్రతువును
దక్షుండు నన నం బరఁగువారలయందు మరిచికిం గశ్యపప్రజాపతి జన్మించె నతని
వలన సురాసురగరుడనాగాదిజాతిసంభవంబునుం గలిగె నతనికి సూర్యుండును
నత్రికి సోముండును నుదయించి రాజవంశంబులకుఁ గూటస్థులైరి సూర్యసోమా
న్వయజాతు లైననృపతు లనేకు లనేకదేశంబు లేలిరి దేశకాలవిశేషంబులనృప
కులంబులు బహుశాఖంబు లై వర్తిల్లు వానినెల్లం దనవలసిన యప్పుడు విష్ణుండు
పరస్పరవిరోధజనితసంగ్రామంబులు నిమిత్తమాత్రంబులుగాఁ గ-విశేషప్రకా
రంబుల నుపసంహరించు నద్దేవుండు వాసుదేవసంకర్షణప్రద్యుమ్నానిరుద్ధాత్మకం
బు లగుచతుర్విధదివ్యస్వరూపంబులు గలిగి జగద్భరణం బాచరించుచు నిట్లు
లీలాజన్మంబులం బొంది క్రీడసలుపు నని కృష్ణునిం జూపి యీభూతేశ్వరుమా
నుషసామాన్యదృష్టిం జూచుట యజ్ఞానంబు గృష్ణుండు భక్తపరతంత్రతం జేసి
యుత్కృష్టచరితుల యారాధనంబునకు భాజనం బయి భోగమోక్షంబులు
గరుణామయకటాక్షంబుల నొసంగుననినం బ్రీతుం డై భీష్మునకుం బ్రణమిల్లి
యుధిష్ఠిరుండు 206

క మునిజనవినుతచరిత్రా, మనుజుం డెవ్వనిఁ దలంచి మహనీయనిరం
జనసిద్ధిఁ బొందఁ గను నే, యనువు దలఁపు నలవరించు నని యడుగుటయున్

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు విష్ణుమంత్రప్రభావంబు తెఱం గెఱింగించుట.

వ ఆధర్మతనయుతోడ నద్దేవవ్రతుం డి ట్లను నారదునిచేత వినిన తెఱంగు వివరిం
చెద నాకర్ణింపుము 208

తే పరము నక్షరు విష్ణునిఁ బ్రస్తుతించి, నారదమునీంద్రుఁ డంజలి నమిత మైన
మస్తకముఁ జేర్చి భక్తిసమగ్రచిత్త,వృత్తి నల్లన యి ట్లని విన్నవించె 209

క దేవా మోక్షార్థిజనము, లేవెరవున నిన్నుఁ దలఁతు రేజప్యము సం
భావింతురు నా కానతి, యీవే భక్తపరతంత్ర యేర్పడఁ గరుణన్. 210

తే. అనిన నద్దేవమునిపలు కాదరించి, వరదుఁ డగువిష్ణుఁ డిట్లనుఁ బరమభక్తి
నిర్మలశ్రద్ధ యింద్రియనిగ్రహంబు, మన్మయాఖ్యానమునకు సమూలత్యకోటి. 211

క వినుము వీతకల్మషున కవి, పనుపడుఁ గల్మషము లెల్లఁ బాపఁగ నామె
చ్చినయట్టిపరమసాధన, మనుస్మృతి జపించునది నియతిమెయి దానిన్ 212
తే ప్రణవపూర్వక మగునమఃపదముపొంత, షడ్గుణైశ్వర్యవాచకసర్వవసన
నిర్వచనశబ్దములు గ్రమనిష్ఠమెయిఁ జతుర్థి గూర్పంగమంత్రంబుదోఁచు జెరసి
క తొలితొలి యిమ్మంత్రము నిశ్చలమానసుఁ డై జపించి జపియింపంగా
వలయు ననుస్మృతి దానం, గలుగుఁ జతుర్వర్గసాధకత పురుషునకున్ 214
క అని మఱియు దయ ననుస్మృతి, యను పేరం గలుగుదాని నమ్మునిపతి కి
ట్లని చెప్పె నచ్యుతుఁడు నిజమనఃప్రియం బైనయట్టిమహిత స్తవమున్ 215
సీ అవ్యక్తు శాశ్వతు నఖిలప్రభవభూమి భక్తవత్సలు విష్ణుఁ బరమపురుషు
నక్షయుఁ బ్రాంజలి నై యాశ్రయించెదఁ బుండరీకాక్షుని భువనసాక్షి
నిత్యుఁ బురాణువర్ణించెదఁ బరు సహస్రాక్షు నక్షరుని లోకైకనాథు
భవ్యుఁ గొల్చెద [1]భూతభవ్యభవత్ప్రభు సర్వతోముఖు భూతసంప్రవర్తి
ఆ నమృతు నచ్యుతుని ననంతు హృషీకేశు, రవిసహస్రనిభు హిరణ్యగర్భు
నబ్జనాభు సత్యు నాద్యంతరహితు భూగర్భుఁ బ్రభువు భక్తగమ్యుఁ దలఁతు
తే అచలు సూక్ష్ము [2]వరేణ్యు సహస్రశీర్షు, నభయకారి సశీర్షు నారాయణుని స
నాతనుని యోగమూర్తిలోకాతిరిక్తు, ధ్రువునిశీశ్వరు హరిభక్తితోడఁ గొలుతు
క [3]ఎవ్వఁడు సచరాచరగురుఁ, డెవ్వనినాభీసరోజ మిానె విధాతణ
నివ్వటిలు జగము లన్నియు, నెవ్వనిచే నమ్ముకుంద నెప్పుడుఁ గొలుతున్ 218
తే స్థావరములుజంగమములు ధాతలోను, గాఁగఁ బ్రళయంబు నొందినకాలమునను
నిలుచునెవ్వఁడొకండయానిత్యసత్యు, లలితుశార్ఙ్గిఁ బ్రసన్నుఁ గాఁగొలుతునియతి
క. కాలముఁ బర్జన్యుండును, నేలయు సస్యంబుఁ గ్రియయు నిష్క్రియయును ధ
ర్మాలోకము నై మహిమ, న్లీల నలుపువాసుదేవునిం బ్రణుతింతున్ 220
క అనలునకు రవికిని శశాంకునకును గ్రహతారకములకును దేజం బె
వ్వనివలన నావహిల్లెడు, ననుపాధిక తేజుఁ గొల్తు నవ్విశ్వాత్మున్ 221
తే నాలుగింటను రెండియు నాలుగింట, రెంట నై దింట మఱియును రెంట వేల్చి
యజ్ఞశీలు [4]రారాధించునట్టివిష్ణుఁ, డిష్టదాయి ప్రసన్నుఁ డయ్యెడును నాకు
ఆ యజ్ఞధరుఁడు పంచయజ్ఞుండు లక్ష్మికి, నునికిపట్టు యోగమునకు నెలవు
సర్వమునకు నిష్టసదనంబు గా నొప్పు, వానినాశ్రయింతు వరదుఁ బరము 223
క [5]అగమనునిం బొంతు నఖిల, జగద్భరణపరు నమూర్తి సాగరనిభబో
ధగరిష్ఠుఁ బంచకాలజ్ఞు గుణాత్మకు నిర్గుణత్వశోభితుఁ గొలుతున్ 224
క వ్యక్తమునకుఁ బ్రభవం బవ్యక్తం బాత్త్వమునకు నవుల యనువచో

1 భూతభవ్యజగత్ప్రభు. 2 శరణ్యు. 3 ఎవ్వండు చరాచరగురు; ఎవ్వండు చరాచరగురు. 4 రారాధింతు రట్టి. 5 అగముకు సతోధ్యుని నఖిల.

యుక్తికిఁ బరాయణంబగు, భక్తపరాధీను భవ్యభావ్యు నుతింతున్ 225
క జ్ఞానధ్యానపరాయణు, లైనమహాత్ములు జితేంద్రియత్వమహితు లె
వ్వానిం బొందిన మరలరు, వాని శరణుఁ జొచ్చి బ్రదుకువాఁడ సుకృతి నై
క లోకం బంతయు నెవ్వం, డేకాంశంబునన నిర్వహించుచు నగ్రా
హ్యాకారుం డై వెలుఁగు ద,యాకరు నప్పద్మనాభు నభివర్ణింతున్ 227
తే అయిదు దెఱఁగులఁ బ్రకృతిఁ బంచాననముల, ననుభవించు క్షేత్రజ్ఞు సత్త్వాదిగుణచ
యంబులీల భుజించుమహాత్త్వకలితు, నంశ్రయింతు [1]మదాత్మప్రసక్తిఁ గోరి
క మతిగలసాంఖ్యులు యోగా,న్వితులు నగుమహాత్ము లెవ్వనిం గని పునరా
గతి లేనిసుగతి వడయుదు, రతర్క్యవైభవుని దలఁతు నప్పరమాత్మున్ 229
క ఇనునడుమ వెలుంగుచు సో,మునిమధ్యమునం జలత్వముం బొందనిని
ల్పున వెలయుదీప్తియగువా,ని నిరంజను నంతరాత్మునిం బాటింతున్ 230
క సోమార్కాగ్నిమయముఁ దా,రామయమును నిత్యసుస్థిరంబును నగు తే
జోమయతత్త్వము నాత్మా,రామత్వంబున నిరంతరంబును జూతున్ 231
క గుణములకు నాదిరై ని,ర్గుణమ్ములకు నాద్యుఁ డగు[2]నిరూపుని లక్ష్మీ
ప్రణయపరము నజుసూత్మునిఁ, బ్రణుతింతు బ్రసన్నుఁ గాఁ బరమసర్వగతున్
క కలయంగ నెల్లయెడలం, దలలును లోచనములును వదనములు నగుని
ర్మలు నిర్వికారు నిన్నుం, గొలిచెద సర్వైకసాక్షి గోవింద హరీ 233
క నిను నెఱుఁగకున్న సంసా,రనిమగ్నత [3]వోదు గోచరము గావు మనం
బునకు నఖిలేంద్రియములకు, నను నే మనువాఁడ వింక నారాయణుఁ డా 234
క రోషముఁ గామము రాగ,ద్వేషములును లేక భక్తి దిరమై యేకా
శ్లేషిణిగాఁ గొలుతు రవి,శ్లేషమనోనిలయవృత్తి సద్ధులు నిన్నున్ 235
క ఫలములు గోరక కర్మం,బులు నడపుచు వాని విమలబోధాగ్ని [4]వహిం
బొలియించుచు నిర్ద్వంద్వత, నెలకొను నేకాంతిజనులు నినుఁ గంద్రు హరీ 236
క దేహస్థ నదేహు నఖిల, దేహిసమున్ నిన్ను భక్తిఁ దెలుతురు దురిత
వ్యూహమ్ముఁ బుణ్యచయము న,మోహాత నిరసించు యోగిముఖ్యులు కృష్ణా
చ ప్రకృతియు బుద్ధ్యహంకృతులు భావము భూతచయంబు నింద్రియ
ప్రకరముఁ గేశవా భవదుపాశ్రయభావితవర్తనంబు లా
సకలమునందు నీవును బ్రసన్నత నిల్తది నీకు నీవు దా
నికి నిలువంగఁ బట్టగుట నిక్కముగ దిటు లై వెలుంగుదే 238
క ఏకత్వం [5]బన్యత్వ మ,నేకత్వము గలుగునీమహిమ చందం బా
లోకింప నిపుణు లగుసు,శ్లోకులకుం బరమపదము సులభము శార్ఙ్గీ. 239

---

1 మదాత్మఁ బ్రశాంతిఁ గోరి 2 య్యరూపుని ప్రణయపరు నజుని గాఁగఁ బరమసర్వగతున్.
3 పొందు 4 వహిం. 5 బహులత్వ మగు.

తే అచరములును జరంబులునై నభూత, సముదయంబులు మణులు సూత్రమున నున్న
కరణి నీయంద యున్నవి గాన సమత, నేకభక్తినే గొలెద నిన్ను దేవ 240

క హేతురహితుఁడ వకర్తవు, భూతస్రష్టవు సమస్తభోక్తవ తత్త్వం
బై తత్త్వము నగుదు జగ, న్నేతవు కూటస్థుఁడవును నీవ ముకుందా 241

సీ ద్వైవ్యంబుఁ గ్రియ మను వేర్పాటు లేదు భూతములయం దెల్లను సముఁడ[1]నాకు
భూతసంయోగంబు బుద్ధ్యహంకారయుక్తియు గుణత్రయసంగతియును లేవు
ప్రారంభణంబు ధర్మాధర్మములు నింద్రియములపొందును విషయాభిరతియుఁ
బరివ్యాపంబులు జరామరణమోహార్థినై శరణంబు వేఁడెదఁ గపుణ నాదు

తే. ఘ్రాణజిహ్వలు మహి నుదకమున దృక్కు
త్వక్కు దేజంబునందును వాయువునను
శ్రోత్ర మాకాశమునఁ గ్రమసూత్రితముగఁ
బొందఁ జేసి గోవింద యానంద మిమ్ము 242

సీ ఇల జలంబుల జలంబులు శిఖ శిఖ వాయువున వాయు వంబరంబునను నంబ
రంబు చిత్తమునఁ జిత్తం బహంకృతి నహంకృతి బుద్ధిఁ దగ నొదిఁగించి యింత
పట్టును గూడ నవ్యక్తంబుఁ జేర్చి యవ్యక్తంబు నిజభంగి నైనఁ ద్రిగుణ
సామ్యవ్యవస్థితి నడిసన్నఁ గారణభూతతన్మాత్రలు పొదువ కుండఁ

తే దొలఁగఁబెట్టుట దొరకొనవలయు దానఁ, బరమమున కేవలమునగుపదము గలిగి
యేన నీ వను నైక్యంపు టెఱుక వొడముఁ, గాతగమనాగమనములు గ్రాఁగిపోవ

క హరియం దేనును నాయం, దరయం గా హరియుఁ గలము హరి నాకును నా
హరి కేను [2]నశ్వరులము, హరిప్రసాదోదయము మహత్తరమహిమన్ 244

తే బుద్ధియును బ్రాణమును నిన్నుఁ బొరయఁ జేయఁ
జాలుభక్తి నా కొసఁగుము జలధిశయన
పూర్వకర్మఫలంబులు పొందుఁ గాక
యవి ఋణంబులు గడతేఱు నైసుఖంతు 245

తే నిన్ను నెప్పుడుఁ దలఁచెద నన్ను నీవు, వత్సలుఁడ వయి పేఁడు నావాఁ డనంగ
వలయుఁ జూమ్మయ్య మఱవక వాసుదేవ, దేవదేవ మునీశ్వరభావనీయ 246

క తనుఁ దనయంద నిలిపి పే, రనువున బుద్ధికడ వెలుఁగు నచ్యుతుని సనా
తను నగ్రాహ్యునిఁ జిన్మయు, ననుస్మరించునది యపునరావృత్తికి నై 247

క. పరమాత్ముని నారాయణుఁ, జిరంతనుని భక్తశేముషీనిష్ఠాస్వీ
కరణైకాయనుని నమస్కారణంబునఁ దలఁతు నతులషడ్విధభూతిన్ 248

తే అని జపించి సర్వావస్థలందు నను వి,శిష్టభక్తి ననుస్మరించినయతండు
సకలపాపంబులను బాసి శాంతి నొంది, యవ్యయానందపదమున నతిశయిల్లు

1 నాఁగ. 2 నతిశ్వరులము.

తే వైష్ణవియుఁ గల్మషప్రజిధ్వంసినియును,నై నయాాయనుస్మృతిప్రాజ్ఞుఁడైననజ్ఞుఁ డైననెవ్వాఁడుపఠియించుయజ్ఞదాన,సమయయములవాఁడు తత్ఫలలతముపడయు
క సురపితృపూజలఁ బావని, పరిచర్యలయందు నన్ను భక్తిఁ దలఁచుచుం బరమనియతి నివ్వాక్యో,త్కరముఁ బఠించినయతండు గనుఁ బుణ్యగతిన్ 251
క వినిపించునది యనుస్మృతి, నను భక్తిం గొలుచుబహుజనముల కమూావా స్యను బున్నమ బారసిని స,వినయంబుగ దాన నెల్లవిభవముఁ గలుగున్ 252
క జనము లనుస్మృతిఁ జదువఁగ, విని మ్రొక్కినయంత్యజానకు విశ్రుతగతి గ ల్గు ననిన సద్భక్తి జపం,చినయుత్తమజాతిజానకుఁ జెప్పఁగ నేలా 253
ఆ అఖిలకర్మఫలము నంతవంతంబు మద్భక్తులకు ననంతపదము గలుగు నట్టు లగుటఁ దలఁపు మమరమునీంద్రని, న్నది మదీయపదమహార్థిఁ జేయు 254
క జ్ఞానము గేవలకృప నజ్ఞానికి నుపదేశవిధిఁ బ్రజనితము సేయం గా నది సకలధరిత్రీ, దానంబునకంటె నధికతరఫలద మగున్ 255
క కావున నీ కేఁ జెప్పిన, యీవిధ మంతయును శుద్ధహృదయులకుఁ గృపా శ్రీ వెలయఁ జెప్పుమీ పు,ణ్యావహశీలురకు సులభ మగు సర్వంబున్ 256
తే అశ్వమేధసహస్రంబు లాచరించి, పడయ రానిమహోన్నతపదము నస్మ దీయభక్తిరసైకపరాయణుండు, వడయ నేర్చు సుకరముగ బ్రహ్మపుత్ర 257
సీ అని చెప్పె నిట్టు లయ్యనిమిషమునిపతి యడుగంగ శంభుఁ డెయ్యది సమాద రంబున నెఱిఁగించె రాజవంశోత్తసు తెల్లంబుగా నదియెల్ల నీకుఁ జెప్పితి నేకాగ్రచిత్తుండ వై పరమాత్ము నన్నారదునట్ల భక్తి సంభృతశ్రద్ధానుషంగతాత్పర్యంబుతోఁ దలంపుము కృతార్థుండ వగుదు
తే [1]పరమవరదరహస్యానుభావపూజ్య,మానమూర్తి యనుస్మృతి దీనిజపము | గు బుద్ధిఁ బెనుచు దుఃఖంబులఁ బోవఁద్రోచు, బంధములఁ బాపునిత్యశుభంబు నొసఁ
క అని భీష్ముం డుపదేశిం,చిన విని యానందభరితచిత్తుం డై పాం డునృపాత్మజు డప్పుణ్యా,త్మునకుం బ్రణమిల్లె వినయమునఁ దను వొప్పన్ 259
వ ఇట్లుప్రణామంబు సేసి యాధరణీవరుండు గురుపితామహుతో మోక్షమార్గబో ధనప్రపంచం బుపదేశింపవే యని యడిగిన నతండు వార్ష్ణేయాధ్యాత్మం బను నితిహాసంబు గల దాతంత్రంబు నీయడిగినది గ్రై యుండు నని పలికి వినుము వార్ష్ణేయ నామధేయుం డగువాఁడు 260

భీష్ముఁడు ధర్మజున కధ్యాత్మవిద్యాప్రకారం బెఱింగించుట.

క మానితముని యొకఁడు సుఖా,సీనుం డై యున్న నతనిశిష్యుఁడు వినయం బూని నిలిచి మోక్షము తెరు, వానతి యీవే దయామయా నా కనుచున్ 261

1 పరమధర్మరహస్యానుభావ.

వ. పాదములకుం బ్రణమిల్లినఁ బ్రబోధమహీశాత్ముం డగు నమ్మహాత్ముండు 262

ఆ భక్తి గలవు నాకుఁ బ్రజ్ఞానఘనుఁడ వ, ట్లవుట నీవు యోగ్యుఁడవు కుమార
సదుపదేశమునకు సమవధానుండ వై, వినుము నాదువాక్యవృత్తి తెఱఁగు

వ అని పలికి యి ట్లనియె 264

తే. కాలచక్రంబు నిరవధికంబు దీని
సర్గములుఁ బ్రళయంబులుఁ జనుచు నుండుఁ
బ్రళయమునఁ బరమాత్ముండు ప్రకృతిఁ బొంది
యఖిలమును సృజియించుఁ గల్పాదియందు 265

తే భూతజాలంబుతో మునిపుంగవులును
దోఁచి మును ప్రళయంబునఁ దోఁ పడంగి
చనినసర్వవేదంబులు శాస్త్రములును
బడసి రద్దేవుదివ్యానుభావమునను 266

క న్యాయాద్యనేకతంత్రము, లాయంచితమతు లొనర్చి యఖిలజనాను
ష్ఠేయాచారములుఁ బరిజ్ఞేయములుగ వివిధభంగిఁ జేసిరి పుత్రా 267

క అవి వినఁగ నెఱుఁగఁ జేయను, నవుఁ బరమబ్రహ్మబోధ మమరులకు ముని
ప్రవరులకును దుర్లభ మ,య్యవగతము జనార్దనునక యలవడి యుండున్ 268

ఆ సకలదుఃఖభేషజం బగున త్తెరు, వప్పురాణపురుషు నగ్గలంపుఁ
గరుణ నతనివలనఁ గనిరి మునీంద్రులు, గ్రమముతోడ నర్హగమ్య మయ్యె

క చైతన్యశక్తిఁ బురుషస,మేతత్వవిశేషమున వహించుఁ బ్రకృతి త
జ్జాతయగును బుద్ధి తదు,ద్భూత మహంకార మదియుఁ బొరయుం జిత్తున్ 270

క కలిగె విను మహంకారము, వలన నభము దానఁ జేసి వాయువు గ్రమసం
కలితజననములఁ దేజము, జలము నిలయుఁ దత్తదాత్తజన్యత్వమునన్ 271

వ బుద్ధికి మహత్తనుతత్త్వనిర్దేశంబునుం గలిగి యుండు 272

క వికృతులు మహదాదికస,ప్తక ముభయవిధేంద్రియములు పదియు విషయపం
చకమును మనసును గూడఁగ, వికారషోడశక మిది వివేకాభ్యర్థి. 273

క ఈసర్వము దేహాత్మా,భాసిత మిది దేహి యైన పరమాత్మునివి
న్యాసమునకుఁ గానోదవి యు,పాసించుం గరుణరూపమై యాకర్తన్ 274

తే పుత్ర వినుము నవద్వారపుణ్యపురము, నం దచింత్యసంవ్యాపకుఁడై శయించు
నీసమస్తభావంబుల నెనసి యట్టు, లగుటఁ బురుషుండు నాఁ జను నవ్విభుండు.

క ఆమరుం డవ్యయుఁ డజరుం, డమేయుఁ డమలస్వభావుఁ డప్పురుషుఁడు దే
హమున మహీజమునం దన,ల మున్న గతి నుండు మథనలభ్యుం డగుచున్

ఆ వినుము యోగమథనమునఁ దోఁచు నత్తేజ,మది ప్రబోధసాంద్ర మఖిలభూత
గణసమాశ్రయంబు గావున శ్రవణద,ర్శనముఖక్రియాకరంబు దాన 277

క. భూతము లవ్యక్తంబున, జాతము లగు నంద పెరుఁగు సమయుఁ దదీయ
స్థితత్వమునన పురుషుం, డేతద్వ్యథసాక్షితాసమిద్ధుఁడు వత్సా 278

— భీష్ముఁడు ధర్మజునకుఁ గాలచక్రప్రభావం బెఱింగించుట. —

ఆ. వ్యక్తసత్త్వధార మవ్యక్తనాభంబు, షోడశకవికార సుపరిమండ
లంబు ధ్రువ మధిష్ఠితం బాత్మచేతఁ జక్రంబు దిరుగుచుండుఁ గాలవశత 279
క. ఈచక్రంబున సకలచరాచరమయ మైనలోక మవశానిష్ఠా
గోచరమై చరియించుట, సూచికొనఁగ వలయుఁ దత్త్వశోధనదృష్టిన్ 280
తే. పొందుసత్త్వరజస్తమంబులు విశుద్ధు,నంతరాత్ముఁ బాంసువ్రాతమనిలుఁ జెందు
నట్లు సద్వివేకమునఁ దదంతరంబు,బుధుఁడు గాంచి యగ్గుణములఁ బొరయకుండు
క. వేదాంతవిదుఁడు దుర్లభుఁ, డాదరము ప్రవృత్తిలక్షణాన్విత మగుధ
ర్మోదయమంద కలుగు నది, లే దరయ నివృత్తిసౌఖ్యలీనత్వమునన్ 282
క. ఆర్యులుఁ బ్రవృత్తిలక్షణ, కార్యంబులచేతఁ జేసి గ్రాహ్యము నగుత
ద్ధర్యత్వమందు విడువ ర,నార్యము లగుమదనమదభయక్రోధాదుల్ 283
తే. వినుము దేహాభిమానికి వీని నెల్లఁ, దొలఁగ దొరకొన దెంతశాంతునకునైనఁ
గాన యేమిట దేహాభిమాన మెడలు, నట్టిచూ పభ్యసించు వేదాంతవిదుఁడు
ఆ. అడవి సొచ్చి యంతకంతకు నవులకు, నతికుతూహలమున నరిగి యరిగి
చూచుచుండునట్లు సూవె సంసారకా,ననమునందుఁ దిరుగుజనుల నడపు 285
క. విను తెవ్వు లుడుపఁగ భేషజ,మునకుం దలకొనినచందమున మది సత్వం
బును శౌచము శమమును దమ,మును నెలకొలుపంగవలయు మోహచ్యుతికిన్
తే. భూమి మొదలుగఁ గలభూతములకు నింద్రి
యముల కన్నింటికిని సత్త్వమాది యైన
గుణములకు నెల్ల జగములకును దదీశ్వ
రునకు నరయ నహంకార మునికిపట్టు 287
తే. స్మృతియు సంప్రీతియును బ్రసన్నతయు మఱియు
[1]సీదృశములును సత్త్వగుణోదితములు
రాగలోభరోషాదులు రాజసములు
దర్పశోకప్రముఖములు దామసములు 288
క. జ్ఞానమునకు సగ్గుణసం,తానం బడ్డంబు గాన తత్ప్రతిహతికై
పూని మును సాత్త్వికమునను, మానసమాన్పంగవలయు మహనీయధృతిన్
క. విను సాత్త్వికములు మది నెల,కొని రాజసతామసములకును వినతత్వం
బొనరించుఁ బదంపడి సత్వనిరూఢత బోధసంపదకు హేతు వగున్. 290
తే. క్రియలహంకారమునఁ గల్గుఁ గ్రియలవలన, దేహసంబంధ మెడలక తిరుగవలయు

1 సీదృశములగు. 2 [illegible]

జన్మపర్యాయములయందు జన్మ మనఁగ, మిళితనవశుక్లశోణితకలితవృత్తి. 291

ఆ. మూత్రమునఁ బురీషమున నూనుచును గర్భమునఁ బ్రవర్ధనమ్ముఁ బొంది వెడలి
సంతతానుబంధసంసారదుఃఖని,ర్మగ్నుఁ డగుచు నుండు మానవుండు 292

క. ఇంతకు మూలము దృష్ణా,తంతులతయ వత్స వినుము దానికి నడరం
గాంతాజనంబు దొలుప్రాఁ, కింత యెఱిఁగి తృష్ణ దొఱఁగు టిచ్చు విముక్తిన్.

క. జ్ఞానాజ్ఞానంబులకుం, దాన యుపాశ్రయము బుద్ధి తత్త్వాహంకా
రానూనలక్షణాఢ్యం, బై నరయుఱుక దాని జీవుఁ డని చెప్పు శ్రుతుల్ 294

ఆ. అతఁడు కాలకలిత మైనకర్మమున సం,సారవర్తనంబు సలుపు చుండు
స్వప్నసంప్రవృత్తి సలిపెడునరుమాడ్కి, నింద్రియములతోడ నెనయ బెరసి

క. రాగపరిలిప్తమానస,యోగంబున నింద్రియంబు లుల్లసితము లై
భోగు లగుట యుడిపిన నప,రాగతసంసారదుర్విరామము సేయున్ 296

క. పురుషు లఖిలభూతములను, బురుషులలో భూమిసురులు భూమిసురులయం
దరయంగ మంత్రవేదులు, వరు లధికులు బోధయుతులు వారలకంటెన్ 297

క. జ్ఞానంబు దృష్టి నరునకుఁ, గాన నయనహీను నడపుకరణి యగుటఁ బ్ర
జ్ఞానవిహీనునినడవడి, దీని నెఱుఁగ వలయు నెఱుక దెచ్చికొనంగన్ 298

క. క్షమయును సత్యంబును శౌ,చమును సుధర్మములు బ్రహ్మచర్యం బత్యు
త్తమధర్మము వానికిఁ జి,త్తము నలవఱుపంగవలయు ధైర్యము పేర్మిన్. 299

క. పరిహాసము భాషణమును, నిరీక్షణములోను గాఁగ నింద్యంబులు సుం
దరులయెడ దీని [1]కేమని, వారిఁ దగ దట్టిన మనసు సొత్తురు సుదతుల్ 300

క. విను మాంసాస్థిమయం బని, వనితాంగము సద్వివేకవైభవమునఁ గాం
చిన నందు మది దగుల దా, పనికిని నాడీవిశుద్ధి ప్రాపగుఁ బుత్రా 301

క. శారీరస్థితికిఁ బ్రథమ,కారణ మైయుండు నాడికాదశకము సం
చారిక లగు నింద్రియముల, కారయ నాడికలు మఱియు నై దమలమతీ 302

తే. స్థూలభంగులు పదియును సూక్ష్మభంగు
లైదు నివి వీనికంటె నత్యంతసూక్ష్మ
భంగి హృదయంబు నడుముగాఁ బరఁగి యున్న
నాడి యది సర్వగత యగుఁ జూడఁ జూడ. 303

క. ఆచూపు మరిగి చిత్తం, బేచవికిం [2]బోదు పోయి నేని మరలుపఁ
గోచర మగు వెలిచవులం, బాచిన లోచవిన నిలిచి పరమాత్మఁ గనున్ 304

క. ఆవిధము శుక్లగతి గను, భావమునకుఁ గాని పట్టు వడదు వినుము శు
క్లావేశము సంకల్పజ, మావాసము శుక్లమునకు నఖిలాంగకముల్. 305

---

1 [illegible]. 2 [illegible].

క అరయఁగ సంస్పర్శమునన, తిరుగుడువడు శుక్లమనుట తెలియఁగ సంక
[1]ల్పరతిం గలదే చోఁకెడఁ, జరింప కుండంగ వలయు సంకల్పంబుల్ 306

తే అత్రిముని యింద్రదైవత్య మని జనులకుఁ
దెలిపె నది కారణముగ నింద్రియ మనంగఁ
బరఁగుఁ జూపె నృబీజంబు పరమ మెల్ల
ధాతువుల కది విను పుత్ర దానివిధము 307

ఆ శుక్లమునకు మనసు సూక్ష్మరూపము మనో,బలము నిల్వరింపఁ బక్వబుద్ధి
యొప్పుఁ దరుణవృద్ధు లోప రజ్ఞానదౌ, ర్బల్యమూఢవికలభావు లగుట 308

క కావున శుక్లస్థితికిం, గావించినయట్టిపుణ్యకర్మము లగుస
త్సేవితయమనియమాదుల, త్రోవసొంపఁగవలయు విషయదూరాత్మకుఁడై 309

క అరయఁగ విషయము లెంతయు, దురంతములు వానియందుఁ దొడరినఁ జేటుం
బొరయుదురు దొడర కున్నం, బరమపదవి యమ్మహానుభావులకు నగున్ 310

క జననము జరయును మరణం,బును మొదలుగఁ గలుగుదుఃఖములు లోకమునం
గనుఁగొని బుధుండు మోక్షం,బున కుద్యోగించు నియతిఁ బూతహృదయుఁడై

తే వాఙ్మనఃకాయములు శౌచవంతములుగఁ, జేసికొని యనహంకారశీలశాంత
బుద్ధియై నిరపేక్షతఁ బొంది యఖిల,భూతదయ గల్గి మెలఁగంగ బోధ మొందు

క మనసును వాక్కును గాయం,బు నియంత్రితములుగఁ జేసి పొందుదురు ధనం
బునకై మ్రుచ్చులు దానిం, గనుఁగొనఁగా వలదె మోక్షకాంక్షికి వత్సా 313

ఆ బుద్ధిఁగొని మనంబు వాసీక నిలిపి శమ,నోభియుక్తి నింద్రియముల నాఁగి
విషయసమితి వెడల విడిచిన వానికి, ననిమిషులు ప్రసన్ను లగుద రనఘ 314

క విను దేవతాప్రసాదం,బున నిర్మలయోగతంత్రములు పనుపడున
య్యనువున నిశ్చలమతి నిల్చునది శిథిలితాన్నపానసుఖతృష్ణుం డై 315

క శాకకణమూలఫలపి,ణ్యాకాదుల భైక్షమైనయన్నంబున ని
శ్శోకత నాఁకలి వుచ్చుచు, లోకాలోకంబున నచలుఁడు గావలయున్ 316

క జ్ఞానమ యింధనముగ వి,జ్ఞానాగ్నిం బ్రబలఁ జేయ జరయు మరణముఁ
నానావిధదుఃఖంబులు, లేనియమృత మక్షరంబు లెస్సైన తోఁచున్ 317

క విను నిద్రాదోషంబునఁ, గనుకలల రజస్తమోవికారంబులచే
మనసు దిరుగఁబడఁగా గల,చినవి మఱచి యపుడ దష్టశీలుండ యగున్ 318

వ అది యోగి కొప్పదు గావున 319

క వినుతజ్ఞానాభ్యాసం,బున సమధికజాగరత్వముం బడసి సకృ
జ్జనితం బగునిద్రాభర,మునఁ బొందును యోగి యదియుఁ బోఁద్రోచుఁ దుదిన్

వ అని వెండియు 321

---

1 ల్పరతి గలదె పోఁకడలం. 2 కొరకువలయు. 3 మ్రుచ్చులకై

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు స్వప్నాద్యవస్థల తెఱఁ గెఱింగించుట.

క విలయం బింద్రియములకుం, గలుగఁగ విషయానుభవము గలిగినభంగిం
మెలఁగును స్వప్నంబునమెయి, గలయట్టుల దేహిభావగతి [1]యొయ్యది యో
క. అని యి ట్లాలయువితర్కం,బునెడ హ్యాప్తీ కేశుఁ డైనపురుషోత్తముద
ర్శనమును గ్రమమున నెఱిఁగిన, మునివర్గము శిష్యవర్గముం బోధించున్ 323
క [2]క్రమమున నింద్రియములు లీ,నము లగునది నిద్ర కల యనం దత్సంస్కా
రము మిథ్యావిషయప్రా,ప్తమగుట యప్పుడును దేహి దా సాక్షి యగున్
తే అనిలముఖదోషములను సత్త్వాదిగుణవి
కారముల జాగరంబునఁ గలుగునట్టి
తోఁపు చెరయంగఁ గల యయి తోఁచు నది శు
భాశుభములకు సూచక మనియుఁ గలదు 325
క స్వాపావస్థం బ్రకృతి క,దీపిత వాటిల్లునపుడుఁ దెలి పెడలక తా
దీపించుఁ బురుషుఁ డిమ్మెయి, చూపు ప్రబోధంబుపరమ[3]సూక్ష్మత పుత్రా 326
తే తెలియ మేల్కనియుండుట గలలునిద్ర, యనునవస్థాత్రయంబును నవులఁ బెట్టఁ
జాలు [4]విజ్ఞాన నిర్మలసత్యబోధ, రూపనిర్భరానందస్వరూపుఁ డనఘ 327
తే వ్యక్త మవ్యక్తమును రెండు నవగతములు
గాక మోక్షంబుమార్గంబు గాన రాదు
వ్యక్త మది మృత్యు వవ్యక్త మమృత మనిరి
నతులవిజ్ఞానఘనుఁడు నారాయణుండు 328
క అనఘా విను మవ్యక్తం, బనునది త్రైలోక్యమునకు నాధారము దా
ని నివృత్తిలక్షణం బగు, ననుపమధర్మ మని చాటు నాగమఫణితుల్ 329
తే వినుము బ్రహ్మోదితంబు ప్రవృత్తిధర్మ, మది గతాగతవ్యాప్తుల నావహించు
బ్రహ్మమందు నివృత్తిధర్మంబునమ్మ,హాశ్రయము మోక్షదం బను నాగమములు
క కట్టినచీరయును బైఁ, బెట్టినచీరయును మాలి బిగి యారంగాఁ
జుట్టినచీరయుఁ బోలెను, నెట్టన పొదివినది దేహిని గుణత్రయమున్. 331
క విను సత్త్వరజస్తమముల, పెనఁకువ కవుల వెలుఁగొందు పెంపు గలుగుతు
ర్యనిరంజనతత్త్వము పర, మనఘా యది భావనీయ మను వేదంబుల్ 332
క వాకును మనసును గాయము, నేకాయనవృత్తి శౌచ మెడలనితపముం
జేకొనునది యది బోధ, శ్రీకి ఘృతంబునకు పెన్నక్రియ జనక మగున్ 333
తే బ్రహ్మచర్య మహింసనాఁబరఁగుపరమ,ధర్మములు రెండుసువ్వియుత్తమతపంబు
దానిఁ గలవాఁడు నిర్మలజ్ఞానయోగ,నంతుఁ డై చూడ నేర్చు సర్వంబు ననఘ.
క. అతతసంసారము తృష్ణాతంతుస్యూతబంధనంబున దృఢమై

1 యొట్టిదియో. 2 క్రమమున. 3 జాగ్రత పుత్రా. 4 విజ్ఞాని నిర్మల.

చేతస్సంగతిఁ బాయుమి, కాతెలుఁగుతపంబు పుత్త్ర యాపథము సుమీ 335

క వికసితతృష్ణాలతికకు, నకుటిల మగుతపము దాత్ర మై నఱకంగా
వికృతులఁ బ్రకృతిని బురుషుని, నకలంకజ్ఞానదృష్టి నవలోకించున్ 336

క అని యమ్ముని పలుదెఱఁగులఁ, దను బోధించినఁ గృతార్థతం బొందెఁ దపో
ధనుఁ డాశిష్యుఁడు నీవును, గనికొను మేతద్వచోనికాయార్థంబుల్. 337

తే అనిన విని ప్రీతుఁ డై పాండవాగ్రజన్ముఁ, డాపగాసూనుతో మిథిలాధినాథుఁ
డై నజనకుండు మోక్షంబునవఘయేమి, కృత్యమునఁగాంచె నది యెఱింగింపుమను

వ అతం డతని కి ట్లనియెఁ దత్సంబంధి యైనయితిహాసంబు సెప్పెద [డు

క. విను మాచార్యులు నూర్వురు, జనకనృపాలునకు వారు సతతంబును న
జ్జనపతి వినిపింతురు త, త్త్వనిరూపకశాస్త్రములు పృథగ్విధములుగన్ 340

క ఏవాఁ డెమ్మెయిఁ జెప్పిన, నావసుధాధిపుఁడు దాని ననుమోదించుఁ
భావము సంతోషశ్రీ, భావిత మగు చుండఁ గురునృపాలప్రవరా 341

వ అట్టియెడఁ దత్త్వజ్ఞానఘనుండును నిర్ద్వంద్వుండును సంశయరహితుండును నగు పంచశిఖుం డనుమునివరుండు మహిం దిరుగు చుండి మిథిలకుం జనుదెంచె నతండు కపిలాభిధాన యగుగురుకుటుంబినిచన్నుగుడిచి పెరిఁగినవాఁడగుటం గాపిలేయుండు ననంబరఁగు నమ్మహాత్ముండు హేతుమద్వాక్యవిశేషంబుల నయ్యాచార్యులనూర్వుర నియ్యుర్వీపతిసన్నిధిన నిరుత్తరులం జేసిన నాతండతని విశేషజ్ఞతయెఱింగి వారలవిడిచి తన్నుం బ్రబోధించుటకై ప్రార్థించి యతనికిం బ్రణతుండైన నమ్మాననీయుం డనూనదయాయత్తచిత్తుండు గావున నాభూవల్లభునకు మోక్షోపాధిబోధప్రదంబు లగువాక్యంబు లి ట్లని యుపదేశించె 342

పంచశిఖుం డనువిప్రుండు జనకునకుఁ దత్త్వోపదేశంబు సేయుట.

ఆ విను మవిద్య గామమునకుఁ గామము గర్మమునకుఁ బుట్టఁ బట్టు లనఘ యిట్ల
వట్టుఁ గారణముగ వచ్చుఁ బునర్జన్మ, మండ్రు తత్త్వవేదు లైనమునులు 343

ఆ [1]ఒలసి లోభమోహములు దోషసంసేవనం బొనర్పఁగా ఘనత్వగాఢ
యగునవిద్య భూమియై బహుకర్మబీజముల కంకురాదిశక్తు లొసఁగు 344

క ప్రియములు నప్రియములును హృ
[2]దయమును జిక్కువడఁ దివ్వఁ దత్తదనేక
క్రియలకుఁ జొచ్చు నరుఁడు మేఁ
ప్రయ మగు టెఱుఁగఁడు వితతజరావ్యాధులచేన్ 345

క. ధనములు బంధులు భోగము, లనియెడునస్థిరము లెల్ల నాత్మ కెరవు సే
సిన శాంతి యలవడును మనమున శాంతిశ్రీసమృద్ధి మోక్షము నిచ్చున్ 346

వ. అనిన విని జనకజనవల్లభుం డమ్మునివల్లభునితోడ. 347

1 ఎలసి, 2 దయమునఁ... త్రిప్పఁ... క్రియలు... జరాదివ్యథలన్; జరాదివ్యాధిన్.

క. కేవలవైరాగ్యము మోక్షావహ మగునేని యట్టు లైన విరక్తిన్
భావమున నరుఁడు దాల్చెడి,బో వాఁ డవ్యయపదంబుఁ బొందునె యనుడున్
వ. అవ్విప్రవరుం డతని కి ట్లనియె. 349
క వినుము నృప హర్షంబు ప్రియం, బనూనసుఖయుక్తి నిర్భరానందము శాం
తినిరూఢి యనఁగ మనమున, బనుగొనునవి సాత్త్వికాఖ్యభావంబు లగున్ 350
క. పరితాప మనభితోషము, నరేశ్వరా శోచనము జనవ్యాపారా
దర మక్షమ యనియెడునివి, యరయంగా రాజసంబు లగుభావంబుల్ 351
క తలఁపులు గ్రందుగఁబొడముట,గల గను టేమఱుట భ్రమము గదురుటజాడ్యం
బలసత యనునీభావం,బులు దామసకోటి యండ్రు బుధులు నరేంద్రా 352
క కారణము గలిగియును ని,ష్కారణకలితంబు లయ్యు జనియించు ధరి
త్రీరమణ మూఁడుదెఱఁగులు, నారయ నివి యస్థిరంబు లై తిరుగఁబడున్ 353
చ జనవర సౌఖ్యముం బొరసి సాత్త్వికభావసముద్గమంబు సు
మ్మనియును దుఃఖముల్ గదిరినప్పుడు రాజసభావభంగి సు
మ్మనియు జడత్వసంగసమయంబునఁ దామసభావవృత్తి సు
మ్మనియును ద్రోచి వానఁ బడ కాత్మరతిన్ నిలు పిచ్చు మోక్షమున్ 354
వ ఇవ్వెరవునకు వైరాగ్యంబు మూలం బని చెప్పి వెండియు 355
తే వినుముసత్త్వాదిగుణములననఘయాత్మ,తత్త్వమునలీనములఁ జేయఁదన్మయత్వ
దర్శనము దాన నవి మహోదధి నడంగు, నేఱులట్టుల రూపఱు వేఱులేక 356
తే. నరుఁడుసుఖదుఃఖములవెంటఁబొరయనీక, మలఁచియాత్మునిఁ జేర్చిన మానసంబు
లీన మగు నంద జలములలోన నిడిన, లవణకణముచందమ్మున నవనినాథ 357
క తోలు దిగవిడిచి నాగము, లీలఁ బోలుచుమాడ్కిఁ గర్మలేపముఁ దనతోఁ
గీలుకొన నీక వెలుఁగు ని,రాలంబనబోధఘనుఁడు రాజవరేణ్యా 358
వ అని బోధించె నిట్లు పంచశిఖునిచేత బోధితుం డై కాదె జనకుండు దనపురం
బైన మిథిల గాలునప్పుడు దుఃఖంబులం బొరయమిం జేసి తన కేమియుం గాల
దని పలికెం గౌంతేయాగ్రజా యాకర్ణింపుము 359
క అమలం బగునీయితిహాసము భక్తిఁ బఠించినం బ్రశాంతి యొలసి దుః
ఖములం దొలఁగి మనుష్యుం,డమృతత్వావాప్తిమహితుఁ డై వెలుఁగొందున్
వ అనిన విని ధర్మతనయుండు దేవవ్రతుతో నెట్టివాఁడు సుఖియును మంగళవం
తుండును నిర్భయుండును నై వర్తించు నని యడిగిన నప్పుడమితేని కప్పురుష
వరుం డి ట్లను దమసంపన్నునకు నీచెప్పినచందంబు గలుగు నాకర్ణింపుము 361
తే. సర్వవర్ణాశ్రమములకు శమముఁ దమముఁ, గలిగి యునికి విశిష్టప్రకార మగుట
బ్రాహ్మణునకు విశేషించి రాజవర్య, దమసమాహితవృత్తి పెద్దయును వలయు.
వ. దమంబు సద్గుణంబులరాశి యువి యెయ్యవి యంటేని. 363

సీ. శౌచ మక్రోధంబు సంతోష మార్జవ మనసూయ విగతదైన్యత్వవృత్తి
యప్రమాదంబు దురభిమానరాహిత్య మతివాదవర్జన మఖిలభూత
దయ గురుపూజ నిందాస్తుతిప్రవణతాత్యాగం బపైశునత్వంబు సాధు
జనసంగమం బమృషాభాషణంబు నిస్స్పృహత యహింస సుశీలభావ
తే. మింద్రియగ్రామజయ మివి యెల్ల దమము
నాకృతులు వీనిఁ గలపుణ్యుఁ డభయుఁ డైహి
కములవలనను నాముష్మికములవలన
శాంతిమంగళనిధి బోధసౌమ్యమూర్తి 364

వ. అనినం బితామహునితోఁ బాండవేయాగ్రజుండు వ్రతస్థులొక్కొక్క యెడ
భోజనంబులు సేయుదురు వారలకు వ్రతహాని లేకుండునే యని యడిగిన
నతనితో నతండు 365

తే. వినుము విప్రకామార్థభోజనము లోను, గాఁగఁ గలుగు వేదోక్తప్రకారభోజ
నములు వ్రతహాని సేయవు నరవరేణ్య, యని నిరూపించి పలికి యిట్లనియె మఱియు

వ. సదోపవాసియు సదాబ్రహ్మచారియు నమాంసభోజియు విఘసాశనుండును
నమృతాశియు నస్వప్నుండునుం గావలయుఁ దత్స్వరూపంబు లెట్టి వంటేని

సీ. ఇరుప్రొద్దు గుడుచుచు నెడనెడఁ గుడువక యుండునాతండు సదోపవాసి
ఋతుకాలమున నాత్మసతియందు రతి సల్పు భవ్యశీలుఁడు సదాబ్రహ్మచారి
దేవపిత్రతిథిపూజావిధులం దిడి మఱి నంజుపురుషుఁ డమాంసభోజి
దనయట్లు పంక్తివారును భుజింప భుజించు నంచితాత్ముఁడు విఘసాశనుండు
తే. భృత్యవర్గంబు గుడిచినపిదపఁ గుడుచు, నాతఁ డమృతాశి దివసంబునందు నిదుర
వోనిపుణ్యుఁ డస్వప్నుఁ డిప్పాలములగుమహాధికవ్రతములు దేహబాధకములు

◄● ఇంద్రప్రహ్లాదసంవాదప్రకారము. ●►

వ. అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుండు శాంతనవునితోడఁ గర్మంబులు సంస్కార
యోగంబున శుభాశుభంబులం బురుషుం బొందించు వానికిం గర్త యప్పురు
షుండ యగుట గాకుండుట నిశ్చయింప రాకుండు నా కేర్పడం జెప్పవే యను
టయు నప్పుణ్యుం డక్కురువరేణ్యున కిట్లను నింద్రప్రహ్లాదసంవాదసమాకర్ణనం
బున నదిదేటపడు నాకర్ణింపుము సత్త్వస్థుండును సంయమనిరతుండును నన
హంకారుండును నమర్షక్రోధదూరుండును దుల్యనిందాస్తుతియును సమలోష్ట
కాంచనుండును నారాయణధ్యానపరాయణుండును నగుప్రహ్లాదుం డొక్క
యెడ నొక్కరుండ యాసీనుం డై యుండ నింద్రుం డతనియంతరంగం బారయ
వేఁడి చేరంబోయి 369

క. సంపద లేమికి మది శో, కింపవు శత్రువులచేతికిని లో నగు టూ
హింపవు [1]నిను నూరకునికి, పెంపని పాటించె దిట్టిజేలవు గదవే. 370

1 సీతూరకునికి... దిట్టి జేలయుఁ గలఁదే,_దిట్టిజేలవుఁ గలవే.

వ. అనిన విని హిరణ్యకశిపునందనుం డప్పురందరున కిట్లనియె 371
ఆ. కలిమి లేమి యనఁగఁ గల వాకారం బవి, యత్నగౌరవము వియత్నతయును
గలుగ వచ్చుననుట గాదది సూ చేల,తనము వినుము తెలియ ననిమిషేంద్ర
క. లేవక యుండఁగ జేరుం, దేరంగాఁ బొలియు విధియధీనంబులు గా
కారయ విత్తంబులు పురు,షారంభాయత్తములె మహాబుద్ధినిధీ 373
క. [1]శత్రుజనులు చెఱుచుటయును, మిత్రులు బ్రతికించుటయును మిన్నక యాప
త్పాత్రతయును సంపదయు వి,ధాతృఁడు సంధించుఁ జూవె తఱితోఁ బురుషున్.
ఆ. భావములు నిజస్వభావంబునన తోఁచు, నడఁగు నట్లు గాన యస్థిరతకు
నెలవు లని యెఱుంగ నేర్చినభావంబు, లందుఁ దగులు నెట్లు డెంద మనఘ
ఆ. ఏను గర్త ననుట యెఱుఁగమి దాఁ గర్త, యేని నేమిఫలము నెడల కుండ
నఖిలకర్మములును నాచరించుచు నున్న,వాఁడె కాన కర్త గాఁడు దాను. 376
వ. అని పలికి వెండియు 377
క. అనఘా విధివిహితంబుం, దనచేతఁగఁ దలఁప ఫలము దగులు నహంకా
రనిరూఢున కనహం,కారున కది లేమి ఫలయుక్తిఁ ద్రోవంజాలున్ 378
క. విను [2]విధికృత్యము లూరక, కనుఁగొనుచును సిద్ధ్యసిద్ధికల్పితసుఖదుః
ఖనిరూఢిఁ బొందకుండఁగ, మనముం దొలఁగించువెరవు మహనీయ మగున్
క. కావున భూతానిత్యత, భావించుట యెపుడుఁ గలిగి బంధచ్ఛేద
ప్రావీణ్యము సంపరితో,షావహముగ నున్నవాఁడ నమరప్రవరా 380
క. దాంతుఁడుఁ బ్రజ్ఞావంతుఁడు, శాంతుఁడు నగువానిమానసం బాయాస
శ్రాంతముగా దెమ్మెయి ని,శ్చింతుఁడ నై యుండుదును విశిష్టవిచారా 381
క. అనవుడు ననిమిషపతి యే, యనువున నీశాంతి నీకు నగపడియె మహా
జనపూజ్య చెప్పవే నా, కని యడిగిన నిట్టులనియె నతఁ డాతనితోన్. 382
తే. ఆర్జవంబు ప్రసన్నత [3]యాత్మవత్త్వ,మప్రమాదంబు వృద్ధసేవాభినిరతి
మేలు సేయుఁ బ్రజ్ఞాశాంతిశాలి యగుట, కాలపాకంబుతోఁదాన కలుగు ననఘ.
క. అనిన విని విస్మయము నె,మ్మనమునఁ దళుకొత్తఁగా నమరపతి యభివం
దన మొనరించి పొగడుచుం, జనియె నిజావాసమునకు జగతీనాథా. 384
వ. అని చెప్పిన విని యప్పాండవాగ్రజుండు భూపాలునకు లక్ష్మీభ్రంశం బేమిటఁ
గలుగు ననుటయు నయ్యాపగానందనుం డతని కిట్లనియె 385
తే. వాసవునకును బలికి సంవాద మనఘ, కలిగె నయ్యితిహాసంబు గర్ణగోచ
రంబుసేయుము నీ దగు ప్రశ్నమునకు, నుత్తరం బది సెప్పెదఁ జిత్తమలర.
సీ. ఇంద్రుఁ డబ్జజుకడ కేతెంచి వినతుఁ డై బలి మహాసంపద వెలుఁగుచుండె

1 శత్రుజనులఁ జెఱు...మిత్రుల...త్పాత్రత సంపద యనఁగ వి, ధాత్రాజ్ఞం గలుగుఁ జూవె తఱిఁ బురుషునకున్. 2 విధికృతంబు. 3 యాత్మతత్త్వ.

నతని నిప్పుడు గాన మాతఁ డెచ్చో నున్నవాఁడొకో యనుడు నవ్వారిజాస
నుండు నీతలఁ పొప్ప కుండుట యెఱిఁగితి నైనను జెప్పెద ననృతవాది
గా కుండుమీ యుష్ట్రఖరగోహయంబులయందులో నొక్క టిచంద మొంది
తే యడఁగి యున్నాఁడు వధియించు టనుచితంబు
వాని నని పల్కి నటు సేయువాఁడఁ గాను
[1]మాట వెట్టుదుఁ గన్న చో మాననీయ
వాక్య యని వీడుకొనియె నవ్వాసవుండు 387
వ వీడ్కొని చని జగతిం జరియించి యొక్కచోట ఖరరూపంబున సంప్రీతుండయి
యున్న యబ్బలిం గని బలారాతి యిట్లనియె 388

ఇంద్రబలిచక్రవర్తి సంవాదప్రకారంబు.

క. ఏనుఁగులు [2]సుట్టిరాఁ జే, రేనుఁగుపై మణిమయంపుటెల్లులు మెఱయం
గా నీవేతెంతువు మముఁ, గానికిఁ గొన నప్పు డిపుడు గాడిదవై తే 389
క. కనకమయయూప మొప్పఁగ, ననూనవిభవమున నీవు యాగం బొనరిం
చినయొప్పును నిప్పటినీ, యునికియునుం జూచి నాకు నుమ్మల మయ్యెన్ 390
ఆ ఊముక దినుచు నిట్టులుండి నీతొల్లింటి, లీలఁ దలఁచి యుమ్మలింతొ లేదొ
యున్న రూపు సెప్ప వన్న గార్దభరూప, ఘారసైకనిపుణ దానవేంద్ర 391
సీ అన విని బలిదేవతాధీశుతో నీకు నావిభవంబు గానంగ రాదు
గుప్తమై యున్నది గుహయందు నాకిచ్చ వుట్టిన నిప్పుడ పొలిచి తోఁచు
నది యటు లుండె నీ వధికుండ వల్బల యెదుర రజ్జులు వల్కుఁ జేటి పెంపు
పొమ్ము దుశ్చ్యవన నీ పోయెడు తెరు వన్న నాతండు నవ్వుచు నతనిఁ జూచి
ఆ మున్ను పలికినట్ల [3]కనొన్నట లేక ప,ల్కుటయు నతఁడు భూతకోటి మంచు
వోలెఁ దోఁచు విరియు బుద్ధిమంతులు దాని, కిచ్చ వగవ రింత యెఱుఁగ వెట్లు
వ అని వెండియు విరోచననందనుండు 393
క పొరి నర్థంబు ననర్థము, మరణము జీవితము సుఖసమాగమమును దు
స్తరదుఃఖసంగమంబును, దొరకొనునే నెపుడు సమతతోడన నిలుతున్ 394
చ బలమును నొప్పు బుద్ధియును ప్రౌఢతయుం గలవారు లేనివా
ర లనక యొక్కభంగిఁ దతి రాకయ చూచి హరించు చుండు వి
చ్చలవిడిఁ గాలుఁ డట్లగుట సారమతిం గని యున్నవాఁడ ను
మ్మలికయు నుబ్బు నాదుమది మందున కైనను లేదు వాసవా 395
ఉ గాడిదరూపు దాల్చి యుముకల్ దినుచుండఁగఁ జూచి యుల్లసం
బాడెదు శక్ర శాంతిసమయం బగుటన్ విను మింకఁ గొన్ని నీ
వాడిన నాదుచిత్తమున నల్కయొకింతయుఁ బుట్ట దిట్లు నీ

1 మాటు వెట్టుదు. 2 సుట్టు. 3 ఖొంటొంటు.

వాడితే మున్ను ని [1]న్నెఱుఁగనా వలదా నను నీ వెఱుంగఁగన్. 396

క ఎలమియు వాడుటయును దన, వలచినయట్టివె యెఱుంగవా విధిచరితం
బులు బలవంతంబు లగుట, వలదె వివేకంబు పెద్దవారికి నింద్రా 397

క ఇటు గర్వించుట నీచత, యెట వోయెదొ పొమ్ము మానుమీ వలవనిత్రు
ళ్లొట వజ్రము నీవును బిడి,కిటితాఁకున నొఱగు దేను గినిసితినేనిన్ 398

క ఇది మేలవుమాట సుమీ, మది నుద్ధతి లేదు నాకు మహితాశ్చర్యా
స్పద మగువిధాతృచెయ్దుం, దుది నీవును దుస్సవోదు త్రుళ్లి టుడుగుమీ 399

వ శాంతుఁడ వగు మనిపలికె నట్టియెడ నవ్విరోచననందనుశరీరంబుననుండి సురూ
పయు [2]సుగౌరయు నగునొక్క మగువ నిర్గమించినం గని కౌశికుండు విస్మయ
వికసితాక్షుం డగుచు నతనితో నివ్వనిత యెవ్వత యనిన నాతం డే నెఱుంగ
నీవ యీయమ నడుగు మనుటయు నయ్యనిమిషపతి యమ్ముద్దియ మొగంబు
గనుంగొని మాకు ని న్నెఱింగింపు మనవుడు నద్దేవి యతనితోడ 400

క శ్రీయును భూతియు లక్ష్మియు, నాయభిధానములు మీరు నన్నెఱుఁగమి [3]పె
ద్దే యింద్ర యెజ్జగంబుల, నేఁయుగములయందు నెఱుఁగ రెవ్వరు ననినన్ 401

క అనవుడు నతండు నీ వీ, దనుజేశ్వరుఁ బాయుటకుఁ గతం బేమియొకో
యనిన విని లక్ష్మి సత్యం,బును ధర్మము దమము దానమును నాయిక్కల్. 402

క అవి గలిగి పరాక్రమయుతుఁ,డవు పురుషునిపాల నిలుతు నమరాధిప యీ
దివిజారి దొల్లి యట్టిఁడ, యవినీతత నిపుడు బ్రాహ్మణాసూయమెయిన్ 403

క లొల్లిటిసచ్చారిత్రము, లెల్లను దిగ విడిచెఁ గాన యీతనికడ నే
నొల్ల నిలువ వచ్చెద సుర,వల్లభ నీపాల నెలమి వసియింపంగన్ 404

ఆ. ఆగుణములు మఱియు నాగమోదితసమా,చారములును గలిమిఁ గోరి యింద్ర
నిన్నుఁ బొంది యేను నిల్చెద నేమిట, నేమఱంగ వలవ దెపుడు నీవు 405

వ. అని పలికె నిట్లు లక్ష్మిచేతం బరిత్యక్తుం డైనబలి యాఖండలు నాలోకించి 406

క. అయనవశంబునఁ దేజో,[4]వియుక్తుఁ డై రవి ప్రతాపవిరహితుఁ డగునా
క్రియఁ బొనుఁగుపడినఁ బొంగకు, జయింతు నిను దేవదనుజసంగర మగుడున్.

వ. అనుటయు మహేంద్రుండు 408

క. అది యట్టు లుండె నీతోఁ, బదరం బని లేదు నాకుఁ బద్మభవునిమా
ట దలంప వలయు నీపై, భిదురం బిడ దనుజనాథ ప్రియ మందు మెదన్ 409

క అనిన విని యొండు వలుకక, దనుజాధీశ్వరుఁడు వోయె దక్షిణదిశకుం
[5]జనియె సుదఙ్ముఖుఁడై దివి, కనిమిషనాథుండు గౌరవాన్వయముఖ్యా 410

వ. అని చెప్పి యనిమిషనదీనందనుండు వెండియుఁ బాండవాగ్రజున కిట్లనునింద్ర

---

1 న్నెఱుఁగఁగా వలదో నను నీ వెఱుంగఁగవో. 2 నగౌరవయు. 3 లేదే. 4 వియుతుం డై. 5 జనియెను బ్రాఙ్ముఖుఁ డై.

నముచిసంవాదంబనునితిహాసంబుహృదయప్రసాదకరంబు దానినాకర్ణింపుము

ఇంద్రనముచిసంవాదప్రకారము.

సీ సిరిఁ బాసియును నొక్కచింతయు లేక వీచులక్రం దడంగినజలధివోలె
నముచి యేకాంతస్థలమున నుండఁగ నింద్రుఁ డచటికి నేతెంచి యతనిఁ జూచి
పేదవడ్డాఁడవు ప్రియజనంబును బరివారంబు లే దియ్యవస్థ కెంత
వగచెదవో దానవశ్రేష్ఠ నావుడు నాతండు వగవు నిరర్థకంబు
తే వలయువస్తువు వగచిన వచ్చునయ్య, రామి యొక్కటియే శరీరంబు నెదయుఁ
దాపమునఁ[1]బొందు వగపున ధర్మ మేదు,నింతయెఱుఁగుదు వగవ నే నేమిటికిని
తే సకలభూతంబులకును శాసకుఁడు గలఁడు, గాదెయొక్కరుఁ డాతనికల్పనమునఁ
బ్రాప్తమైనది నీళ్లలు పల్లమునకు, వచ్చుక్రియఁ దాన వచ్చు గీర్వాణముఖ్య
క ఇది నా కయ్యెం గాఁ గల, యది యై యనుగాఢనిశ్చయం బెవ్వనినె
మ్మదిఁ గలుగు నుబ్బు వగ సం,పద యాపద గలుగ దట్టిభవ్యున కింద్రా 414
క ధైర్యంబున వీర్యంబున, శౌర్యంబునఁ బ్రజ్ఞఁ బడయఁ జాలునె నరుఁ డె
క్కార్యము నప్రాప్య మయిన,నార్యం డది యెఱుఁగుఁ గాన యడలఁడు శక్రా
తే మేలుఁగీడును నరుఁబొందుఁ గాలములన,వశ్యమును వానిఁగోరినవచ్చుటయును
వినుమత్రోచినఁ బోవుటయును సురేంద్ర, కలదె వానికిఁగావున వలదు చింత.
క అని యిట్లు నముచి వలికిన, విని మెచ్చుచు దివికి నమరవిభుఁ డరిగెం బా
వనచరిత యింక నెయ్యది, వినవల తనవుడును భరితవినయుం డగుచున్ 417
క ఆనరపతి శాంతనవుని, తో నిట్లను నెద్దియేని దుర్దశ యైనన్
మానవుఁ డెట్టిఁ డగుట మే, లానతి యీవే దయామయా తేటపడన్. 418
వ అని యడిగిన నయ్యధిక్షిరునకు బుధశ్రేష్ఠుం డి ట్లనియె 419
క ఏవిధమున దుర్దశలకు, భూవర ధైర్యంబ మందు భూరిధృతి మెయిం
జేవ గలుగు దృఢనిశ్చయ,భావము [2]నెవ్వగలఁ దొట్రుపడ దెబ్భంగిన్ 420
క ధృతి యారోగ్యము నొసఁగును, ధృతి యుజ్జ్వలలక్ష్మిఁ దెచ్చు ధృతిఁగీర్తిసము
న్నతిఁ జేయుఁ గాలగత్యవ,గతి గలిగినఁ గలుగు ధృతివికారవిదూరా 421

ఇంద్రబలిసంవాదప్రకారము.

వ ఏత ద్విషయం బైనయది యొక్కటి యింద్రబలిసంవాదం బనునితిహాసంబుగల దాకర్ణింపుము దేవాసురులకు సమరంబు సెల్లిన నందు విష్ణునిమహానుభావంబున దేవతలకు గెలుపై రుద్రాదిత్యమరుద్వసుగంధర్వసిద్ధాదులు పరివేష్టింప నింద్రుం డైరావతారూఢుండై త్రైలోక్యంబును జరించుచుండి యొకప్పుడు సముద్రోపాంతంబున నొక్కగిరి[3]గహ్వరంబునయంగణంబున వైరోచనుం డగు బలిం గని చేరం జని యద్దనుజపతి దన్నుం జూచి నిస్సంభ్రముండును నైమనస్య రహి

1 కుండు. 2 నెవ్వగలఁ దొడఁబడ; ఁదొడరుపడ. 3 గహ్వరాంగణంబున.

తుండును నై యునికి నిరూపించి య తనితో ని ట్లనియె. 422

క హీనస్థానమున విభవ, హీనత ని ట్లుండి రిపులయెలమిఁ గనియు నీ
మానసమున శోకింపమి, దానవకులనాథ యెవ్విధంబునఁ గలిగెన్ 423

ఆ శౌర్యముననొ వృద్ధసంసేవవలననొ, తపముననొ యుదా త్తతానిరూఢి
గలిగి మమ్ము సరకుగాఁ గొన కున్నాఁడ, వేమికతము దీని నెఱుఁగఁ జెపుమ

వ అనిన విని బలి యతని కి ట్లనియె 425

ఆ సరకు సేయ వను చసద్దమాటలు గొన్ని, యాడినంత నేమియయ్యె నింద్ర
నీదుశ క్తి వింతయే దైవవశమున, నెట్టిపాటివారు నెట్లుఁ గారె 426

క నీవు మును హీనుఁ డగుటయు, నావలనఁ గాదు నీకు నను హీనదశా
భావితునిఁ జేయ రా దివి, దైవకృతము లట్లు గాన ధైర్యము వలయున్ 427

క వినుపర్యాయంబున సుఖ,మును దుఃఖముఁ జెందు జనులఁ బురుషుఁడు ధైర్యం
బున గర్వంబు విషాదం,బు నడంగింపఁ దగు నంద్రు బుధు లది వినమే 428

క. చెలులుం జుట్టలును సహా,యులు విభవము [1]పెం పకాలయుక్తి నవస్థం
దొలఁగించుట గలదె మదిం, దెలిసి [2]మనుమ మనికి యిట్టిదియ కా దెపుడున్

క నిను నే గెలుచుట కాలము,నన నీవును గాలయుక్తి నను గెలిచితి గా
వున నశుభమునకు శుభమున,కును గాలము సూవె క ర్త కుశికతనూజా 430

ఆ నాకు నీకు నేల నాకేశ శత్రుత్వ, మేరికైనఁ గలదె యెందుఁ బాక
మునకుఁ దెచ్చుచుండు జనులఁ గాలము వృక్ష,ఫలవిధముగ రజ్జుపలుకులుడుగు

వ అని చెప్పి యంత నిలువక. 432

క కా దిది విక్రమకాలము, లే దిప్పుడు నాకు నలుక లీలాత్మక రో
షాదరము గలిగినను నిను, నీ దగుపరిజనముఁ గూల్పనే పెడసేతన్ 433

వ అని పలికి వెండియు. 434

క సిరి పెంపునఁ గడు నొప్పెద, సురనాయక యిపుడు మీఁదఁ జూచెదు నీకుం
బరిభవము దెచ్చుటకునై, కరము వెసఁ వచ్చుచేటు కాలము తెలుఁగున్ 435

తే ఇంద్రు లెందఱు వో రింద్రు లేల బ్రహ్మ
లుండుదురె తఱితో. దెగుచున్న వారు
గాక దానవసంఘంబు గాలవశతఁ
బొందు టేటికి [3]సెగ్గింపఁ బొమ్ము నీవు 436

క క్రతువులు సేఁతయు దేవ,వ్రతములు సల్పుటయు వృత్తవంతుఁ డగుటయుం
గతమే కాలము ద్రోచుట, కతర్క్యవర్తనము గాల మడిగొనదు సుమీ 437

క. అని యి ట్లాడినమాటలు, విని దనుజునిఁ జూచి యమరవిభుఁ డుల్లములో
నన సంరంభంబు నుడిపి,కొనుచు నతని కిట్టు లనియెఁ గురువంశవరా. 428

---

1 కీర్పు. 2 మనువు మనికి యిట్టిదియ కా తెల్పుడున్. 3 కంటింప.

క. అకట భవచ్చిత్తము నిర్వికార మై భరితధృతివివేకవినయశాం
తిక మగుచు వెలింగెడు దీనికిఁ గారణ మైననిష్ఠ నెఱి యెట్టిదియో 439

క. అనిన నతఁ డతని కిట్లను, విను మనిమిషనాథ యేను వే ఱొకచోటం
గొని వచ్చితినే చిత్తంబున కవికృతిధృతివివేకముఖ్యగుణంబుల్ 440

వ. కాలప్రకారం బెఱుంగుదుం గావునఁ గలంగ కుండుదు 441

తే. చెప్పఁ జొన్నాఁడఁ గాలంబు చేత నెల్లవిధముఁ జొప్పడు జనులకు వినుము కాల
మప్రమాదవర్తన మధికప్రమాద, సంగమత్తులు వారెట్లు భంగపడరు 442

క. కళలుం గాష్ఠలు లోనుగఁ, గలచిదురలఁ గూర్చుకొనుచుఁ గాలంబు జనం
బుల వడ్డి కిచ్చునాతని, [1]వల నలవడఁ బొదివి తనకు వశ్యులఁ జేయున్ 443

క. కాల మడఁగించు జనుఁ గల్లోలిని గిరిఁ ద్రెంచుకరణి లోభక్రోధా
శీలత్వకామభయములఁ, దేలుజనుఁడు కాలవృత్తి తెఱఁగు నెఱుఁగునే 444

క. ఇంతకు మును సూచితి నతఁ, డెంతయు నొప్పుగొని యుండె నిది గడుఁ జిత్రం
బెంత వెసఁ జచ్చె ననుఁ దనుఁ, జింతింపఁడు జనుఁడు మూఢచిత్తత్వమునన్

క. విను భావాభావంబులు, గని యత్యుత్తమతపంబు గైకొనువిద్వ
జ్జనుఁడు గనుఁ గాలగతి యెల్లను గరతలశోభితామలకముం బోలెన్ 446

క. కాలగతి గనుట శాంతికి, మూలంబై యంతరంగమున కాత్మమయ
త్వాలంబనంబు నిచ్చుఁ ద,దాలీనుం డైనపురుషుఁ డక్షోభ్యుఁ డగున్ 447

వ. అనిన విని పాకశాసనుం డతనివివేకపాకంబున కచ్చెరువొంది యభినందించి
యతని కిట్లనియె 448

ఆ. దనుజనాథ యివ్విధంబునఁ గాలచారిత్ర వేది వై పవిత్రశీల
యుతుఁడ వైతి నీవు కృతకృత్యుఁడవు నీదువృత్తి గోర వలయు నుత్తములకు

తే. లోక మెల్లను నఱచేతిలోన నున్న
యట్లు [2]గనికొని సత్త్వాదు లైనమూఁడు
గుణములను బాయఁ బెట్టి నిర్గుణత వెలుఁగు
నాత్మఁ గనుచున్నవాఁడ వే మందు నిన్ను. 450

క. కెలనికిఁ జూడఁగ దైన్యా, కలనం బగుచున్న యిపుడు గదిరినదశయుం
దొలఁగుం గావుతఁ గడుమే, లెలసి పరమసుఖముఁ బొందు మిచ్ఛావృత్తిన్

క. అని పలికి యుచితముగ వీ,డ్కొని [3]విభవం బెసఁగ నభ్రకుంజరముపయిన్
వినువీథిఁ జనియె సురలును, మునులును వేష్టింప భూతములు వినుతింపన్ 452

తే. అమృతపానంబుఁ జేసినయంతకంటె
నద్దనుజపతిమధురవాక్యామృతమున
సంభృతానందుఁ డై సురేశ్వరుఁడు దనదు

1 వల నలవడ. 2 గఱుఁగొని. 3 విభ్రమ మెసఁగ.

పురమునకు నేఁగి సుఖ ముండెఁ గురువరేణ్య 453

వ అని యిట్లు ధర్మతనయునకు భీష్ముండు పునర్భూతం బైనయింద్రబలిసంవాదంబు సెప్పె నని చెప్పిన విని మఱియేమిసత్కథలు సెల్లెఁ జెప్పు మని యడుగుటయు 454

చ పరమమునీంద్రసంయమనపక్వవివేకవిభూతిరమ్య వి
స్తరమహనీయతార్కికవచగకలనానభి\మ్య దేవతా
సురపరిరక్షణోన్నతనశోభికటాక్షవిహార నిత్యసుం
దరశుభకాంతిపూర దురితప్రవిదారణ వీతకారణా 455

క ఆదిత్యమరుద్వసురుద్రాది సకలదేవతామయాత్మక శ్రీసం
పాదనవిధావిచక్షణ,పాదసరోజా మహర్ధి భక్తసమాజా 456

మాలిని అమలహృదయవేద్యా హావ్యకవ్యప్రసాద్యా
శమసుఖమయమూర్తి సర్వలోకప్రవర్తీ
కమలభవనిషేవ్యా కామదూరానుభావ్యా
యమనియమవికాసీ వ్యాసచేతోనివాసీ 457

గద్యము ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిరాజితిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బైనశ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము

శ్రీ

గణేశశారదాగురుభ్యో నమః

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

శాంతిపర్వము, పంచమాశ్వాసము

కరణనిపుణచరణ
వ్యాకోచాంభోజనిత్యవాసముదితసు
శ్లోకమునిచిత్తభృంగ మ
హాకరుణామిళదపాంగ హరిహరనాథా 1

శ్రీశక్రసంవాదప్రకారము.

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లింద్రబలిసంవాదరూపం
బునం గాలప్రకారంబు విని యుధిష్ఠిరుండు దేవవ్రతునితోడ 2

క. ఏమిట రూపగుఁ బురుషుం, డేమెయి రూపు సెడు నాకు నెఱిఁగింపుము తే
జోమహిత యనిన నతఁ డా, భూమిపతికి నిట్టు లనియె భూపప్రవరా 3

వ. ఇవ్విషయంబునకు నొక్కయితిహాసంబు శ్రీశక్రసంవాదం బనం గలదు దానిం
జెప్పెద నాకర్ణింపుము నారదమునీశ్వరుం డెందును నిచ్ఛం జరియించుచుండి
యొక్కనాఁడు మందాకినికిం జని కృతస్నానుం డై 4

క. ఆనదియం దాచరితస్నానుం డై నియతి నున్నశక్రుం గని య
చ్చో నయ్యిరువురు సల్లాపానందముఁ బొందుచుండ నాకాశమునన్. 5

తే. బాలభానుబింబంబు గిద్పఱచునట్టి
దీప్తిమండలి దోఁచె నద్దేవపతియు
మునిపతియుఁ జూచుచుండ గ్రక్కున విమాన
మవతరించి యాసన్న యై యతివ యోర్తు 6

క. పురుహూతున కభిముఖ యై, కరములు మోడ్చుటయు నతఁడు గారవమున నె
వ్వర వబ్జానన యెచటికి, నరిగెద వెం దుండి రాక యనియె నరేంద్రా. 7

సీ. అనవుడు నద్దేవి యాదరభరిత యై బాలార్కబోధిత పద్మజాత
యైనట్టిదాన శ్రీయన లక్ష్మి నాభూతి యనఁగ నెలుంగుదు ననఘ యేను

స్వాహాస్వధా మతి శ్రద్ధా ధృతి స్మృతి మేధల దనుజుల మెచ్చి వారి
కడ నుండి మెచ్చ కిప్పుడు నీకడకు నేఁగుదెంచితి ననిన నద్దివిజనాథుఁ
తే దేమి కారణమున మెచ్చి తేకతమున, మెచ్చవైతి దానవుల నీ మెచ్చుచొప్పు
మాకు నెఱిఁగింపు మనిన నమ్మానినీయ,వాక్య యిట్లని చెప్పె నవ్వాసవునకు
క. దానాధ్యయనాతిథిస,మ్మానాదివిశిష్టగుణసమగ్రతకలిమిఁ
దానవుల నియ్యకొంటిని, వాని విడిచి గర్వు లగుట వారి విడిచితిన్. 9
వ సత్యధర్మపరుండ వగుటం జేసి నీపాల వసియింప రుచి పుట్టి వచ్చితి నని చెప్పి
వెండియు 10
సీ గురుభక్తినిరతులు సురపితృపూజనపరులును సత్యసంభాషణులును
దానశీలురుఁ బరధనపరదారపరాఙ్ముఖచిత్తులు బ్రాహ్మణప్రి
యులు దివానిద్రావియుక్తులు వృద్ధదుర్బలదీనయోషిత్కృపారతులును
శౌచులు నతిథిభోజనశిష్టభోజులు నేను మెచ్చుజనంబు లిట్లు గాక
తే ధర్మ మెడలి కామంబుఁ గ్రోధంబుఁ జాలఁ, గలిగి గర్వులై బలియుభృత్యుంబునిడక
పరుషవాక్కులఁ గ్రూరంపుఁజరితములను, మిగిలివర్తించువారునా మెచ్చుగారు
క బుద్ధియు ధృతియును నీతియు, శ్రద్ధయు సన్నతియు క్షమయు శాంతియుననఁగా
వృద్ధశ్రవ యేడ్వురు మ,ద్వృద్ధిప్రద దేవతలు శ్రుతిస్మృతికథితల్ 12
క అష్టమి యగుదేవత నేఁ, గష్టాత్మత యసురులందుఁ గని విడిచితి మ
త్తుష్టికరచరితు లగుటఁ ద్రి,విష్టపసదులకడ నిలిచి వెలసెద ననినన్. 13
క అభినందించిరి దేవ, ప్రభుఁడును నారదుఁడు నపుడు పవనంబును సౌ
రభసుఖసంస్పర్శంబుల, నభిరామం బగుచు వీచె నల్లన యచటన్. 14
ఆ కురిసెఁ బుష్పవృష్టి మొరసె గీర్వాణదుం,దుభులు సిరి వరింప నభినవోజ్జ్వ
లత్వ మొంది దివిజులకు నేత్రపర్వమై, పొలిచి యింద్రుఁ డాత్మపురికి నరిగె 15
క శతమఖకమలావాసా, ప్రతిమసమాగమవిశేషబహుమత మగునీ
యితిహాసము శ్రుతమైనఁ బ,రిత మైనను నెఱయ సంఘటించును లక్ష్మిన్. 16
క ఇందులతాత్పర్యము నీ, డెందము నొందించి యతిదృఢీకృతశీలా
స్పందితుఁడ వగుము తిర మై, యిందిర నీకడ వసించు నిభపురనాథా 17
క అనిన విని ధర్మజుఁడు శాం,తనవునితో జనుల కెవ్విధమునాచారం
బున నెట్టిపాటిశీలం, బున నేవిద్యను మహాత్మ ముక్తి దొరకొనున్ 18
క. అనవుడు నతనికి నతఁ డి ట్లను విను మితిహాస మొకటి యది నీప్రశ్నం
బున కుత్తర మగు నేర్పడ, వినిపించెద గాఢతరవివేకనిరూఢా 19

దేవలజైగీషవ్యసంవాదప్రకారము.

వ. అసితుం డగుదేవలుండు జైగీషవ్యుండనుసంయమితోడ నీవృత్తం బెఱింగికొన
వలతును నెఱింగింపవే యనిన నమ్మహాత్ముం డమ్మునివరున కిట్లనియె 20

ఆ. శాంతిమంతు లైనసౌమ్యుల కెయ్యది, నిష్ఠదానియందు నిరతిశయస
మాదరంబు గలదు నాదుచిత్తంబున, వినుము తద్విధంబు విస్తరింతు 21
క. వినుతించిన నిందించిన, ననఘా మనమునఁ బ్రియంబు నప్రియమును లే
కునికియు వ్రేసిన నైనను, గనలు వొడమమియుఁ బ్రబుద్ధగణ్యగుణంబుల్ 22
ఆ. ఒకటి గోరి దాని కుల్లంబు [1]గందంగ, జాలఁబడమి యేమి సంభవించె
నేని దానఁ దృప్తి నూనుట దప్పిన, పనికి వగవ కునికి భవ్య[2]గుణము 23
క. హర్షంబును మానంబు న,మర్షము నపరాధమును సమదభావము ను
త్కర్షాపకర్షచింతలు, నార్షసమాచారమున నిరస్తగుణంబుల్ 24
క. అవమానమునకుఁ దృప్తుం,డవు నమృతము ద్రావినట్ల యంచితసమ్మా
నవిధికి నుద్వేగముఁ బొం,దు విషంబునఁబోలె శమరతుఁడు మునినాథా 25
క. చుట్టము పగ యనుభేదం, బెట్టిజనులవలనఁ దగుల దెల్లప్పుడు నె
ప్పట్టున నద్దానను మదిఁ, బుట్టదు సంతోషహాని బుద్ధాత్మునకున్ 26
ఆ. ఇంద్రియముల గెల్చి హృదయంబు శాంతిసు,ఖంబుఁ బొంద నిర్వికారవృత్తి
యైనవానిపొందు మానితగతి దేవ,తలకుఁ బొందనరిది ధర్మనిరత 27
క. అని చెప్పె ననుడుఁ గుంతీ, తనయాగ్రజుఁ డాత్మసమ్మదము బొంద నదీ
తనయునితో నెవ్వఁ డఖిల, జనప్రియుఁడు సకలసత్త్వసమ్మతుఁ డనినన్ 28

ఉగ్రసేన శ్రీకృష్ణసంవాద ప్రకారము.

వ. అమ్మహాత్ముం డమ్మహీపతి కిట్లను నారదునివిషయంబుగా నుగ్రసేనునకుఁ గేశ
వునకు సంవాదంబు గలిగె నది నీయడిగినయర్థంబుఁ దేటపఱుచు దాని నాక
ర్ణింపుము 29
క. నరనాథ యుగ్రసేనుఁడు, హరితో నిట్లనియె జనము లభివర్ణనత
త్పరు లగుదురు నారదునెడ, నరయఁగ నతఁ డంతవాఁడె యంబుజనాభా 30
వ. అనుటయు నాకృష్ణుఁ డగ్గురుమతి కిట్లనియె 31
సీ. శ్రుతము నాచారంబు నతిశయవంతంబు లెడ నహంకార మొక్కింతయేని
లేదు శీలము గడు లెస్స వేషము నిర్వికారం బమత్సరగర్వమదుఁడు
[3]జననంబుఁ దపము దేజంబును బుద్ధియు వినయంబు నయమును విశ్రుతములు
ధైర్యంబు వచనమాధుర్యంబు శాఠ్యదైన్యక్రోధలోభనిరాసకత్వ
ఆ. మోజ యతనియందు నైజంబు లీర్ష్యయు, నుద్ధతియు నసూయయును నవజ్ఞ
యును నెఱుంగఁ డట్టిమునివరు నారదు, నఖిలజనులుఁ బొగడు టరుదె యధిప.
వ. అని చెప్పె నగ్గుణంబు లఖిలప్రియకరంబులు సకలసత్త్వసమ్మతంబు లనిన విని
ధర్మతనయుండు శంతనుతనయుతోఁ గాలావయవప్రకారంబులును యుగప్రమా
ణంబులును భూతవిధంబులు నెఱింగింపవే యని యడుగుటయు నతండు శుకుం

1 గుందంగ. 2 విభవము. 3 జ్ఞానంబుఁ.

డడుగ వేదవ్యాసమునీశ్వరుండు సెప్పినయర్థంబులు నీయడిగినవియును మఱి
యు ననేకంబులుఁ గలవు సెప్పెద విను మని యజ్ఞనపతి కి ట్లనియె 33
క అనఘుఁ బరాశరసూను స,వినయంబునఁ జేరి భ క్తివినతుం డై త
త్తనయుండు బుద్ధిసంపన్నుఁడు శుకుం డిట్టు లనియెఁ గౌరవనాథా 34
తే కాలవిధములు భూతసంఘప్రకార,ములునులోనుగ నెఱుఁగంగవలయువాని
బహులకారుణ్యసంపద పల్లవింప, నాకు నెఱిఁగింపవే మునినాథవర్య 35

వ్యాసుఁడు శుకునకుఁ జెప్పిన కాలావయవనిరూపణము.

వ అనిన విని భరితాదరుం డై వేదవ్యాసమునీశ్వరుం డమ్మహనీయున కి ట్లనియె.
క కాలములకు భూతములకు, నాలంబనభూత మగుమహామహిమఁ గ్రియా
లీల వెలింగెడునప్పర,మాలోకం బెందు నిష్క్రియాత్మక మరయన్. 37
వ. అది భావనీయంబు 38
క. వినుము నిమేషంబులు పదు,నెనిమిది యగుఁగాష్ఠ గాష్ఠ లిరువదియుం దో
డనపదియుంగళయఱువది,యునుముమ్మూ ఱుఁ గళలై ముహూర్తమునడచున్.
తే మూఁడుపదులు ముహూర్తముల్ మోహదూర
యగు నహోరాత్ర మట్టివి యన్నిగూడ
మాస మవి రెండు ఋతు వనుమహితసంజ్ఞఁ
బరఁగు ఋతువు లా రైన వత్సరము వత్స 40
తే అందు మూఁడేసిఋతువుల కయననామ,కంబు లగును త్తరాఖ్య మొకండు దక్షి
ణాభిధాన మొక్కటయుగుణాభిరామ,యవియహస్సునురాత్రియు ననఁగఁబరఁ
వ అది యోగిజనంబుల నిర్దేశంబు [గు,
తే. అనఘయు త్తరదక్షిణాయనములమ్మ,హాత్ములగ్నియు ధూమంబు నంద్రుమఃతియు
వినుము శుక్లంబుఁగృష్ణంబుననుటగలుగు, [1]సుగతికగతికిహేతువు లగుటఁజేసి.
క నరులనెలలు నేఁడులుఁ బితృ,సురులకు దినము లగు నం డ్రు సూరులు వరుసం
బరఁగుకృతత్రేతాద్వా,పరకలియుగవత్సరములభంగిఁ దెలిపెదన్ 44
వ ఆకర్ణింపుము 45

చతుర్యుగసంవత్సరపరిమితి ప్రకారము.

సీ విబుధులపండ్రెండువే లేండ్లు సనునంత నాలుగుయుగములు నోలి నడచుఁ
గృతయుగమ్మున బెందుఁజతురంశకములుఁద్రేతకుమూఁడుపాళ్లునుద్వాపరంబు
భాగద్వయంబునఁ బర్యవసిత మగుఁ గలియుగ మంశ మొక్కటన ఱెఱు
నిబ్భంగివాళ్లగు నిన్నియుగముల కింబెయుగ్మ వసువార్ధిపరిమితములు
తే ఖద్వయ ర్తుగుణంబులు గగనయుగళ
వేదనేత్రంబులును నభోద్వితయకరసు

1 సుగతి దుర్గతి హేతువు.

భాంశలును వచ్చు మున్నూట యిఱువదింటఁ
జెంప మానుషాబ్దంబు లై పేర్చి యుండు. 46

వ ఇట్లు కృతయుగంబునకుఁ బదియేడులక్షలు నిఱువదియెనిమిది వేలును త్రేతాయుగంబునకుఁ బండ్రెండులక్షలు తొంబదియాఱువేలును ద్వాపరంబునకు నెనిమిదిలక్షలు నఱువదినాలుగు వేలును గలియుగంబునకు నాలుగులక్షలుముప్పది రెండు వేలును మనుష్యవత్సరంబు లయ్యె నిందులోన సంధ్యలును సంధ్యాంశంబులు నను పేర్లఁ గొంతేసి కాలంబు సెల్లు 47

క. క్రమమున సంధ్యలు సంధ్యాంశములు ననంబరఁగుఁ బుత్ర సకలయుగాద్యంతములును యుగయుగమునకుం, దమలోన[1]వి సరియ కాలతత్త్వం బరయన్

వ అది యెట్లం టేని దేవసంఖ్యం జెప్పెద 49

క నన్నూఱులు మున్నూఱులు, నిన్నూఱులు నూఱులును మహితవర్షముల
య్యన్ని యుగములకును గ్రమా,సన్నత సంధ్యలను వానిసంధ్యాంశములన్ 50

వ. ఇట్లు కృతయుగంబునకు సంధ్యలక్షయు నలువదినాలుగు వేలు దానిసంధ్యాంశంబు నంతియ త్రేతకు సంధ్య లక్షయు నెనిమిది వేలు దానిసంధ్యాంశంబు నంతియ ద్వాపరంబునకు సంధ్య డెబ్బదిరెండు వేలు దానిసంధ్యాంశంబు నంతియ కలియుగంబునకు సంధ్య ముప్పదియాఱు వేలు దానిసంధ్యాంశంబు నంతియ యివి మానుషవత్సరంబులు 51

క. వరుసఁ గృతత్రేతాద్వా,పరకలియుగములఁ దపంబు భవ్యజ్ఞాన
స్ఫురణము యజనము దోషా,దరమును మానవులకుం[2]బ్రధానతఁ గలుగున్

క న్యాయంబులు ధర్మంబులు, నాయువులుఁ దనూబలములు నంతంతకు వ
త్స్రాయెంతయుఁదఱుఁగుం,ద్రే,తాయుగముఁదొడంగి మనుజతతి కరయంగన్ 53

తే. ఆయుగంబులు నాల్గు మహాయుగంబు
నాఁగఁ బనుఁ దత్సహస్రంబు నలువ పగలు
దానికొలఁదియ రేయును దీని నెఱుఁగు
ప్రౌఢజనములు సుమ్మహోరాత్రవిదులు 54

తే అతఁడు రాత్రి నిద్రించు నిద్రావసరమ
ప్రళయ మగు లోకములకుఁ బ్రభాత మగుడు
మేలుకను దివమున భూతజాలసృష్టి
పరతఁ బొందుఁబరాయ మిప్పాటఁజెల్లు. 55

వ అని వెండియు 56

తే. అనఘ బ్రహ్మంబు దేజోమయంబు శుక్ల,మగ్ర భాసిత మద్దానియతులసార
రసము విశ్వంబు నది యహర్మహితకాల, బుద్ధమై చేయు బహువిధభూతసృష్టి.

1 విద్యకాల. 2 బ్రధానగుణంబుల్.

వ తత్ప్రకారం బెట్టి దనిన నమ్మహనీయతత్త్వంబువలన 58
ఆ. విను మహన్మనోగగనపవనానల, సలిలభూము లనఁగ సంభవించు
మహితవిభవములు గ్రమంబున నేడు రూపములు జన్యజనకభావ మొంది 59
క క్రమయుక్తిని శబ్దస్పర్శములును రూపరసగంధసద్భావములం
దమగుణములుగా నాకాశము మొదలగుభూతములు ప్రశస్తి వహించున్ 60
క నరనుత విను మీసప్త, స్వరూపములు పురుషు లండ్రు సంయమివరు లీ
పురుషులు గూడిన సృష్టికి, [1]వెరవరు లది సంఘటిలదు వేర్పడి రేనిన్ 61
వ ఇట్టిమహిమ గలిగి 62
క తేజోరూపము బ్రహ్మము, ప్రాజాపత్యం బనంగఁ బరఁగి పురుషుఁ డు
ద్భ్రాజిష్ణుసత్యనిత్యా, వ్యాజమహిమ వెలుఁగు చుండు నకలంకమతిన్ 63
క వ్యాపకుఁడు స్రష్ట బ్రహ్మ ప్రజాపతి నాఁ బరఁగి నిత్యసత్యాత్మత్వో
ద్దీపితుఁ డై పురుషుఁడు నిర్లేపుఁ డనిర్దేశముం గలిగి వెలుఁ గొందున్ 64
క సురసంయమిగరుడోరగ, నరకిన్నరగిరిసరిద్వనపయోధులఁ ద
త్కారణీయములం జేయుం, బురుషుఁడు దివ్యాంతరంగమునఁ దలఁచి సుతా 65
వ. ఇట్లు గలిగి వర్తిలుచున్నలోకంబులందు. 66
ఆ. పౌరుషంబు సూవె ఫలద మందురు గొంద, అనఘ దైవ మిచ్చు నండ్రు కార్య
ఫలము గొంద ఱెల్లఫలము భూతస్వభావంబ యండ్రు గొంద అమితతేజ 67
వ ఇవి కర్మస్థుల తెఱంగులు సత్త్వస్థులు సమదర్శను లయి యుండుదురు విశేషంబు
వినుము 68
క. శివకరము దపము మేధా, ధవ సకలజనంబులకును దానికి మూలం
బవికలశమదమసంపద, లవుట నివి మనంబుతోడ నలవడ వలయున్ 69
వ స్వాధ్యాయంబు దపంబునకు బలం బిచ్చి తత్ఫలంబు గావించు 70
క. అరయంగా [2]శబ్దంబును, బరంబు నన రెండు సూవె బ్రహ్మములు గుణో
త్తర శబ్దబ్రహ్మాభజన, పరుఁడు పరబ్రహ్మమహితపదముం బొందున్ 71
క. పరమబ్రహ్మము భూతాకారముం గలిగించు మ్రింగుఁ దా నిష్క్రియతా
స్ఫురితం బయ్యును బ్రకృతి, స్ఫురణను శబలత్వ మొంది పురుషవరేణ్యా 72
వ సృష్టి తెఱంగు మున్నెఱింగించితి సంహారప్రకారంబు సెప్పెద నాకర్ణింపుము
తే. స్థావరములు జంగమములుఁ దన్నుఁ గలయ
విలయ మొందిన ఘటపృష్ఠవిధము దాల్చు
భూమి నంబువుల్ మ్రింగు నంబువుల నగ్ని
యగ్ని ననిలుం డనిలుఁ ద్రావు నాకసంబు. 74
ఆ ఆకసమును మనసు హరియించు గంధాది, యగుగుణాలితోడ నఖలభూత

---

1 వెర వగు నది. 2 శబ్దం బనఁ.

ములును నిట్లు లయముఁ బొందిన గ్రసియించు, మనసు నాత్మగుణము నెనసి విధుఁడు.

క అతనిఁ బొదువు సంకల్పం, బతులజ్ఞానంబు దాని నడఁచును విజ్ఞా
నితఁ దద్బలముఁ బురుషదే,హి తనుం గాలంబు వరుస నెడలం జేయున్. 76

క కాలం బెడలిన విద్యో,న్మీలిత మగుబోధ మన్యమిశ్రత్వంబుం
దూలించి వెలుఁగుచుండు వి,శాలమతీ బ్రహ్మ మది ప్రశస్తము శ్రుతులన్ 77

క వినుమీ సంహారణంబును, దనవస మాతత్త్వ మవ్విధంబున దివసం
బును రాత్రియు భూతములకు, జననము విలయమును జేయుసంక్రీడ మెయిన్.

వ అని చెప్పి పారాశర్యుం డార్యవర్యుం డగు శుకునితో వెండియు నిట్లనియె

సీ జనియించి విప్రుండు జాతకర్మంబును జౌలంబు నుపనీతి సంస్కృతియును
బడసి యాచార్యునిపాల నధ్యయనంబు సేసి తా నాతనిచే ననుజ్ఞ
గాంచి తక్కటివి మూఁ డంచితాశ్రమములయందు నొక్కటి వూననగు గృహస్థ
ధర్మమాశ్రయ మండ్రు తక్కినమూఁటికిఁ గావున నది వూని దైవపైతృ

తే కంబు లైన ఋణంబులఁ [1]గ్రాఁచు వడుగు
నాఁటినడవడి ఋషులఋణమ్ము దీర్చి
వచ్చి కాన కాషాయపక్వతఁ బ్రశుద్ధి
బొంది మఱి యుత్తమాశ్రమ మొందు టొప్పు 80

తే క్రతువు సేత సేయించుట శ్రుతులు గాఢ
నియతిఁ జదువుట చదివించుటయును ధనము
లీగి కొనుట షట్కర్మంబు లింతవట్టు
నర్హకృత్యంబు లండ్రు ధరామరులకు 81

దానగుణంబు సర్వవర్ణసామాన్యంబుగా నిరూపించుట.

వ దానానుష్ఠానంబు సర్వజాతిసామాన్యం బయినయుత్తమధర్మంబు పుణ్యాపరులకు దాతవ్యంబు గానివస్తువు లేదు కాశ్యం డనురాజు దనప్రాణంబు లిచ్చి బ్రాహ్మణప్రాణంబులు గాచె నౌశీనరుం డగుశిబి యాత్మాంగంబుల నౌరస పుత్రునిని బ్రాహ్మణార్థంబుగా నొసంగెఁ గాశీపతి యగుప్రతర్దనుండు బ్రాహ్మణునకై నిజనయనంబు లిచ్చె విదేహుండును జామదగ్న్యుండును గయుండును నొక్కొక్కతఱిసకలవసుంధరయును బ్రాహ్మణులకిచ్చిరి పాంచాల్యుండగు బ్రహ్మదత్తుండు శంఖనిధి విప్రోత్తములకు దానంబు సేసె మఱియును బ్రాహ్మణులకుఁ బ్రాణశరీరమణిహిరణ్యకన్యాగవాదిప్రశస్తవస్తువు లనేకు లర్థుల కొసంగిరి వారలకెల్లను సమకూరినసద్గతులవిశేషంబులం జెప్పం బెద్ద యని వెండియు 82

క. దానాధ్యయనయజనముల, నానావిధపాపములు వినాశముఁ బొందుం
గాన యవి మేలు హింసా, హీనత ధర్మవిధి లేనియెడఁ గడు వలయున్. 83

1 గ్రాఁచి... వచ్చుఁగాన; గ్రచ్చువడక... బ్రసిద్ధిఁ'

ఆ ధూతపాపుఁ డైనపూతాత్మకుండు ల,ఘ్వాశి యగుచు నింద్రియముల గెల్చి
మనసులోనఁ గామమును గ్రోధమును జొర, నీక బ్రహ్మపదము నిచ్చఁగోరు 84

ఆ ఇట్టివాఁడు వెడల నీఁదు నింద్రియజల, మన్యుపంకలోభమయతటాది
ఘోరరూప యగునసారసంసారవి,శాలనదిఁ బ్రశాంతశాలిహృదయ 85

తే ఘనతరప్రజ్ఞ యనుతెప్ప గలుగువాఁడు, సంసరణనది గడవంగఁ జాలుఁగాక
కామమును గ్రోధమును మదిఁగలిగిప్రజ్ఞ,చించనేని నక్కడచుటచిక్కువడదె

క గతహర్షభయక్రోధుఁడు, ధృతిమంతుఁడు నప్రమత్తధీమహితుఁడు సం
శ్రితధర్ముఁడు దాంతుఁడు నగు, నతఁ డప్రసాదంబు నొందఁ డతులవివేకా 87

క ధర్మ మధర్మమవోలె న,ధర్మము దా ధర్మవిధివిధంబునఁ దోఁచుం
గర్మసమితి నొక్కొకయెడ, ధర్మగతి యెఱుంగవలయుఁ దచ్ఛాస్త్రములన్ 88

వ అని యుపదేశించి మఱియును 89

క జ్ఞానంబు వడయుటకు వా,గ్జానసములు సునియతములు గావింతురు స
మ్మానితశాంతికొఱకు వి,జ్ఞానంబున నాత్మనియతి సల్పుదురు బుధుల్ 90

క ఈతెరువున వేదవిదుఁడు, వీతామ్నాయుండు ధర్మవేదియుఁ బాప
స్థితుఁడు సరి యై కడతు ర, నాతురగత జరామరణమహాంభోరాశిన్ 91

వ ఆచారనేమియుఁ బ్రాణయుగంబును నపానాక్షంబును [1]ప్రీవరూథంబును
నుపాయాపాయకూబరంబును ఘ్రాణశ్రవణవాహనంబును జ్ఞానసారథికంబును
సర్వతంత్రప్రతోదంబును ద్యాగరశ్మియును నగుయోగరథంబు నెక్కి పెరవు
గలవాఁ డక్షరపదంబు సొరం జనఁ జాలు నారథికుం డాతంత్రంబు ప్రభా
వంబునం జేసి 92

క వరుసన ధరణీపవనాం,బరజల తేజముల గెలుచుబల మెక్కి యహం
కరణంబు ద్రోచుబుద్ధిం, బరువడి నడఁగించుఁ బ్రకృతిపనిఁ బెడఁబాపున్ 93

ఆ భూమిజయము దొడఁగి పురుషుఁ డంతంతకు, వృద్ధిఁబొంది యోగసిద్ధిఁ బొందుఁ
బొగయు మిడుఁగుఱులునుబొనుఁగు లేనిశిఖయుఁ,బహుళశిఖలునై నపగిది నసఘ

తే విను మహంకారజయము పృథ్వీముఖంబు, లైనవానిని బుద్ధిప్రధానమును జ
యించునట్టిసంస్కారంబు నిచ్చుదాన, వగు మహానుభావంబుసంయమివరులకు

వ ఇది యోగప్రకారంబు 96

తే అనఘ యింద్రియముల విషయముల మీఁద
నిగుడ నీక మనంబుతో మగుడఁ దిగిచి
యాత్మఁ గూర్చుట సాంఖ్యులయనువు సాంఖ్య
యోగములు రెండు నారయ నొక్క తెరువ 97

క ఈరెండుప్రకారంబుల, వారలకును మమత విడువ వలయుట సరి ని

1 వ్యాకూబరంబును శ్రవణదర్శనవాహంబును...ధర్మప్రతోదంబును.

ప్పారఘుసంసారమునకుఁ, గారణము మమత్వ మగుటఁ గవిజనముఖ్యా 98
వ భూతతారతమ్యంబులు సెప్పెద నాకర్ణింపుము జంగమస్థావరంబులయందు జంగ
మంబులు లెస్స యవి జరాయువు నండంబును నుద్భిదంబును స్వేదంబును నను
జనకవిశేషంబుల జనియించి బహుపాదంబులును ద్విపాదంబులును నైయుండు
నందు మనుష్యులు మేలు మనుష్యులయందు జాతిధర్మోపధారకు లెక్కుడు
జాతిధర్మోపధారకులయందు విప్రులుత్తములు విప్రులయందు వేదజ్ఞులుదాత్తులు
వేదజ్ఞులయందుం బ్రవచనశీలు రుత్కృష్టులు ప్రవచనశీలురయం దాత్మజ్ఞు లధి
కులు వారలు సర్వధర్మవిదులు సత్యసంకల్పులు నధిభూతాధిదైవవేదులు నగు
దురు వారలంజూవె దేవతలు బ్రాహ్మణు లంద్రు వా రెల్లవారికి నమస్కారా
ద్యుపచారాదరణీయులు వారికి సరిలేరు వా రాధారంబుగా సమస్తజగంబులుఁ
బ్రవర్తిల్లుచున్నవి యని చెప్పి యమ్మహాత్ముండు వెండియు 99
తే బ్రాహ్మణునకుఁ బ్రధానవర్తనము వినుము, నిర్మలజ్ఞానయుక్తుఁ డై కర్మసమితి
నలఘునిష్ఠ మైఁజలుపంగవలయుదాన, సంశయములెల్లఁ బాయుఁ బ్రసాద మొందు
క ఇయ్యఖిలము సృజియింపఁగ, నెయ్యది ప్రభు వమ్మహామహితభూతముపొం
దయ్యెడిశుభంబు దపమునఁ, జయ్యన సిద్ధించు నది విసంశయ మనఘా 101
క మైత్రిం బోలెడుధర్మము, ధాత్రీదివిజులకు లేదు దాని నడపినం
బుత్రా యేకర్మంబు పవిత్రతయును వలవ దది వివేకముఁ జేర్పున్ 102
వ అనిన విని శుకుం డాసంయమివరున కి ట్లనియె 103

వ్యాసుఁడు శుకున కుపదేశించినపరబ్రహ్మప్రాప్తిసాధనప్రకారము

క పరమబ్రహ్మపదము నధ్వరముననో ప్రజ్ఞ పెంపువలననో యోగా
చరణముననో సాంఖ్యసమా,దరణముననో పొంద వచ్చుఁ దత్త్వజ్ఞవరా 104
చ అనుటయు నమ్మునిప్రవరుఁ డాతని కి ట్లను నీవు పేరు గ్రు
చ్చినయవి యెల్ల మేల సవిశేషతపంబును నింద్రియప్రవ
ర్తనముల నిగ్రహించుటయు రాగము లోభముఁ ద్రోవఁ జాలునే
ర్పును దృఢవిద్యయుం గలుగుపుణ్యుఁడు పొందఁగ నోపు బ్రహ్మమున్ 105
క విను మందు నొకవిశేషం, బనఘా బుద్ధీంద్రియంబు లైదును బరముం
గనువెలుఁగున కడ్డము వా,ని నడంగింపంగ మనసునిపుణత యొప్పున్ 106
క మనసు నియమింప భూతా,త్ముని యత్నం బోపు నియమమునకుఁ లోనై
మన సింద్రియములఁ గుడియిం,చిన శబ్దాదులు దొఱంగి సిద్ధి దొరకొనున్ 107
ఆ కనుట వినుట యాదిగాఁ గలయింద్రియం,బుల కగోచరంబు బుద్ధి దీప
రూపుగాఁగఁ దోఁచు రూపశబ్దాదిగు,ణత్వరహిత మైనతత్త్వ మనఘ 108
చ వినయము విద్యయుం గలుగువిప్రునియందును గోవునందు నొ
ప్పనెఱియహస్తియందు నొకపోఁతకుఁ బోవనికుక్కయందు దా

ని నడిచి తెచ్చి వండి తినునీచపుమాలనియందుఁ దుల్యద
ర్శనులు దదంతరాత్ముని నిరంజనునిం గనునట్టిపండితుల్ 109

క స్థావరముల జంగమముల, నావిభుఁడు వసించు నతనియందు నవి నిస
ర్గావాసత నుండును ద,ద్భావన మెఱుఁగుట తదైక్యపదముం జేర్చున్ 110

తే క్షరము నక్షరమును ననం గలవు రెండు
మూర్త్తు లాత్మ కఖిలభూతములను బూర్వ
మొలయు మృత మన దివమున నుండు నమృత
మనఁగ నపరంబు రెంటిని గను బుధుండు 111

క ఈలోకంబుల నెల్లం, గాలము పక్వంబు సేయఁగా నెవ్వాఁ డ
క్కాలము పక్వము సేయం, జాలు నతం డమృతు నజరు సత్యుఁ గనుటకున్

తే విను నవద్వారపురమున వెలుఁగుచుండు
హంసుఁ డతనిన యక్షరుఁ డమృతుఁ డంద్రు
పరమయోగు లాతత్త్వంబుభంగిఁ గాంచు
యోగ్యసత్క్రియాభ్యాసవైరాగ్యపరుఁడు 113

వ అని చెప్పి యప్పారాశర్యుండు వెండియు 114

తే అనఘ విను కామమును గ్రోధమును భయంబు
నిద్రయును లోభమును జాల నిందితములు
యోగిజనులకుఁ గావున నుడుగ వలయు
వీని నైదింటి నచలావధానవృత్తి 115

శా కామంబుం బెడఁబాచుఁ బండితుఁడు సంకల్పంబు వర్జించి ని
ద్రామోహంబు నడంచు సత్త్వగుణచింతఁ లోభముం బ్రాజ్ఞసే
వాముద్రం బొలఁగించుఁ గ్రోధము శమవ్యాప్తిఁ మగుడ్పుఁ మతి
శ్రీమాన్యా భయ మప్రమాదమున నిర్జించుఁ దృఢస్వాంతుఁ డై 116

తే శిశ్నము నుదరమును ధృతిఁ జేయుఁ గాలుఁ,జూడ్కిఁ జూడ్కిని వినికిని శుద్ధమాన
సమున మానసవాక్కుల విమలవిద్య, నవహితుండు రక్షించుఁ గులాగ్రగణ్య

వ మఱియు నొక్క తెఱంగు సెప్పెద 118

తే ఇంద్రియములలో నొక్కటియేనిఁ బట్టు,వడక వెడలిన నాగంటిఁ బ్రజ్ఞగాఱు
నట్లుగావున మనసు మున్నాఁగివినికి,యాదియగునైదుఁ గ్రమమున నాఁగవలయు

క మనసున నింద్రియములనుం,దనయం దొదుఁగంగఁ[1] జేయుఁ దానుఁ దెలివి నొం
ది నిరంజనత్వసిద్ధిం, గని [2] యపధూమానలంబుకరణి వెలుంగున్ 120

మ మన సేకాగ్రతఁ బొందఁ జేయ జనసమ్మర్దంబు వర్జించి శూ
న్యనికేతాద్రిగుహావివిక్తవనదేవాగారముఖ్యంబు లై

1 జేయ దాను, జేయుఁ దానఁ. 2 గతధూమా.

ప్పారపుసంసారమునకుఁ, గారణము మమత్వ మగుటఁ గవిజనముఖ్యా 98

వ. భూతతారతమ్యంబులు సెప్పెద నాకర్ణింపుము జంగమస్థావరంబులయందు జంగమంబులు లెస్స యవి జరాయుజ నండజంబును నుద్భిజంబును స్వేదజంబును నను జనకవిశేషంబుల జనియించి బహుపాదంబులును ద్విపాదంబులును నై యుండు నందు మనుష్యులు మేలు మనుష్యులయందు జాతిధర్మోపధారకు లెక్కుడు జాతిధర్మోపధారకులయందు విప్రులుత్తములు విప్రులయందు వేదజ్ఞులుదాత్తులు వేదజ్ఞులయందుం బ్రవచనశీలు రుత్కృష్టులు ప్రవచనశీలురయం దాత్మజ్ఞు లధికులు వారలు సర్వధర్మవిదులు సత్యసంకల్పులు నధిభూతాధిదైవవేదులు నగుదురు వారలంజూవె దేవతలు బ్రాహ్మణు లండ్రు వా రెల్ల వారికి నమస్కారాద్యుపచారాదరణీయులు వారికి సరి లేరు వా రాధారంబుగా సమస్తజగంబులుఁ బ్రవర్తిల్లుచున్నవి యని చెప్పి యమ్మహాత్ముండు వెండియు 99

తే. బ్రాహ్మణునకుఁ బ్రధానవర్తనము వినుము, నిర్మలజ్ఞానయుక్తుఁ డై కర్మసమితి నలఘునిష్ఠ మైఁజలుపంగవలయుదాన,సంశయములెల్లఁ బాయుఁ బ్రసాద మొందు

క. ఇయ్యఖిలము సృజియింపఁగ, నెయ్యది ప్రభు వమ్మహామహితభూతముపొందయ్యెడిశుభంబు దపమునఁ, జయ్యన సిద్ధించు నది విసంశయ మనఘా. 101

క. మైత్రిం బోలెదుధర్మము, ధాత్రీదివిజులకు లేదు దాని నడపినం బుత్రా యేకర్మంబు పవిత్రతయును వలవ దది వివేకముఁ జేర్పున్ 102

వ. అనిన విని శుకుం డాసంయమివరున కి ట్లనియె 103

వ్యాసుఁడు శుకున కుపదేశించినపరబ్రహ్మప్రాప్తిసాధనప్రకారము.

క. పరమబ్రహ్మపదము నధ్వరముననో ప్రజ్ఞ పెంపువలననో యోగాచరణముననో సాంఖ్యసమాదరణముననో పొంద వచ్చుఁ దత్త్వజ్ఞవరా. 104

చ. అనుటయు నమ్మునిప్రవరుఁ డాతని కి ట్లను నీవు పేరు గ్రుచ్చినయవి యెల్ల మేల సవిశేషతపంబును నింద్రియప్రవర్తనముల నిగ్రహించుటయు రాగము లోభముఁ ద్రోవఁ జాలు నేర్పును దృఢవిద్యయుం గలుగుపుణ్యుఁడు పొందఁగ నోపు బ్రహ్మమున్ 105

క. విను మందు నొకవిశేషం, బనఘా బుద్ధీంద్రియంబు లైదును బరముం గనువెలుఁగున కడ్డము వానిని నడంగింపంగ మనసునిపుణత యొప్పున్ 106

క. మనసు నియమింప భూతాత్మునియత్నం బోపు నియమమునకు లోనై మన సింద్రియములఁ గుదియించిన శబ్దాదులు దొలంగి సిద్ధి దొరకొనున్ 107

ఆ. కనుట వినుట యాదిగాఁ గలయింద్రియంబుల కగోచరంబు బుద్ధిదీపరూపుగాఁగఁ దోఁచు రూపశబ్దాదిగుణత్వరహిత మైనతత్త్వ మనఘ 108

చ. వినయము విద్యయుం గలుగువిప్రునియందును గోవునందు నొప్పు నేనుఁగుపై స్త్రీయందు నొకపోఁకకుఁ బోవనికుక్కయందు ధా

ని నడిచి తెచ్చి వండి తినునీచపుమాలనియందుఁ దుల్యద
ర్శనులు దదంతరాత్ముని నిరంజనునిం గనునట్టిపండితుల్. 109
క స్థావరముల జంగమముల, నావిభుఁడు వసించు నతనియందు నవి నిస
ర్గావాసత నుండును దద్భావన మెఱుఁగుట తదైక్యపదముం జేర్చున్ 110
తే క్షరము నక్షరమును ననం గలవు రెండు
మూర్తు లాత్మ కఖిలభూతములను బూర్వ
మొలయు మృత మన దివమున నుండు నమృత
మనఁగ నపరంబు రెంటిని గను బుధుండు 111
క ఈలోకంబుల నెల్లం, గాలము పక్వంబు సేయఁగా నెవ్వాఁ డ
క్కాలము పక్వము సేయం, జాలు నతం డమృతు నజరు సత్యుఁ గనుటకున్
తే విను నవద్వారపురమున వెలుఁగుచుండు
హంసుఁ డతనిన యక్షరుఁ డమృతుఁ డంద్రు
పరమయోగు లాతత్త్వంబుభంగిఁ గాంచు
యోగ్యసత్క్రియాభ్యాసవైరాగ్యపరుఁడు 113
వ అని చెప్పి యప్పారాశర్యుండు వెండియు 114
తే అనఘ విను కామమును గ్రోధమును భయంబు
నిద్రయును లోభమును జాల నిందితములు
యోగిజనులకుఁ గావున నుడుగ వలయు
వీని నైదింటి నచలావధానవృత్తి 115
శా కామంబుం బెడఁబాచుఁ బండితుఁడు సంకల్పంబు వర్జించి ని
ద్రామోహంబు నడంచు సత్త్వగుణచింతన్ లోభముం బ్రాజ్ఞసే
వాముద్రం దొలఁగించుఁ గ్రోధము శమవ్యాప్తిన్ మగుడ్చున్ మతి
శ్రీమాన్యా భయ మప్రమాదమున నిర్జించున్ దృఢస్వాంతుఁ డై 116
తే. శిశ్నము నుదరమును ధృతిఁ జేయుఁ గాలుఁ, జూడ్కిఁ జూడ్కిని వినికిని శుద్ధమాన
సమున మానసవాక్కుల విమలవిద్య, నవహితుండు రక్షించుఁ గులాగ్రగణ్య.
వ మఱియు నొక్క తెఱంగు సెప్పెద 118
తే ఇంద్రియములలో నొక్కటియేనిఁ బట్టువడక పెడలిన నాగంటఁ బ్రజ్ఞగాఱు
నట్లుగావున మనసుమున్నాఁ గివినికి, యాదియగునైదుఁ గ్రమముననాఁగవలయు
క మనసున నింద్రియములనుం, దనయం దొడుఁగంగఁ[1] జేయుఁ దానుఁ దెలివి నొం
ది నిరంజనత్వసిద్ధిం, గని [2]సుపధూమానలంబుకరణి వెలుంగున్ 120
మ మన సేకాగ్రతఁ బొందఁ జేయ జనసమ్మర్దంబు వర్జించి శూ
న్యనికేతాద్రిగుహావివిక్తవనదేవాగారముఖ్యంబు లై

1 జేయఁ దాను; జేయుఁ దానే. 2 గతధూమా.

ననివాసంబుల నుండఁగా వలయుఁ ద న్మన్నించినం గీడు సే
సిన హర్షంబు నమర్షముఁ హృదయముం జెందింప కక్షోభ్యుఁ డై. 121

క సమదృష్టిని ఛాయయుఁ గన,కముఁ జూచుచు సత్వమాధికలితం బగువృ
త్తము నడపిన శబ్దబ్రహ్మము పణ్యాసముల యోగి [1]యతివర్తించున్ 122

క సుత విను శబ్దబ్రహ్మము, నతివర్తించి భువనత్రయమునను యోగా
న్వితుఁ డగుమునిగను నజుశా,శ్వతు నచలుఁ బురాణతము నజరుఁ బరమాత్మున్

వ అనిన విని శుకుండు వేదవ్యాసమునీశ్వరునితో నిట్లను వేదంబు గర్మంబులనాచ
రించుటయుం బరిత్యజించుటయుం జెప్పు నివ్విధంబులు పరస్పరవిరుద్ధంబు లై
యున్నయవి యిం దెద్దాన నెట్టిగతి సిద్ధించు నేర్పడ నెఱింగింపవే యనుటయు
నతం డతని కి ట్లనియె 124

ఆ విను ప్రవృత్తి కర్మ మనఘ నివృత్తి ని,ష్కర్మ మరయ బంధకంబు మోక్ష
ణంబు నగుట బోధనత్వసంపన్నులు, సొరరు కర్మతంత్రకరణమునకు 125

క కొందఱు కర్మకరణ మభి,నందింతురు వారలకు జననమరణములం
బొందక పోరాదు మహా,నందముఁ బొందుదురు నిత్యనైష్కర్మ్యపరుల్ 127

ఆ చిత్తశుద్ధిమాత్రఁ జేసెనేనియు నవి,ద్యాత్మకంబ చూవె యరయఁ గర్మ
మవి దొఱంగు టంచితాత్మవిద్యాత్మక, ధర్మ మదియ మోక్షదంబు సుమ్ము 126

ఉ గుమ్మడిపువ్వుఁ దేనియయుఁ గూపము నైందవరేఖకాంతియుం
జొమ్మయంగఁ గర్మఫలశోభనసంపద జొన్ను నేఱుఁ బూ
ర్ణమ్మగుచంద్రబింబము ననం దగు నిర్మలవిద్య గాఢపా
కమ్ము ఫలోదయం బది యఖండసుఖాత్మపదంబు పుత్రకా 128

వ కర్మంబునం గానిది యై విద్య నయ్యెడునట్టితెఱం గెఱింగించెద 129

క విను రేఖామాత్రపుఁజం,ద్రునియట్టులజీవుఁ డతనిదుష్పక్షముఁ బో
లినయజ్ఞానము నపగమ,మున బోధానందసాంద్రపూర్ణతఁ బొలుచున్ 130

బ్రహ్మచర్యంబు బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్తికి ముఖ్యకారణం బని చెప్పుట.

వ. అని చెప్పిన విని విద్య యెట్టివారికి నలవడు నెఱింగింపవే యనిన నందనునితో
గంధవతీనందనుం డి ట్లనియె 131

తే బ్రహ్మచర్యసమేతతపంబు విపుల, కాననమున వానప్రస్థగణముఁ బొంత
నిలిచి చేయుచుఁ బర్ణశాలలకు నుచిత,కాలమునఁ జని యెత్తి భిక్షలు భుజించి.

క. మఱియు [2]నమస్కృతియును లే,క తిరిగి శుభ మశుభ మనువగం బొందక గో
ష్ఠి తెరువు సొర కుండుట సు,వ్రత మది యధ్యాత్మవిద్యఁ బ్రచురముఁ జేయున్.

ఆ అనుడు నతఁడు కర్మ ముఖలంబు నీడఁబో,విడుచు టొప్ప దండ్రు వేదవిదులు
దాని నాదరింపఁ దగదొకో సంయమి,ప్రవర సందియంబు వాపవలయు 134

1 నతివర్తింతురు. 2 హార్ష మోక్షదంబు. 3 చిరస్కృతియును.

వ అనినం గర్మంబు విడువమియు విడుచుటయుం గలిగి యుండుఁ దదీయయోగ్య
తావిశేషంబు లెఱింగించెద 135

సీ విను మని ముని యిట్లులను బ్రహ్మచారి గృహస్థవానప్రస్థయతులు విహిత
కర్మనిష్ఠత సిద్ధిఁ గాంతు రాశ్రమచతుష్కము జతుష్పట్టికాఘటిత మైన
నిఃశ్రేణి తుదిముట్టునెల వెక్కుటకు నిట్టి క్రమవర్తనము సుకరంపుమార్గ
[1]మాయువు మొదలినాలవుపాలు గురుపాల దాసునియట్ల సంతతముఁ బనులు
తే శ్రీతిఁ జేయుచుఁ గుడిచినపిదపఁ గుడిచి,శయ్యఁ జెందిన నాతనిచరణయుగము
గరయుగంబున నొత్తుచుఁ గలితనిద్రుఁ,డైన నిద్రించు బ్రహ్మచర్యాన్వితుండు.
క రసగంధప్రముఖంబుల, దెస వేడుక లేక గురుమతికి వచ్చినయ
ట్టిసమయములఁ దగ వేదా,భ్యసనంబులు సేయుచుండు నాతఁడు నియతిన్.
వ ఇది బ్రహ్మచారిప్రకారం బాతం డాశ్రమాంతరగతుం డయి వర్తించువిధంబు
సెప్పెద 138

సీ సవినయంబునఁ దనశక్తితో గురునకు దక్షిణ యిచ్చి యాతండు వనుపఁ
గా సమావర్తనకార్యంబు నడపి వివాహ మై హవ్యకవ్యముల నతిథి
తోషణబాంధవపోషణంబుల సత్యభాషల నిజదారపరతఁ బుత్ర
సంశిక్షఁ గ్రతువిశేషంబుల నొకయాయురంశంబు గడపి గృహస్థధర్మ
తే. వృత్తిఁ గృతకృత్యుఁ డగు నగ్ని విడువ కడవిఁ
బూరపంటల ఫలమూలములను భిక్షు
పూజ సలుపుచుఁ బరిశిష్టములు భుజించి
తపము సేఁత వానప్రస్థధర్మసరణి 139
క వానప్రస్థప్రక్రియ, దా నొకపా లాయువునఁ బదంపడి తుదిపా
లైనను సన్న్యాసాను,ష్ఠానమునకుఁ జొచ్చువాఁడు శాంతాత్మకుఁ డై. 140
వ ఇట్లాయురంశంబులు నాలుగుం జెల్లుట యుత్తమధర్మస్వరూపం బంశత్రయ
కాలాచరితం బైనయాశ్రమత్రితయంబు ప్రవర్తనంబులఁ గషాయపక్వం బగు
టయుఁ జతుర్థాశ్రమంబుఁ జెందుట కృత్యంబు దాని తెఱం గెఱింగించెద నవ
హితుండ వై యాకర్ణింపుము. 141

సీ. ఆత్మయం దగ్ని సమారోపణము సేసి యజన మాంతరముగ నకృతసంధి
విగ్రహుం డగుచుఁ బరిగ్రహవిముఖుఁ డై ముందుండు ననికేతనుండు వృక్ష
మూలవాసియును గపాలధారుండు నేకాకియు నక్రోధకామశోకుఁ
డును గాఁగవలయు భిక్షునకునిందాస్తుతుల్ దనయందయుడఁగంగఁదానుబరుల
తే. దిక్కు వలుకక దివిరియొల్లఁబిక్కటిలఁగఁ, దాన యున్నట్లు గనుచు నేమేనిఁగుడిచి
యొద్దియేనియుఁగట్టి యొండె శయించు, నతని దేవతల్ బ్రాహ్మణుఁ డండ్రు పుత్ర.

1 వాయువు మొదలు నాలుగుపాలు.

క. జననికరములకుఁ దొలఁగును, ఘనభుజగంబులకుఁబోలెఁ గనుఁ బీనుఁగుఁగా
వనితం దనుఁ బాటించిన, ననఘా నరకముగఁ దలఁచు నతఁడు మనమునన్. 143
తే. అతనివలన భూతములకు నభయ మగుట
భూతములదెస నభయంబ యాతనికిని
బుత్ర యీగు లెల్లవియును భూతములకు
నభయ మిచ్చుటఁ బోల వం డ్రార్యజనులు 144
ఆ. జంతుపదము లెల్ల దంతిపదంబులో, నడఁగుక్రియ నహింసయందు సకల
ధర్మములు నడంగుఁ గర్మసంత్యాగికి, నైన భూతదయ సమర్థ్యగుణము 145
వ. కావున 146
క. జగముల కెల్ల శరణ్యుం, డగుచు నమృతసిక్త మైనయట్టిమనసుతో
విగతాఖిలాపస్థితి, గగనమున ట్లుండు నతఁడు గణనాధికుఁ డై 147
వ. అని చెప్పి యప్పరాశరనందనుండు వెండియు ని ట్లనియె 148

వ్యాసుఁడు శుకున కుపదేశించినయంతర్యాగప్రకారము.

తే. హృదయవేదికయందుఁ సమిద్ధమూర్తి, వెలుఁగుచుండు తేజమునందు వేల్చుఁబ్రాణ
ములను యాజి యట్లంతరమున నొనర్చు,యాగమున వీతకల్మషుఁ డై వెలుంగు
క. విను మాత్మతీర్థసంసే,వనము తెఱం గెఱుఁగునట్టివానికిఁ దిరుగం
జనవలయునె వెఱచోటుల, కని చెప్పుదు రాశ్రితులకు నధ్యాత్మవిదుల్ 150
తే. అవనిఁ బొందదు దివమున నప్రమేయ, మండజంబు హిరణ్మయమండమధ్య
మున వెలుంగు నుజ్జ్వలపక్షఘనత దాని, నెఱుఁగు సంతతయోగసమేతుఁడనఘ
క. విను మాఱంచులుఁ బండ్రెం, డనుపమధారలును నై నిజాస్యము విశ్వం
బును బొదువఁ దిరుగుకాలం, బనుచక్రము దురవబోధ మది యడఁగుగుహన్.
ఆ. మనసు నింద్రియములఁ బనిగొని పురుషుండు, ప్రచురశిక్ష లేనిరథ్యసమితి
నడపురథికుమాడ్కి నడవడి నవి యీడ్చి, నట్టు లైన నశుభ మావహిల్లు 153
క. తనకు మహితప్రసాదం, బొనరక యున్నే నిఁ గిల్బిషోలయు నది దృఢ
త్వనిరూఢ మైనఁ జేకుఱు, ననంతపదసిద్ధి వాని కను వెతిఁగింతున్ 154
తే. సర్వసంకల్పరహితుఁ డై సత్త్వమున వి,నిశ్చలంబుగఁ జిత్తంబు నిలుపవలయు
సత్త్వసక్తచిత్తంబు ప్రసాదమొసఁగు, దానఁ గాలంబు నడపు టుత్తమవిధంబు
క. వినుము నివాసస్థానం,బునఁ గంపనరహితదీపము వెలిఁగెడుచా
డ్పున నంతరాత్మ వెలుఁగుచు, నునికి ప్రసాదంబుభంగి యుత్తమధిషణా 156
క. విను తత్ప్రసాదవంతుఁడు, దనయందు నిరంజనముగఁ దన్నని శంబుం
గనుఁగొనుచు నియతి నియతా,శనుఁ డై యుండుటయొనర్చుశాశ్వతపదమున్.
తే. అతులవేదాంతశాస్త్రమహాంబురాశి, ద్రచ్చి పుచ్చిననవనీత మిచ్చితిని స
మాదరంబునఁ గైకొని యనుసరించు, నిర్మలాత్మ తపస్వికి నీవు నొసఁగు. 158

ఆ సకలరత్నపూర్ణసర్వవసుంధరా, చక్రదానవిధియు సరి యనంగ
రాదు విశ్వవేదరాశిసారథ్యాత్మ, విద్య యిచ్చుటకు వివేకధుర్య 159

వ అని యుపదేశించి యింక నేమి విన వల తనిన శుకుండు దీనికంటె విన వలయు
నది గలదె దీనిన సుదృఢంబుగా ననుగ్రహింపవే యనుటయు ననుకంపావిధే
యుం డగుసాత్యవతేయుం డతని కి ట్లనియె 160

క భూతంబులఁ బచరించుచు, భూతాత్ముఁడు వానిఁ దనవిభూతి నడంచుఁ
భూతాహరణంబు నిజ, ద్యోతనము దదీయవృత్తి దుర్దశ పుత్రా 161

క. అవయవము లెట్లు కూర్మము, నివిడించును లోని కడఁచు నెఱి నట్టుల భూ
తవితతి భూతాత్ముండును, బ్రవర్తననివర్తనములపాల్పడఁ జేయున్ 162

క మాయాశబలుం డై యటు, సేయక పోరామి భూతసృష్టి యొనర్చుఁ
మాయఁ బెడఁబాప భూతని,కాయాభావ మగు నదియ కవిజనముఖ్యా 163

తే గగనపవనతేజోజలక్ష్మాగుణములు, సూవె శబ్దాదికంబును శ్రోత్రముఖ్య
కంబునై చెల్లువిషయచయంబునింద్రి,యవ్రజంబునుసర్వంబు నడఁచు శమము

క విను మైసింద్రియములకును, మనంబు షష్ఠంబు సప్తమత్వము బుద్ధిం
[1]బనుగొను భవ్య క్షేత్రజ్ఞునియందష్టమత గల్గు సుగుణాభరణా 165

తే తలఁచు మనమందు నిశ్చయదశ యొనర్చు
బుద్ధి సర్వైకసాక్షిత్వమున వెలుంగు
నంతరాత్ముండు క్షేత్రజ్ఞుఁ డనఁగ వాని
మెఱపు సత్త్వాదిగుణము లై మెఱయు వత్స 166

తే స్వస్థతయు దుఃస్థతయు జడత్వమును గ్రమవి
గణన సత్త్వరజస్తమోగుణము లవి స
మీరితము లగు టడఁగుట యింద్రియంబు
లడరు టొదుఁగుట బుద్ధికృత్యములు పుత్ర 167

తే అనఘ యింద్రియములు విషయములు మనసు
బుద్ధియును నాత్మయును గ్రమంబునన యొక్కొ
డాత్మబుద్ధి యనంగ నల్పాంతరంపు
వస్తువులు బుద్ధి [2]యిన్నింట విస్తరిలుట 168

క కనుఁ గన్నై వినుఁ జెవి యై, కొనుఁ జవి జిహ్వయయి మూరుకొను నాసికయై
తను వై స్పర్శము గైకొను, ననవద్యా బుద్ధి యాత్మయంద నిలుచుచున్ 169

క ప్రీతిం గదుఁ బొదలు విషా, దాతురతఁ గ్రుక్కుఁ దద్ద్వయము లేక సమ
త్వాతిశయంబున నిలుచును, నేతృత్వంబునను బుద్ధి నెఱపు గుణములన్ 170

ఆ. తత్స్వభావ మెఱిఁగి తా నింద్రియాదిస,ప్తకము వెంటఁ బోక తన్నుఁ గనుచు

1 బనిగొను. 2 యన్నింట.

సున్న వానిఁ బొంద నోపునె దగఖదై,న్యంబు సుఖమదంబు నప్రమత్త 171
ఆ. జలములందు నిలిచి జలపక్షి మునుఁగదు, మేడిపండు మశకవీడఁ బొరయ
దట్ల విషయసమితియందుఁ దా నది దన,యందు నుండు వికృతి నొంద దాత్మ
వ. అని చెప్పి మఱియును 173
క వినుమూర్ణనాభి తంతువు, జనియింపఁగఁ జేసినట్లు [1]సత్త్వము గుణసం
జనకం బగు నది పురుషుఁడు, గనుట యుదాసీనతన వికారము గలదే 174
ఆ ఆదినిధనరహితుఁ డగునిరంజనుఁ జెంది, గుణము లెడల విడిచి క్రోధలోభ
ములకుఁ జొరవయీనిమునిహృదయగ్రంథి, విరియనడఁచిమోక్షవిభవ మొందు
క. శమసంపద బ్రాహ్మణజ,న్మమునకు సామగ్ర్య మవ్వినయసారము చి
త్తమున కలవడ్డమునికి భ,యము శోకము మదము హర్ష మనునివి గలవే 176
క శమనిరతియు నాత్మజ్ఞా,నముఁ [2]జూవ్వే బుద్ధలక్షణంబులు పర్యా
ప్తము లివి రెండు నరయ మోక్షము సాధించుటకు వేఱ కల్పన లేలా. 177
వ అనిన విని శుకుండు ధర్మంబుల కెల్లఁ బరమంబయినధర్మం బెఱింగింపవే యను
టయు వాత్సల్యపరాయణుం డగునబ్బాదరాయణుండు సనాతనంబును ముని
సత్తమసంస్తుత్యంబును నగునుత్తమధర్మంబు సెప్పెద నేకాగ్రచిత్తుండ వయి
యాకర్ణింపు మని పలికి యి ట్లనియె 178

ఇంద్రియనిగ్రహం బుత్తమధర్మంబుగ నిరూపించుట.

తే ఎల్లకడలకు వెలువడునింద్రియముల, బాలపుత్త్రులఁ దండ్రియుఁ బోలె నాఁగు
మవియు మనమును నిశ్చలైకాగ్రభావ, మొందు టుత్తమతపమదియుజ్జ్వలాత్మ.
క అది ధర్మంబుల కెల్లం, దుది యగుధర్మంబు మనసుతో దానిఁ దగం
గుదియించి మేధతోడం, గదియింపుము నియతిఁ బుత్త్ర కడు గాఢముగన్ 180
తే ఇంద్రియంబుల నాఱింటి నిట్లు విషయ
ములకు నొలయక యుండంగ నిలువరించి
తలఁపు లుడిగి [3]తేనియుఁ బ్రమదమున నాను
భంగిఁ దృప్తుఁడ వై యుండు పరముఁ గాంతు 181
వ అని వెండియు. 182
చ తనకుసుమంబులన్ ఫలవితానము మూర్కొన నాన మ్రాను నే
రని క్రియఁ గాన నేరదు పరం బగుతత్త్వము నైజభంగిని
న్ననువున నంతరాత్మ గను నైష్ఠికతం గను మింతవట్టుఁ బా
మెనసినతోలు వాయుక్రియ నీవు దొఱంగుదు పాపపుంజమున్ 183
వ. ఇవ్విధంబున శాంతినొందియవ్యక్తసంభవయు సంకల్పకూలయుఁ గ్రోధపంకయు

1 సత్త్వగుణము సం. 2 మంజూషా బుద్ధలక్షణం. 3 తే తాత్మ బోధమున నాను...యుండు పరము.

నింద్రియగ్రాహయుఁ గామభుజంగయు మోహతృణచ్ఛన్నయు సంసారసాగర
గామినియు నై ఘోరప్రకార యగుచు నకృతాత్ములకుం గడవ రానియట్టి
లోభ వాహిని సత్యతీర్థంబున నుత్తరించి 184

క సుత నీవు సుప్రసన్నాత్మతఁ బొంది నగాగ్రగతుఁడు మహీవారలఁ జూ
చుకైవడిగున నీభూతప్రతతిం గనుఁగొనుచు నుండు పరితృప్తుఁడ వై 185

క శాంతము ధర్మప్రచయం, బంతటికి విశిష్ట మిమ్మహావిద్య మదీ
యాంతఃకరణము సాక్షిగ, నెంతయు సంప్రీతి నీకు నిచ్చితిఁ బుత్రా 186

వ అని యి ట్లుపదేశించి పరమసంవిదేకాయనుం డగుకృష్ణద్వైపాయనుండు గృ
తార్థీభూతచేతస్కుం డగునందను ప్రతిపత్తికి నభినందనవిశేషంబుగా నధ్యాత్మ
విద్యావిలాసవిషయంబులగువాక్యంబులు మఱియు ననుగ్రహించి వానిం జెప్పె

క వేదములుఁ దదంగములు స,మాదరమునఁ జదివినను సుయజమానత్వా [ద
పాదకు డైనను బ్రాహ్మణ,తాదశ దక్కు నె ప్రశాంతిఁ దక్కఁ గుమారా 198

క ఒరులకుఁ దా వెఱవక తన, కొరులు వెఱవ కుండునట్టియొప్పిదుసమతం
దిరమైన నడవడిం గల, పరిణతచిత్తుండు సూవె బ్రాహ్మణుఁ డనఘా 199

తే బంధనంబులలో నెల్లఁ బరమబంధ
నంబు గామంబు దద్వర్జనమున నాత్మ
యభ్రపటలంబు వాసనయమృతకిరణ
పూర్ణమండలమునుబోలెఁ బొలుచు ననఘ 190

క పరతత్త్వోపాసనతత్పరుఁ డై సంక్షీణకామభావత నున్నం
బురుషుసుఖ మొందు వృద్ధిం,బొరయుచు వపు వమృతకిరణుఁ బొందినమాడ్కిన్

క పొరిఁ బొరి భూతముల గుణో,త్కర మవిశేషాన్వితముగఁ గనుఁగొనుసంవి
త్పరుదుఃఖంబు సుఖముచే, విరియుఁ దరణిచేతఁ దమము విరిసినభంగిన్ 192

ఆ తనది యనక యేమిధనమునఁ బ్రియ మందు, నెద్ది గుడువకుండ నెసఁగుఁ దృప్తి
యిచ్చఁబొందు లేక యెయ్యదిబల మిచ్చు, దానిఁగనుట శ్రుతులతెఁవుగనుట

క పరిపాటిఁ గర్మ మెడలఁగ, వరుస గుణము లడఁగ విషయవర్గముపొందుం
బొరయక యుండెడుబ్రాహ్మణు,జరయును మృత్యువును బొరయఁ జాలవువత్సా

తే అనఘ దేహంబుకంటె వేఱయిన దేహి
సూక్ష్మరూపము శాస్త్రోక్తసుకృతములఁ బ్ర
శాంతజనములు గాంతురు సాధనముల
నాదరింపరు దర్శనానంతరమున 195

క ఇనురూపము జలములఁ దోఁ,చినక్రియ బుద్ధిఁ బ్రతిబింబసిద్ధత వెలుఁ గొం
దినయాత్మను బరమార్థతఁ, గనుసత్త్వస్థులకు నిజము గానంగ నగున్ 196

క అనఘ దివసంబు రాత్రియు, ననునివి జ్ఞానునకు లేనియట్టులు సతతం

బును బరమయోగయుతుఁ డగు, మునికి వివేకావివేకములు లేకుండున్ 197

క కరణంబులు దొడరిన ని,ష్కారణత నున్నను శమంబు గలయోగికి సు
స్థిర మగు సమాధి యని ముని, [1]వర శాండిల్యుండు శిష్యవరులకుఁ జెప్పెన్

సీ వినుమోహబీజసంజనితంబు గామద్రుమంబు ప్రమాదజలంబు దనకుఁ
బరిషేచనంబుగఁ బెరుఁగు నజ్ఞానస్థిరాధారకలిత మై యందసూయ
పత్త్రసంపద యది చిత్రతరంబు మానస్కంధదృఢత నున్నతి వహించు
శోకశాఖంబు ననేకచింతోపశాఖంబు బురాకృతకర్మసార

తే ఘనముఁ దృష్ణాలతాపరిగతము నగుచుఁ
బొలుచుఁ దత్ఫలములకు లుబ్ధులు గడంగి
ప్రాఁకి పడుదురు విడువు శస్త్రముగ నది వి
ఖండితము సేసి బుధుఁడు దుగఖములఁ దొలఁగు 199

సీ పురము శరీరంబు [2]బుద్ధి తత్స్వామిని సర్వార్థచింతన సచివపదవి
నడచుచు నుండు మనంబు శబ్దాద్యంబు లై చెల్లువిషయంబు లైదుఁ దగు పు
రోహితవర్గంబు శ్రోత్రాదు లగునింద్రియంబులు పౌరజనంబు లిట్లు
పరఁగెడురాజ్యంబు పరిభోగమునకు దూషకు లైనదొరలు రజస్తమములు

తే. [3]వారికలపులఁ బడు బుద్ధి నేర కుండి
మనసుతోడ వేర్పడినఁ దానును మనంబు
నేకముఖతఁ గార్యము సూచు నేని దుష్టు
లడఁగుదురు భోగ మవ్యయ మగుఁ గుమార 200

వ అని చెప్పె ననిన విని పాండవాగ్రజుండు భీష్మునితోఁ గార్యబలంబును వీర్య
బలంబును మనోబలంబునుం గలుగు నుత్తమక్షితిపతు లనేకు లీకయ్యంబున
మృతులైరి నిజప్రాణంబునకు నొక్కరుండు నొడయుండు లేక తక్కె మృత్యు
వనునది యెయ్యది యేమిటం గలిగె నెట్లు ప్రజల సంహరించు నెఱింగింపవే
యనుటయు నతం డి ట్లనియె 201

భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు మృత్యుదేవతతెఱం గెఱిఁగించుట.

సీ. [4]విను మకంపనుఁ డనుమనుజేంద్రుఁ డాత్మజుఁ డాహవంబున మృతుఁడైనవగఁపు
గదురంగ నుండి నారదు నలవోక వచ్చినవానిఁ గని సవిశేషభక్తి
యుతముగా నాతిథ్య మొనరించి తనవగ పెఱిఁగించుటయు నమ్మునీశ్వరుండు
గరుణ శోకనిరాసకారణం బైనయాఖ్యాన మొక్కటి సెప్పె దాని తెఱఁగు

తే దేటపడునట్లుగాఁ బరిపాటితోడ, నఖిలమును నెఱిఁగించెద నవహితుండ
వై వినంగ నీయడిగినయర్థమునకు, బోధకం బగు నది కురుభూపవర్య 202

వ అజుండు జగంబులు సృజియింప జంతుసంతానంబు పెరిఁగి సమ్మర్దం బధికం బై

---

1 వరుఁ డగు శాండిల్యుఁడు. 2 బుద్ధియె తత్స్వామి; 3 వారికలపులఁ. 4 అనుకంపనుండను.

యూర్పు వోవనియ ట్లయిన నద్దేవుండు సంకటపడి సంహారప్రకారంబు విచారింపం దడయుచి త్తంబు కార్యదాహంబున మహాదహనుండు జనియించి జగంబులు దహింపం జొచ్చిన 203

తే త్రినయనుఁడువచ్చియాతనిఁదేర్చినాతఁ,డాకెఱంగెఱఁగించియయ్యగ్ని నుడిపె
నపుడుపుట్టెఁ దదీయేంద్రియప్రజమున, నొక్కయంగన రక్తాక్షి యుజ్జ్వలాంగి.

వ పుట్టి దక్షిణాభిముఖయైపోవం గని కమలసంభవుండు పిలిచి మృత్యువ ప్రజలఁ బ్రబలదుర్బలభేదంబు లేక సంహారింపు మనుటయు నవ్వనితవనటం గన్నీరొలుక నీ కుద్భవించి క్రూరకర్మంబు సేయుదునే ధర్మకార్యంబునకుం బనుపు మని పలికిన నయ్యశ్రుబిందువులు దోయిటం బట్టి యద్దేవుం డమ్ముద్దియతో నిదియ పనిగా నుదయించినదానవు నీవు ప్రజాసంహారంబు సేయ వలయు ననవుడు నాబాల గాలిం దూలుతీవయుంబోలెఁ గంపంబు నొందుచు 205

క మనుజుల హరించి బాంధవ,జనమున శోకంబుఁ జూడఁ జాలుదునె తపం
బున కేఁగెద సదయంబుగ, ననుజ్ఞ సేయంగ వలయు నని ప్రణమిల్లెన్ 206

వ దానికి నరవిందసంభవుండు మందస్మితంబుతో ని ట్లేలగు జంతుసంహారంబు నీ కవశ్యకర్తవ్యంబు దానిం జేయుమి సువ్వె యధర్మం బని నిర్బంధించిన నూరకుండి యన్నాతి పదంపడి యల్లన సురిఁగి ధేనుకాశ్రమంబున కరిగి యత్యంత దీర్ఘకాలంబు ఘోరతపంబు సేసి కౌశికి గంగ నంద యనునదులకుం బోయి వాయు వాహారంబుగా నతిదుష్కరవ్రతంబు లనేకవర్షంబు లాచరించి హిమశిఖరిశిఖరంబునకుం జని చతురాననప్రీతికరం బగునిష్ఠాతిశయంబున సంయమంబు దాల్చి యుండ నద్దేవుండు 207

క సన్నిధి సేసి తపము మెయి, నున్నఁ బ్రయోజనము గలదె యుడుగుము పుత్రీ
యన్న శరణంబు వేఁడెద, నన్ను దయం గావు మనియె నాతి యతనితోన్ 208

వ అనిన విని యమ్మహాత్ముండు 209

తే ప్రజల హరియించు టిది నీకుఁ బరమధర్మ, మేను బొం కెదనే దీని నెల్లభంగి
నాచరింపన వలయు మత్ప్రార్థనంబు, భగ్న మొనరించు టొప్పదు పద్మనయన

వ మఱియు నొక్కవిశేషంబు సెప్పెద నీయశ్రుజలంబు లేనంజలిపుటంబునంబట్టు కొఱుంగుడు గాదె యవి నానావ్యాధిరూపంబుల మానవుల బాధించుఁ గామక్రోధంబులు వానికిం దోడుపడు వారు దానన తెగుదురు నీవునిమిత్తమాత్రం బింతియ నీకు వరం బిచ్చెదను 211

తే పురుషుఁడును నంగనయును నపుంసకుండు, నగుము పుత్రిక పురుషుని నంగననున
పుంసకునిఁ జంపువేళలఁ బొంద కుండు, పాపమును నిది ధర్మమై పరఁగు నీకు.

వ. అని పలుకుటయు నప్పొలంతి శాపంబునకు వెఱచియు నది యట్టిద కాక యనుతలంపు నోఁచియుఁ బ్రజాసంహారంబు సేయునధికారంబు పూనె మృత్యుదేవత

ప్రాణాపహారిణి యగుఁ బ్రాణిజాలంబు దేహంబులం బాసి దేవాదిభావంబులం
బొందుచు మగుడ మనుష్యత్వంబు నొందు చుండు. 213

తే భీమనాదుండు భీముఁ డుద్దాముఁ డప్ర
తర్క్యతేజోమయుఁడు జగత్ప్రాణుఁ డొడలు
మనుపఁ దెఱుఁపంగ నొడయుండు సనుట మగుడ
నరుగుదెంచుట వింత గా దతని కెందు 214

వ అనినం దొల్లియు నిది వింటి నాఁ డత్యంతశోకాక్రాంతుండ నగుట నవ్విని కి
రిత్తవోయె నేఁ డీయుపాఖ్యానంబున యర్థంబు పరిజ్ఞాతం బయ్యె 215

క. అని పలికి యధిప కుంతీ, తనయాగ్రజుఁ డిట్టు లనుఁ బితామహుతో స
జ్జనకోటి ధర్మమునకును, మనమున వెఱచు నది యింతమాన్యం బగునే. 216

వ ధర్మంబు తెఱం గిట్టి దని నిరూపించి యనుగ్రహింపుము. 217

సీ అనుటయు నతఁ డిట్టులనియె వేదంబులమీఁదిభక్తియు దృఢస్మృతియుసమ్య
గాచారమును రుచిరాకారములు ధర్మమునకుఁ గొందఱు బుధజనము లర్థ
మగుఁ జతుర్థాకారమం ద్రయినను బాడి దప్పియు బొంకియు ధనము గూర్చు
టెల్లపాపములకు నెక్కుడు బొంకమి పరులసొమ్ముల కాస పడమి సర్వ

ఆ ధర్మములకు నధికతరములు విధివిహితంబు గానియట్టిధర్మ మనఘ
చవుట నిడినవిత్తు [1]చాడ్పున రూపించి, చేయ నిహపరములఁ జెందు సుఖము.

వ ధర్మంబుతెఱంగు సూక్ష్మంబు ధర్మంబులు బహువిధంబు లట్లు గావున [2]ధర్మ
సర్వస్వనైజస్వరూపనిరూపణంబు సేసి కరతలామలకంబుగాఁ బలికెద నాక
ర్ణింపుము 219

క. ఒరు లేమేమి యొనర్చిన, నరవర యప్రియము దనమనంబున కగుఁ దా
నొరులకు నవి సేయ కునికి, పరాయణము పరమధర్మపదముల కెల్లన్ 220

వ అని చెప్పినం బ్రీతుం డై తాతకుం బ్రణమిల్లి పాండవాగ్రజుండు ధర్మస్వరూప
నిరూపణం బింత యొప్పునే యని యభివర్ణించి యాగ్రహంబున నేమేనియు
నడుగుచున్న వానింగాననున్నందలంపవలదు వలవనియట్టిది యడుగం దెలిసికొను
టకై వలయునది యడుగుదు నట్లుంగాక యడిగినదానిన యడుగుటయుం గలు
గుఁ గృప నాదరింపుము సమ్యగాచారంబు ధర్మాకారం బని నిర్దేశించితి వృత్త
మాచారప్రకారం బెఱింగింపవే యనుటయు నమ్మనుజపతికి నమ్మహాత్ముం
డి ట్లనియె 221

తే వేద మాచారములఁ జెప్పువివిధగతుల, సకలహిత మగునట్టియాచార మరయ
ననఘ వేఱొండు గలదె మహాత్ము లెద్ది, యాచరించిరి దానిఁ జేయంగవలయు.

వ. అని పలికి తొల్లి జాజలి యనుమునికిఁ దులాధారుం డనువణిగ్వరునితో సంవా

---

1 చాడ్పు నిరూపించి. 2 ధర్మస్వరూపనిరూపణంబు గరతలా.

దంబు గలిగె నది యితిహాసరూపంబునఁ జెల్లు నేతద్విషయం బయి యుండు
దానిం జెప్పెద నాకర్ణింపుము

జాజలితులాధారుల సంవాదప్రకారము.

సీ. చలనంబు లేక జాజలి తపోనిష్ఠ నాసీనుఁ డై యుండఁ బిచ్చికలు గూఁడు
గావించెఁ దన్మస్తకంబున నమ్మిథునము గారణముగ నండములు గలిగి
పిల్ల లై వర్తించి యెల్లెడ కెర గొన నరుగుచు మరలుచు నవియు నవియు
నగ్గూఁట వసియింప నతఁడు దయాళుఁ డై వానిఁ జోపక యుండి వత్స తనదు
తే. నియతి కెద మెచ్చి యీధర్మనిష్ఠ యెందుఁ
గలదె యనుటయు మ్రోసె నాకాశవాణి
ధర్మపరుఁ డైనయత్తులాధారుఁ డింత
యాఁడఁ డిట్లాడ నే లని యద్భుతముగ. 224

వ. అట్లు మ్రోసిన విని వెఱఁగుపడి యత్తులాధారుం గాన వలయు నని తలంచినం
దులాధారుండు వారాణసీపురంబున నున్న వాఁ డనువాక్యంబును నంబరంబున
వీక్షించె నమ్మునియును మత్సరభరితుఁ డగుచు నప్పురంబునకుం బోయి జనసం
పూజ్యవాణిజ్యంబునం బ్రవర్తిల్లు నతనిం గాంచిన నతండు సముచితసత్కారం
బాచరించి యి ట్లనియె 225

తే. పిచ్చికలు గూఁడు శిరమునఁ బెట్టి తారుఁ, బిల్లలును సుఖలీల వర్తిల్లుచుండఁ
జిత్తవికృతి లేకెట్టులు సేయు దయ్య, తపము సంభావనీయవర్తనుఁడ నీవు 226

వ. అనినఁ దదీయబోధనంబునకు విస్మయం బందుచు విప్రోత్తముండు నీవు వణిగ్వ
ర్తనంబున నుండ నెవ్విధం బగుధర్మంబున నివ్విశేషంబు గలిగె ననవుడు నతం
డతని కి ట్లనియె 227

సీ. విలుచుట నమ్ముట నొలయదు వంచన యర్హలాభంబున యనుభవింతు
సరి సిద్ధ్యసిద్ధులు సమలోష్టకాంచన మై యుండు మనసు నిందాభినుతులు
హింసయు నాత్మప్రశంసయు లేవు భూతంబులయం దెల్ల దయ ఘటిల్లు
నభయదక్షిణ మగు నంచితసత్యయాగము సెల్లుఁ గోర భోగమును యశము
తే. నెవ్వరికి మేలు సేసిన నింత సేన,నాఁడ ననుబుద్ధి మమత యెన్నండు నాకుఁ
గలుగ దేమిట నేనియు వలపునొల్ల,మియును బుట్టదు నిక్కవి యింతయు మహాత్మ.

క. లోకం బెల్లను నేఁ జిత్రాకారము గాఁగఁ జూతు న ట్లగుట మనం
బేకార్యములం దగులదు, కోకనదదళాంబుబిందు గుణ మొనరంగన్ 229

వ. అనిన విని జాజలి తులాధారున కి ట్లనియె 230

తే. తపములును యజ్ఞములు నీవు ధర్మములుగఁ,బలుక వైతివి యార్యసంభావనీయ
పదము లగుకర్మములలోనఁ బరిగణింపఁ, బడవొకో వేదశాస్త్రతత్పరుల చేత.

చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లను మహాంజలియుక్తముఁ గామసంశ్రితం

బును నగునేని నట్టితపమున్ ఫలకాంతుఁ డొనర్చుయజ్ఞమున్
ఘనతరలోభవృత్తి యనుకాన్పున మెచ్చదు దేవకోటి వా
న నగు [1]గతాగతంపుభ్రమణంబులు గీల్గొలు గాక మేలులే 232

ఆ నిత్యతృప్తుఁడైన సత్యయజ్ఞునియెడ, దేవతలును నధికతృప్తు లగుదు
రమరతృప్తివలన నవ్యయానందంబు, సంఘటిల్లుఁ జూవె సంయమీంద్ర 233

తే అనిన జాజలి యట్లేని ననఘ నీవు, కర్మ ముడుగమి కెయ్యది కారణంబు
మాకు నెఱిఁగింపుమనుటయు మహితబోధుఁ,డగుతులాధారుఁడిట్లనునతనితోడ

క ధర్మారాముఁడు సంతత, ధర్మసఖుఁడు నై యసంగతానిష్ఠ మతిఁ
నిర్మలుఁ డగువానికి ని,ష్కర్మత్వానందసిద్ధి గలుగు మునీంద్రా 235

ఆ నగము లెల్లఁ బుణ్యనగములు నదు లెల్లఁ, బుణ్యనదులు వినుము భూసురాగ్ర
గణ్య [2]యకలుషం బకర్దమ మనఁ జాలు, నాత్మతీర్థ మెఱుఁగు నకలుషునకు 236

క కారణములవలనఁ గృత,ప్రారంభం బైనకర్మ మంచితగతికిం
గారణమే కర్తవ్య,త్వారబ్ధక్రియలయట్టు లనఘచరిత్రా 237

వ అని చెప్పి యంత నిలువక 238

క. విను మంచివారిచే నై,నను నితరులచేత నేని నాయెఱిఁగినయీ
యను వొప్పదో మేలో యను, ననుమానము వాపుదమె మహాధర్మనిధీ. 239

వ అప్పని మనచేత నయ్యెడి నీవు దండ్రివోలెం బెనిచిన మరగి నీతోనరుగుదెంచి నీశిరంబు చక్కటిచదలం జేరువం బోలయునిప్పులుఁగులం బిలిచి కరంబుల ధరియించి యుపలాలింపుమా యనుటయు జాజలి వానిం బిలిచిన నది దివిన నిలిచి యతనితో ని ట్లనియె 240

చ. మునివర ధర్మదేవత మమ్ముం బనుపన్ నిను నారయంగ వ
చ్చినఖటసంఘ మేము విను చెప్పెద మీకు గలంక పోరితం
బనునివి మత్సరంబు గలయట్టిమనంబునఁ బుట్టు హింస వీ
నన జనియించు సంయమిజనంబు విమత్సర మైన మేఁ గున్ 241

తే స్పర్ధ సద్ధర్మమునకు నాశని సుధర్మ, నాశనముఁ జేసి నరుఁడు వినష్టభావ
మొందుఁ గావున సంస్పర్థ యుడుగవలయు, నిర్మలశ్రద్ధఁగైకొని నిపుణుఁడనఘ.

క శ్రద్ధ [3]రవితనయ సాత్త్వికి, బోద్ధవ్యావాప్తి శుభముఁ బొనరించు మన
శ్శుద్ధిస్వరూప దానిఁ బ్ర,బుద్ధుఁడు వాటించుఁ జూవె పురుషార్థికఁగన్. 243

క. అమరులు విమలశ్రద్ధా, సమేతములు గానితాపసత్వముఁ గ్రతుమ
త్త్వముఁ గైకొన రంసువిశేషము గలిగిన మెత్తు రది ప్రశస్తం బనఘా. 244

క. విను మునివర వాగ్వృత్తియు,మనఃప్రవర్తనముఁ [4]గాచు మహితశ్రద్ధా
ధనసంపద శ్రద్ధ యనం, జనునది జీవాత్మసుప్రసన్నత సుమ్మీ. 245

1 గతాగతంబు భ్రమణంబులు. 2 [illegible] 3 [illegible] 4 గాంచు.

తులాధారుఁడు జాజలికిం జెప్పిన బ్రహ్మగీతలు.

వ అని మఱియు నిట్లను బ్రహ్మగీత లనువాక్యంబు లాకర్ణింపుము 246
క యాగంబునందు శ్రద్ధా,యోగము గలయఁజూచి శ్రద్ధ యొనరనిఁజూచి పు
ణ్యాగమసంపదఁ దుల్యులు, గా గణుతించిరి నిరూపకత నమరవరుల్ 247
క. విను మజుఁడు శ్రద్ధ యతిపావని యది గలవాఁడు గౌరవశ్రేష్ఠుం డా
తనియన్నము భోజ్యతరం, బని నిర్దేశించె నెల్లయమరులు వినఁగన్ 248
ఉ. వారికి వడ్డి కిచ్చి కుడువక వెర వారినదానశీలు నె
వ్వారికిఁ జేయఁ జూచక ధ్రువంబుగ లోభగుణంబ పట్టి ని
స్సారత నుండువేదవిదు సామ్యముఁ జేర్చి రమర్త్యు లందు న
వ్వారిజసూతి దాని యగువాఁ డధికుం డనియెం హవిర్విధిన్ 249
ఆ దానగుణము శ్రద్ధ లేనివానికి లేదు, గాన యివ్విధమునఁ గమలభవుఁడు
నిశ్చయించె నీవు నిర్మలశ్రద్ధాభి, పూతమతివి గమ్ము పుణ్యచరిత 250
ఆ వినుము శ్రద్ధ గలుగుమనుజుఁడు పాపంబుఁ, దొలఁగఁద్రోవ నేర్చుఁ దోలు డిగ్గ
నూడ్వ వెరవు గలుగునురగంబుచాడ్పునఁ, గాన మేలు శ్రద్ధధానుఁ డగుట
వ అని వెండియు 252
ఆ. మత్సరాదిచిత్తమాలిన్యములు శ్రద్ధ, గలమనంబునందు నిలువ నేర
వనినఁ దేజ యిట్టు లనియె జాజలి తులా,ధారుతోడ [1]నిభృతిఁ గౌరవేంద్ర.
క. మునులవలనఁ దత్త్వం బే, విన కుండుటఁ జేసి యిట్టివిధము గలిగె నా
కనఘా నీవాక్యంబుల, మనంబు దెలి వొందె శాంతి మరగెద నింకన్ 254
వ. అనిన నభినందించి తులాధారుండు 255
క తనతన తెరువునఁ గర్మం, బనుష్ఠితం బైన మేల యనఘ నివృత్తిం
గని శ్రద్ధఁ గూర్పఁగా నే,ర్పెనయంగా వలయు దాని శ్రేయోదయం బతఁడున్.
ఆ. అట్లు కాక యని ప్రియంబుమై వీడ్కొని, జాజలియును జనియె రాజవర్య
యిహపరముల నెసక మెసఁగ సౌఖ్యము తులా,ధారుఁడునుసమున్నతత్వమొందె
క ఆవణిజుఁడు ధర్మస్థితి, దేవతలును మెచ్చునట్లు దెలియఁగఁ బలికెన్
నీ వీవాక్యము లన్నిట, భావం బలవఱచి కసటువాపుము వత్సా 258
వ. అని చెప్పినం బ్రమదంబు నొంది 259
క. సురసరిదాత్మజుతోఁ గురు, నరపాలోత్తముఁడు వినయనమ్రుం డగుచుం
జిరమో కార్యసమీక్ష యు,చిరమో వలయునది కరుణఁ జెప్పు మనవుడున్.
వ అతం డతని కిట్లనియె 261
క. త్వరితము సేయక కార్యము, నిరంతరవిమర్శనముగఁ జేసి యొనర్పన్
ధరణీశ్వర యోటువడఁడు, పురుషుఁడు సిద్ధియును వానిఁ బొందు దృఢముగన్

[1] శ్రీ. తి. 2 యొక్క సకు ఉతఁడుక.

క. తాలిమి లేనిజనంబులు, మే లెఱుఁగక యట్టివానిమీఁదను జాడ్యం
బాలస్యం బిది యని దో,షాలోచన మాచరింతు రది మతి యగునే 263

వ. అని చెప్పి వెండియు నిట్లను నీయడిగినయర్థంబు మేధాతిథి యనుముని సుతుండు చిరకారి యనువానివృత్తంబు వినినం దెలియు దానిం జెప్పెద 264

చిరకారి యనుమునికుమారునిచరిత్రము.

క. అతఁడు చిరకాలసువిచా,రితంబుగాఁ జేసి యాచరించుం గుణభూ
పతివర్య యెద్దియును నది, గతముగఁ జిరకారినామకంబునఁ బరఁగున్ 265

సీ. విను మొక్కకారణంబున ముని పత్నిపైఁ గోపించి చంప నక్కొడుకుఁ బనిచి
యెటయేని వెడలి పోవుటయును బను లెల్లఁ జిరవిచారముతోడఁ జేయుఁ గాన
యచ్చిరకారి యిట్లని విచారించె జనకుపంపు సేత మానంగ రాదు
తల్లిఁ జంపుటయును దగదు తండ్రితలంపు దప్పింతుఁ గాక ని తలఁతునేని

తే. గల్మషం బండ్రు దాని సత్కర్మవిదులు, మాతృరక్ష గర్తవ్య మెమ్మాడ్కి నైనఁ
బుత్రభావమస్వాతంత్ర్యమునకు నెలవు, పాపమడఁగింప నెవ్వలనోపునొక్క

క. జననీవధంబు సేసిన, ననుమానమె నరక మగుట యని యడిగితిఁ బో
జనకావమాన మొనరిం,చినవానికి నరకమున వసింపఁగ వలదే 267

తే. తల్లి [1]భస్త్రిక బీజంబు తండ్రి పెట్టు, వంశధరణార్థముగ నిది వారిభంగి
యేను బొత్తులవాఁడ నయ్యిరువురకును, వీరలం దిప్పు డెవ్వరి విడుచువాఁడ

వ. అని విచారించి తలంచుకొని 269

క. జనకుఁడ యే నై జన్మిం,చినవాఁడను జనకుపంపు సేసినఁ బాయుం
దనయునిపాపము లనియును, విని యుండుదుఁ దలఁపు లింక వేయును నేలా

క. జనకుఁడు దపమును ధర్మం,బును విద్యయుఁ బరమదైవమును గావున నా
తనికిఁ బ్రియం బగుపని సే,సిన దేవత లెల్లఁ బ్రీతిఁ జెందుట గల్గున్ 271

వ. అని వితర్కించియుఁ దల్లి తెఱంగుఁ దలంచి 272

చ. కరచరణాదిసంఘటితకాయము సంజననంబు వహ్నిపు
ట్టరణికిఁ బోలెఁ దల్లి దెస నైనది గాదొకొ యట్లుఁ గాక దు
ర్భర మగుగర్భఖేదమును బట్టికి నై నిజదేహచింతపై
భర మొకయింత లేక పడుపాటులు నక్కట యెక్కు [2]డింతకున్. 273

ఆ. వచ్చి పోయి చూచువాఁడు గా కిడుమఁ, బడును తల్లిపోలెఁ బట్టితోడఁ
దండ్రి చెప్పునిట్లు ధర్మశాస్త్రంబులు, నంబ గౌరవమున నధిక యగుట 274

ఆ. బాలుఁ డైనఁ గొడుకు ప్రౌఢుఁ డైనను వృద్ధుఁ,డైన నొక్క విధమ యర్మిలియును
నరయుభరముఁ దల్లి కాపదార్థంబు జ,గంబుకలిమి కెల్లఁ గారణంబు 275

ఆ. క్షుద్రజంతువులకు గురులకు నెమ్మియుఁ, దలఁప నొక్కరూప తల్లి వలయు

---

1 భాత్రిగ: భాత్రిక. 2 డింతయుఁగా.

నూఱిండిల్లఁగలదె యొండుసోటుల సువస్తువు నివాస మైనచోటఁ గాక 276

క అప్పుడ యసమర్థుం డగు, నప్పుడ దుగతి యగు శూన్యమై తోఁచు జగం
బప్పుడ మాతృవియోగం, బెప్పుడు వాటిల్లె నపుడ యొంతయుఁ దూలున్ 277

క. కలవాఁడు లేనివాఁడు స,బలుఁ డబలుఁడు మూఢబుద్ధి ప్రౌఢుం డనఁగా
వలదెవ్వరి కైన జనని, కలిమియ యత్యంతసౌఖ్యకరమై యుండున్ 278

తే ఇట్టిజనని వధించుట యెల్లభంగి, నధికపాపపయోరాశియందు ముంచు
దీని నెఱుఁగండె పసులవాఁడైన వధకు,నేల తెంపువాటిలుఁ జేతులెట్టులాడు

వ అని యిట్లు పెక్కుభంగుల నూహించుచుఁ జిరకారియగుట నతండు శీఘ్రకారి
గాక యుండం దడ వెంతయేనియుం గలిగె నంతకుం దదీయజనకుండు 280

క వెడపనికి నాలిఁ జంపం, గొడుకుఁ బనిచి వచ్చినాఁడఁ గ్రూరత్వమునం
గడవంబడునో కో పని యని, కడువెసఁ జనుదెంచె నశ్రుకణములు దొరఁగన్

వ. అట్లు సనుదెంచు నప్పుడు 282

క చిరకారి [1]యిట్లునుం దన, చిరకారితఁ జూపుఁ గాక శీఘ్రపుఁ జేతఁ
దురటిల్లఁ జేయునే నను, వెరవరి వాఁ డిట్టిపనికి వేగిరపడునే 283

వ అని పుత్త్రు నుద్దేశించి 284

చ చిరముగ గర్భవాసమునఁ జెందితి పుత్త్ర చిరంబు గాఁగ ని
న్నరసెఁ గదయ్య తల్లి యనయంబును నేఁ బనుపంగఁ బూనియుం
జిర మగునట్టి యిత్తెఱఁగు సేఁత దలంచితయేని సత్కృపా
పర చిరకారి నాఁ బరఁగు భాసితనామము సార్థకం బగున్ 285

ఆ నాకు నాతపంబునకు నింద రా కుండ, దురితభయము నిన్నుఁ బొరయ కుండ
నెమ్మి జేసి తన్న నీచిరకారిత, సకలభూతములును సంస్తుతింప 286

వ అనుచుం జనుదెంచి నివాసంబు ప్రవేశించినం గని చిరకారి నిజకరంబున నున్న
వధసాధనంబు డిగ్గ విడిచి యగ్గౌతమవంశవర్యుచరణంబులు శిరంబు సోఁకఁ
బ్రణామంబు సేసెం బత్నియుం జాఁగి మ్రొక్కె నయ్యిరువుర నెత్తి శోక
బాష్పంబు లానందాశ్రువులు గా నమ్మునివరుండు దనయుని గాఢాలింగనం
బును మూర్ధఘ్రాణంబునుం జేసి దీవనలం బొగడ్తల నభినందించి దానును
వారును సుఖాసీను లై యుండి యి ట్లనియె 287

క కార్యవిచారము చిరముగ, ధైర్యముతో నడప వలయుఁ దత్తత్క్రియలం
దార్యుఁడనార్యుఁడు వీఁడని,యార్యులు నేయుదురు నిశ్చయమును[2]జిరముగన్

క మిత్రత్వము శత్రుత్వముఁ, బాత్రతయు నపాత్రతయును బరికించు సుచా
రిత్రుఁడు చిరతరగణనా, సూత్రితముగ దాన నెల్లశుభములు నొందున్ 239

వ. అని నిర్దేశించె న ట్లాచిరకారిచిరకారిత్వంబు సఫలత్వంబునొంది వినుతింపొందె

1 యిప్పుడుం. 2 చిరముగన్..

క. కావునఁ గురువంశోత్తమ, నీవును సదసత్ప్రకారనిశ్చయము చిరం
బై వఱలఁ జేయుమీ యది, గావించుం జిరము లైన కార్యఫలములన్. 291
క. విను మచిరవృత్తిఁ జేసిన, పని కర్తకు నావహించుఁ బశ్చాత్తాపం
బనఘా చిరభావితశుద్ధినిరూపణకృతము శుభముఁ దేజముఁ దెచ్చున్ 292
వ. అనిన విని ధర్మపుత్త్రుండు ప్రజల శిక్షించువెర వెట్టి దని యడిగిన నాపగానం
దనుండు దొల్లి ద్యుమత్సేనుం డను రాజునకు నిజతనూజుం డగుసత్యవంతుతోడ
సంవాదంబు గలిగె నది నీయడిగినయర్థంబునకుం బ్రకాశకం బగుఁ జెప్పెద
నాకర్ణింపుము వారిద్దఱుం బ్రజాశిక్ష లెఱుంగు మాటలాడుసమయంబున 293
సీ. వధము ధర్మంబుగా బుధులు సెప్పుదు రని యనుశాసనము సేయుజనకుతోడ
సత్యవంతుఁడు హింసకృత్యకర్మం బగు నేని సత్కృత్య మిం కేది యనుడు
ద్రుచ్చులు ప్రల్లదుల్ సచ్చువారల యట్లు గా కున్న [1]బాధలు లోకమునకుఁ
బుట్టవె యనిన నబ్భూపతి యమ్మాట కతఁడు సంపుట దక్క నన్యదండ
తే. విధిన శిక్ష సెల్లించుట వెరవుగాదె, నావుడును బలి యశ్లీలనడచు దృష్టి
దండ వాగ్దండధనదండతనువికార, దండములు సేయునది తప్పు [2]దర మెఱింగి
క. విను చంపఁ దగినతప్పున, కనఘా చంపుటయు వలయు నాప్తుఁడు బంధుం
డనుజుఁడు దనుజుఁడు ననుమన్న నయును దుష్టునెడ రాజునకుఁ బాప మగున్
తే. తాను మున్ను వినీతుఁడై తనదుమంత్రి
వరులఁ బుత్త్రుల భృత్యుల వరుసతోడ
వినయవంతులఁ జేసి భూవిభుఁడు ప్రజకు
రక్షణము సేయ నిహముఁ బరంబుఁ గల్గు. 296
క. దోష మరసి కామంబును, రోషంబును లేక తగినరూపునఁ జేయం
బోషక మగు ధర్మమునకు, వైషమ్యవిహీన మైనవధము కుమారా 297
క. చంపఁగఁ జూచియు లోభము, పెంపునఁ గ్రోధమునఁ గామపీడను మది శం
కింపక దుష్టులు గీ డొన, రింపఁగఁ జూడమె కలంక రేఁగు నహింసన్ 298
ఆ. విను మహింస విప్రజనులకు నెల్లభం, గులను వలయుఁ బ్రజలవలనఁ గరుణ
గలిగి వారిఁ గీడు గదురక యుండంగఁ, గావు పతి కహింసకర్వ మనఘ 299

కపిలగోసంవాదప్రకారము.

వ. అనియె నని చెప్పిన విని యజాతశత్రుండు తాతతో నవశ్యకర్తవ్యంబు గృ
హస్థధర్మంబో పరిత్యాగంబో నిరూపించి చెప్పవే యనిన నతండు రెండును
మాననీయధర్మంబుల కపిలగోసంవాదం బనునితిహాసంబు వినుము దాన నీవి
తర్కంబు వినిశ్చయదశం బొందుదని పలికి యి ట్లనుఁ గపిలుం డనుసంయమి
సత్తముం డుత్తమాకృతియు భీతిరహితయు నవ్యాజసంభావితయు నగునొక్క

---

1 బాధలు 2 దల పెఱింగి; దల దొలఁగి.

గోవుం గాంచి నీవు వేదస్వరూపవు గావే యని పలికె నమ్మాట వేదంబులవలని
యాదరంబు లేమిం జేసి వెడలినదిగా నూహించి యప్పుడు గెలన నున్న స్యూమ
రశ్మి యనుముని సూక్ష్మరూపంబున నగ్గోవునందుఁ బ్రవేశించి 300

క వేదములు డాంభికత్వ,పాదనములు గాఁగ యతులు పలుకుదు రవి స
ర్వాదరణీయంబులు నీ, కాదరపాత్రములు గావొ యని పలుకుటయున్ 301

వ అగ్గోవున కతం డి ట్లనియె 302

క వేదములవలన నాకు న,నాదరమును నాదరమ్ము నను రెండును లే
వేది గతంబుగ నడిగితొ, నీదుతలం పెఱుఁగునట్టినేరిమి గలదే 303

వ అయినను నాయెఱింగినంత సెప్పెద నాకర్ణింపుము బ్రహ్మచర్య గృహస్థధర్మవాన
ప్రస్థవృత్తి పరివ్రజనంబు లనునాలుగాశ్రమంబులును దేవయానంబుల యత్తె
రువుల నడచుట సంసారులకుం గర్తవ్యంబు గావున 304

క వారలకు వేదవిహితా,చారంబులు వలయునది ప్రశస్తము హింసా
ప్రారంభ మాచరించుట, యారయఁగా మేలొ కీడొ యంచితమూర్తీ 305

వ అనుటయు స్యూమరశ్మి యతని కి ట్లనియె 306

క అలఘుమతిని యజ్ఞార్థం,బులుగాఁ బశువులను ధాన్యములఁ గల్పించెఁ
జలజభవుం డదిగాకయుఁ, దలకొని యజ్ఞంబు లతఁడు దాఁ జేయఁడొకో 307

క విను మజ్ఞునకును బ్రాజ్ఞున,కును గలయది దివ్యసుఖము గోరుట దివ్య
త్వనిరూఢి యాగకరణం,బునఁ దక్కఁగ నొంటఁ గలుగఁ బోలునె చెపుమా

క అమలినగృహస్థధర్మో,త్తమముం గల్మషహరంబు దైవతసంభా
వ్యము నైనయజ్ఞకర్తృ,త్వము మునివర హింస గాఁగఁ దలఁపం దగునే 309

చ అనుటయు ని ట్లనుం గపిలుఁ డాత్మసుఖైకపరాయణుండు మె
చ్చునె పెఱసౌఖ్యకోటి గతశోకుఁ డకాముఁ డసంగశీలుఁ డా
తని కవి యెల్ల నేటికి మదప్రదలోకము లొల్లమిఁ సనా
తన మగుమోక్షముం [1]గొలిచి తావిడుచుఁ గృహాధర్మవర్గమున్. 310

వ అనిన విని స్యూమరశ్మి యాసిద్ధప్రవరున కి ట్లనియె 311

ఆ ప్రజలు దల్లిఁ జెందఁపగిది గృహస్థ,ధర్మంబు నెల్లయాశ్రమములఁ జేరి
కాదె జీవనంబు గావించుకొను గృహ,యుక్తుఁ డోషధులకు నొడయుఁడగుట.

క విను మోక్షము గార్హస్థ్యం,బునఁ గాదని యెన్నఁ డెచట బురుషుం డెవ్వం
డు నిరూపించి పలికె స,ర్వనిధానము గృహము వేదవాక్యఫలజ్ఞా 313

క అలసులు ధనహీనులు నై, సొలసి క్రియలు విడుతు రది విసూత్రత దానం
గలదే సద్గతి వేదం,బులు విడిచి [2]యఘంబుపరతఁ బోవరె తండ్రీ. 314

క. విదితము గర్భాధానము, మొదలుగ శ్రుతికలితమంత్రములు నిర్మలసం

1 గరలి. 2 యఘంబు వఱుక.

పద లెల్లను బ్రాహ్మణునకు, నొదవించుట దగునె శ్రుతులనొల్లకయుండన్. 315
ఆ అనినఁ గపిలుఁ డిట్లులని వివరించు నా,చారములను దేవసమితి నెల్ల
భూమిసురులు దృష్టిఁబొందింతు రమృత మా,నంగఁ బ్రీతినిచ్చుభంగి యొలయ.
వ అది యట్లుండె వినుము చెప్పెద 317
క. పాణి యుపస్థం బుదరము, వాణి యనఁగ మూయ రానివాకిళ్లివి గీ
ర్వాణులకు వీని బుధుఁడు పు,రాణపురుషరక్షకై తిరంబుగ మూయున్. 318
తే పుచ్చి కొనఁడు ముందటఁ బైఁడిప్రోక యున్న
నలుక వొడమియుఁ బొడువను నడువఁ దొడఁగఁ
డట్టియానైష్ఠికునిచేత నడఁగ కున్నె
పాణి యనియెడువాకిలి బంధురముగ 319
క. ఏవిధముకాంత నైనం, దా విహారణమునకు నెపుడుఁ దార్పఁడు తనయం
దావిష్టము భార్యావ్రత, మా పెర వడ్డం బుపస్థ మనువాకిటికిన్ 320
క తనుయాత్రకుఁగా నశనము,గొనుఁ బూర్ణముగాఁ గొనండు గోరఁడు లౌల్యం
బున రానిదాని నమ్మెయి, ముని యుదరద్వార మోపి మూసెనకాదే 321
క పలుకఁ డసత్యము దూఱం, బలుకఁడు బెట్టిదము గాఁగఁ బలుకఁడు వాదం
బులకుఁ జొరఁడు వాణి యనం, గలవాకిలి యట్టిబుధుఁడు గప్పం జాలున్ 322
తే ద్వారములు నాల్గు మూయంగ దక్షుఁ డైన
వాఁడ చూవె బ్రాహ్మణుఁ డట్టివాని కేల
తపములును యజనంబులు దానములును
వ్రతములును వేదకింకరత్వంబు [1]దొడఁకు 323
తే ద్వంద్వములులేక పేర్మికి బ్రస్పి పడక
ప్రకృతి వికృతులఁ గనుచుండు బ్రాహ్మణత్వ
శాలి యాసదాచారంబు సలుప లేని
వాఁడు ఫలకాంక్షి యై కర్మవశతఁ బొందు 324
వ అని నిర్దేశించిన గోవునం దడంగి యునికి దక్కి సన్నిహితుం డై స్యూమరశ్మి తన
పేరు సెప్పి యేను ధర్మనిర్ణయం బెఱింగికొనవలసి గోవిలీనుండనై పలుకుచుం
డితిఁ గాని యొండు గాదు మహాత్మా నిన్నాశ్రయించితి వేదంబులు ప్రమా
ణంబు లగుట యాదివర్ణాశ్రమవిహితాచారంబులు నడపుటయుం బరిత్యాగం
బునుం గల దెయ్యది యత్యంతవిధేయంబు సువ్యక్తంబుగా నెఱింగింపవే నీవు
ధర్మసూక్ష్మత్వదర్శి వేను శుశ్రూషకుండ నన్నునుశాసింపు మనవుడుఁ గపిలుండు
ప్రీతుం డై యతని కిట్లనియె. 325
క. జ్ఞానంబు నాశ్రయించిన, వానికి సేసనులఁ గిడు వాటిల్లదు ప్ర

1 తొడఁకు.

జ్ఞానరహితుండు గామా, ధీనత మెయిఁ గర్మసమితి త్రిప్పునఁ జిక్కున్. 326
క అనహంకారుఁడు నక్రో,ధనుఁడు నతృష్ణుండు నై నతఁడు శుభ మశుభం
బను భేదముఁ జొరయఁడు విడు,వున సమతాసుఖమయత్వముం గనుచుండున్.
క విను మెఱుక గలర మీరె,ల్లను నేకాత్మత్వసిద్ధిలాభం బెందే
ని నొకని కలవడు నాతం, డనుమానింపఁ డఖిలక్రియలుఁ బోఁ ద్రోచున్ 328
వ. అనిన విని స్యూమరశ్మి యమ్మునివరున కి ట్లనియె 329
ఆ వేదశాస్త్రసరణి విడుచు టున్మార్గవ,ర్తనము మోక్షపదము రాదు దాన
ననఁగ విందు నంచితాత్మ వేదంబులఁ, గైకొనమియ కీడు నాకుఁ జూడ 330
వ నామనంబుసందియం బుఁ బాపవే యనినం గపిలుం డమ్మహాద్విజునితో వేదంబుల
నేల కైకొన కుండ వచ్చు ననియ చూవె లోకంబులకుం [1]బ్రమాణంబు లని
పలికి యి ట్లనియె 331

కపిలుఁడు స్యూమరశ్మికి వేదంబులు ముఖ్యప్రమాణంబులుగాఁ జెప్పుట.

క అరయంగా శబ్దంబును, బరంబు నన రెండు సూవె బ్రహ్మములు గుణో
త్తర శబ్దబ్రహ్మభజన,పరుఁడు పరబ్రహ్మమహితపదముం బొందున్ 332
క మనమున నెద్దియుఁ గోరం, డనసూయయు శమము దమము నతులజ్ఞానం
బును గలగృహపతి ధర్మం, బని నడపును వేదచోదితాచారములన్ 333
క భూతదయయు ననహంకా,రాతిశయముఁ గలుగువిమలుఁ డప్రాయశ్చి
త్తాతురుఁడు సూవె విధులు సు,నీతము లైనను దృఢాత్మనిష్ఠకతమునన్ 334
క విను శాంతు లైనవిప్రులు, మనుజేంద్రులు గృహమునందు మహితవ్రతసం
జనితపరిజ్ఞాననిరం,జను లై పడయుదురు సూవె శాశ్వతపదమున్ 335
తే బ్రహ్మచర్యాదు లగునాల్గుఁ బాదమహిమ
గాఁగఁ బరఁగెడు ధర్మ మొక్కటియ చూవె
యెవ్వఁ డెందు వర్తించిన నేమి సకల
కర్మఫలరూపకత్వ మొక్కటియ కాదె. 336
క సంతోషామృతసుఖిత,స్వాంతుం డగు నేని నట్టివాఁడు గృహంబుం
గాంతారదేశమును నొ,క్కంతగ నిశ్చింతవృత్తి నక్షోభ్యుఁ డగున్ 337
క విను తృష్ణారాహిత్యం,బున నాలవునాశ్రమంబుఁ బొందుదురు మహా
జను లది యుపనిషదుక్తం, బనక యవైదిక మనంగ నగునే నీకున్. 338
క జ్ఞానము ధర్మమున కధి,ష్ఠానము మూలంబు పరమసంతోషము భ
వ్యానూనత్యాగము రూ,పానందము ప్రాఁకు దాని కను వేదంబుల్ 339
క. ఏదియుఁ దలఁప ననేవ్యము, గా దాశ్రమసమితిలోనఁ గావున శుచు లై
యేదాన నున్న సంసా,రోదధియాదరికిఁ బోవనోపుదురు బుధుల్ 340

1 ప్రామాణ్యం బని.

క. సంతోషంబున నేగతి, శాంతాత్మున కొదవు దాని సద్గతిగా వే
దాంతవిదులు గొనియాడుదు, రింత నిజము దీని నీవు నెఱుఁగు మనింద్యా
తే వేదతాత్పర్య మారసి వేదితవ్య, మెఱుఁగువారలు వేదజ్ఞు లిట్లు గాని
వారు వేదపాఠకులు సర్వంబు నరయ, వేదపరినిష్ఠితము సూవె విప్రవర్య 342
క. త్యాగ మొకనెలవు శమసం,యోగం బుత్తరము దాని కూర్ధ్వము సంతో
షాగమము మోక్షలాభో,ద్యోగికి నివి గమ్యభూము లుత్తమధిషణా 343
వ. అని యి ట్లుపదేశించి 344
సీ వేదితవ్యం బన విదితంబు నా ఋతం బనఁగ సత్యం బన నతిశయిల్లి
సంభృతస్థావరజంగమం బనఁగ సర్వాత్మకం బన శుభం బనఁగ వెలసి
యవ్యక్త మనఁగ బ్రహ్మంబు నా నుత్తర మనఁగ శివం బన వినుతి కెక్కి
[1]ప్రభవం బనంగ నవ్యయ మన శాంతి నాఁ దేజంబు నా నెందుఁ దేజరిల్లి
తే క్షమ యనఁగ నంబరం బనఁగా ధ్రువ బు,నా ననామయ మననొప్పి లీనరూప
బుద్ధిసంప్రాప్యమగుతత్త్వమునకు వేద, మానితబ్రాహ్మణులకు నమస్కరింతు
వ అని పలుకుటయు స్వ్యామరశ్మి ప్రీతుం డగుచుఁ గపిలునిం బ్రశంసించె నియ్యితి
హాసంబుతాత్పర్యంబు నీవుం గనికొను మని చెప్పినం దద్దయుఁ బ్రియంబంది
ధర్మనందనుండు ధర్మార్థకామంబులు మూఁడును [2]వేదశంసితంబులు వీనిలో
నెద్దానిలాభంబున విశేషంబు గలిగియుండు నెఱింగింపవే యనిన గాంగేయుండు
గుండధారుం డనువాఁడు నిజభక్తున కుపకారంబు సేసినప్రకారం బితిహాస
రూపంబునం బ్రవర్తిల్లు నది భవత్ప్రశ్నంబునకు నుత్తరంబై యుండు వినుము
చెప్పెద నని యప్పుడమితేనికి ట్లనియె 346

కుండధారుం డను దేవానుచరునివృత్తాంతము.

సీ యజ్ఞార్థ మొక్కబ్రాహ్మణుఁడు ధనార్థియై తపము సేయఁగఁ గుండధారుఁడనఁగఁ
బరఁగెడుదేవానుచరుఁ డచ్చటికివచ్చి యభిలాష మేరూప మనుడు నర్థ
సిద్ధిఁ గోరెద నని చెప్పినఁ బ్రీతి నాతఁడు మాణిభద్రుని ధనదభృత్యు
నియతిఁ దలంప సన్నిధి సేసె నయ్యక్షుఁ డతఁడు మదాశ్రితుం డై నయితని
తే ధనసమగ్రునిఁ జేయవే యనిన నెంత, ధనము వలసిన నిచ్చెద ననియె మాణి
భద్రుఁ డమ్మహాత్ముఁడు మర్త్యభావ మస్థిరత్వదూషిత మనువిచారంబు పుట్టి
క. ధన మేటికి నీవిప్రుని, మన మొలయఁగ వలయు ధర్మమార్గంబున దా
నన సర్వసంపదలు నగు, నని నిశ్చయ మొంది వినయ మతిశయమందన్ 348
ఆ. యక్షవరునితోడ నవ్విచారము మృదు, వచనరచనఁ జెప్ప వాఁడు దాని
కాత్మఁబ్రీతిఁ బొంది యనుమతి సేయంగ, నధికభక్తినిరతుఁ డై యతండు. 349
క. దేవతలను బ్రార్థించిన, నావసుధామరునిచిత్త మాప్రార్థ తప

1 వై భవంబనఁగ నవ్యయమున. 2 వేదశాసితంబులు

స్సేవనతత్పర మగుడు,న్దేవానుచరునకు ని ట్లనియె నతఁ డధిపా 350
క అనఘా భవదీయదయ,స్మనంబు దెలి వొందె నిపుడు నాకే నొల్లఁ
ధనము తపంబు యొనర్పఁగ, ననుజ్ఞ సేయంగ వలయు నాదరణమునన్ 351
ఆ అనిన నట్ల కాక యాచరింపుము ధర్మ, మనుచు నరిగె నిర్జరానుచరుఁడు
భూసురుండు మూలములును బత్త్రములు నాహారములుగఁ జేసె నధికతపము
క క్రమమున జలపవనము లశ,నములు గఁ గొని తపము సేసినం గాయముఁ జి
త్తము మానుషంబు లగుచుం,దములు విడిచి దివ్యమహిమధామములయ్యెన్.
వ అట్లు సిద్ధుం డగుటయు 354
క. నను నెవ్వ రాశ్రయించిన, ధన మొసఁగుదు రాజ్య మిత్తుఁ దద్దురితములం
దునుముదు ననునగ్గలికలు, మనమున జనియింపఁ జొచ్చె మనుజాధీశా 355
వ అవ్విధంబున మహానుభావుం డై. 356
తే ఆతఁ డలిభక్తిఁదలఁచె దేవానుచరుని, నపుడయక్కుండధారుఁడునరుగుదెంచె
నరుగుదెంచిన నతఁడు నిజానుభావ, బనితగంధపుష్పములఁ బూజన మొనర్చి
ఉ చక్కఁగఁ జాఁగి మ్రొక్కుటయుఁ జయ్యన నెత్తి మనం బెలర్పఁగా
నక్కునఁ జేర్చి యి ట్లనియె నద్దివిజానుచరుండు శంక దాఁ
దక్క ధనంబుఁ గామమును ధర్మముతోఁ గలయంగ నెన్ను నే
యక్కట యిట్లు వేద మని యప్పురుషార్థము [1]నోలి మే లగున్ 358
వ. అని ధర్మం బగ్గించి 359
క [2]ఆసుకృతము గడయెద్దు మ,హాసత్త్వా యోగ సేవనారామత ను
ద్భాసితుఁడ వగుచు [3]నిష్ఠా,వ్యాసంగవిహారి వగు మనామయలీలన్ 360
క అని యతఁడు నిజనివాసం,బున కరిగెను విప్రవరుఁడు మునిజనములు పూ
జనము లొనరింప ఖేచరు, లను మోదింప విహరించె నప్రతిహతుఁ డై 361

— నారదప్రవర్తితం బగునితిహాసము. —

వ అని చెప్పి యప్పురుషవరుం డప్పాండవాగ్రజుతో వెండియు నిట్లను నొక్క ధర్మసూక్ష్మత సెప్పెద నాకర్ణింపు ముంఛవృత్తి యగువిప్రుం డొక్కరుండు భార్యాసహితుండై వనంబున నుండి యజ్ఞాచరణంబునకుం దొడంగి యహింసాపరుండగుటం బశువిధి యుడిగి ఫలమూలంబుల హవి స్తంత్రంబు నడపం జూచె నది విహితాచారంబు గామి యెఱింగియు శాపభయంబునం దత్పత్ని య మ్మహీసురవరు నెదుర నిలిచియుం బలుకకుండెఁ బాకశాసనాదులు హవిర్భాగంబులు గొనంగడంగమి నగ్నియుం బచనశక్తిం దొలంగె నట్టియెడ నాసమీపంబునం దిరుగుహరిణంబు మనుష్యవచనంబులం దత్పత్ని దూఱి యమ్మహీసురవరు నెదుర నిలిచి తన్ను హింసించి యాగంబు నెల్లింపు మనిన నతం డట్లు సేయం

1 తోఁడ. 2 ఆసుకృతము. 3 నిష్ఠవ్యాఖ్యార.

బొమ్మనవుడుఁ గొన్ని యడుగులు వోయి మగిడి యాకృష్ణమృగంబు నాయిచ్చ
దివ్యదృష్టిం గనుంగొను మేను జెప్పినట్లు సేసిన నిన్నభినందించువారై యప్స
రఃకాంతలును గంధర్వులును వీరె విమానంబుల నేతెంచినవా రనుటయు న
వ్విప్రుండు విలోకించి దివ్యత్వసిద్ధికై దానిహింసించువాఁడగుటయు దానందదీ
యతపంబునకు నుత్పాతంబులు పుట్టి నేణరూపంబున వర్తించునాధర్మదేవత
యాభూదేవునకు సన్నిధిసేసి నీయజ్ఞశ్రద్ధకు సంతోషించి ధర్మసూక్ష్మత్వంబు
దెలుపవచ్చితి సర్వంబగుహింసావిశేషం బహింసావ్రతహానిం జేయదు క్రతువు
గదా యని యనర్హహింస గర్తవ్యంబు గాదని నిర్దేశించి తత్పత్నిసమాధానంబు
నం దపశ్శక్తిప్రత్యాసత్తియుం జేసియాగవిశేషవిధానంబు వరప్రదానంబున నిర్వ
హించె నయ్యుపాఖ్యానంబు నారదప్రవర్తితంబని చెప్పిన నప్పుడమితేఁడు ప్రీతుండై

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు ముక్తిమార్గము దెల్పుట

క పురుషుం డేమిటఁ బాపాచరణమునకుఁ జొచ్చు ధర్మచర్యకు మూలం
బరయఁగ నెయ్యది రెంటం, బొరయం డెద్దాన నెట్లు వొందును ముక్తిన్ 363

వ అని యడిగిన నతనికి భీష్ముం డిట్లనియె 364

సీ [1]గంధ సాదిలకాంక్ష లోభము మోహమును దెచ్చు నద్దోషమునకు మనసు
లోనైన ధర్మవిలోపంబు వాటిల్లు దానఁ బాపము సేయుఁ దలఁపు లొదవుఁ
బ్రజ్ఞ నక్కీడులు భావించి సద్గోష్ఠిఁ బ్రసంగింగ విషయతత్పరత మాను
నదిధర్మబుద్ధికి నాలవాలం బగు ధర్మాచరణములఁ దనివి సనక

తే హృద్గతద్వంద్వముల నెల్ల నెడల[2]విడుచు ఎసుము
ననఘ యనపాయ మగుసుపాయమున ముక్తి
వడయుఁ బదపడి యేను నీయడిగినంత
పట్టుఁ దెలిపితి ధర్మనిర్వాహి వగుము 365

తే అనుడు ననపాయ మగుసుపాయం బనంగఁ
జెప్పితొక్కటి మోక్షంబుఁ జెంద తెఱఁగు
దానిఁ దెలియఁగ నెఱిఁగింపవే నరేంద్ర
ముఖ్య యనియె నక్కురువంశముఖ్యుఁ డధిప 366

వ అనుటయు నమ్మహీకాంతునకు శాంతనవుం డిట్లనియె 367

క వినుము ఘటము సేయుట సాధనములు లేకున్న నగునె ధరణిప పూర్వాం
బునిధికిఁ జనుమార్గ మపర, వనరాశిఁ జను[3]తెరవు వలయుం దెలియన్ 368

వ అడిగి మేలు సేసి తాకర్ణింపుము. 369

సీ క్షమఁ గ్రోధ మకృతసంకల్పతఁ గామంబు చిరనిద్ర సత్త్వసంసేవనమున
గాఢధైర్యమున రాగద్వేషములుభయ మప్రమాదమున మోహంబుభ్రమము

1 గంధసారాదులకాంక్ష. 2 విడిచి యనఘ. 3 చెప్పుటలనెం.

వినివర్తనాభ్యాసమున రోగములు నుపద్రవములు హితము మితంబుఁ గాల
యోచితంబును నగుభోజనంబున జీవసందర్శనమున నిశ్వాస మఖిల

తే విషయములు నంతవిరసతావేక్షణమున, నిత్యసంతోషమున లోభనిరతి కృపన
ధర్మ ముచితకృతావేక్షధర్మమవులఁ, గ్రోధ నేర్చుట ముక్తికిఁ గ్రోధ యధిప

తే తాను గ్రోధాదులెడలించుఁ గాని ముక్తి,దెచ్చియీదొకభంగి ముక్తికిఁబథంబు
నగుట ననపాయ మగునుపాయం బనంగ, వలసె [1]నీనేర్పు వే రిందువంశవర్య

చ అనుడు నజాతశత్రుఁ డిటు లన్నలు దమ్ములు లోను గాఁగఁ దృ
ష్ణ నఖిలబంధుకోటులను జంపెడు తెం పొలసెగా మహాత్మ యే
యనువునఁ దృష్ణ త్రోపు వడు నట్టిసమంచితచిత్తధర్మముం
బనుపఱుపంగఁ జాలుకలభాషణపంక్తి ననుగ్రహింపవే 372

క అనుటయు దేవవ్రతుఁ డమ్మనుజపతికి నిట్టు లనియె మాండవ్యునితో
జనకుఁడు సెప్పినమాటలు, విను మవి తృష్ణ నడఁగించువెరవు నొనర్చున్ 373

జనకరాజమాండవ్యమహామునుల సంవాదప్రకారము

వ జనకునికడను మాండవ్యుండు వచ్చి వితృష్ణత్వాశితుఁ గోరిన నమ్మానీశ్వరుం
డాదరభరితుం డై 374

సీ అర్థముల్ దుఃఖనోపాకరంబులు విను మేమిటిపై నాశ లేమిఁజేసి
పొరయవు నను దుఃఖములు మునినాయక మిథిల గాలంగ నేమియునునాకుఁ
గాలనియ ట్లుండెఁ గామసుఖంబును దివ్యసుఖంబును దృష్ణ విడుచు
సుఖముఁ బోలునె యర్థసులభతతోడన గోవుకొఁ బెరిఁగెడుకొమ్ములట్లు

తే తృష్ణదానును పెరుఁగుఁ[2]దదీయసక్త, మమతగలుగుమాబంధులుమాధనములు
మానివాసంబు లనమి మమత్వమెదఁడి,రంబు గాకున్న నింకుఁ దృష్ణాంబురాశి

క దొరకొన్న ననుభవించుచు, దొరకొనమికిఁ జింత నొంది దురపిల్లక ని
ర్భరుఁ డై యున్నను దృష్ణకుఁ, జొరం వచ్చునె యతనిమనసు సువ్రతశీలా 376

తే విడువరాదు దుర్మతులకు నొడలు ముదిసుఁ
దాను ముదియదు ప్రాణాంత మైనరోగ
మనఘ తృష్ణ వర్జితకాముఁ డైనతండు
దానిఁ బోఁద్రోచి సౌఖ్యసాంద్రత్వ మొందు 377

క శోకప్రమదాదిద్వం,ద్వాకులుఁడవు గాక శాంతి నంతగకగణ
శ్రీకిఁ బరిరక్ష సేయుము, నీకు వితృష్ణత్వసౌఖ్య [3]నిత్యత గలుగున్ 378

క అని చెప్పిన నమ్ముని యమ్మనుజపతిం బ్రస్తుతించి మనము ప్రశాంతిం
బనుపడఁగఁ బ్రీతి వీడ్కొని, చని వర్తిల్లెను వితృష్ణసరణిఁ గుమారా 379

1 నీనేర్పు నెంతేఁ గురువంశ. 2 దదీయశక్తి, మమత గలిగి మాబంధులు. 3 నిష్ఠత.

పితాపుత్రసంవాదము

వ అనిన విని ధర్మనందనుండు శంతనునందనుతో సర్వభూతభయావహం బగుచుం
గాలం బతిక్రమించుచుండ మనుష్యుం డెద్ది యాచరించుట మేలు దీని మున్ను
నడిగి విన్నవాఁడ నింకఁ బెద్దయు విన వలయునవి గావున నడిగెదం జెప్పవే యను
టయు నమ్మహాత్ముం డయ్యర్థంబు దెలియుటకు ముందఱ నేను జెప్పినపితాపుత్రసం
వాదం బనునితిహాసంబు లెస్స యందుఁ గొన్ని వాక్యంబు లప్పుడు సెప్పనియవి
యునుం గలవు చెప్పెద విను మధ్యయనపరుండగు నొక్క బ్రాహ్మణపుత్రుం డన్వర్థ
నామధేయుండు మేధావి యనువాఁడు దండ్రి కభిముఖుం డై 380

సీ ఆయువు దఱుఁగు నంతంతకు ధీరుఁ డెయ్యది సేయువాఁ డన్న నతఁడు బ్రహ్మ
చర్యంబు వేదాభ్యసనమును సంతానసంపాదనంబు యజ్ఞప్రవర్త
నంబును జేసి వానప్రస్థధర్మంబు నడపి యాచరితసన్న్యాసుఁ డగుట
కృత్యం బనుడు జరామృత్యువుల్ జనన మాదిగ వెనుతగులంగ దిగులు లేమి
తే మీను వల దన్నుఁ బొగ వుట గాన కష్టవృత్తివిహరించు నుండెడువిధమకాదె
యొల్లి సేసెద ననకమే లిపుడ చేయుము, మనఘ వారు నెమృత్యువు జనులఁ నుల

వ అని పలికి పుత్రుండు వెండియు 382

క కృత మిది యకృతం బిది యిది, కృతాకృతం బనుచు నరుఁడు గింకర్తవ్య
త్వాతిరోహితాత్మహితసంస్మృతిగ్రాసిన గృతాంతుఁ డతనిఁ జేర్చుఁ దనపురిన్

క అనఘా మృత్యువు నమృతం,బును దేహమునంద కలవు మోహము మృత్యు
త్వనిరూఢ మున్నరూపుం, గను టమృతత్వం హితము గాఁగ నెఱుఁగుమీ

క నహుఁబో ల ఒశుయజ్ఞం,బున హింసకు డగుట దగునె భూసురవర హిం
సా హిత మైనశాంతియ,జనమున బ్రహ్మాధ్వరంబు సలిపెద నియతిన్ 385

క యోగంబుఁ దపంబుఁ బరి,త్యాగంబును గాక యొండు లగునె హితంబుల్
రాగముసరి ఖంబును, ద్యాగముఁ బోలెడిసుఖంబు నరయం గలవె 386

క ప్రజ యేన కాన నన్నుం, బ్రజ సుగతిఁ బుచ్చు నని భావించి కోరం
బ్రజ విడిచెద నాయం దన, యజేయుమును నవ్యయంబు నగుపద మిచ్చున్

ఉ కావున లోకసంశయము గన్గొని యొల్లెడ నిర్మముండ వై
నీవును శాంతియుక్తి నుపరతనిష్ఠయుఁ బూని గహ ప్రవేశసం
భావన నాత్మదర్శనవిభాసివి గమ్మనినం దదీయవి
ద్యావచనంబులం జనకుఁ డట్ట డగ్గె వెలిఁగెం గృతార్థతన్ 388

క నరనాథ యమృత మగుసు,న్నరూపు గను దీవు వరగు నా చెప్పినయి
స్పరమేతిహాసవాక్య,త్కాలంబు నర్థంబు చిత్తగత మగు చుండన్ 389

వ అనిన విని యుధిష్ఠిరుం డెవ్విధంబుశీలంబు గలవాఁడు బ్రహ్మపదంబు నొందు
నని యడిగిన భీష్ముం డత్యాదరంబున 390

అధిప లఘ్వాశి యై యింద్రియప్రపంచ
తే. జయము గలిగి మోక్షార్థోక్తసారధర్మ
నిరతి నుండెడివానికిఁ బరమ మగుప
దంబు తంగేటిజున్ను చందంబు నొందు 391

వ. అని పలికి మఱియు నిట్లను హారితగీతి యనువాక్యసంచయం బాకర్ణింపుము దాన మోక్షధర్మంబులు దేటపడుం జెప్పెద హారీతుం డనుమునివరుండు విద్వజ్జనంబులు దనవలనం బ్రవ్రజనంబు సమీచీనప్రకారంబు గా నెఱుంగ నపేక్షించిన 392

హారీతుండు విద్వజ్జనుల కుపదేశించినతత్త్వప్రకారము

సీ. [1]వారి కి ట్లనియె నిష్ఠారంభమతి నిలువెడలి కోర్కుల కెల్ల విముఖుఁ డగుచు
జనములకీడు వాక్చక్షుస్సనోవర్తనముఁ గూర్పక మైత్రి సమత గరుణ
గలిగి నిందాప్రశంసల ఖేదమును నుబ్బు లేక పాడింటను నేకతంపు
గుడిమ్రాఁకుపొంతను గుహలోన నుండుచు డంబకములకు వంటకములకును
తే. భోజనములకుఁ దఱి యైనప్రొద్దు గడవ, భిక్షగొను బ్రీతి మన్నన పెద్దపెట్టు
నట్టియెడఁ దక్కి క్రొత్తగానరుగు యతి నిశ్చింతంబు నాత్మారాముఁ డై చరించు
తే. అనిన వారు కృతార్థు లై యతనిఁ బ్రస్తు
తించి రని చెప్పి విని నగదేవవరుఁడు
దేవతటినీతనూజుతో భావశు
కలిమి యొప్పఁగ దే యని పలికె మఱియు 394
తే. రాజ్యభావంబు [2]తోడుసున గ్రచ్చుకొన్న
మనసుతో నుండ కెన్నఁడో మరలి యింద్రి
యముల నిర్జించి సత్త్వాదు లవులఁ ద్రోచి
యేను శాంతసుఖంబున నెలయు టనఘ 395
చ. అనుటయు నాతఁ డిట్టు లను నక్కురుభర్తకు వెగ మేటికిన్
ఘనభుజ యెల్లచందములఁ గాలముతోడిన చమ్ము వర్ణధ
ర్మనిరతి చిత్తపాకము క్రమంబునఁ దెచ్చుఁ గషాయపక్వతం
బునఁ బడ కర్మిఁ దే లగు నృపాలకుమారుఁడు సన్న్యసింపఁగన్ 396

వ. ఇవ్విషయంబున వృత్రగీత యనునితిహాసంబు గలదు వినుము వృత్రుండు భండనంబునం బడిన నెత్తికొని పోయి పెట్టికొని యున్న యెడ నయ్యవస్థ నొందియు విషాదంబు లేక యున్న యద్దనుజవిభునితో శుక్రుండు వైరిహృతవిభవుండ వైన నీకు మనోవ్యథ లేమికిఁ గతం బేమి యని యడిగిన నతం డతని కిట్లనియె 397

1 హారీతుఁ డనియె నిరాలంబమతి.(నిరారంభమతి). 2 తోడకున గ్రందుకొన్న

తే కలిమియును లేమియును విను కాలవశగ,తములు బోధవిహీనుల దర్పదైన్య
కలితసుఖదుఃఖముఃఁ బెట్టుఁగాక యర్థ,ములయనిత్యత యెఱిఁగినఁగలదె వికృతి
వ అర్థంబులయస్థిరత్వంబ కా దాకర్ణింపుము 399
క దైవతమానుషతిర్య,గ్భావంబులఁ బొందుచును వికారిణి యై భూ
తావలి దిరిగిన ంటన, ఎవిధములఁ దిరుగుఁ గర్మవివశత్వమునన్ 400
క ఏ నివి యంతయు నెఱుఁగుదుఁ, గాన వగపు సుబ్బు నాకుఁ గలుగ వసుదుని
మ్మానవిహీనపుమాటలు, దానవకులనాథ నీకుఁ దగునే యాడన్ 401
వ అని యతనిమనశ్శుద్ధి యెఱుంగుటకు నై భార్గవుండు 402
క అనయము నీను వొనర్చిన, విని యతనికి నిట్టు లనియె వృత్రుఁడు విజయం
బునకునయితమునేయనె,మును తత్సుకృతమునఁ గొననె మూఁడుజగములున్
క అయైశ్వర్యము గ్రమ్మఱ, మాయుటకుం గారణంబు మాన్యచరిత లే
దే యొకదుష్కృత మది యిటు, నేయుం గా కేమి యేల చింతింపంగన్ 404
క విను మనఘ యింక సుకృతం,బునకుం జొర దుష్కృతంబుపొంతకుఁ బో నే
ననుపము నచ్యుతు నవ్యయు, ననంతుఁ జెందెద నహామయత నవ్విష్ణున్ 405
చ అనిమిషనాథుతోడి యని యప్పుడు గంటి ననంతు నాద్యు వి
ష్ణుని నల వోకఁ దన్మహిమ సువ్రత నా కెఱిఁగింపు కర్మసం
జనితవిశేషతం గలుగుచాయలలోపల నెద్ది యవ్విభుం
గనుటకు నర్హ మయ్యెఁ బలుక గల్గఁగఁ జేయుము నాగ బుద్ధికిన్ 406
ఆ అనిన నట్ల కాక వినుము చెప్పెద నని, యసురగురుఁడు పలుకునవసరమున
నచటి కరుగుదెంచ నఖిలమునీంద్రస,మ్మాన్యుఁ డగుసనత్కుమారుఁ డధిప 407
వ వచ్చి యభిపూజితుం డై సమున్నతాసనంబున నున్న యమ్మహాత్మునితో శుక్రుం
డు విష్ణునిమాహాత్మ్యంబును వర్ణవిశేషంబులు నిద్దానవేంద్రునకు నెఱింగింపవే
యనిన నతండు ప్రసన్నవదనుం డగుచు ని ట్లనియె 408
ఆ వినుము దనుజనాథ విష్ణునియందు దక్ష,లంబుఁ గలుగు నిలుచు లయముఁ బొందు
నతనిభక్తి నింద్రియజయంబునను బోలె, దానధర్మవిధులఁ గాన రాదు 409
వ అవి ప్రయోజనపడుటయుం గలిగి యుండు నదియునుం జెప్పెద మున్ను విష్ణుని
మహిమ యాకర్ణింపుము 410
తే ధరణి పాదంబు లతనికి శిరము దివము
దిశలు బాహు లతఁడు సర్వదేవమయుఁడు
భూతవిక్షేపసంహారములు దదీయ
మానసస్వైరలీలలు దానవేంద్ర 411
వ వినుముజీవావస్థలుఛాయలై యుండుఁ గృష్ణంబును ధూమ్రంబును హారితంబును

హారిద్రంబును రక్తంబును శుక్లంబును నైనవి యాఱు గలవద్దశావిశేషంబులు
తే అనఘ విష్ణువిహారంబు లైనవిషమ, వివిధవిక్షేపసంహారవృత్తులందు
భ్రమణ మొందెడిజీవుని బహుళకర్మములవశంబున నాతనిఁ బొందు చండు
తే తన్ను నుత్తమమధ్యమాధమము లైన
ఛాయ లొందంగఁ బ్రచురపర్యాయవృత్తి
జీవుఁ డమరత్వముఖ్యనానావిధముల
నొంది యెక్కుచు డిగ్గుచు నుండుఁ జూవె 414
క మే లొనరింపఁగ దొరకొను, మేలిమి గలచాయ కీడు మెయికొని చేయఁ
లోలత్వరహిత చాయకుఁ, జాలం గీట్పాటు వొలయుచందము వచ్చున్ 415
వ కావున 416
క రసకర్మజ్ఞుఁడు దారము, పసిండి సేఁతకుఁ బ్రయత్నపరుఁ డై శుద్ధ
త్వసమగ్రము సేయుక్రియ, న్విసువక పరిశుద్ధి జీవునికిఁ జేయు టురున్ 417
క విను కుసుమంబుల వాసిం,చిన నొప్పునికంపు విడిచి చెందును సౌర
భ్యనిరూఢిం దిల లట్టుల, యనఘా సుకృతముల జీవుఁ డకలంకుఁ డగున్ 418
క అంతంతకు సత్కర్మము, లెంతయుఁ బెను పొంద జీవుఁ డెక్కుడుచాయం
బింతొకలుషము వాయఁగ, సంతోషామృతము నాని సంశుద్ధుఁ డగున్ 419
వ ఎక్కుడుచాయ శుక్లత్వంబు 420
క జీవుఁడు శుక్లచ్ఛాయా, భావితుఁ డై నపుడు విష్ణు భావించుటకుం
దా వెరవరి యగుఁ దద్గత, భావ మొసఁగు గుఱుమ లేనిపం డగు నెలవున్ 421
వ అనిన విని వృత్రుం డదీనంబులు నమృతస్వరూపంబులు నగుభవదీయవచనం
బులు వినికిం జేసి విశుద్ధుండ నైతి నని పలికి ప్రాణంబులు విడిచి విష్ణునిం
బొందె నని చెప్పుటయు నప్పాండవేయాగ్రజుండు వృత్రునివిజ్ఞానంబును విష్ణు
భక్తియు నింత యొప్పునే యని యగ్గించి యతండును నాఖండలుండును భం
డనంబు సేసినతెఱం గెఱింగింపవే యనుటయు ననిమిషనదీనందనుం డతని
కి ట్లనియె 422

ఇంద్రవృత్రాసురుల యుద్ధప్రకారము.

సీ ఇంద్రుఁ డుజ్జ్వలరథం బెక్కి దేవానీకసహితుఁ డై వృత్రుపైఁ జన నతండు
దనుజసైన్యముఁ గొని తాఁ గెఁ దత్సంగర మవ్వాసవునకు భయం బొనర్చెఁ
బర్వతప్రతిమరూపమున నయ్యసురయుగ్రతఁ జూచి వడఁకుదైవతకులేంద్రు
నద్దానవుండు మాయాంధ ంబున మోహ తుని జే య నొగయుఁడు మునిసమాజ
తే సంస్తుతిముగ ంథ తరసామశక్తిఁ
జేసి యమ్మూర్ఛ దేర్చి వసిష్ఠుఁ డతని
తోడ నజఁడును హరియు రుద్రుండుఁ బోరు
గనుఁగొనంగ వచ్చినవారు గడఁగు మనుఁడు 423

చ అతఁడు గడంగ దేవగురుఁ డప్డు మునీంద్రులుఁ దాను నమ్మరు
త్పతివిజయంబు గోరి హరుఁ బ్రార్థన సేయఁ దదీయ తేజ ము
ద్ధతచటులజ్వరం బగుచు దైత్యపతిం బొదివెం సురేశ్వరో
ద్యతకులిశంబుఁ బొందె హరి దత్సమయంబునఁ గౌరవేశ్వరా 424
తే ఇంద్రునకు రుద్రుఁ డత్తఱి నిట్టులనియె,ననఘ యరువదివేలు దివ్యాబ్దములు మ
హాతపం బొనరించె నీయసుర వీని, కోసఁగెఁ బద్మజుఁ డధికమహోగ్రబలము
క. అని చెప్పి యబ్బలము నా, ఘనతేజముచేత నడఁగు గడఁగు మనుడు న
య్యనిమిషనాథుఁడు వజ్రంబున వైవ నతండు వడియె మునిగణ మలరన్ 426
క. సుర లార్చిరి తూర్యంబులు, మొరసె ననేకంబు లపుడు మోదమున మునుల్
[1]హరిహరులం గీర్తించిరి, సురేంద్రు నగ్గించి రధికశుభవాక్యములన్ 427
క. విను విష్ణునిసంస్పర్శం,బున నప్పుడ చూవె కసటు వోయిన నతనిం
గనుటయు శాంతిం బొందుట,యును గురువర కలిగె వృత్రునుల్లంబునకున్
వ. అని పలికి భీష్ముండు వెండియు నవ్విభున కిట్లను నట్లు వృత్రుని ... చింతింపం ...ంచి 429
చ హరునకు మ్రొక్కి మీకరుణ నార్తి దొఱంగి యనూనసౌఖ్యముం
బొరసితి నంచు [2]వీడుకొని పోయి మహేంద్రుఁడు బ్రహ్మహత్య యా
సురపతి నప్డు వెన్కొనియెఁ జొచ్చె బిసాంతర మాతఁ డందునుం
బరిగొని యుగ్రవృత్తి నది పట్టెఁ జలంబున నమ్మహాత్మునిన్. 430
ఆ. బ్రహ్మహత్య దన్నుఁ బట్టిన నమరేంద్రుఁ, డజునికడకు నేఁగి ప్రార్థనంబు
చేసి దీనిఁ బాయఁ జేయవే యన నతం, డది దొలంగఁ జేయుననువు దలఁచి
వ అగ్నినోషధివృక్షతృణంబులను వనితాజనంబులను జలంబులను దలంపున రావించి వృత్రునివలన వాసవునకుం బాటిల్లినబ్రహ్మహత్య చతుర్భాగంబులు సేసితి మీర లొక్కొక్కపాలు గైకొనుం డని పనిచెఁ బనిచిన వారు దేవా నీపంపు సేసెదము మాకు నిష్కృతి యెట్టిది దాని నీదివ్యచిత్తంబున నవధరింప వలయు నని పలికిన నగ్నికిని నోషధివృక్షతృణంబులకును వనితాజనంబులకును జలంబులకును వరంబులుగాఁ గ్రమంబున నీవు ప్రజ్వలింపక హవిఃప్రదానంబు సేయువానియందును మీకుఁ బర్వకాలంబుల ఛేదనచ్ఛేదనంబు లాచరించువా నియందును మీరు రజస్వల లై యుండ మీతో సురతంబు సలుపువాని యందును మీలో మలమూత్రశ్లేష్మంబులు విడుచువానియందును మీమీకడ నున్న బ్రహ్మహత్య ప్రవేశింపంగలయది యని నిర్దేశించిన దానికిం బ్రియం బంది యగ్నిప్రముఖంబులు శతముఖు బ్రహ్మహత్యాపాల్లు ధరియించి రిట్లు విరించి ప్రసాదంబునం గల్మషంబు దొఱంగి యాఖండలుండు దదనుమతి నశ్వమేధంబు సేసి నాకసామ్రాజ్యంబున సర్వలోకపూజ్యత్వంబు నొంది వెలింగె నని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె 432

1 హరుని హరిం. 2 వేడుకొని...సురపతి నంటె.

తే ఒదవు వృత్రుర క్తమున బుద్బుదము లెసఁగి, [1]పుట్టకొక్కులై యవిజనభోజ్యభావ
మొంది విప్రాదికద్విజయోగ్యతాభి,పన్నములు గావు ధర్మసంపన్నచరిత 435

క ఆవాసవుచందంబున, నీవును శత్రుజయకీర్తనీయుఁడ వగుచుఁ
భూవిబుధుల కెపుడుఁ బ్రమోదావహుఁడవు గమ్ము భారతాన్వయముఖ్యా

తే పర్వములయందు విప్రసభను సభక్తికంబుగా నెవ్వఁ డీశక్రకథఁ బఠించు
వానిఁ బాపము లొందవు మానసీము, ధర్మములయందు రతుఁడగు ధర్మతనయ

వ అనిన నతండు ప్రీతుండై వృత్రుండు జ్వరంబుచేతం బొదువంబడియె నని వింటి
దానిజననంబును దత్ప్రకారంబును నెఱిఁగింపవే యనుటయు భీష్ముం డాభూపతి
కిట్లనియె 436

దక్షమఖధ్వంసంబు నప్పుడు శివునివలన జ్వరం బుద్భవించిన ప్రకారము.

సీ రజతాచలంబున రత్నతటంబున నంబికాసహితుఁడై హరుఁడు పేర్మి
నమరమునీంద్రయక్షాదులు గొలువంగ నుండు నట్లుండంగ నొక్కనాఁడు
దేవర్షికోటు లతిప్రమదంబునం జనఁ జూచి వీ రేమి పనికి నెచటి
కరిగెద రని పతి నడిగె భవాని యాతఁడు దక్షుచేయునధ్వరమునందుఁ

తే దమహావిర్భాగములు గొనుదాని కనినఁ, బొలఁతి నీవేల పో వనుపలుకు పలికె
నాకుమును భాగపరికల్పనంబు లేమి, నతఁడుఁ బిలువఁ డేనును బోవననియె భవుఁడు

క తనపతికి భాగకల్పన, మొనరింపఁడు దక్షుఁ డని మహోగ్రపుఁగోపం
బున బొమలు ముడివడఁగ న, వ్వనిత పలుకు మాని యుండె వసుధాధీశా 438

సీ దేవిచిత్తము మెఱింగి దేవుండు ప్రమథసంఘంబును దాను నాక్రతువు సెఱుప
నరిగె యజ్ఞాంగంబు లన్నింటఁ బ్రమథులు గాసి సేయుచును రక్తములు సల్లి
యార్పంగ మృగరూపమై గగనంబున కెగసె నధ్వరము మున్నిశసునుదుట
నలుకఁ బుట్టి సఘర్మజలకణ మిలఁ బడ్డఁ బెనుమంట లెగసిన జనితుఁ డయ్యె

ఆ నందుఁ బురుషుఁ డొకరుఁ డరుణనేత్రకము నీ,లంబు నూర్ధ్వరోమకంబు ఘోర
భంగికంబు నైనయంగంబుతో సప్త,తంతుదాహి యగుచు ధరణినాథ 439

క. సురలుమునులు భయమునఁ బఱచిరి నలుగడ బ్రహ్మవచ్చి శివుఁ గని వినయో
త్తరముగ మ్రొక్కుచు నమరులు, పరికల్పించెదరు నీకు భాగము భక్తిన్. 440

వ. స్వామీ కోపం బుపసంహరింపుము 441

క నావుడు నల్ల నగుచు న,ద్దేవుఁడు గరుణించి మునుల దేవతలను సం
భావింప భాగకల్పన, గావించిరి వార లాజగత్ప్రభువునకున్ 442

వ అప్పరమేశ్వరుండు సుప్రసన్నుండై యనిమిషులకు మునిగణంబులకు నానందం
బొసంగ శతానందుం డయ్యిందుశేఖరునితో దేవా నీనుదుటిచెమటం బుట్టిన
యప్పురుషుండు జ్వరం బనునామంబునం బ్రశస్తుండయి యొందునుం జరియించు

---

1 పుట్టకొక్కులై.

నీజ్వరం బేకముఖత్వంబునం బృథివికి దుర్భరంబగు బహువిధంబుగా సృజియిం
పనే యనుడు నగ్గిరిశుండు గరులకు శిరస్తాపనంబును భుజంగంబులకు నిర్మోకం
బును గోవులకు ఖురాంతర్బాధనంబును మృగంబులకు నైజస్వరూపదర్శనప్ర
త్యవరోధనంబును దురగంబులకుఁ బార్శ్వశోషణంబును మయూరంబులకుఁ
బత్త్రోచ్ఛేదనంబును కోకిలంబులకు నేత్రరోగంబును శుకంబులకు హిక్కయు
నజంబులకుఁ జిత్తభ్రమణంబును శార్దూలంబులకు శ్రమంబును మనుష్యులకు
జననమరణాదులయెడ వేదనావేశంబునుంగా విభాగించె నివి జ్వరప్రకారంబు
జ్వరంబు మాహేశ్వరం బగుతేజంబు గావున సర్వజనంబులకు [1]నమస్కార్యం
బును మాననీయంబును నై యుండు 443

క జ్వరకథ వినినఁ బఠించినఁ, బురుషుం డారోగ్యసిద్ధిఁ బొదలుం దేజ
స్స్ఫురణముఁ జిత్తసమాధియు, దొరకొనుఁ గోర్కులు ఫలించు దురితములడఁగున్.

క అని చెప్పి యమరతటినీ,తనూభవుం డాదరమున ధర్మసుతునితో
ననఘా నీ విం కేయ్యది, వినవల తనవుడు నతండు వినయానతుఁ డై 445

శాస్త్రతత్త్వం బెఱుంగనివాఁడు సేయవలసినవిధము.

తే శాస్త్రతత్త్వ మెఱుంగక సంశయాత్ముఁ, డగుచుఁ బరమార్థమిట్టిదియనఁగ లేని
యట్టివాఁ డేమికర్మంబు నాచరించు, వాఁడు సెప్పవె ధర్మప్రవర్తనజ్ఞ 446

వ అని యడిగిన నమ్మహామతి యతని కిట్లను గురుపూజయు వృద్ధోపసేవనంబును
విద్యాశ్రవణంబును నవశ్యకర్తవ్యంబులు మఱియునుం జేయవలయు నవి
నారదగాలవసంవాదంబు వినినం దెలియు వినుము చెప్పెద నారదు నాశ్ర
యించి గాలవుండు 447

క నానాశాస్త్రంబుల న,ర్థానేకత్వంబు గనుచు నప్రాప్తసువి
జ్ఞానపరినిష్ఠ మగుమ, న్మానసముం దేర్పవే సమగ్రవివేకా 448

వ అని యభ్యర్థించిన నద్దేవముని యమ్మహాద్విజున కిట్లనియె 449

క చతురాశ్రమములవృత్త, స్థితులు పరీక్షించి యందుఁ జెంద [2]దలఁచి త
ద్గతి సూక్ష్మదృష్టిఁ గనుఁగొని, సతతంబుఁ ద్రివర్గచరిత [3]సౌమ్యుం డగుచున్ 450

తే పాపకర్మంబు లెల్లను బాయఁ బెట్టి, పుణ్యకృత్యంబు లగువానిఁ బురుషుఁ డోపి
నట్లు శుద్ధమనస్కుఁ డై యాచరించు, వాఁడు సజ్జనసంగతి వలయు నెపుడు 451

క. విను సర్వభూతములయం,దును మార్దవయుక్తుఁ డై మధురవాగ్వృత్తిం
బనుపడఁగ వలయు నార్జవ, మనూనముగ దేవపితృసమర్చకుఁ డగుచున్. 452

క. అనహంకారము నప్రా,ర్థనమును విషయములఁ బెద్ద దగులమియును మే
లనఘా పరు నిందించుట, దను వర్ణించుకొను టనుచితము లెయ్యెడలన్. 453

క. విను కులమందును గర్వియు, ననర్థభాషియును మత్సరాలీఢుఁడుఁ గ్రో

1 నమస్కారార్హంబు. 2 దలఁచె. 3 సౌమ్యుం.

ధనుఁడనుగా వలవదు శ, త్క్యనురూపతఁ జేయ వలయు నాతిథ్యంబున్. 454
క. వేదాధ్యయనంబుఁ దదం, గాదరణము యజ్ఞవిధిసమారంభము ధా
త్రీదైవతసమ్మానము, నేదేశమునందుఁ గలుగు నిర వది నిలువన్ 455
క. ఇత్తెఱఁగునఁ బురుషుం డ,త్యుత్తమచరితముల నడచు చుండఁగఁ గాయుం
బి త్తంబుకలఁక బోధో,త్పత్తికి నది మూల మగు సధర్మవిదూరా 456
క అని చెప్ప ననుడుఁ గుంతీ,తనయాగ్రజుఁ డమరతటినితనయునితో ని
ట్లనుఁ [1]గాలపాశసం ఛే,దనముసు ననుబోఁటి యెవ్విధంబునఁ జేయున్ 457
వ. అని యడిగిన నతం డతని కి ట్లనియె 458

అరిష్టనేమి యనుముని సగరున కుపదేశించిన ధర్మప్రకారము.

ఆ విను మరిష్టనేమి యనుముని నడిగె నీ, యడిగినట్ల సగరుఁ డమ్మహాత్ముఁ
డన్న రేంద్రునకుఁ బ్రియంబునఁ జెప్పిన, సౌమ్యవాక్యములు ప్రశాంతిఁ జేయు
వ వానిం జెప్పెద నవహితుండ వై వినుము సగరుం బ్రబోధించుటకు నరిష్టనేమి
యి ట్లను ధనధాన్యపశుకళత్రపుత్రాదులసందడిం బడి డెందం బాకులం బగు
నేని ముక్తిమార్గంబు దుర్గమం బై యుండు 460
సీ వృద్ధకళత్రంబు బుద్ధిమత్పుత్రుల విడిచి నిర్భరత వివిక్తదేశ
మునకుఁ బోవలయు సపుత్రుం డపుత్రకుం డనువిశేషంబు లే దతులశాంతి
వైరాగ్యములు గలవానికి విను నృపవర్య బంధులఁ బ్రోవ వలదె యనుత
లంపున సంసారలంపటుం డగువాఁడు తెలదా మృత్యువుపాలు వడిన
ఆ [2]యపుడ వారి నరయ నబ్బునే యద్దశఁ, దలఁచి ముక్తిగోరఁ దగదె యట్లుఁ
గాక తనకు వారు గలుగుదురే యప్పు,డదియుఁ దలఁప వలయునదియ కాదె
తే భూతములపుట్టుఁ జేష్టయుఁ బోలియుటయును
జూచు నేర్పు గలుగు వాఁడు సూడ నేర్చు
మోక్షమార్గంబు చిత్తంబు మూఢ మైన
సక్తుఁ డగు లోకగతి నెట్లు ముక్తి గలుగు 462
క అనఘు దురన్నము శాలో,క్యదనమును భూమియును మృదులతల్పము నజిన
మ్మును సురుచిరచీనాంబర,మును సరి యెవ్వనికి నతఁడు ముక్తిం బడయున్ 463
తే నేల యెల్లను నేలిన నృపులపుట్టు, నీగిపోకయుఁ జూపాది గాఁగఁ గలుగు
శక్తు లెడలినఁ జెడు మేనిచందమును ద,లంప నేర్చునతఁడు మోక్షలక్ష్మిఁ జెందు
క ధనయోగము దుర్లభ మని,యును గ్లేశము సులభ మనియు నూహించుచు నె
మ్మనమున మర్త్యత్వము గీ, డని యెఱుఁగునతఁడు గను మహానందంబున్ 465
క. కావున గృహస్థవృత్తిఁ, నీ వతిలోలుఁడవు గాక నెఱిఁ జేయుము ర
క్షావిధి ధరణీప్రజకుం, గైవల్యము దాన నీకుఁ గలుగుం జాలుకన్ 466

1 వంగపాశ. 2 వారి నట్టు వరయ వచ్చునే.

క. అని బోధించిన సగరుం, డనయముఁ దెలివొంది నియతుఁడై ప్రజ రక్షిం
చె నరేంద్ర నీవుఁ దద్వ్రతనమున నెగడుము జనాభిరంజన మొప్పన్ 467
తే అనినఁ బ్రియ మంది పాండవేయాగ్రజుండు,ధర్మవిద్వేషపరు లగుదానవులకు
మంత్రియైయుండుశుక్రత్వమహిమయెట్లు, గలిగెభార్గవునకుఁబుణ్యగణ్యచరిత

శుక్రనామంబు భార్గవునకుం గలిగినవిధము.

చ అనవుడు భీష్ముఁ డి ట్లనియె నాతఁడు యోగబలంబు పెంపునఁ
ధనదుని మోసపుచ్చి తదుదాత్తధనం బవలీలఁ గొన్న నె
మ్మనమున నొచ్చి చెప్పెఁ బురమర్దనుతోడ నతండు దానికిం
గనలున నమ్మహేశ్వరుఁడు గన్నుల నిప్పులు రాలు చుండఁగన్. 469
తే శూల ముగ్రత నెత్తియెచ్చోట నున్న, వాఁడు భార్గవుఁ డనుచు దుర్వారకోప
వివశుఁడగుటయునాతఁడువెఱచిచాల,దూరముగఁబోయి[1]తుప్పలఁదూలియుండె
క అమ్మెయి నిలుచుటకును జి,త్తమ్మార్వ్యమిఁ దల్లడంబు దనికినఁ గడు వే
గమ్మునఁ ద్రిపురహరునిహ,స్తమ్మునఁ [2]జొప్పడియెఁ గని యతఁడువెస మ్రింగెన్
ఆ కడుపులోన నుండి కలగొనఁ బొతెడు, విబుధవైరిగురుఁడు వెడల కుండు
నట్లుగాఁగఁ దెరువు లన్నియు మూసి శి,శ్నంబు మూయ కంగజన్మరిపుఁడు
క వెడలు మని తెరువు సూపిన, వెడలెను భృగునందనుండు వెండియుఁ గోపం
బడరఁగ నాతనిఁ గనుఁగొని,యెదురుద్రునిఁ జూచి దేవి యిట్లనియె నృపా
క నీకడుపున జన్మించుట, నాకుం గొడు కయ్యె నితఁడు నాసుతునకు సు
శ్లోకా యలుగం దగునే, నీకు సుఖం జేయు మీతనిం గృపతోడన్. 474
తే అనినఁ దేజస్విఁ జేసి చంద్రార్ధమౌళి, శిశ్నమున నిర్గమించుటఁజేసి యితఁడు
శుక్రుఁడనుపేర వర్తించు సుదతి నీకుఁ, బ్రియ మొనర్చితి ననియె సంప్రీతితోడ
తే అనఘ యిది భార్గవుఁడు శుక్రుఁ డైన తెఱఁగు
నావుడును ధర్మజుఁడు శాంతనవునితోడ
నీమహావాక్యామృతమున నా నెమ్మనంబు
తృప్తి సనదు సద్ధర్మంబుఁ దెలుపు మనియె 476
వ. అనవుడు నమ్మహానుభావుం డమ్మహీనాథుతోఁ బరాశరగీతాశ్రవణప్రవణుండ
వగు మది ధర్మప్రబోధకం బగు నని పలికి యి ట్లనియె 477

జనకునకుఁ బరాశరముని యుపదేశించినప్రకారము.

సీ జనకభూపతి యడిగినఁ బరాశరముని ధర్మసంబోధనతానిరూఢి
ని ట్లని యొఱఁగించె నిహపరసౌఖ్యముల్ ధర్మకార్యము లని తలఁచి నరుఁడు
ఫలము బీజంబునం బడయునట్టుల ధర్మమున సౌఖ్యసంసిద్ధిఁ బొందవలయు
సుకృతదుష్కృతములు సుఖమును దుఃఖంబుఁ గుడుపఁ జేయక నరువిడువవధిప

1 తుప్పలఁ దూలి యుండె; తుప్పలం దూలి నిలిచె. 2 బొడువంబడియెను నతఁడు.

తే వాఙ్మనోదృష్టికలితప్రవర్తనములఁ, గాయచేష్టితములను నన్యాయపథముఁ
బొరయ నీ కున్న సత్పథనిరతి గలుగు, సత్యశౌచదమాహింసలు సత్పథములు.

క. అనఘుం డింద్రియహయభృత, మనోరథరథంబు నాఁగు మహితజ్ఞాన
త్వనిరూఢరశ్మిశక్తిని, జననాయక దుష్పథమునఁ జన కుండంగన్ 479

ఆ పడయ రానియాయు వొడలికిఁ గలిగినఁ, బాపకృతుల దానిఁ బడటఁ గలుష
నగునె పుణ్యవిధిసమాచరణములఁ గై, సేయ వలయుఁగాక చెలువు మిగుల.

క [1]దురితంబులు దొడరుమహిత, కరణంబున మేలు వడయఁ గాఁ గోరుట భూ
వర దుస్సలిలస్నానా,దరము తెలుఁగు సూవె యెవ్విధంబునఁ దలఁపన్ 481

క సనుదర్శి యై యఖలభూ,తములను దనయట్ల కాఁగఁ దలఁచుచు నెవ్వం
డమలన్యాయపరుం డగు, నమరు లతని వందనీయుఁ డండ్రు నరేంద్రా 482

క ధన మించుకేని ధర్మం,బునఁ బడసినయట్టి దైన భూవర పాత్రం
బున నిడిన నది మహాఫల, జనకం బగు నండ్రు వేదసంవేదిజనుల్. 483

తే మునులఋుణ మధ్యయనమున ననిమిషులఋ
ణంబు క్రతువున నతిథిఋణంబు పూజఁ
దీర్చునది శ్రాద్ధమునఁ బితృదేవతలఋ
ణంబు నరులఋణము [2]రంజనవ్రతమున 484

క నారదపర్వతదేవల, భారద్వాజాదు లైనపరమమునులు ధ
ర్మారంభంబునఁ బడసిరి, గారవ మ ట్లగుట ధర్మకరణము వలయున్ 485

క విను మర్త్యుఁ డగు నసర్త్యం, డనఘా విష్ణుస్తుతిక్రియం దపమున ధ
ర్మనిరూఢి నివి మనంబున, ఘనపరిబోధంబుఁ గూర్పుఁ గావున నధిపా 486

ఆ ఆహితాగ్నిఁ బుఱ్ఱెఁడను శ్రుతి జననియు, జనకుఁడును గురుండు సద్గతియును
దేజమును బలంబు ధృతియును బుద్ధియు, నగ్ని యగుటఁ జేసి యమలచరిత.

తే సుజనసంగతి [3]కర్తవ్య కుజనుఁ డైన, దాన నిర్మలుఁ డయ్యెడుఁగాన వినుము
శూద్రజాతిభూదేవశుశ్రూషఁగాదె,యిహాముఁబరమునుబడయుటమహితవృత్తి

క అనఘా మర్త్యులజీవన, మనిత్య మని యెఱిఁగి సుఖమునప్పుడు దుఃఖం
బున యపుడు ధర్మ మేమఱ, కునికియ యెజ్జాతి కైన నుర వూహింపన్ 489

తే పాప మించుక దొడరినపనియు నెట్టి, ఫలముగలిగిన వల దల్పఫలవిధాయి
యైనపుణ్యమిశ్రితకార్య మాచరించు,నది శివం బగు దాన నిహాముఁ బరము

తే యజ్ఞపరుఁడు రక్షకుఁడు సుపాత్రకుఁడు, విప్రశుశ్రూషకుఁడు గాని విప్రరాజ
వైశ్యశూద్రులు దక్కటివాని నెట్టి, ధర్మములఁ జేసిరేని నధర్మపరుల. 491

ఆ ధర్మలబ్ధ మైనధనము పాలిక యేని, బవఁబళఫలము నిచ్చుఁ బాప [4]వృత్త్యు

1 దురితంబునఁ దొడఁగుమహిత; దురితంబులు దొడరునహిత. 2 సు ఛాన వ తమున. 3 గృ
త్యంబు కుజనుఁ. 4 మత్యు,పార్జితంబు.

పార్థివులం బొకొటి గైన నిష్ఫల మంద్రు, దానశాస్త్రవిదులు మానవేంద్ర. 492

క నృపధర్మవైశ్యధర్మము, లపాపకర్మములు జీవనాభావముపా
లుపడిన బ్రాహ్మణునకు నర,కపాత మగు శూద్రకర్మకర్తృత్వమునన్. 493

క. రాజునకును ధర్మము శ,స్త్రాజీవిక యొకఁడ వైశ్యుఁ డాపద యైనన్
రాజవర మధువు మాంసముఁ, దా జట్టి యిడంగఁ బొందు దౌర్గత్యంబున్ 494

క. జనవర కృషిఁ బశుపాలన,మున నేనియు బ్రదుకు ధర్మముగ నార్యులు శూ
ద్రునకు విధింతురు జీవన, వినాశమున వాని వృత్తి వినిహత గామిన్ 495

సీ. విను తొల్లి ధర్మవర్తనము లసహ్యంబు లైన దానవులు మహాగ్రహమున
నరులయం దెలసిన నరవర వారలు దర్పరోషముల నధర్మవృత్తిఁ
దగిలినఁ గలఁగె వేదములును గ్రతువులు సురలు విషణ్ణు లై పురహరునకు
నంతయు నెఱిఁగింప నతఁడు త్రిశూలంబుఁ బనుప దైత్యావిష్టభావ మడఁచె

తే నది మహామునుల్ మృదునిఁ బ్రజాధిరక్ష
ణమున కై నిల్ప శ్రుతులు జన్మములుఁ దొంటి
చందమునఁ జెల్లె నమరులు సంతసింప
ననఘ నీవును బాలింపు మట్ల ప్రజల 496

క. అని చెప్పి తపము పెంపును, వినుపించుట కిట్టు లనియె విద్యాధరస
న్మునిదేవతాగణంబులు, వినుతతపంబునన మహితవిభవముఁ బొందెన్ 497

చ కమలభవుండు దాఁ దపముకల్మినకాదె సృజించె నెల్లలో
కములను నాదిరాజు లధికం బగు పెంపు వహించు టెల్ల ను
త్తమతప మాచరించుటన తద్దయుసౌఖ్యకరంబు లైనభో
జ్యములును గంధమాల్యములు శయ్యలు భవ్యతపఃప్రభూతముల్ 498

తే దారధనమిత్రపుత్రకాద్యంబు లగుఁ,దార్థములసంగమునఁ జిత్తమలంతఁబొంది
వినివినప్పుడు నిర్మలవిపులతపము, గారణం బగు నుపశాంతికలిమి కనఘ 499

క విను లోభము సంతోషం,బును దుఃఖసుఖప్రదములు పురుషున కవి సం
జనితము లగుట తపము లే, కునికిని గలుగుటను జూవె యుర్వీనాథా 500

తే అనఘ సుఖదుఃఖములు వచ్చినపుడు మదవి
షాదములు లేక సంప్రాప్తసముపభోగ
రతుఁడు నప్రాప్యవాంఛానిరాసకుండు
నగుట సాంతపోరూప మంద్రు బుధులు 501

క. వరధర్మము నర్థంబును, సరసం బగువిషయసుఖము సద్గతియుఁ దపః
పరిపాకమునన కలుగుఁగా, నరునకుఁ దత్తద్విథాత్త నైపుణుఁ డైనన్. 502

వ. అనిన విని జనకుండు వర్ణంబులయుత్కర్షాపకర్షత్వంబులకు మూలం బెయ్యది

దానిని దాన పుత్త్రుం డై జన్మించు నం ద్రదియు [1]విసుళయం బగుట నెఱిం
గింపవే యనుటయుం బరాశరుం డతని కి ట్లనియె 503

తే పద్మభవముఖబాహూరుపాదసంభ,వములు గాన భూసురరాజవైశ్యశూద్ర
భావములు తారతమ్యసంప్రా ప్తినొందె, జననదేశగుణంబుల మనుజనాథ 504

క తాన సుతుఁ డగుట దెలియం,గా నగు మును లాత్మవీర్యకలనం బెచ్చో
నైనం జేయఁగ మునిభా,వానూనత ఋశ్యశృంగుఁ డాదిగఁ గనుటన్ 505

ఆ అనిన జనకుఁ డిట్టు లను వినినవి యైన, వలయుఁ దెలియ వినఁగ వర్ణధర్మ
సమితిఁ గలవిశేషసాధారణత్వంబు, లేర్పరించి చెప్పవే మునీంద్ర 506

వ అనుటయుఁ బరాశరుం డిట్టు లనియె 507

సీ వినుము ప్రతిగ్రహంబును యాజనంబును నధ్యాపనమును ధరామరులకుఁ
బ్రజరక్ష నృపునకుఁ [2]బశుపాలనము గృషి వాణిజ్యమును నివి వణిజులకును
శూద్రజనులకు శుశ్రూషయు శ్రుతులు విశేషధర్మములుగఁ జెప్పు సత్య
శౌచంబులును నహింసయు ననసూయయు శ్రాద్ధంబు నతిథిపూజనము నాత్మ

తే దారపరతయు సర్వసాధారణంబు, లనఘ వీనను నిజవృత్తులను సమస్త
జాతులును నిహపరసౌఖ్యసంపదలకు, నాస్పదము లగు నింద్యంబు లన్యవిధులు.

క భూవర నాకుం జూడం,గా విష్ణుఁడు దైవ మట్లు గావున నతనిన్
భావించు టెల్లవారికిఁ, గావించును మోక్షమయసుఖము [3]పెన్నింటన్. 509

క అనిన విని జనకభూవిభుఁ, డనఘ యహింసనము లైనయవి యెయ్యవి య
ప్పను లెఱుఁగఁ జెప్పవే నా, కనుడు నతని కిట్టు లనియె నమ్ముని యధిపా 510

జనకునకుఁ బరాశరముని వివరించినహింసాహింసలప్రకారము.

ఆ శమము దమము లేమిజనులకు హింస నొం,నర్చుఁ గాన ధరణినాథ విను మ
హింస శమదమములు హృదయంబునకు నెప్డు,నలవడంగఁ జేత యండ్రుబుధులు.

వ అని చెప్పి వెండియుం బరాశరమునీశ్వరుం డి ట్లనియె 512

క. దురమున జయము గొనుటకై,నరపతులకు వలయు హింసనం బెట్లును ద
త్పరిహారణస్థానములును, ధరణీశ్వర కలవు సెప్పెదను విను వానిన్. 513

క. పడినం గాతినఁ గైదువు, వడినను వాహనము వడినఁ బార్థివముఖ్యా
పొడువఁ దగదు శత్రుని నెయ్యెడల నహింసనముఁ బోల వేసుకృతములున్.

క న్యాయమున సంగరంబుం, జేయఁగ శస్త్రాగ్ని దన్నుఁ జెందిన దానం
గాయంబు విడుచుపురుషుఁడు, వే యేటికి మోక్షలక్ష్మివిభుఁ డగు నధిపా 515

క. తనతోఁ దుల్యుం డైనను, మనుజాధిప యధికబలసమగ్రత్వము గ
ల్గిన నని శత్రుని వధియిం,చిన నరపతి పుణ్యలోకసిద్ధిం బొందున్. 516

వ. అని మఱియును 517

1 [illegible]. 2 [illegible]. 3 [illegible] ; [illegible].

క. భూతంబులు నింద్రియసం,భూతము సత్త్వాదిగుణనికాయముఁ గాయం
బై తోఁచు నుతిఁగినను ధ,ర్మేతరకృత్యములు సేయునే నరుఁ డనఘా 518
క జాతుఁడు మృతుఁ డగుట ధ్రువము, భూతోల్లాసము లనిత్యములు విను సద్యశ
పాతి యగుశరీరంబున, కై తొలఁగునె ధర్మకథము నార్యం దనఘా 519
తే ఉత్తరాయణమును సంగరోత్సవాది
కారణంబులుఁ గలుగు సత్కర్మపరుని
మరణమునకు దుష్కాలంబు గరళరజ్జు
జలముఖములుఁ బాటిలు దుష్టచరితుమృతికి 520
క మానవులకుఁ దలఁపఁగ న,జ్ఞానమునట్టిపగ లే దసంగతకృత్యా
ధీనుం డై రూపు సెడును, దానం గావున సుదాత్తధర్మవిధిజ్ఞా 521
క మానుషజన్మము మే లతి, హీనపుజాతిని జనించె నేనియు నన్యం
బై నజననంబుకంటెను, దాన సుగతి వడయ నగుటఁ దత్త్వప్రవణా 522
క దానములఁ బుణ్యతీర్థ,స్నానంబుల నతిథిపూజనంబులను ఫలా
దాననిరతుండు గాకి, మానుష్యము గారవించు మతి నిత్యుఁ డగున్ 523
వ అనిన విని జనకజనేశ్వరుండు పరాశరమునీశ్వరునితో మే లెయ్యది పరమగతి
యెయ్యది కృతం బైన నెద్దానికి నాశంబులే కుండు నెఱింగింపవే యనవుడు
నమ్మహీపతి కమ్మహాత్ముం డి ట్లనియె. 524
ఆ అరయ మే లసంగ మంచితజ్ఞానంబు, పరమగతి మహాతపంబు చేటు
లేనికృత్య మిట్లు గా నెఱుంగుట సర్వ, వేదవాక్యతత్త్వవిత్త్వ మనఘ 525
వ. అని చెప్పి వెండియు 526
క విను సుమతి విషయముల నం,దునికి గలిగెనేనిఁ బొందఁ డుదకంబులఁ బొం
దనిబిసరుహపత్త్రముచా, ద్పున నది విజ్ఞానఫలము భూపవరేణ్యా 527
తే అనఘ మూఢాత్మచిత్తంబునందు విషయ,జాల మత్యంతగాఢసంసక్తి నొందు
లక్కరసము దండాదులఁ జిక్కఁబట్టు, చందమున దీనిఁ గనుట ప్రశాంతికరము 528
క ఇనరుచిఁ బాషాణము ర,శ్మినిరూఢం బైనయట్ల చిత్తము సద్భా
వనమున సదాత్మకం బగు, ననామయస్థితికి మూల మది మనుజేంద్రా 529
క. ఆరయఁ గదళీగర్భా,సారము సంసార మిట్టిచంద మెఱిఁగినం
జేరవు జననమరణములు, గారించును దీనిభంగిఁ గానక యున్నన్ 530
క ఒరులపనికిఁగా నిజహిత, విరహితుఁ డగునట్లుగాదె వివిధేంద్రియకా
ర్యరతుం డై యాత్మసము,ద్ధరణంబును జేయ కునికి ధరణీనాథా. 531
క. తనగృహమున నభ్యాసం,బున మెలఁగెడునందుచందమున సంసారం
బునఁ దిరుగుమూఢుఁ డెఱుఁగఁడు, వినుతం బగుమోక్షపదము విమలవివేకా.
క. వినుము మృణాళంబున నం,టినరొంపి జలంబులం గడిగినను విడఁబా

సినక్రియ విమలజ్ఞానం,బున సంసారంబు వాయుఁ బురుష నరేంద్రా 533

క నరనాయక శిశ్నోదర, పరాయణుం డగుచు నొందు పరికింపనిదు
ర్నరుఁ డెలుకఁబిల్లి వోదివిన,పరుసున జర వోదువ ముక్కిఁ బడయక పొలియున్

తే క్రేఁగు [1]పెద్దైన నోడ వారిధిఁ దరింప, లేనిభంగి మనోభవాలీఢవృత్తి
యగుచు నుండుజీవుండు భవాబ్ధి యుత్తరింప లేఁ డిది నిజము గరిష్ఠచరిత

క పడియెడుదుఃఖము లరయం, గడుఁ బెక్కల్పములు గనుసుఖంబును వీనం
బడయఁగ నగుమే లెయ్యది, [2]విడుప యురవు శుభముపొందు విద్యాప్రవణా

క మిత్రులు భార్యలు భ్రాతలుఁ, బుత్రులు నిజకార్యపరులు బోధము సుమ్మా
త్మత్రాణమునకు మూలము, ధాత్రీపతివర్య యెవ్విధంబునఁ జూడన్ 537

ఆ ధీరుఁడై యభేదదృష్టియ పాటించు, చుండు నట్టిపురుషు నొక్కమాటు
విడువ దర్కునంశువిభవంబు చాడ్పున, బోధలక్ష్మి వెంపు భూపవర్య 538

క అని యిట్లు పెక్కుభంగుల, మునివరుఁడు పరాశరుం డమోఘప్రజ్ఞా
ఘనత యొలయుఁగఁ జెప్పిన, జనకుఁడు ముద మందె భరతసంతతివర్యా 539

హంసగీత

సీ అనిన ధర్మసుతుండు హర్షమ్ము దనదుచిత్తమున నిండార శాంతనవుతోడ
దమమును సత్యంబు క్షమయును నెల్లెడ వినుతింపఁబడు నార్యజనులచేత
నవి యెంత లెస్సలే యనవుడు నతనికి నతఁ డిట్టు లను విను హంసగీత
యది యుత్తరం బగు నధిప నీప్రశ్నంబునకు దాని జెప్పెద నలినభవుఁడు

తే పసిఁడిరాయంచయై కేళిఁ జరత నొంది, తిరుగ నొక్కెడ సాధ్యు లద్దేవుఁ గాంచి
పక్షివర నీవు విద్యలఁ బ్రౌఢుఁ డగుట, నెప్పుఁగా విందు మాశ్రయించెదమునిన్ను

వ ఏము సాధ్యుల మని పలికి సవినయంబుగా ని ట్లనిరి 541

తే ఉత్తమం బెద్ది నీచిత్తమున కయయు నెందుఁ, బురుషుఁ డెయ్యది గల్గిన బొందునఖిల
కర్మబంధమోక్షము నట్టిధర్మ మెఱుఁగఁ, జెప్ప వె కరుణాలత చిగురులొత్త 542

వ అని యడిగిన నాదరించి యయ్యంచ వారల కి ట్లనియె 543

క క్షమయును దమమును సత్యము, నమేయమహిమాస్పదంబు లన విందుము ధ
ర్మములం దెల్లను నభివర్ణ్యము లవి హృద్గ్రంథిభేదనప్రౌఢంబుల్ 544

వ అని చెప్పి వెండియు 545

క పరమర్మ[3]భేదులును నయ, విరహితములు ధర్మకార్యవిముఖంబులు ని
ష్ఠురములు నగుమాటలు సత్పురుషుం డాడఁ డవి సత్యములు గా కునికిన్ 546

క జనములు దను నవమానించిన నిందించినను మాఱు సేయక సైరిం
చినశాంతాత్ముఁడు వారల, ముసుచేసినయట్టిసుకృతముల వాఁచికొనున్ 547

1 పెద్దైన. 2 విడువఁబడయుటను శుభముఁబొందు. 3 భేదులును నయు.

క కీడాడిన మేలాడుచుఁ, దాడన మొనరించి రేని దరహాసముతో
నీడం బోదును గ్రోధో, త్పీడ వొరయ దెప్పుడును మదీయహృదయమున్
తే వేదసారంబు సత్యంబు వినుఁడు సత్య, సారమూర్తి దమము దమసారమనఘు
లార మోక్షము మీపరిపాటి గారవమున, నాదరించుజనంబుల కందు ముక్తి 549
క దమమునఁ గర్మేంద్రియముల, శమియింపఁగఁ జేత యది నిసర్గగుణం బై
రమియించు నెప్పురుషుచి, త్తము దాన నతండు సర్వధర్మకరుఁ డగున్ 550
క ఆకటఁ గఘములఁ ద్రాచును, పాతకములు వాయ మొగులు వాసిన సంప్ర
ద్యోతితుఁ డగునమృతాంశుని, భాతి వెలుఁగు నాత్మ మోక్షపద మది సుండీ.
క. మనసును వాక్కును రతిం, బనుపడు నెవ్వనికి శ్రుతితపస్త్యాగము లా
తనిచేతిలోని వగు నని, మునిజనములచేత విందుము నిరంతరమున్. 552
క పలుకు వడినతనిఁ ద్రాపం,బులు విడుచుం బలికినతనిఁ బొందును ద్రాపం
బులు నొరుపాపము దనపై, నొలయింపఁగ నేల నింద యుడిగినఁ గాదే 553
క కుపితుఁ డగువాని వ్రతమును, జపమును దేవార్చనంబు శ్రాద్ధక్రియయుం
దపమును దానము యజనము,నపగతములు గాఁగఁ జేయు నంతకుఁ డలుకన్
చ పలుకక యుండుకంటెఁ దగఁ బల్కుట మేలు వినుండు సత్యముం
బలుకుట ధర్మమార్గమునఁ బల్కుట సర్వజనప్రియంబుగాఁ
బలుకుట మొాలి నెక్కు డగుభంగులు వీని నెఱింగి యొండుమైఁ
బలుకక నాల్గుచందములఁ బల్కఁగ మెత్తురు వాని దేవతల్. 555
క సత్యక్షమాదమంబులు, నిత్యపదంబునకు నెక్కు నిచ్చెన యవి సం
గత్యనుగతములు సత్పాం,గత్యం బటు గాన ముఖ్యకార్యము సుండీ 556
వ అని సత్యక్షమాదమప్రకారవిషయంబు లైనవాక్యంబులు సెప్పిన విని కృతార్థు
లై సాధ్యులు సంతోషించి వెండియు హంసంబున కిట్లనిరి 557
క ఏమిట లోకం బావృత, మేమిటఁ దా వెలుఁగ కుండు నేమిట మిత్ర
స్తోమంబు విడుచుఁ దనుఁ గా, దేమిట మోక్షంబు మాకు నెఱిఁగింపు దయన్.
వ అనుటయు 559
ఉ ఆనతవైరి యిట్టు లను హంసము వారలతోడ లోక మ
జ్ఞానముచేత నావృతము సంభృతమత్సరుఁ డైన వే ఱగుం
దాను బ్రకాశసంపదకుఁ దగ విడుచుం దెగి మిత్రకోటి లో
భానుగతిఁ విమోక్షపద మందదు సంగముకల్మి నెమ్మెయిన్. 560
వ. అనిన వారు మరాళంబున కిట్లనిరి. 561
క. ఎవ్వఁడు రమించు నొక్కఁడ, యెవ్వఁడు పెక్కండ్రఁ బ్రీతి నెసఁగఁగఁ జేయుఁ
నివ్వటిలు నెవ్వనికి బల, మెవ్వఁడు కలహంబు [1]వెంట కింతయుఁ బొలఁగున్.

1 క్షట్టి కింతయు కొలఁగున్.

వ. అని యడిగిన హంస యి ట్లనియె 563

క. ప్రాజ్ఞుఁడు రమించు నొక్కఁడ, ప్రాజ్ఞుఁడు పెక్కండ్రఁ బ్రీతిఁబరఁగఁగఁ జేయుం
బ్రాజ్ఞుఁడు బలవంతుండగుఁ, బ్రాజ్ఞుఁడు [1]కలహమునఁ దొట్టుపడక తొలంగున్

వ అని చెప్పినరాయంచతో సాధ్యు లి ట్లనిరి 565

తే విప్రుఁ డేమిట దేవత్వవిభవ మొందు, నేమికతమున సాధుత్వ మెసక మెసఁగు
నతని కెద్ది యసాధుత్వమావహించు, మానుషుండగు నెద్దాన మహితమూర్తి

చ. అనుటయు హంస మిట్టు లను నధ్యయనంబున దేవభావముం
గను వ్రతవృత్తిసాధు వనఁగాఁ జరియించు జనం బసాధు నాఁ
జనుఁ బరివాదశీలమున శౌచవిహీనత మృత్యుభీతి వాం
దిన మదిలోన నెక్కొనిన దీనత విప్రుఁడు మానుషుం డగున్ • 567

క అని పలికి సాధ్యులకుఁ దన, తనువిభవము సూపి సమ్మదంబున వారల్
దనుఁ గొలువ నిజనివాసం, బున కేఁగె నజుండు నగవు మొగమున నెఱయన్.

వ అని చెప్పి భీష్ముండు 569

ఉ సాదరవృత్తిసాధ్యులఁ బ్రహర్షసమేతులఁ జేయఁ బూని సం
వాదము సేసి దేవమునివంద్యుఁ డజుం డిది సేయు నాయురు
త్పాదన మిచ్చు సంతతశుభంబులు గీర్తి యొనర్చుఁ బుత్రపౌ
త్రోదయ మావహించు భరతోత్తమతే వినినం బఠించినన్ 570

వ అనిన విని ధర్మనందనుండు శంతనునందనుతో సాంఖ్యయోగంబుల తారత
మ్యంబులుం దత్స్వరూపంబులు నెఱింగింపవే యనుటయు నమ్మహీపతికి నమ్మ
హాత్ముం డి ట్లనియె 571

భీష్ముఁడు ధర్మజునకు యోగతంత్రప్రకారము చెప్పుట.

క తెలుపుదురు సాంఖ్యులును యో, గులుఁ దమతమ తెఱఁగు మేలగుట కారణసం
కలితముగ నాకుఁ జూడఁగ, నలఘుగుణా యొక్కరూప యయ్యిరు దెఱఁగున్.

క ప్రత్యక్షహేతువాదులు, సత్యపరా యోగపరులు సాంఖ్యులు శాస్త్రా
ర్థాత్యంతనైపుణులు సద్గత్యాకలనంబు సరియ తదుభయమునకున్ 573

క ఆ తెరువులు రెంటికి వే, త్రై తోఁచుట దర్శనంబునంద నరేంద్రా
భూతహితము సద్వ్రతచ, ర్యాతిశయము శౌచమును నియతకృత్యంబుల్ 574

వ అనిన విని యుధిష్ఠిరుండు భూతదయయును సద్వ్రతధారణంబును శౌచంబును
దుల్యంబు లై సాంఖ్యయోగంబులకు దర్శనంబు వేఱగుట యెట్లు వివరింపవే
యనుటయు నన్నరదేవునకు దేవవ్రతుం డి ట్లనియె 575

క. యోగులకు యోగబలమున, రాగము మోహంబునుం జిరస్నేహముఁ గా
మాగమముఁ గ్రోధము గుణా, యోగము వరుసఁ జెడఁ బాప మన్న తిరయొలయున్.

1 కలహంబుతోడ్డఁబడక; కలహంబుతో డిగుడక.

చ. ఘనఝషము౯ సముద్ధతమృగంబును జాలము ద్రచ్చి వాగురా
వినిహతిఁ జేసి యిష్టపదవిం జనుచాడ్పున యోగతంత్రరో
ధన మగులోభజాతదురితవ్రజముం బెడఁబాచి సత్పథం
బునఁ జరియించు యోగి సుఖమూర్తిత సుస్థితగా వహించుచున్. 577

ఆ. యోగబలము లేనియొకభంగి యోగి బల్, ద్రోఁపు లేనిమీను నేపులేని
మృగము వలయు నురియుఁ దెగిపోవనుఱకంగ, లేనియట్ల భవములోన నడఁగు

ఆ. అల్పమైనయగ్ని యడఁగు నింధనములు, మీఁద వైవ బలము మిగుల లేని
యోగ మట్లు తనకు [1]నురునట్టిదానన, సాద మొందు సకలజనమనోజ్ఞ 579

ఆ. ఇద్ధమైనయగ్ని యింధనసంపద, నతిశయిల్లునట్టు లధికబలస
మగ్రసార యోగమహిమయు నంతంత, కగ్గలించు వ్రతము లగ్గలింప 580

క. స్రోతోవేగము పటుగతి, వీతబలుం డిగుచునట్ల విషయము లీడ్చుం
జేతోబలసంభృతయో, గాతిశయుఁడు గానివాని నంచితచరితా 581

క. నదిరయము వారణేంద్రుఁడు, గుదియించినయట్లపోలెఁ గురువర దైన్యా
స్పద మగువిషయోల్లాసముఁ, గుదియించును యోగసిద్ధిగురుహృద్బలుఁడున్

తే. కుపితుఁ డగునంతకుండును గ్రోధఘోర
మృత్యువునునైన నియమసమృద్ధయోగ
బలునిదెస వోవఁ జాల రప్రతిహతముగ
నెందుఁ జరియించు నతఁడు నరేంద్రముఖ్య 583

క. భోగంబుఁ దపముఁ బోరిఁబోరి, రాగవిరాగతల హృదయరంగమునకుఁ గే
లీగతులఁ [2]దెచ్చి యార్చుచు, యోగి యనుభవించుఁదగిలియుండం డెందున్

క. జగతీవర యోగస్థూ, లగతులు సెప్పితి వినం గలదు సూక్ష్మవిధం
బగుమార్గప్రచయము ద, న్నిగదన మవధానమున వినిన మతి దేలున్ 585

క. ఏమిగతి లక్ష్యభేదముఁ, దా మేలుగఁ జేయు ధన్వి దత్పరుఁ డై యో
గామలచిత్తుఁడు మోక్షం, బామెయి సాధించువాఁ డహంకృతిదూరా 586

ఆ. నేతికుండ మోచియే తెలివున నోబ, నాలు వ్రాఁకునైపుణంబు గలుగు
పురుషునట్ల యోగపరిణతుండును నాత్మ, నేమఱక విముక్తి కెక్కవలయు 587

తే. రథికునకుఁ గలమరికి సారథియుఁ గర్ణ, ధారుఁడునుబోలె నాత్మకుఁదాను సుపథ
వర్తనైకవిధాయి గావలయు యోగ, ధారణానిశ్చలుం డగుధీరుఁ డధిప 588

క. శిరమును నాభియుహృదయము, నురమునుగర్ణములుఁబార్శ్వయుగళమునాత్మా
దరణీయస్థానము ల, య్యిరవులఁ గను యోగి యాత్మ నిభపురనాథా 589

వ. అనిన నజాతశత్రుం డాపగాపుత్రునితో ని ట్లనియె 590

తే. యోగియొట్టియాహారంబు లుడుగవలయు, నాతఁ డెట్టిభోజ్యంబులనుభవించి

1 నురనట్టిదాన న, సాధ్యమొందు. 2 తెచ్చి.

బలము వదలయువా డిది నాకుఁ దెలియఁ జెప్పు,వే జన స్తవనీయసమిద్ధబుద్ధి

సీ అనవుడు నతనితో నతఁడు సుస్నిగ్ధంబు లైనయాహారముల్ మానువాఁడు
యోగి నీరసముల నుదకంబులను జాల నాఁకలి వుచ్చుచు నవియు నుదర
మధికపూర్ణం బగునట్లుగాఁ గొనక వర్తించుట బలము వర్ధింపఁ జేయు
నని చెప్పి వెండియు ననుఁగామమును గ్రోధమును నిద్రయును దృష్ణయును భయంబు

తే రతియు నరతియుఁ బవనంబు గతియును డిపి,ధారణానిశ్చలుండయి తన్నుఁ దాన
కనుచు నుండెడు యోగి దుర్గంపుఁ జోటు, వెడల నరిగి సుఖస్థానవిభవ మొందు

క జనవర యసిధారావ్రత, మనఁ దగియెడు ధారణానియతి పనుపడు నె
వ్వనిచిత్తంబున నా యోగనిరూఢున కరిది యైనకార్యముఁ గలదే 593

క యోగనిరూఢుఁడు సంగత్యాగానందైకరతుఁ డతనికి జననసం
యోగము మృతిదైన్యంబును, భోగాభోగసుఖదుఃఖములు లే వధిపా 594

క అతనికి సరిత్సముద్ర, క్షితిభృద్ద్వీపములు గేలికిం బట్టులు దా
మతిఁ దలఁచెనేని బలశాంతత నున్నను గుడియు గుహాయుఁ దగుమందిరముల్

క విముఖుం దగుటయు గీడులు, దమయంతన చెందు జనులఁ దా వారలకున్
సుముఖుం దగుటఁయు శుభములు, సమకూరును శివునియట్ల చరితము లెల్లన్

వ అని చెప్పి వెండియు 597

తే యోగతంత్రంబు సకలశాస్త్రోదితంబు,విను విశేషించి లోకైకవిభుఁడు సెప్పె
దీని నారాయణుఁడు మునిమాననీయ, మిది మనంబునఁ దెలిసికొ మ్మిద్ధచరిత

వ అనిన విని ధర్మతనయుండు యోగతంత్రప్రకారంబు భవత్ప్రసాదంబునం
బ్రబుద్ధం బయ్యె సాంఖ్యస్వరూపం బెట్టిది యెఱింగింపవే యని యడిగిన నతనికి
దేవవ్రతుం డిట్లనుఁ గపిలాదిమహామునిదర్శితం బైనమార్గంబున వివరించెద

—— భీష్ముఁడు ధర్మజునకు సాంఖ్యస్వరూపనిరూపణంబు సేయుట ——

సీ వినుము దృఢజ్ఞానమున విషయంబులభంగి లెస్సగ నారయంగ వలయు
నవియుఁ దిర్యఙ్మనుష్యామరపితృసిద్ధగరుడగంధర్వకిన్నరులయందు
వేఱచందంబు లై విలసిల్లు శ్రుతివాక్యదృష్టంబు లగు [1]దానఁ దెలియ నరయు
పరిచయంబున భేదపరబోధ మేమిటి కనరాదు తోఁచినయప్పు డవియు

తే దురితకరముల యనివానిఁ దొడరకుండ,వలదొ[2] లిస్సగ నెఱిఁగినవచ్చుఁ దొలఁగ
నేమఱిమి దక్కు నొం డొకండేల చోర,జనులఁ బెట్లంగ నడుచుట కనఘచరిత

చ తలఁపఁగ నాయు వింతియ కదా యని సౌఖ్యము దుఃఖముం బొరిం
గలుగవె కాలవృత్తి నని కర్మము లిట్లని వేదచోదనం
బులబహుభంగు లిట్టి వని బుద్ధికి సత్త్వరజస్తమోగుణం
బులకుఁ బ్రవర్తనంబు లివి పొమ్మని కాంచుట చాల మే లగున్ 601

1 దానఁ, దానిఁ, దాను - తెలియు నరయు, తెలియ నరయు 2 తొలఁగ

సీ ఇంద్రియార్థంబుల నేనింట నైదింద్రియములును గోష్ఠంబునందు వహ్ని
పవనుండు బయలను భావకునందుఁ దోయములును భూమిదోయముల బలమ
గౌశికునందును గ్రాంతి యుపేంద్రునియందును నర్థంబునందు లోభ
మును దమస్సునబుద్ధియును రజస్సునఁదమస్సునుస త్త్వమున రజస్సును గరంబు
ఆ దగులు స త్త్వ మాత్మఁ దగులు నాత్ముండు నా
రాయణుఁడు మహేశుఁ డనఁగఁ బరఁగు
పరముఁ దగులు నతఁడు పరము మోక్షంబునఁ
దగులు మోక్ష మెందుఁ దగుల దధిప 602
క ప్రకృతి వికారము,లకు నాశ్రయ మాత్మ యిది నెలవు విను మాత్ముం
డకుటిలతేజోరూపతఁ, బ్రకృతియు వికృతియును గాక ప్రస్ఫురితుఁ డగున్.
తే ఆత్మునకు రెండు రూపంబు లనఘ కలవు, విషయసంగతి నొక్కటి వి స్తరిల్లుఁ
దదుపభోగంబు లేకమధ్యస్థభావ, మొందియొక్కఁడు వెలుఁగుచునుండుఁజూవె
క. పవనం బేకము ప్రాణా,దివిభేదము లైదు విను తదీయంబులు వా
నివిధంబు లరయ నిశ్చల, మవు నది యాసుకృత మంతరాత్మునిఁ జూపున్ 605
క విను గర్భవాసదుఃఖం,బును జన్మవ్యథయు బాల్యము విమూఢత్వం
బును రాగక్లేశజరా,జనితకృపణతలును జూపు సంగముఁ బాపున్ 606
ఉ చెందుచు నుండుఁ బుణ్యములు నేసి సురత్వము మధ్యకర్ముఁ డై
యొందు నరత్వముం దురితయోగమునం బశుకీటభావముం
బొందు సుఖంబు దుఃఖమును బొందఁగ జీవుఁడు దీనిభేదశ
క్తిం దెలియంగ నేర్చినమతిం గలయాతఁడు గోరు మోక్షమున్ 607
క క్షయవృద్ధులఁ జంద్రుఁడు న,స్థియు లోనుగఁ బొందుచుండఁ దెలియఁడు బంధు
క్షయమునకు వగచు నజ్ఞుం,డయమహితా దీని నెఱుఁగు టమలతఁ దెచ్చున్
క తనదేహముదోషములం, [1]గని వేవురలో నొకండు గలుగు విముక్తిం
గనుపని కుద్యోగించుట, కనఘా పెక్కండ్రు లే రహంకృతికతనన్ 609
వ అనిన విని యుధిష్ఠిరుండు దేహదోషంబు లెవ్వి యెఱింగింపవే యనుటయు నని
మిషనదీనందనుం డతని కి ట్లనియె 610
క విను కామముఁ గ్రోధము భయ,మును నిద్రయు నిశ్వసనము భూవర దేహం
బునఁ గలదోషము లీయై,దును బాపెడితెఱఁగు సెప్పెదం దెలియంగన్ 611
సీ. క్షమ క్రోధమునకు సంకల్పవర్జనము గామమునకు నప్రమాదము భయంబు
నకు సత్వసంసేవనము నిద్రకును లఘుభోజిత నిశ్వాసమునకు వైరు
లని చెప్పి వెండియు నను నసేకము లగుదోషముల్ దొలఁగంగఁ ద్రోచువెరవు
లును బెక్కులవి గనికొను వివేకము గలపురుషుండు దన్మార్గపరిచయమున

1 గనుఁగొన వేవురఁ బొకఁడు గలుగు.

తే. విష్ణుమాయను దోఁచునీవిష్టపములు, భి త్తిచిత్రంబువిధమున ఫేనభంగి
బుద్బుదాకృతిగాఁగను బుధుఁడు దీని, సరకు సేయక మోక్షంబుకెరువు వెదకు.

ఆత్మ పరమపదంబుఁ బ్రాపించుప్రకారము.

వ. ఇది సాంఖ్యప్రకారంబు బహిస్స్పర్శంబులు దపోదండంబునం దొలంగఁ జడిసి యానపాత్రరూపంబుగా దీని నవలంబించినయార్యుండు ప్రజ్ఞాకర్ణధార సామర్థ్యంబున దుఃఖోదకంబును వ్యాధిమృత్యుమహాగ్రాహంబును భయఘోర గంబును హింసావేగంబును రాగపంకంబును దృష్ణా[1]వర్తంబును నానాప్రీతి రత్నంబును సత్యతీరంబును నగుసంసారసాగరంబు నుత్తరించు నాసుకృతి నట సూర్యుండు దనరశ్ములవహించి నదపుష్పద్మతంతుసన్నిభం బైనమార్గంబు ప్రవేశించి చనంజన సూక్ష్ముండును శీతలుండును సుగంధియు సుఖస్పర్శుండును సప్తమారుతశ్రేష్ఠుండును నగుపవనుం డెదుర్కొని నభగపరమగతిం జేర్చు నభంబు రజగపరమగతిని రజస్సు సత్త్వపరమగతిని సత్త్వంబు నారాయణుని నారాయణుండు పరమంబునం జేర్ప నందుం గలసి తన్మయుండై యమృతత్వ నిత్యుం డగు నని చెప్పిన విని పాండవాగ్రజుం డట్లమృతస్వరూపశాశ్వతుం డగు నమ్మహాత్ముండు దనపూర్వవృత్తంబు దలంచునో తలంప కుండునో దాని నిశ్చయం బతిగహనంబు మోక్షంబు దలంచి పరమజ్ఞానమగ్నుం డగుటం బురుషున కెద్ది దశయో యనువితర్కంబున నవి ప్రవృత్తిధర్మంబునకంటె మే లన రాకున్నది యీరెండుదెఱంగులుం దెలుప నీవ కాక యీలోకంబున నొరులు గలరే యనుటయు నజ్జనపతికి జాహ్నవీనందనుం డిట్లనియె 613

క. అడిగితి లెస్సఁగఁ బ్రశ్నము, గడుసంకట మెట్టిరియొఱుక గలవారలు నె
ప్పుడు సంశయించుచోటిది, దడయక యుత్తరము సెప్పెదం దేటపడన్ 614

వ. కపిలదర్శనవిదు లగుమునీంద్రులపరమమతం బిది యవహితుండ వై యాకర్ణిం పుము 615

సీ. పురుషుని నింద్రియంబు లెఱుంగ వవి మనస్థ్సములుగావున మనస్సంగమమునఁ
గను వాని నతఁడు ముక్తత్వంబు లేనియప్పుడుఁ గల్గినను నది పురుషునందు
సమమ నిర్విషభుజంగము లట్ల నిశ్చేష్ట నున్నయింద్రియములఁ గన్నఁ గాన
కున్నను నేమి యయ్యుదితవిజ్ఞానామృతస్వరూపునకు నాతండు దొఱఁగఁ

తే. గాష్ఠకుడ్యకుసూలాదికములచంద, మొందు నట్లుగాకయు నింద్రియోత్కరంబు
శరధి ఫేననిభం బయి విరియు నవ్వి,భూతి యీశ్వరు లెఱఁ గాత్మఁ బొందకున్నె

క. విను మింద్రియసహితముగా, మనుజాధిప బోధపూరమగ్నత్వము గ
ల్గినను దత్సూక్ష్మగతులఁ, గనుఁ బురుషుఁడు గనియు నిర్వికారత నుండున్

తే. భూతములను గుణంబుల బుద్ధి మనసు
నడఁచికొని జీవుఁ డొందు నారాయణునిఁ ద

1 తరంగంబును.

దీయమాహాత్మ్యమున మాననీయపరమ
పదము గనుఁ గాన నిష్పుణ్యపాపుఁ డతఁడు. 618

క. పునరావర్తనరహితుం, డనఘా పరమాత్ముఁ జెందినట్టిపురుషుఁ డ
వ్వినుతావస్థను మోక్షం, బని చెప్పుదు రంతకంటె నధికము గలదే. 619

వ అని చెప్పి వెండియు 620

క గురునివచనంబు లెఱుఁగున, బరమార్థనిరూపణంబు [1]పని నియతిం ద
త్పరుఁ డై నడపం జాలిన, పురుషునిఁ దడయక ప్రశాంతి వొందు నరేంద్రా

చ జనవర సాంఖ్య మిట్టిది ప్రజాపతిపూజ్యము బ్రహ్మభావభా
జనత ఘటింప దీనిసరి సమ్యగుపాయము లెందు లేవు నె
మ్మనమున సంశయింపక సమాహితచిత్తత దీని నూఁదు ని
స్తనుఁ డగు నమ్మహాత్మునకుఁ దాఁ దను వింకిట వేయు నేటికిన్. 622

తే వేదశాస్త్రపురాణసంవేదితంబు, లైనబహువిధసంపరిజ్ఞానములకు
నెల్ల నిది సేరుగడసూవె యేఱులకు స,ముద్రముసుబోలె నుపశాంతిభద్రచిత్త

వ యోగులును సాంఖ్యులును జూచువెరవు లాకర్ణించితి కాదె యిది యిట్లగుటం
జేసి దర్శనభేదంబు గల దంటి నదియును నల్పాంతరం బదియునుం గాక 624

ఆ యోగిచూచుభంగినుర్వీశ సాంఖ్యుండుఁ,జూచుసాంఖ్యుఁ డరయుచొప్పు యోగి
వరుఁడు నరయుఁగానవారిద్దఱును నొక్క, తెరువువారయండ్రు పరమమునులు

క. విను సాంఖ్యమ్మును యోగము, నను[2]వేళ్లల కాని దీనియం దదియును దా
న నిదియుఁ దోఁచుచు నుండుం, గనుఁ దత్త్వవిచారి యొకఁడ కా నీ రెంటిన్

క. ఈతెరువునఁ జరియించుచు, నే లెఱుఁగున నైనఁ దప్పె నేనియుఁ బురుషుం
డాతతనాకసుఖము గనుఁ, దోఁతెంచును మగుడ సద్బుధులవంశమునన్ 627

ఆ మఱియు నిత్తెఱంగు మనసున నెలసిన, వినుతమోక్షలక్ష్మివిభుతఁ గాంచు
నిట్టితెరువు సూప [3]నెవ్వరి కలవి నా,రాయణునకె కాక యమలచరిత 628

వ. నారాయణప్రణీతంబై యతిప్రదర్శకం బైనయిత్తెఱంగుఁ జిత్తంబున నలవ
రింపు మని దేవవ్రతుండు ధర్మనందనునకుం జెప్పె నని యిట్లు వైశంపాయ
నుండు జనమేజయునకుం జెప్పిన నటమీఁద వర్తించినవిశిష్టసల్లాపంబులు
సెప్పవే యని యడుగుటయు. 629

శా లీలాస్వీకృతచక్రశూల వినతాళీరక్షణాలోల దు
శ్శీలస్వాంతవిదూర వేదజలదశ్రేణీమయూరా సమి
త్కేళీఖండితదైత్య నిర్జరగణక్షేమక్రియానిత్య ని
స్త్రైలోక్యత్వనిరంజనాగ్రవిహృతిసంస్థాపకవ్యాహృతీ. 630

1 భంగినియతిఁ. 2 పేళ్ల విశాల. 3 నెవ్వరి కలవు.

క. సురమకుటఘటితరత్న,స్ఫురితచరణ పింఛదామ భుజగాభరణా
కరుణామయదివ్యాంతగ,కరణ జరామరణనోదకపదస్మరణా 631

మాలిని —
జపయజననిషేవ్యాసంగనిర్ముక్తభావ్యా
విపులదురితభేదీ విశ్వలోకప్రమోదీ
యపరిమితవిభూతీ [1]యప్రమాణస్వరితీ
యుపనిషదవగమ్యా [2]యోగభావ్యైకరమ్యా 632

గద్యము ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బైనశ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందుఁ బంచమాశ్వాసము

1 యప్రమాణాప్యశీతీ యప్రమాణాప్యశీతీ. 2 యోగభాష్యైకరమ్యా.

శ్రీ

గణేశశారదాగురుభ్యో నమః

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

శాంతిపర్వము, షష్ఠాశ్వాసము

సంధానప్రౌఢద
యాసంభృతభక్తమోద యఖిలజగద్ర
క్షా [1]సత్త్వవినోద శమా
భ్యాస [2]నిరతనిర్విభేద హరిహరనాథా 1

భీష్ముని ధర్మజుండు ప్రశంసించి యక్షరక్షరంబుల నడుగుట.

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు యోగసాంఖ్యవిదు లక్షరంబు నొంది యానందస్వరూపు లగుదు రని చెప్పిన విని ధర్మతనయుండు దేవవ్రతునితో నీవు పరమజ్ఞాననిధి వని వేదసంవేదు లగువిప్రులు సెప్ప నప్పలుకులును నిన్ను సాంఖ్యయోగప్రవీణు లయినయతులును మునిపతులును వర్ణింప నవ్వచనంబులును నాకర్ణించుచుం బ్రమోదంబునం బొందుచుండుదుము దక్షిణాయనశేషదినంబు లింక నల్పంబు లర్కుండు మకరంబడినం బరమగతిం బ్రాపించెదవు మఱి మే మెవ్వరిచేత వినువారము కురువంశంబునకుం బ్రజ్ఞాఘృత[3]ప్రదీపితం బగుదీపంబుగా వె భవత్తేజంబు నాశ్రయించెద మని తనవారలం గలపికొని పలికి నీవు నిర్దేశించినయక్షరం బనునది యెట్టిది క్షరం బెయ్యది యెఱింగింపవే యనుటయు నతండు వసిష్ఠజనకసంవాదం బనం బరఁగువిశిష్టేతిహాసంబు గలదు దాన నీయడిగినయవియును మఱియు నెఱుంగవలయునట్టివి యనేకార్థంబులును దెలివిపడు విను మని సుప్రసాదభరితుం డై 2

సీ. అనఘు సుఖాసీనుఁ డైనవసిష్ఠసంయమిఁ గాంచి భక్తిఁ బాదముల కెఱఁగి
జనకభూనాథుండు వినయంబుతోడ నుపాసించి మునివర యక్షరం బ
నాది శివం బన నపునరావృత్తిసిద్ధిద మగుచుండు నెయ్యది యెఱుంగఁ
జెప్పవే యనుడు నాశ్రితవత్సలుం డగువమ్మహాత్ముఁడు దెలియంగఁ జెప్పె

---

1 శక్తివినోద. 2 నిరతి నిర్విభేద. 3 స్ఫురితం.

తే. నర్థయాళినిచెప్పిన యత్తెఱంగు, ప్రస్ఫుటంబుగఁ జెప్పెదఁ బాండవాగ్ర
జన్మ నీ కని పలికి యజ్జాహ్నవీసుతుఁ డిట్లను నాననాంభోజ మలర 3

వసిష్ఠజనకరాజసంవాదప్రకారము.

వ. జనకజనేశ్వరు బోధించుటకై వసిష్ఠమునీశ్వరుం డిట్లనియె 4
క. నయనముఖపాణిపాదము, లయమహితా యెందుఁ గలిగి యాద్యంతపరి
క్షయవృద్ధిరహిత మై నిర్ద్వయ మగుతత్త్వంబు నక్షరం బండ్రు బుధుల్ 5
క. క్షర మండ్రు దానివలనను, క్షరియించినతత్త్వములను జనవత్సల య
య్యిరువదినాల్గింటిని దర, తరమ విభాగించి చెప్పెదం దెలియంగన్ 6
తే. అక్షరమువిక్రియాశబలాత్మకత్వ, మొందు నవ్విక్రియకును బేళ్లొలసెఁ బ్రకృతి
యనఁ బ్రధానంబునాఁగ నవ్యక్తమనఁగ, దానఁ బుట్టుమహాన్మతత్త్వమనఘ
తే. విను మహంకార మాతత్త్వమున జనించు,దాన భూతపంచకమునుదద్గుణంబు
లైనశబ్దాదివిషయంబులైదు నింద్రి,యములుఁ బదియును మనసును నావహిల్లు
క. క్షర మయ్యిరువదినాలుగు, నరనాథా యక్షరంబునకు నెయ్యెడలన్
క్షరభావము లే దయ్యక్షరము విలాసములు సూవె క్షరతత్త్వముల్ 9
వ. ఈచతుర్వింశతితత్త్వంబులును విజ్ఞానగోచరంబులు పంచవింశతితమంబై యక్ష
రం బనం బరఁగునిప్పరమతత్త్వంబు విను మవిజ్ఞేయం బవ్యయం బకలంకం
బనామయం బమృతంబు 10
క. జననాథ యక్షరం బెం,దును గ్రీడఁ జరించుఁ ద్రిగుణదోహలపర మై
తనకుఁ బ్రబోధము లేకు,న్నను నానాయోనిగతజననములవెంటన్ 11
క. విను సత్త్వరజస్తమముల, యనుసరణమువలన వివిధ మగుయోనిగణం
బున నెలసినయాతత్త్వము, దనుఁ జూడఁగ లేక యవియ తా నని యుండున్
ఉ. సత్త్వరజస్తమోగుణవశస్థితి నక్షర మర్త్యధర్మసం
గిత్త్వము మధ్యకర్మతయుఁ గిల్బిషకృత్యము నొంది [1]యొంది ది
వ్యత్త్వనరత్వగోమృగఖగాదికతిర్యగనేకహీనజం
తుత్త్వములన్ సుఖంబులును దుఃఖములున్ నరకంబులుం గనున్ 13
క. జనవర శుక్లము లోహిత,మును గృష్ణము నైనవర్ణముల నక్షర మొం
దును సత్త్వరజస్తమముల, యనుసారంబున నవర్ణ మయ్యు వికృత మై 14
క. అగుణం బయ్యును నిమ్మెయిఁ, బ్రగుణతఁ బ్రాపించు నక్షర మహంకార
స్థగుణం బూఁదిన విడిచినఁ, దెగు నన్నియు నిర్వికార[2]దీప్తంబు నగున్. 15
వ. అని చెప్పి వెండియు 16
చ. క్రతువులఁ దీర్థయాత్రలను రాత్ర్యశనంబుల భూమిశయ్యలన్
వ్రతపరినిష్ఠలన్ జడలు వల్కలముల్ వివిధంపుదండముల్

1 యుండి. 2 దీపంబు.

వతతముఁ దాల్చుటకై వచ్చు సంకటపాటునఁ బెట్టు నాద్య ము
చ్యుత మమలంబు దాను దనుఁ జూడక యక్షర మప్రబుద్ధ మై 17
క అమృతము నభవము నజరము,నమలము నగుతన్ను మృతము నాహితభవముఁ
సమధిక జరమును మలసహి,తముఁగా నక్షరము మమతఁ దలఁచు నరేంద్రా 18
ఆ తనకుఁ దాన బంధ మొనరించుకొనియెడు, పాత్తినూలికాయపురుపుభంగి
నగుణమయ్యు సగుణతావాప్తిఁబొందున,క్షరము ప్రకృతిగుణము సంక్రమించి.
ఆ అమలవాయుసేవనము నిర్మలత్వంబు, గలుగఁగాఁ బదాఱుకళలఁ బూర్ణుఁ
డగుసుధాంశుమాడ్కి నక్షర మమలినా,ఖండ శాంతిబోధఘనత వెలుఁగు 20
వ అనిన విని జనకుం డమ్మునీశ్వరున కి ట్లనియె 21
క వనితకుఁ బురుషునకుం దన, తనయంతన రూ పొకం డొదవఁ జేయఁగ వి
న్ననువు గలుగ దొండొరువుల, నెనయుటఁ గాని శ్రుతిమతమునిట్ల మహాత్మా
క వనితగుణంబులు చర్మం,బును మాంసము శోణితంబుఁ బురుషగుణతలిఁ
విను మజ్జాస్థిస్నాయువు, లనఘతపోవిభవ యిట్ల యని శ్రుతి సెప్పున్ 23
వ ఇది తిర్యఙ్మనుష్యాదు లైనసకలయోనులయందును జన్యంబు లావహిల్లెడి
తెఱంగు 24
క నరనారీసంబంధము, వరుసగదా పురుషునకును బ్రకృతికి నన్యో
న్యరమణ మది సర్వజనన, కర మిట్టుల శ్రుతులు సెప్పఁ గారుణ్యనిధీ 25
క వినుము ప్రకృతిపురుషులభం,గి నిరూపింపంగ ముక్తికిని మార్గంబుం
గను పెరవు లేక యున్నది, మునినాయక యెఱుఁగఁ జెప్పు మోక్షపదంబున్ 26
క. అనుపమ మజర మతీంద్రియ, మనామయ మనంత మమల మన వెలుఁగు నొకం
డని వేదశాస్త్రములచే, విని యుండుదు దానిఁ దెలుపవే కృప నాకున్. 27
వ. అని వేఁడిన నమ్మునివరుండు సాదరంబుగా నతని కి ట్లనియె 28

వసిష్ఠుండు జనకున కక్షరక్షరతత్త్వంబుల తెఱం గెఱిఁగించుట.

సీ గ్రంథంబు [1]ధరియింతు గాని నీ కర్థబోధంబు లే దర్థబోధవ్యపేత
మగుగ్రంథధారణ మప్రయోజన మర్థనిశ్చయ మెఱిఁగింతు నిపుణబుద్ధి
నవధరింపుము సాంఖ్యమనుసరించును యోగతంత్రంబు నదియును దానితెరువు
నొందుఁ గావునసాంఖ్యయోగంబు లేకంబ యని కండ్రు ప్రాజ్ఞులు మనుజనాథ
తే సాంఖ్యమునకు యోగమునకు జనిన శ్రుతియ
పురుషవనితానపుంసకంబు లనఁ బ్రకృతి
లింగములు గల వాత్మ్యుండలింగుఁ డతనిఁ
జెంద దది [2]యెద్దియును వని చెప్పు శ్రుతులు 29
క. విను బీజంబున బీజం,బును దేహమునందు దేహమును నింద్రియముల్

1 ధరియింతు గాని. 2 ధ్యేయియగు నని.

దనతనవలనం దానును, మనంబునకు మనసు పుట్టు మహితవిచారా. 30

తే. ఇతఁ డబీజుండ దేహుం డనింద్రియుండు,వీతమానసుఁడని యాత్మ విధముసెప్ప
వేదములు భవదుగఖకర్మాదిగములు, నాతనికి లేవు నిర్గుణుం డగుటఁ జేసి 31

చ ప్రకృతి యలింగత జ్జనితభంగులు లింగము లట్టు లయ్యు రం
జకగుణశీల లింగచయసంగతిఁ దాను సలింగ యయ్యు మూ
ర్తికలన లేక యుండియుఁ బరిస్ఫుటపుష్పఫలాదిసూచక
ప్రకరముచేత మూర్త మయి రంజిలదే ఋతువేళ సూడఁగన్ 32

క కావున గుణములు ప్రకృతివ, యేవిధమునఁ జూచినను మహేశ్వరుని గుణి
త్వావేశము పొరయ దస,ద్భావము సద్భావ మగునె భరితవివేకా 33

వ ఇది యక్షరక్షరవివేకం బేకం బనేకంబు దర్శనం బదర్శనంబు నిస్తత్త్వంబు
దత్త్వం బపవర్గంబు వర్గం బని యక్షరక్షరంబులపర్యాయనిర్దేశంబు లక్షరంబు
నప్రబుద్ధులుగానరు ప్రబుద్ధు లగుసాంఖ్యులును యోగులును బుద్ధికిం బరం బై
పంచవింశతితమం బయినయాత్మత్త్వంబు నాలోకింతు రని చెప్పిన వసిష్ఠుతో
నవ్వసుమతీవల్లభుండు 34

సీ కలదు నానాత్వ మేకత్వ మాత్మునకు నవిద్యయు విద్య నావిందు నదియు
నదియును నెఱిఁగింపు మక్షరక్షరభేద మీవు సెప్పితి బుద్ధి యెంతయేని
నస్థిర గాన యయ్యవబోధమును మాని సాంఖ్యయోగంబుల చందములును
దెలియంగఁ జెప్పఁగావలయు నా కనుడు నమ్ముని యిట్టు లనియె నమ్మనుజపతికి

తే యోగ మనఁగను ధ్యానంబు రాగరహిత
యదియు వినుము ప్రాణాయామ మనఁగ నొకటి
మనసు నేకాగ్రతావృత్తి యనఁగ నొకఁడు
పరఁగు సగుణత్వనిర్గుణభావగతుల 35

వ తదనుష్ఠానప్రకారంబు సెప్పెద 36

క మలమూత్రంబులకాలం,బుల భుక్తి కనంతరమున భూవర యోగం
[1]బలవఱుచు రెండుమార్గం,బులును నిషిద్ధంబు లండ్రు పూర్వాచార్యుల్ 37

సీ కొంచెపుటశనంబు గొనుచు సంగంబుఁ బాసి యింద్రియములపజ్జఁ జనమి
శబ్దాది యైనవిషయ జాత మంతరంగంబున సందడి గాక యుండ
సద్బుద్ధి దృఢమగుసాధనంబుగఁ గొని మరలిచి యాత్మన మనసు నిలిపి
యపగతసంకల్పుఁ డై యుపలస్థాణు[2]భంగికస్థితిఁ బనుపడి దివంబు

తే రాత్రియును యోగసేవానురతి నివాత
దీపమునుబోలె వెలుఁగునాత్మీయమూర్తిఁ
గనుచు నెడ నెడ [3]నుపరమకాలములు స

1 బలపడదు రెండు. 2 భంగికస్థితి బనుపడి. 3 నుపరమకాలములు.

సంగ వర్తించి యోగి యానంద మొందు. 38

వ ఇది యోగప్రకారంబు సాంఖ్యంబు తెఱంగెఱింగించెద 39

తే. ప్రకృతివాదు లవ్యక్తంబు ప్రకృతి యండ్రు
ప్రసవధర్మిణి యైనయాప్రకృతి దన్ను
బుద్ధ్యహంకారములుఁ బంచభూతములును
విషయములు నింద్రియములుఁ గా విస్తరించు 40

వ. పురుషునివలన నివి యెల్లనుం గలుగుఁ బురుషుం డింతకు నధిష్ఠాతయైయుండు

క అనులోమంబున సృష్టియు, జనవర ప్రతిలోమవృత్తి సంహారముఁ గ
ల్గును జననప్రళయంబులఁ, దనకు బహుత్వంబు నేకతయు శోభిల్లున్ 42

వ. క్షేత్రం బన నవ్యక్తం బనం బ్రకృతి యనం బ్రధానం బనం బరఁగుతత్త్వం బొక్కటియ దానిన సత్త్వంబునండ్రు జీవుం డాక్షేత్రంబు నెఱింగెడివాఁడు గావున క్షేత్రజ్ఞుఁడును నవ్యక్తపురంబున వసియించుటం జేసి పురుషుండు నన వెలుంగు క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులు వేఱగుట ప్రస్ఫుటం బవ్యక్తంబు జ్ఞానంబు పురుషుండు జ్ఞేయుండు ప్రకృతి సగుణాత్మికపురుషుండు నిర్గుణుం డిది సాంఖ్యప్రకారం బిట్లు పరిసంఖ్యానరూపంబునఁ జతుర్వింశతితత్త్వంబుల నేర్పరించి పురుషుండు దన్నుఁదాన చూడం గైవల్యంబు సిద్ధించు నిట్టిది యపునరావృత్తిపదంబు తత్త్వసమూహంబ ప్రబుద్ధం బది క్షరంబు పంచవింశతితత్త్వవిశిష్టుం డగుపురుషుండు ప్రబుద్ధుం డక్షరం బనం బరఁగు నిత్తెఱం గెఱింగినవా రెల్ల వలనను నిర్భయులు భూవర యోగంబును సాంఖ్యంబును నక్షరంబును క్షరంబును జెప్పితి విద్యావిద్యలు సెప్పెద నాకర్ణింపుము 43

విద్యావిద్యలప్రకారనిరూపణము.

ఆ విద్య యనఁగఁ బంచవింశతితమతత్త్వ, మైనయక్షరంబు మానవేంద్ర
విను మవిద్య నాఁగఁ జనుఁ బ్రధానము దేట, పఱిచెదను విశేషభంగు లెల్ల 44

వ కర్మేంద్రియంబులకు బుద్ధీంద్రియంబు విద్య బుద్ధీంద్రియంబులకు మనస్సును మనస్సునకు భూతపంచకంబును భూతపంచకంబునకు నహంకారమును నహంకారంబునకు బుద్ధియు బుద్ధికి నవ్యక్తంబును నవ్యక్తంబునకుం బంచవింశతితమతత్త్వంబును విద్య లని చెప్పి వెండియు నమ్మునివరుం డి ట్లనియె. 45

తే క్షరము నక్షరమును ననఁగలుగు రెంటి, నేర్పఱించి మున్ను సెప్పితి నింకనొకటి
సెప్పఁగలదు సమగ్రవిశేషకలిత, మవహితుండ వై విను విదేహాధినాథ. 46

సీ. జీవుండుఁ బ్రకృతియు భూవర యక్షర క్షరము లీరెంటిని క్షరము లనియు
నార్యులు సెప్పుదు రక్షరంబులు నందు రాద్యంతరహితంబు లగుట యీశ్వ
రత్వంబు గల్గుట తత్త్వాదికము లనఁ జనుట రెంటికి సదృశంబు సూవె
ప్రకృతిగుణంబు లై పరఁగెడుమహదహంకారాదికంబులఁ గలసిపవ్రుడు

ఆ. క్షర మనంగ వచ్చుఁబురుషుని బ్రకృతిఁదా,ననితలంచుఁగానయదియుఁబురుషుఁ
డొంద గుణవికారములు లేమి నిర్గుణ, మక్షరం బనంగ నగును దాని. 47

వ ఎప్పుడు పురుషుండు ప్రబుద్ధుం డయ్యె నప్పు డతండు 48

ఆ. ఇంతకాలమేని యెఱుఁగక సంగాభి,భూత యగుచు నప్రబోధకలిత
యైనయట్టిప్రకృతి యే నంటి నిస్సంగ, బోధమహిమ గానఁ బోలదయ్యె 49

క ప్రకృతికి నాకును నుదకము,నకు మత్స్యంబునకుఁబోలె నైసర్గిక మై
ప్రకటం బైనది వేర్పా, టకట యహంకారవశత నది యే నంటిన్ 50

క. ప్రకృతి గుణంబులఁ గొని బహు,వికృతపురూపముల నట్లు వెట్టిగొలిపె నే
నకలంకుండ నరూపుఁడఁ, బ్రకృతి దొఱఁగి నిలిచెదను నిరంజనమహిమన్. 51

తే ప్రకృతి సేసెనె యీయపరాధ మరయ
నాయదియ కాక వేఱొకండే యసంగ
కలితుఁ డగు నేను దానితోఁ గలయ నేల
కలిగె బహురూపములు దానఁ గాదె నాకు 52

క మమతం గాదే బహుజ,న్మము లయ్యెడు దీని విడిచి నానాయోని
భ్రమణంబుం బాసెద న, త్యమలుఁడ నగు నాకుఁ బ్రకృతి యాశ్రయ మేలా.

తే ఎన్నిరూపులుగొనివచ్చియెట్లు పొడవు, సూపెనేనియు దాని నేఁ జూడమమత
నా నహంకార మనఁ గల్గు వానిఁ జేర,నీక త్రోచినఁ బ్రకృతి దానెట్లు డాఁచు.

క నిశ్చేతనయును నెంతయు, దుశ్చేష్టయు నైనప్రకృతి దొఱఁగి సముద్య
న్నిశ్చయవృత్తి నిరామయ, నిశ్చలనిర్మలపదైకనిరతుఁడ నగుదున్ 55

వ అని యిట్లు పరమసంబోధనంబునం జేసి క్షరం బగు నవ్యక్తంబు దొఱంగినపంచ
వింశకుం డక్షరం బనం బరఁగు నక్షరంబునకుం బరం బైనదానిం బెక్కం
డ్రెఱుంగరు సాంఖ్యసూక్ష్మతత్త్వదర్శకులు గాంతురు క్షరాక్షరపరంబు లప్రబుద్ధ
బుధ్యమానబుద్ధంబు లనునిర్దేశంబులు గలిగి యుండుఁ బరతత్త్వనిర్దేశంబునం
బొల్పుషడ్వింశకంబు బుద్ధంబును విమలంబును నప్రమేయంబును సనాతనంబు
ను నై పంచవింశంబును జతుర్వింశంబునుం గనుచు వెలుంగునని చెప్పి వెండియు.

క విను దృశ్యంబు నదృశ్యం,బును నగుజీవపరతత్త్వములు బ్రహ్మాసమా
ఖ్యను నెగడుఁ బ్రకృతి కది లే, దనఘా యక్షరము తెలఁగు నథవర్ణింతున్ 57

ఆ. ప్రకృతి దొఱఁగి తన్నుఁబరికించుజీవుండు,పరముఁగాంచు నపుడు ప్రకృతి సగుణ
కానిరూఢి యడఁగి తన్మయత్వమునొంది, జీవ కేవలత్వ సిద్ధి యొలయు. 58

క. విను కేవలుఁ డగుజీవుఁడు, దనుఁ బరముం గాఁగఁ జూచి తల్లీనత్వం
బున వెలుఁగు నది నిరామయ, మనంత మగుపదము సూవె యతులవివేకా.

క. ఈనెఱి పురుషునకుం గల, నానాత్వైకత్వములును నరనాయక శా
స్త్రానూనదృష్టిఁ గనుఁగొనఁ, గా నగుఁ దాత్పర్యశుద్ధికలితాత్మునకున్. 60

క అనఘా మోక్షము లెఱుఁ గిది, విను మోక్షణ మిట్లు పంచవింశకునకుఁ గాఁ
గనినది యతండు ప్రకృతిం, దనుఁగాఁ గొని తద్గుణములఁ దగులుటవలనన్ 61
తే తగులు వాసిషడ్వింశకత్వమునఁ గలయఁ,దనకు మును లేని కేవలత్వమునునిర్మ
లత్వశుచితాస్వతంత్రత్వసత్త్వపరత,లొందుఁదద్ధర్మసమవాయ మొలసియధిప
వ అని యిట్లు ప్రబోధించి 63
క శివమును బరమ బ్రహ్మము, నవికృతియు సనాతనంబు నగుపదమును భూ
ధవ యెఱిఁగించితి నిర్భయుఁ,డవు గమ్మలవఱుపు మిది దృఢంబుగ నాత్మన్ 64
తే దీని నెఱిఁగించునపుడు భక్తియును శమము
దమము సంశ్రయమును వేదతత్పరతయుఁ
గలుగఁ జూచి యెఱింగింపు కానివాని
కీకు మీవిద్య పాత్రదానైకనిరత 65
ఆ అఖిలరత్నపూర్ణ యగువసుంధర యెల్ల, నొసఁగి తేని నొసఁగు యోగ్యతాభి
యుక్తి లేనివాని కొసఁగకు మీవిద్య, తగినపాత్రమైనఁ దడయ కిమ్ము 66
క అని చెప్ప నియతుఁడై విని, జనకనృపాలుఁడు కృతార్థజన్ముం డయ్యెన్
మనుజేంద్రవర్య నీ కే, వినిపించితిఁ దవితివాసవిధ మేర్పడఁగన్ 67
వ. అని పలికి భీష్ముండు పాండవాగ్రజున కిట్లనియె 68
క. ఇది బ్రహ్మ వసిష్ఠునకు, న్నదయుండై చెప్పె నతఁడు నారదునకు సం
విదితంబు సేసె నమ్ముని, మదాత్మకుం దేటపడిచె మహనీయకృపన్ 69
క ఏను వసిష్ఠువచనముల, కా నెఱిఁగించితి మనంబు కలఁక విడిచి యీ
జ్ఞానం బలవఱుపుము పర,మానందప్రదము కౌరవాన్వయముఖ్యా 70
క. క్షరమును నక్షరమును ద,త్పరమును నెఱిఁగితి విశోకభయమోహుండ వై
కురువర యానిశ్శ్రేయస,కరప్రబోధంబు నూఁదు గాఢాదరతన్ 71
వ. అని చెప్పి వెండియు 72
సీ వేఁట వేడుక నడవికిఁ జని వసుమంతుఁ డనువాఁడు జనకుని తనయుఁ డొక్క
చో భృగువంశ తేజోవర్ధనుం డగు నొకమునీశ్వరుఁ జూచి యుచితవృత్తిఁ
జేరి వినమ్రుఁడై చిత్తానువృత్తిమై నిహపరంబుల కెద్ది హితము సెప్ప
వే యన్నఁ గృప నతం డి ట్లను భూతహి[1]తాహితాచరణంబు లధిప సౌఖ్య
ఆ దుఃఖముల నొనర్పు దుర్వారతృష్ణత, న్నిరసనంబు మేలు నరులు జొంటి
చవియకాని నెగులుఁ జిక్కిరయంబున నెక్కి, తారు విఱుగఁబడుటఁ దలఁప లేరు.
క ధర్మంబుఁ బరిజ్ఞానము, నిర్మలమతి నభ్యసించి నృప యనిశంబున్
ధార్మికసంగతి గలిగినఁ, శర్మి యుభయలోకము లనభిష్టుత్య మగున్ 74
వ. అని మఱియును. 75

1 తాచరణం బొక్క దళిత.

తే బ్రాహ్మణప్రార్థితము లైనపనులుసేయు, మిమ్ము ధనముపాత్రములకు నిచ్చి వగవ
కుండు మక్రోధకామత్వ మొలయఁజేయు,మతికి ధృతిసాలఁగల్గుము మనుజనాథ
వ ధృతిలేమిం గాదె మహాభిషాఖ్యుం డగునృపముఖ్యుండు త్రివిష్టపంబుననుండి
విభ్రష్టుం డయ్యె ధృత్యాలంబనంబునం గదా యయాతి యాపద నిస్తరించె 77
క అనిన విని యానృపతి య, మ్మునివచనము లూఁది కామమునకుం గ్రోధం
బునకుం దొలఁగించి తనదు, మనము ధృతికి ధర్మమునకు మఱగం జేసెన్ 78
వ అని చెప్పినం బ్రియం బంది మందాకినీనందనుతో ధర్మనందనుండు ధర్మార్థ
ర్మవియుక్తంబును సర్వసంశయవిముక్తంబును జన్మమృత్యురహితంబును నిత్యం
బును శుచియును శివంబును నవ్యయంబును బరంబును [1]ననాయాసంబును నగు
నట్టిదాని నెఱింగింపవే యని ప్రార్థించిన నతండు యాజ్ఞవల్క్యజనకసంవాదం
బితిహాసరూపంబునం బ్రవర్తిల్లు నది వినిన భవదభ్యర్థితంబై నయర్థంబు ప్రతిభా
సించు మఱియు వలయునవి నెఱుంగ నగుం జెప్పెదనని పలికి యతని కిట్లనియె

యాజ్ఞవల్క్యజనకరాజసంవాదప్రకారము.

ఆ వినుము సకలలోక విశ్రుతవిజ్ఞాన, ఘనుని యాజ్ఞవల్క్యుఁ డనుమునీంద్రు
వినయ మొప్పఁ గాంచి వినతుఁడై మిథిలేశుఁ, డైనజనకనృపతి యతనితోడ
వ ఇంద్రియంబులు నవ్యక్తంబును బ్రహ్మంబును బరంబును భూతసర్గప్రళయంబు
లును దత్కాలసంఖ్యలును దేటపఱచి భవదీయుదయాళుత్వంబు నెఱపవే
యనిన నమ్మునివరుం డమ్మహీవరున కిట్లనియె 81
సీ అధిప సర్గముఁ బ్రళయంబు నవ్యక్తంబు దా నొనరించుఁ దత్కాలసంఖ్య
విను కల్పములు పదిదినమున కంతియ రజనికాలంబు సర్గంబు పగలు
సేయు రే ప్రళయంబు సెల్లింపుఁ దొలుతన శేషభూతములకు జీవనముగ
నోషధికల్పన మొనరించుదానికై హైరణ్య మైనమహాండమున వి
తే ధాతఁ బుట్టించు నతఁడు భూతముల నెల్ల
జనన మొందించు భూమ్యాదిసారభూత
గంధముఖ్యగుణోత్కరగ్రాహకములు
శ్రోత్రముఖములు దత్స్వామి సూవె మనసు 82
వ అది యెట్లంటేని 83
క. వినుటకును గనుటకును సాధనము లయినచెవియుఁ గన్నుఁ దనదనయంతః
వినుకుం గానను సేర్చునె, మనగప్రభావమునఁ గాక మనుజాధీశా 84
తే ఇంద్రియము లెల్ల నట్టివ యొలసి యొండు,వలన మనసున్నఁదమతమవర్తనముల
నిగుడ నేరమి దెల్లంబు నృపవరేణ్య, యిట్టులగు టజ్ఞాలకునైన నెఱుఁగవచ్చు
తే మనసుచేతివ యింద్రియమహిమ లెల్ల

---

1 ననాయాసంబును.

సుపరతం బైన మనసుతో నుడిగి మడఁగు
నింద్రియము లుపరమ మొందె నేని దాన
మనసు మగుడదు విషయతృష్ణన చరించు 86

క. కావున నింద్రియచేష్టల, నేవనికిం బోవ నీమి యింతకు ముఖ్యం
బై వడిగొనుమనసు దిగువఁ,గా వలయును మగుడ దీనిఁ గనుఁగొను మనఘా.

వ. ప్రళయప్రకారంబు వినుము రాత్రి యగుటయు నవ్యక్తం బహంకృతి పురుషు
బోధించిన నతండు పంద్రెండుమూర్తులు గైకొని రశ్మిజాలంబుల జరాయుజ
ప్రభృతిసర్వభూతంబులను రూపుమాపినం గూర్మపృష్ఠంబునుండి పృథివిజల
మయం బగుజలంబు లోకంబు లెల్లం దనమయంబు గాఁ జేర్చి తన్నుం గాలా
గ్ని మడియింపం గుదియుఁ బ్రజ్వలజ్వాలాభీలం బగునయ్యనలం బనిలంబుచేతం
జెడు నెందునుం దాన యై పరఁగునమ్మహాబలు నాకసంబు మ్రింగు నతివితతం
బగు నవ్వియత్తత్త్వంబు మనంబు గ్రసియించు మనంబు నయ్యహంకారాధి
ష్ఠితపురుషుండు గబళించు నయ్యహంకృతి నవ్యక్తంబు లోఁగొను నిట్లు
రేయివోయిన నెప్పటివిధంబు ప్రవర్తిల్లు 88

క. శ్రీతిగ నధ్యాత్మము నధి,భూతంబు నధిదైవతంబు భూవర సంప్ర
ద్యోతితములుగాఁ జెప్పెద, నాతెఱఁగు ప్రబోధకారి యగు నూహింపన్ 89

అధ్యాత్మాధిభూతాధిదైవతప్రకారము.

సీ. పాదపాయూపస్థపాణివాక్కులు విను మధ్యాత్మములు దత్క్రియానుయుక్తి
గంతవ్యమును నిసర్గంబు నానందంబుఁ గర్తవ్యవక్తవ్యక్తములు నయ్యె
నధిభూతములు వాని కధిదైవములు వరుసన విష్ణుమిత్రప్రజాపతులును
శక్రపావకులును జక్షువు జిహ్వయు ఘ్రాణంబుఁ ద్వక్కు శ్రోత్రంబుఁ జూవె

తే. యనఘ యధ్యాత్మములు రూపమును రసంబుఁ
జాలుపడ గంధసంస్పర్శశబ్దములును
దదధిభూతంబు లధిదైవతములు సూర్య
జలమహీవాయుదిశ లండ్రు శాస్త్రవిదులు 90

క. మన మధ్యాత్మము దానికి, ననఘా మంతవ్య మందు రధిభూతము చం
ద్రుని నధిదైవతముగ బుధ,జనములు సెప్పుదురు శ్రుతివచనప్రతిపత్తిన్. 91

తే. బుద్ధి యధ్యాత్మ మనఁ జనుభూపవర్య,దాని కధిభూత మండ్రు బోద్ధవ్యమైన
దానిఁ బొల్చుతదీయాధిదైవతంబు,వినుము క్షేత్రజ్ఞుఁ డని చెప్పువేదచయము

క. అరయ నధ్యాత్మ మహం,కారం బధిభూతనామకం బభిమానం
బారూఢయశగపరమో, దారా [1]రుద్రుఁ డధిదైవతం బన నెగడున్ 93

తే. ధరణివల్లభ చిత్త మధ్యాత్మ మనఁగఁ, బరఁగుఁ జేతయితవ్యంబు భావికాత్ము

---

1 'బుద్ధియధిదైవతం' బని మూలము.

లై నమహనీయులధిభూతమం(ద్రు)బ్రహ్మా, మంచితాధిదైవతమను నాగమములు

వ. అని చెప్పి ప్రకృతిపురుషప్రకారంబులు వినుట మనోనిర్వికారత్వకారణం బగు ననుపలుకు వలికి యి ట్లనియె 95

క ప్రకృతి దనయిచ్చఁ గ్రీడా,ర్థకముగ సత్త్వాదిగుణవితానము నానా
వికృతులఁ బొందింప ననం,ఖ్యకవిధమై పరఁగు చుండునది మనుజేంద్రా. 96

క. దీపమున ననేకము లగు, దీపములు పరంపరానుదీప్తాకృతు లై
వ్యాపించుచందమున గుణ,రూపంబులఁబరపుఁ బ్రకృతి రోషవిదూరా 97

సీ సత్త్వగుణంబులు సంతోష మానంద మారోగ్య మక్రోధ మార్జవంబు
శుద్ధి ప్రకాశత సుస్థిరత్వ మహింస నిర్మలశ్రద్ధ వినీతి లజ్జ
సత్యంబు శౌచంబు సమత యాచారం బకార్పణ్యపై శున్యకామవృత్తి
విను రజోగుణములు విగ్రహదర్పాభిమానకామక్రోధమత్సరములు

ఆ కరుణ లేమి భోగకాంక్ష యహంకార, ముమ్మలిక తమోగుణమ్ము లప్ర
కాశ మోహబహుతరాశనవాదప్ర,మాద [1]మార్ఖ్యమరణభేదనములు 98

క ప్రకృతికిని గుణములం గొని, యకలంకుం డైనయంతరాత్ముని వేవే
ల్వికృతులఁ బొందించుట వా, యక కలుగుం దత్స్వభావ మది యరయంగన్

క పురుషుఁడు చైతన్యాత్ముఁడు, నరనాయక ప్రకృతి చేతనారహిత జగ [గన్
ద్ధురఁ బురుషునివెలుఁగునదా, ధరియించుం బురుషుఁ డిగుచుఁ దనమెయిఁ దిరు

ఉ సత్త్వరజస్తమోగుణవశస్థితిఁ గేవలపుణ్యమిశ్రకా
రిత్త్వవిరుద్ధకర్మములఁ బ్రేరిత మై కను నూర్ధ్వలోకసే
విత్త్వము మానుషత్త్వపదవీకలనంబును రౌరవంబు నా
తత్త్వము దన్నెఱుంగమి ప్రధానముచేతల నావహిల్లినన్ 101

క తను నెఱిఁగిన నవ్యక్తము, [2]చనవునఁ బోఁ డాత్ముఁ డజరశాశ్వతవిగతాం
జనవిమలాచ్యుతపదముం, గని యక్షరుఁ డగు నిజప్రకాశస్థిరతన్ 102

వ అనిన విని జనకపతి యమ్మునిపతితో నవాదినిధనంబులునమూర్తంబులు నచలం బులు నగ్రాహ్యంబులు నగుపురుషప్రకృతితత్త్వంబులయం దొక్కటి సచేతనం బై యుండఁ దక్కినయది చేతనారహితం బగుటకుం గతం బేమి యెఱింగింపవే యనుటయు నతం డతని కి ట్లనియె 103

క నగుణం బగుణం బగునే, యగుణము సగుణ మగు నెట్టు లవ్యక్తము ని
త్యగుణసమవేత మై జడ,త గలిగి యుండంగఁ బురుషధర్మము గలదే. 104

క పురుషునికలరూ పెఱిఁగాడు, పరిబోధము లేక యుండుఁ బ్రకృతికిఁ బ్రకృతిం
బురుషుఁ డెఱుంగును దనకుం, బరంబు లేదనియుఁ గను శుభస్థిరదృష్టిన్ 105

క. కావునఁ బ్రకృతి యచేతన, భూవల్లభ చేతనుండు పురుషుఁడు సమ్య

---

1 మాంఖ్య 2 చనవులఁ.

గ్భావన యలవడినమునీం,ద్రావలి యిమ్మెయి సునిశ్చయంబుగఁ బలుకున్. 106
వ. అని వెండియు. 107
ఆ తాను బ్రకృతిఁ బ్రకృతి దనయందు నిల్చుని,ల్చినను దాన వికృతిఁ బొంద కుండుఁ
బురుషుఁ డుదకకీటత్వ్యముల యుదుంబరమశ,కములసంగమంబుకరణి గలుగ
ఆ జలముఁ గదిసి యుండ జలముచే నార్ద్రింబు, గాక యుండునట్టి కమలదళము
భంగి నంతరాత్మ ప్రకృతిఁ బొందియును ద, ద్వికృతిఁ బొంద కుండు వీతదోష
వ. ఇది సాంఖ్యానుభవంబు యోగంబు తెఱం గెఱింగించెద 110
క విను సాంఖ్యసమజ్ఞానం,బును యోగసమానబలము భూవర లే వెం
దును నవి రెండును వేఱుగఁ, గను బాలిశుఁ డొక్క_టిరువరా [1]నేఁ గందున్.
క జననాథ మనోధారణ,యును బ్రాణాయామవిధియు నుపయోగ్యము లై
చను నిర్గుణమును సగుణం,బును ననఁగా రెండుతంత్రములు యోగమునన్
క ప్రాణాయామము గ్రమమునఁ, బ్రాణోత్పీడనము గానిభంగి నడుపుచుఁ
ఘోణాగ్రస్థితి విషయ, శ్రేణి దొఱఁగి యుండి యోగసిద్ధతఁ బడయున్ 113
వ ఎట్లంటేని 114
తే కరము నియతుఁడై కొంతేసికాలముల శ,రీరధర్మావిరోధిగా రేయుఁ బగలుఁ
బ్రాణసంయమనము నడపంగ వలయు,దాన చిత్తంబుఁ దనువు శుద్ధత వహించు
వ అది [2]సిద్ధత్వసంపదకు మూలం బిది సగుణతంత్రంబు తెఱంగు నిర్గుణతంత్రప్ర
కారం బెఱింగించెద 116
తే ఇంద్రియంబులు మనమునందివురఁ జేసి, మనసుఁ దిగిచి యహంకారమున నడంచి
బుద్ధిలోన నహంకృతిఁ బుచ్చి బుద్ధి,ప్రకృతిఁ గలపద ధ్యానతత్పరతగలుగు 117
క ధ్యానైకతత్పరాత్ముఁడు, గానఁ బడయు నజరు నిర్వికల్పు విమలు ని
త్యానందసత్యశుద్ధ, జ్ఞానమయుం బరము నచలు శాశ్వతుని శివున్ 118
చ ఉదితసమగ్రబోధుఁ డగు యోగికి నిశ్చలదీపరూపసం
పద సుఖసుప్తభంగి ఘనపంక్తులు లేనివియ త్తలంబు నొ
ప్పిద మొదవుం దరంగముల పెల్లునఁ దాఁ జలితంబు గానివా
ర్ధిదశ నతం డకంపుఁ డగు ధీపరివృత్తులు గల్గె నేనియున్ 119
క భేరీశంఖాదికనా,నారవములు వాడమె నేని నాతఁడు దానం
గారింపఁబడఁడు వీతవి,కారస్థితిఁ బొలిచి యుండు గగనముభంగిన్ 120
క. తేనియకుండఁ గొనుచు సో,పానము లేమఱుట లేక ప్రాఁకిన క్రియ నా
త్మానందరసం బొకకఁణ, మైనఁ జిలుక నీక తుదికి నాతం డెక్కున్ 121
క. అనఘు యిది యోగపథ మిం, దనలసుఁ డై చనఁగఁ జాలునతఁడు కృతార్థుం
డనితరసులభపదప్రా,ప్తినిరూఢుఁ డనామయుం డభీష్టుతుఁ డెందున్. 122

1 నే కందున్. 2 శుద్ధత్వ.

వ. అని యుపదేశించి వెండియు. 123

సీ. నరనాథ యుత్క్రమణప్రదేశంబులు పాద జంఘా జాను పాయు గుహ్యా
ములు నూరు పార్శ్వనాభులు బాహువక్షో గళానన శ్రోత్రనాసాంబకములు
భ్రూఫాల మస్తకంబులు నోలి విష్ణుండు వసుసాధ్య మిత్రులు వసుధయును బ్ర
జాపతి మరు దిందు సంక్రందనస్థానములును నరుం డనుమహామునియు విశ్వ
తే. దేవదిగ్గంధవహులును బావకుండు, నశ్వి పితృ శతానందులు నందు వెలుఁగు
చంద్రబ్రహ్మన్యయుపవన క్రమోత్క్రమముల, నొందున దైవతంబుల యోగివరుఁడు.

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు జనకునికి మరణసూచకంబులఁ జెప్పుట.

వ. అని చెప్పి మఱియు నిట్లను నరిష్టంబుల తెఱం గెఱుంగవలయుం గావున నెఱిం
గించెద నాకర్ణింపుము 125

సీ. ధ్రువమండలమున నరుంధతిఁ గనుశక్తి కంటికిఁ గలుగంగఁ గానకున్న
ముక్కు నవలపటఁ జెక్క వాసినయట్లు దోఁచినఁ బూర్ణచంద్రుఁడు మలినుఁ
డై తాన వచ్చిన నాయువు సంవత్సరంబునఁ గడచను రాజముఖ్య
కాంతి దొల్లిటియట్లు గాక యంతకు నెక్కుడైనను గడుఁ జెడ్డ నట్లు ప్రజ్ఞ
తే. క్రొత్తగాఁ బెద్దదైనను గొంచమైన, నాఱునెలల మరణదశ యగుట గలుగు
నిందుమండలమున రవియందు నడుమఁ, దెఱపి గాంచినఁ దెగు నేఁడుదివసములకు

క. విను గుడిలో నున్న సమయమున సురభిద్రవ్యములను బొల వల్చుట గ
ల్గిన నాఱుదివసములఁ గల్గును మృత్యుసమాగమంబు గుణరత్ననిధీ 127

తే. ముక్కు వ్రాలుట కర్ణముల్ మొగ్గఁబడుట
రదనవైవర్ణ్య మఱియు విరాగభావ
మంగ మతికృష్ణ మగు టుల్ల మడరఁ జెడుట
సూచకములు సద్యోమృత్యుగోచరతకు 128

తే. కారణము లేక దాపలికను ద్రవించు, నెత్తిచక్కటి ధూమంబు నెగయు నపుడ
మరణదశ యావహిల్లెడుమానవునకు, జనకనృప యివి బ్రహ్మ చెప్పినవిధములు

క. విను యోగివరుఁ డరిష్టము, కనుఁగొని యనిశమును యోగగతియుతసాంఖ్యం
బనపాయత నడపుచు నాత్మునిఁ బరముం జేర్చి కాలముం గబళించున్ 130

వ. ఇవ్విధమున నతండు. 131

ఆ. కాలకబళనైకకేలిఁడై మృత్యువు, గెలిచి శాశ్వతము నచలము శివము
నచ్యుతము ననామయము నమృతము నవ్యయంబు నగుపదంబునందు నిలుచు.

వ. అని పలికి యాజ్ఞవల్క్యమునీశ్వరుండు జనకజనేశ్వరుతోఁ బరంబు దేటపఱుపు
మని నీ వడిగినప్రశ్నంబు సూక్ష్మం బుత్తరం బవహితుండ వయి విను [illegible]
యి ట్లనియె. 132

సీ. మహనీయతపమున మార్తాండు నాకుఁ బ్రసన్నుఁగాఁ జేసితి సదయదృష్టి
ననుఁ జూచి యద్దేవుఁ డనఘ వరంబునీ కిచ్చెద నీకోర్కి యెద్ది సెప్పు
మనవుడుఁ బ్రణతుండ నై యజుస్సంప్రాప్తి గోరెద ననిన నవ్వారిజాప్తుఁ
డర్థిని వాగ్దేవి నావహించెద వివృతంబుగాఁ జేయు మాస్యంబు విప్ర
తే. యనిన నవ్వచనము విని యాననమ్ము
సంతసమున విచ్చితి సరస్వతియు నాదు
తనువుఁ జొచ్చెఁ బదంపడి దాహ మొంది
తన్ను నెఱుఁగక వెగ డొందు నన్ను నినుఁడు 134

క. కనుఁగొని యించుక సేపునఁ, దనువడు నని పలికెఁ బిదపఁ దనువడుటయునుం
[1]బనుపడియె నప్పుడ ద్దే,వుని వదనాబ్జమున నా చెవుల కింపారన్ 135

క. భూసురవర వేదము ప్రతి, భాసిల్లుచు సంతతప్రపత్తి గలుగు ను
ల్లాసంబు బుద్ధి నొందు స,మాపన్నంబు లగు సాంఖ్యమతయోగంబుల్ 136

ఆ. యోగసాంఖ్యసిద్ధి నొందు నిష్టావాప్తి, ననుము సమ్మదమున ననుమృదూక్తు
లుద్భవించె మోద ముత్కటమయ్యె నా, కమృతవృష్టిఁ దోఁగినట్టులైతి 137

వ. తదనంతరంబ యద్దేవుం డస్తాచలంబునకరిగె నేనుఁ బరమానందకందళిత
మనస్కుండ నగుచు మందిరంబునకేతెంచి సరస్వతిం దలంచుచున్నంత 138

క. వినుము వినుతస్వరవ్యం,జనభూషిత యగ్రభాగసంస్ఫురదోంకా
రనితాంతహృద్యమధుగ,ర్భ నిజాకృతి విశదముగ సరస్వతి దోఁచెన్ 139

విశ్వావసునకు యాజ్ఞవల్క్యుఁ డుపదేశించిన తత్త్వప్రకారము.

వ. తోఁచిన నత్యంతభక్తిం బ్రపత్తిసేసి సూర్యప్రసాదలబ్ధయుఁ బంచదశశాఖాస
మన్వితయు నిఖిలోత్తరసంహితయు నగునయ్యజుర్వచోమూర్తిధరియించి శిష్యు
లం బరిగ్రహించి వారల నధ్యయనంబు సేయించుచు నివ్వాఙ్మయబ్రహ్మంబునందు
వేదితవ్యం బెయ్యదియో యని విచారింప విరోచనుమహానుభావంబునం జేసి
యోగసాంఖ్యరూపోపాయప్రకారంబు దోఁచెఁ బదంపడి తదుపేయంబగు వేద
వేద్యంబును నద్దేవునికరుణావిశేషంబునం బ్రతిభాసించెఁ గొండొకకాలంబునకు
విశ్వావసుండను గంధర్వేశ్వరుండు నాకడకుం జనుదెంచి తన్నెఱింగించి యేను
జేయునతిథిపూజనం బత్యాదరంబునం గైకొని విశ్వావిశ్వంబులు మిత్రావరుణులు
జ్ఞానజ్ఞేయంబులుఁ దపోతపంబులు సూర్యాతిసూర్యులు విద్యావిద్యలు వేద్యా
వేద్యంబులుం జలాచలంబులు ననునవి వేదోదితంబులు వానిం దేటపఱుపవే
యని యడిగిన నవహితుండనై వినుమని పలికి విశ్వంబు [2]భూతభవ్యభవత్కరం
బగు వ్యక్తం బవ్యక్తనామప్రకృతియు విశ్వంబు నిర్గుణుం డగు పురుషుండు
మిత్రావరుణులు పురుషప్రకృతులు జ్ఞానజ్ఞేయంబులుఁ దపోదపంబులు సూర్యాతి

1 బనఁబడియె. 2 భూతభవ్యభయంకరం.

సూర్యులును బ్రకృతిపురుషుల కా నెఱుంగుము విద్యావిద్యా వేద్యా వేద్యాచల చలంబు లనుశబ్దంబులు వరుసం బురుషునకుం బ్రకృతికిని వాచకంబు లని చెప్పి వెండియు నిట్లంటి 140

ఆ అజము లవ్రణంబు లక్షయంబు లతీంద్రియములు ప్రకృతిపురుషులనఁగఁబరఁగు రెండుతత్త్వములు నఖండరూపతఁ బొందిఁ, నపుడు ప్రకృతి పురుషునట్ల కావ.

వ అని తెలిపి మఱియును 142

క విను వేదవేద్యము నెఱుంగనియాతని వేదపాఠకలనంబు సుధీ
ధన వేదభారవహనం, బనఁ జను నింతియ నిరర్థకాయాసం బై 143

ఆ క్షరము నక్షరంబుఁ గానంగఁ బోలు వే,దార్థచింతనమున నమ్మిథునము
నందుఁ బూర్వ మరివి యపరంబు సేపట్టి, నిలువ వలయు నధికనిష్ఠ గలిగి. 144

తే అక్షరం బగుపంచవింశాఖ్యతత్త్వ, తత్పరత నున్నఁ గేవలత్వము ఘటిల్లు
వినుము కేవలత్వమున షడ్వింశదర్శ,నంబు పురుషున కొదవి తన్మయతగలుగు.

క పురుషుని నవ్యక్తము రెం,డురూపులుగఁ జూచు టొప్పెడు తెఱం గతఁడుం
బురుషోత్తముండు నరయఁగ, నిరుపురుగా రతఁడ యాతఁ డిది నిజము సుమీ.

క. పురుషోత్తమషడ్వింశక, పరమేశ్వరనామకములు పరఁగును విను మా
పరమునకు నదియ నిష్కళ, నిరంజనానందబోధనిత్యం బనఘా 147

వ అని చెప్పిన విశ్వావసుండు పంచవింశకతత్త్వంబునకుం బరంబు గలుగుటయు నది రూపింప నేకం బగుటయు నారద జైగీషవ్య దేవల కపిల శుక సుమంతు పైల్యాదు లైనపరమమునులగోష్ఠీవిశేషంబుల విందు వినినను నిస్సంశయం బగుబోధం బుదితంబు గామి ని న్నాశ్రయించితి నీవు సంయమిలోక సురలోక బ్రహ్మలోక ప్రఖ్యాత ప్రజ్ఞానసంభావనీయుండవు మదీయసందేహాపనయంబు సేయవే యనుటయు నాదరాయత్తచిత్తుండ నై 148

క మునిగోష్ఠివలనికొఱఁతయె, విను భవదీయాంతరంగవృత్తి కలుష రైు
నిను సంశయాత్మునింగా, నొనరించుచు నున్న యది సముజ్జ్వలతేజా. 149

వ ప్రసన్నైకాగ్రచిత్తుండ నై యాకర్ణింపు మని యి ట్లంటి 150

క పురుషునకవ్యక్తపరి,స్ఫురణ శబలవృత్తి గలుగుఁ బోయిన నతనిం
బురుషోత్తముఁ డనరు జనన,మరణాదివికారయుక్తి మా టయి యజ్ఞాల్. 151

వ. అని వెండియు 152

తే. ప్రకృతి పురుషునిఁ గానదు ప్రకృతిఁ గనుచు
నునికిఁ బురుషుండు పరమునిఁ గనుట లేక
యుండుఁ గనుఁ దద్ద్వయముఁ బరముండు పరమ
[1]వీక్షణము పురుషున కగుపెరవు వినుము. 153

1 ఈక్షణము.

క. స్నేహసహవాసములు సమ్మోహము దలఁకొలుపఁ గాలమున మునుఁగుచు గో
ధాహంకారమమత్వము, లిహఁ బెరుపఁ బ్రకృతిఁ బురుషుఁ డేనను చుండున్

క అది లెస్సగ విడిచి ప్రకృతి, కుదకనిభాకలనమును ఝషోపమ దనకుం
బదిలుఁ డయి చూడ నేర్చిన, విదితం బగు దానితోడి వేఱ్పా టనఘా 155

ఆ. ప్రకృతి దొఱఁగి తన్నుఁ బన్నుఁ గాఁ జూచువి,వేకదృఢతఁ బంచవింశకుండు
సంగరహిత మైనషడ్వింశపదము ని,స్సంశయముగఁ గాంచు వంశవర్య 156

క. జననజరామృత్యుభయం,బున యోగసమేతసాంఖ్యముం దిరముగ నూఁ
దినయతులు నిర్మమత్వం,బునఁ బడయుదు [1]రప్పదంబుపొం దచలముగన్. 157

వ అపునరావృత్తిపదం బగునప్పదంబు సూవె పరం బని చెప్పి వెండియు 158

క. నెట్టన చూడమి నవ్యోదు, నట్టిది యొకచూపునం బరానందంబుఁ
గట్టిగఁ జేయఁగ వికృతులు, పుట్టక పురుషుండు తత్ప్రబోధాత్ముఁ డగున్ 159

క పురుషోత్తముండుఁ బురుషుఁడు, నిరువు రగుట గలదు గలిగె నేనియుఁ బురుషుం
బురుషోత్తమునందుఁ గలవు, వెరవున నేకత్వమహిమ విజ్ఞాత మగున్ 160

క ఇది విజ్ఞానము కృత్యము, తుది విజ్ఞానాత్ముఁడు నగు దుర్లభము ప్రశాం
తిదశాహీనాత్ముల కప్పద మది మోక్షంబు మమత వాసినఁ గల్గున్. 161

వ. అని యుపదేశించిన విని విశ్వావసుండు ప్రమోదంబు నొంది పథ్యంబును
హితంబును దథ్యంబును నగు తెఱం గనుగ్రహించితి భవదీయప్రసాదంబునం
గలంక దేఱి నిర్మలుండ నయితి నని పలికి సభక్తికంబుగాఁ బ్రదక్షిణంబును
బ్రణామంబునుం జేసి నిజస్థానంబున కరిగె నని చెప్పి యాజ్ఞవల్క్యముని
నాథుండు జనకజననాథుతో వెండియు ని ట్లనియె 162

క. మానవపతిసత్తమ యీజ్ఞానము బ్రహ్మాదిదివిజసంయమిమత మె
వ్వానికి మోక్షంబునకుం, దాన తెరువు తెరువు లొండ్లు దలఁపం గలవే. 163

ఆ జ్ఞానమునన కాని జన్మజరామృత్యు,వుల జయించునట్టియలఘుమోక్ష
పదము గల్గ నేర దది కారణముగ సు,జ్ఞాన మెల్లభంగి సాధ్యతమము 164

క గురుఁ డెవ్వఁ డైన నగు ని,వ్వెర వుపదేశించువాఁడ వేల్పుగ శ్రద్ధా
పరమతి గావలయు జనన,మరణంబులు శ్రద్ధ లేనిమనుజునిఁ బొదువున్ 165

క. విను మజ్ఞానంబునఁ గర్మనిరూఢత గలుగు దాన మలఁగవు జననం
బును మరణము సమ్యగ్జ్ఞా,ననిత్యుఁ డగువాఁడు మోక్షణముఁ జొల్కఁగనున్.

క. ఈవెర వూఁదుము నృప నను, నీ వడిగినయంతయును వినిశ్చయకృతిసం
భావితముగాఁగఁ జెప్పితిఁ, బోవిడువుము శోకమోహమును నిలుపు ధృతిన్.

క. అని చెప్పిన ముదితుం డై, జనకుఁడు శోకాదిభావసంగరవిహితం
బును బ్రహ్మాభ్యాసపరం,బును నగుచిత్తంబుతోడ ముదితుం డగుచున్. 168

---

1 రత్పదంబు.

వ ఉండెం బాండవాగ్రజా యీయాజ్ఞవల్క్యమునివరు వాక్యరూపంబునన యే
నిమ్మహనీయజ్ఞానంబు నీ కుపదేశించితి నని చెప్పి భీష్ముం డతనితో నీ విందుల
తాత్పర్యంబు గలిగి యార్యగర్హితంబు లగుశోకమోహాదిప్రాకృతభావంబులం
దొలంగి సుఖి వగు మనిన విని యక్కౌంతేయాగ్రజుండు సంతుష్టాంతరంగుం
డై యగ్గాంగేయునకుం బ్రణమిల్లి గృహస్థధర్మంబు పరిత్యజింపక మోక్షంబు
వడయుట గలుగ నోపునే మదీయచిత్తంబు సంశయాయత్తం బగుచుండు నిక్కా
లుష్యంబు వాపవే యని యభ్యర్థించిన నతండు జనకసులభాసంవాదం బను
నితిహాసంబు గలుగు దాన నేతత్సంశయంబు వాయు దానిం జెప్పెద విను మని
పలికి యతని కి ట్లనియె 169

భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు జనకసులభాసంవాదంబు సెప్పుట.

క సులభాభిధాన యగునొక, లలన విమలయోగధర్మలంపటు జనకుం
గెలన విని యతనిబోధము, గొలఁది పరీక్షింపఁ దనకుఁ గోర్కి వొడమినన్

వ నియమాచరణకృశం బగుశరీరంబు యోగప్రభావంబున డాఁచి సుందరసుకు
మారం బగునాకారంబు వహించి జనకుం గాంచి భిక్షావృత్తిత్వసూచకంబు
లగువచనంబు లుపన్యసించిన నతం డాసనపాద్యార్చనంబు లాచరించి మహనీ
యం బగుభోజనం బొనర్చిన సంతృప్తిం బొంది యవ్విదేహపతికి నాసన్నం
బగునుచితాసనంబున నాసీన యై యుండి యాతండు ముక్తుం [1]డగుగామి
గనికొను తలంపున నిజానుభావంబున నతనిచిత్తంబు ప్రవేశించి మారవికా
రంబు భావించి 171

క తనలోచనదీప్తుల న, మ్మనుజపతి మొగంబునందు మల్లడిగొనఁ జే
సిన నమ్మహాత్ముఁ డప్పద్మనయనతలఁ పెఱిఁగి జనితమందస్మితుఁ డై 172

ఆ ఎచటనుండి యిచటి కేఁగెద వెవ్వరి, దాన వేమి వెంటఁ దగిలి నడతు
సుదతి నాకుఁ జెప్పు మది యట్టు లుండె నా, మాట లీవు విను సమాదరమున

సీ పంచశిఖుం డనుపరమమునీశ్వరుశిష్యుండ నతనిచే శిక్షితంబు
గమలాక్షి సాంఖ్యయోగక్షితిపాలనంబులఁ ద్రివిధం బగుమోక్షధర్మ
మట్లు గావున సంశయము లేక ముక్తకామస్థితి నమ్మూఁడుమార్గములను
నడచి పరంబున కెడపడ కుండుదు ముక్తి వైరాగ్యైకమూల సూవె

తే విను విరక్తి దృఢజ్ఞానజనిత గాన, దీక్షితజ్ఞానమున విరక్తియు ధరింపఁ
బడిన బుద్ధి నిర్ద్వంద్వతఁ బరఁగు నింటి, యంద నిల్చి నిస్సంగుఁడ నై చరింతు.

క వనితా చందనమునఁ బూసినఁ గత్తిని వ్రేసినను సుచిత్తత నా క
జ్జను లిరువురయందును సరి, కనకము లోష్టమును సమముగాఁ గనుఁగొందున్.

తే. జ్ఞానమును గర్మమును రెంటిసంగమంబు,నిష్ఠలుగ మోక్షవిదులు వర్ణింతురాత్మ
శాస్త్రములుగని యుద్ధురుశాసనంబు, సుగమపథముద్భృతీయంబు సూవె యబల.

1 [illegible] గామియయు.

ఆ కీడు గని యొకండు గృహధర్మ ముడిగి సన్యాసా శ్రయించునాశ్రమాంతరంబు
దాన సంగ ముడుగఁ గానేర దది యొల్లమియును వలపుగాన మీనవయన

క దండముఁ గాషాయంబును, ముండితయుఁ గమండలువును మోక్షమొసఁగ నె
ట్లుం డేని లింగములకు న,ఖండజ్ఞానప్రదత్వకలనము గలదే 178

క మగువా దుఃఖము శిథిలం, బగు నని లింగములు దాల్తు రమ్మెయిలేదె
[1]ట్లు గోడుగునందుం గావున, వగవఁగ మోక్షదముగాఁగవలయుఁ గోడుగున్

ఆ జ్ఞానముననకాని మానిని లింగమా,త్రమున ముక్తి యగునె రాజ్యబంధ
రాగబంధనిఖిలభోగబంధములఁ బ్ర,జ్ఞాసిఁ దునిమినాఁడ నది గతముగ 180

వ ఇట్లు ముక్తుండనై యున్ననాయెడ ముక్తత్వాముక్తత్వంబు లారయవేఁడివచ్చి
మచ్చిత్తంబున మెత్తన చొచ్చి తదియ ప్రయోజనం బట్లుం గాక 181

తే బ్రాహ్మణివి యోగినివి పరభార్య వబల,[2]భర్తృప్రోషితుఁ డేను నృపాలసుతుఁడ
వినుము గృహమేధి నాచారఘనుఁడ నిట్టి, నేను నీవు రమించుట నింద దేదె

వ స్వతంత్ర వై నీవు చేసినయీయవినయంబున నెయ్యది వాటిల్లిన నది నీయంద
నిలుచుం గాక యని పలికి వెండియు 183

క నావలనిరాగమున నే, నీ వి ట్లైతి నను గెల్చునిపుణతకుం గా
కీవెడమాయల నిప్పుడుఁ, బోవిడువవు యోగశక్తిపొలుపుకలిమినే 184

క. నిను డాఁచి కుటిలభావం,బున దుష్టచరిత్ర వైతి ముక్తులతెఱఁగే
వనిత యిది యే బయలుపఱి,చిన నైనను మానవలదె చెన్నఁటిచూపుల్ 185

క అని తనవైరాగ్యంబును, ఘనబోధముమహిమయుం బ్రకాశింప మనం
బున సరకుగొనక యిట్లు,వ్వనితఁ బలికి యన్నరేంద్రవర్యుఁడు మఱియున్ 186

క తను వొప్పెడునది యౌవన,మును నూతన మిట్టినీకుఁ బొలఁతీ యోగం
బున నింతచోరవ యొమ్మెయిఁ, బనుపడియెం జెపుమ దాఁపఁ బని లేదింకన్

వ అనుచు 188

క తను సరకుసేయ కిట్లు,జ్జననాథుఁడు పలుక నవ్వచనములు దెలియన్
విని సులభ చతురముగ ని,ట్లను నించుక గొంకు లేక యవ్విభుతోడన్ 189

క శ్రోతకుఁ దనకుం బ్రియ మగు, నేతెరువున నట్టిమెయి సమీరిత మైనం
జా తగువాక్యం బది నృపసూతీ వెఱపలుకు బాలిశులచొప్పరయన్ 190

వ. భవదీయవాక్యవైదగ్ధ్యం బట్లుండె నీవు నన్నెవ్వరిదాన వెచ్చటనుండి
వచ్చి తని తొలుత నడిగి తవహితుండ వై వినుము చెప్పెద 191

జనకుని ప్రశ్నంబులకు సులభ ప్రత్యుత్తరంబు లిచ్చుట.

క. విను పాంసూదకములచా,ద్పున జతుకాష్ఠములభంగి భూతంబులఁ గూ
మనుజేంద్ర కలుగుఁ బొందా,పని నన్యోన్యసమధీనభావము గలదే 192

---

1 ట్లుగఁ గోరఁ దగదుగావున, వగవను మోక్షదముగాఁగవలదేఁగోరన్. 2 భర్తృప్రోషితపేసు.

ఆ. ఒక్క మేనియంద యుర్వీశ పంచభూ,తములు దశమితేంద్రియములు మనసు
బుద్ధియును బ్రధానమునుగలవివియొక్కఁడొక్కటియవియెయేలయొండుసెప్ప.
వ నిక్కంబునకు నెవ్వరు నెవ్వరివారుం గామి దెలియవే యని పలికి వెండియు
తే. సకలలోకములను సదశ్వంబుకరణి, ధావనము సేయుచుండుఁ బ్రధాన మింత
యెఱిఁగి జననాథ యెవ్వరినెచట నుండు,వారలనువారమమ్మాటవలనుసెపుమ.
తే నీవు నీయందు నినుఁగనునెఱియయొరుల, యందుఁగానంగవలవదేయధిపతన్ను
నొరుల నొక్కటిగాఁజూచుపురుషుఁడెచట,మీరలుండుదు రెవ్వరివారలనునె
తే. అరులు మిత్రు లుదాసీను లనుచు సంధి,విగ్రహాదిషడ్గుణములవెరవు లొకరుఁ
డలవరించుచువిజయంబునాసపడుచు, నుండునటుము_క్తితెఱఁగిటులున్నె యరయ
ఉ కావున నీవు ము_క్తుఁడవు గా విటు గాకయు నిన్ను ము_క్తుఁగా
భూవర చూచె దిక్కలఁకబుద్ధులు సెప్పి తగం దొలంగఁగాఁ
ద్రోవఁగ బాడి [1]బంధులకు దుర్మతి పుట్టినయట్టిమర్త్య వా
రేవిధి నైన మందు లిడి యొప్పటిబుద్ధి ఘటించుచాడ్పునన్ 198
వ ఏ నెట్లు ము_క్తుండఁ గానం టేని విను మింకనుం జెప్పెద 199
సీ వర్గత్రయంబునవలనను సప్తాంగములయందుఁ జి_త్తంబు మెలఁగుచుండ
రాజులు మజ్జనభోజననిద్రావసరములు లోనుగా జనులు సేయు
విజ్ఞాపనము విని యాజ్ఞాపనం బొనరించుచు మంత్రులుఁ బ్రేమపాత్ర
తరుణులు నస్వతంత్రతఁ జేయ నర్థుల కొసరితిండియు ధనగు_ప్తిమీఁది
తే భరముఁ దమలో విరోధులై పట్టి మనసుఁ
జిక్కువఱుపంగఁ జెక్కండ్రు సిరికి నడువఁ
బరిహరించుచు బహుదుఃఖపరులు నల్ప
సౌఖ్యులును నగు చునికి రాజ్యంబు తెఱఁగు 200
వ వారలు ము_క్తులు గామి దెల్లం బది యట్లుండె నీకు వి శేషించియు 201
చ సదయమనీషఁ బంచశిఖసంయమి మోక్షము దెల్పె నంటి నీ
హృదయము నాదుచొచ్చుటకు నెంతయు రోసితి ము_క్తచంద మే
యిది నిరపేక్షుఁ డై నవిను మెయ్యది యెట్లయినం బ్రశాంతిసం
పద నొకయింతయుం గలఁగఁ బొఱక యుండఁడె నిర్వికారుఁడై. 202
క విను శూన్యస్థానంబున, నునికి యతికిఁ గృత్య మగుట నుర్వీశ్వర ము
_క్తునిమానసంబు శూన్యం, బని చొచ్చితిము_క్తి లేమి నది దప్పయ్యెన్ 203
వ. అట్లుంగాక 204
ఆ కాలుఁ జేయు మొదలుగాఁ గలనాయంగ,కములలోన నిన్నుఁ గలయదొకటి
యేని రి_త్త యిప్పు డేటికిఁ గటకటం, బడుచు నిట్లు దూరఁ బలికె తథిప 205

1 బంధు లొకదుర్గతి...దా, క్రేవిధి. 2 కొసరి తిండియు; కోసి తిండియు.

వ. అని యమాత్యులదిక్కు చూచి. 206

ఆ. వీరు పెద్దవారు వీరలు విన నిట్టి, తులువమాట లాడ దొరకుఁ దగునె
యొదిరిఁ దూలఁబుచ్చుటే మంచివెరవు గాం,భీర్యహాని దలఁచు పెంపు లేదె 207

క. వనితలఁబురుషులయెడఁ బు,ట్టినయది పెల్లివిరిసేఁత డిమ్మరితన మె
ట్టినికృష్టం బై నను ని,ప్పనికిఁ జొరఁడు దగునె యిది నృపాలసుతునకున్ 208

చ. బిసరుహపత్త్రలగ్నజలబిందువుచాడ్పున సంగవర్జితో
ల్లసనమునన్ వసించితి నిలావర నీయది నిట్టిదానిఁగాఁ
బొసఁగ నెఱుంగవైతి నను బొంకగు టేర్పడియెన్ విముక్తిచొ
ప్పు సదయవృత్తి నీకు మునిపుంగవు చెప్పుట మాట లేటికిన్ 209

క. నీవు గృహధర్మపరతయుఁ, బోవిడిచితి నీకు మోక్షమును విదితముగా
దేవలనికిఁ గా కిట్లు ధ,రావర మిథ్యాప్రబోధరతుఁ డై తరయున్ 210

క. ముక్తులు ముక్తులఁ గలయుట, యుక్తమయదినభమునభమునొందు తెఱఁగు నీ
ముక్తత బొంకని దీనిని, సక్తతగా నీవు గనుట చాలదె తెలుపన్ 211

వ. మనము ముక్తులము గాకున్నను మనకు సాంగత్యంబు గలుగుట నింద్యంబుగా
దెట్లంటేని. 212

సీ. నిఖలజనశ్రోత్రసుఖకరం బగుచరిత్రమునఁ బెంపారెడు ప్రథననృపతి
కులమునఁ బుట్టితి సులభ నాపేరు మత్పూర్వులు శతశృంగమునను ద్రోణ
మునను శక్రద్వారమున మహాధ్వరములు సేసిరి విను పాకశాసనుండు
దమపాలి కేతేరఁ దద్గోష్ఠిఁ బరమార్థచింత సేయుదురు భూకాంత యేను

తే. నాకు నెన యైనపురుషుండు లేకయునికి, మోక్షధర్మప్రవర్తనమునఁ జరింతుఁ
గాన నీచూచువర్ణసాంకర్యమస్మ,దీయసాంగత్యమున లేమి దెల్ల మరయ 213

క. నను డాఁప నేల దానం,గనియెడునది గలదె ముక్తి గలదో లేదో
జనకున కరసెదఁ గా కని, చనుదెంచితిఁ దప్పె యది విచారింపంగన్ 214

క. అని యిట్లు పలుకుపలుకులు, విని పలుకక యున్న జనకవిభునాననముం
గనుఁగొని సులభ నగుచు ని,ట్లనియె నతనితోడఁ గౌరవాన్వయముఖ్యా 215

తే. అగ్ని వెచ్చనో చల్లనో యని మనమునఁ,గరముసందియ ముందుటగాదె నిన్ను
నధిప ముక్తుండవో కావొ యనితలంచు,టది మదీయబాలిశభావము నితలంపు.

చ. జనవర నీసుభాషల నసత్య మొకండును లేదు నీవు స
న్మునిగణకీర్తనీయుఁడవు మోక్షము నీ కఱచేతిలోనిదై
యునికి దృఢంబుగాఁ గనియు నొండొకచందము మాటలాడితిన్
నిను [1]నగుపింపఁగా వలసి నీదగుమన్నన శంక వాసినన్ 217

క. అవియెల్ల నసత్యంబుల, యవనీశ్వర యరయ వచ్చు టది యొక్కఁడు ని

1 అ. ప్ర. తలిరించఁగా.

క్కువ విరాయుపరాధము భవ,దవిరళసౌజన్యమగ్న మగుఁ గాక తగన్ 218

క సులభానామము సంస్మృతి, పొలమొల్లక తిరుగుటయును భూలోకవరా
కలరూప నేఁటి కిచ్చట, నిలిచెద నీవు మునిసేవనీయుఁడ వగుటన్ 219

తే అనినఁ దానును మంత్రులు నవ్విభుండు, సులభఁ గొనియాడి నాఁడెల్ల నలఘుగోష్ఠిఁ
బ్రియము రెట్టింపన య్యోగినియును దారు, నెమ్మినొక్కఁడై యుండిరి నృపవరేణ్య

వ మఱునాఁ డజ్జనపతి యనుమతి సేయ నమ్మహానుభావ నిజేచ్ఛం జనియె నని
చెప్పిన నప్పౌరవోత్తముండు ప్రమోదాయత్తస్వాంతుం డయి శాంతనవుని
తో శుకుని కవ్విధంబున వైరాగ్యంబు పొడమె నెప్పుడు? చెప్పవే యనుటయు నతం
డా ధర్మసుతున కిట్లనియె 221

వేదవ్యాసుఁడు శుకున కుపదేశించిన వైరాగ్యప్రకారము

సీ ప్రాకృతజనులవర్తనముల వెంటఁ జిత్తమున జరామరణములఁ గలిమి
దలఁపక నేమఱి మెలఁగెడు శుకుఁ జూచి విపులధర్మజ్ఞాననిపుణధిషణుఁ
డైన వేదవ్యాసుఁ డాతని కిట్లను మనసు నింద్రియములు మర్దితములు
గాఁ జేయు ముత్పథగాములు గా నీకు నక్రోధసత్యశమార్జవములుఁ

తే దపము దమము నహింసయు ధర్మమునకు
నాకృతులు వీనిఁ బాలింపు మాఁకలియును
నీరువట్టును దగియెడు నెట్టి నడంచి
దేవతాతిథిశేషోపజీవి వగుము 222

క నునుపున నొనరించినపం, జరంబులో నున్న పులుఁగు చాడ్పున మేనం
బురుషవర జీవ ముండుట, పరికింపక యేమఱంగఁ బాడియె నీకున్ 223

తే ఎన్నికొనుచుండఁ జనుచుండ నేఁడు లివ్విధమున నాయువుదోడ్తోఁ దఱఁగి జీవ
హాని వాటిల్లఁ గాఁ బుత్ర యనవధాన, నిద్రమోహితుఁడై యున్కి నీకుఁ దగునె

క విను మాంసశోణితవివ,ర్ధన మగు నైహికమునందుఁ దత్పరులు పరం
బని యొకటి కలిమి దలఁపరు, గొనరు బుధులమాట నాస్తికులు వినయనిధీ 225

తే బుద్ధిమంతుల తెరవునఁ బోక యుత్ప
థప్రవర్తులనడచుపథంబునందుఁ
జనుట విను మప్పటికిఁ జూడఁ దనకుఁ జాల
నించి యుండు నాపద యొనరించుఁ బిదప 226

చ తనతనధర్మముల్ నడపి దానన సంతస మంది శాంతభా
[1]వనరతి నుండువారిఁ గని వారల చెప్పెడు ధర్మవృత్తి ని
చ్చ్చనయుఁగ నూఁది తప్పదముఁ జెందుట కొక్కము పొత్తినూలి [2]ప్రు
వ్వనెనయుఁ గాకు బంధకుఁ డవుం దన కజ్ఞుఁడు దాన [3]యస్మయిన్ 227

1 వనరతి 2 ప్రు,య్యన లెన గ్రాఁ. 3 యొక్షైయిన్

తే. అస్థిరేంద్రియసలిలమయంబుఁ గామ,రోషదారుణగ్రాహప్రదూషితంబు
నైనసంసారసాగర మతులధైర్య, పోతపాత్రిక నిస్తరింపుము కుమార 228

క. కామాదితృప్తుఁడై నరుఁ, డేమఱి యుండంగఁ గొఱియ నెత్తెడుపులియు
ద్దామత మృత్యువు గొని చను, నామూషకునియట్లు గాకు మతులవివేకా 229

తే. బ్రాహ్మణత్వంబు గడు దుర్లభంబు దాని, నెట్టకేలకుఁ గని[1]కడ యొద్దఁ జేయ
వలదె తపము దమంబు నిశ్చలవివేక, సంపదయునూఁది నరుఁడుదుస్సంగముడిగి.

క. విను విప్రశరీరము సుఖ,మునకే బహునియమదుఃఖముల నిహమునఁ జెం
దను నిత్యసౌఖ్యముం బర,మునఁ బొందను బుట్టెఁ గాక బోధప్రవణా 231

క. బలితపుటూరి గ్రామంబున, నిలుచుట యారజ్జు ద్రెవ్వ నీలిగి సుమతుల్
వెలుడి చని సుఖు లగుదు ర,వ్వల నెఱుఁగరు పడుదు రంద వత్స దురాత్ముల్

తే. తాను దెగు నేని బాంధవదారపుత్ర, మిత్త్రు లనుసజ్జనంబు లేమిటికి విగత
చింతుఁడై గుహసొచ్చి[2]యుశ్శాంతబుద్ధిఁ, దడవికానంగవలవదె తన్నుఁ దాన

తే. జరయు మరణంబుమర్త్యునిజన్మమాది, గాఁగఁ వెనువెంటఁదగులు[3]నగ్గంబువేచి
యొల్లి సేసెద ననక మే లిపుడ చేయు,తనయ వార్చునె మృత్యువుజనులపనులు.

ఆ. ఆత్మశౌనగమును లంతియ చుట్టంబు, లగ్నిఁ గలపి మరలు నఖల మైన
జ్ఞాతిజనము దీనిఁ జర్చింప కందఱు, యందు మమతఁ బెనుచ నజ్ఞుఁ డనఘ 235

క. లోకము గాలముచే ని, ట్లాకులపడు చునికి గాంచి యధికధృతిని ధ
ర్మైకాంతతానిరూఢిం, గైకొని త్రోవంగ వలదె కాలవికృతులన్ 236

క. మానుషము దుర్లభము సో,పానం బగు నది విముక్తిపదము గనుటకుఁ
దానిఁ గని తొంటిచందము, రా నీక సముద్యమమునఁ బ్రాఁకఁగవలదే 237

క. అనఘా తపోవనమునన, జననంబును మరణదశయు సంప్రాప్తము ల
య్యెనయేని వాఁడు ముక్తుఁడె, మనంబు బహుకామవికృతి మగ్నం బైనన్

తే. భోగములు సంపరిత్యక్తములుగఁ జేసి, కేవలాంగుఁడై నిర్మలభావయుక్తిఁ
దపము గృహమున[4]నేనియుఁ దత్పరతఁజ,రించి సంసారజలధిఁ దరించునరుఁడు

క. విను దారపుత్రమిత్త్రులు, సనిరి కొడుక మున్ను చనినజన్మంబుల నీ
కును వారు వారలకు నీ,వును మఱుపుట్టువులఁ గొఱ యవుట గల్గెనొకో 240

ఆ. ఏన కలను నాకు నెవ్వరివానిఁ గా, నాత్మఁ దలఁతు నన్ను నట్టివాని
నెందుఁ గానఁ గాన యెవ్వరివాఁడను, గా ననంగ వలదె మానసీయ 241

క. దారాపేక్షం గష్ట, ప్రారంభముఁ బూని యిహమునందుఁ బరమునఁ
వారని సంక్లేశంబుల, గూరు నరుఁడు దానిఁ జేయ గొనకొండ్రు బుధుల్. 242

చ. ధన మది యేల భోగమును దానము లేదగు నేని శత్రుమ
ర్దన మొనరింపఁ డేని బలదర్పము లేల సధర్మవృత్తికిన్

---

1 కడతేఱఁజేయ. 2 విశ్రాంతబుద్ధి. 3 సంగంబు. 4 నేనిఁ దత్పరతనొందు.

గోనకోవఁ డేని విన్కి. మునికుంజర యేల జితేంద్రియుండు గాఁ
డనఁ బను సేని నాత్మవిధ మారయు [1]నాక్రమ మేల చెప్పుమా 243

క అని యి ట్లుపదేశించిన, విని శుకుఁడు విముక్తిమార్గవిదుఁ డై చనియెఁ
జనకుఁ డొఱఁగి నిశ్చలదీ,పనిభాత్ముం డగుచుఁ గురునృపాలవరేణ్యా 244

క అనిన విని దేవతటినీ,తనయునితోఁ బాండురాజతనయాగ్రజుఁ డి
ట్లనుఁ బ్రీతియు వినయము నా,ననమునఁ దళుకొత్త నరతనయవంశవరా 245

భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకు శుకునిజన్మప్రకారంబు సెప్పుట.

వ కృష్ణద్వైపాయనపుత్త్రుం డనుమాత్రయకాని శుకునిజన్మంబు తెలియంగుసు నతని తల్లిని నతండు బాల్యంబున మహానుభావుండగుటకుం గతంబును నతండు సిద్ధి వొందినభంగియు నెఱుంగ నవి యెల్ల నెఱింగింపుము 246

సీ అనవుడు నతఁ డిట్టులను నాతనికిఁ గర్ణికారవనం బనఁ గలదు మేరు
తటమున నం దద్రితనయయుఁ దాను పశుపతి లీలమైఁ బ్రమథగణము
గొలువ నుండఁ దనూజుఁ గోరి వేదవ్యాససంయమి దత్ప్రదేశమున యోగ
బల మూర్జితముగఁ దపం బొనరించె యోగమునకు రాజసూయములు నశ్వ

ఆ మేధములును నపరిమితములైనను సరి,గావు సూవె వినుము కౌరవేంద్ర
తత్తపోవిశిష్టతకు మెచ్చి శివుఁడు ప్రత్యక్షమై యభీష్ట మడుగుమనిన 247

వ అమ్మునీశ్వరుండు భక్తిసంభ్రమభరితుం డగుచు దండప్రణామంబు సేసి 248

క జలపవనాంబరవసుధా, నలసమవీర్యుఁ డగుపుత్త్రు నా కొసఁగంగా
వలయు ననుడు నిచ్చితి నని, పలికి చనియె నమ్మహాకృపామూర్తి నృపా 249

వ. ఇట్లు లబ్ధవరుం డగుచు సత్యవతీసుతుం డగ్నికార్యపరుం డై యరణిపుచ్చుకొని మథింపం దొడంగిన ఘృతాచి యనునప్సరోవనిత లోచనగోచరం బగుటయుఁ దానునుం గామగోచరత్వంబు నొందిన నయ్యిందువదన యమ్మునితెఱంగెఱింగి వంచనం జిలుక యయియుండె నతండును ధైర్యం బవలంబించి యరణికార్యప్రవణుండై యుండం బ్రబలుం డగునంగజు చెయ్దు నప్సరోరూపాతిశయసక్తచిత్తుం డై నయాసంయమిశుక్లం బయ్యరణియందుఁ బడియె నవ్విప్రుండు [2]నిర్విశంకం బగునంతఃకరణంబుతో నరణిమథనం బొనరించిన. 250

తే అయ్యరణిఁ బుట్టి జనకసమాకృతియును
భూరికాంతియు వెలుఁగంగఁ బొలిచె శుకుఁడు
యాగకాలసుసంభృతహవిరవాప్తి
మహితతేజస్కుఁ డగుహుతవహునిమాడ్కి. 251

సీ. అపుడు మందాకిని సాకారయై వచ్చి మంగళస్నానసమన్వితుఁడుగ
నొనరించె నాకసంబుననుండి పడియెఁ గృష్ణాజినదండంబు లతనియెదుర

---

1 నాక్రమాలు. 2 నిర్వికార్య బుధ.

దివ్యదుందుభులును దేవాంగనాగానములును వీతెంచె నద్భుతము గాఁగఁ
గుసుమవర్షంబులు గురిసె నింద్రాదిదేవతలు గౌరవమున వచ్చి రంబి

తే. కాసపేతుఁడై యేతెంచి కామవైరి, యతని నుపనీతుఁ గావించె నమరనాథుఁ
దుజ్జ్వలంబుఁగమండలువొసఁగెనిచ్చి, రమరులెన్నండు మాయనియంబరములు

క. మృగపక్షిసమూహము లాదిగఁ గల్గుచరాచరముల దివ్యప్రభవుం
డగుశుకునిపుట్టొనర్చెం, బ్రగాఢతమసంప్రమోదభరితంబులు గాన్ 253

క. జనియించినమాత్రన యమ్మునిపకిశోరమును వేదములు వొందెను ద
జ్జనకుని మునుపొందినతెఱఁగున నబ్బాలుఁడు వరించె గురుఁడుగ ధిషణున్

వ. ఆచారపరిపాటి యవలంబించి యి ట్లుపాధ్యాయవరణంబు సేసి 255

తే. అతఁడు సదివింప వేదవేదాంగధర్మ
శాస్త్రరాజనీత్యాదికసకలవిద్య
లును గ్రమంబునఁ జదివి యమ్మునికుమారుఁ
డచ్చటన యుండె వ్రతచర్యలందుఁ దగిలి 256

వ. దేవతలకు లోనుగా మంత్రణీయుండును మాననీయుండును నగుచు నట్లుండు నయ్యారణేయుండు నిజాశ్రమంబున నున్న తండ్రిపాలికిం జనుదెంచి తదనుసరణ ప్రక్రియం బ్రవర్తించునెడ నచ్చేరువం జరియించుమునికుమారులతోడియాటలు మరిగి లోకంబుతోడిపాటిరై యాత్మానుసంధానంబు సేయ లేక మెలంగుచున్నం జూచి యాసత్యవతీసుతుండు సాంఖ్యయోగశాస్త్రంబు లతనికి నధిగతంబులు గావించె మఱియు దేహంబునందలియహంకారంబంతయు బంధులవలని మమతయుం బాయునట్టివాక్యంబు లుపదేశించె దానం బ్రబోధం బుదయించుటం జేసి యమ్మహామతికి బ్రహ్మచర్యగార్హస్థ్యవానప్రస్థధర్మంబు లనునాశ్రమంబులు మూటను బుద్ధిరమింపదయ్యె నయ్యపరమపరుం డప్పరాశర్యుతో మోక్షప్రదం బెయ్యది దాని నెఱింగింపవే యనుటయు 257

ఆ. అతఁడు మోక్షదర్శియగుట నిరూపించి, యమ్మహామునీంద్రుఁ డతనితోడ
వత్స కానఁ బొమ్ము వైదేహుఁ డగుజనకక్షితీశువినయగౌరవమున 258

క. గగనంబునఁ జను టుడుగుము, తగంగఁ బాదప్రచారితన చను మిథిలా
నగరమునకు నమ్మునిమాన్యగుణుం గను మోక్షధర్మ మతఁ డెఱిఁగించున్.

క. ఆరాజన్యునెడ నహం,[1]కారిత మమకారితయును గర్తవ్యముగా
దేరికి నైనను బూజ్యుం, డారయ నాతఁడు వినీతియ తగుం జొమ్మా 260

ఆ. అనిన నట్లకాక యని మేరుముఖనగంబులు ననేకనదులుఁ బలుదెఱఁగుల
దేశములను వివిధతీర్థంబులును జూల్కఁ, గడచి వచ్చె భరతఖండమునకు. 261

వ. వచ్చునప్పు డెయ్యెడ నేపదార్థంబులఁ జూచినం జూడనివాఁడపోలె వచ్చె నిట్లు

1 కారము మమకారరహితత్వము.

వచ్చి విదేహజనపదంబు సొచ్చి మిథిలాపురంబు నుపవనంబు దఱిసి చని తదీయ ప్రాకారద్వారదేశంబు సేరిన సమయంబున 262

తే ద్వారపాలు రచట వారింప శాంతిమై, నూర కున్నఁ జూచి వారు వెఱచి లోని కెఱుక చేసి లోఁగుచు వారు ద, న్ననుప నరిగె నృపగృహంబు సేర 263

క అచటఁ బ్రతిహారు లాఁగిన, నచలితశమవృత్తి నుండె నవ్వేత్రధరుల్ ప్రచలితమతులై యాతెఱఁ, గుచితంబుగఁ జెప్ప నృపతియుఁ బురోహితునిన్

తే అరయఁ బుత్తెంచె నాతఁడు నరసి పోయి
నిజ మెఱింగింప భక్తివినీతిసంభ్ర
మములు ముప్పిరిగొనఁగ నమ్మనుజనాథుఁ
డఖిలమంత్రులు బుధులుఁ దో నరుగుదేర 265

చ శిరమున నర్ఘ్యపాత్ర గొని చెచ్చెర వచ్చి ప్రియం బెలర్ప న
గ్గురుసుతుఁ గాంచి యంతిపురికోటకు లోనగునొక్కసౌమ్యమం
దిరమున కమ్మునిం గొనుచు దేవసమప్రతిపత్తి నేఁగి ర
త్నరుచిరకాంచనాసనమునం దగ నుంచి సునీతపాద్యుఁ డై 266

క. లలితాక్షతములఁ గుసుమం,బుల బూజితుఁ జేసి యర్ఘ్యమును గోవును న క్కలవతికి నిచ్చె విధిపరి, కలనజ్ఞుం డైనయతఁడుఁ గైకొనియెఁ దగన్ 267

వ జనకుండు సవినయంబుగా నిలుచుండి యమ్ముని యనుమతి సేసిన మఱి మహి యంద సమాసీనుండై తానును మంత్రులు విద్వజ్జనంబులు గొలిచి యుండె నట్టియెడ నన్న రపతిపరివారజాతం బెల్లను గౌతుకంబునం జనుదెంచి యంతంత మ్రొక్కుచుం జూచు చుండ 268

తే రూపవిభ్రమముల నప్సరోజనంబుఁ, గ్రేణి సేయువారాంగనాశ్రేణి గీత నృత్యనిరతి నారాధింప నిర్విశేష, యోజితేంద్రియుఁ డై యతఁ డుండె నధిప

చ అతనికి నన్నపానముల నంచితభక్తి నొనర్పఁగాఁ బురో
హితు నియమించి యవ్వసుమతీశ్వరుఁ డద్దినశేష [1]యామినుల్
చతురము భక్తియుక్తమును సంప్రమదంబునుఁ గా నయించె స
స్మితమృదుసారభాషణసమీరణతం దదుపాంతవర్తి యై 270

వ మరునాఁ డమ్మహీపాలుండు గాలోచితకృత్యంబు లాచరించి కృతకరణీయుండు ను సుఖాసీనుండును నై యున్న యమ్మునిపాలికి సూరిజనసమేతంబుగాఁ జని పరి వేష్టించి యుండి కేలు మోడ్చి మీరిట విచ్చేయుటకుం గతం బేమి యని సవి నయంబుగా నడిగిన నమ్మహాత్ముండు మాతండ్రి పంపున మోక్షమార్గబోధార్థి నేయి వచ్చితి విప్రునకుం గర్తవ్యం బెయ్యది మోక్షం బేమిటం బడయ వచ్చు నెఱింగింపవే యనుటయు నతండు సవిశేషసమాదరుం డై. 271

1 యామినుల్.

జనకుఁడు శుకున కుపదేశించిన మోక్షధర్మప్రకారము.

సీ. విను ముపనీతుఁ డై విప్రుండు బ్రహ్మచర్యంబు [1]వేదాభ్యసనంబు నడపి
దారసంగ్రహము సంతానసంపాదనంబును నధ్వరక్రియయును నొనర్చి
దేవపిత్రతిథిపూజావిధిపరుఁ డగు చుండి వనమునకు హుతవహప్ర
యుతముగఁ జని యందు నతిథులఁగొనియాడి వ్రతము [2]గషాయపక్వత నొనర్చ
ఆ. నగ్నులాత్మయంద యారోపితములుగఁ, జేసి వీతరాగచిత్తవృత్తిఁ
బరమశాంతిఁ బొంది బ్రహ్మాశ్రమపదంబుఁ, బొందువాఁడు లోకపూజ్యచరిత
వ. అనిన విని యమ్మునివరుండు 273
క. జ్ఞానోదయ మై యుండఁగ, మానక వెండియును నాశ్రమత్రయవాసుం
డై నిలిచి తత్క్రియానుష్ఠానము క్రమవృత్తినడపుటయు వలయునొకో. 274
తే. జ్ఞానవిజ్ఞానదృష్టి శాశ్వతికతత్త్వుఁ
డయ్యె నేనియు విడువ రాదాశ్రమములఁ
గ్రమసమారూఢి యనునె వేదములు దీనిఁ
దెలియఁ జెప్పవె మోక్షవిత్తిలకజన్మ 275
వ. అనవుడు నతం డతని కిట్లనియె 276
తే. జ్ఞానవిజ్ఞానములు మోక్షసాధనములు, గురునియుపదేశమున నవిదొరకొనంగ
వానమోక్షంబు గాంచినవాఁడు విడుచు,నయ్యుపాయద్వయంబును నతులబుద్ధి.
క. లోకోచ్ఛేదముఁ గర్మ,వ్యాకులతయుఁ గాక యుండ వలయుట కై సు
శ్లోకా చతురాశ్రమములుఁ, గైకొని నడపిరి దృఢంబుగాఁ బూర్వమునుల్
తే. అందుఁ దుద ముట్ట నడచిన నందవచ్చు
ముక్తి బహుజన్మసంసిద్ధమోక్షకార
ణముల శుద్ధుఁ డై ప్రథమాశ్రమమునయంద
కాంచు మోక్ష మెందే నొక్కరుఁడు మునిప 279
క. వానికి మూఁ డాశ్రమముల,లో నిలువఁ బ్రయోజనంబులుం గలవె తమో
దీనతను రజఃపరత, న్మాన వలయుఁ గాక సత్త్వనైష్ఠికమతి యై. 280
తే. సత్త్వమార్గాభిరతి యాత్మతత్త్వదర్శ
నంబు గావింపఁ దనుఁ దాన నరుఁడు గాంచు
విశ్వమునఁ దాను దనయందు విశ్వమును వ
సించుటయుఁ జూచుచును ముక్తిఁ జెందియుండు 281
వ. ఇవ్విషయంబున యయాతివాక్యంబులు గల వాకర్ణింపుము. 282
ఆ. జ్యోతి యాత్మయంద యున్నది గాన్ప శక్యము సమాహితాత్ముఁ డైనమునికి
నొరులవలనఁ దనకు నొరులకుఁ దనచెస, భయము లేక యున్నఁ బరముఁ గాంచు.

1 వేదాభ్యయనంబు. 2 గాఢాయపక్వత.

క. కోరికయు నొల్లమియు లే, కేరూపున భూతములకు నెగ్గగు కెఱఁగుం
జేరక యశామవృత్తిఁ ద,పోరతి నున్నతఁడు బ్రహ్మముం బ్రాపించున్ 284

క విసఁ జూడం బడునందె,ల్లను సమతం బరముఁ గనుచు లౌల్యనిరసనం
బున సుఖదుగఖాదిద్వం,ద్వనిరూఢుఁడు గాక యున్నతఁడు ముక్తిఁ గనున్

క ఇనుమును గనకము నిందయు,వినుతియుసమములుగఁగొనుచువివిధాంగకముల్
దనలోన నడఁచుకమఠము, ననువున నింద్రియము లడఁచునతఁడు గను శివున్

వ. అని చెప్పి 287

తే అవ్విశేషంబు లెల్ల నీయందుఁ గలుగు, ననఘ భవదీయజనకదయాసమృద్ధి
సిద్ధదివ్యబోధంబునఁ జేసి తోఁచె, నవ్విధముకంటె నీచంద మధికతరము 288

వ నీ వట్టిఁడ వగు టెఱుఁగవు, భావంబున సంశయమును భయమును బాల్యం
బావేశింపఁగఁ జేయ న,భావితనిశ్చయుఁడ వగుటఁ బరమమునీంద్రా 289

క జ్ఞానము విజ్ఞానము నీ, మానితగుణము లగు నవి సమగ్రము లైనం
గా నేరదు మోక్షపదము, గానుపు దృఢనిశ్చయుండు గా కున్నే నిన్ 290

తే ఒక్కకొఱఁతయు లేదునీవుదితమోక్ష,బోధుఁడవు సంశయములెల్లఁబోవవిడిచి
నిశ్చయింపుము నీ కన్న నెలవు శాశ్వ,తంపునెలవుగ విషయావికంపితాత్మ 291

శుకుఁడు హిమవంతంబున నున్న వ్యాసునియొద్దకు వచ్చుట.

క అని బోధించిన జనకువ,చనములు విని శుకుఁడు విగతసంశయుఁ డై శాం
తినిరూఢిఁ బరమసౌఖ్యం,బు నొంది తనుఁ దాన కనుచుఁ బోవుచు నుండెన్

తే మారుతముతో సమానధర్మత్వ మొంది
యతఁ డుదఙ్ముఖుఁ డై నిఖిలామరులును
మునులు గరుడగంధర్వాదులును గుఱూహా
లమున వసియించు శిశిరశైలమున కరిగె 293

సీ కురువంశముఖ్య యగ్గిరి పుణ్యవిభవసమేతంబు విను మమ్మహీధరమునఁ
బరమేశ్వరుండు దపం బేక పాదస్థుఁ డై బహువర్షంబు లాచరించెఁ
బుత్రలాభార్థిత్వమునఁ గృష్ణుఁ డుత్కృష్ట నియమాచరణములు నిష్ఠ సలిపె
షణ్ముఖుం డాత్మీయశక్తిప్రభావంబు దెలిపి దేవాధికతేజుఁ డయ్యె

తే మఱియుఁ బెక్కండ్రు మునులు నమర్త్యులును సు
చరితముల బెంపు నొంది రా శైలమావృ
షాంకునకుఁ గూఁతు నిచ్చె యా గాంగయోని
యగుట నజుఁడు దదాత్మత్వ మర్థిఁ బొందె 294

వ. అట్టిమహామహిమ గలుగునాహిమవంతంబునకు మున్న వచ్చి సుమంతుఁడు వైశం
పాయనుఁడు జైమిని పైలనామధేయు లగుశిష్యులం గరుణావిధేయుం డగుసాత్యవ
తేయుం డధ్యయనంబు సేయించుచుండం బుణ్యాతమం బగుతదాశ్రమంబుఁ బాను

ప్రభానిభం బగునిజకాంతివిసరంబున వెలుంగ నయ్యారణేయుం డమ్మునిపాలికిం జని తానుయోగబలంబున ననేకంబు లైనగిరిసరిదరణ్యంబులు గడచి యొందు నుం దగులువడక కార్ముకజ్యానిర్ముక్తశరంబుచందంబున నేతెంచుటకుం బ్రీతుం డగు నప్పరాశరనందనుపాదంబుల కభివందనంబు సేసిన నతం డభినందింప నాసన్నతమాసీనుండై జనకజననాథసంవాదవిధంబు విన్నవించి విశేషసమ్మదం బావహించె ని ట్లరణిసుతుసమాగమంబు నొంది 295

క అమ్మునియును శిష్యులతోఁ, నమ్మహితాత్ము నునిచికొని యధ్యాపనశీ
లమ్మగుచి త్తముతోడ సు,ఖమ్ముండఁగ నొక్కనాఁడు గౌరవ మొప్పన్ 296

వ కొలిచి యుండి సుమంతుప్రభృతులు నలువు రతనితో దేవా శుకుండు మొదలు గాఁ గలయే మేవ్వరమును వేదవిషయప్రఖ్యాతి నెల్లవారికంటె నెక్కుడుగా వలయు మమ్ముంబోలె నొడ్ల నాదరాధిక్యంబున భరంపడి సవిశేషంబుగా నధ్య యనంబు సేయింప కుండుట మాకు వరం బని విన్నవించిన వీతపక్షపాతచిత్తుం డగునత్తాపసోత్తముండు 297

తే. భక్తుఁ డగుబ్రాహ్మణునకు వాగ్బ్రహ్మ మభల
మును బ్రియంబున నిచ్చునజ్జనుని చేతి
లోనియది బ్రహ్మలోకంబు దీని మీఁద
లేర్పడఁగ నెన్నఁడును విని యెఱుఁగ రెట్లు 298

క వినుఁ డెల్లవారు దుర్గం,బును గడచి శుభంబు నొంది పురుషార్థములం
గనువార కాక యనియొడు, ననుగ్రహము వలదె యిట్టు లనఁ దగవగునే 299

చ అనుటయు వార లొండొరులయాననముల్ గనుఁగొంచు నవ్వి యి
ట్లని రటు లేనిఁ బోదుమె దయాపర శైలము డిగ్గి భూమి నెం
దును జరియించి యధ్యయనదోషాలులం జదివించి యాజనం
బు నడపి నీకృపారసముపొంగ నిగుడ్దుమె యెల్లచోటులన్ 300

క అనవుడు మున్న యిట్టు లన రైతిరి వోవఁగ నీను మిమ్ము నెం
దును గడు వేడ్డు వెట్టితిరి దోషాల మిమ్మెయి నుండ జాణ లై
నను నిటు వేటొకం డడిగి నావచనంబులు మీమనోరథం
బున కిటు సాధనంబులుగఁ [1]బోకలఁ బోయితి రంచు నవ్వుచున్ 301

తే తమ్ము సంప్రీతిఁ గనుఁగొను నమ్మునీంద్రు
చరణకమలంబులకుఁ జక్కఁ జాఁగి మ్రొక్కి
రన్నలువురును వారల నతఁడు దీవిచి
కరుణ నిగు రొత్త బిగి యారఁ గౌఁగిలించి. 302

వ దీవించి యొయ్యది చేసిన నప్రమూదాయత్తచిత్తులరై చేయుండు త్రిలోకంబు

1 బోకలఁ బోయితి.

లందును మిఁకుం బ్రియం బైనచోటుల వర్తిల్లుం డని వీడుకొలిపిన జని వార
లధ్యాపనయాజనవిశేషంబుల నశేషదేశంబులు నలంకరించు చుండి రట్టియెడ.

క నారదుఁడు వచ్చి ప్రీతిం, బారాశర్యమునిఁ గాంచి బ్రహ్మనినాదం
బీ రున్నచోట లేమికిఁ, గారణ మేమియొకో యనుడు గారవ మెసఁగన్. 304

క అతఁ డతనితోడ శిష్యు, ప్రతతి యిచట లేమి యనుడు బ్రహ్మర్షివరా
సుతుఁడును [1]నీవైనను ద, ద్వ్రతంబు సెల్లించు చుండ వలదే యనినన్. 305

క నారదునివచనములుఁ జెం,పారం గొనియాడి భువన మంతయు నాదా
పూరితముఁ జేసె నమ్ముని, సారాధ్యయనమునఁ బుత్రసంయుక్తుం డై. 306

వ ఇట్లయ్యిరువురు నధ్యయనంబుసేయ మహావాయువు బెట్టువీచిన నవ్విశేషజ్ఞుండు
పుత్రుతో ననధ్యయనసమయం బగుట సెప్పి తదధ్యయనంబు వారించి తానును
నూర కున్న నయ్యారణేయుండు నియ్యత్యధికమారుతం బెక్కడిది యని
యడిగిన నఖిలభూతవేది యగు వేదవ్యాసుండు దేవయానంబున విష్ణుండును
బితృయానంబున భానుండును నూర్ధ్వాధోగమనపర్యాయరూపంబునం బ్రవర్తి
ల్లుదు రది పవనాలంబనకలితం బై చెల్లుఁ బవనుల వినుము చెప్పెద సమా
నుండు దైవతసంఘసంభవుం డతనికి నుదానుండును నుదానునికి వ్యానుండును
వ్యానునికి నపానుండును నపానునికిఁ బ్రాణుండును జనియించిరి జగంబులు
వీరిచేత సంవ్యాప్తంబులై యుండుం బ్రవహుం డావహుం డుద్వహుండు
సంవహుండు వివహుండు పవహుండు పరావహుం డనం బవనులు సప్తసంఖ్యా
లదితిపుత్రు లఖిలభువనవ్యాప్తులై చరియింతురు వారు సమానాదిపవన పంచక
మహితాత్ములు వారలవలన వర్షంబులకుం బ్రవర్తననివర్తనంబులు గలుగు
చుండు వివిధదైవతవిమానంబులకును మహితయానం బావహిల్లు నొక్కొక్క
నాఁడు విష్ణుని నిశ్వాసవేగంబు. 307

క అప్పవనములను గలఁచిన, నిప్పరు సగువికృతవాయు విది దీనిరయం
బిప్పుడు మహనీయం బగు, నిప్పర్వతమును జలింప నెసకం బెసఁగన్ 308

తే ఇట్టియప్పుడు సదివిన నెల్లభంగి, నెడరు వుట్టుఁ గావునఁ జదు వుడుగ వలసె
ననిగ్రోఁ బదపడి ప్రకృతిస్థమయ్యెఁ బవన,మఖిలభూతంబులకుసౌఖ్యమావహిల్లె.

వ స్నానకాలం బయ్యె నని పలికి పుత్రునకు నీవు సదువుచుండు మని చెప్పి యప్పా
రాశర్యుం డాకాశగంగా[2]ప్రపాతప్రదేశంబునకుం జనియె నయ్యారణే
యుండును నారదుం డాకర్ణింపఁ గొంతసే పధ్యయనంబుసేసిన నద్దేవముని
మెచ్చి యతనితో నీకు మే లొనర్చెద నిష్టంబు సెప్పు మనిన నతం డీలో
కంబునం బుట్టినవానికి హితం బెయ్యది దానిం జెప్పవే యనుటయు నమ్మహా
త్ముండు దొల్లి సంయములకు సనత్కుమారుండు సెప్పినవాక్యంబు శ్రేతత్ప్రయో
జనంబు లయియుండు వానిం జెప్పెద విను మని యి ట్లనియె 310

1 సీవును నైనను, వ్రత మని సెల్లించు. 2 బ్రవాహప్రదే.

నారదుఁడు ధర్మజున కుపదేశించిన తత్త్వప్రకారము.

తే. తపము సత్యంబు కన్ను విద్యయు సుఖంబు
విడువ దుఃఖంబు రాగంబ వినుఁడు నరుఁడు
ముక్తి కుత్సహింపక భవసక్తుఁడైన
నొండుపుట్టువునం దది యొండ రాదు 311

క. ఆరయఁ గామముఁ గ్రోధము, వైరులు ముక్తి కవి రెండు వారించిన సం
సార మనాకారం బగు, నేరిమి యొం డేల ముక్తి నెలవు గనుటకున్. 312

క. అపరిగ్రహసర్వారంభపరిత్యాగములు గలుగుపండితునకు దుఃఖ
ఖవుఁ దెరువు వాటిలదు మోహసదము [1]సొప్పడి తదాత్మకసుఖం బొందున్ 313

క భూతంబుల దర్శింపమి, భూతాస్పర్శనము భూతముల [2]యెడ సంభా
షాతరలత నొందమి సూ, రే తెరువు విమోహసుఖగరిష్ఠత వడయన్ 314

ఆ హింస లేక యునికి యింద్రియజయము నైరాశ్యమచపలత్వమనుగుణములు
నాల్గుఁ గలుగునట్టినరునకుఁ గరతలామలక మంతరాత్మమహిమ యెల్ల 315

క అమ్మునిపలివాక్యములవిధ మ్మిది దీనిం బ్రగాఢతత్పరతం జి
త్తమ్మున నిడి తెలిసి నడవు, నిమ్మెయి సమకూరు నీకు నిహపరసుఖముల్ 316

వ. అని చెప్పి వెండియు 317

ఆ పుత్త్రదారబంధుమిత్త్రసక్తుఁడు రొంపిఁ, బడినగజమునట్ల యెడరు నొందు
భోగజాలపరుఁడు వాగురాజాలసం, పతితమృగఝషములభంగిఁ దలరు 318

వ ధర్మాధర్మంబులును సత్యాసత్యంబులును దొలంగ వలయుఁ దొలంగు టెట్టు
లొప్పదునం టేని 319

సీ విను మధర్మం బహింసనమున నెడలు ధర్మంబు సంకల్పవర్జనముచేత
నవ్యాప్తిఁ బొందు సత్యాసత్యములు బుద్ధిఁ గొని త్రోవ నగు నని మునివరుండు
మఱియును జెప్పు నాత్మవిభావనంబున బుద్ధి విలీనతఁ బొందు శోక
భయహేతువులు నిచ్చఁబది వేలు వాటిల్లుఁ బండితుం డందుఁ బొందండు భూత

తే ములును నింద్రియములు నొక్క ప్రోవుగట్టి,యున్న వీనికి వగఁబొందుటారివారి
కొలయు నెడరుల కెల్లఁ దా నుమ్మలికము, గట్టికొని కుందునట్టులుగాదె వత్స

చ అన విని సంశయం బురివి యమ్మునితో నరణీశనూజుఁ డి
ట్లను భవదీయదివ్యవచనామృత మాని యరోగ[3]చిత్తతం
గని కృతకృత్యతం బొరయఁ గాంచితిఁ బొందెద యోగసిద్ధి సూ
ర్యనిమహితప్రసారమున నూని సమస్తము డిగ్గఁ ద్రావెదన్. 321

క. అని పలికి యమ్మునీశ్వరు, ననుజ్ఞ గొని తండ్రికడకు నరిగి వినతుఁడై
తనవినిశ్చయంబు సెప్పిన, విని యతఁ డలరెం దదీయవిజ్ఞానతకున్ 322

1 సొప్పడఁ దదాత్మసౌఖ్యం బొందుచున్. 2 గడ. 3 చింతతం.

ఆ. సం ప్రమోద మందు సాత్యవతేయునిఁ, గని ప్రదక్షిణంబుగాఁగ వచ్చి
వరుగ నుత్సహించె నారణేయుఁడు దాని, గాంచి వత్సలత్వగౌరవమున. 323

వ ఆబ్రహ్మర్షిసత్తముండు 324

క ప్రమద మొనర్చెదు నానయ,నములకు నంత కటు నిలుము నాఁగా నిస్నే
హము నిస్సంశయముం దన,యమలమతిం బల్లవింప నాశుకుఁ డరిగెన్ 325

ఆ జనకు విడిచి యిట్లు పని సిద్ధచారణ, సముదయోపసేవితమును యోగ
సేవనార్హవిధమునై వెలుఁగొందు కై,లాసశిఖరితట మలంకరించె. 326

సీ విను మందు సమము వివిక్తంబు నగుచోటఁ బ్రాఙ్ముఖాసీనుఁడై పరమయోగ
రతిఁ బదప్రభృతిగాత్రములఁ గ్రమంబుగ నాత్మధారణము సేయంగ నంత
నినుఁ డుదయించినం గని పాణిపాదసంయమ మొప్ప నద్దేవు నాశ్రయించి
నిర్విషయం బగుసర్వాత్మతత్త్వంబు గాంచి విశిష్టయోగక్రమంబుఁ

తే బొంది నారదముని యలవోక యచటి,కరుగుదెంచిన వినతుఁడై యాత్మయోగ
సిద్ధి యొఱిఁగించి నీకృపఁ జేసి తెరువు,గంటి నరిగెద విగతసంగత్వమొంది. 327

క అని పలికి విమలయోగం,బున నాకసమునకు నెగసి పోయె గరుత్మం
తునిభంగినపుడు సాధ్యులు,మునులుంగనివిస్మయమున మునుఁగుచుఁదమలోన్.

తే అచిర కాలంబునన యమ్మహాత్ముఁ డిట్లు,యోగసిద్ధిఁ బ్రాపించునె యుల్ల మెంత
నిర్మలమొ పితృభక్తివినిశ్చలత్వ, [1]సంపదన చూవె యీతఁడీ పెంపు వడసె

వ్యాసుఁడు వెనుకొన శుకుఁడు యోగమార్గంబున నదృశ్యుం డగుట.

వ. అని మఱియు ననేకభంగులం బ్రస్తుతించుచుండి రట్టియెడ శుకుండు మృగపక్షి
శైలసరిత్సరసీతరుగుల్మలతలం గలయం గనుంగొని మాతండ్రి నావెనుకం జను
దెంచి నాదగుపేరం బిలిచెనేని మీ రెల్ల నో యన వలయుం జుండీ యనిన నవి
యట్లచేసెద మనిరి యా బ్రహ్మర్షివరుండు దమోరజస్సత్త్వంబులం గ్రమంబున
డిగ్గఁద్రావి యుత్తరాభిముఖుండయి పోవ నొక్కమహాపర్వతంబుశృంగంబులు
రెం డత్యంతపీతశ్వేతంబులై మేరుహిమవంతంబులం దెగడుచం గదిసి యనేక
యోజనాయామవిస్తారంబులు గలిగి మార్గంబున కడ్డపడి యుండె నతండప్రతి
హతగమనంబునం జన నవి దత్తుములై రాలె నద్భుతభంగి యగునాసిద్ధపుం
గవుపైఁ బుష్పవర్షంబు గురియుచు నమరగణంబు బహువిధంబునం బ్రణు
తించె నప్పారాశర్యపుత్రుం డయ్యెడం బ్రవహించుమందాకినిమీఁదం జదలఁ
దెరువం జనిరి యట్లు ననుసమయంబున. 330

తే. నగ్నలై యప్సరస్త్రీజనములు సలిల, కేలి సలుపుచు నుండి శంకింప కమ్మ
హాత్ముఁ [2]గనుఁగొను చెప్పటియట్ల నిర్వి,కారవృత్తివర్తించిరి కౌరవేంద్ర 331

వ. అయ్యవసరంబున సత్యవతీసుతుండు నిజసుతువెనుక మహాయోగగమనంబు

1 బంబదనా. 2 గనుఁగొని చెప్పటియట్ల.

నై కొని తగిలెనంతకు స[1]య్యారణేయుండు వాయుపథం బతిక్రమించి సర్వ
భూతాత్మకుం డయ్యె నప్పుడు 332

తే వెనుక నరుగుచు నున్న యవ్వేదమూర్తి,తోడసిద్ధచారణులు దత్సుతుఁడుశైల
శృంగవిధ్వంసియైపోక సెప్ప నెలుఁగు, పంపు మిగులఁ శుకాయని పిలిచెనతఁడు

వ. పిలిచిన నాసవ్యాగతుండు [2]నిజప్రకారం బంతర్హితం బగుటఁ దేటపడ బయల
నో యనునాదంబు నిగుడునట్లు సేసెం దదనంతరంబ 334

తే. సకలజంగమస్థావరసమితు లెల్ల
నో యనిన నద్భుతం బెడ్డ నుద్భవింప
సత్యవతికొడుకు కొడుకువిశాలమహిమ
దెలిసి యప్పర్వతముమీఁద నిలుచఁబడిరి 335

వ ఇట్లు నిలిచిన యవ్వేదవ్యాసమునీశ్వరుం గాంచి జలవిహారంబుసలుపునయ్యప్స
రోజనంబులు సిగ్గునగ్గలిక గ్రందుకొన నందఱు నంబరంబులు ధరియించి రద్దివ్య
బోధమహనీయుండు నిజతనయు చనునప్పుడు వారు శంక లేక యునికి గని
యతనిముక్తతయుఁ దనసక్తతయు నిరూపించి ప్రియంబును లజ్జయు నొక్క
టఁ బొడమ నున్నంత 336

క. సురమునిసిద్ధగణంబులు, పరివేష్టింపంగ నతనిపాలికి గంగా
ధరు డేఁగుదెంచి నెవ్వగఁ, బొరయునతనితోడఁ గరుణ వొంపిరివోవన్ 337

వ అనునయపూర్వకంబుగా ని ట్లనిరి 333

క జలపవనాంబరవసుధా, నలసమవీర్యుఁ డగుపుత్త్రు, నాకొసఁగంగా
వలయు నని యడిగి తిచ్చితి, నలఘుతపోవిభవ యేను నట్టికుమారున్ 339

వ వాఁడును మత్ప్రభావంబునను భవత్తపోవిశేషంబునను బ్రహ్మతేజోమయుండై
దేవతలకుం బొంద రానిపరమగతిం బ్రాపించె దీనం జేసి మోదంబు నందవలదె
విషాదంబునకుం బని యేమి యని పలికి వెండియు 340

తే ఇలయుం గిరులును శరధులు నెంతదాఁకఁ,గలుగునంతకాలంబును వెలయుచుండు
శుకునికీర్తియు నీదుయశోవిభూతి,యును జనంబులవీనుల కుత్సవముగ 341

వ అని నిర్దేశించివలయు నేని బుత్రసదృశయైనఛాయ నిన్నెప్పుడు ననుగమింపదర్శిం
చువాఁడవుగా కనిరి నిట్లనుగ్రహించి యాబ్రహ్మర్షిప్రవరుని సంప్రీతునిం జేసి
వీడుకొల్పి విశ్వేశ్వరుండు నిజేచ్ఛం జనిరి యింతవట్టు నారదుండు నాకుం జెప్పె

క ఇది యితిహాసవరము దనుఁ, జదివినవారలకు వినిన జనముల కాయుః
ప్రదమగు లక్ష్మీకీర్త్య,భ్యుదయంబుల నిచ్చు సుగతియును గావించున్ 343

వ. అనిరి వద్దేవమునిచేత నావినినచొప్పున నీకుం జెప్పితి నీవింక నేమి వినవలతను
టయు ధర్మతనయుండు శంతనుతనయుతో బ్రహ్మచర్యాదులగు నాలుగాశ్రమం

1 సాత్యవతేయుండు. 2 నిజప్రకారం.

బులవారును దఘకు సు_త్తమపదసిద్ధిం గోరి యారాధించుదైవం బెయ్యది దయ
పల్లవింప నా కెఱింగింపుము 344
క అనియు నని చెప్పి గురుభ_క్తినిరూఢుఁడు లోకమాన్య తేజుఁడు విద్యా
ఘనుఁ డగునావై శంపాయనమునివరుఁ డిట్లు లనియె నాతనితోడన్ 345
తే. వ్యాసమునినాథు షడ్గుణైశ్వర్యధుర్యు, నాగమవ్యాసకర్మఠు నమితతేజుఁ
గొలిచి తత్ప్రసాదంబున వలనుఁ బెంపుఁ, గలిగియేను నారాయణుకథ ఘటింతు
వ అని భ_క్తిపూర్వకంబుగాఁ బలికి జనమేజయున కిట్లనియె నట్లజాతశత్రుం డడి
గిన నయ్యాపగాపుత్త్రుం డతనితో నారాయణనారదసంవాదం బనునితిహా
సంబు మాతండ్రి నాకుం జెప్పె దాన నీయడిగినయర్థంబు దేటపడుం జెప్పెద
క అని పలికి యాదరంబున, మనంబు మేదురము గాఁగ మను జేశ్వర య
జ్ఞనపతివీను లమృతరసమున నించినయట్టిచందమున ని ట్లనియెన్ 348

భీష్ముడు ధర్మజునకు నారదనారాయణసంవాదంబు సెప్పుట.

సీ వినుమవ్యయుఁడుసనాతనుఁడు విశ్వాత్ముఁడు నైననారాయణుండనుమునీంద్రు
బదరికాశ్రమముల భ_క్తిమైఁ గొలిచి నారదుఁ డెద్ది సిద్ధి కారాధనీయ
మానవలి యిమ్మన్న నతఁడు ధ్రువం బచలం బింద్రియాగోచరంబు సూక్ష్మ
మనుపమ మన సర్వమున కంతరాత్మయై వెలుఁగుత_త్త్వము దక్క వేఱొకలదె
తే యరయ నారాధ్యమై యజుఁ డాది గాఁగ
సకలభూతంబులకును బూజ్యంబు దాన
యనియె ని ట్లన్న నరసఖుఁ డలికృపార్ద్ర
భావుఁ డై చెప్ప నప్పద్మభవసుతుండు 349
వ సంప్రీతుం డై సవిశేషవినయంబున నమ్మహాత్మున కిట్లనియె 350
క లోకేశ నీవు ధర్మ, శ్రీకావలి గాఁగ నవతరించుట విద్వ
ల్లోకంబు సెప్పు నమ్మూలాకృతి యె ట్లుండునో [1]దయాత్మకమూ_ర్తీ 351
క శ్రుతిపరతయు గురుభ_క్తియు, మతిఁ గల వొకకొంత కొంత మన్నింపఁగఁ బా
త్రత గలిగెనేని నా కొసఁగు తదీయాలోకనం బగు తెఱంగు కృపన్ 352
వ అని వేడిన భ_క్తపరాధీనుం డై నయమ్మహానుభావుం డద్దేవసంయమితోఁ బర
మైకాంతి వగుము నీ కట్టి పెంపు సంపాదించెదం బొమ్మని యత్యాదరంబున
వీడుకొలిపినం బ్రీతుం డై వియద్వీథిం జని యమ్ముని గనకనగంబునందు
నియతాత్ముం డయి యుండి దుగ్ధార్ణవంబును_త్తరంబు చేరువ నున్న శ్వేతద్వీపం
బునం దనాహారులు నింద్రియవృ_త్తిరహితులు నస్వేదులు సుగంధిస్వేతాంగులు
నగుపురుషులం గాంచె ననిన విని ధర్మపుత్త్రుం డవ్విశేషంబులు ము_క్తలక్ష
ణంబు లై యున్న యవి యప్పురుషుల తెఱం గెఱింగింపవే యని యడిగిన
శంతనునందనుం డతని కి ట్లనియె. 353

[1] దయాధరమూ_ర్తీ.

క వారలకథ మాతం(డ్రికి, గారవమున బుధులు సెప్పఁగా నే వింటిం
గౌరవముఖ్య విశిష్టా,చారుఁడు నృపుఁ డొక్కఁ డుపరిచరవసు వనఁగన్ 354
ఆ [1]కలిగెఁ దొల్లి భూమి గలయంతయును నేలు, సత్యమును దమంబు శమమువిష్ణు
భ_క్తియునునయంబుబలిమియుఁగ్రతుకుతూహలముబ్రాహ్మణప్రియంబుఁగలఁడు
వ అమ్మహాత్ముండు 356
చ అలఘుతపంబు గోరి వసుధాధిపతిత్వము డిగ్గఁ (ద్రావి శా
నలఁ జరియించు చుండ సురనాయకుఁ డాతనిపాలి కేఁగి నె
చ్చెలి వయి నాకడం దగ వసింపుము వచ్చుచుఁ బోవుచున్న మే
దిలయును నేలు దివ్యతయు నిచ్చితి మెచ్చితి నీదునిష్ఠకున్ 357
తే దేవభావంబునకుఁ దగ దీనినెక్కి, తిరుగు మెల్లెడ నని రత్నదీ_ప్త మైన
యొకవిమానంబుసంప్రీతినొసఁగె నతఁడు,నతని [2]మాటకు మిగులక యట్ల చేసె
వ దానం జేసి వసునామధేయుం డైనయతం డుపరిచరుం డనం బరఁగె నడియు
నుంగాక వేఱొక్కటి యవ్విభునివిశేషంబు వినుము కల్పాదియందు మరీచి
యత్రి యంగిరసుండు పులహుండు పులస్త్యుండు క్రతువు వసిష్ఠుం డనియెడు
మహామునులు చిత్రశిఖండినామధేయులు స్వాయంభువుం డనుమనువుం దారు
ననేకవర్షంబులు విష్ణు నుద్దేశించి తపంబు సేసిన నద్దేవుం డదృశ్యరూపంబున
వారలకట్టెదుర నిలిచి వారితో మీరు ధర్మశాస్త్రకరణప్రవణుల రై న
న్నాశ్రయించితిరి భారతి మీయందు నిలువ నియోగించితి మీచేతం బ్రణీతం
బై సకలజగంబులకు హితంబును మర్యాదాప్రవ_ర్తకంబును నై శాస్త్రంబు
వెలుంగు నంగిరసువలన బృహస్పతి యనునొక్కమహామతి జన్మించు వానియం
దాసందర్భంబు ప్రతిష్ఠించునది యని యానతిచ్చి వెండియు 359
తే ఉపరిచరవసు వనునొక్కనృపతి పుట్టు,నాతఁ డర్థుఁ డాశాస్త్రంబు నధిగమింప
నాబృహస్పతి సెప్పంగ నధిగమించి, తత్సమాచారనాయకత్వము వహించు
వ అమ్మహాత్ముండు మద్భక్తుండు మీకు సంభావనీయుం డని పలికి చనియె
న_త్తెఱంగునన యాపెంపు నొందినయట్టి యవ్వసువు హయమేధంబునకుం
బ్రవ_ర్తించిన నమ్మరీచ్యాదు లగుస_ప్తసంఖ్యులును మఱియునుం దత్సము లగు
మహానుభావులును ఋత్విక్కరణంబు లాచరించిరి బృహస్పతి యుపదర్శనంబు
నడపెఁ బ్రజాపతిపుత్రు లగు నేకతుండును ద్వితుండు(న్ త్రితుండును నను ముని
స_త్తములు సదస్యు లై రిట్లు సెల్లునయ్యధ్వరంబునందు 361
తే అన్న రేంద్రుం డహింసకుం డగుటఁ జేసి, పశువిశసనంబు లే కుండఁ బరమనిష్ఠ
నాతఁ డారణ్యకోద్గీత మైనవాక్య, సంచయము విష్ణుగుఱించి పఠించె నధిప 362
క. కరుణావిధేయుఁ డగునా, హరి యతనికిఁ గాన వచ్చునట్టులుగాఁ జె

1 కలిగి తొల్లి 2 మాటలు మిగులక

శ్వర వచ్చి హవిర్భాగా,హరణం బొనరించి చనుఁడు నతికుపితుం డై. 363

వ. దివ్యధిషణుం డగుధిషణుండు గన్నీ రొలుక నన్న రపతితోఁ దనకై యెత్తినపురోడాశభాగంబు విష్ణుం డెల్లవేలుపులుంబోలె నాకు దర్శనగోచరుం డై కొనక యదృశ్యుం డై కొనియె నని యుగ్గడించిన నయ్యుపరిచరుండు భరితవినయుం డై యతని ననునయించె సదస్యులు సంభ్రమంబు లేక యన్నాకేశమంత్రితో ని ట్లనిరి 364

విశదద్విత త్రితులు బృహస్పతికి విష్ణుదేవుమహిమ సెప్పుట.

సీ. అలుక మానుము హరికై సముద్యత మైనభాగంబు హరి గొన్నఁ బదర నేల యతని దర్శింప శక్యమె నీకు మాకును నజానిరూనసపుత్రు లైనయేము హరి దర్శనముగోరి యధికతపం బాచరించు చుండఁగ నశరీరవాణి దుగ్ధార్ణవంబునందు విశాలరమణీయ మగునొక్కదీవి దెల్వారి యుండు

ఆ. నచటి కరుగుఁ డచట నతిసితవర్ణు ల,స్వేదు లింద్రియప్రవృత్తివిముఖు లధికసురభిదేహు లాహారరహితులు, హరిపరాత్ము లైననరులు గలరు 365

క. వారలకుఁ జూపు నిజతే,జోరూపము విష్ణుఁ డపుడు సూడఁగ నైనన్ మీరును జూతు రనినఁ బ్రియ,మారినచిత్తములతోడ నందఱము వెసన్ 366

వ. శ్వేతద్వీపంబునకుం జని యశరీరవాణి సెప్పినచందంబు మానవులం గంటి మట్టి దీప్తివిశేషంబు లేలోకంబుల సెజ్జాతులకు లేవు వారలు మానసజపపరాయణు లై యున్నవా రేమయ్యెడ నేకాంతికజనుల కింత నంతయున్నంత భానుసహస్ర ప్రభాభాసితం బగునొక్కదివ్యతేజోరూపంబు వారియగ్రభాగంబునం దోఁచిన వారు గూడుకొని భక్తిమయప్రణామంబులు సేయుచుం జేరి జయ పుండరీకాక్ష జయ హృషీకేశ జయ విశ్వభావన నమస్తే నమస్తే యనునెలుంగులు నింగిముట్టం గొల్చి రట్టియెడ 367

క. మానయనంబులు దత్తే,జోనిహతము లగుడుఁ దెలియఁ జూడ నశక్యం బైనం జేష్టడి యుండం,గా నొకభూతంబు వలికె గగనతలమునన్ 368

క. ఈదేవునిఁ గన్నట్టుల, కాదే యిప్పురుషవరులఁ గాంచుట మీకుం భేదంబు వలదు నియమత,పోదానము లితనిఁ జూపఁ బూఁట వడియెనే 369

క. ఏకాంతికభక్తిరతి న,నేకము లగువత్సరముల కివ్విష్ణుని నా లోకింపంగా దొరకొనుఁ,గా కిటు వేగపడ మీకుఁ గానఁగ వశమే. 370

క. అని పలికిన విని క్రమ్మఱఁ, జనుదెంచితి మేము విష్ణు చందం బిది నీ కనఘా యలుగం బనిలే, దనూనములు గాఁగ నడపు మధ్వరవిధులన్ 371

వ. అని యి ట్లేకతద్విత త్రితులు సెప్పినం బ్రశాంతుం డై పురుహూతపురోహితుం డయ్యాగంబు సుప్రయోగంబుగాఁ జెల్లించె నాభూవల్లభుం డట్లు పుణ్యపరుం డగుచుఁ బ్రజాపరిపాలనం బొనరించె నట్టియెడ నాకలోకంబున సురమునిగోష్ఠి

యందు మఖ లధ్వరంబుల నజంబుల విశసింప వలయు ననిపలికిన మును లజంబు లన్నంతన యెల్లయుగంబులను భాగంబులఁ గాఁ గొనరాదు కృతయుగ విష యంబుగా వేదంబు లజంబు లోషధు లని చెప్పెం గాన యని యిట్లు వివాదం బైనసమయంబున నలవోకవోలె నుపరిచరవసు వయ్యెడకుం జనిన నా రెండు దెఱఁగులవారును జయాపజయంబులకు నతనిమాటపాటిగా నూఁది యడిగిన నాతండు 372

క ఛాగము విశసనయోగ్యము, యాగంబుల నెల్లయుగములందును ననియెం
దా గీర్వాణులపక్షుం, బై గెలు పడి యపుడు వారి కగుటకు నధిపా 373

వ అనిన విని వేదార్థాపలాపంబునకుం గోపంబు నొందిన మునులశాపంబున నతండు భూవివరపతితుం డయి యుండ నమరు లేతెంచి యతనియంతరంగంబునకుం దెలివును నంగంబునకు దప్పి లే కునికియు నొసంగి విష్ణుప్రసాదంబునఁ బ్రత్యా పన్నుం డవగు దని యూఱడించి యరిగి రన్నరవరుండును విష్ణుధ్యానజపపరా యణుం డగుచుండ నచిరకాలంబునకు విష్ణుండు విహగపతింబుత్తెంచి యెత్తించి కొని పోయి శరీరంబుతోడన బ్రహ్మలోకగతుం గావించి సంభావించిన నమ్మ హానుభావుండు బరమానందంబు నొంది వెలింగె 374

క. కురునాథ యుపరిచరవసు, చరితంబు ప్రసంగకలన సంప్రాప్తం బై
చెరసెను నీ వడిగినయ, ప్పురుషులదివ్యానుభావముం జెప్పంగన్ 375

వ అని పలికి భీష్ముండాభూపతితో నారదువృత్తాంతంబు వివరించెద నాకర్ణింపుము.

సీ. అని చెప్పి యి ట్లను నధిప నారదుఁ డట్టు లద్దీవియును నద్భుతాంగు లైన
యమ్మానవులుఁ దనయంతరంగంబునఁ దోఁచినఁ బ్రీతి నందులకు నేఁగి
యమ్మహాత్ములు దన్ను నాత్మల నాదరింపంగఁ దా నత్యంతభక్తిఁ బ్రణతుఁ
డై పరమైకాంతు లగువారి కింతంత నిలిచి దుష్కరతపోనిష్ఠఁ బూని

తే యూర్ధ్వబాహుతఁ గదలక యుండి వివిధ, గూఢదివ్యనామోక్తిసంప్రాప్తియచటి
సకలజీవుల నానందసంభృతములఁ, జేయుచుండ విష్ణుస్తుతి సేయుచుండె 377

వ ఇవ్విధంబున నేకాంతియై సంస్తుతింప సితాసితపీతారుణపిశంగహరితవర్ణంబులను బహుశిరోబాహుపాదంబులను వేదికమండలుస్రుక్స్రువాగ్ని ధారణంబున నోం కారసావిత్రీచతుర్వేదోచ్చారణంబులను మహాద్భుతం బయిననిజదివ్యరూపంబు నారదునకు దర్శనగోచరంబుగా నిలిచి విష్ణుండు వినయసంభ్రమోపేతభక్తి ప్రణతుం డగునప్పరమముని నాదరించి యి ట్లనియె 378

శ్వేతద్వీపవాసి యగునారాయణుండు నారదున కుపదేశించినతత్త్వము.

క ననుఁ గానఁ బడయ రెవ్వరు, ననఘా యేకాంతికులక యర్హులు మద్ద
ర్శన మిది యేకాంతికుఁడవు, ననహంకారుఁడవుఁ గాన యచ్చెం జూడన్. 379

వ. అని పలికి వరంబు వేఁడు మనుటయు నతండు దేవా భవద్దర్శనంబుకంటె మిగుల

వరంబునుం గలదే యనుటయు నద్దేవుండు సవిశేషప్రసాదభరితుం డై 380

సీ. ఇంద్రియంబుల కందఁ డెల్లభూతంబులుఁ దెగినను దెగకుండుఁ ద్రిగుణరహితుఁ
డఖిలంబునకు నాత్మ యన సర్వసాక్షి నా నజుఁ డన నిష్కలుం డన వెలుంగు
క్షేత్రజ్ఞుఁ డాతండు జీవుండు వాసుదేవుండును సంకర్షణుండుఁ జూవె
వారు మనం బహంకారంబు వరుసఁ బ్రద్యుమ్నానిరుద్ధనామోపహితము

తే. లింతయును మన్మయంబ యే నిరువదియును
నాల్గు నగుతత్త్వకోటికి నాథుఁ డైన
పంచవింశకాభిఖ్యుండఁ బరమపురుషుఁ
డనియు నా పేరు మఱి పర మరయ లేదు. 381

క. విను మేకాంతికుఁ డెవ్వనిఁ, గని నిత్యానందపదము గను నప్పరమా
త్ముని వాసుదేవు నిష్కలు, ననుపముఁ గా నను నెఱుంగు టాత్మహిత మగున్

క. భూతాత్మక మైనయఖిల, ధాతుచయము వెలిగ లేదు తను వామొత్తం
శాతతజీవవ్యాప్తిన, మేతము గాకున్నఁ జేష్ట నెసఁగదు వత్సా 383

క. జీవశరీరములు పృథ,గ్భావాకలితములు గాఁగఁ గనుటయు వలయుఁగా
జీవునిఁ గంటి ననుట మా,యావిలసన మస్మదీయ మది మునివర్యా 384

క. జీవుఁడు [1]మత్సమవేతుఁడు, గావు లెఱుఁగ వలయు దృఢముగా భక్తిమయుం
బై వఱలునాశ్రయంబున, నేవాఁ డొందునను వాని కిత్తు విముక్తిన్ 385

క. ఆదిత్యమరుద్వసురు,ద్రాదిదివిజగణము నంబుజాసనుఁడుఁ జతు
ర్వేదములు దదాత్మకతం, గాదె తత్తద్విశేషగౌరవ మొందున్ 386

తే. కమలగర్భు సృజించి సకలజగద్ధు, రానియుక్తునిఁ గావించి యే నివృత్తి
పరత నేకాకినై విద్య భవ్య మగుస,హాయముగ సంచరింతు మధ్యస్థవృత్తి

వ. ఒక్కొక్క కాలంబున జగద్ధితంబుగా జన్మకర్మంబులంబూనుదు వినుము వారాహ రూపంబు దాల్చి హిరణ్యాక్షుని నారసింహమూర్తి ధరియించి హిరణ్యకశిపుని భృగువంశంబున జామదగ్న్యుం డన జనియించి సర్వక్షత్త్రంబును దశరథుం డనురాజునకు రామనామంబునం బుట్టి రావణాసురుం బరిమార్పం గలవాఁడ భూభారంబు వాపుటకై యాదవకులంబునం బ్రభవించి పురందరనందనుండై యవతరించిననరుండు దోడ్పడ నక్కార్యంబు నిర్వహింతు నేను దొల్లి నరనారాయణు లనియెడునామంబుల మూర్తిద్వయంబును ఋషిత్వంబును వెలయ నొలసి లోకరక్షణం బాచరించు చున్నవాఁడ నమ్మూర్తులపదంపడి కేలీమానుషత్వంబు గైకొని యిట్లు సేయునయ్యవతారంబునఁ గంస కాలయవన ముర నరక బాణప్రముఖులైనకంటకులం జెఱుతు నందు బాణాసురుం గాతు నని పూని మహాదేవుండు మహాసేనాదిసహితుం డై యడ్డపడ నమ్మహాత్ముని

1 మత్సమవేతుఁడు.

జయించి శౌణునిం బరాభవింతు నింతకు మున్ను మత్స్యాత్వకూర్మత్వంబుల నొంది నిఖిలచ్ఛందోబృందారకహితం బొనర్చితి మచ్చరితంబులు నీకుం గర్ణ గోచరంబులు గాకుండెడునే మఱియు ధర్మరక్షణార్థంబుగా నేమేమి సేయవల యు నవి యెల్లనుం జేయువాఁడ గృత్యంబులు గృతంబులైన మదీయప్రకృతిన బొందుదుఁ బరమేష్ఠినందనా నీ వేకాంతికుండ వగుట నీకు నాతెఱం గెల్ల నె ఱింగించితి నని చెప్పి యమ్మునిం గని యనాహారులు ననింద్రియులు నస్వేదులు సుగంధిశ్వేతదేహులు నగునమ్మానవులంజూపి వీ రేకాంతికులు మన్మయధ్యాన పరులు నై యున్నవారు వీరలకు సమ్మదంబుగా మెలంగం దగదు నీవింకఁ బొ మ్మని పరమాదరంబునం బలికి వీడ్కొలిపిన నద్దేవమునిసత్తముండు పరమా నందభరితుండై బదరికాశ్రమంబునకుం జనుదెంచి నరనారాయణులం గాంచి

తే భక్తి వీడ్కొని చని మునిప్రతతి కెందు
నచ్యుతాననోద్గతము వేదార్థమయము
యోగసాంఖ్యాత్మకము నైనవాగమృతము
గర్ణపుటపేయముగఁ జేయు గారవమున 389

వ నారదుం డట్లు విష్ణునిదివ్యవాక్యవితతి విద్వజ్జనంబులకు వినిపించుచు బ్రహ్మసభ కరిగి యందునుం బ్రకటించె ననుటయు నప్పద్మభవునకును నదివింతయే యనిన యక్కాంతేయాగ్రజుతో శాంతనవుం డాశతానందునకు నపరిజ్ఞాతంబునుం గలదే యతనిం గొలువ వచ్చినట్టి సిద్ధసాధ్యాదులకు వినిపించెదం గాక యని పలికి వెండియు ని ట్లనియె 390

క క్రమమున వాఙ్మయ మగున, య్యమృతము లోకమునఁ బరఁగె నది మజ్జనకుం డమితదయఁ జెప్పె నాకును, శమయుత యేఁ జెప్పితిని విశదముగ నీకున్ 391

క మునులును సురలును దీనిని, విని కొనియాడుదురు విష్ణు వినుతింతురు భ క్తినిరూఢు లై జపింతురు, మనమునఁ బర్చింతు రతిసమాహితు లగుచున్

తే నీవు నిట్టుల చేయు వినీతిపరుఁడు, విష్ణుభక్తుండు శమదమాన్వితుఁడు నైన యట్టివానికిఁ జెప్పుమీ యచ్యుతాన, నోదితం బైన యిప్పురాణోత్తమంబు

క నీవినినయుపాఖ్యానము, లేవియు సరి గావు దీని కిది దీర్ఘాయు శ్శ్రీవిభవారోగ్యములం, గావించుఁ బఠించినం దగం దను వినినన్ 394

క. అని శాంతనవుఁడు సెప్పిన, విని మోదము నొంది పాండవేయులు దీనిన్ వినుచుఁ బఠించుచు విష్ణుం, గొనియాడుదు రధికభక్తిఁ గురువంశవరా. 395

వ. అని చెప్పి వైశంపాయనుండు వెండియు 396

ఉ. పార్థివ తేయుఁ డీపరమజప్యము భక్తిఁ బఠించుచున్ వియ ద్గత్యభిరాముఁ డై నియమతత్పరతం జను దుగ్ధవార్ధికిన్ నిత్యము విష్ణుఁ గాంచి మహనీయతరం బగుపూజనంబు సం

స్తుత్యము గాఁగఁ జేతకుఁ గుతూహలసంపద పల్లవింపఁగన్ 397

వ. అనిన విని జనమేజయుండు మోహంబునొంది యమ్మునిసత్తమునితోడ నీవు
మోక్షం బత్యంతసుఖం బని చెప్పుదు సకలజనంబులు నభ్యుదయకరంబులైన
కర్మవిశేషంబులం దగిలి యుండుదు రౌరుల నన నేల దేవతలును దద్ధర్మంబు వా
టింపక హవ్యభోజనపర్వతం బూని యుండుదు రమ్మహాత్ము లట్లగుట యెట్లొకో
యని యేను విచారించుచుండుదు నత్తెఱంగు దేటపడ నెఱింగింపవే యని
యడిగిన నప్పారాశర్యశిష్యుం డాభూవరున కిట్లనియె. 398

క. విమలాత్ముఁడు పారాశర్యమునీంద్రుఁడు శిష్యులను మహాభారతపం
చమము లగు వేదముల మేరుమహీధరవాసి యై కరుణఁ జదివించెన్ 399

వ. అట్టియెడ నేనును సుమంతు పైల జైమినులు నీవిప్పుడు నన్నడిగినచందంబున
నమ్మహాత్ము నడిగితిమి వానికి సుముఖుం డయి సర్వజ్ఞుండును సదయహృదయుం
డును నగుపాత్యవతేయుండు మాకు నిట్లని యానతిచ్చె. 400

తే. ఏ నతీతంబులును వర్తమానములు న,నాగతమ్ములు నగుజగదఖిలవర్త
నంబులును గనుదివ్యబోధంబు గోరి, పాలకడలితీరమునఁ దపంబు సేసి. 401

వ. నారాయణప్రసాదంబునం జేసి సిద్ధమనోరథుండ నైతిం గావునం గల్పాదియం
దుఁ గమలసంభవప్రముఖబృందారకు లాచరించినకృత్యంబులు గాన వచ్చు
వానిం జెప్పెద దాన మీ యడిగినయర్థంబు దేటపడు వినుండు. 402

క. ఆదిత్య మరు ద్వసు రు,ద్రాదిసురులు మునులు నంబుజాసనుఁ గని మా
కేది కరణీయ మీశ ద,యాదృష్టిని మమ్ముఁ జూచి యానతి యీవే. 403

వ. అని విన్నవించిన విని భరితాదరుం డగుచు నప్పరమేష్ఠి వారితో మీ కెయ్యది
కర్తవ్యంబో యనుతలంపు మున్న నాచిత్తంబునం బొడమి యున్నయది మీరు
నిమ్మాట సెప్పి మేలు సేసితిరి మీకును నాకును బ్రబలత్వం బెద్దానం గలుగు
దాని నుపదేశించుటకుం బురుషోత్తము శరణు సొత్తము రం డని పలికి వారు
నుం దానును దుగ్ధవారాశితీరంబునకుం బోయి ఘోరం బగుతపంబు బహుసహ
స్రసంఖ్యంబు లగుదివ్యవర్షంబు లాచరించిన వారలకు గంభీరమధురప్రకార
యగువాణి యిట్లని వీతెంచె 404

విష్ణుఁ డదృశ్యరూపంబుగ బ్రహ్మాదిదేవతల కుపదేశించిన హితప్రకారము.

క. మీవచ్చినపని యెఱుఁగుదు, నీవనజభవుండు జగము లిన్నిటికి గురుం
డే విధిఁ బనిచిన నది శ్రుతి, భావితకర్మంబు దానఁ బరఁగుదుఁ దగఁగన్ 405

వ. ఏనునుం జెప్పెద వినుండు వేదహితం బగునొక్కయాగంబు సేయుం డందు
భాగంబు నాకుం గల్పింప వలయు ననిన వారుం బ్రీతిఁ బొంది 406

క. కమలజుపంచినక్రియ యా,గము వైష్ణవమునఁగఁ జేసి కల్పించిరి భా
గము విష్ణున కం దతఁ డ,య్యమరుల మునివరులపై దయను గగనమునన్. 407

వ. అదృశ్యుం డై నిలిచి వారలతో ని ట్లనియె 408

క. నాపంపునను బ్రవృత్తి,వ్యాపక యైనట్టిసత్క్రియం జేసితి రి
ట్లీపుణ్యంబునకును ఫల,రూపం బగుదాని నే నిరూపింతుఁ దగన్ 409

వ మరీచి యంగిరసుం డత్రి పులస్త్యుండు పులహుండు క్రతువు వసిష్ఠుం డనువీర
లవ్వారిజభవునకు మానసపుత్రు లిమ్మహాత్ములు నట్టివార వేదాచార్యులు య
జ్ఞ కార్యధుర్యులు వీరువిధింప సర్వయజ్ఞంబులును మానవులు మాననీయంబులు
గా నడప మీ రెల్లను నయ్యాగంబుల భాగంబులుగలిగి తద్భాగంబుల నాప్యా
యితులై యుపబృంహణంబు నొందువారలు సనకసనందన సనాతన కపిల
సనత్కుమారులు పరమేష్ఠిమనోనిర్మితులు సహజజ్ఞానవిజ్ఞానులు నివృత్తిపరులు
నై సాంఖ్యయోగంబులకుం బ్రవర్తకు లగుచుండుదురు వీరలచేత మోక్ష
ధర్మంబులు సువ్యంజితంబు లగుమీకుం దల్లియుం దండ్రియు గురుండును నివ్వి
రించియ మదీయానుశాసనంబున నితండు సర్వానుశాసకుం డై వర్తిల్లువాఁడు
మత్ఫలప్రభవుం డైనరుద్రుండు సర్వలోకారాధనీయుండును సకలవరప్రదుం
డునుం జుండీ మీరు వొండు వేదోదితకర్మంబు లిక్కమలభవుండును మరీచ్యాది
ప్రజాపతులునుం బంచినట్లు నడవం గలయవి యిది కృతయుగం బను పేరింటి
యుత్తమకాలంబు దీనియందుఁ బశువులు హింస్యంబులు గావు సంశయంబు
వలవ దని నిర్దేశించిన 410

క. మునులును సురలును విష్ణు,న్వినుతించి నమస్కరించి నిజపదముఁ కుం
జనిరి పరమేష్ఠి [1]యొకరుఁడ,చన కచ్చట నిలిచె హరియుఁ సన్నిహితుం డై 411

తే హయశిరోభాసితుండును హస్తకలిత, లలితదండకమండలూజ్జ్వలుఁడు సాంగ
వేదముఖరముఖుండు నై యాదరార్ద్ర,దృష్టి నిగుడంగ నిలిచి యద్దివిజముఖ్యు

వ కౌఁగిలించుకొని నీవు సర్వంబునకును విధాతవు గురుండవు ప్రభుపవునయి నడ
పుము నీయందు సర్వభారంబునుం బెట్టి సుఖనై యుండెద నడపుట నీకెప్పుడేనిఁ
గడిందియై తోఁచె నప్పు డేను దోఁచి సమస్తంబును సునీతంబు సేయంగల
వాఁడ ననియెఁ దదనంతరం బావిష్ణుం డంతర్హితుం డయ్యె నిట్లు యజ్ఞంబులం
దగ్రభాగార్హుండును యజ్ఞధారియు నై నయప్పద్మనాభుండు ప్రవృత్తిధర్మంబు
బ్రహ్మాదులకుం గృత్యంబు సేసి నివృత్తిధర్మంబునందు నిష్ఠుండును విద్యా సహి
యుండునునై సర్వగతుం డగుచుఁ జరియించు నని చెప్పి యప్పారాశర్యుండు.

క. మొదలఁ గలిగించి జగములఁ, బదిలంబుగ నునిచి వానిఁ బదపడి తనయం
దొదిఁగించి మఱియు నెమ్మెయి, నుదారగతి నడపుచిన్మయుని గొలుతు హరిన్.

ఆ. అజుని విశ్వరూపు నమరుని సర్వామ,రాధినాథు నాద్యు సాంగవేద
వేదితవ్యు నాత్మవేద్యు నీశాను న,వ్యయుఁ దపగఫలాత్ము నాశ్రయింతు. 415

---

1 యొక్కఁడ.

వ అని మఱియు ననేకప్రకారంబుల నప్పరమమునిని యప్పుడు భావంబున నెల
కొన్న నారాయణుం బ్రస్తుతించి మమ్ముం గలయ నవలోకించి పూర్వవృత్తాం
తంబు ప్రజ్ఞాదృష్టిని నాకన్నయది మీ కెఱింగించితి విష్ణునిదివ్యవచనంబుల
చొప్పున నడచునది యప్పరమేశ్వరుం గొలువుండు వేదవాక్యంబులం దత్ప్రి
కీర్తనంబు సేయుం డనియె నేము నట్ల కాక యని ఋగ్యజుస్సామంబుల
నాత్రిధాముం బ్రస్తుతించి మనంబుల నారాధించితి మని చెప్పి వైశంపాయ
నుండు వెండియు 416

సీ సర్వజ్ఞుఁ డగుపరాశరనందనునిచేత భాషితం బైనయిప్పరమపుణ్య
వృత్తంబు సదివిన విన్నను విప్రుండు వేదవేదియు రాజు విజయశాలి
యును వణిజుండు లాభోపేతుఁడును శూద్రుఁ డత్యంతసుఖయును నగున రేంద్ర
కన్య సద్వరకరగ్రహణంబు వడయ గర్భిణి యైనకాంత సద్గుణునిఁ బుత్రుఁ
ఆ గాంచుఁ బ్రసవకాలకలయందు నెఱి దప్పి,యున్న బిడ్డ గలుగు నువిద సుఖక
రప్రసూతినిర్భరత నొందు వంధ్య సం,తానసిద్ధి సమ్మదంబు నొందు 417

భగవన్నామనిర్వచనప్రకారము.

వ మఱియు నెవ్విధంబుమనోరథంబు లైనను సఫలంబు లగు ననిన విని జనమే
జయుండు గూఢంబు లగువిష్ణునామంబు లనిర్వచనంబులు వినవలతు వివరిం
పవే యనుటయు వైశంపాయనుం డమ్మహీనాయకునితో నర్జునుం డడుగం
గృష్ణుండు వివరించిన నిజనామంబుల నిరుక్తి లెఱిం గెఱింగించెద నాకర్ణింపు
మప్పార్థుని బోధించుట కై యద్దేవుం డి ట్లనియె 418

తే నరుఁడు నారాయణుండు ననంగఁ బరఁగు, నిత్యపురుషులు నీవును నేనుఁ జుమ్ము
భువనహిత మాచరింపఁగాఁబూని వేడ్క, వచ్చి [1]యిమ్మహిఁబుట్టినవార మనఘ.
వ గూఢంబు లగుమదీయాభిధానంబులయర్థంబులు దేటపఱిచెద నాకర్ణింపుము.
క నారము లనఁగా జలముల, వే రయనం బనఁగ నెలవు ప్రీతిగ నాకున్
నారము లయనం బగుటను, నారాయణుఁ డంద్రు జనులు నన్నుఁ గిరీటీ 421
క. వసియింతు నే జగముల, న్వసియించున్ జగము లెల్ల నాయం దిమ్మై
పొసఁగి వెలుంగుచు నుండుట, నసదృశగుణవాసుదేవుఁ [2]డనఁగఁ బరఁగుదున్.
క వ్యాపించి రోదసీకుహ,రాపూర్ణత్వమున నునికి నధికక్రమణ
శ్రీపొలుపున విష్ణుం డను, దీపితనామంబునను [3]బ్రతీతుఁడ నగుదున్ 423
తే దమమునాఁగలయుత్తమధర్మ మెడఁద,నలవఱిచినన్నుఁ గామించునార్యజనము
దివియు భువియు నానడుమన తేజరిల్లు, నట్టులగుట దామోదరుఁ డంద్రు నన్ను.
ఆ అన్నమును జలంబు నమృతంబు వేదంబుఁ, బృశ్ని యనఁగ నొప్పు వేరఁబరఁగు
నది మదీయగర్భ మగుట విద్వజ్జను, లనఘ పృశ్నిగర్భుఁ డంద్రు నన్ను 425
క ఇనరశ్ములుఁ జంద్రాంశులు, ననలశిఖలుఁ గేశసంచయము నాకుం గా

1 ఋష్టియుఁ. 2 డందురు నన్నుఁ. 3 ప్రదీప్తుఁడ నగుదున్.

వునఁ గేశవాభిధానంబునఁ గొనియాడుదురు నన్నుఁ బ్రబుద్ధజనంబుల్. 426

క. క్షత్త్రము బ్రహ్మము నై లోకత్త్రాణన మాచరింపఁ గావలసి పృథా
పుత్త్రా యగ్నీషోములు, చిత్రస్థితి వెలుఁగుదురు ప్రసిద్ధాకృతులన్ 427

వ. అని చెప్పి బ్రహ్మక్షత్త్రపదంబులు విప్రరాజనిర్దేశంబు లగుట దేటపడం బలికి విప్రుల రాజుల మహానుభావంబులు విలసిల్లినయెడలు నిదర్శనంబులుగా నిరూపించి యుపన్యసించి యవియెల్ల నగ్నీషోమమాహాత్మ్యంబు గావు నెఱింగించి

తే. శోధనస్థాపనంబులు బుధవరేణ్య, యగ్నియును సోముఁడును జేసి యఖిలజగము
నఖిలహర్షముఁ బొందింతు రవ్యయప్ర,వర్తనత్వంబు దమయందు వఱలుచుండ.

క. అనఘా యగ్నీషోముల, నన్నుఁ గా భావింప జగమునకు నెపుడు హితం
బొనరింతుఁ దత్సుకృతములఁ, బొనరినమద్భవ్యనామముల వివరింతున్ 430

ఆ. పరమవరద లోకభావన నేశ్వర హృషీ
కేశ నామకము లహీనచిత్త
యనియు మఱియు నిట్టు లను యాగములభాగ
మాహరింతుఁ గాన హరియు నండ్రు 431

సీ. గోవనమహీ యది గుహలోనఁ బడకుండఁ జెందిరయెత్తుటను గోవిందుఁ డనియు
[1]పీతంపురోమంబుచేత నొప్పార నావిష్టుం డగుట శిపివిష్టుఁ డనియుఁ
గర్షణక్రియ భూమిఁ గావింతుఁ జాయయుఁ గృష్ణంబు గావునఁ గృష్ణుఁ డనియు
నలవడ సదసద్ద్వయంబును నాయందు సమవేతమై యున్కి సత్యుఁ డనియుఁ

తే. దాత్త్వికం బైన నాకు జాతత్వవికృతి, లేమి నజుఁ డనియును నద లేకపోయి
నవుడుతదనంతరక్షయ మంద కునికి,బుధు లధోక్షజుఁడనియుఁజెప్పుదురు నన్ను

క. సత్త్వముననుండి తొలఁగమి, సత్త్వము నాచేతఁ జేసి సత్త్వఁ బొరయుటఁజా
సత్త్వమయజన్ముఁ డగుటను, సాత్త్వతుఁ డనునామ మయ్యె జనవర నాకున్

తే. చ్యుతము లేకున్కిఁ జేసి యచ్యుతుఁడ వాత
ముఖ్యధాతుత్రయాకారమున శరీర
ధారకుండనై యున్కిఁ ద్రిధాతువును న
నంగఁ బరఁగుదు మునివచనంబులందు 434

క. ఘృత మర్చిస్సంపద యయి, ఘృతార్చిరభిధాన మొందెఁ గ్రీడి వృషము వి
శ్రుతధర్మము ధర్మమయ, స్థితికతమున వృషుఁ డనం బ్రసిద్ధి వహింతున్ 435

తే. ఆదిమధ్యాంతములు నాకు నరయ లేమి,నైయనాదియమధ్యుఁడనంతుఁడనఁగఁ
జెల్లు వేల్పులశుచులు నా చెవులకింపు, లగుట మునులుశుచిశ్రవుఁ డండ్రు నన్ను.

ఆ. ఒక్కశృంగమునన యుర్విరొత్తితి వరా,హావతారలీల యతిశయిల్ల
నట్టు లగుటఁ జేసి యార్యజనప్రియ, నాకు నేకశృంగనామ మయ్యె 437

1 శిరోజంబులచేత.

క. వినుత మగు లోకరచనమున నన్ను విరించుఁ డంద్రు బుధనుత [1]రవియం
దనుపాధికవిద్యాస్థితి, నునికిం గపిలాభిధాన ముల్లసిత మగున్. 438
క. విను యోగంబు హిరణ్యం, బనఁ బరఁగును యోగగర్భుఁ డగుటను విద్వ
జ్జనములు హిరణ్యగర్భుం, డని ననుఁ గొనియాడుదురు మహాగుణశాలీ 439
తే. నరుఁడు నారాయణుండు ననంగ లోక, రక్షణార్థంబు గాఁగ ధర్మమున కేను
బుట్టినాఁడఁ గావునఁ బాండుభూపతనయ, నాకు ధర్మజుఁ డనియెడు నామ మయ్యె
వ. ఇట్లు పుట్టి గంధమాదనంబున నేను దపంబు సేయుచుండ నక్కాలంబునఁ
గాలాంతకుండు దక్షునియజ్ఞంబున కలిగిన నిది భీతిం బఱతెంచి నాయురస్స్థ
లంబు నొందిన మదీయ కేశంబులు ముంజనిభంబు లగుటం జేసి ముంజకేశుం
డను పేరు గలిగె నారుద్రుండు రౌద్రాకారంబున నయ్యజ్ఞంబు వెనుకొని నాప
యిం గవిసిన నొక్కయిషీక పరశురూపంబుగా నభిమంత్రించి యతనిపయిం
బ్రయోగించిన నతండు దాని [2]ఖండితధారంబు సేయుటం జేసి ఖండపరశు వను
నభిధానంబునుం గలిగె ననుటయు 441
క. విని పార్థుఁ డిట్లు గలిగిన, యనియం దారుద్రునకా జయము నీకొక
లైను దానితెఱం గేర్పడ, వినఁ గౌతుక మొలసెఁ జెప్పవే విశ్వాత్మా 442

శివకేశవులకుఁ బరస్పరకోపప్రసాదములవిధము.

వ. అనిన విష్ణుం డర్జునున కిట్లనియె 443
సీ. రుద్రనారాయణరూపప్రవర్తిత మూర్తిద్వయము రణమునకుఁ జొచ్చి
పరమసంరంభంబు వాటింప నుద్వేజితములయ్యె నఖిలభూతములు శ్రుతులు
మునులకుఁ దోఁపవయనలంబులావాంతులఁ గొనవయ్యెఁ బగిలె దిక్కులు నభంబు
ధరణి వడంకె భూధరములు దిర్దిరం దిరిగె దేవతలకు దిగులు సొచ్చె
తే. [3]నానసము పల్లటిల్లంగ నజుఁడు గలఁగె, నిట్టులెందును సంక్షోభ మెసక మెసఁగ
నావిధాత మునీంద్రులు దేవతలును, దన్ను వేష్టింప వచ్చె సత్వరము గాఁగ
వ. వచ్చి రుద్రునకుం బ్రణమిల్లి సంప్రార్థనంబు దోఁప నిట్లనియె 445
క. శివుఁ డవు నీవు జగమునకు, శివ మొనరింపంగ వలదె చేయుము క్రోధ
ప్రవిహతి విష్ణుం డనఁగా, శివుఁ డన నొకఁ డౌట దివ్యచిత్తమ యెఱుఁగున్.
తే. నిగమవేద్య మద్వంద్వంబు నిర్గుణంబ, మూర్తమనియెడు తత్త్వంబు మూర్తిభేద
కలనమున లోకమున ద్విధాకారి యయ్యెఁ, గాక హరియన నీవనఁ గలదె వేఱు.
వ. అని బోధించి వెండియు 448
క. నరనారాయణు లనఁగాఁ, బురహర జగదాది యైనపురుషులు మనముం
బరికింపఁ దన్మయత్వ,స్ఫురితులము ప్రసన్నదివ్యబుద్ధిం గనుమా 449
ఆ. [4]తెలుపు మితని ననుడుఁ దేజికోపంబువో, విడిచి నన్నుఁ దెలిచె మృడుఁడు పార్థ

---

1 కవియం. 2 ఖండీభూతంబు. 3 నానసము. 4 తెలుపు......నన్నుఁ దెలిచె.

యేను నతనితోడ ని ట్లంటి మృదుసత్య, [1]పథ్యమునిమనోజ్ఞభంగికముఁగ 450
క. నిను నెవ్వఁ డెఱుఁగె నాతఁడు, నను నెఱిఁగినవాఁడ నిన్ను నమ్మిగ సేవిం
[2]చిన నదియ నన్నుఁ గొల్చుట, [3]యనువాదిత లేదు భేద మరయఁగ మనకున్.
క. శ్రీవత్సము శూలాంకిత, మై వెలయుం గాక యిప్పు డాదిగ నాకున్
నీవును మత్పార్శ్వంబో,ద్భావన శ్రీకంఠుఁ డనఁగఁ బరఁగుము శర్వా 452
వ అని యివ్విధంబున 453
క ఇత రేతరమతిసంభా,వితలక్షణకలన నొంది వృషవాహునితో
నతినిర్మలసఖ్యము సేసితి బ్రహ్మాదులును సంతసిల్లిరి విజయా 454
వ మదీయనామనిర్వచనంబులును రుద్రునితోడిరణంబున నైనజయంబు తెఱంగును
నీ కెఱింగించితి 455
క. నానారూపంబుల ని, ట్లేను బ్రవర్తింతు జగము లిన్నింటను నీ
శానుఁడు సభవుఁడు నమృతుఁడు, నైనశివుని నీవు గొలువు మర్జున యొప్పుడున్.
తే. ఏను రక్షింపజయము నీ కెసక మెసఁగె, సమరమున శూలపాణి యై శత్రుకోటి
నీదుమునుమున వధియించునిరుపమాన,తేజు రుద్రుఁగా నెఱుఁగుము ధీరచిత్త
వ అనియె నని చెప్పిన విని జనమేజయుండు 458
క అరుదే సర్వేశ్వరుఁ డగు, హరితోడుగ జయము గొనుట యర్జునునకు న
ప్పురుషోత్తముబాంధవు లై, పరఁగిరి పెఱవినుతు లేల పాండుసుతులకున్
వ అని పలికి యి ట్లనియె 460
క నారదుఁడు పరమపురుషుని, కారుణ్యము వడిసి వచ్చి క్రమ్మఱ నరునిన్
నారాయణునిం గాంచుట, సారమతిం జెప్పి తీవు సంయమివర్యా 461

నరనారాయణనారదసల్లాపప్రకారము.

వ. తదీయసల్లాపవిశేషంబులు విన వలతుం జెప్పు మనిన నప్పుడమితేనికి వైశం
పాయనుం డి ట్లనియె 462
క నారదుఁడు వచ్చి నరునిన్, నారాయణుఁ గాంచి భక్తి నమ్రుం డై నన్
వా రతనికి నాతిథ్యము, గారవమున నడపి యడుగఁగా వారలతోన్ 463
వ అద్దేవముని యి ట్లనియె 464
క శ్వేతద్వీపంబున భవ, దాతతకృపఁ గానఁ బోలె నచ్యుతుఁ దద్రూ
పాతిశయము మీచందమ, యాతనికడఁ గంటి మిమ్ము నద్భుత మెసఁగన్ 465
క శ్వేతులు నింద్రియవర్జిత, చేతస్కులు నైననరులఁ జెలువుగ [4]మహానో
పేతులఁ గంటి నచట వా, రా తేజోమూర్తికిని దయాపాత్రంబుల్ 466
వ. అద్దేవుండు వత్సలుం డయి వారలతోడం గూడి విహరించు చుండు నామీఁదం
గృపసేసి క్షేత్రజ్ఞప్రకారంబు సకలంబును దేటపడ ననుగ్రహించి యాగామి

1 పథము నురుమనోజ్ఞ. 2 చినయతఁడు 3 యనుపాధిత; యనువాసిగ. 4 మాని, ప్రాకులఁ.

నిజప్రాదుర్భావంబుల తెఱంగెల్ల నెఱింగించె శ్వేతద్వీపం బనునది శాంతిస్వరూపం బందు సూర్యసోమాంశువ్యాప్తియు వాయుసంచారంబును లే దాలోకనాథునకు నేకాంతికజనంబులం గడచినప్రియులు లేకునికి యెఱింగి యేకాంతినై యుండితి నవ్విభుండు వీడుకొలుప నీకడకు వచ్చితి నిచ్చట నీకుంగారుణ్యభాజనంబ నై యుండెద ననుటయు వార లతని కి ట్లనిరి. 467

తే పడసి తద్దేవుఁ గానఁ దద్భాషణములు, వింటి నీవు ధన్యుండవు గంటి మేము
నచట నీయున్న తెఱఁగెల్ల నిచట నునికి,మేలకాక యుండుము పరమేష్ఠితనయ.

క. దైవముఁ బిత్ర్యంబును ద,ద్దేవసమారాధనంబు దెల్లము శ్రుతిసం
భావిత మది తత్పరతఁ, నీ వేకాంతి వయి నిలువు నిర్మలహృదయా. 469

ఆ అనిన సంతసిల్లి యద్దేవముని వేయు, దివ్యవత్సరములు భవ్యతపము
నియతి నాచరించెఁ బ్రియమున వారు ద, న్నాదరింపఁగాఁ దదాశ్రమమున

వ అ ట్లేకాంతినై తపంబు నేసి యత్యంతశాంతి నొంది నారదుండు నరనారాయణుల వీడ్కొని హిమవన్నగంబునకుం జని తన[1]యాశ్రమంబునందు బృందారకాది విశిష్టపూజితుం డై యుండె నని చెప్పిన విని సంప్రీతుం డైన జనమేజయుతో వెండియు వైశంపాయనుం డి ట్లనియె. 471

ఉ పాండవవంశవర్య పటుపాపవినాశని యైనయిక్కథఁ
నిండుమనంబుతో వినుట నీవు కృతార్థుఁడ వైతి శాశ్వతా
ఖండసుఖాత్ము విష్ణు నధికస్థిరభక్తి సమాశ్రయింపు నీ
కొండొకఁ డేల యిమ్మెయి మహోన్నతిఁ జేయు జగత్త్రయంబునన్. 472

క. లే పుభయలోకములు హరి,పై విద్వేషంబు గలుగు పాపాత్ములకుఁ
భూవర యట్టిజనులపితృ,దేవతలకు నరక మగుటఁ దెలుపును శ్రుతులున్. 473

క హరి యాత్మయెల్లవారికి, నరవర తనయాత్మపై మనంబున దృఢత
త్పరభావము లేనిజనుఁ, బొరయవె యాపదలు వేఱ బోధన మేలా. 474

క. మునివరుఁడు గంధవతినం,దనుండు నాగురుఁడు గరుణ దళుకొత్తఁగఁ జె
ప్పినవాక్యంబులయర్థము, లనఘా యివి నీవు వీని నలవఱుపు మదిన్ 475

శా విద్వన్మోదవిధాయి నిర్మలవచోవిస్ఫూర్తివిఖ్యాతుఁ గృ
ష్ణద్వైపాయను నీ వెఱుంగుము విభుఁ నారాయణుం గా విప
శ్చిద్వంద్యం బగుభారతాధ్యయనముం జేయంగ శక్తుండు ధ
ర్మాద్వైతుండు సరోజలోచనుఁడ కాకన్యుండు తద్వ్యాప్యుఁడే. 476

క. బహువిధధర్మంబులు లో,కహితంబుగ నిట్లు సెప్పఁగా నిర్మలతా
మహనీయధిషణుఁ డగున, మ్మహాత్ముసక [2]తీరుఁ గురుసమాజవరేణ్యా. 477

1 యోగాశ్రమంబు. 2 తెల్లు.

హయగ్రీవదేవమాహాత్మ్యాభివర్ణనము.

వ అనిన విని సవిశేషసమ్మదుం డై జనమేజయుండు వైశంపాయనుతో హయశిరో
భాసితుం డగువిష్ణుండు వేధకు సన్నిహితుం డయ్యె నని చెప్పితి వప్పురుషో త్త
ముం డప్పు డేమిటికై యామూ ర్తి వహించె న త్తెఱం గెఱింగింపుమని యడిగిన
నమ్ముని యమ్మనుజపతి కి ట్లనియె 458
సీ. ప్రళయకాలంబున జలముల విష్ణుండు యోగనిద్రారతి నొంది మేలు
కాంచి లోకంబులు గావింపఁ దలఁప నహంకార మెసఁగ బ్రహ్మాభిధాన
కలిత మై తన్నాభికమలంబునం దిట్లు జనియించి యాబ్రహ్మ సకలసృష్టి
కాదిభూతములుగ వేదముల్ నాలుగు గలిగించె నప్పు డక్కమలనాభు
ఆ నందు మునులయించినట్టిగుణంబులు,మూఁటఁ దొలుత స త్త్వమునకుఁ దోఁపు
కలిమి [1]దాననుండెఁ గమలోద్భవుఁడు రజ, స్తమయు లసుర లయ్యె ధరణినాథ
క [2]విను కైటభుండు నా మధు, వనఁ బేర్చినయద్దురాత్ము లవ్వేదములం
గొని వేగ చని రసాతల,మున వైచిరి గాఢబంధములు సేసి నృపా 480
వ దాన నవ్వేధ విహ్వలించి 481
క లావును దృష్టియు గతియును, నా వేదచయంబ నాకు నవి యడఁగిన నే
నేవిధి సృజింతు లోకము, లేవాఁ డీయెడరు దలఁగు నిం కె ట్లొక్కో 482
వ అని పలవించి 483
ఆ విష్ణు బహువిధముల వినుతింప నజ్జల,శాయి హయశిరంబు సకలవర్ణ
భాసురంబు నైనపరమాద్భుతంపురూ,పంబు దాల్చి వేదపరత నొంది 484
క పాతాళమునకుఁ జని యం, దాతత మై ప్రణవరూప మగునాదం బు
ద్ద్యోతితము సేసె నది యా, దైతేయులు విని పటుప్రతాపం బెసఁగన్ 485
క ఆనాదము దెసకుం జన, దానవరిపుఁ డొండువలనఁ దా నరిగి తదీ
యానూనబంధపీడిత, లైన శ్రుతులు విడిచి తెచ్చి యజునకు నిచ్చెన్ 486
తే ఇచ్చియొప్పటియట్ల యహీంద్రతల్ప,శయనుఁడై యుండె నట తమచనినచోట
నెవ్వరినిగానకాదైత్యు లెచట శ్రుతులు, దారు మును పెట్టి రందు సత్వరముగాఁగ
ఆ అరిగి యచట వాని నరసి కానక రభ,సమునఁ గలయఁ దిరిగి శార్ఙ్గిఁ గాంచి
యుద్ధమునకుఁ బిల్వ నద్ధరణీధరుం, డడరి సమయఁ జూచె నసురయుగము 488
వ ఇట్లు విష్టరశ్రవుండు సృష్టికార్యంబు నిర్విఘ్నంబుఁ జేసిన విధాత యప్పని సు
నీతంబుసేసె నాఁటనుండియు హయశిరోమహితయగునమ్మూర్తి దక్కనమూ ర్తుల
కంటె నెక్కు డయ్యె నాజగత్క ర్తను వేదంబులు నాశ్రయించి యుండు నని
చెప్పి వెండియు 489
క హరిసత్త్వాదిగుణంబులఁ, బోరిఁబోరిఁ గలిగింపఁ జెంపఁ బొలియింపఁగ భూ

---

1 దానునుండి కమలో. 2 వినుకైటభుండు మధువును; వనఁ బేర్చిన.

వరయవి యొక్కువఁ దక్కువఁ, బొరయుచుఁ బరివర్తనంబుఁ బొందుచునుండున్
క గుణవంతుఁడు గుణరహితుఁడు, గుణకల్పనతత్పరుండు గుణనాశననై
గుణశాలి గుణనిబద్ధుఁడు, గుణమోక్షణకరుఁడు శార్ఙ్గి కురుకులముఖ్యా 491
క విను నారాయణపరములు, జననాయక వేదములును జన్నంబులుఁ ద
క్కిన పుణ్యసమారంభము,లును రసముఖగోచరంబులును భూతములున్ 492
వ అనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనుతో నేకాంతికజనులు లోకోత్తరు
లని చెప్పి తదైకాంతికత్వం బెట్టిది యెఱింగింపవే యనుటయు నతం డతని
కిట్లనియె 493
ఆ సాంఖ్యయోగపరమసారభూతం బిది, మున్ను వింటి యుద్ధమునకుఁ బోరక
కరుణ నార్ద్రుఁ డైన గాండీవి బోధింపఁ, గృష్ణు చెప్పినట్టి గీతలందు 494

వైశంపాయనుఁడు జనమేజయున కేకాంతికధర్మ మెఱింగించుట

క నిర్మల మగు నేకాంతిక, ధర్మము నారాయణోదితం బై క్రియలం
గర్మరుఁ డగు బ్రహ్మమతిని, ధార్మికవర యొలసె నతఁడు దయ నిగురొత్తన్ 495
క దక్షునకు నెఱింగించిన దక్షుఁడు బోధించెఁ దనదు దౌహిత్రు జగ
చ్చక్షుని నాసవితృండు మ,నుక్షితిపతి కిచ్చె నవ్వినుతధర్మంబున్ 496
క మను విక్ష్వాకున కొసఁగె న,తనివలనఁ దదీయయోగ్యతాకలితులు స
జ్జనములు వడసి రనేకులు, విను నారాయణునిచేత విని నారదుఁడున్ 497
క తగియెడుశిష్యుల కొసఁగెను, జగతీశ్వర యిట్టు లది ప్రశస్తం బై యి
జ్జగములను గలిగె విను మ, య్యగాధధర్మంబు దుష్కృతాప్రాప్య మగున్
క దాని కహింసయ మూలము, దానన హరి ప్రీతుఁ డగు నతం డన ధరణీ
జానీ క్షేత్రజ్ఞుం డనఁ, గా నొక్కఁడ యగుట దెలియఁగా వలయుఁ గడున్
క ఏకద్విత్రిచతుర్వ్యూ,హాకారతఁ దోఁచుచుండు హరి భక్తజనా
లోకమున వాసుదేవా, ద్యైకగప్రాప్తముగఁ దత్తదుచితస్ఫూర్తిన్ 500
తే వాసుదేవుండు ప్రథమంబు వసుమతీశ
మొలి సంకర్షణుండుఁ బ్రద్యుమ్నుఁడును ద్వి
తీయకంబుఁ దృతీయంబు దెల్ల మచ్చ
తుర్థ మనిరుద్ధుఁ డిట్లు చతుర్విధములు 501
క ఈనెలవులఁ దోఁచును హరి, దా నొక్కఁడ యింద్రియప్రతతి కందం డే
కానూనభక్తి కగపడు, దానికిఁ దపమును శమంబు దమమును వలయున్ 502
క శాంతిపరినిష్ఠునకు నే,కాంతికధర్మంబు గరతలామలక మగుం
జింతాతంతుత్రుటనా, త్యంతవిదగ్ధంబు సూవె యది మనుజేంద్రా 503
క అనిన నతఁ డిట్టిధర్మము, గొనియాడక వ్రతము లొండు గోరి నడపఁగాఁ
బనియేమి యెఱింగింపుము, జనములచందంబు నాకు సంయమివర్యా 504

క. అని యడిగిన వైశంపా,యనుఁ డతనికి నిట్టులనియె నది గల దధిపా
విను సా_త్త్వికమును రాజస,మును దామసమును వికారములు మానసములే,

తే. వికృతులందును స_త్త్వస్థవిధము మేలు, దాన హరిఁ బొందవచ్చునతండునడపుఁ
దత్ప్రకారులకుశలంపుఁదం త్ర మెల్ల, వార లేకాంతికులు పెఱవారి వినుము.

క. కలగొన రాజసతామస,ము లయినభావములు వికృతిఁ బొందింపఁగ మ
ర్త్యుల కేకాంతికవృ_త్తిని, నెలకొనఁగా నెట్లు వచ్చు నిర్మలధిషణా 507

క. వానికిఁ బ్రవృ_త్తిలక్షణ,తారూఢం బైనధర్మ మలవడు వారికిం
గారుణ్యపాత్రములు గా, రారయ వా రన్యపథసమాశ్రితు లగుటన్. 508

క ఏకాంతిజనంబులు సు,శ్లోకుం డగుహరిమనంబులో నుండుదు రా
లోకింప వారి కతనికి, నేకత్వము గలదు దెల్ల మిది వేదములన్ 509

క. ఈ తెరువు మద్గురుఁడు సం,ప్రీతిని దయ నన్ను నాదరించుచుఁ జెప్పెం
జేతశ్శుద్ధికలన మెయి, వీతదురిత మైనభంగి విన్నది యధిపా 510

క. చాలిన నీవును హరి ని, ల్లాలోకింపుము నిరంత రానందశ్రీ
శాలి వగు దనిన నాభూ,పాలో_త్తముఁ డాతపస్విపతి కి ట్లనియెన్ 511

తే వేదములు సాంఖ్యమును యోగవిధియుఁ బాశు
పతముఁ బాంచరాత్రంబు నా బహువిధములఁ
జెల్లుబోధసాధనముల కెల్ల నిష్ఠ
యొక్కటియొ యివి భిన్న నిష్ఠోదితములొ 512

వ నా కెఱింగింపవే వీనికిం బ్రవర్తకు లెవ్వరు వారలం జెప్పుమని యడిగినజనమే
జయునకు వైశంపాయనుండు 513

ఉ. ద్వీపమునం బ్రబోధపరిదీప్తుని వేదనిధానమున్ జగ
ద్వ్యాపకతేజు గంధవతియందుఁ బరాశరసంయమీశ్వరుం
డేపురుషో_త్తముం [1]బడసె యాద్యతమోన్నతి నొందె లోకశి
క్షాపరు భారతాధ్యయనకారకుఁ గొల్చెద నమ్మహాత్మునిన్. 514

వ అనుచుం గృష్ణద్వైపాయనధ్యానపరాయణుం డగుచుం బలికె యాభూవిభున
కభిముఖుం డై 515

క. విను మీతంత్రంబుల కెల్లను నరయఁ బరాయణం బలఘుతరసంవి
త్తనుఁ డగునారాయణుఁ[2]డ య,తనిఁ బొందఁగబుజువుల గుపథములివియధిపా.

వ. వేదంబులకుం బ్రవర్తకుండు నారాయణనందనుం డపాంతరతముం డనుపేరం
బ్రసిద్ధుం డగువేదవ్యాసుండు సాంఖ్యంబునకుం గపిలుండును యోగంబునకు
హిరణ్యగర్భుండును బాశుపతంబునకు శివుండును బాంచరాత్రంబునకు విష్ణుం
డును బ్రవర్తకులు పాంచరాత్రంబు వైష్ణవంబనం బరఁగు ననిన విని యజ్ఞపతి

1 బడసె సిద్ధ్యతమోన్నతి నొందె లోకశి. 2 డా,తని,బొందఁగ.

యమ్మునిపతితో వేదవ్యాసుండు పరాశరపుత్త్రుం డని చెప్పి తప్పరమమునికి
నారాయణనందనత్వం బెట్లు వచ్చె ననుటయు నతం డతని కి ట్లనియె 517

సీ హిమవన్నగంబుపాదమున మహాభారతం బొనర్చి పరిశ్రమంబు దోఁప
భావించి శిష్యులు గావించుపరిచర్యఁ దద్వినోదనపరత్వమున నొంది
వారికి వేదార్థభారతార్థంబులు సాత్యవతేయుండు సదయబుద్ధి
నెఱిఁగించు చున్నట్టియెడ నేను లోనుగాఁ గొందఱు తత్పాదవందనంబు

తే భక్తిఁ జేసి నారాయణప్రభువుఁ డంద్రు, నిన్నుఁ గృపఁ జెప్పవే మాకు నిర్మలాత్మ
య త్తెఱం గని యడిగిన నమ్మహాను,భావుఁ డత్యంతకరుణార్ద్రభావుఁ డగుచు

వ మాతోడ ని ట్లనియె 519

వేదవ్యాసునకు నారాయణనందనత్వంబు గలిగినప్రకారము.

సీ ఆదికాలమునఁ బ్రజాభిసర్గమునకు నారాయణుండు నిజనాభిపద్మ
మున బ్రహ్మఁ గల్పింప భూతసంఘమ్ముల నెల్ల నాతఁడు సృజియించె నతని
ముఖమున బహువేదములు ప్రసరింపఁగఁ జేసి వానికి మేలు సేఁత బుద్ధిఁ
దలఁచి యవ్విష్ణుండు నలఘుబోధుని నపాంతరతముం డనియెడుతనయుఁ జిత్త

తే మునన కల్పించి యతిభక్తి మ్రొక్కి నిలిచి
యున్నయక్కుమారుని శ్రుతు లన్నియును దృ
ఢావధానుండ వై విని నీవు వాని
నంచితవ్యాస మొందింపు మనియెఁ బ్రీతి 520

ఆ అనిన నట్లకాక యని యయ్యపాంతర, తముఁడు వేదభేదనము నొనర్చె
దాని కవ్విభుండు దద్దయుఁ బ్రీతుఁ డై, వత్సలత్వగౌరవం బెలర్ప 521

క. వేదవ్యాసుఁడ రమ్మని, యాదరమునఁ బిలిచి నాకు నాత్మజుఁ డై సం
పాదించువాఁడ వధికా, హ్లాదము మన్వంతరంబు లన్నిటియందున్ 522

క అని యానతిచ్చి మఱియును, జననంబులు నీకుఁ గల్గు సంయమిమాన్యా
యనియుఁ బలికి వెండియు ని, ట్లనియెను విష్ణుండు పేర్పునర్మిలితోడన్. 523

క నాచరితంబులుఁ బ్రైలో, క్యాచరణంబులును ధర్మ మఖలంబు మదిం
జూచి త్రికాలజ్ఞత్వస,మాచీనత వెలయు మునులు మేటి యనంగన్. 524

క ఉత్తరకాలంబున లో,కోత్తరుఁడు వసిష్ఠపౌత్త్రుఁ డుదితజ్ఞానో
దాత్తుఁడు పరాశరుం డను, సుత్తమసంయమికిఁ బుట్టు దుజ్జ్వలతేజా. 525

క. నీవలనన కలిగి కురు, క్ష్మావలయం బెలునట్టిజనపతు లన్యో
న్యావిష్టరోషు లై రణ, సేవనమునఁ గులము తఱచు సెఱుతురు వత్సా 526

తే. కాలములకీడుకతమునఁ గలఁగఁబడిన, వేదముల నీవు నాఁడును విమలబుద్ధి
నంచితవ్యాస మొందించి యఖిలదివిజ,మునిగణముల కొనర్తు సమ్మోదమునకు.

తే. ధర్మసందేహములు నీవు నిర్మలంబు, వాక్యములఁ బాపి జగములవార లెల్ల

నఖిలసంశయచ్ఛే త్తపుణ్యాత్మకుండు, లోకహితవాణి యనంగ సుశ్లోకుండగుడు.
క. రాగిత్వము విడువదు నిను, రాగవిదూరుం డగుసుతుండు ప్రభవించును నీ
కాగమవిధానబుద్ధియు, యోగము సాంఖ్యంబు మది సముదితంబు లగున్ 529
వ అని నిర్దేశించి నీవు నిజేచ్ఛం బ్రవర్తింపు మని పలికి యద్దేవుం డంతర్హితుం డయ్యె నిది మదీయనారాయణసంభవత్వంబుకతంబు నేను యమనియమనిరూఢి నిర్మలతపఃకలనంబు చిరకాలం బాచరించి యప్పురుషోత్తముకారుణ్యంబు నామీఁద నంతకంతకు నెక్కుడగునట్లు సేసితి నని మద్గురుండును త్రికాలవేదియు నగువేదవ్యాసుండు సెప్పె నని చెప్పి వైశంపాయనుండు జనమేజయునితో వెండియు నిట్లనియె 530
సీ అట్లు ధర్మజుండు నారాయణనారదసంవాదకథ విన్నసమయమునను
నారదుం డచ్యుతుకారుణ్య మప్పొయిం బడసి క్రమ్మఱి వచ్చి బదరికాశ్ర
మమున నారాయణు మన్ననతోడసంభాషణంబును గాంచి పరమతపము
దాం జేత యొనరించి తదనంతరంబ యయ్యమరమునీంద్రుం డే మడిగినట్ల
ఆ. యడుగ ధర్మనందనాదులుం గృష్ణుండు, వినంగ మద్గురుం డతనికిఁ జెప్పె
సురలు మోక్షధర్మపరులు నా కథ్వరా, యత్తచిత్తులైనయట్టెఱంగు 531
వ ఇట్లు సెప్పి 532
క వేదవ్యాసుఁడు సుముఖత, నాదైవతమునికిఁ జెప్పె హయశిరుం డగుదా
మోదరునిదివ్యలీల స,మాదరమున ధర్మనందనాదులు వినంగన్ 533
వ అని చెప్పి వెండియు 534
క నిజనామనిర్వచనములు, విజయుం డడుగంగ నెల్లవియు నెఱింగించెం
ద్రిజగద్భజనీయపదాం,బుజుం డగుకృష్ణుండు భరితపుణ్యచరిత్రా 535
వ ఇట్లగుట ము న్నెఱింగించితి 536
క వేదాదు లైనపథము ల,భేదప్రాప్యంబు లగుట ప్రియ మెసఁగఁగ న
వ్వేదవ్యాసుఁడు సెప్పె స,మాదరమునఁ బార్థుం డడుగ నందఱు వినంగన్.
క ఏకాంతికధర్మము సు,శ్లోకుం డగునాతం డడుగ లోకోత్తర యా
లోకారాధ్యుఁడు సెప్పె ద,యాకరమతి కృష్ణధర్మజాదులు వినంగన్ 538
క. దైవపశంబున నేఁడును, నీ వడుగంగ నింతవట్టు నిస్సందేహం
బై వఱలంగ నేఁ జెప్పితిఁ, భావన మిది యసదృశంబు పౌరాణముఖ్యా 539
వ. అని పలికి నారాయణనారదసంవాదాదికం బైనయివ్వాఙ్మయం బంతయుం జెప్పి౯.ని. 540
క. నారాయణీయ మగుసీ, పారాఖ్యానంబు వినినం జదివిన సంప
త్త్వారోగ్యాయుస్సద్గతు, లేరికి నైనం గురుతిలకేశ్వర కలుగున్ 541

1 కరణంబు. 2 సంవాదం బైన; సంవాదితం బైన.

వ. అనిన విని యత్యంతాహ్లాదభరితాంతఃకరణుం డయినయశ్శక్ర మహేంద్రుతో న
మ్మునీంద్రుం డిట్లను నిట్లు సకలలోకసంభావనీయసత్కథ లాకర్ణించి సముదీర్ణ
సంప్రీతుం డగునప్పాండవాగ్రజుండు 542

తే అమరతటినీసుతున కిట్టులనియె రాజ,ధర్మముఖ్యంబు లగుసర్వధర్మముల ను
దాత్తకృప నెఱిఁగించి తత్యుత్తమంపు,ధర్మ మెయ్యది సెప్పుము ధర్మనిత్య 543

వ అనుటయు నాదేవవ్రతుం డన్నరదేవోత్తమున కి ట్లనియె 544

చ అరయఁగ ధర్మతంత్రములయందు నిరర్థము లే దొకండు నె
వ్వరిమది యెందు వ్రాలెఁ దగ వారలు దానిన పూని యాచరిం
తు రదియ వారి కిష్టఫల[1]దోహనకార్య మొనర్చు నెల్లెడం
బురుషులఁ జూడమే తమకుఁ బోలినధర్మములన్ వెలుంగఁగన్ 545

ఇంద్రునకు నారదుఁడు సెప్పినభృగునామకవిప్రునిచరిత్రము.

వ అది యట్లుండె నప్రతిహతగతియై చరించుచుండి యొక్కనాఁడు నారదుం డా
ఖండలుపాలికిం జనిన నతం డతనికి సముచితసత్కారంబు లాచరించి సుఖాసీ
నుండై యున్న యమ్మునివరునాననంబునం జూడ్కి నిలిపి నీవు మెలంగునెడ
నెద్దియేనియు నాశ్చర్యంబు గన్నయది గలదే యని యడిగిన నమ్మహాత్ముం
డమ్మహేంద్రునకుం జెప్పినకథ సెప్పెద నది భవత్ప్రశ్నంబునకు త్తరంబై యుం
డు దాని వినుము భాగీరథీదక్షిణతీరంబున మహాపద్మం బనియెడుపురవరంబునఁ
గులశ్రేష్ఠుం డగుభృగుం డనువిప్రుండు గలం డప్పురుషవరుండు 546

సీ ధర్మనిత్యుండు సత్యవ్రతపరుఁ డహింసాశాలి యింద్రియజయవిభాసి
నిజకర్మతృప్తుండు నిష్క్రోధుఁ డంచిత న్యాయసంప్రాప్తధనముల దేవ
పిత్రతిథిజ్ఞాతి మిత్రకార్యములు నిర్వర్తించు సువినయవంతు లైన
తనయులఁ గన్నాఁడు ద న్నెల్లవారును వినుతింప మన్నాఁడు దనమనమున

తే నెట్టికృత్యంబు మేలొ యే నెద్ది సేసి
కృతపరాయణధర్మతా స్థితి వహింతు
నొక్కొ యని చింతఁ బొందుచు నుండు నాత్మ
నిష్ఠ యలవాటు కాంక్షించి నృపవరేణ్య 547

వ ఇ ట్లుండ నొక్కనాఁడు 548

తే తనగృహంబున కతిథియుదాత్తుఁడొక్క,బ్రాహ్మణుఁడువచ్చె వచ్చినఁ బరమభక్తి
యుక్తినాతిథ్య మొనరించియున్న యప్పు, డమ్మహాద్విజుతోడ నిట్లనియెభృగుఁడు

సీ అనఘ నీమధురవాక్యంబులఁజేసి మిత్రత్వంబు వొంది మద్భావగతము
నీ కెఱింగించెద నీవు నెయ్య మెలర్ప హిత ముపదేశింపు నేను నియతి
నాత్మావలోకన మాచరించెద నని తొడఁగుదు నది యలవడదు నాకు

---

1 దోహలకార్య.

లోకసామాన్యగుణాకలనంబున బద్ధుండ నగుట నెఱింగి నాత్మ

ఆ. నాత్మయంద కని యనామయత్వముఁ బొంది
ఖండరహిత మగుసుఖమున మునిఁగి
యుండువాఁడ భూసురోత్తమ చెప్పవే
యనిన నతని కిట్టు లనియె నతఁడు 550

క. ఏనును నిట్టుల మోహా,ధీనుఁడ నై యాత్మ గాంచు తెఱఁగొలయుటకుం
బూని పడుదు నెయ్యదియో, కానం దెరు వాశుభప్రకలనంబునకున్ 551

ఉ. కొందఱు బ్రహ్మచర్యమునఁ గొందఱు భవ్యగృహస్థధర్మముం
బొందుటఁ గొంద ఱిద్ధతపముల్ వనభూమిఁ దగం జరించుటం
గొందఱు నిష్క్రియత్వమునఁ గొందఱు యజ్ఞవిధానశాలితం
గొంద ఱనూనదానములఁ గోరి యొనర్తురు నిత్యసౌఖ్యమున్ 552

క. జననీజనకారాధన,మున గురుభక్తిని సువృత్తమున శాంతిని దాం
తిని సత్యమున నహింసను, విను కాంతురు మోక్షపదము వేర్వేఱ జనుల్

వ. అట్లు బహువిధంబు లగుధర్మద్వారంబులు గలవు గలిగినకలుచ నెల్లవారికి
నాత్మానందం బలవడ నేర్చునే యొక్కటి యుపదేశించెద నాకర్ణింపుము 554

తే. నైమిశారణ్యమునయందు గోమతి యనఁ
బరఁగు నుత్తమనది [1]మహాపద్మ మనఁగఁ
గలదు [2]పుణ్యహ్రదము దానియలఘు[3]తటత
లంబు నెలవుగా నుండు నాగం బొకండు 555

క. ఆతీర్థోత్తమమున మాం,ధాతృఁడు లోనుగ విశిష్టతపముల నిహాలో
కాతిశయముఁ బరలోక,ద్యోతనముం బడసినారు తొల్లి యనేకుల్ 556

వ. అప్పుణ్యక్షేత్రంబున 557

తే. పద్ముఁ డనుపేరియన్నాగపతి యుదాత్తుఁ
డఖిలధర్మజ్ఞుఁ డతులదయాన్వితుండు
సుజనసంభావ్యమానుఁ డస్తోకపుణ్య
నియతనిత్యుఁ డాగంతుకప్రియతముండు. 558

ఉ. ఆతనిఁ గానఁ బొమ్ము ప్రచురాదరణంబున నీదుకోర్కి సం
ప్రీతిగఁ దీర్చు నాగుణగరిష్ఠుఁడు నాపలు కూఁదు మన్న మో
దాతిశయంబు నొంది భృగుఁ డాధరణీసురవర్యుతో మహా
త్మా తెలి వొందె నామనము తావకపావనవాక్యసంపదన్. 559

క. అని పలికి యిట్లనియె ని, ద్దినశేషము రాత్రియును మదీయనివాసం

1 అ. మహాప్రభృతి నసభు. 2 పుణ్యపురము. 3 తరత్నజాలమున నాగాఖ్యాయం బొకండు.

బున నిలుపు నిలిచి మత్పా,వసుఁడవు గావలయు గౌరవశ్రీభరితా 560
క. అనిన నతఁ డట్ల చేయ న,తనిఁ బూజించుటను మధురతరసల్లాపం
బున ధర్మసత్కథావ,ర్తనమున నక్కాల మతఁ డుదాత్తతఁ గడపెన్. 561
క. వేగిన నామంత్రితుఁ డై, యాగుణనిధి వీడుకొలిపి యతఁడు ప్రయాణో
ద్యోగంబు సమీచీనవి,ధాగరిమప్రౌఢవృత్తి దగ నొనరించెన్. 562

భృగుం డనువిప్రుండు పద్మం డనుసర్పరాజుం గనవచ్చుట.

వ. ఇవ్విధంబున సముద్యుక్తుం డై భృగుండు బంధుమిత్రజనసమ్మతం బగు తెఱంగునం గదలి యెడనెడ బహుతీర్థసేవనంబు సేయుచుం జని పుణ్యం బగు నైమిశారణ్యంబు సొచ్చి గోమతీతీరంబు సేరి సుప్రసిద్ధం [1]బగు మహాపద్మహ్రదంబు తటంబునం బొలుచు భుజగేంద్రమందిరంబు గాంచి తగం బ్రవేశించె నట్టియెడ. 563
తే. భక్తితోడ నన్నాగేంద్రుపత్ని యెదురు,వచ్చి తోడ్కొనిచని యర్చలిచ్చి మీర
లిందు రాకకుఁ గారణ మేమి సెప్పుఁ, డెద్ది పనిచినఁ జేసెద నిద్ధచరిత. 564
వ. అనుటయు నమ్మహీదేవుండు దేవీ భవదీయపతిం గానవచ్చితి నెచ్చో నున్నవాఁ డవ్విభుం గానిపింపు మనిన నతని కాభుజంగాంగన యి ట్లనియె 565
క. తనకు నెలవరుస వచ్చిన, నినరథవహనమున కాతఁ డేఁగినవాఁ డే
డెనిమిదిదివసములకు నిట, సనుదెంచుం దథ్య మిది ప్రసాదప్రవణా 566
క. అతని తెఱం గిట్టిది వాం,ఛిత మెయ్యది యిత్తు ననఘ చెప్పు మనుడు నా
సతి కిట్లను భృగుఁడు భవ,త్పతిఁ గనుటయ కాక వాంఛ దక్కను గలదే
వ. అయ్యురగవల్లభు వచ్చునంతకు నల్లవనంబున నిలిచెద నవ్విభుండు వచ్చినప్పుడ మఱవక నా తెఱం గెఱింగింప వలయు నని పలికి పోయి భృగుండు గోమతీతట పుణ్యారణ్యంబున జప్యపరుండును నిరాహారుండును నై యుండె నట్లుండ నాభుజంగపతిబాంధవులు దదీయపత్నీపుత్రసహితంబుగా నమ్మహీసురవరుపాలికిం జనుదెంచి మృదుమధురవాక్యంబుల ననునయించి నీ వాహారంబు గొనక నిలువం దొడంగిననాఁటికి నేఁ డాఱవదినం బయ్యె నేమతిథిపూజాపరులము మాకు ధర్మవిరోధంబు గాకుండ మా చేయు నాతిథ్యంబు నాదరింపు మస్మత్ప్రార్థనంబున నన్నంబు ఫలంబు మూలంబు మఱియు నెయ్యదియైనను భుజించి మమ్ము రక్షింపవే యనిన వారలతో నాసువ్రతశీలుం డి ట్లనియె. 568
ఉ. ఇం తన నేల యేను భుజగేశ్వరు రాకయ వార్చి నాఁడ నా
కం తవునంతకుం గుడువ నాఁకలి నీళ్లలు ద్రావఁ దృష్ణ యొ
క్కింతయు లేదు గా కలిగి యే యటవీస్థలి కేఁగుదెంచి యే
కాంతమ యున్నవాఁడ నియమాభిరతుండ నను నేఁడ నేటికిన్. 569
క. మీకును ధర్మవిరోధము, గాకుండుట కేన పూఁట గారవమున నా

---

1 [illegible] 2 [illegible]

లోకింపుఁ డింత దివసయు, గాకలనముఁ గల్గ వ్రతసమాప్తియుఁ గలుగున్.

క విసుఁ దష్టమ మగుదివసం,బున ముద మారంగ నిందు భుజగేంద్రుఁడు రా
కునికి గలిగా నేనియుఁ బర,దినమునఁ గుడిచెద భవన్మతిం బ్రియ మెసఁగన్

వ మీర లిత్తెఱంగున కనుజ్ఞ సేయ వలయు నని సంప్రార్థనీయస్వరంబునం బలి
కిన వార లందఱు నొడంబడి నిజనివాసంబులకుం జని రయ్యష్టమదివసంబున

క వరుసదినంబులు [1]దీఱిన, నరవిందాప్తుండు దనకు ననుమతి సేయం
గురువంశముఖ్య తగ న,య్యురగాధీశుండు విభవ మొప్పఁగ వచ్చెన్ 573

ఉ వచ్చిన [2]సంభ్రమంబుగరువంపుఁబెలర్పున [3]నుల్లసిల్లి మే
నచ్చుపడంగ జేయఁ జెలు వాభుజగేశ్వరుపత్ని యాతనిం
జెచ్చెరఁ దా నెదుర్కొని విశిష్టసమాదర యై యుపాయనం
బిచ్చి తదీయచిత్తమున కిం పెసలారఁగఁ బాద్య మిచ్చినన్ 574

వ సంప్రీతుం డై సముచితప్రకారంబున నుండె న ట్లున్న యన్నాగేంద్రుండు
సమీపాసీన యైనయద్దేవి నాలోకించి 575

తే. అతివ సేమమె తగ దేవతాతిథిప్ర,పూజనంబులు నడచునే పూర్వవృత్తి
యొడలి యేను లే కునికి నేమేని వికల, మయ్యెనో చెప్పుమనవుడు నామృగాక్షి

ఉ ఆతనితోడ నిట్లనియె నంతయుఁ బుంగమి రాదు నీదుశీ
తాతిశయంబుఁ గల్మి భుజగాధిప నాకుఁ దగఁగ సమస్తదే
వాతిథిపూజనంబులు సమగ్రము లై నడచెఁ సుహృజ్జన
ప్రీతియు మున్నపోలె నవిభేదత యొప్పఁగ నిర్వహించితిన్ 577

వ అని వెండియు 578

సీ గురుభక్తి శిష్యులకును వేదపరత విప్రులకును జనరక్ష భూపతులకు
న్యాయార్జనంబు వైశ్యజనంబులకుఁ ద్రివర్ణారాధనంబు శూద్రావలికిని
బతివాక్యకరణంబు భటులకు సర్వోపకారక్షమం బైనసారభూత
మనఁగఁ బెం పొందుగృహస్థాశ్రమంబుపై వారని ప్రియ మెల్లవారలకును

తే లోకమేల యేనేల యిట్లొకతంబ, యింద్రియంబులఁ గుదియించి యిచ్చ నడఁచి
యుండువాఁడఁ గాకనుమతి యోగికిని బ,తివ్రతాత్వంబు భార్యకుసువ్రతములు

వ కావున ధర్మసూక్ష్మసంవేది వగునీదుచిత్తంబున భేదం బొక్కింతయేనియుం దొడ
రువట్టివిధంబున వర్తింతునే యొకండు విన్నపంబు సేయం గల దవధరింపుము
పరమపావనమూర్తి యొక్కమహీసురోత్తముం డిచ్చటికి వచ్చి యభ్యర్చితుం
డై భవత్పతి దర్శింప వచ్చితి ననియెఁ గార్యం బేమి యని యడిగిన నాకుం జెప్ప
కుండె నేను నీవట పనుటం జెప్పిన విని యశ్లిననాభుజంగవిభుండు వచ్చునంతకు

1 దంగిన. 2 సంభ్రమంబు గరువంపుబెలర్చునను. 3 నుల్లసిల్లి మేఁ నుల్లసిల్లుమై.

నుల్లవనంబున నుండెద నతండువచ్చిన నాతెఱం గెఱింగింపు మని చని యేడెని
మిదినాళ్లని జప్యపరుండును నిరాహారుండును నై యున్నవాఁడు నీవచ్చుటెఱిఁగి
యతని సంభావింపవలయు నని చెప్పిన నాసర్పగ్రామణి గుపితచిత్తుం డై. 580

క ఏనట యొక్కెడ కొక్కరుఁ, గానఁగఁ బోదు నట దేవగణము నసురలుఁగా
లోనుగ న న్నేచందము, మానుగ నడపుదురు తలఁపుమా చతురమతీ 581

తే అనిన నీరాక వార్చి మహాశతోడ, నున్న విప్రునియభిలాష మొక్కభంగిఁ
దీర్ప కుండుట ధర్మవే ధీరకాంత, చిత్త నీయట్టియాచారవిత్తమునకు. 582

క ధరణిసురునాస సెఱచినఁ, బొరసినపాపాగ్నిఁ గాల్పఁ బూనెద వే నీ
పురుషార్థంబును సముచిత,పరత్వమును గృపయు ధర్మపాండిత్యంబున్ 583

క విను మాశావిచ్ఛేదన,మునఁ బాటిలు బ్రహ్మహత్య భుజగోత్తమ ధ
ర్మనిరూఢుఁ డై నపురుషున,కును దద్ద్విజునాస దీర్పఁ గోరుట వలదే 584

క మౌనమున దృఢజ్ఞానము, దానంబున నభ్యుదయము ధర్మనిరత యా
శానిర్వహణంబున నర,కానీకనివారణసౌఖ్య మగు నండ్రు బుధుల్ 585

తే చాతకము వానఁ గోరెడుచంద మొంద, నెదురుచూచుచునున్న వాఁ డిందునీవు
రాక కక్కటయిడవిలో బ్రాహ్మణుండు, రోషముడుగుముధర్మనిరూఢహృదయ.

వ అని పల్కి బోధించిన 587

చ అనయముఁ దేఱి నాగపతి యక్కమలాననమోము సూచి యి
ట్లను నొరుఁ గానఁ బొమ్మనినయంతన రోషము వచ్చి యిట్టు లా
పునిపలుకుల్ సగర్వముసఁ బల్కితి దానికి శంక లేక చె
ప్పినజతనంపు ధర్మమునఁ బేర్మియు నాకు నొనర్చి తుగ్మలీ. 588

ఆ కార్తవీర్యదశముఖప్రముఖులు జమదగ్ని తనయరాఘువాదు లైన
పురుషవరులచేతఁ బొలియరే ,క్రోధ,వృత్తిఁ గాన యలుక విడుపు మేలు. 589

క నీయట్టిభార్య గలుగుటఁ, దోయజదళనయన యిట్లు దొలఁగితి దురితా
పాయంబునఁ బొరయక యేఁ, బోయెద నవ్విప్రుకోర్కి పూర్ణముసేయన్ 590

క. అని పలికి సత్వరంబుగఁ, జని భృగునిం గాంచె వినయసంభ్రమములతో
జనపాలోత్తమ యతఁడు న,తనిఁ గని యుల్లమునఁ బ్రియము దళుకొత్తంగన్.

పద్మఁ డనుసర్పరాజు భృగుఁ డనువిప్రుం గానవచ్చుట.

వ. అంగంబులు వొదల నెదురుకొనిరయి ని ట్లిరువురు సుసంగతులై సుసంగతపత్త్ర
ప్రకరతరుచ్ఛాయాశీతలసికతాతలంబున సుఖాసీనులై రయ్యహీంద్రుం డామ
హీసురవరునితో మధురస్వరంబున ని ట్లనియె 592

తే. అనఘ నా రాక వార్చి నీ వధికనిష్ఠ, నిట్టు లునికికిఁ గారణ మేమి కోర్కి .
యెవ్విధం బైన దానినే నిపుడ నిర్వ,హించి పుచ్చెద న త్తెఱం గెఱుఁగఁ జెపుమ.

---

1 ధర్మమునఁ బేర్మియు నాకు నొనర్చు నుగ్మలీ.

వ. స్వజనంబులచేత నిచ్చట నీయునికి విని యభిగమ్యుండ వగునీకడకుం జనుదెంచితి
ననవుడు నద్ధరామరవరుండు ధర్మారణ్యంబుననుండి నిన్నుం గాన వచ్చితి మూన
నీయమహీసురసూనుండ భానునారాధింపనీచనుట భవదీయవల్లభవలన నెఱింగి
వాడినచేనివాఁడు వాన కెదురుచూచునట్లు భవదాగమనంబు వార్చి నియత
వృత్తినున్న వాఁడ మదీయమనఃక్లేశంబు నిరసింప నీవ యర్హుండ వనుటయు

తే. నీవు కల్యాణమూర్తివి నీమనోరథంబు సఫలంబు సేసి కదా మదీయ
జననసఫలతఁ గలిగింతు ననుభుజంగమాధిపతి మోముఁ జూచి యిట్లనియె నతఁడు

క. నాకోర్కి విదపఁ జెప్పెద, లోకనుతా యొకటి యడుగ లోలత్వము చి
త్తాకలిత మయ్యెఁ బ్రార్థన, సేకొని యది నాకు మున్ను చెప్పఁగవలయున్. 596

వ. అనుటయు నయ్యురగవల్లభుం డది యెయ్యది యడుగు మనిన భృగుండు నీవు
రవిరథంబు వహింపం జనినయెడఁ గనినవినినయట్టియాశ్చర్యంబులు గలవేని
వాని నా కెఱింగింపవే యనిన నతం డతని కిట్లనియె 597

సీ. ఆశ్చర్యముల కెల్ల నాస్పదం బాదిత్యుఁ డాతనివలనన భూతజాల
మఖిలంబుఁ [1]జరియించునది యచ్చెరువు గాదె యద్దేవునంశువులందుఁ బ్రీతి
నమరులు వాలఖిల్యాదిమునీంద్రులు సిద్ధులు శాఖలఁ జెంది యుండు
విహగకులంబులవిధమున వసియింతు రంతకంటెను [2]నెక్కు డద్భుతంబు

ఆ. గలదె యమ్మహాత్మువలనన వాయువు, వెడలి యుతనినడిమివిపులరశ్మిఁ
బొంది వృష్టిఁగురియు నెందును నట్టిచోద్యములు గలవె భూసురాగ్రగణ్య.

క. రవి సృజియించును వర్షము, రవియ మగుడఁ గిరణతతులరస మంతయుఁ దాఁ
దివుచును విస్మయకారక, మవనీసురవర్య దాని కధికము గలదే 599

క. ఇనువేఁడిమి శోషించిన, జనములయుం దాత్మనిష్ఠశాశ్వతికత్వం
బున వెలుఁగు చుండు దానికి, ననఘా మిగులంగఁ జిత్రమైనది గలదే 600

తే. సూర్యువలనన బీజంబు ధార్యమాణ, మగుఁ జరాచరధారిణి యైనధరణి
చేత నంతకు మిగులఁ జర్చింప నక్కజంబు లెందును గలవె నిష్ఠానిరూఢ. 601

క. పరముండు నిరంజనుఁ డక్షరుఁ డజరుం డద్వయుండు శాశ్వతుఁ డగున
ప్పురుషుఁడు రవియందు వెలుఁగు, నరు దంతటికంటెఁ గలదె యగ్రిమవర్ణా. 602

వ. అని వెండియు. 603

ఉంఛవృత్తిమహిమము.

క. విను మత్యాశ్చర్య మొకటి, మనుజోత్తమ యొక్కనాఁడు మధ్యాహ్నమునం
దనవెలుఁగినునివెలుఁగుతో, నెనగా గగనమున నొక్కఁ డేతెంచె వడిన్ 604

క. [3]అంబరపాటనమునఁబోలెం బెద్దయు మొఱయుచు నదులీలాగతి క
య్యంబరమణి యధికప్రమదంబున నభిముఖుఁడుగా నుదగ్రస్ఫూర్తిన్. 605

---

1 జరియించునది. 2 నొక్క యద్భుతంబు. 3 అంబరపాటనమునఁ బోలెం.

ఉ కదియఁగఁ బాఱుతెంచిన వికాసవిభాసిముఖారవిందుఁ డై
యొదుఱుగఁ జేయి సాఁచి దివసేశుఁ డతండును [1]లీలఁ గేలు నొ
ప్పిదముగఁ బట్టి రూపము లభిన్నతఁ బొందఁగఁ జొచ్చె బింబముం
బదనముఁ జొచ్చునట్ల విలసద్గతి నిం కిట యేమి సెప్పుదున్ 606

వ అట్టియెడ 607

చ అరదముమీఁద ముం బొలుచు నాతఁడొ యిప్పటియాతఁడో దివా
కరుఁ డనుసందియంబు భుజగంబులచిత్తములందుఁ బుట్టి యొం
డొరువులతోడ వారు గడు నొయ్యన పల్కఁగ నే వినీతిను
స్థిరమృదుభాషి నై యడిగితిం బ్రభువుం ధరణీసురోత్తమా 608

క ఇతఁ డెవ్వం డని యమ్మెయి, నతిచకితాత్ముండ నగుచు నడుగుటయు నహః
పతి నామీఁదఁ గృపాసంగత మగుతనచూడ్కి వోలయఁ గా వత్సలుఁ డై

సీ సురయక్షగంధర్వగరుడోరగాదులలోన నెవ్వఁడు గాఁ డలోలుపాత్ముఁ
డుంఛవృత్తిమహీసురోత్తముం డస్ఖలనియముండు ఫలమూల నీరమారు
తాహారుఁ డగుముని యాకాంక్ష సేయఁడు ప్రాప్తంబు గానిపదార్థములకు
సర్వభూతహితత్వశాలి యిమ్మెయి సిద్ధిఁ బ్రాపించె నని చెప్పెఁ బ్రకటఫణితి

తే ననఘ యిట్టివిశేషంబు గనుఁగొనంగ, వినను గాంచితి ననిన నవ్విప్రవరుఁడు
ప్రమద మెద నిండిపొంగారఁ బాఁపఱేని,యాననముసూచియిట్లనుమానవేంద్ర

క. ఇవి యన్నియు నాశ్చర్యము, లవుఁ దెరువును నాకుఁ జూపి తనర్థత నొ
ప్పువివిధశబ్దంబుల బోధవరేణ్యా పోయి వచ్చెదం బ్రియ మొందన్ 611

క నను మఱవక పనుపం దగు, పను లెల్లను బనుపు శిష్యభావశుభము నా
కనఘా కలిగెను నీదెస, ననూనభద్రములు నీకు నయ్యెడు మెపుడున్ 612

చ. అన విని నన్నుఁ గాంచితి ప్రయత్నమునం వినిపింపు మీవు వ
చ్చినపని నాకు నీ కొకటి సేసితినే యిటు వృక్షమూలవా
సునిక్రియ లేచి పోక తగుచొప్పగునే భవదీయవాంఛ సె
ప్పిన నది యేను దీర్తు మఱి పెం పెసఁగం జను భూసురోత్తమా. 613

వ. అని వెండియు. 614

తే. అనఘ నాయందు నీవు నీయందు నేనుఁ, గలము నీకు నీసర్వలోకంబుఁ గలదు
చింత కవకాశ మెద్ది నిశ్చింతభావ, మొందుమనిరు నాదండశూకోత్తముండు.

వ. అనిన విని భృగుండు పద్మున కిట్లనియె 616

తే. భోగివర యిది యిట్టిద భూతములను, నీవు నేనును సర్వగతావిశిష్ట
విధములము వేదితవ్యంబు విధిత మయ్యె, నిట్టిసందర్శనము వ్రత మింక నాకు.

క. ఈవిధము నిశ్చయము నే, భావింపఁగఁ గంటి నీకృపారతివలనం

1 గేలుఁగేల కొప్ప.

నీవు కృతార్థుఁడవు సుజనసేవిత యామంత్రణంబు సేసినవాఁడన్. 618

వ అని పలికి యివ్విధంబునఁ గృతనిశ్చయుండై భృగుండు భుజంగవిభు వీడ్కొని దీక్షావిశేషకాంక్షం జేసి భార్గవకులపవిత్రుం జ్యవనుం గాంచి నిజవృత్తాంతంబు సెప్పి తత్కృతసంస్కారంబునం గృతకృత్యుం డయ్యె నిప్పుణ్యకథ యుఞ్ఛభార్గవుండు జనకసదనంబున నారదునకు వివరించె నద్దేవమునివరుండు దేవతావరునకు వినిపించె నమ్మహాత్ముండు వసువులకుం జెప్పె జామదగ్న్యతోడిసంగ్రామంబున నుద్దామచిత్తుండ నైననన్నుం దేర్చుటకై వసువులు సకలభూతసమదర్శిత్వసంపాదకం బైనయీయితిహాసంబు నాకుం జెప్పిరి నీవు పరమధర్మం బెయ్యది యని యడిగిన నేను నీకుం జెప్పితి సర్వసమతాసముపహితం బైనయనాకాంక్షిత్వంబు ధర్మోత్తమంబు నిరతిశయానందంబునకు నిధానంబు 619

క అని యిట్లు ధర్మసుతునకు, ననిమిషతటినీతనూజుఁ డధిక ప్రేమం
బునఁ జెప్పుట వైశంపా,యనుఁడును జనమేజయునకు నర్థిం జెప్పెన్ 620

వ. చెప్పిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనుతోనిత్తెఱంగునఁ బితామహుండు హితోపదేశంబు సేసిన నమ్మహీశుం డెవ్విధంబు దశావిశేషంబు నొందె మునీంద్రా చెప్పవే యనుటయు 621

ఉ ఆగమపుష్పసౌరభశుభాంగనివాసబుధాంతరంగ వి
ద్యాగృహమేధితాసుభగతామహనీయ సురార్చనీయ ని
ర్భోగసభోగసంపదనిరూప్య సుసంవిదవాప్య భక్తిల
క్ష్మీగురునిత్యయోగిజనసేవిత శాంతిసుఖైకభావితా 622

క అభిమతఫలసంపాదన, విభవమహీయఃప్రసాదవిశ్రుతవేదా
బుభువిభువిలోచనాంబుజ, శుభదరవిత్వావహరిత్వ సుభగహరత్వా 623

మాలిని వరబహుసుతవేదవ్యాస విశ్వాత్మభాసా
నిరుపమతనులీలానిత్య సత్యాధికృత్యా
నిరతిశయసమత్వోన్నిద్ర కారుణ్యభద్రా
భరితభువనవర్గా భాస్వదానందమార్గా 624

గద్యము ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతం బయిన శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందు సర్వంబును షష్ఠాశ్వాసము

శ్రీ మ దాం ధ్ర మ హా భా ర త ము నం ద లి
శాంతిపర్వము సమాప్తము

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము—1936.

బ్రహ్మసూత్రములు

(శారీరక మీమాంస), తెనుఁగువచనము.

పురుషార్థములలో పరమపురుషార్థము మోక్షము దానిని ప్రతిపాదించునవి ఉపనిషత్తులు ఇవి గూఢార్థములైనందున వానితాత్పర్యములను నిర్ణయించుటకు శ్రీ వేదవ్యాసులు బ్రహ్మసూత్రములను రచించిరి వానికి శ్రీశంకరాచార్యులు సంస్కృతమున భాష్యమును జేసిరి కాని ఇది అందరికి దెలియుట దుష్కరమని మృదుమధురశైలిలో "బ్రహ్మసూత్రార్థచంద్రిక" అను పేర నొక తెనుఁగు వ్యాఖ్యానమును రచింపించి ప్రకటించినారము ఇందు మొదట సర్వార్థబోధకమగు ఉపోద్ఘాతమును, అధ్యాయములతుద నధ్యాయతాత్పర్యసంగ్రహమును గ్రంథాంతమునందు "వ్యాసునిమతము అద్వైతమే" అను నొకగొప్పవ్యాసమును గలవు వేయేల! ఇంతవఱకు నిట్టిగ్రంథము ప్రకటింపఁబడలేదని పండితులకుఁ దెలియగలదు 2 సంపుటములు ప్రతి 1 కి రూ॥ 12 0

శ్రీ తులసీదాసు రామాయణము

ఆంధ్రవచనము.

ఈగ్రంథము ఉత్తరహిందూస్థానములో మహావిఖ్యాతిగాంచిన శ్రీతులసీదాసనెడి మహాత్మునిచే హిందీభాషలో భక్తిరసభరితముగ రచింపఁబడినది ఇది సమస్తకావ్యగుణముల కాకరమై, విషయమునుబట్టి సర్వోపనిషత్సార మనఁదగియున్నది ఇట్టిగ్రంథము మన తెనుఁగుభాషలో లేకుండుట యవమానకరమని తలంచి ప్రకృతము తెలుఁగుభాషలో మృదుమధురశైలిని మూలగ్రంథములోని భావములేమియు విడనాడక వ్రాయఁబడినది అచ్చటచ్చట మూలగ్రంథములోని చౌపాయ్, సోరఠా, ఛాంద్ అను మనోహరగీతములుఁగూడ నిందు కొందు పఱుపఁబడియున్నవి ఈగ్రంథము సర్వమతశ్లాఘాపాత్రములై యుండుననుటకు సందియములేదు ప్రతి 1 కి రూ॥ 7 8

శ్రీ మహాభక్తవిజయము

ఇయ్యది భగవద్భక్తుల పుణ్యచరిత్రముల వర్ణించెడి యొకగొప్పగ్రంథము ఇందు 83 హరిభక్తులయు, 27 శివభక్తులయు, 15 ఆళ్వారులయు, నింకయుఁ గొన్ని కొందఱు దేశభక్తులయు, హరిభక్తులయు పావనచరిత్రములు వర్ణితములైయున్నవి గ్రంథము భక్తిరసపూరితమై పాఠకులకుఁ దన్మయత్వము గల్గించుచుండును మృదుమధురపదగుంభితమై, మనోహరవర్ణనాసుశోభితమై, పాఠకజనహృదయానందసంధాయకమై యొప్పారెడి యీయమూల్యగ్రంథరత్నము సుప్రసిద్ధులును, నాంధ్రదేశీయులకుఁ జిరపరిచితులునునగు శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారిచే రచింపఁబడినది గ్రంథము రాయలు 8 పుటల సైజున చక్కఁగ ముద్రింపఁబడి క్యాలికోబైండు కట్టఁబడి యున్నది 900 పుటలుగలవు దళసరికాగితములు ప్రతి 1 కి రూ॥ 8 0